PEYGAMBERİMİZİN HAYATI VE DAVETİ

SAFİYYURRAHMAN MÜBAREK FURİ

dünya siret ödülü

RİSALE

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI VE DAVETİ

SAFİYYURRAHMAN MÜBAREK FURİ

Bu eser uluslararası Siret-i Nebi ödülünü kazanmış ve çeşitli dillere çevrilerek büyük ilgi görmüştür. Eserde Peygamberimizin hayatı, daha önce bu alanda yazılan bütün kaynaklar taranarak Arapça'nın yanı sıra Farsça ve Urduca eserlerden de yararlanılarak ortaya konmaktadır. Peygamber Efendimizin (s.a.) hayatının anlaşılması ve yaşanması için kaleme alınmış olan bu eser onun hayatında bizler için var olan misalleri en iyi şekilde gözler önüne sermektedir.

RİSALE

RİSALE
10. Baskı: İstanbul, 2016

ISBN 978-975-6223-07-03

Peygamber Efendimizin Hayatı ve Daveti / Safiyyürrahman Mübarek Furi

Çeviri: Dr. Halil İbrahim Kutlay

Tashih ve Redaksiyon: Kevser Türkay Kurt
Kapak: Ramazan Erkut
Ofset Hazırlık: İbrahim Akdağ

Baskı: Sem Matbaacılık
Maltepe Mahallesi Davutpaşa Caddesi Emintaş Sanayi Sitesi
No: 101/33 Zeytinburnu / İstanbul
Sertifika No: 32296

Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti.
Akşemsettin Mahallesi Okumuş Adam Sokak No: 24/A FATİH / İSTANBUL
Tel: (0 212) 521 70 61 - Faks: (0 212) 521 90 99
risale@risale.com.tr

SAFİYYÜRRAHMAN MÜBAREK FURİ

PEYGAMBER EFENDİMİZİN HAYATI VE DAVETİ

Çeviri

Dr. H. İbrahim Kutlay

Safiyyürrahman Mübarek Furi, 1942 yılında Hindistan'ın kuzeyinde A'zam-garh bölgesindeki Mübarekfur şehri yakınlarında yer alan Huseyin-âbad köyünde doğdu. İlk olarak evinde dedesinden Kur'an-ı Kerim okumayı öğrendi. Mübarekfur şehrindeki İhyau'l-Ulum ve Feyziâm medreselerini bitirerek 1960'da mezun oldu. 1966'da aynı şehirdeki Darulhadis'te, 1974-1988 yılları arasında Benares şehrindeki Selefiye Üniversitesi'nde hocalık yaptı. Aynı üniversitenin çıkardığı aylık Muhaddis dergisinin müdürlüğünü yürüttü. 1988 senesinden beri de Suudi Arabistan'da Medine-i Münevvere İslâm Üniversitesi bünyesinde bulunan Siyer-i Nebî Araştırmaları Merkezi'nde çalışmaktadır. "*er-Rahiku'l-Mahtûm*" adlı Arapça yazdığı kitabı ile 1980 yılında Dünya Siret Ödülü'nü kazandı. İbn Hacer el-Askalani'nin *Bülûğu'l-Meram* adlı eserini de Urducaya çeviren Mübarek Furi'nin Arap ve Urdu dillerinde çeşitli telif ve tercümeleri vardır.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) NESEBİ ve AİLESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM'A DAVET

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİATLER ve MEDİNE'YE HİCRET

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK BEDİR GAZVESİ

ALTINCI BÖLÜM
UHUD SAVAŞI

YEDİNCİ BÖLÜM

HENDEK SAVAŞI ve SONRASI

Sekizinci Bölüm

HUDEYBİYE SULHU ve SONRASI

DOKUZUNCU BÖLÜM

MEKKE'NİN FETHİ ve SONRASI

ONUNCU BÖLÜM

VEDA HACCI

ON BİRİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZ'İN HUSUSÎ ve AİLEVÎ HAYATI

TAKDİM

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

Âlemlerin Efendisi Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya salât ve selâm olsun.

Siret-i Nebî, İslâm alimlerince Kitabullah'tan sonra ikinci ana kaynak olarak kabul edilen Sünnet'in önemli bir parçası olup İslâm'ın en iyi şekilde anlaşılması ve Hz. Peygamber'in yaşantısındaki en güzel uygulamasının öğrenilmesi için son derece mühim bir ilim dalıdır.

Peygamberimiz, Efendimiz, şefaatçimiz, Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed (s.a.) elbette bizim için en güzel örnek ve numunedir. Bundan dolayı onun eşsiz hayatını incelemek, yüce ahlâkıyla ahlâklanmak, örnek kişiliğini kavramak için "Siret-i Nebî" okumaya mecburuz.

Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlayabilmek, Sünnet-i Seniyye'yi daha iyi öğrenebilmek, İslâm mesajını daha iyi kavrayabilmek için "Siret-i Nebî"yi incelemek zorundayız.

Zira müellifin ifadesiyle: "Siret-i Nebî, aslında Peygamber Efendimiz'in (s.a.) bütün insanlığa sunduğu, insanları karanlıklardan çıkarıp aydınlığa kavuşturduğu ve kullara kulluktan Allah'a kulluğa çağırdığı mesajın özüdür."

Evet... O, kendisine verilen ilahi mesajın en üstün tebliğcisiydi. O, ilahi davanın en yüksek temsilcisiydi. O, ilahi nizamın en güzel uygulayıcısıydı.

O, sadece okumak ve dinlenmek için değil, aynı zamanda yaşanmak ve uygulanmak için indirilen Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yaşayan en üstün insandı. Onun ahlâkı "Kur'an ahlâkı" idi. Onun hayatı Kur'an'ın en güzel tefsiriydi. O, "yaşayan ve yürüyen bir Kur'an"dı adeta.

O, âlemlere rahmet olarak gönderilen bir "peygamber", hakka davet eden en güzel "davetçi" idi. Kızlarını toprağa gömecek kadar acımasız olan kavmini, karınca incitmekten bile çekinen ulvi bir nesil haline getiren en üstün "terbiyeci" idi.

İlk İslâm devletinin "devlet reisi", en cesur ve en tedbirli "ordu komutanı" ve en adil "aile reisi" idi. O her şeyde tek örnek, tek önder, tek liderdi. Onun hayatını an-

latmak için yüzlerce "Siret-i Nebî" kitabı te'lif edilmiş, buna rağmen İslâm alimleri o seçkin şahsiyeti hakkıyla tarif ve tasvir etmekten aciz kalmışlardır. Bu, Peygamber-i Zişan'ın büyüklüğünden ileri gelmektedir. Şu satırlarla takdim ettiğimiz kitap ise yakın zamanda bu sahada yapılan ilmi bir çalışmadır. Elinizdeki eser, "Siret-i Nebî" dalında yazılmış, günümüz Hindistan alimlerinden Safiyyurrahman el-Mübarek Furi'nin Arapça telif ettiği *er-Rahîku'l-Mahtûm* isimli kitabının tercümesidir.

Müellif, Mutaffifin Suresi 25. ayetden esinlenerek eserine bu adı vermiştir. Bu ayette geçen "er-rahîku'l-mahtûm" mühürlenmiş, el değmemiş ve içildikten sonra misk kokusu duyulan cennet şarabı anlamına gelmektedir. Peygamberler zincirini tamamlayan, ilahi terbiyeden başka hiçbir elin değmediği, cennet şarabı gibi halis, saf ve tertemiz bir şahsiyet olan Efendimiz'in (s.a.), başı ve sonu misk kokusu gibi zarif ve nezih hayatını konu edinen bu esere böyle bir ismin verilmesi çok anlamlıdır.

Müellif pek çok siyer kitabından farklı olarak Peygamberimiz'in (s.a.) "tebliğ ve davet" yönüne daha fazla eğilmiş, bilhassa Hadis ve Tefsirle ilgili konularda geniş malumat vermiştir. Hindistan ve Pakistan alimlerinin Siyer ilmine büyük önem verdikleri, bu konuda Urduca pek çok eser yazdıkları bilinmektedir. Nitekim Ebu'l-Hasen Ali en-Nedevi "Urduca, Siret konusunda Arapça'dan sonra dünya dillerinin en zenginidir. Bu dil, bu mevzuda son asırda yazılmış en kuvvetli ve en güzel eserleri ihtiva etmektedir." derken bu gerçeği dile getirmiştir (İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebevîyye,* Cidde, 1979, s. 5).

Bu eseri, zengin Sîret kültürüne sahip olan Hind diyarına mensup bir alimin kaleme almış olması ve müellifin ana kaynakların yanında Farsça ve Urduca eserlerden de istifade etmiş olması dikkate alınırsa, eserin bu bölgedeki Siyer araştırmalarının niteliğini aksettirmesi açısından da ilmi değer taşıdığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Eserin, ileride anlatılacağı gibi İslâm âlemi çapında düzenlenen bir yarışmada birincilik kazanmış olması da kitabın önemini ortaya koyması bakımından dikkate değer bir husustur. Tercümede, hadis-i şeriflerin kaynaklarını zikrederken, okuyucunun elindeki baskı farklı da olsa tetkik ve tahkik etme imkânı bulması için, ilgili hadisin kaynaklarda yer aldığı "kitap" isimleriyle "bab" numaralarını ilave ettim.

Eserin her satırını imanla, aşkla, heyecanla ve ihlasla okuyup Peygamberimiz'in (s.a.) değerli hayatını örnek alma hususunda hepimizi başarılı kılmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ederim.

Dr. Halil İbrahim KUTLAY

ÖNSÖZ

Resûlünü, hak din İslâm'ı bütün dinlere hakim ve üstün kılmak üzere hak ve hidayetle gönderen... Onu, Allah'ın izniyle Allah'a çağıran bir davetçi, nurlu bir kandil, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak görevlendiren... Onu Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve Allah'ı çok çok zikredenler için "en güzel örnek" kılan Allah'a hamdolsun.

Allahım!.. Ona, ehl-i beytine, ashabına ve din gününe kadar güzellikle onların izinden gidenlere salât ve selâm eyle. Onlar için rahmet ve rıza pınarlarının coşkuyla taşmasını nasip eyle...

Son derece sevindirici ve memnuniyet verici gelişmelerden biri olarak, 1396 H. / 1976 M. yılı Rabiulevvel ayında Pakistan'da yapılan Uluslararası Siret-i Nebî Konferansı sonunda Peygamberimiz'in (s.a.) hayatı konusunda araştırma yapmaya yazarları özendirmek ve fikri gayretlerini birleştirmelerini sağlamak üzere İslâm âlemi çapında bir yarışma düzenlendiği ilan edildi.

Kanaatime göre bu faaliyet, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar büyük bir değer taşımaktadır. Çünkü nebevî hayat tarzı ve Muhammedî rehberlik, dikkatli ve ibretli bir gözle incelendiğinde, İslâm âleminin hayat pınarlarının ve insanlık âleminin mutluğunun fışkırdığı tek kaynak olduğu görülecektir.

Bu değerli yarışmaya katılmam benim için mutluluk vesilesi, güzel bir fırsat olmuştur. Ancak ben kimim ki, öncekilerin ve sonrakilerin, bütün insanlığın efendisinin o eşsiz hayatına ışık tutabileyim? Ben sadece inkâr karanlığının derinliğinde helâk olmamayı, onun ümmetinden biri olarak yaşayıp onun ümmetinin bir ferdi olarak ölmeyi arzulayan, Allah'ın onun şefaati sayesinde günahlarını bağışladığı, onun nurundan hissedar olmayı kendisi için tam bir saadet ve kurtuluş sebebi olarak gören bir kişiyim.

Bu eserimde izlediğim metotu birkaç kelimeyle dile getirmeyi uygun görüyorum:

Bu eseri yazmadan önce, bunu hem usandırıcı uzun ifadeler hem de manayı eksik bırakacak çok kısa ifadelerden uzak, orta hacimli bir eser kaleme almayı uygun görmüştüm. Fakat olayların sıralanması veya ayrıntıların tespitinde kaynaklarda pek çok farklılıklar gördüm. Bu gibi yerlerde kapsamlı ilmi inceleme yaptım ve konunun bütün yönlerini göz önüne aldım. Sonra da ilmi inceleme sonucu tercih edilmeye lâyık

bulduğum görüşü eserde ifade ettim. Bu gibi durumlarda delil ve dayanakları tek tek belirtmekten kaçındım. Zira bu, sözün istenmeyen şekilde uzamasına yol açacaktı. Bununla birlikte eseri okuyan kimselerin garip karşılamalarından korktuğum ya da yazarların çoğunun doğru olan görüşe aykırı bir kanaate sahip olduklarını gördüğüm yerlerde, delillere işaret ettiğim de olmuştur.

Allahım!.. Dünya ve ahirette benim için hayırlı olanı takdir eyle. Şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok sevgi dolusun. Şerefli arşın sahibisin.

Cuma, 24/7/1396 - 23/7/1976

Safiyyürrahman Mübarek Furi

Benaris/Hindistan

Birinci Bölüm

İSLÂM ÖNCESİ ARABİSTAN ve ARAPLAR

1. COĞRAFÎ DURUM ve ARAP KAVİMLERİ

"Siret-i Nebî", aslında Peygamber Efendimiz'in (s.a.) bütün insanlığa sunduğu, insanları karanlıklardan aydınlığa kavuşturduğu ve kullara kulluktan Allah'a kulluğa çağırdığı mesajın özüdür.

O halde bu mesaj gelmeden önceki durum ile sonraki durum arasında bir karşılaştırma yapmadan, Siret-i Nebî'nin nurlu veçhesini tam manasıyla anlamak mümkün olmaz.

Bu sebeple İslâm'dan önceki Arap kavimleri, bunların gelişmeleri ve Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.) gönderildiği devirdeki hayat şartlarını öncelikle incelememiz gerekmektedir.

Coğrafî Durum

Lügatlerde "Arab" kelimesi; çöl, kumluk, su ve bitki bulunmayan yer manasına gelir. Eski çağlardan beri Arap yarımadası bu isimle anılmış, bu yarımadaya yerleşen ve burasını vatan edinen kavme de bu isim verilmiştir.

Arap yarımadasını batıda Kızıldeniz ve Sina yarımadası, doğuda Arap Körfezi ve Güney Irak'ın büyük bir kısmı, güneyde Hint Okyanusu'nun devamı olan Arap Denizi, kuzeyde Şam bölgesi ve Irak'ın bir kısmı çevreler. Arap yarımadasının yüzölçümü 1.000.000 mil kare ile 1.300.000 mil kare arasındadır.

Tabii ve coğrafî konumu itibariyle büyük önemi bulunan yarımada çöllerle kaplıdır. Bundan dolayı yarımada yabancıların işgaline, hakimiyet ve nüfuzuna müsait olmayan sağlam bir kale gibidir. Bu bakımdan eski çağlardan bu yana bölge sakinlerinin hep bağımsız olarak yaşadıklarını görürüz. Halbuki bu aşılmaz set olmasaydı, birbiri ardınca gelen hücumları karşısında durulamayacak büyük iki imparatorluğa karşı nasıl direnebilirdi yarımada halkı?

Dışardan bakıldığında, yarımada, eski dünyanın bilinen kıtaları arasında yer alır. Kuzeybatı tarafı Afrika kıtasının giriş kapısıdır; kuzeydoğu tarafı Avrupa katısının anahtarıdır; doğu tarafı İran, Ortadoğu ve Uzakdoğu'ya açılır. Yine bu kıtalar yarımadayla denizden buluşur. Gemiler yarımadanın limanlarına doğrudan demir atabilir. Bu coğrafî durum sebebiyle yarımadanın kuzeyi ve güneyi çeşitli milletlerin yerleşim alanı, ticaret, kültür, din ve ilim merkezi olmuştur.

Arap Kavimleri

Arap kavimlerini tarihçiler, geldikleri sülâlelere göre üç kısma ayırmışlardır:

1. *Baide Arapları:* Bunlar, tarihleri hakkında yeterli ayrıntıya sahip olamadığımız eski Araplardır; Ad, Semûd, Tasam, Cedîs, Imlak... v.s. gibi.
2. *Aribe Arapları:* Bunlar Ya'rub bin Yeşcub bin Kahtan neslinden gelen Kahtanî Arapları denilen Araplardır.
3. *Müsta'ribe Arapları:* İsmail'in (a.s.) neslinden gelen ve Adnanî Araplar diye adlandırılan Araplardır.

1. Aribe Arapları: Bunların beşiği Yemen bölgesidir. Kabileleri ve batınları çeşitli kollara ayrılmıştır. İçlerinden iki kabile meşhur olmuştur.

a. *Hımyer kabilesi:* En meşhur batınları Zeydu'l-Cumhur, Kudâa ve Sekâsek'tir.
b. *Kehlan kabilesi:* En meşhur batınları Hemedan, Enmar, Tay', Muzhac, Kinde, Lahm, Cüzam, Ezd, Evs, Hazrec ve Şam Melikleri olan Cüfneoğullarıdır.

Kehlan batınları Yemen'den göç edip yarımadanın çeşitli yerlerine yayıldılar. Büyük bir kısmının göç etmesi "Seylü'l-Arım"in taşması olayından az önce, deniz ticaret yollarını ele geçiren Romalıların baskıları, Mısır ve Şam'ı işgal ettikten sonra kara yolunu bozmaları sebebiyle ticarette zarara uğramaları üzerine olmuştur. Bu hiç de garip değildir. Zira Kehlan ve Hımyer kabilesi arasındaki çekişme, Kehlan kabilesinin ülkeyi terk etmesine sebep olmuştur. Kehlan'ın ülkeyi terk etmesinden sonra Hımyer kabilesinin orada kalması da buna işaret etmektedir.

Kehlan batınlarından göçedenleri dört kısma ayırmak mümkündür

1. Ezd: Göç etmeleri topluluğun efendisi ve büyüğü Imran b. Amr Muzikban'ın isteği üzerine olmuştur. Önce Yemen beldeleri arasında dolaşıp durdular. Sonra kuzeye doğru çekildiler. Son olarak yerleştikleri yerler ise şöyledir:

-Ezd batınından Sa'lebe b. Amr Hicaz tarafına doğru yöneldi ve Sa'lebiye ile Zikar arasında bir yere yerleşti. Oğulları büyüyünce ve işi düzelince Medine'ye doğru hareket etti. Medine'ye yerleşti ve burayı vatan tuttu. Evs ve Hazrec bu Sa'lebe'nin torunlarıdır, Harise b. Sa'lebe'nin iki oğludur.

-Yine Ezd batnından Harise b. Amr -diğer ismiyle Huzaa- ve oğulları Hicaz bölgesine göçettiler. Merru'z-Zahran'a yerleştiler. Sonra Harem'i fethettiler, Mekke'ye girip şehir halkını (Cürhümîleri) oradan uzaklaştırdılar.

-İmran b. Amr ise Amman'da konakladı, çocuklarıyla birlikte orasını vatan edindi. Bunlar Ezd-i Amman diye bilinir. Lufer b. Ezd kabileleri ise Tihame'de ikamet ettiler. Bunlar da Ezd-i Şenue'dir.

-Cüfne b. Amr da Şam'a doğru ilerleyerek çocuklarıyla beraber oraya yerleşti. Cüfne, Gassan meliklerinin babasıdır. Gassaniler, Şam'a göç etmeden önce Hicaz'da ilk konakladıkları Gassan diye bilinen bir pınara nispet edilmişlerdir.

2. Lahm ve Cüzam: Lahm batınları içinde Hire'deki Münazere meliklerinin babası Nasr b. Rabia da bulunuyordu.

3. Tay'oğulları: Ezd'in kuzeye doğru hareket etmesinden sonra çıktılar, Eca ve Selma dağlarında konakladılar. Sonra orada kaldılar. Bu iki dağ bu yüzden Tay' Dağları diye anılır oldu.

4. Kinde: Bahreyn'de konakladılar, sonra oradan ayrılmak zorunda kaldılar ve Hadramût'a yerleştiler. Bahreyn'de yaşadıkları zorluklarla orada da karşılaşınca Necd bölgesinde konaklamak zorunda kaldılar. Orada büyük bir hükümet kurdularsa da bu hükümet uzun ömürlü olmadı, kısa bir zaman sonra yıkıldı.

Hımyer kabilesinden Kudaa diye bilinen ve Hımyer'den olup olmadığı tartışmalı olan bir batın daha vardır ki, Yemen'den göç etmiş, Irak girişinde Semave vadisine yerleşmiştir.[1]

2. Müsta'ribe Arapları: Bunların ilk dedelerinin -Hz. İbrahim'in (a.s.)- aslı, Irak taraflarından, Kûfe'ye yakın Fırat nehrinin batı kıyısı üzerinde "Er" diye bilinen bir beldedendir. Birtakım kazılar ve araştırmalar sonucunda söz konusu belde, Hz. İbrahim'in (a.s.) ailesi ve bu bölgedeki dinî ve içtimaî durum hakkında geniş bilgi elde edilmiştir.[2]

Bilindiği gibi Hz. İbrahim (a.s.) bu beldeden Harran'a oradan da Filistin'e göç etmiş, Filistin'i daveti için bir karargah olarak seçmiştir. Ayrıca diğer beldelere de seyahatleri olmuştur. Bir seferinde Mısır'a gelmiş, Mısır Firavun'u, hanımı Sare hakkında hile ve kötülük düşünmüş, Allah da onun hilesini bertaraf etmişti. Firavun, Sare'nin Allah'a olan kuvvetli bağlılığını anlayınca onun değerini itiraf ederek kızı[3] Hacer'i ona

---

[1] Bu kabileler ve göçleri hakkında geniş bilgi için bkz, el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemil-İslâmiyye*, I/11-13, Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 231-235. Tarihi kaynaklar bu göçlerin zamanını ve sebeplerini belirleme konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bütün yönlerini inceledikten sonra delil bakımından tercih ettiğimiz görüşü yukarıda açıkladık.

[2] el-Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, I/553-556.

[3] Hacer'in bir cariye olduğu bilinir. Fakat büyük yazar allâme kadı Muhammed Süleyman el-Mansur-Furi onun hür olduğunu ve Firavun'un kızı olduğunu delilleriyle ispatlamıştır, bkz. *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/36-37.

hizmetçi olarak vermiş, Sare de Hacer'i Hz. İbrahim (a.s.) ile nikahlamıştı.[4] Hz. İbrahim (a.s.) Filistin'e döndü. Allah Teâlâ ona Hacer'den İsmail'i bahşetti. Bu durum Sare'ye çok dokundu ve Hz. İbrahim'i (a.s.) oğlu Hz. İsmail (a.s.) ile karısı Hacer'den uzaklaşmaya zorladı. Hz. İbrahim de (a.s.) bu zorlamalara dayanamayarak sonunda oğlu Hz. İsmail ile karısı Hacer'i alıp Hicaz'a getirdi. Sağından-solundan topraklarını sellerin alıp götürdüğü, o günkü haliyle yerden biraz yüksekçe küçük bir tepe şeklinde olan -bugün Beytullah'ın bulunduğu yerin- yakınında, hiçbir bitki bulunmayan bir vadide onları tek başına bıraktı. O zaman Mekke'de hiçbir insan olmadığı gibi su da yoktu. Onların yanına içinde hurma bulunan bir çıkın ve biraz su bulunan bir tulum bırakarak Filistin'e döndü. Birkaç gün sonra su ve yiyecek tükendi. Allah'ın lütfuyla orada zemzem suyu fışkırdı. Zemzem onlar için bir azık oldu. Söz konusu kıssa, tafsilatıyla birlikte meşhurdur.[5]

Yemen'li bir kabile -ikinci Cürhüm kabilesi- geldi ve Hz. İsmail'in (a.s.) annesinden müsaade isteyerek Mekke'ye yerleştiler. Bu kabilenin daha önceleri Mekke'nin etrafındaki vadilerde yaşadığı söylenir. Buhârî'nin rivayeti bize, Hz. İsmail'den (a.s.) sonra ve o henüz yaşlanmadan onların Mekke'ye yerleştiklerini, bundan önce de bu vadiden geçtiklerini açıkça ifade etmektedir.[6]

Hz. İbrahim (a.s.), bıraktığı emanet hakkında bilgi sahibi olmak için zaman zaman Mekke'ye gelirdi. Bu tür seyahatlere kaç kez çıktığı bilinmemektedir. Ancak tarihi kaynaklar bunun dört tanesini zikretmektedir.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (a.s.) rüyasında Hz. İsmail'i (a.s.) kurban ederken gördüğünü ve -rüya şeklindeki- bu ilahi emri yerine getirmeye çalıştığını beyan ediyor: *"(Baba-oğul) ikisi de (Allah'ın emrine) teslim olunca ve (İbrahim) çocuğunu (kurban etmek için) yan tarafı üzerine yatırınca; Biz O'na şöyle nida ettik: "Ey İbrahim! Gerçekten rüyana sadık kaldın. Şühesiz biz güzel amel işleyenleri böyle mükafâtlandırırız." Muhakkak bu apaçık bir imtihandı. (Oğluna karşılık) O'na büyük bir kurbanlık (koç) fidye verdik."* (Saffat, 103-107.)

Bu kıssa, Hz. İbrahim'in (a.s.) -en az- bir seyahatine işaret etmektedir. Diğer üç seyahatini de Buhârî bütün tafsilatıyla İbni Abbas'tan (r.a.) merfu olarak -Peygamberimiz'in (s.a.) dilinden- rivayet etmektedir.[7]

Kısaca: Hz. İsmail'in yaşı ilerleyip Arapça'yı öğrenince, Curhumîler içlerinden bir kadınla onu evlendirirler. O sırada annesi de vefat etmiştir. Hz. İbrahim (a.s.) geride bıraktığı emanet hakkında bilgi sahibi olmak istemiş, ancak bu evlilik gerçekleştikten sonra onu ziyarete gelebilmişti. Hz.İsmail'i (a.s.) bulamayınca hanı-

---

4 el-Mevdûdi, *Tefhimü'l-Kur'an*, II/34, Hadise hakkında daha geniş bilgi için bkz, *Sahihu'l-Buhârî,* I/474.

5 Bkz., *Sahihu'l-Buhârî,* K. el-Enbiya, Bab 9, I/474-475.

6 *A.y.*

7 *Sahihu'l-Buhârî,* K. el-Enbiya, Bab 9, I/475-476.

mıyla konuştu. Gelini ona geçim darlığından şikayet etti. Hz. İbrahim (a.s.) de gelinine Hz. İsmail (a.s.) geldiğinde kendisine "kapının eşiğini değiştirmesi" tavsiyesinde bulunduğunu söylemesini rica etti. Hz. İsmail (a.s.) babasının ne demek istediğini anladı. Hemen hanımını boşayarak başka bir hanımla evlendi. İkinci hanım Cürhümîlerin büyüğü ve efendisi Madad b. Amr'ın kızıydı.[8]

Hz. İbrahim (a.s.) bu ikinci evlilikten sonra bir defa daha gelmiş, ancak Hz. İsmail'i (a.s.) gene bulamamıştı. Hz. İsmail'in (a.s.) hanımına onu ve durumunu sorunca kadın Allah'a şükretmişti. Hz. İbrahim (a.s.) de kadından Hz. İsmail'e (a.s.) "kapının eşiğini sıkı tutmasını" tavsiye ettiğini söylemesini rica etmiş, sonra da Filistin'e geri dönmüştü.

Üçüncü defa geldiğinde, Hz. İsmail'i (a.s.) Zemzem'e yakın bir ağacın altında ok hazırlarken bulmuştu. Bu karşılaşma yaşlı, ince kalpli ve çok şefkatli bir baba ile itaatkâr, salih ve terbiyeli bir evladın tahammül edemeyecekleri kadar çok uzun bir ayrılık döneminden sonra gerçekleşmişti. İşte bu buluşmalarında Kâbe'yi inşa ettiler, temellerini yükselttiler. Hz. İbrahim (a.s.), Allah'ın emrettiği şekilde insanlar arasında haccı ilan etti, onları hacca davet etti.

Cenab-ı Hak Hz. İsmail'e (a.s.) ikinci hanımından on iki erkek evlat ihsan etti.[9] Bunlar Nâbit (veya Benalut), Kaydar, Edebail, Mubşam, Muşmа', Dûma, Mişa, Haded, Yutma, Yatûr, Nefîs, Kaydeman'dır. Bunlardan on iki kabile teşekkül etti ve hepsi de bir müddet Mekke'de kaldılar. Geçim kaynakları Yemen'den Şam ve Mısır'a ticaret malları götürmekti. Sonraları bu kabileler yarımadanın çeşitli yerlerine hatta yarımada dışına da dağılarak -Nâbit ve Kaydar nesli hariç- çoğu, zaman içinde kaybolup gittiler.

Nabtî medeniyeti Kuzey Hicaz'da parlamış, Nabtîler civarda bulunan kabileleri hakimiyetleri altına alarak kuvvetli bir hükümet kurmuşlar, başkent olarak da "Batra" kasabasını seçmişlerdi. Romalılar gelip hakimiyetlerine son verinceye kadar onlarla hiç kimse mücadele edememişti.

Seyyid Süleyman en-Nedvî dikkatli bir araştırma sonucu, Gassan ailesi meliklerinin, ayrıca (Evs ve Hazrec'ten oluşan) Ensarın Kahtan ailesinden olmadıklarını, bilakis Nabit b. İsmail ailesiyle onların bu diyardaki nesillerinden gelmediklerini belirtmiştir.[10]

Kaydar b. İsmailoğulları ise Mekke'de kaldılar ve günden güne çoğaldılar. Adnan ile oğlu Ma'd onların neslinden geldi. Bunlardan "Adnanî Araplar" neseplerini korudular. (Adnan Peygamberimiz'in (s.a.) nesep zincirinden 21. dedesidir.)

---

8 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratİ'l-Arab*, s. 230.
9 Fuad Hamza, *a.g.e.*, s. 230.
10 Bkz. Süleyman en-Nedvî, *Tariku Arzi'l-Kur'an*, II/78-86.

Peygamber Efendimiz (s.a.) nesebini zikrettiğinde Adnan'a kadar sayar, sonra durur ve bundan sonrası için: "Nesep alimleri yalan söylediler" der ve buradan ileriye geçmezdi, diye rivayet edilmektedir.[11]

İslâm alimlerinden bir grup ise Adnan'dan yukarıdaki nesebin de zikredilmesinin "caiz" olduğu, zira işaret edilen hadis-i şerifin zayıf olduğu ve derin bir araştırma neticesinde Adnan ile Hz. İbrahim (a.s.) arasında kırk nesil bulunduğunun anlaşıldığı görüşündedirler.[12]

Ma'd batınları, Ma'dın oğlu Nizar'dan dallara ayrılmıştır. -Ma'dın Nizar'dan başka çocuğu olmadığı da söylenir.- Nizar'ın ise dört evladı vardır. Bunlardan da dört büyük kabile doğmuştur: İyad, Enmar, Raiba ve Mudarr. Bu son ikisinin batınları fazla olup sülaleleri çok genişlemiştir.

Rabia'dan Esed, Anze, Abdulkays, Vail -ile iki oğlu Bekr ve Tağleb- ve Hanifeoğulları teşekkül etmiştir.

Mudarr kabileleri ise iki büyük şubeye ayrılmıştır:

Kays Iylan b. Mudarr ile İlyas b. Mudarr. Kays Iylan'dan Süleymoğulları, Hevazinoğulları, Gatafanoğulları... Gatafan'dan da Abs, Zübyan, Eşca' ve Ganiyy b. A'sur meydana gelmiştir.

İlyas b. Mudar'dan ise Temim b. Mürre, Huzeyl b. Müdrike, Esed b. Huzeymeoğulları ve Kinane b. Huzeyme batınları ayrılmıştır. Kinane'den de "Kureyş kabilesi" teşekkül etmiştir. Kureyş ise "Fihr b. Malik b. Nadr b. Kinane"oğullarıdır.

Kureyş de çeşitli dallara ayrılmıştır. En meşhurları: Cumah, Sehm, Adiyy, Mahzum, Teym, Zühre ve Kusayy b. Kilab batınlarıdır. Kusayy'ın oğulları da Abduddar, Esed b. Abdiluzza, Abdimenaf'tır.

Abdumenaf'tan ise dört sülale teşekkül etmiştir: Abdişems, Nevfel, Muttalib, Haşim. Haşim ailesi de Cenab-ı Hakk'ın, içinden Peygamber, Efendimiz Hz. Muhammed b. Abdullah b. Abdilmuttalib b. Haşim'i (s.a.) seçtiği, Kureyş'in soylu bir ailesidir.[13]

Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: *"Cenab-ı Hak İbrahim'in oğullarından İsmail'i seçti. İsmail'in oğullarından Kinane'yi seçti. Kinaneoğullarından Kureyş'i seçti. Kureyş'ten de Haşimoğullarını seçti. Haşimoğullarından da beni seçti."*[14]

Efendimiz'in (s.a.) amcası Hz. Abbas (r.a.) rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdular: *"Cenab-ı Hak mahkulatı yarattı. Beni de onların en hayırlı grubundan*

---

[11] Bkz. et-Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Müluk*, II/191-194; Hayreddin ez-Zirikli, *el-A'lâm*, V/6.

[12] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/7-8,14-17.

[13] el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/14-15.

[14] *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Fedail, Bab (1), II/245 *Sünenü't-Tirmizi*, K. el-Menakıb, Bab 1, II/201; Ahmed b. Hanbel,*el-Müsned*, IV/107.

ve iki topluluğun en hayırlısından kıldı. Sonra kabileleri ayırdı. Beni en hayırlı kabileden kıldı. Sonra aileleri ayırdı. Beni ailelerin en hayırlısından kıldı. Ben onların en hayırlı ailesinin en hayırlı kişisiyim."[15]

Adnanoğulları çoğalınca Arap beldelerinin yağmur düşen ve bitki yetişen yerlerine dağıldılar.

Abdülkays, Bekr b. Vail'den bazı batınlar ayrıca Temim'den bazı batınlar Bahreyn'e hicret edip orada ikamet ettiler.

Bekr batınlarından Hanefioğulları Yemame'ye gittiler ve Yemame'nin kasabası Hıcr'de oturdular. Bekr b. Vail'in diğer batınları Yemame'den Bahreyn'e, oradan Seyf-i Kâzıma'ya kadar, oradan da denize Sevadu'l-Irak taraflarına, Eble ve Heyt'e kadar olan arazi boyunca yerleştiler.

Tağleb Fıkat yarımadasına, onlardan bazı batınlar da Bekr'e yerleştiler. Temimoğulları ise Busra badiyesinde kaldılar.

Süleymoğulları Medine yakınlarında Vadi'l-Kura'dan Hayber'e Medine doğusundaki iki dağa ve Cerre'ye kadar olan bölgeye yerleştiler.

Sakîf Taif'te yerleşti. Hevazin Evtas civarında Mekke'nin doğusunda Mekke ile Busra arasındaki yol üzerinde yerleşti.

Esedoğulları Teyma'nın doğusunda ve Kûfe'nin batısında kaldılar. Onlarla Teyma arasında Tay'oğullarından Bahter'in yerleri vardı. Kûfe ile aralarında beş günlük bir mesafe bulunuyordu. Zübyan da Teyma ile Havran arasında bir yere yerleşmişti.

Kinane batınları Tihame'de kaldı, Kureyş ve batınları ise Mekke ve civarında. Kureyş Kabilesi Kusayy b. Kilab'a kadar darmadağınık bir haldeydi. Onları bir araya getirecek hiçbir kuvvet yoktu. Kusayy onları toparlayarak Kureyş'i şereflendiren ve değerini yükselten bir birlik haline getirdi.

2. ARAPLARDA İDARE ve EMİRLİK

İslâm'dan önceki Arapların durumundan bahsederken, İslâm'ın gelişiyle ortaya çıkan yeni durumun kolayca anlaşılabilmesi için o devir Arapları arasındaki dinler, milletler, hükümetler ve emirliklerin tarihinden küçültülmüş bir tabloyu gözler önüne sermek gerekir.

İslâm güneşi doğduğu zaman yarımada idarecileri iki kısım halindeydi: Bir kısmı tacı olan, ancak hakikatte bağımsız olmayan valiler, diğer bir kısmı ise meliklerin sahip oldukları hakimiyet ve yetkiye sahip bağımsız aşiret ve kabile reisleri idi. Yemen kralları, Gassan ailesi valileri ve Hîre valileri taç sahibiydiler.

---

[15] *Sünenü't-Tirmizi,* K. el-Menakıb, Bab 1, II/201; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* I/210, IV/166.

Yemen Krallığı

Aribe Araplarından olup Yemen'de bilinen en eski milletlerden biri "Sebe'" kavmi idi. Milattan 25 asır önce yaşamış bu kavmin izine "Ur" kazılarında rastlanmıştır. Bunların parlak medeniyetleri ve hakimiyetleri Milattan 11 asır önce başlar.

Sebe' kavminin geçirdiği devirleri şöylece sıralamak mümkündür:

a. M.Ö. 650 yıllarında kralları "Mekrabu Sebe'" adıyla anılırdı. Başkenti "Harib'e" ismiyle bilinen Me'rab şehrinin batısında bir günlük mesafede kalıntıları bulunan Sarvah şehriydi. Me'rab Seddi diye bilinen ve Yemen tarihinde önemli bir yeri bulunan seddin yapılmasına bunların zamanında başlanmıştı. Sebe' kavminin Arap beldeleri içinde ve dışında sömürgeler elde edecek kadar geniş bir hakimiyetinin olduğu söylenmektedir.

b. M.Ö. 650 ile M.Ö. 115 yılları arasında "Mekrab" lakabını bıraktılar, "Sebe' Kralları" diye meşhur oldular. Sarvah yerine Me'rab şehrini başkent olarak seçtiler. Bugün "San'a"nın 60 mil doğusunda bu şehrin kalıntıları bulunmaktadır.

c. M.Ö. 115 ile M.S. 300 yılları arasında Himyer Kabilesi Sebe' Krallığı'na galip gelmiş, Me'rab yerine Ridan şehrini başkent yapmıştı. Sonra Ridan şehri Zafer adıyla meşhur oldu. Bu şehrin Yerim yakınlarında yuvarlak bir dağda kalıntıları bulunmaktadır. Bu devirde duraklama ve gerileme başlamıştı. İlk olarak Kuzey Hicaz'daki Nabatilerin işgali, ikinci olarak Romalıların Mısır, Suriye ve Kuzey Hicaz'daki hakimiyetlerinden sonra deniz ticaret yollarına hakim olmaları ve üçüncü olarak da kabilelerin kendi aralarındaki çekişmeleri büyük ölçüde ticaretlerini zayıflatmıştı. İşte bu faktörler Kahtan ailesinin dağılmasına ve uzak memleketlere göç etmesine sebep oldu.

d. M.S. 300 yılında İslâm'ın Yemen'e girmesine kadarki devir: Bu devirde olaylar ve karışıklıklar birbirini takip etti. Peş peşe ihtilaller oldu. Bağımsızlıklarının sona ermesiyle sonuçlanan iç harpler onları yabancıların boy hedefi haline getirdi.

Yine bu devirde Romalılar Aden'e girdiler ve onların yardımıyla Habeşistanlılar M.S. 340 yılında Himyer ve Hemedan kabileleri arasındaki çekişmeden de yararlanarak ilk defa Yemen'i işgal ettiler. Bunların ihtilali M.S. 378 yılına kadar devam etti. Sonra Yemen bağımsızlığa kavuştu. Bu arada Me'rab Seddi'nde gedikler açılmaya başlandı. Nihayet M.S. 340 veya 341 yılında Kur'an-ı Kerim'in Seylü'l-Arim diye bahsettiği büyük sel meydana geldi. Bu hadise burada kurulu medeniyetin çökmesine ve milletin parçalanmasına sebep oldu.

M.S. 523 yılında Yahudi Zü-Nüvas, Necran'daki Hristiyanlar üzerinde çirkin bir hamle başlattı. Onları zorla Hristiyanlıktan çevirmek istiyordu. Kabul etmeyince hendekler kazdırdı ve onları yanan ateşlerin içine attı. Kur'an-ı Kerim'in Burûc Su-

resi'nde, *"Ashab-ı Uhdud -hendekler kazarak işkence edenler- helâk olsun..."* diyerek işaret ettiği olay budur.

Bunun tesiriyle Roma imparatoru başkanlığında Hristiyanların Arap ülkelerini istila ve işgal arzuları bir kat daha kuvvetleniyordu. Habeşlileri kışkırtmışlar ve onlara bir de donanma hazırlamışlardı. Habeşlilerden Eryat komutasındaki 70.000 asker Yemen'e inmiş ve ikinci defa Yemen'i işgal etmişlerdi (M.S. 525). Eryat, Ebrehe tarafından alaşağı edilinceye kadar Habeş Kralı'nın valisi olarak bölgeyi idare etmişti. Ebrehe Habeş Kralının onayıyla onun yerine idareyi ele aldı. Bu Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için ordu hazırlayan ve "Fil Vakası" ile tanınan kişidir.

Fil Vakası'ndan sonra Yemenliler İranlılardan yardım istediler ve Habeşlilere karşı koyarak onları memleketlerinden uzaklaştırdılar. M.S. 575 yılında "Ma'di-Kerib b. Seyf Zî-Yezen el-Hımyerî" komutasında bağımsızlığa kavuştular, bu komutanı kendilerine kral seçtiler. Ancak Ma'dî-Kerib Habeşlilerden bir grubu kendisine hizmet etmek ve karargahta bulunmak üzere yanında alıkoymuştu. Bunlar da birgün onu alaşağı ettiler. Onun ölümüyle Zî-Yezen ailesinin hakimiyeti de sona erdi.

Sonra İran Kisrası "San'a"ya İranlı bir vali tayin ederek Yemen'i bir İran vilayeti haline getirdi. Yemen art arda İranlı valilerle idare edilmeye başlandı. Bu valilerin sonuncusu M.S. 638 yılında İslâm'ı kabul eden "Bazan"dır. Onun müslüman oluşuyla Yemen'deki İran nüfuzu da sona ermişti.[16]

Hîre Valiliği

İranlılar Büyük Kurûş (M.Ö 557-529) önderliğinde derlenip toparlandıktan sonra Irak ve civarına hükmetmeye başladılar. Onlara karşı koyacak hiç kimse de yoktu. Nihayet Makedonyalı Büyük İskender M.Ö. 326 yılında Fars Kralı I. Dârâ'yı yenerek onların gücünü kırdı.

Bundan sonra ülke parçalandı, beylikler devri başladı. Bunlar M.S. 230 yılına kadar memlekete bölge bölge hükmetmeye devam ettiler. Beylikler devrinde Kahtanîler buralara göç edip Irak köylerinden bir kısmını işgal ettiler. Sonra onları Adnanîlerden göç edenler takip etti. Kahtanîleri sıkıştırıp Fırat yarımadasının bir bölümüne de Adnanîler yerleştiler.

M.S. 226 yılında Sasanî Devleti'nin kurucusu Erdeşir zamanında hakimiyet yine İranlıların eline geçti. Erdeşir, Farsları derleyip toparladı, ülke sınırlarında ikamet eden Arapların bölgelerini istila etti. Kudaa kabilesinin Şam'a göç etmesine bu sebep olmuştu. Enbar ve Hîre ahalisi de Farslara boyun eğdi.

---

16 Geniş bilgi için bkz. el-Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, IV/195-198; Süleyman en-Nedvi, *Tarihu Arzi'l-Kur'an*, I/133. Tarihi hadiselerin senelerini belirtirken tarihi kaynaklar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu çeşit tafsilat hakkında bazı yazarlar, "Bu, eskilerin uydurdukları masallardan başka bir şey değildir." demişlerdir.

Erdeşir devrinde "Cüzeymetu'l-Vaddah" Hîre ile Irak ve Arap yarımadası badiyelerindeki Rabia ve Mudarr kabilelerinin valisi idi. Erdeşîr, Arapları doğrudan idare etmeyi imkânsız görmüş, ülkenin sınırlarına hücum etmelerine, ancak içlerinden birini onların başına idareci tayin ederek, mani olabileceğini idrak etmişti. Diğer taraftan böylece Romalılara karşı onlardan da yardım istemek mümkün olabilirdi. Roma krallarının lütuf ve ikramda bulunduğu Şam Araplarının önüne Irak Araplarını sürebilirdi. Hîre valisinin yanında bedevî Araplardan isyan edenlere karşı yardımcı olacak bir Fars askeri birliği bulunuyordu.

Cüzeyme'nin vefatından sonra -Kisra Sabur b. Erdeşîr devrinde- Lahmî valilerinin ilki olan "Amr b. Adiyy b. Lüfer el-Lahmî" Hîre valisi oldu. Kubbaz b. Fîruz, Fars Devleti kisrası oluncaya kadar Hîre valileri Lahmî'lerden gelmeye devam etti. Kubbaz devrinde "Mazdek" ortaya çıktı ve meşhur ibahîlik (her şeyi mübah sayma) görüşünü yaymaya başladı. Kubbaz'ın halkından pek çoğu Mazdek'e uyduğu gibi Kubbaz da ona uydu. Sonra Kubbaz Hîre Valisi -Münzir b. Mais- Sema'ya bir mektup göndererek onu bu mezhebi kabul etmeye ve buna tabi olmaya çağırdı. Münzir de bunu izzet ve şeref meselesi yaparak reddetti. Kubbaz da onu vazifeden alarak yerine, -Mazdek mezhebine girmesi için yapılan daveti kabul ettikten sonra- Haris b. Amr b. Hacer el-Kindî'yi vali tayin etti.

Kubbaz'dan sonra Enûşiravân kisra oldu. Yeni kisra, Mazdek mezhebinden son derece nefret ediyordu. Mazdek'i ve onun mezhebine bağlı olanlardan pek çoğunu öldürdü. Münzir'i tekrar Hîre valiliğine getirdi. Haris b. Amr'ı çağırdıysa da o Kelb diyarına kaçtı ve ölünceye kadar da orada kaldı.

Münzir b. Mais-Sema'dan sonra valilik Numan b. Münzir'e kadar Münzir'in neslinde kaldı. Ancak Zeyd b. Adiyye el-Abbadi'nin tertiplediği bir iftira sebebiyle kisra, Numan'a kızdı ve mektup yazarak onu çağırdı. Numan da gizlice Şeyban ailesi reisi Hani' b. Mes'ud'a giderek ailesini ve malını ona teslim etti. Sonra kisranın huzuruna çıktı. Kisra da onu ölünceye kadar hapse mahkum etti.

Kisra, Numanın yerine "İyas b. Kubeysa et-Tai'yi Hîre valisi tayin etti. Yeni valiyle Hani' b. Mes'ud'a haber göndererek yanında bulunan emanetleri teslim etmesini istedi. Hani de bunu izzet-i nefis meselesi yapıp reddederek kisraya karşı savaş ilan etti. Çok geçmeden kisranın süvarileri ve askerleri İyas'ın cemaatiyle birlikte çıkageldiler.

İki grup arasında Zi-Kar denilen yerde dehşetli bir çarpışma oldu. Bu çarpışmada Şeybanoğulları galip geldiler ve Farslılar görülmedik bir şekilde yenilgiye uğradılar. Bu, Arapların Acemlere karşı galip geldikleri ilk savaştır. Bu savaş, Efendimiz'in (s.a.) doğumundan az sonra vuku bulmuştu. Çünkü Efendimiz (s.a.) İyas b. Kubeysa'nın Hîre'ye vali tayin edilmesinden 8 ay sonra dünyaya gelmişti.

İyas'dan sonra kisra, Hîre'ye Farslı bir idareci tayin etti. M.S. 632 yılında idare tekrar Lahmî ailesine geçti. Bu aileden "Ma'rur" lakabıyla bilinen Münzir idareyi ele aldı. Valiliğinin üzerinden daha 8 ay geçmeden Halid b. Velid (r.a.) İslâm ordularıyla Hîre'ye ayak bastı.[17]

Şam Valiliği

Arapların kabile göçleriyle dalgalandığı devirde Kudaa kabilesinden bazı batınlar Şam yakınlarına gelmişler ve oralara yerleşmişlerdi. Bunlar "Dacaıma" diye bilinen Dac'am b. Suleyh'in de içlerinde bulunduğu Suleyh b. Hulvanoğullarından idiler.

Romalılar bedevi Arapların hücumlarını engellemeleri ve Farslar karşısında bir kuvvet oluşturmaları için bunlara ikramda bulundular. İçlerinden birini vali tayin ettiler. Bu valilik senelerce sürdü. En meşhur valilerinden biri Ziyad b. Hebule'dir. Bunların devrinin miladi ikinci asrın başlarından sonuna kadar sürdüğü bilinmektedir.

Dacaıma'nın valiliği kendilerini mağlup eden Gassan ailesinin gelişinden sonra son buldu. Romalılar Gassanileri Şam Arapları üzerine vali tayin ettiler. Karargahları "Dumetu'l-Cendel" idi.

Gassanilerin "Roma krallarının valileri" sıfatıyla Şam üzerindeki hakimiyetleri Hicri 13 yılında Yarmuk vak'asına kadar devam etti. Son valileri Cebele b. el-Eyhem, Hz. Ömer (r.a.) zamanında İslâm'ı kabul etti.[18]

Hicaz Emirliği

Hz. İsmail (a.s.) Mekke reisliğini ve Beytullah hizmetkârlığını hayatı boyunca sürdürdü[19] ve 137 yaşında iken vefat etti.[20] Sonra oğullarından sırayla "Nabit" ve "Kaydar" idareyi ele aldı. Tersi de söylenmektedir. Daha sonra Mekke emirliğini dedeleri Madad b. Amr el-Cürhumi ele aldı. Böylece Mekke emirliği Cürhümilere geçti ve onların elinde devam etti. Hz. İsmail (a.s.) soyunun, babalarının Kâbe'yi bina etmiş olması sebebiyle değerli bir mevkileri vardı. Ancak idarede onların bir görevi yoktu.[21]

Aylar yıllar geçti. "Buhtunnasr"ın sahneye çıkışına yakın bir zamanda Cürhümilerin durumu zayıfladı. Bu asırdan itibaren Mekke ufuklarında Adnanoğullarının siyasî yıldızı parlamaya başladı. "Zat-ı Irk"ta Buhtunnasr'ın Araplarla yaptığı savaş

---

17 el-Hudari, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/29-32.

18 el-Hudari, *a.g.e.*, I/34; Süleyman en-Nedvi, *Tarihu Arzi'l-Kur'an*, II/80-82.

19 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 230-237.

20 "Tekvin" Kitabı, 25, 17.

21 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 230-237; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/111-113. İbn Hişam, Hz. İsmail (a.s) evladından sadece Nabit'in emirliğini zikretmektedir.

münasebetiyle nakledilen haberler bunu göstermektedir. Çünkü Arapların bu savaştaki kumandanı Cürhümilerden değildi.[22]

Adnanoğulları (M.Ö. 587 yılında) ikinci Buhtunnasr savaşının ardından Yemen'e doğru dağıldılar. "Bermiyah en-Nebi" Ma'd'ı Şam'a götürdü. Buhtunnasr'ın baskısı ortaya çıkınca Ma'd Mekke'ye döndü ve Cürhümilerden Çürşüm b. Celheme'den başka kimseyi bulamayınca onun kızı Muane ile evlendi. Ondan da Nizar dünyaya geldi.[23] Bundan sonra Mekke'de Cürhümilerin durumu kötüleşti ve kıtlık baş gösterdi. Bunun üzerine Mekke'ye gelenlere zulmetmeye başladılar. Kâbe'nin malını yemeyi helal saydılar.[24]

Bu durum Adnanîlerin kızgınlığını arttırıyor, şahsiyetlerini rencide ediyordu. Huzaa kabilesi Merru'z-Zahran'da konaklayıp da Adnanîlerin Cürhümilerden nefret ettiklerini gördüklerinde bunu fırsat bildiler ve Adnanoğullarından yardım alarak Cürhümilere savaş açtılar. Onları Mekke'den uzaklaştırarak, Miladi ikinci asrın ortalarında Mekke'nin idaresine el koydular.

Cürhümîler göç etmek zorunda kaldıklarında Zemzem kuyusunu kapatarak yerini kaybetmeye çalıştılar ve oraya bazı değerli eşyaları gömdüler.

İbn İshak şöyle diyor: Amr b. el-Haris b. Madad el-Cürhümi[25] Kâbe'ye ait iki altın ceylanı[26] ve Hacer-i Esved'i yerinden alarak Zemzem kuyusuna gömdü. Kendisi de yanındaki Cürhümilerle birlikte Yemen'e doğru hareket etti. Mekke'den ve idaresinden ayrılmak onları hüzün ve eleme boğmuştu. Amr hislerini şöyle dile getiriyordu:

Hucun'dan Safa'ya kadar hiç kimse kalmadı sanki,
Ne bir dost, ne de Mekke'de bir sohbet ehli.
Evet... Bizdik ahalisi Mekke'nin, ama helâk etti bizi,
Başımıza gelen musibetler... Payımıza düşen tuzaklar...[27]

Hz. İsmail (a.s.) zamanının Milattan yirmi asır önce olduğu tahmin edilmektedir. Böylece Cürhümilerin Mekke'deki ikametleri yaklaşık yirmi bir, hakimiyetleri de aşağı yukarı yirmi iki asır sürmüştür.

Huzaa kabilesi de -Bekroğulları hariç- Mekke'nin idaresini ele aldı. Ancak şu üç husus Mudarı kabilelerine bırakılmıştı:

---

22 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 230.

23 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/84.

24 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 231.

25 Bu, Hz. İsmail (a.s) kıssasında adı geçen büyük "Madad el-Cürhümi" değildir.

26 Mes'ud der ki, "Farslar Kabe'ye birtakım mallar ve mücevherler hediye etmişlerdi. Sasan b.Babek iki altından yapılmış ceylan heykeli, mücevherler, kılıçlar, altınlar hediye etmişti. "Amr" bunları Zemzem kuyusuna attı." bkz. *Mürûcü'z-Zeheb*, I/ 205.

27 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/114-115.

1. Hacıları Arafat'tan Muzdelife'ye sevketme ve Mina'dan Mekke'ye inişte öncülük etme: Bu vazife İlyas b. Mudarr batınlarından "Gavs b. Murre"oğullarına aitti. Bu aileye "Sûfe" ismi veriliyordu. Bunun manası: Hacılar bayramın birinci günü "Sûfe" den bir kimse şeytanı taşlamadan önce taş atmayacaklar, sonra taş atma vazifesini bitirip te Mekke'ye inmek istediklerinde "Sûfe" Kâbe'nin iki tarafını tutacak, kendileri hareket edinceye kadar kimseye müsaade etmeyeceklerdi. "Sûfe" nesli tükendiğinde bunlara Temim kabilesinden Sa'd b. Zeydimenatoğulları varis oldular.

2. Bayramın birinci günü kurban mahallinden Mina'ya gidiş: Bu, Adnanoğullarına aitti.

3. Haram aylarının geciktirilmesi (ve tanzimi): Bu da Kinane neslinden Temim b. Adiyyoğullarına verilmişti.[28]

Huzaa kabilesinin Mekke emirliği üç yüz sene devam etti.[29] Bu kabilenin hakimiyeti zamanında Adnanoğulları Necid'de, Irak ve Bahreyn civarında yayılmışlardı. Mekke'nin etrafında ise Kureyş'den Hulul ve Haram batınları ile Kinaneoğullarından olan Kureyş kabilesine mensup dağınık birkaç ev kalmıştı. Kureyş, Kusayy b. Kilab gelinceye kadar Mekke ve Beytullah'ın idaresine karışamamıştı.[30]

"Kusayy b. Kilab"ın babasının, Kusayy henüz ana kucağındayken vefat ettiği ve annesinin de -Rabia b. Haram isminde- Uzraoğullarından biriyle evlendiği ve Rabia'ın da annesini Şam taraflarındaki memleketine götürdüğü zikredilmektedir.

Kusayy delikanlı olduğu zaman Mekke'ye döndü. Bu sırada Mekke Valisi Huzaa kabilesinden "Halil b. Habeşe" idi. Kusayy Halil'den kızı Hubey'i istedi. Halil, bu teklifi kabul ederek kızını onunla evlendirdi.[31]

Halil öldüğü zaman Huzaa ile Kureyş arasında savaş çıktı. Savaş, Kusayy'ın Mekke ve Beytullah'a hakim olmasına kadar devam etti.

Bu harplerin çıkış sebebi hakkında üç rivayet vardır:

1. Kusayy, çocuklarının büyümesi ve malının çoğalması sonucu üstünlüğü artınca ve Halil'in vefat etmesi üzerine kendisinin Kâbe'ye ve Mekke emirliğine Huzaa'dan ve Bekroğullarından daha lâyık olduğu ve Kureyş'in Hz. İsmail (a.s.) neslinin ileri gelenlerinden ve daha temiz soylularından bulunduğu kanaatiyle, Kureyş'den ve Kinaneoğullarından bazı ileri gelenlere Huzaa'yı ve Bekroğullarını Mekke'den çıkartmak konusunda fikir beyan etti. Onlar da bunu kabul ettiler.[32]

---

28 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/44, 119-122.

29 Yakut, *Mu'cemü'l-Buldan*, "Mekke" maddesi.

30 el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/35, İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/117.

31 *a.y.*

32 *a.y.*

2. Huzaa'nın zannettiğine göre Halil, Kusayy'a, Kâbe ve Mekke emirliğini ele almasını vasiyet etmişti.[33]

3. Halil, kızı Hubey'e Kâbe'nin idaresini verdi. Ebu Gabşan el-Huzai'yi ona vekil tayin etti. Ebu Gabşan, Hubey'in yerine Kâbe'nin hizmetini üzerine aldı. Halil ölünce de Kusayy Kâbe'nin idaresini Ebu Gabşan'dan bir tulum şarap karşılığında satın aldı. Huzaa bu alışverişe razı olmadı. Kusayy'ı bundan vazgeçirmeye çalıştı. Kusayy da Kureyş'den ve Kinaneoğullarından bazı kimseleri Mekke'den Huzaa'yı çıkarmak gayesiyle topladı. Onlar da bu fikri kabul ettiler.[34]

Halil öldükten sonra Kusayy, Kureyş ve Kinane'den bir grupla birlikte Kâbe'de Sufe'nin yanına gelerek, "Biz bu vazifeye sizden daha lâyıkız" dedi. Onlar da Kusayy'la mücadele ettiler, fakat mağlup oldular. Bunun üzerine Huzaa ve Bekroğulları Kusayy ile ilişkilerini kestiler. Kusayy da onlarla savaşmak için hazırlanmaya başladı. Nihayet iki taraf karşılaştı. Çok şiddetli bir çatışma oldu. Sonra barış için Bekroğullarından Ya'mur b. Avf'ı aralarında hakem tayin ettiler. Hakem de Kusayy'ın Kâbe ve Mekke Emirliğine Huzaa'dan daha lâyık olduğuna, Kusayy'ın döktüğü kana bir şey lazım gelmediğine, fakat Huzaa ve Bekroğullarının akıttıkları kan için diyet ödemeleri gerektiğine hükmetti. [35]

Kusayy'ın Mekke ve Kâbe'yi istila etmesi, miladi beşinci asrın ortalarında 440 yılında olmuştu.[36] Böylece önce Kusayy sonra da kabilesi Kureyş, Mekke'de nüfuz sahibi oldu. Kusayy bundan böyle yarımadanın her tarafından insanların akın akın geldikleri Beytullah'ın dinî reisi olmuştu.

Kusayy'ın yaptığı işlerden biri de şudur: Kureyş kabilesini dağınık olarak konakladığı yerlerden alarak Mekke'ye topladı. Mekke'yi kabilesi arasında taksim etti. Safvan, Advan ve Murre b. Avf ailelerinin eskiden beri taşıdıkları yetkilerin devamına müsaade etti. Çünkü bunu değişmesi gerekmeyen bir emanet olarak telakki ediyordu.[37]

Ayrıca Mescid-i Haram'ın kuzey tarafında "Daru'n-Nedve"yi kurdu ve buradan mescide bir kapı açtırdı. Daru'n-Nedve, Kureyş'in önemli konularının karara bağlandığı idarî bir merkezdi. Ortaya çıkan meseleleri çözmesi ve dolayısıyla Kureyş'in birliğini temin etmesi bakımından Daru'n-Nedve'nin Kureyş kabilesi için büyük değeri vardı.[38]

Kusayy'ın, reisliğinden gelen şu yetkileri vardı:

---

33 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/118.

34 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/55.

35 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/123-124.

36 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 232.

37 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/124-125.

38 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/125; el-Hudari, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/36; Şihabuddin el-Esedî, *İhbaru'l-Kiram*, s. 152.

1. *Daru'n-Nedve Reisliği:* Burada, aralarında ortaya çıkan en büyük meseleleri istişare ederlerdi. Kızlarını burada evlendirirlerdi.

2. *Livâ:* Harb sancağı ancak onun eliyle meydana asılırdı.

3. *Hicâbe:* Kâbe kapısını ancak o açabilirdi. Kâbe'ye hizmetle birinci derecede o vazifeliydi.

4. *Sikâye:* Hacılar için havuzları suyla dolduruyorlar, suyun içine bir parça hurma ve kuru üzüm koyuyorlardı. Hacılar Mekke'ye geldiklerinde bu sudan içiyorlardı.[39]

5. *Rifâde:* Ziyafet şeklinde hacılara yemek verilmesiydi. Kusayy, Kureyş kabilesinin her sene hac mevsiminde mallarından belirli bir miktarı kendisine vermelerini kararlaştırdı. Bu meblağ ile yoksul ve parasız hacılar için yemek hazırlatıyordu.[40]

Bütün bunlar Kusayy'a aitti. Oğlu Abdimenaf onun sağlığında izzet ve şeref sahibi olmuştu. Abdüddar ise hoşlanılmayan birisiydi. Kusayy: "Dinlemeseler de seni milletin içine katacağım," diyerek Kureyşe ait üzerindeki sorumluluklardan Daru'n-Nedve, Hicab, Livâ, Sikâye vazifelerini ona tevdi etti. Kusayy, Abdüddar'a hiç muhalefet etmiyor ve yaptığı her şeyi kabul ediyordu. Kusayy'ın emirleri sağlığında ve ölümünden sonra, âdeta uyulması zorunlu bir din gibiydi. Vefat ettiği zaman oğulları aralarında hiçbir çekişme olmadan onun emrini yerine getirdiler.

Ancak Abdimenaf ölünce oğulları, amcaları Abdüddar ve oğullarıyla bu vazifeler hususunda çekişmeye başladılar. Kureyş iki gruba ayrıldı. Neredeyse aralarında çatışma çıkacaktı. Sonunda bu vazifeleri aralarında taksim ettiler. Sikâye ve Rifâde Abdimenafoğullarına düştü. Daru'n-Nedve, Livâ ve Hicâbe Abdüddaroğullarında kaldı. Sonra Abdimenafoğulları aralarında kura çektiler. Kura Haşim b. Abdimenaf'a çıktı ve hayatı boyunca Sikâye ve Rifâde vazifesini artık o yerine getirdi.

Haşim vefat edince kardeşi Muttalib b. Abdimenaf onun yerine geçti. Ondan sonra da Peygamber Efendimiz'in (s.a.) dedesi Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdimenaf ve sonra da oğulları bu vazifeleri üzerlerine aldılar. Nihayet İslâm geldiğinde vazife sırası Abbas b. Abdülmuttalib'teydi.[41] Kureyş'in bunlardan başka aralarında dağıttıkları başka vazifeleri de vardı. Böylece küçük bir site devleti meydana getirmişlerdi. Bu site devletinin asrımızdaki parlamento ve hükümetlere benzeyen daireleri ve meclisleri vardı.

Bu site devletindeki bazı önemli görevleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *İsar:* Putların önünde fal oklarıyla fal açmak görevi Cümahoğullarına aitti.

2. *Tahcir:* Putlara hediye edilecek kurban ve adakların tanzimi, davaların ve uyuşmazlıkların halledilmesi Sehmoğullarına aitti.

---

[39] el-Hudari, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/36.

[40] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/130.

[41] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/129-132, 137, 142, 178, 179.

3. *Şura*: Esedoğullarındaydı.

4. *İşnak*: Diyet ve para cezalarının tanzimi Teymoğullarına aitti.

5. *Ikab*: Milli sancağın taşınması Ümeyyeoğullarına aitti.

6. *Kubbe*: Askeri kamp tanzimi ve süvarilerin idaresi Mahzumoğullarındaydı.

7. *Sifara*: Başka devlet ve kabilelere gönderilecek heyetlere başkanlık etme görevi Adiyoğullarına aitti.[42]

Diğer Araplarda İdare

Daha önce Kahtani ve Adnani kabilelerinin göçlerini ve Arap diyarını aralarında paylaştıklarını zikretmiştik. Bu kabilelerden Hîre'ye yakın olanlar Hîre'deki Arap valiye, Şam badiyesinde bulunanlar Gassanilere tâbi idiler. Ancak bu tâbi olma fiilen değil sadece kağıt üzerinde bağlılığını bildirme şeklindeydi. Bu kabilelerden yarımada içlerindeki badiyelerde bulunanlar ise mutlak hürriyete sahip idiler.

Hakikatte bu kabileleri serbestçe idare eden kabile reisleri vardı. Kabileler; siyasî şahsiyetinin temeli olan ırk birliği ile bölgeyi korumak ve bölgeye yapılacak tecavüzlere mani olmak hususundaki karşılıklı menfaatler üzerine kurulu küçük bir hükümet şeklindeydi. Kabile reisinin kabile içindeki konumu "kral" derecesindeydi. Savaşta ve barışta kabile büyüğünün görüşüne uyulur, hiçbir şekilde ona muhalefet edilemezdi. Reisin, güçlü bir diktatörün sahip olduğu bir hakimiyet ve baskı yetkisi vardı.

Ancak amca oğulları arasındaki reislik çekişmesi, onları zaman zaman insanların gözünde değer kazanmak için cömertçe harcama, misafire ikram, yumuşak huyluluk, kahramanlık ve başkalarını müdafaa gibi noktalarda insanlara faydalı olmaya yöneltiyordu. Bilhassa şairler bu zamanda birbirleriyle çekişen taraflar arasında dereceleri yükselsin diye kabilelerin tercümanı olurlardı.

Reislerin ve kabile büyüklerinin özel hakları da vardı. Bunlar şunlardır:

- Mirba: Ganimetin dörtte biri.

- Safiyy : Reisin ganimet taksiminden önce seçerek aldığı eşya.

- Neşita: Reisin savaş yerine varmadan yolda elde ettiği mal.

- Fudul: Ganimet taksiminden artıp savaşçılara eşit olarak dağıtılamayan deve, at gibi mallar...

Siyasî Durum

Arapların ele aldığımız dönemdeki idari durumunu öğrendikten sonra şimdi de biraz onların siyasî durumlarından sözedelim:

42 Süleyman en-Nedvi, *Tarihu Arzi'l-Kur'an*, II/104-106.

Yabancılara komşu olan üç bölgenin (Yemen, Hîre ve Şam bölgesinin) siyasî durumu büyük bir yıkım ve çöküntü içindeydi. İnsanlar ya efendi veya köle, ya idare eden ya da idare edilen durumundaydı. Efendiler bütün ganimete konarlar, köleler de bütün cezalara müstahak sayılırlardı. Daha açık bir ifadeyle halk, ürünü hükümete devredilen bir tarla konumundaydı. İdareciler halkı kendi zevkleri, arzuları ve hırsları doğrultusunda sömürüyorlardı.

İnsanlar zillet içinde kıvranıyorlardı. Zulmün her çeşidine maruz kalırken şikayet etmeye, direnmeye bile mecalleri kalmamıştı.

İdare baskı idaresiydi, hak hukuk tanınmıyordu. Yarımadadaki kabilelerin birbirleriyle olan bağları kopmuştu. Kabile çekişmeleri, din ve ırk birliğini de göz ardı ettiriyordu. Hatta onlardan biri şöyle diyordu:

"Ben ancak kabileme bağlıyım. O saparsa ben de saparım.
Kabilem doğru yolu bulursa ben de doğru yolu bulurum."[43]

Bu kabilelerin ne bağımsızlıklarını destekleyecek kralları, ne de darlık zamanında başvuracakları ve dayanacakları bir mercileri vardı.

Hicaz Emirliği'ne gelince; Araplar bu göreve takdir ve hürmetle bakıyorlardı. Hicaz idaresini en üst kumandanlık ve dinî merkez olarak görüyorlardı. Gerçekte bu hükümet dünyevi ve dinî liderlik karışımı bir hükümetti.

Bu hükümet, Araplar arasında dinî liderlik olarak hükmediyor, "Beytullah'a gelen Allah'ın misafirlerine yardımcı olan hükümet" sıfatıyla Harem bölgesi ve civarına hakim olup, Hz. İbrahim (a.s.) şeriatının hükümlerini tatbik etmeye çalışıyorlardı. Bu kabilenin bugünkü parlamento ve dairelere benzeyen birimleri de vardı. Fakat bu teşkilat, Habeşli Ebrehe'nin işgali sırasında açıkça ortaya çıktığı gibi, bu ağır yükü taşıyamayacak kadar da zayıftı.

3. ARAPLARIN DİNLERİ

Hz. İsmail (a.s.), babası Hz. İbrahim'in (a.s.) dinine davet ettiği zaman Arapların çoğu onun bu davetine uydular. Artık Allah'a ibadet ediyor, onun birliğine inanıyor ve O'nun dinine teslim oluyorlardı.

Fakat zaman geçtikçe ilahi davetten elde ettikleri bu nasibi unutmuşlardı. Aralarında sadece Allah'ın birliğine iman ile birkaç ibadet şekliydi, ilahi dinden geriye kalan. Huzaa'nın reisi Amr b. Luhayy iyilik etme, sadaka ve dinî vazifelere bağlılık gibi bazı şeyler icat etmiş, insanlar da onu sevmiş, değerli alimlerden ve büyük velilerden zannederek ona bağlanmış.

Daha sonra Amr Şam'a gidip, orada halkın putlara taptıklarını görünce onların hak yol üzere olduklarına inandı. Çünkü Şam, eskiden beri peygamberler ve ilahi ki-

[43] Beyit Dürеyd b. Samme'ye aittir; bkz. *es-Sıhah li'l-Cevheri*, VI/2446 (Mütercim).

taplar diyarıydı. Şam'dan Mekke'ye dönerken yanında Hübel adındaki putu getirerek bunu Kâbe'nin içine koydu. Mekke halkı onun Allah'a şirk koşan davetini kabul etti. Mekke ehlinden sonra Hicaz halkının tamamı da putçuluk konusunda Mekke halkına uydular.

En eski putlardan biri de Kızıldeniz kıyısında Kudeyd yakınlarında ki Müşellel denilen yerde bulunan Menat idi.

Sonra Taif'te Lât putunu, Nahle vadisinde ise Uzza putunu icat ettiler. Bu üçü putların en büyükleriydi. Sonra şirk çoğaldı, Hicaz'ın her tarafında putlar, önüne geçilemeyecek denli arttı.

Nakledilir ki; Amr b. Luhayy'a cinlerden bazıları görünmüş ve ona Nuh (a.s.) kavminin putları olan Vedd, Suva', Yagus, Yauk ve Nesr'in Cidde'de gömülü olduklarını haber vermişti. O da oraya gitmiş ve bu putları çıkararak Tihame'ye getirmişti. Hac vakti gelince bu putları bazı kabilelere vermiş, onlar da bu putları memleketlerine götürmüşlerdi. Nihayet her kabilenin bir putu, sonra da her evin bir putu oldu.

Efendimiz (s.a.) Mekke'yi fethedince Beytullah'ın etrafında 360 tane put bulmuş, her birini değnekle yere yıkmış, sonra bunların Mescitten çıkartılmasını emretmiş ve hepsini yok ettirmişti.

Puta Tapma ve Şirk

Böylece Hz. İbrahim (a.s.) dini üzerinde olduklarını zanneden cahiliye halkının dininin en büyük alameti şirk ve putlara tapmak oldu. Onların puta taparken uyguladıkları birtakım adet ve merasimler de vardı. Bu adetlerin çoğunu, Amr b. Luhayy icat etmişti.

Bunlardan bazıları şunlardı:

1. Putların, Allah katında kendilerine şefaat edeceğine ve diledikleri şeyleri yerine getireceğine inanarak, putların önünde el bağlıyorlar, onlara sığınıyorlar, isimlerini çağırıyorlar, darlık anlarında onlardan yardım istiyorlar ve ihtiyaçlarını arz ederek putlara dua ediyorlardı.

2. Putları ziyaret ediyorlar ve etraflarında dolaşarak tavaf ediyorlardı. Putların yanında boyun eğiyorlar ve onlara secde ediyorlardı.

3. Çeşitli kurbanlar kesmek suretiyle putlara yaklaştıklarını sanıyorlar, putlar adına ve onların isimleriyle koyunlar, sığırlar, develer boğazlıyorlardı. Bu iki çeşit kurban kesim şekline Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle işaret ediyor:

"*Dikili taşlar (putlar) üzerine kesilenler.... size haram kılındı.*" (Maide, 3)

"*Üzerine Allah'ın ismi (besmele) zikredilmemiş hayvanlardan yemeyin.*" (Enam, 121)

4. Putlara yaklaşma (onlara göre ibadet) şekillerinden biri de şu idi: Putlara yiyecek ve içeceklerden arzularına göre bir parça ayırıyorlardı. Ayrıca ekinlerinden

ve davarlarından bir hisse de ayırıyorlardı. Garip şeydir ki bunlardan bir parça da Allah'a ayırıyorlardı. Allah için ayırdıklarını çoğu kez çeşitli sebeplerle putlara adıyorlar, ama putlar için ayırdıklarını hiçbir zaman Allah'a adamıyorlardı.

Allah Teâlâ buyuruyor ki: "*Allah'ın yarattığı ekinden ve davarlardan müşrikler hisseler ayırdılar ve kanaatlerince: "Bu hisse Allah'ın, bu hisse de ortak koştuğumuz putların..." dediler. Putlara ait olan hisse artsa, ondan Allah için harcamazlar. Fakat Allah için ayırdıkları hisse artsa, ondan putları için harcarlar. Ne kötü hüküm veriyorlar!..*" (Enam, 136)

5. Bu ibadet şekillerinden birisi de ekin ve davarlarından putlara adakta bulunmalarıdır.

Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "*Onlar (batıl inançlarıyla) şöyle dediler: "Bu ekinlerle davarlar yasaktır, onlardan bizim dilediğimiz kimselerden (putlara hizmet edenlerden) başkası tadamaz. Şu davarların sırtları da (onlara binmek de) haram edilmiştir." Ayrıca birtakım hayvanlar vardır ki bunlar üzerine Allah'ın ismini (besmeleyi) anmazlar. Bütün bunları (Allah'ın emridir diye) O'na iftira ederek yaparlar. İftira etmeleri sebebiyle Allah onlara yakında cezalarını verecektir.*" (Enam, 138)

6. Putlara adadıkları hayvanları İbn İshak şöyle açıklıyor:

-Bahira: Saibe denilen devenin on birinci dişi yavrusudur.

-Saibe: Peş peşe on dişi yavru doğurup da içlerinde hiç erkek yavrusu bulunmayan dişi devedir. Bu deve (saibe) serbest bırakılır, sırtına binilmez, tüyü alınmaz, sütünü misafirden başkası içemezdi. Onuncu dişi yavrudan sonra doğan yavru (bahıra) da kulakları yarılarak anasıyla birlikte salıverilir, sırtına binilmez, tüyünden yararlanılmaz, sütünü misafirden başkası içemezdi.

-Vasîle: Koyun beş defada peş peşe on dişi yavru doğurur da bunların aralarında hiç erkek yavru bulunmazsa bu ana koyun vasile kabul edilir, vasile oldu denilir. Bundan sonra doğan yavru erkeklere ait olur, kadınlar ondan yiyemez, ancak bundan sonra bir yavru ölürse kadın-erkek hepsi onun etinden yiyebilirlerdi.

-Hâmi: Erkek deveden peş peşe on dişi yavru meydana gelir de aralarında hiç erkek yavru bulunmazsa bu erkek devenin sırtı dağlanır, artık kendisine binilmez, tüyü alınmaz, deve sürüsü arasında bırakılır, hiçbir hususta ondan yararlanılmazdı.

Bu hususta Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "*Allah, (cahiliyedeki) kulağı yarılıp salıverilen, binilmesi yasak edilen develerin, putlar için kesilen erkek koyunların, sırtı dağlanarak binilmesi yasaklanan develerin hiçbirini meşru kılmamıştır. Fakat inkâr edenler, Allah'a yalan yere iftira ederler. Onların çoğunun akılları ermez (düşünemezler).*" (Maide, 103)

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "*Yine dediler ki: "Şu davarların karınlarında bulunan yavrular sadece erkeklerimiz için (helal)dir, hanımlarımıza haram edilmiş-*

tir. Eğer yavru ölü doğarsa erkek ve kadınlarımız bu ölü yavruyu yemekte ortaktırlar..." (Enam, 139)

Bu olayların tefsirinde daha başka izahlar da yapılmıştır.[44]

Said b. el-Müseyyeb bu hayvanların tamamının tağutlara (putlara) ait olduğunu açıkça ifade etmiştir.[45]

Sahih bir hadiste merfu olarak, şöyle bildirilmiştir: "Amr b. Luhayy, ilk defa Saibe develeri salıveren kişidir."[46]

Araplar bütün bu tapınma şekillerini putlar adına, putların kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarına, O'na kavuşmayı temin edeceklerine, O'nun nezdinde şefaatçi olacaklarına inanarak yapıyorlardı.

Kur'an-ı Kerim bunu şöyle ifade ediyor: *"İyi bil ki: Halis din ancak Allah'ındır. O'ndan başka kendilerine dostlar (putlar) edinenler de şöyle derler: "Biz onlara (putlara) ibadet etmiyoruz. Ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye böyle yapıyoruz...."* (Zümer, 3)

"Allah'ı bırakıp ta kendilerine ne zararı ne de faydası dokunacak şeylere (putlara) tapıyorlar ve bir de: "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" , diyorlar..." (Yunus, 18)

Cahiliye Halkının Batıl İnanışları

Cahiliye Arapları fal kadehleriyle fala bakarlardı. Fal kadehleri üç kısımdı:

a. İçinde "evet" ve "hayır" yazılı olan kadehler: Bunlarla yapacakları yolculuk, evlenme gibi işlerde fala bakıyorlardı. "Evet" çıkarsa bu işi yapıyorlar, "Hayır" çıkarsa bunu gelecek seneye erteliyorlar, sonra tekrar fala bakıyorlardı.

b. İçinde su ve diyet bulunan kadehler.

c. İçinde "sizden", "sizden değil", "size ilave edilmiş" yazılı bulunan kadehler: İçlerinden birinin nesebinden şüphe ettiklerinde bunu Hübel'e yüz deveyle birlikte götürüyorlar, bu develeri bu fal kadehlerinin sahibine veriyorlardı. Kadehten "sizden" çıkarsa normal olarak kendilerinden sayıyorlar, "sizden değil" çıkarsa müttefikleri kabul ediyorlar, "size ilave edilmiş" çıkarsa aralarındaki yeri aynen kalır, ne nesebi ne de ittifakı var sayılırdı.[47] Buna yakın kumar ve kadeh oyunları da vardı. Ayrıca kestikleri deve etlerini de kadehlere göre taksim ediyorlardı.

---

[44] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/89-90.

[45] *Sahihu'l-Buhârî*, 1/499.

[46] *a.y.*

[47] el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/56; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/152-153.

Kahinlerin, cincilerin ve müneccimlerin verdikleri haberlere de inanırlardı.

Kahin, ileride olacak şeyleri haber veren, gizli sırları bildiğini iddia eden kimseydi. Kahinlerden bazıları cinlerle görüştüğünü, haberleri cinlerden aldığını iddia ediyordu. Diğer bir kısmı ise, kendilerine verilen ince anlayış sebebiyle gaybı bildiklerini iddia ediyorlardı. Başka bir kısmı ise, soran kimsenin sözünden, hareketinden ve halinden hadiselerin sebep ve neticelerini çıkardıklarını iddia ediyorlardı. Bu sonuncu kısma Arraf ismi veriliyordu. Arraf çalınan eşyayı, çalınan yeri, kaybolan malları v.s. bildiğini söylerdi.

Müneccim ise yıldızlara bakan, onların hareketleri ve yer değiştirmelerinden yola çıkarak gelecekte dünyada olacak hadiseleri, ortaya çıkacak yeni durumları bildiğini iddia eden kimseydi.[48]

Müneccimlerin verdikleri haberleri tasdik etmek, hakikatte "yıldızlara iman etmek" demekti. Yıldızlara inanmaları sebebiyle de olayların yıldızların doğuş ve batışları ile meydana geldiklerine inanıyorlar, "şu veya bu yıldızın hareketiyle yağmur yağdı", diyorlardı.[49]

Yine cahiliye devri Araplarındaki batıl adetlerden biri de "tıyare" idi. Bunun aslı şudur: Kuşu uçururlar veya ceylanı salıverirler, sağ tarafa giderse niyet ettikleri işi yaparlardı, sol tarafa giderse işi terk eder ve uğursuz sayarlardı.

Tavşanın ayak topuğunu bağlamaları, bazı günleri, ayları, bazı hayvanları, bazı evleri ve bazı kadınları uğursuz saymaları veya baykuşun ötmesinin uğursuzluğuna inanmaları da bu çeşit batıl inançlardandır. Öldürülen kişinin intikamı alınmadığı müddetçe ruhunun sükunete ermeyeceğine, ruhunun bir baykuş olup çöllerde uçacağına, "intikam, intikam" veya "beni sulayın, beni sulayın" diye bağıracağına, intikamı alınınca da ruhunun sükunete ve rahata kavuşacağına inanırlardı.[50]

Cahiliye ehli bu şekilde olmakla beraber onlarda Beytullah'a hürmet ve tazim gösterme, tavaf etme, Hac, Umre, Arafat ve Müzdelife'de vakfe, Kâbe'ye kurbanlık hediye etme gibi Hz. İbrahim (a.s.) dininden kalma bazı ibadet şekilleri de vardı. Hz. İbrahim'in (a.s.) dinini tamamen terk etmiş değillerdi, ama bu dini batıl itikatlar ve bid'atlerle aslından çok uzaklaştırmışlardı.

Cahiliyet ehlinin Hz. İbrahim'in (a.s.) dininde icat ettikleri bid'atlerden bazıları şunlardı:

1. Kureyşliler şöyle diyorlardı: "Biz Hz. İbrahim'in (a.s.) oğullarıyız ve Harem halkıyız, Beytullah'ın sahipleriyiz ve Mekke sakinleriyiz. Araplardan hiçbiri bizim

---

48 Abdurrahmani el-Mübarek-Furi, *Mirkâtu'l-Mefatih Şerhu Mişkatil-Mesabih*, II/2-3.

49 Bkz. Nevevi, *Şerhu Sahihi'l-Sahihu'l-Müslim*, K. el-İman, Babu Beyani Küfri Men Kale, Mutırna bin-nev'i, I/59.

50 *Sahihu'l-Buhârî*, II/851-857 (Ahmed Ali es-Seharan-Furi haşiyesiyle birlikte).

hakkımıza ve derecemize sahip değildir. –Kureyş kendilerine "Hames" (muhterem) adını veriyordu. O halde bizim "Harem" bölgesinden "Hicaz" bölgesine çıkmamız uygun değildir. " Bu yüzden Arafat'ta vakfe yapmıyorlar, Arafat'tan Müzdelife'ye gelmiyorlar, sadece Müzdelife'den Mina'ya geliyorlardı İşte bunlar hakkında şu ayet-i kerime nazil oldu: *"... Sonra insanların döndüğü yerden (Arafat'tan) siz de dönün ve Allah'ın mağfiretini isteyin. Şüphesiz Allah çok mağfiret edici ve rahmet sahibidir."* (Bakara, 199)[51]

2. Yine şöyle diyorlardı: "Kureyş'lilerin ihramlı iken ekşi yoğurdu sıkıp lor yapmaları, içyağı eritmeleri; ihramda oldukları müddetçe kıldan yapılma çadırlara girmeleri, gölgelenmek istediklerinde deriden yapılma çadırlardan başka yerde gölgelenmeleri caiz değildir."[52]

3. Ayrıca şuna da inanıyorlardı: "Hıll'den (Harem bölgesi dışından) gelenlerin hacca veya umreye geldiklerinde, Harem bölgesi dışından Harem'e getirdikleri yiyeceklerden yemeleri caiz değildir."[53]

4. Bu bid'atlerden biri de, Hıll bölgesi sakinlerine Harem'e geldiklerinde ilk tavaflarını ihram kıyafetinden başka bir elbiseyle yapmamalarını emretmeleridir. Hiçbir şey bulamazlarsa erkekler çırılçıplak tavaf yaparlardı. Kadınlar da bütün elbiselerini çıkarırlar, ancak baştan aşağıya uzunca bir gömlek giyerek tavaf yaparlar ve şöyle derlerdi:

"Açılır bugün bir kısmı veya tamamı vücudun,

Yoktur hiçbir zararı açılan tarafın."

Bu hususta şu ayet-i kerime nazil oldu: *"Ey Ademoğulları! Mescide her gittiğinizde en güzel elbisenizi giyin..."* (Araf, 31)

Erkek veya kadın Hıll'den geldiği elbiseleriyle tavaf ederse tavaftan sonra bu elbiseyi atar ve onu ne onlar ne de onlardan başka hiç kimse kullanabilirdi.[54]

5. Yeni çıkardıkları bid'atlardan biri de, ihramlı iken evlerine kapılarından girmezler, evlerinin arkasında bir delik açarak oradan girip çıkarlardı. Bu zorluğu bir hayır ve iyilik zannederlerdi. Kur'an-ı Kerim bu âdeti de yasaklamıştır (Bakara: 189).

Bu din (şirk, putlara tapma, batıl ve hurafelere inanma dini) Arapların çoğunun tâbi olduğu dindi. Ancak bunun yanı sıra Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Sabiîlik de Arap diyarına girmek için yol bulabilmişti.

---

51 İbn Hişâm, *es Sireti'n-Nebeviyye,* I/199; *Sahîhu'l-Buhârî,* I/226.

52 *Sahîhu'l-Buhârî,* I/202.

53 *A.y.*

54 İbn Hişâm, *es-Sireti'n-Nebeviyye,* I/202-203, *Sahîhu'l-Buhârî,* I/226.

Yahudilik

Yahudilerin Arap yarımadasındaki durumunu temsil eden en az iki devir vardır:

Birinci Devir: Babilliler ve Filistin'deki Asurîlerin fetihleri zamanındaki göçler. Yahudilere yapılan baskılar ve M.Ö. 587 yılında Kral Buhtunnasr eliyle memleketlerinin tahrip edilmesi ve çoğunun Babil'e esir olarak götürülmesi neticesinde Yahudilerin bir kısmı Filistin diyarından Hicaz'a göç ettiler ve bu bölgenin kuzey kısımlarına yerleştiler.[55]

İkinci Devir: M. S. 70 yılında Romalı Betteatus komutasındaki Roma ordusunun Filistin'i işgal etmesiyle başlar. Romalıların Yahudilere baskıları ve memleketlerini tahrip etmeleri neticesinde Yahudilerden pek çok kabile Hicaz'a göçetmiş; Yesrib, Hayber ve Teyma'da yerleşmişler, orada köyler, yüksek evler ve kaleler inşa etmişlerdi.

Yahudilik dini Arapların bir kısmı arasında bu göçmen Yahudiler eliyle yayılmıştır.

İslâm geldiğinde yarımadada şu Yahudi kabileleri bulunuyordu: Mustalık, Kureyza ve Kaynuka. Semhudi *Vefatu'l-Vefa* kitabında[56] Yahudi kabilelerinin sayısının 10'dan fazla olduğunu zikreder.[57]

Yahudilik Yemen'e Tıban Es'ad Ebu Kerb'den önce girmişti. Çünkü bu şahıs, Yesrib'e savaşçı olarak gitmiş ve orada Yahudiliği kabul etmişti. Kureyzaoğullarından Yemen'e iki Yahudi hahamı getirmesiyle Yahudilik orada gelişmeye ve yayılmaya başlamıştı.

Ondan sonra oğlu Yusuf Zu-Nüvas Yemen'e vali olunca Necran halkı olan Hristiyanlara hücum etmiş ve onları Yahudiliği kabul etmeye çağırmıştı. Onlar da bu daveti reddedince hendekler kazdırmış ve onları kadın-erkek, çocuk-ihtiyar demeden toptan yakmıştı. O zaman öldürülenlerin sayısının yirmi ile kırk bin arasında olduğu söylenmektedir. Bu hadise M.S. 523 yılı Ekim ayında meydana gelmiştir.[58] Kur'an-ı Kerim bu olaydan Burûc Suresi'nde bahsetmektedir.

Hristiyanlık

Hristiyanlık, Romalılar ve Habeşistanlıların işgali yoluyla Arap diyarına girmiştir. Habeşistanlıların Yemen'i ilk defa işgali M.S. 340 yılında olmuş ve M.S. 378 yılına kadar devam etmiştir. Bu zaman zarfında Hristiyan misyonerleri Yemen içlerine kadar ilerlemişlerdir.[59]

---

55 Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 151.

56 es-Semhudi, *Vefau'l-Vefa*, s. 116.

57 *Fuad Hamza, Kalbu Ceziratı'l-Arab*, s. 151.

58 el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, VI/297-298; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/20-22, 27, 31, 35, 36.

59 el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, VI/297.

Yine bu tarihe yakın bir zamanda Febemyun isminde duası makbul, keramet sahibi zahid bir zat Necran'a geldi ve onları Hristiyanlık dinine davet etti. Necran halkı da, kendisini dürüst ve dininde samimi gördükleri için bu zat sebebiyle Hristiyanlığı kabul edip bağlandılar.[60]

Habeşistanlılar Zu-Nüvas'ın yaptıklarına bir tepki olarak Yemen'i işgal edip Ebrehe de hükümetini iyice güçlendirince, Hristiyanlığı daha büyük bir gayretle, daha geniş çapta yaymaya başladı. Hatta gayreti o dereceye ulaştı ki, Yemen'de adeta bir Kâbe inşa etti. Mekke'deki Beytullah'ı yıkmak ve böylece haccı o tarafa çevirmek istedi. Allah da ona dünya ve ahirette lâyık olduğu en ağır azabı verdi.

Yine aynı yıllarda Romalılara komşu olmaları sebebiyle Gassani Arapları, Tağleb ve Tay' kabileleri Hristiyanlığı kabul etmişler, hatta bazı Hîre valileri bile Hristiyanlığa girmişlerdi.

Mecusilik

Mecusilik, çoğunlukla İran'a komşu olan Araplar arasında kabul görmüş, Irak'ın Arap sakinleri, Bahreyn, Ahsa, Hecer ve Arap Körfezi kıyılarından buralara komşu yerlerde yayılmıştı. İran'ın Yemen'i işgali sırasında Yemen'den bazı kimseler de Mecusiliği kabul etmişlerdi.

Sabiîlik

Irak ve civarında yapılan kazı ve incelemeler Hz. İbrahim'in (a.s.) kavmi olan Keldanilerin dininin Sabiîlik (Yıldızlara Tapma) olduğunu göstermiştir. Bunu eski zamanda Şam halkının çoğu ve Yemen halkı kabul etmişti. Yahudi ve Hristiyanlık gibi yeni dinlerin peş peşe gelişinden sonra Sabiîliğin yapısı sarsılmış ve eski parlaklığı sönmüştür. Fakat o zamanlar Mecusilerle beraber Irak'ın Arap sakinleri ve Arap körfezi kıyılarında oturanlar arasında bu dine bağlı bazı kişiler bulunmaktaydı.[61]

Dinî Hayat

İslâm'ın geldiği dönemde yukarıda zikrettiğimiz bu dinler, Arapların miladi altıncı asra kadar bağlı oldukları başlıca dinlerdi. İslâm dininin doğuş arifesinde bütün bu dinler çökmek ve yok olmak üzereydi.

Hz. İbrahim'in (a.s.) dini üzere olduklarını iddia eden müşrikler, Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatının emir ve yasaklarından çok uzaktılar. Onun getirdiği üstün ahlâkı ihmal etmişlerdi. Günahları çok artmıştı. Kendi aralarında ve putperestler arasında gö-

[60] Geniş bilgi için bkz., İbn Hişam , I/31-34.

[61] Süleyman en-Nedvî, *Tarihu Arzi'l-Kur'an*, II/193-208.

rülen âdet ve gelenekler dinî hurafelere dönüşmüş ve bu durum dinî, siyasî ve toplumsal hayatta derin etkiler bırakmıştı.

Yahudilik ise bir gösteriş ve zorbalık halini almıştı. Hahamlar Allah'ın yerine geçmiş, insanlar arasında zorbalıkla hükmediyor, kalpten geçirdikleri ve dudaklarıyla mırıldanmaları gibi şeyler sebebiyle bile insanları hesaba çekiyorlardı. Din zayi olsa, dinsizlik ve küfür yaygınlaşsa, Allah'ın teşvik ettiği ve tazim edilmesini emrettiği dinî esaslar ihmal edilse de aldırmayan, hahamların bütün arzuları mal ve makama ulaşmaktı.

Hristiyanlığa gelince; zor anlaşılır bir putperestlik haline dönmüş, Allah ile insan arasında garip bir karıştırma meydana gelmişti. Bu dinin prensiplerinin, Arapların alıştıkları ve terk edemeyecekleri hayat tarzına uzak olması sebebiyle, buna inanan Arapların kalplerinde Hristiyanlığın hakiki bir tesiri yoktu.

Diğer Arap dinlerine inananların durumu ise müşriklerin durumu gibiydi. Kalpleri birbirine benziyor, akıdeleri birbirini tutuyor, adet ve gelenekleri birbirine uyuyordu.

4. CAHİLİYE DÖNEMİ ARAP TOPLUMU

Arap yarımadasının siyasî ve dinî durumunu inceledikten sonra içtimaî, iktisadî ve ahlâkî durumuna da kısaca bir göz atalım:

İçtimaî Durum

Arap toplumunda durumları birbirinden farklı çeşitli halk tabakaları bulunuyordu.

Eşraf (ileri tabaka) arasında kişinin ailesiyle olan ilişkileri ileri bir medeniyet derecesindeydi. Kadının, fikrini açıklama hürriyeti vardı. Kadın saygıdeğer ve hakkı korunan bir varlıktı. Onun ırzını müdafaa için kılıçlar çekilir, kanlar akıtılırdı. Kişi misafirperverlik ve yiğitlik gibi yüksek bir derece ile övülmeyi istediğinde, çoğu zaman hanımını muhatap olarak alırdı. Kadın isterse kabileleri barış için toplar, dilerse kabileler arasında harp ateşini alevlendirirdi. Bütün bunlarla birlikte erkek tartışmasız aile reisi ve ailede son söz sahibi olarak kabul edilirdi. Erkeğin kadınla evlenme akdi ve irtibatı kızın velisinin yardımıyla olur, kız kendi başına velilerine danışmadan hareket edemezdi.

Ancak, eşraf bu durumda iken diğer halk tabakalarında ahlâksızlık, hayâsızlık, zina ve fuhuş yaygın bir durumdaydı. Bu da cahiliye dönemi Arap toplumunun ahlâkî çürümüşlüğünün bir belirtisidir.

Buhârî Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ediyor: "Cahiliyet devrinde dört şekilde nikah yapılırdı:

1. Bugünkü şekilde yapılan nikah: Kişi, diğerinin -velisi bulunduğu- kızıyla nişanlanır, mihrini öder, sonra da nikahlanırdı.

2. İkinci bir nikah şekli de şöyleydi: Hanımı hayızdan temizlenince adam hanımına: "Falan kimseye git ve onunla münasebette bulun" derdi. Temas ettiği adamdan

hamile kaldığı ortaya çıkıncaya kadar hanımından uzak kalırdı. Hamile kaldığı anlaşılınca arzu ederse hanımıyla birleşirdi. Bunu doğacak çocuğun "asil" olması için yaparlardı. Bu çeşit nikaha da "istibda' nikahı" adı verilirdi.

3. Bir diğer nikah şekli de şöyleydi: On kişiye yakın bir topluluk bir araya gelir ve hepsi birden bir kadının yanına girip onunla temas ederlerdi. Kadın hamile kalır ve doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra onlara haber gönderirdi. Bunlardan hiçbiri gelmekten kaçınamazdı. Hepsi bir araya gelince kadın onlara: "Sizin kendi fiilinizden meydana gelen durumu biliyorsunuz. İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan!.. Bu çocuk senindir" der, içlerinden istediği erkeğin adını söylerdi. Çocuk da o adama ait kabul edilirdi.

4. Bir başka nikah şekli daha vardı: Birçok insan toplanır ve bir kadının yanına girerlerdi. Kadın da kendisine gelenlerden hiçbirini geri çevirmezdi. Bu çeşit kadınlara "fahişe" ismi verilirdi. Onlarla ilişki kurmak isteyenler için işaret olsun diye kapılarının üzerine bayrak asarlardı. Hamile kalıp da doğum yaptığında bütün bu erkekler o kadının yanında toplanırlardı. Bir "bilirkişi"yi de çağırırlar, sonra o bilirkişinin çocuğun babası olarak tespit ettiği kişiye o çocuğu verirlerdi. Çocuk da bu şahsın oğlu diye çağırılırdı. O da bunu kabul etmekten kaçınamazdı.

Allah Teâlâ Hz. Muhammed'i (s.a.) peygamber olarak gönderdiğinde cahiliye ehlinin bütün nikahlarını kaldırdı, ancak ve ancak bugünkü İslâm Nikahı'nı meşru kabul etti."[62]

Yine cahiliye devri Araplarında kılıç ve mızrakla kazanılan bir çeşit birleşme daha vardı. Kabile harplerinde galip gelen taraf, mağlup tarafın kadınlarını esir olarak alır ve onlara yaklaşmayı helal sayardı. Bu anneden olan evlatlar da ömür boyu utanç duyarlardı.

Cahiliye halkı diledikleri kadar kadınla evlenirdi. İki kız kardeşi aynı koca nikahlayabilir, babaları boşadıktan veya vefat ettikten sonra babalarının hanımlarıyla evlenebilirdi (Nisa, 22-23). Boşama hakkı erkeğe aitti.[63]

"Zina" belası bütün halk tabakalarını sarmıştı. Ancak bu rezil dereceye düşmeye vicdanları müsaade etmeyen nadir bazı erkek ve kadınlar da vardı. Hür kadınlar bu hususta cariyelerden daha iyi durumdaydı. Görülüyor ki, cahiliye halkının büyük bir çoğunluğu bu fuhuş fiiliyle anılmaktan bir utanç duymuyordu.

Ebu Davud Amr b. Şuayb'dan, o da babasından, babası da dedesinden rivayet ediyor: "Bir zat kalkarak: "Ya Resûlallah!.. Falan kişi benim oğlumdur. Cahiliye devrinde annesiyle zina etmiştim." dedi. Resûlullah (s.a.) da: "İslâm'da hiçbir nesep id-

---

62 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. en-Nikah, Bab 36; *Sünenü Ebî Davud,* K. et-Talak, Bab 33.

63 *Sünenü Ebî Davud,* K. et-Talak, Bab 10. Müfessirler Bakara 229. ayetinin nüzul sebebi olarak bunu zikrederler.

diası yoktur. Cahiliye hali gitti. Çocuk doğduğu yatağa aittir. Fuhuş yapana da mahrumiyet vardır." buyurdu.[64]

Sa'd b. Ebi Vakkas ile Abd b. Zem'a'nın, Zem'anın cariyesinin oğlu Abdurrahman b. Zem'a ile mücadelesi meşhurdur.[65]

Kişinin çocuklarıyla olan muamelesi de çeşit çeşitti. Kimi:

"Evladımız bizim aramızda ancak, yerde yürüyen ciğerparelerimizdir." diyor, kimi de utanç ve rızk korkusuyla kızlarını diri diri toprağa gömüyor, fakirlik ve açlık korkusuyla evladını öldürüyordu. (En'am 151; Nahl, 58, 59; İsra, 31; Tekvir, 81.) Fakat bütün bunları, yaygın ve hakim olan ahlâk budur diye saymamız mümkün değildir. Çünkü onlar aynı zamanda düşmanlarına karşı koymak için erkek evlada en çok muhtaç olan kimselerdi.

Kişinin kardeşiyle, amca oğullarıyla ve sülalesiyle olan muamelesi ise kuvvetli ve sağlamdı. Kabile ırkçılığı için can verebiliyorlardı. Kabile fertleri arasında birlik ve beraberlik ruhu hakimdi, ırkçılık bunu daha da kuvvetlendiriyordu. "Kardeşine zalim de olsa mazlum da olsa yardım et." atasözünü gerçek anlamda uyguluyorlardı. İslâm bunu "zalime yardım etmek ona mani olmaktır" anlamına çevirip kabul etmiştir. Ancak şeref ve üstünlükteki çekişmeler, çoğu zaman aynı babanın evladı olan kabileler arasında çatışma ve harplere kadar varıyordu. Evs ile Hazrec, Abs ile Zıbyan, Bekr ile Tağlab kabileleri arasında gördüğümüz harpler gibi...

Çeşitli kabileler arasındaki ilişkilere gelince: Bağlar tamamen kopmuş, güç ve kuvvetleri harplerle tükenmişti. Ancak dinden gelen veya hurafe diyebileceğimiz bazı örf ve adetlerin verdiği korku ve endişe, bu harplerin şiddetini ve keskinliğini hafifletebiliyordu. Bazı durumlarda anlaşmalar, ittifaklar ve tabi olmalar birbirine karşı olan kabilelerin birleşmesine sebep oluyordu. Haram aylar onlar için bir rahmet, hayatları ve geçimleri için bir vesile oluyordu.

Özet olarak içtimaî durum zayıflığın zirvesindeydi. Basiretsizlik ve cehalet de diz boyuydu. Hurafeler ortalıkta kol geziyordu. İnsanlar hayvanlar gibi yaşıyor, kadın bazen eşya gibi muamele görüyor, alınıp satılıyordu. Hükümet ve idarelerin en büyük arzuları halktan aldıkları paralarla hazineleri doldurmak veya muhaliflerine karşı harp ilan etmekti.

İktisadî Durum

İktisadî durumun da içtimaî hayatın paralelinde yol aldığını görüyoruz. Arapların geçim kaynaklarına baktığımızda bu açıkça görülmektedir.

---

[64] *Sünenü Ebî Davud,* K. et-Talak, Bab 34. Amr b. Şuayb'ın hadisi "Hasen" Hadistir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* II/207.

[65] Bu kıssayı Kütüb-i Sitte'nin tamamında bulabilirsiniz; bkz. *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Buyu, Bab 3; *Sah'îhu'l-Sahîhu'l-Müslim,* K. er-Radâ, Hadis No, 36-38.

Ticaret, hayati ihtiyaçları karşılamak için en büyük geçim yolu idi. Ticari seyahatler de ancak barış ve emniyet hakim olduğu zaman mümkün oluyordu. Bu da Arap yarımadasında ancak haram aylarda gerçekleşebiliyordu. Ukaz, Zü'l-Mecaz ve Micenne gibi meşhur Arap panayırları da dört haram ayda kuruluyordu.

Sanat'a gelince: Sanattan en uzak millet Araplardı. Araplarda görülen kılıç yapma ve deri tabaklama gibi el sanatlarının çoğu Yemen, Hîre ve Şam halkı tarafından yapılırdı. Arap yarımadası içinde de ziraat, ekin, hayvancılık yer yer görülüyordu. Arap kadınlarının tamamı, ip eğirmekle vakitlerini değerlendirirlerdi. Ancak bu saydığımız şeylerin çoğu, harplerde telef olurdu. Bu yüzden cemiyette yoksulluk ve perişanlık hakimdi.

Ahlâkî Durum

Cahiliye halkı içinde sağduyunun hoş görmeyeceği ve vicdanın kabul edemeyeceği birtakım süfli duyguların ve rezil davranışların olduğunu inkâr edemeyiz. Fakat bununla birlikte onlarda insanı hayrete ve dehşete düşüren temiz ve üstün duygular, davranışlar da vardı. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Kerem* (İkram etme, ihsanda bulunma, misafirperverlik): Bu hususta adeta yarış yaparlardı. Şiirlerinde genellikle ya bu meziyetleriyle iftihar ederler ya da başkalarına övgüde bulunurlardı.

Öyle ki bazen şiddetli soğuk ve açlık zamanında kişiye misafir gelir. Bu sırada yanında kendi hayatı ve ailesinin hayatı demek olan biricik dişi deveden başka hiçbir malı kalmamıştır. İkram etme aşkı onu kaplar, kalkar ve misafiri için devesini keserdi.

Cömertlik neticesi olarak içki içmekle övünürlerdi. Bu, aslında bir övünme sebebi olmayıp ikram yollarından bir yol, insanı bolca harcamaya sevk eden bir vesile sayılıyordu. Bunun için üzüm ağacına "kerm" ve üzüm şarabına da "bintü'l-kerm" adını vermişlerdi.

Cahiliye devri şiir divanlarına bakacak olursak şarap içmeyi bir övünç ve gurur tablosu halinde görürüz. Antere b. Şeddad el-Absi Muallakat-ı Seb'a'dan olan meşhur şiirinde der ki:

"İçtim şarap kadehinden,
Öğle sıcağı insanları durgunlaştırdıktan sonra.
Narin sarı bir kadehe,
Süzülerek testiden şırıl şırıl akıyordu.
İçtiğim zaman, feda ederim malımı,
Irz ve namusuma düşkünüm, yaralamam ırzımı,
Ayıldığım zaman da bu vadimde ihmalkarlık yapmam.
Nitekim benim ahlâkımı ve ikramımı bildiğin gibi..."

Yine kerem duygusu sebebiyle kumarla meşgul olurlar, bunu da ikram vesilelerinden biri olarak kabul ederlerdi. Çünkü onlar kazandıklarını veya kazananların paylarından arta kalanı yoksullara yedirirlerdi. (Batıl ve haksız kazançla iyilik ettiklerini zannederlerdi.) Bu sebeple Kur'an-ı Kerim içki ve kumarın cüz'î, kıymetsiz de olsa bu yönünü inkâr etmemiş ve ancak "*içki ile kumarın günahı (ve zararı) faydasından büyüktür.*" (Bakara, 219) buyurmuştur.

2. *Ahde vefa*: Onlara göre söz verme mutlaka yerine getirilmesi gereken bir dinî vazifeydi. Bu yolda çocuklarını feda etmeyi, memleketlerini yakıp-yıkmayı bile hiçe sayarlardı. Bunu anlamak için Hani' b. Mes'ud eş-Şeybani[66], Semuel b. Adiya, ve Hacib b. Zerara'nın kıssalarını okumak kafidir.

3. *İzzet-i nefis* (Zillet ve haksızlığı reddetme duygusu): Bunun neticesi olarak son derece cesur, şeref ve namus hususunda gayet kıskançtılar, aniden parlar ve hiddetlenirlerdi. Zillet ve küçümseme kokusu sezdikleri bir kelimeyi işitir işitmez derhal kılıç ve mızrağa sarılırlar, bu yüzden sürekli harp ederlerdi. Bu yolda canlarını feda etmeyi bile göze alırlardı.

4. *Azim*: Üstünlük ve gurur duygusuyla karar verdikleri bir şeyden onları hiçbir engel vazgeçiremezdi. Bu yolda canlarını tehlikeye atmaktan çekinmezlerdi.

5. *Hilm*: Araplar yumuşak huyluluk, ağırbaşlılık ve ihtiyatlılık ile iftihar ederlerdi. Ancak aşırı cesaret ve derhal savaşa yönelmeleri sebebiyle de izzet duygusu hakimdi.

6. *Bedevi sadeliği*: Şehirleşmenin beraberinde getirdiği kirli işlere ve hilelere bulaşmamalarının bir neticesi olarak kendilerinde doğru sözlülük, emanete riayet etme, hile ve ihanetten kaçınma yerleşmişti.

O günkü Arapların bunlardan başka güzel huyları da vardı. Gayemiz hepsini birer birer saymaktan ziyade örnek vermektir.

Arap yarımadasının dünyadaki coğrafî yeri ile birlikte bu ahlâkî duygular, cihanşümul ilahi davayı yüklenmek ve insanlık toplumunu idare etmek için o günkü Arap toplumunun seçilmesinin sebeplerinden birini teşkil etmiştir.

Çünkü bu ahlâkî duygular -her ne kadar bazıları şerre götürür ve acıklı hadiselerin meydana gelmesine sebep olursa da- aslında değerli ve üstün ahlâkî özelliklerdi. Bir parça ıslah edildikten sonra insanlık cemiyetine umumî menfaatler verecekti. Zaten İslâm da bu ıslahı gerçekleştirmiştir.

Araplara göre bu ahlâkî hasletlerin en kıymetlisi ve ahde vefadan sonra en çok faydalısı izzet-i nefis ve azim sahibi olmaktı. Zira şerrin ve fesadın kökünden sökülmesi, hayır ve adalet nizamının kurulması, ancak yıkılmaz bir kuvvet ve şiddetli bir azim sayesinde mümkün olur.

[66] Bkz., "Araplarda İdare ve Emirlik - Hire Valiliği" konusu.

İkinci Bölüm

PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) NESEBİ ve AİLESİ

1. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) NESEBİ

Peygamber Efendimiz'in (s.a.) nesebi üç kısımda incelenebilir:

1. Peygamberimiz'den (s.a.) 21. dedesi Adnan'a kadar olan dedeleri: Siyer ve nesep alimleri bu nesep zincirinin "sahih" olduğunda ittifak etmişlerdir.

2. Adnan'dan Hz. İbrahim'e (a.s.) kadar olan arada geçen dedeleri: Bunlar hakkında bazı alimler çekimser kalmış, bazıları da doğrulamışlardır.

3. Hz. İbrahim (a.s.) ile Hz. Adem (a.s.) arasındaki dedeleri: Bunlar arasında bazı sahih olmayan isimlerin bulunduğundan şüphe etmiyoruz.

Bu konunun bir kısmına daha önce işaret etmiştik.[1] Şimdi de bu üç kısmı tafsilatıyla arz edelim.

BİRİNCİ KISIM: (Efendimiz'in Adnan'a kadar olan dedeleri)[2]

*MUHAMMED MUSTAFA (sallallahu aleyhi ve sellem)

1. Abdullah
2. Abdülmuttalib (İsmi Şeybe'dir)
3. Haşim (İsmi Amr'dır)
4. Abdumenaf (İsmi Mugire'dir)
5. Kusayy (İsmi Zeyd'dir)
6. Kilab
7. Mırre
8. Ka'b
9. Lüeyy
10. Galib

---

1 Bkz., "Müsta'ribe Arapları" konusu.

2 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* I/1-2; İbnü'l-Cevzi, *Telkîhu Fuhûmı Ehli'l-Eser*, s. 5-6; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/11-14, 52.

11. Fihr (KUREYŞ lakabıyla anılan ve kabileye adını veren kişi budur.)
12. Malik
13. Nadr (İsmi Kays'tır)
14. Kinane
15. Huzeyfe
16. Müdrike (İsmi Amr'dır)
17. İlyas
18. Mudarr
19. Nizar
20. Ma'd
* ADNAN

İKİNCİ KISIM: (Adnan ile Hz. İbrahim (a.s.) arasındaki dedeleri)[3]

* ADNAN
1. Üdd
2. Hemyesa'
3. Süleyman
4. Avs
5. Bûz
6. Kamval
7. Übeyy
8. Avam
9. Naşid
10. Hazza
11. Beldas
12. Yedla
13. Tabıh
14. Cahim
15. Nahış
16. Mahı
17. Ayd
18. Akbar
19. Ubeyd
20. Dua
21. Hamden
22. Senber
23. Yesribi
24. Yahzun
25. Yelhan
26. Er'uy
27. Ayd
28. Dişan
29. Aysar
30. Efnad
31. Eyham
32. Mukassır
33. Nahıs
34. Zarih
35. Sümeyy
36. Müzzi
37. Avda
38. Aram
39. Kaydar
40. İsmail (a.s.)
* İbrahim (a.s.)

ÜÇÜNCÜ KISIM: (Hz. İbrahim (a.s.) ile Hz. Adem (a.s.) arasındaki dedeleri)[4]

---

[3] İbn Sa'd ve Kelbî'nin rivayetiyle gelen nesebin bu kısmını Muhammed Süleyman el-Mansur-Furi ince bir tahkik neticesinde bu şekilde zikretmiştir. Bkz., *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/14-17. Tarihi kaynaklar arasında bu isim ve sıralamalarda büyük farklılıklar vardır.

[4] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/2-4; İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 6; et-Taberî, *Hulasatü's-Siyer*, s. 6; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/18. Bu kaynaklarda bu isimlerden bazılarının okunuşunda farklılık vardır. Yine bazı kaynaklarda birtakım isimler zikredilmemiştir.

*	İBRAHİM (a.s.)	10.	Nuh (a.s.)
1.	Tarıh (İsmi Azer'dir)	11.	Lamek
2.	Nahur	12.	Muteveşlih
3.	Saru' (Veya Sarıığ)	13.	Ahnuh / İDRİS (a.s.)
4.	Rau	14.	Yerd
5.	Falih	15.	Mehlail
6.	Abir	16.	Kaynan
7.	Salih	17.	Anuşte
8.	er-Fahşed	18.	Şit (a.s.)
9.	Sam	*	ADEM (a.s.)

2. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) AİLESİ

Efendimiz'in (s.a.) ailesi, dedesi Haşim b. Abdimenaf'a nispet edilerek Haşimi ailesi diye bilinir. Bu sebeple Haşim ve ondan sonrakilerin durumuna temas edelim:

a. Haşim: Abdümenafoğulları ile Abdüddaroğulları, vazife taksiminde anlaştıklarında, "Sikaye" ve "Rifade" vazifesini Abdümenafoğullarından Haşim'in üstlendiğini daha önce belirtmiştik.

Haşim, zengin ve şeref sahibi bir kimseydi. Mekke'de hacılara ilk defa tirit (ekmekli et suyu) ikram eden odur. Asıl ismi Amr olup, "ekmek doğrayan" manasına gelen "Haşim" lakabıyla meşhur olmuştur. Kureyş'in biri yaz, diğeri kış seferi olmak üzere yılda iki kez ticari kafile düzenlemesini ilk defa gelenek haline getiren de odur. Bu konuyu şair şöyle dile getiriyor:

"Amr'dır ekmek doğrayan kavmine,
Mekke'de kuraklık çeken, güçsüz kalan kabilesine.
Adet haline getirdi iki ticaret seferini:
Kışın Yemen, yazın Şam seferini."

Haşim ticaret gayesiyle Şam'a doğru yola çıkmış, Medine'ye gelince Adiyy b. en-Neccar kabilesinden Selma bt. Amr ile evlenmişti. Bir müddet yanında kalıp daha sonra Şam'a hareket etmiş, o sırada hanımı Selma da Abdülmuttalib'e hamile kalmıştı.

Haşim, Filistin diyarında Gazze'de vefat etti. Hanımı Selma da 497 M. yılında Abdülmuttalib'i dünyaya getirdi. Başındaki bir parça beyazlık sebebiyle ona "şeybe" adını koydu.[5] Onu babasının Yesrib'deki evinde büyütmeye başladı. Mekke'deki ailesinden hiçbirinin bu durumdan haberi yoktu.

---

[5] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/137; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/26, II/24.

Haşim'in 4 oğlu vardı: Esed, Ebu Sayfi, Nadle ve Abdülmuttalib. 5 tane de kızı vardı: Şifa, Halide, Daîfe, Rukayye ve Cennet.[6]

b. Abdülmuttalib: Daha önce de geçtiği gibi, "Sikâye" ve "Rifâde" vazifeleri Haşim'den sonra kardeşi Muttalib b. Abdimenaf'a geçti. Şerefli, sözü dinlenilir, kavmi arasında fazilet sahibi bir insandı. Cömertliği sebebiyle Kureyş kabilesi ona "feyyâz" ismini vermişti.

Şeybe (Abdülmuttalib) yedi yaşındayken veya daha büyük olduğu bir sırada Muttalib, yeğeninin varlığından haberdar oldu. Onu bulmak için yola çıktı. Şeybe'yi görünce gözleri yaşla doldu ve onu bağrına bastı. Devesine bindirdi. Annesi izin vermeden Şeybe'yi götürmek istemedi.

Muttalib, Şeybe'nin annesinden onu beraberinde göndermesini isteyince, annesi bunu önce kabul etmedi. Sonra da, "ancak babasının vatanına ve Allah'ın haremine (muhterem kıldığı beldeye) gidiyor," diyerek izin verdi.

Muttalib onu devesinin terkisine bindirerek Mekke'ye kadar getirdi. Halk da bunu görünce: "İşte Abdülmuttalib! (Muttalibin kölesi)" dediler. Muttalib onlara: "Yazık size… O kardeşim Haşim'in oğludur." dedi. Büyüyünceye kadar onu yanından ayırmadı.

Muttalib, Yemen beldelerinden Radman'da vefat edince onun yerine Abdülmuttalib geçti. Babalarının kavmine yaptığı hizmeti o da yerine getirdi. Kavmi arasında babalarından hiçbirinin erişemediği şerefe nail oldu. Kavmi onu sevdi ve hatırı sayılır biri oldu.[7]

Muttalib vefat ettiğinde Nevfel, Abdülmuttalib'in arazisini gasbetti. Abdülmuttalib Kureyş'ten amcasına karşı kendisine yardım etmelerini istedi. Onlar da: "Biz seninle amcan arasına girmeyiz." dediler. O da Medine'deki Neccaroğullarından olan dayılarına bazı şiirler yazarak onlardan imdat istedi.

Abdülmuttalib'in dayısı Ebu Sa'd b. Adiyy, 70 süvari ile geldi. Mekke'de "Ebtah" denilen yerde konakladı. Abdülmuttalib onunla görüştüğünde, "Eve buyur, dayı!" demiş o da: "Hayır. Allah'a yemin ederim ki, Nevfel'i görmeden girmem!" diyerek oradan ayrılıp Hacer-i Esved'in yanında bazı Kureyş büyükleriyle beraber oturan Nevfel'in yanına gelmişti. Ebu Sa'd kılıcını çekerek, "Kâbenin Rabbine yemin olsun kız kardeşimin oğlundan aldığın yerleri iade etmezsen bu kılıçla boynunu uçururum!" demesi üzerine Nevfel de: "İade ettim." Karşılığını verdi; o da Kureyş büyüklerini onun bu sözüne şahit tuttu. Sonra Abdülmuttalib'in evine geldi. Üç gün misafiri oldu. Umre yaptıktan sonra ve Medine'ye döndü.

[6] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/107.

[7] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/137-138.

Bu hadise olunca Nevfel, Haşimoğullarına karşı Abdişems b. Abdimenafoğul-larıyla ittifak kurdu. Huzaa kabilesi Neccaroğullarının Abdülmuttalib'e yardımını görünce, "Sizin neslinizden dünyaya geldiği gibi bizim de neslimizden geldi. Biz ona yardım etmeye daha lâyıkız." dediler. Çünkü Abdimenaf'ın annesi Huzaa'dandı. Daru'n-Nedve'ye girdiler. Nevfel ve Abdişemsoğullarına karşı Haşimoğullarıyla ittifak kurdular. Bu ittifak, ileride de göreceğimiz gibi Mekke'nin Fethi'nin sebeplerinden olacaktır.

Abdülmuttalib'in Beytullah ile ilgili iki mühim olayı vardır: Zemzem kuyusunun kazılması ve Fil Vak'ası'ndaki tutumu.[8]

Birincisi: Cürhümiler tarafından kapatılan Zemzem kuyusu sızmaya başlayarak ortaya çıkınca bunu kazma işini Abdülmuttalib üzerine aldı. Kureyş büyükleri; "Bizi de bu işe ortak et." dediler. Abdülmuttalib de: "Hayır, yapamam. Bu, bana ait bir vazifedir." karşılığını verdi.

Kureyş büyükleri Abdülmuttalib'i bırakmadılar. Nihayet birlikte muhakeme olmak için Sa'doğulları kahinine geldiler. Geri dönmeden Allah onlara yolda Zemzem işinin Abdülmuttalib'e ait olduğuna işaret eden bir hadise gösterdi. Bunun üzerine Abdülmuttalib, Allah kendisine on evlat nasip eder de, bunlar da delikanlı hale gelirlerse bunlardan birini Kâbe'nin yanında kurban etmeyi adadı.[9]

İkincisi: Habeşistan Kralı'nın Yemen'deki umumî vekili, Habeşli Ebrehe es-Sabah, Arapların Kâbe'de hac yaptıklarını görünce San'a'da büyük bir kilise yaptırdı. Arapları buraya çekmek, burada hac yapmalarını temin etmek istiyordu. Kinaneoğullarından biri bunu işitince geceleyin Ebrehe'nin kilisesine girerek kilisenin ön cephesini pisliğe buladı.

Ebrehe, bunu öğrenince son derece öfkelendi. Altmış bin kişilik ordusuyla Kâbe'yi yıkmak için hareket etti. Orduda 9 (veya 13) fil vardı. Muğammes'e ulaştıklarında Ebrehe orada ordusunu tanzim ederek kendi filini hazırladı ve Mekke'ye girmek için tüm hazırlığını tamamladı.

Müzdelife ile Mina arasındaki "Muhassir" vadisine gelince fil çöktü. Kâbe'ye doğru gitmiyordu. Güneye, kuzeye veya doğuya çevirdiklerinde kalkıp süratle gidiyor, fakat Kâbe'ye doğru çevirdiklerinde hemen çöküyordu.

Onlar bu durumda iken Allah Teâlâ "*Üzerlerine Ebabil kuşlarını gönderdi. Onlara pişmiş çamurdan taşlar atıyorlardı. Böylece (Allah) onları yenik ekin yaprakları haline getirdi.*" (Fil, 3-5.)

Kuşlar kırlangıçlara benziyor, her kuş biri gagasında, ikisi ayaklarında olmak üzere nohut büyüklüğünde üç taş taşıyordu. Bu taşların isabet ettiği kimsenin azaları pa-

---

8 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/142-147.

9 *A.y.*

ramparça oluyor, helâk oluyordu. Birbirlerini ezerek kaçmaya başladılar, hepsi birer birer yıkılıp helâk oldular.

Ebrehe'ye de Allah çok kötü bir hastalık verdi. Bu hastalık sebebiyle parmak uçları kopmaya başladı. San'a'ya varmadan yolunmuş piliçe döndü. Göğsü kalbinden yarıldı ve helâk oldu.

Kureyş ise dağ yollarına dağılmış, Ebrehe ordusunun yağma ve talanından korkarak tepelere sığınmıştı. Ordunun başına gelen felaketi görünce güvenlik içinde evlerine döndüler.[10]

Bu olay, Peygamber Efendimiz'in (s.a.) dünyaya gelmesinden elli veya elli beş gün önce Muharrem ayında olmuştur. Bu da 571 M. yılının Şubat ayı sonlarına veya Mart başlarına rastlamaktadır.

Bu olay Allah'ın Peygamberini ve Beytullah'ı bir çeşit hazırlama olayıdır. Çünkü o zaman Kıble olan Beytü'l-Mukaddes'e halkı ehl-i kitap olduğu halde Allah'ın düşmanları müşrikler (M.Ö. 587 yılında Buhtu'n-Nasr ve M.S. 70 yılında Romalılar) hücum etmişlerdi. Halbuki Kâbe'yi Mekke halkı müşrik olduğu halde Hristiyanlar işgal etmemişlerdi. Bu olayın haberi, medeni dünyanın pek çok yerine derhal ulaşabilecek bir zamanda meydana gelmişti. Habeşistanlıların Romalılarla kuvvetli irtibatı vardı. İranlılar ise gözcü durumundaydılar. Romalıların ve müttefiklerinin başına gelecek olayları yakından gözetlemekteydiler. Bunun için bu olaydan sonra İranlılar süratle Yemen'e gelmişlerdi. Bu iki devlet (Roma ve İran İmparatorluğu) o günkü kuvvet ve ihtişam alemini temsil ediyordu.

Olay bütün dünyanın dikkatini çekmiş ve Beytullah'ın şerefini ve onu Allah'ın tazim için seçtiğini bütün dünyaya göstermişti. O halde Mekke halkından biri Peygamberlik davası ile ortaya çıksa düğüm çözülür, sebepler dünyasını aşacak şekilde (olağanüstü bir olayla) Allah'ın ehl-i kitabın zıddına müşriklere yardım etmesindeki gizli sır böylece açığa çıkmış olurdu.

Abdülmuttalib'in on oğlu vardı: Haris, Zübeyr, Ebu Talib, Abdullah, Hamza, Ebu Leheb, Gaydak, Mukavvem, Saffar, Abbas.[11] Bunlardan Abdullah, Peygamberimiz'in babası olup diğerleri amcalarıdır. Kızları ise altı taneydi: Ümmü'l-Hakim (Asıl adı Beyda'dır), Berra, Atike, Safiye, Erva, Ümeyme.[12] Bunlar da Efendimiz'in halalarıdır.

---

[10] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/43-56.

[11] Abdulmuttalib'in oğulları hakkında çeşitli rivayetler vardır,
-Sayıları on birdir. Onbirinci oğlu Kasem adındadır, denilmiştir.
-Sayıları 13'tür. Son üçü ise, Abdülka'be, Hacel ve Kasem adındadır, denilmiştir.
-Sayıları 10'dur. Abdülka'be Mukavvem'in diğer adı, Hacel Gaydak'ın diğer adıdır. Abdülmuttalib'in Kasem adında oğlu yoktur, denilmiştir.
(Yazarın yukarıda metinde naklettiği bu rivayetleri, teferruat cinsinden olduğu için dipnota aldım. Okuyucunun mazur göreceğini umarım. Mütercim).

[12] İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 8-9 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/56, 66.

c. Abdullah: Peygamberimiz'in (s.a.) babası: Abdullah'ın annesi Fatıma, Amr b. Aiz b. İmran b. Mahzum b. Yakaza b. Mırre'nin kızıdır.

Abdullah, Abdülmuttalib'in çocuklarının en güzeli, en iffetlisi, en sevimlisiydi. O babasının Kâbe'ye adadığı "kurban"dı. Çünkü Abdülmuttalib, oğullarının sayısı ona tamamlanıp kendilerini müdafaa edecek çağa geldiklerini anlayınca onlara yaptığı adağı haber vermiş, onlar da bunu kabul etmişlerdi.

Oğullarının isimlerini kur'a kadehlerine yazıp bu isimleri Hübel putunun hizmetçisine verdi. O da kur'a çekti. Kur'a Abdullah'a çıkmıştı. Abdülmuttalib Abdullah'ı ve bıçağını aldı. Kurban etmek için Kâbe'ye yöneldi. Kureyş ve bilhassa Mahzumoğullarından olan dayıları ile kardeşi Ebu Talib buna mani oldular.

Abdülmuttalib: "Peki, adağımı nasıl yerine getireceğim?" deyince kendisine, bir kahine gitmesini ve ona danışmasını söylediler. Kahine gidip durumu anlattı. O da bir Abdullah'a bir de on deveye kur'a çekilmesini, kur'a Abdullah'a çıkarsa Rabbini razı edinceye kadar on deve arttırmasını, develere çıkarsa develeri kurban etmesini emretti.

Abdülmuttalib dönüp geldi. Abdullah ile on deve arasında kur'a çekti. Kur'a yine Abdullah'a çıktı. Her on deve arttırdıkça yine kur'a Abdullah'a çıkıyordu. En nihayet develerin sayısı yüz olunca kur'a develere çıktı ve Abdülmuttalib Abdullah'ın yerine yüz tane deveyi kurban etti. Kurban ettiği develeri, insanlar ve hayvanlar yesinler diye kestiği gibi bıraktı.

Kureyş kabilesinde ve diğer Araplarda diyet on deve idi. Bu hadiseden sonra yüz deve olması adet haline geldi. İslâm da diyeti yüz deve olarak kabul etti.[13]

Peygamber Efendimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Ben iki kurbanın oğluyum." Efendimiz bununla Hz. İsmail (a.s.) ve babası Abdullah'ı kastediyor.

Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'a eş olarak Vehb b. Abdimenaf b. Zühre b. Kilab'ın kızı Amine'yi seçmişti. Amine o gün Kureyş'in nesep ve mevkii itibariyle en üstün kızıydı. Babası Vehb de Zühreoğullarının nesep ve şeref itibariyle efendisiydi.

Abdullah, Amine'yle Mekke'de evlendi. Bir müddet sonra Abdülmuttalib, Abdullah'ı yolculuk azığı olarak hurma toplaması için Medine'ye gönderdi. Başka bir rivayete göre ise, Abdullah ticaret için Kureyş kafilesiyle Şam'a doğru yola çıkmış, kafile Medine'de konakladığında orada hastalanmış ve bir müddet sonra vefat etmiştir. Dünyaya gözlerini yumduğu sıralarda yirmi beş yaşında olan Abdülmuttalib oğlu Abdullah, Nabigatü'l-Ca'di'nin yurduna gömülmüştür.

Abdullah'ın vefatı Peygamber Efendimiz (s.a.) doğmadan önce idi. Tarihçilerin çoğu bu görüştedirler. Efendimiz'in (s.a.) dünyaya teşriflerinden iki ay sonra vefat

---

13 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/151-155, el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, II/89, 90.

ettiği de söylenmektedir.[14] Ölüm haberi ulaştığı zaman hanımı Amine çok edebi bir mersiye söylemişti:

"Çöktü "Batha"nın bir tarafı, Haşimoğlu'nun vefatıyla,
Bağırışlar arasında çıkıp, komşu oldu mezara.
O'nu davet etti ölüm, o da kabul etti davetini.
İnsanlar içinde bırakmadı ölüm, Haşimoğlu gibisini.
Taşıdılar tabutunu bir gece,
Arkadaşları kalabalık içerisinde nöbetleşe.
O'nu ölüm ve musibetler helâk etti ama,
O çok cömert ve çok merhametliydi."[15]

Abdullah geride beş deve, bir miktar koyun, Bereket isminde Ümmü Eymen lakabını taşıyan ve aynı zamanda Efendimiz'in (s.a.) dadısı olan[16] Habeşli bir cariye bırakmış idi.

3. PEYGAMBERLİKTEN ÖNCEKİ DEVRE

Doğumu

Peygamberlerin Efendisi Hz. Muhammed (s.a.), Fil Vak'ası'nın birinci ve İran Kisrası Enuşirvan'ın tahta çıkışının 40. yılında Rabîu'l-Evvel ayının dokuzuncu[17] Pazartesi günü sabahı Mekke'de, Haşimoğulları mahallesinde dünyaya geldi.

Değerli alim Muhammed Süleyman el-Mansur-Furi ile kıymetli astronomi bilgini Mısır'lı Mahmud Paşa'nın ince tespitlerine göre, bu önemli hadise Miladi 20 Nisan 571 veya 22 Nisan 571 tarihine rastlamaktadır.[18]

---

14 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/156, 158; Muhammed Gazali, *Fıkhu's-Sire*, s. 45; el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, II/91.

15 İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I/62.

16 Abdullah en-Necdi, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 12, 22, 23; s. 12; İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, s. 4; *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Cihad, Hadis no. 70.

17 Efendimiz (s.a.)'in doğum gününün "Rabîu'l-evvel ayının on ikinci pazartesi günü" olduğu kasidelerde, mevlitlerde ve halk arasında meşhur olmuştur. Müellif ise Efendimiz'in (s.a.) "Rabîu'l-evvel ayının dokuzuncu Pazartesi günü sabahı" dünyaya geldiğini zikretmiştir. İlmi gerçeklere en uygun rivayet de budur. Bu konuda Mısır'lı astronomi bilgini Mahmud Paşa, Fransızca bir eser yazmış, çok ince bir hesaplamayla bu şerefli doğumun 9 Rabîul-evvel (20 Nisan 571 M.) tarihinde olduğunu tesbit etmiştir. Bu eser Ahmed Zeki tarafından *Netaicü'l-Efham fi'l-Takvimi'l-Arabi Kable'l-İslâm ve fi Tahkiki Mevlidi'n-Nebi ve Umrihi Aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm* adıyla 1304 H. yılında Mısır'da basılmıştır.
"Doğumun 12 Rabîu'l-evvel'de olduğu" rivayetini Muhammed b. İshak senedsiz olarak zikretmiş, Hakim de *Müstedrek*'inde bu şekilde nakletmiştir. Hadis ilmi açısından ise senedsiz rivayet bir değer taşımamaktadır. Daha fazla bilgi için bkz., *Makalatü'l-Kevseri*, s. 405-408 (Mütercim).

18 el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/62; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/38-39. Nisan ayının gününün belirtilmesinden ihtilaf miladi takvimlerdeki farklılıktan doğmaktadır

Tarihçi İbn Sa'd, Efendimiz'in (s.a.) annesi Amine'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: "Onu doğurduğum zaman benden Şam saraylarını aydınlatan bir nur çıktı."[19] İmam Ahmed b. Hanbel (r.h.) de Irbad b. Sariye'den (r.a.) buna yakın bir rivayet nakletmektedir.[20]

Rivayet edilir ki: Efendimiz'in (s.a.) doğumu esnasında İRHAS denilen -Peygamberliğe işaret eden- bazı olağanüstü hadiseler meydana gelmiştir: İran'da Kisra'nın sarayının 14 şerefesi birden düşmüş, Mecusilerin yıllardan beri taptıkları sönmeyen ateş sönmüş, Save gölü taşmış, etrafındaki kiliseler yıkılmıştı. Bu haberi Beyhakî rivayet etmektedir.[21] Mısırlı alimlerden Muhammed el-Gazali ise bu rivayeti reddetmektedir.[22]

Efendimiz'in (s.a.) annesi, doğum yaptığında dedesi Abdülmuttalib'e haber göndererek torununu müjdeledi. Abdülmuttalib şükretti. Ona daha evvel Araplar arasında bilinmeyen "Muhammed" ismini verdi.[23]

Annesi'nden sonra onu ilk defa amcası Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe, Mesruh adındaki oğluyla birlikte emzirdi. Bu kadın daha önce Efendimiz'in (s.a.) amcası Hamza b. Abdülmuttalib'i (r.a.), daha sonra da Ebu Seleme b. Abdulesed el-Mahzumi'yi emzirmişti.

Sa'doğulları Diyarında

Şehirde yerleşmiş Araplar arasında, yeni dünyaya gelen çocukları, şehirleşmenin beraberinde getirdiği olumsuzluklardan uzaklaştırmak, sağlıklı yetiştirmek ve Arapça'yı asıl yurdunda öğrenmelerine imkân sağlamak için bedevîlerden bir süt anneye teslim etme âdeti vardı.

---

19 İbn Sa'd, *el-Tabakat*, I/63.

20 Abdullah en-Necdi, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 12; bkz., Darimi, Mukaddime, Bab 3; Ahmed b. Hanbel,*el-Müsned*, IV/127, 128, 185; V/262; İbn Kesir, *Tefsir*, Bakara, 129. ayet.

21 el-Hudarî, *Muhadaratu Tarihil-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/62; el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/38-39.

22 Muhammed el-Gazali, *Fıkhu's-Sire*, s. 46.
Önemli açıklama. Efendimiz'in (s.a.) doğumu esnasında meydana geldiği iddia edilen bu olağanüstü hadiseleri pek çok siyer alimleriyle, mevlid ve kaside yazarları nakletmişlerdir. (bkz. *İbn Cerir et-Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/131-132; Ebu Nuaym, *Delailü'n-Nübüvve*, s. 96-99; Beyhaki, *Delailü'n-Nübüvve*, I/67-71; Suyuti, *el-Hasaisu'l-Kübra*, I/51; es-Salihi, *Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad*, I/429-430... v.d.) Ancak hadis alimleri bu haberi şiddetle reddetmiş ve "münker", "batıl", "mekzub" gibi ifadelerle "uydurma" bir haber olduğunu ifade etmişlerdir. Zehebi *Tarihu'l-İslâm*'da (I/28) bu haberi "münker", İbn Hacer'i'l-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*'de (VI/410) "sabit değil", Süyuti *el-Hasaisu'l-Kübra*'da (I/47-49) "apaçık bir yalan" diye tavsif etmiştir. -Suriyeli değerli hadis alimi Abdülfettah Ebu Gudde *el-Masnu* "da (2. bs., s. 18-20) bu haberi "söylenmesi caiz değil", "münker" diye reddetmiştir (Mütercim).

23 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/159-160, el-Hudarî, *a.g.e.*, I/62. Müellif "Abdülmuttalib, Arapların yaptığı gibi, yedinci günde torununu sünnet ettirdi" demektedir. Bir rivayette ise, "Efendimiz'in sünnetli doğduğu" nakledilmektedir, (bkz. *İbnü'l-Cevzi, Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 4; İbnü'l-Kayyim ise, "Bu hususta hiçbir hadis yoktur" diyor. (bkz. İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/18).

Abdülmuttalib de Efendimiz (s.a.) için bir sütanne aradı. Nihayet Sa'd b. Bekr kabilesinden Ebu Kebşe lakabıyla tanınan Haris b. Abduluzza'nın hanımı Halime bt. Ebî Züeyb'de karar kıldı.

Efendimiz'in (s.a.) Halime'nin emzirdiği süt kardeşleri Abdullah, Üneyse ve Şeyma'dır. (Şeyma'nın asıl adı Hazafe yahut Cezame olup lakabı Şeyma daha çok kullanılmıştır.)

Sütanne Halime, hem Efendimiz (s.a.) hem de amcasının oğlu Ebu Süfyan'a (Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib'e) dadılık yapmıştır. Efendimiz'in (s.a.) amcası Hamza b. Abdülmuttalib de (r.a.) Sa'doğullarında emzirilmişti. Halime bir gün Efendimiz'in (s.a.) yanında Hamza'yı da emzirmişti. Dolayısıyla Hz. Hamza (r.a.), Efendimiz'in (s.a.) hem Süveybe tarafından hem de Halime tarafından olmak üzere iki taraftan süt kardeşi olur.[24]

Halime, Efendimiz'e (s.a.) süt annelik yapmak gibi yüce bir şeref sebebiyle evinde son derece şaşılacak bir bereket gördü. Kendisi bunu böyle anlatır. İbn İshak rivayet ediyor: Halime, süt emecek çocuk aramak için Sa'd b. Bekroğullarından bir grup kadınla beraber, kocası ve memedeki küçük çocuğu ile birlikte beldesinden çıktığını anlatıyor ve diyor ki:

"Bu, evimizde hiçbir şeyin kalmadığı kurak bir senedeydi. Cılız bir merkeple yola çıkmıştım. Yanımızda sadece yaşlı bir koyun vardı. Allah'a yemin ederim ki koyundan bir damla süt çıkmıyordu. Yanımıza aldığımız çocuğun açlık sebebiyle ağlamasından bütün gece uyuyamıyorduk. Ne göğsümde ne de yaşlı koyunda onun için bir damla süt vardı. Fakat bununla beraber yardım ve kurtuluş umuyorduk.

Kervanla beraber yol alıyorduk. Nihayet Mekke'ye geldik. İçimizden hangi kadına Resûlullah (s.a.) teklif edildiyse, yetim olduğu gerekçesiyle kabul edilmiyordu. Zira süt emecek çocuğun babasından ücret bekliyorduk. "Yetim! Annesi ve dedesi ne verebilir ki?" diye dudak bükerek küçümsüyor ve bu sebeple yetim çocuk emzirmek istemiyorduk.

Kervanda birlikte gittiğimiz kadınlardan, benden başka süt çocuğu almayan kalmamıştı. Ayrılmak üzereyken kocama:

- "Yemin ederim ki süt çocuğu almadan arkadaşlarımla birlikte dönmek hoşuma gitmiyor." dedim.

- "Evet, almalısın." dedi. "Olabilir ki Allah onunla bize bereket ihsan eder."

Muhammed'in (s.a.) yanına gittim ve onu aldım. Ondan başkasını bulamadığım için buna mecbur kalmıştım.

---

24 İbn Kayyım, *a.g.e.*, I/19.

Onu alıp bineğimin yanına getirdim. Kucağıma koyduğumda göğüslerim birden sütle doldu. O da kanıncaya kadar içti. Süt kardeşi de kanıncaya kadar içti. Sonra ikisi de uyudular. Halbuki yavrumuzu daha önce hiç uyku tutmuyordu.

Kocam da koyunun yanına vardığında bir de ne görsün? Koyunun memeleri süt dolmuştu. Koyunu sağdı. Kocam ve ben doyuncaya, kanıncaya kadar süt içtik. O gece en iyi gecemiz olmuştu.

Sabahleyin kocam:

- "Biliyor musun Halime? Mübarek bir çocuk aldın." dedi.

- "Ben de öyle umuyorum." dedim.

Sonra yola çıktık. Ben merkebe binmiş, Muhammed'i (s.a.) de yanıma almıştım. Yemin ederim ki kervandaki diğer merkeplerinin yetişemeyeceği kadar süratle yol alıyorduk. Hatta arkadaşlarım bana:

- "Ey Ebu Züeyb'in kızı! Ne yapıyorsun? Bizi beklesene... Bu merkep beraber çıktığımız merkep değil mi?" diyorlardı. Ben de:

- "Evet vallahi, ta kendisi!" diyordum. Onlar da:

- "Muhakkak onda bir değişiklik var," diyorlardı.

Sonra Sa'doğulları diyarındaki evlerimize geldik. Bu yerden daha kurak bir yer bilmiyorum. Buna rağmen beraberimizdeki koyun olduğu halde eve gelmiştik. Onu sağıyor, sütünü içiyorduk. Halbuki başkaları bir damla süt sağamıyorlar, koyunlarının memelerinde süt bulamıyorlardı. Bu durumu görenler: "Koyunlarımızı Ebu Züeyb'in kızının çobanının otlattığı yerde otlatalım." diyorlardı. Yine de onların koyunları aç dönüyor, bir damla süt vermiyor, benim koyunum ise süt dolu olarak dönüyordu. Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve hayırlarıyla dolu iki sene geçti ve Muhammed'i (s.a.) sütten kestim. Diğer çocuklara benzemeyecek şekilde gelişiyordu. İki yaşını doldurmamıştı ki gelişmiş bir çocuk oluverdi.

Gördüğümüz bereket sebebiyle bizde kalmasını gönülden istediğimiz halde, onu annesine getirdik. Annesine:

- "Çocuğunuzu yetişkin oluncaya kadar yanımda bıraksan!.. Mekke'de vebaya yakalanmasından korkuyorum," dedim.

Bunun üzerine annesi çocuğu tekrar bize teslim etti."[25]

Böylece Resûlullah (s.a.) Sa'doğulları'nda kaldı. Dört veya beş yaşına gelince "göğsünün yarılması" hadisesi meydana geldi.[26]

---

[25] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/162-164.

[26] Siyer alimlerinin çoğunluğu bu görüştedirler. İbn İshak'ın rivayet şekli bu hadisenin "üç yaşında" iken meydana geldiğine işaret ediyor. Bkz. İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/164-165.

Müslim Hz. Enes (r.a.)'den rivayet ediyor: "Efendimiz (s.a.) çocuklarla oynarken Cebrail (a.s.) geldi ve onu alarak götürdü. Göğsünü yararak kalbinden bir kan pıhtısı çıkarttı. "Bu, şeytan'ın sendeki nasibidir." dedi. Daha sonra altın bir tas içerisinde zemzem suyu ile kalbini yıkadı ve tekrar onu çocukların yanına bıraktı. Çocuklar koşarak annelerinin (Halime) yanına geldiler. ona "Muhammed öldürüldü." dediler. Yanına koşarak geldiklerinde ise Muhammed'i (s.a.) rengi solmuş bir halde buldular."[27]

Şefkatli Annesiyle

Bu hadiseden sonra Halime onun başına bir şey gelmesinden korktu ve onu annesine teslim etti. Altı yaşına kadar da annesinin yanında kaldı.[28]

Amine, merhum kocasının hatırasına sadık bir kadın olarak bir gün onun Yesrib'deki kabrini ziyaret etmeyi arzu etmişti. Yanında yetim çocuğu Muhammed (s.a.), hizmetçisi Ümmü Eymen, kayınpederi Abdülmuttalib olduğu halde Mekke'den çıkarak yaklaşık 500 km.lik bir mesafe kat' etti. Yesrib'de bir ay kaldıktan sonra döndü.

Dönüşte Amine'yi amansız bir hastalık yakaladı. Yolun daha başlarında hastalık şiddetlendi. Nihayet Mekke ile Medine arasında Ebva denilen yerde vefat etti.[29]

Merhametli Dedesiyle

Abdülmuttalib Muhammed (s.a.) ile Mekke'ye döndüğünde, yetim torununa beslediği merhamet hisleri artmaya başlamıştı. Kendi çocuklarının hiçbirine göstermediği hassasiyeti ona gösteriyor, onu hiçbir zaman yalnız bırakmıyor ve daima kendi çocuklarına tercih ediyordu.

İbn Hişam şöyle diyor: "Kâbe'nin gölgesinde Abdülmuttalib'e ait bir yaygı serilir, çocuklarından hiçbiri bu yaygının üzerine oturamazdı. Muhammed (s.a.) ise daha henüz çocuk olduğu halde gelir bu yaygının üzerine otururdu. Amcaları geri çekmek için onu alırlarsa da bu durumu gören Abdülmuttalib: "Oğlumu bırakın. Yemin ederim ki, onun ayrı bir yeri var!"der, sonra da onu yanına, yaygının üzerine oturturdu. Eliyle sırtını okşar, onun yaptığı şeylerden memnun olurdu."[30]

---

[27] *Sahihu'l-Müslim,* K. el-İman, Babü'l-İsra, I/92 Hadis No, 261. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/121, 149, 288. Resûlullah'ın bu şekilde göğsünün yarılması peygamberlik alametlerindendir. Bu olay ilahi inayetin Peygamberimiz'i diğer insanlarda mevcut olan vesveselerden koruduğu, ona sahip çıkıp terk etmediği, yalnız bırakmadığını gösteriyor. Kötülük dalgalarının her tarafı kapladığı bir dönemde Peygamberimiz'in kalbi Allah'ın muhafazası ile kirli duygu ve cereyanlarla artık sarsılmayacaktır.

[28] *İbnü'l-Cevzi, Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 7; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* I/168.

[29] İbn Hişâm, *a.g.e.,* I/168; *İbnü'l-Cevzi, Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 7, el-Hudari, *Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/63, M. Gazali, *Fıkhu's-Sîre*, s. 50

[30] İbn Hişâm, *a.g.e.,* I/168.

Efendimiz (s.a.) mübarek ömrünün sekiz sene iki ay ve on gününü doldurduğunda dedesi Abdülmuttalib Mekke'de vefat etti. Vefatından önce torununun velayetini öz amcası Ebu Talib'in üzerine almasını vasiyet etmişti.[31]

Şefkatli Amcasıyla

Ebu Talib yeğeninin hakkına en güzel şekilde riayet ediyordu. Onu kendi evladı saymış, hatta onlardan daha üstün görerek, ona özel muamele göstermişti. Kırk yıldan fazla ona hizmet etmiş, himayesi altına almış, sadece onun için dostluklar kurmuş, onun için mücadele etmişti. Bununla ilgili örnekler yeri geldikçe gösterilecektir.

Onun Adıyla Yağmur Duası

İbn Asakir, Celheme b. Arfata'dan naklediyor:

"Bir kıtlık senesinde Mekke'ye geldim. Kureyş'in ileri gelenleri:

"Ya Ebu Talib! Vadi kurudu, çoluk-çocuk susuz kaldı. Haydi yağmur duası yap." dediler. Ebu Talib yanında güneş gibi parlak bir çocuk olduğu halde çıktı. Çocuğun üzerinde bir bulut ortaya çıkıverdi. Etrafında birkaç küçük çocuk daha vardı.

Ebu Talib onu aldı. Arkasını Kâbe'ye dayadı. Parmağıyla çocuğa işaret ediyordu. O sırada gökyüzünde tek parça bulut bile yokken oradan buradan bulutlar toplanmaya ve daha sonra sicim gibi yağmur yağmaya başladı. Vadi su ile doldu, taştı ve her yer yemyeşil oldu.

Ebu Talib şu sözüyle buna işaret ediyordu:

"Onun vesilesiyle yağmur istenir, nurludur o,
Yetimlerin sığınağı, dulların yardımcısıdır o."[32]

Rahip Buhayra

Efendimiz (s.a.) on iki yaşına girdiği zaman -bir rivayette on iki sene, iki ay ve on günü doldurunca[33]- Ebu Talib'le beraber onun ticaret kervanıyla Şam'a hareket etti.

Busra'ya vardılar. Busra, Şam diyarlarında Havran'ın bir kasabası olup Romalıların hakimiyeti altında bulunan Arap beldelerinden biriydi. Bu kasabada Cercis adında Buhayra lakabıyla tanınan meşhur bir rahip yaşıyordu. Kervan gelince bu rahip onları karşılamış, ızzet ve ikramda bulunmuştu. Halbuki bundan önce kervanları karşıladığı hiç vaki olmuş değildi.

Rahip Buhayra, Efendimiz'i (s.a.) tanımış ve elinden tutup şöyle demişti: "Bu, âlemlerin efendisidir. Allah bunu âlemlere rahmet olarak gönderdi."

---

31 İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, s. 7; İbn Hişâm, *a.g.e.*, 1/169.

32 Abdullah en-Necdi, *Muhtasar Sîreti'r-Resûl*, s. 15-16.

33 İbnü'l-Cevzi bunu *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*'de (s. 7) zikretmektedir.

Ebu Talib: "Bunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Buhayra da: "Siz şu tepeden göründüğünüzde ona secde etmeyen hiçbir ağaç ve taş kalmadı. Bunlar ancak bir peygambere secde edebilirler. Ayrıca ben onu peygamberlik mühründen de tanıyorum. Biz bu bilgileri kitaplarımızda görüyoruz." dedi. Yahudilerin zarar vermelerinden korktuğu için Ebu Talib'ten onu geri göndermesini, Şam'a götürmemesini istedi. Amcası da onu kendi çocuklarıyla birlikte Mekke'ye gönderdi.[34]

Ficar Harbi

Efendimiz (s.a.) on beş yaşlarındayken Kureyş ve Kinaneoğullarından bir kısmı ile Kays Aylan arasında Ficar Harbi başladı. Kureyş ve Kinaneoğullarının komutanı yaşça ve şeref itibariyle kavmi arasında değerli biri olan Harb b. Ümeyye idi. Sabahın ilk saatlerinde zafer Kaysoğullarında olduğu halde gün ortasında Kinaneoğulları galib duruma geçti. Bu harbe, harem bölgesinin hürmeti çiğnendiği ve haram aylarda yapıldığı için Ficar Harbi adı verilmişti.

Bu harbe Efendimiz (s.a.) de katılmış, amcalarına atmaları için ok hazırlayarak yardım etmişti.[35]

Hılfu'l-Fudul (Fazilet Anlaşması)

Ficar Harbi'nin peşinden haram aylardan biri olan Zilka'de ayında Hılfu'l-Fudul (Fazilet Anlaşması) yapıldı.

Bu anlaşma için, Kureyş kabilelerinden Haşimoğulları, Muttaliboğulları, Esed b. Abdiluzza, Zühre b. Kilab ve Teym b. Mürre kabileleri çağrıldı. Yaşı ve şerefi itibariyle Abdullah b. Cud'an et-Teymî'nin evinde toplanıldı.

Mekke'de veya Mekke'ye dışarıdan gelenler arasında zulme uğrayan biri olursa derhal onunla beraber olmak, onun hakkını alıncaya kadar mücadele etmek üzere anlaşma ve sözleşme yaptılar.

Efendimiz de (s.a.) bu anlaşmada bulunmuştu. Cenab-ı Hakk'ın kendisine Peygamberlik ihsan etmesinden sonra da şöyle buyuruyordu:

"Abdullah b. Cud'an'ın evinde öyle bir anlaşmada bulundum ki sanki bana seçkin kırmızı develer verilmiş gibi hoşuma gitti. İslâm geldikten sonra da böyle bir anlaşmaya çağırılsam giderdim."[36]

---

34 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/180-183.
Sünen-i Tirmizi'de ve bazı kitaplarda (*Tuhfetül-Ahvezi* gibi...) Ebu Talib'in Efendimiz'le (s.a.) birlikte Hz. Bilal'i gönderdiği belirtilmiştir. Bu açık bir hatadır, çünkü Bilal (r.a) o zaman belki de yoktu. Var olsa bile ne Ebu Talib'le ne de Hz Ebu Bekir (r.a) ile beraber değildi (İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/17).

35 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/184-187; Fuad Hamza, *Kalbu Ceziratü'l-Arab*, s. 260; el-Hudari, *a.g.e.*, I/63.

36 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/133, 135; Abdullah en-Necdi, *a.g.e.*, s. 30-31. Hılfü'l-Fudûl hakkındaki bu hadis için bkz., Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/190; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I/82.

Bu anlaşmanın ruhu ırkçılığın kışkırttığı cahiliye onuruna aykırı düşüyordu. Anlaşma sebebi olarak şöyle bir hadise anlatılır: Zebid halkından biri Mekke'ye ticaret malı getirmişti. As b. Vail es-Sehmi de bu malı satın aldı fakat karşılığını vermedi. Satıcı Abduddar, Mahzum, Cumah, Sehm ve Adiyyoğullarından yardım istemesine rağmen kendisine aldıran olmadı. Bunun üzerine satıcı Ebu Kubeys dağına çıkarak yüksek sesle zulme uğradığını ifade eden şiirler söylemeye başladı.

Zübeyr b. Abdülmuttalib hadiseyi duyarak meseleyle ilgilendi. Nihayet yukarıda belirtilen kabileler toplanarak "Hılfu'l-Fudûl / Fazilet Antlaşması" yaptılar ve As b. Vail'e giderek ondan Zebidli satıcının hakkını aldılar.

Çalışma Hayatı

Gençliğinin ilk yıllarında Efendimiz'in (s.a.) belirli bir işi yoktu. Ancak rivayetler Sa'doğulları diyarında[37] ve Mekke'de Kararit denilen yerde[38] koyun güttüğünü belirtmektedirler.

25 yaşlarında iken Hz. Hatice'nin (r.a.) kervanıyla ticaret için Şam'a gitmişti. İbn İshak anlatıyor: Hatice bt. Huveylid ticaretle meşgul olan zengin ve soylu bir kadındı. Ticaret malları için adam tutar, kazançtan pay ayırarak ortaklaşa ticaret yapardı. Zaten Kureyş kabilesi öteden beri tüccar bir kabileydi.

Efendimiz'in (s.a.) doğru sözlü, emanete son derece riayet eden, yüksek ahlâk sahibi biri olduğunu duyunca Hatice ona haber gönderdi ve Şam'a ticaret yapmak üzere giden kervanındaki mallarının başında bulunursa ona diğer tacirlerden daha fazla ücret vereceğini, yanına da Meysere ismindeki kölesini yardımcı olarak katacağını teklif etti.

Efendimiz (s.a.) bu teklifi kabul ederek Hatice'nin malının başında, beraberinde Hatice'nin kölesi Meysere olduğu halde Şam'a kadar gitti.[39]

Hatice İle Evlenmesi

Mekke'ye döndüklerinde, Hatice malında hiç görmediği bereket ve emanete gösterilen hassasiyeti görünce ve ayrıca kölesi Meysere de Efendimiz'de (s.a.) gördüğü iyi huyları, güzel sıfatları, isabetli fikri, doğru sözlülüğü ve emin davranışları Hatice'ye haber verince aradığını bulduğunu hemen anladı. Kabile reisleri ve ileri gelenleri onunla evlenmek istiyorlar, fakat o bunu reddediyordu.

Hatice içinden geçenleri arkadaşı Nefise bt. Meniyye'ye açıkladı. Nefise de Efendimiz'e (s.a.) giderek Hatice ile evlenmesini ona teklif etti. Efendimiz (s.a.) de buna razı oldu. Amcalarıyla konuştu. Onlar da Hatice'nin amcasına gittiler. Hatice'yi

---

37 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/166.

38 M. Gazali, *a.g.e.*, s. 52.

39 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/187-188.

Efendimiz'e (s.a.) istediler. Bunun peşinden nikah yapıldı. Haşimoğulları ve Mudarr kabilesi reisleri nikah akdinde bulundular. Bu nikah, Şam'dan döndükten iki ay sonra yapılmıştı ve Efendimiz (s.a.) Hatice'ye mihir olarak 20 bekra vermişti.

Evlendiği sıralarda kırk yaşında olan Hatice nesep, servet ve akıl bakımından kavminin kadınları arasında en üstünü idi. Efendimiz'in (s.a.) evlendiği ilk kadın odur. Efendimiz (s.a.) Hz. Hatice vefat edinceye kadar başkasıyla evlenmemiştir.[40]

Efendimiz'in (s.a.) (İbrahim hariç) bütün çocukları Hz. Hatice'den (r.a.) olmuştur. Önce Kasım dünyaya gelmiş, Efendimiz (s.a.) bununla künye almış, kendisine Ebu'l-Kasım denmiştir. Sonra sırasıyla Zeyneb, Rukayye, Ümmü Gülsüm, Fatıma ve Abdullah -Abdullah'a Tayyib ve Tahir lakabı da verilmiştir- doğmuşlardır.

Efendimiz'in (s.a.) erkek çocukları küçükken vefat etmişlerdi. Kızlarının ise hepsi İslâm devrine yetişmiş, İslâm'ı kabul etmişler ve hicrette bulunmuşlardı. Fatıma hariç diğerleri Efendimiz'in (s.a.) sağlığında vefat etmişlerdi. Fatıma ise Efendimiz'in (s.a.) irtihalinden altı ay sonra ona kavuşmuştur.[41]

Kâbe'nin Yeniden İnşası ve Hakem Meselesi

Efendimiz (s.a.) 35 yaşlarındayken Kureyş, Kâbe-i Muazzama'yı yeniden inşa etmişti. Çünkü Kâbe'nin insan boyundan yukarısı üst üste konmuş taşlardan ibaretti. Yüksekliği Hz. İsmail (a.s.) zamanından beri dokuz zira' olup tavanı bulunmamaktaydı. Bu yüzden bir grup hırsız Kâbe'nin içindeki hazineyi çalmıştı.

Kâbe zaman içinde bazı felaketlere maruz kaldı. Efendimiz'e (s.a.) Peygamberlik verilmesinden beş sene evvel Mekke'yi kuvvetli bir sel kaplamış, Kâbe-i Muazzama bu sebeple çökmeye yüz tutmuştu. Bunun üzerine Kureyş, Kâbe-i Muazzama'nın değerini takdir ederek binasını yenilemeye karar verdi. Kâbe'nin inşası esnasında sadece helal mal kullanmak, fuhuş ücreti, faiz parası veya haksızlıkla elde edilen para kullanmamak üzere ittifak ettiler.

Kâbe'yi yıkmak onlara ağır gelmişti. Yıkmaya önce Velid b. el-Mugire el-Mahzumi başladı. Velid'e hiçbir şey olmadığını gören halk da onu takip etti. Yıkmaya devam ederek nihayet Hz. İbrahim'in (a.s.) temellerine ulaştılar.

Sonra binayı yapmaya başladılar. Kâbe'yi taksim ederek her kabileye yapımın bir kısmını verdiler. Her kabile kendi taşlarını kendisi toplayarak inşaata başladılar. Bina Hacer-i Esved'in bulunduğu yere kadar yükselince Hacer-i Esved'i yerine koyma şerefine nail olacak kişi hakkında ihtilaf ettiler. Tartışmalar 4-5 gün devam etti. Mücadele neredeyse harem toprakları üzerinde kanlı bir savaşa dönüşecek kadar şiddetlenmişti.

---

40 İbn Hişam, I/189-190; M. Gazali, *a.g.e.*, s. 59; İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, s. 7.

41 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/190-191; İbn Hacerı'l-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/105. Kaynaklar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Burada sadece tercih ettiğimiz görüşü zikrettik.

En nihayet Ebu Ümeyye b. el-Mugire el-Mahzumi, aralarındaki anlaşmazlığın halli için Mescid-ı Haram'dan içeriye ilk giren kişiyi hakem tayin etmelerini teklif etti, onlar da razı oldular.

Allah Teâlâ ilk gelen kişinin Resûlullah (s.a.) olmasını takdir etti; onu görünce hemen şöyle bağırdılar: "Bu emin (güvenilir) bir kişidir. Buna razıyız. Çünkü bu Muhammed'dir." (sallallahu aleyhi ve sellem)

Efendimiz (s.a.) yanlarına varıp da durumu kendisine haber verdiklerinde bir örtü getirmelerini istedi. Sonra da getirilen örtünün ortasına Hacer-i Esved'i koydu. Birbirleriyle çekişen dört kabilenin reislerinin her birinin örtünün uçlarından tutmalarını istedi. Bu şekilde Hacer-i Esved'i kaldırmalarını emretti. Taşın konulacağı yerin yakınına vardıklarında taşı eliyle aldı, yerine koydu. Bu, topluluğun razı olduğu en isabetli bir çözüm yolu oldu.

Kureyş, Kâbe'ye en helal paralarından harcama yaptı. "Hicr" ve "Hatim" adı verilen Kâbe'nin doğu tarafından 6 zira' kadar bir yeri Kâbe'nin dışında bıraktılar. Sadece arzu ettikleri kimseler girebilsin diye, Kâbe'nin kapısını yerden yükselttiler. Bina 15 zira'a ulaşınca 6 direk üzerine tavan yaptılar.

Kâbe'nin inşaatı bitince yüksekliği 15 metre, Hacer-i Esved bulunan hattın ve onun karşısındaki hattın uzunluğu 10'ar metre olup küp şeklini andırır bir bina haline geldi. Hacer-i Esved ise tavaf yerinden 1,5 metre yükseklikte (köşede kendisi için açılan oyuğa) konuldu. Kapının bulunduğu taraf ile karşısındaki tarafın yüksekliği 12 metre, kapının yerden yüksekliği ise 2 metre idi. Kâbe-i Muazzama'nın temelinin devamı olarak yüksekliği ortalama 25 cm, genişliği ortalama 30 cm. olan Şadırvan ismiyle anılan binayı dıştan ve alt taraftan çevreleyen, yerden hafif yüksek bir kuşak bırakılmıştır. Bu, Kâbe-i Muazzama'nın aslından olduğu için Kureyş bunu böylece bırakmıştı.[42]

Peygamberlik Öncesi Umumî Durum

Efendimiz (s.a.) insan cinsinde bulunan en üstün meziyetleri kendisinde toplamıştı. İsabetli fikir ve doğru karar hususunda yüksek bir şahsiyetti. Yaratılış güzelliği, asil düşünce ve sarsılmaz gaye hususundaki nasibi genişti. Tertemiz aklı ve saf yaradılışıyla hayatın sayfalarını, insanların durumunu, toplulukların ahvalini inceliyordu.

Etrafındaki hurafeleri görüyor ve bunlardan hemen uzaklaşıyordu. İnsanlarla olan ilişkisini hem kendi durumunu hem de onların durumlarını dikkate alarak gerçekleştiriyordu. Gördüğü her güzel harekete katılıyor, güzel davranış bulamazsa uzlete çekiliyordu... Asla içki içmiyor, putlar adına kesilen kurbanlardan yemiyor, putlarla il-

---

[42] Kabe'nin yapılmasıyla ilgili tafsilat için bkz., *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Hacc, Bab 42, I/215; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/192-197; M. Gazali, *a.g.e.*, s. 62-63, el-Hudarî, *a.g.e.*, I/64-65, M. Ali es-Sabunî, *Muhtasaru Tefsiri İbni Kesîr*, I/126-127.

gili merasim ve bayramlarına katılmıyordu. İlk gençlik yıllarından beri bu batıl tanrılardan nefret ediyordu. Hatta hiçbir şeye onlardan daha çok buğuz etmiyordu. Lat ve Uzza adına yapılan yeminleri işitmeye bile tahammül edemiyordu.[43]

Şüphesiz kader onu himayesiyle kuşatmıştı. Bazı gayri meşru dünyevi zevklere, veya hoş olmayan bazı adet ve geleneklere uymaya meylettiğinde, rabbani bir el bu gibi şeylerle onun arasında engel olmak için hemen müdahale ediyordu.

İbnü'l-Esir, Efendimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu naklediyor: "Cahiliye halkının yaptığı şeylere sadece iki defa teşebbüs etmiştim. Fakat Cenab-ı Hak bunlarla arama engel koydu ve bir daha bu gibi şeylere teşebbüs etmeden bana Peygamberliği ihsan etti. Bir gece Mekke'nin yukarısında benimle birlikte koyun güden çocuğa: "Koyunlarıma baksan da ben Mekke'ye gitsem, gençlerin eğlendiği gibi eğlensem!" dedim. "Olur, yaparım." dedi. Çıktım, Mekke'nin kenarındaki ilk evin yanına yaklaştığımda çalgı sesleri duydum. "Bu ne?" dedim. "Falanın falanla düğünü var." dediler.Dinlemek için oturdum. Fakat hemen uyuya kaldım. Ancak güneşin sıcaklığı beni uyandırdı. Arkadaşıma döndüm. Bana durumu sordu. Olduğu gibi anlattım. Bir başka gece bunun aynısını yaptım. Mekke'ye girdim. Önceki gece gibi yine uyuya kaldım. Sonra bir daha böyle bir harekete teşebbüs etmedim."[44]

Buhârî, Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet ediyor:

"Kâbe'nin yeniden inşası esnasında Peygamberimiz (s.a.) ve Abbas taş taşımaktaydılar. Abbas, Efendimiz'e (s.a.): "Örtünü boynuna at ki seni taşlardan korusun." dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) bayılıp yere düştü. Gözleri gökyüzüne doğru çevriliydi. Sonra ayılınca: "Örtün, örtün!" diyordu. Örtüsünü sıkıca bağladı.[45] Bir rivayette: "Bundan sonra onun örtüsü hiç açılmadı" diye nakledilmiştir.[46]

Efendimiz (s.a.) kavmi arasında güzel, yüksek ahlâk ve değerli vasıflarla tanınmıştı. Kavminin en üstünü, en güzel ahlâklısı, komşuluk yönünden en iyisi, en büyük hilme sahip, en doğru sözlü, en yumuşak tabiatlı, en iffetli, ikramda üstüne olmayan, en çok iyilik seven, ahdine en vefakar, emanete en çok riayet eden kişi idi. Hata kavmi ona "el-Emin" lakabını vermişti. Çünkü Efendimiz (s.a.) de bu güzel ahlâk ve iyi hasletlerin hepsi bir araya gelmişti ve müminlerin annesi Hz. Hatice'nin (r.a.) söyle-

---

43 Buhayra ile olan konuşması buna işaret etmektedir, bkz., İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/128.

44 Bu hadis-i şerifin sahih olup-olmadığında hadis alimleri ihtilaf etmişlerdir. Hakim ve Zehebi, "sahih hadis" derken, İbni Kesir (*el-Bıdaye ve'n-Nihaye*, II/287'de) "zayıf hadis" olduğu görüşündedir.

45 *Sahihu'l Buhârî*, K. el-Hacc, Bab No, 42, I/540 Baharî, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab 25; *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Hayd, Hadis No, 76-77; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/295, 310, 333, 380.

46 *Sahihu'l-Buhârî*, K. el-Hacc, Bab 42, bkz., *Şerhu'l-Kastallani* ve İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*.

diği gibi güçsüzün elinden tutar, yoksula yardım eder, misafire ikram eder, Hakkın verdiği felaketlerde yardımcı olurdu.[47]

3. PEYGAMBERLİĞİN GÖLGESİNDE

Hira Mağarasında

Efendimiz'in (s.a.) yaşı kırka yaklaşınca, geçmiş tecrübeleri, düşünce bakımından onunla kavmi ile arasındaki mesafeyi açmış, yalnızlık hoşuna gider olmuştu. Suyunu ve bir parça azığını alır, Mekke'ye 2 mil (yaklaşık 3.218 km) uzaklıkta bulunan "Nur" dağındaki "Hira" mağarasına giderdi. Bu mağara 4 zira (160 cm) uzunluğunda, 1,75 zira (70 cm) genişliğinde gayet hoş bir mağara idi. Ailesi de bu mağaraya yakın bir yerde bulunuyordu. Ramazan ayını burada geçirir, gelen yoksulları doyurur, vaktini ibadetle ve kevnî ayetler (tabiat) üzerinde tefekkürle geçirirdi. O, kavminin şirk dolu inançları ve batıl düşüncelerinden memnun değildi. Ama önünde belirli bir metot, kalben mutmain ve razı olacağı açık-seçik bir yol da yoktu.[48]

Efendimiz'in (s.a.) uzleti (yalnızlığı) seçmesi, aynı zamanda Allah'ın onun için bir takdiri ve onu bekleyen büyük vazifeye bir hazırlık idi. Elbette insanlığın hayatına tesir etmek ve bu hayatı bir başka yöne çevirmekle görevlendirilecek olan ruh için... Evet, böyle bir ruh için dünya meşguliyetlerinden, hayatın gürültüsünden, günlük hayatı meşgul eden insanların basit duygularından sıyrılarak bir parça uzlette bulunmak ve yalnız kalmak gerekliydi.

Cenab-ı Hak büyük emaneti taşımak, dünyanın gidişatını değiştirmek, tarihin akışını bir düzene koymak için dünyaya getirdiği Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.) böyle hareket etmesini takdir etmişti. Ona peygamberlik vazifesini yüklemeden üç yıl önce varlığın gerisindeki bu gizli gaybi varlıkları (ve gaybî hadiseleri) düşünmesi için bu yalnızlığı ve uzlet hayatını takdir etmişti.[49]

Cebrail (a.s.) Vahiy Getiriyor

Kırk yaşını tamamladığında -zira bu yaş olgunluk yaşıdır; peygamberlerin hep bu yaşta gönderildiği söylenmektedir- artık hayatının ufuklarında peygamberlik alametleri belirmeye başlamıştı. Bu peygamberlik alametlerinden biri "Rü'ya-yı Sâdıka" idi. Gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi berrak bir şekilde gerçekleşiyordu. Böylece altı ay

---

47 *Sahihu'l-Buhârî*, K. Bed'i'l-Vahy, Bab 3, I/3; K. el-Kefale, Bab 4; K. Menakıbi'l-Ensar, Bab 45; K. et-Tefsir, Tefsiru Sureti'l-Alak, Bab 1; *Sahihu'l-Müslim*, K. el-İman, Hadis No.252; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/223-233.

48 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/47; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/235-236; Seyyid Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, XXIX/66.

49 Seyyid Kutup *a.g.e.*, XXIX/166-167.

geçti. -Peygamberlik müddeti yirmi üç senedir. Bu rüya, peygamberliğin kırk altı parçasından biridir.-

Hira mağarasında uzlete çekilişinin üçüncü yılının Ramazan ayında, Cenab-ı Hak dünya ehlini rahmete gark etmeyi diledi ve Efendimiz'e (s.a.) peygamberlik ihsan etti. Cebrail ona Kur'an-ı Kerim'den birkaç ayet indirdi.[50] Karine ve delilleri inceleyip araştırdığımızda ilk vahiy gününü Miladi 10 Ağustos 610 tarihine tesadüf eden 21 Ramazan Pazartesi gecesi olduğunu tayin edebiliyoruz. Bu tarihte Efendimiz'in (s.a.) yaşı 40 kameri yıl 6 ay ve 12 gün idi. Bu da 39 Şemsi yıl 3 ay 12 gün kadardır.[51]

Manevi nurdan bir şule olup küfür ve dalalet karanlıklarını ortadan kaldıran, hayatın akışını ve tarihin seyir çizgisini değiştiren bu kıssayı bize Hz. Aişe şöyle anlatıyor:

"Resûlullaha (s.a.) gelen vahiy, ilk olarak "Rü'ya-yı Sâdıka" ile başladı. Gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi berrak bir şekilde gerçekleşiyordu. Sonra yalnızlık hoşuna gider oldu.

Hira dağında kalıyor ve orada ailesinin yanına gitmeden birkaç gece ibadet ediyordu. Bunun için yanında azık bulunduruyordu. Azık bitince Hz. Hatice'ye (r.a.) gidip azık alıyordu.

---

50 İbn Hacer der ki, "Beyhaki rü'yanın müddetinin altı ay olduğunu söylemiştir. Buna göre rüya ile peygamberliğin başlaması, doğduğu ay olan Rabîu'l-evvel ayında 40 yaşını tamamlamasıyladır. Uyanık iken gelen vahyin başlangıcı Ramazan ayındadır" (İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, I/27).

51 Tarihçiler, peygamberliğin verildiği ve ilk vahyin indirildiği ay hakkında ihtilaf etmişlerdir. Büyük bir grup Rabîulevvel ayı, diğer bir grup Ramazan ayı olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Recep ayı olduğu da söylenmiştir, (bkz. Abdullah en-Necdî, *Muhtarasu Sıreti'r-Resûl*, s. 75).

-Biz, mealen "*Ramazan ayı öyle bir aydır ki Kur'an bu ayda indirilmiştir.*" (Bakara 185) ve yine "*Biz onu (Kur'an'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik.*" (Kadr, 1) ayetleri sebebiyle ikinci görüşü (yani Ramazan ayında olduğunu) tercih ettik. Malumdur ki Kadir Gecesi Ramazan ayındadır. Cenab-ı Hakkın mealen "*Biz onu (Kur'an'ı) mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz azapla inzar ediyoruz.*" (Duhan, 3) ayetindeki mübarek geceden murad (Allahu a'lem) Kadir gecesidir. Ayrıca Efendimizin (s.a.) Hira'da Ramazan ayında uzlete çekilmesi, Cebrail'in Hira mağarasında kendisine gelişi de buna delildir.

-Vahyin başlangıcının Ramazan'da olduğu görüşünde olan alimler bu günün hangi gün olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. 7. gün, 17. gün, 18. gün denilmiştir, (bkz. Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s.75, *Rahmetûn li'l-Alemîn*, I/49) M. el-Hudarî *Muhadarat*'ta 17. gün olduğu hususunda ısrar etmiştir (*Muhadaratu Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/69).

-Biz bu görüşte olan alim görmediğimiz halde "21. günü" tercih ettik, çünkü Siyer alimlerinin hepsi veya pek çoğu Efendimize (s.a.) "Pazartesi" günü peygamberlik verildiğinde ittifak etmişlerdir. Hadis alimlerinin Ebu Katade (r.a)'den rivayet ettikleri hadis-i şerif te bunu te'yid etmektedir, "Efendimize (s.a.) Pazartesi günü oruç tutmak soruldu. Buyurdular ki, "O gün dünyaya geldim. O gün bana (ilk vahiy geldiği) gündür." (*Sahihu'l-Müslim*, K. es-Sıyam, Hadis No, 196-197, I/368, Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/297, 299, Beyhaki, Beyhaki, es-Sünenül-Kübra, IV/268-300, Hakim, *el-Müstedrek*, II/2-6)

-Bu yılın Ramazan ayında Pazartesi günü sadece 7, 14, 21 ve 28. günlere tesadüf etmektedir. Sahih rivayetler "Kadir Gecesi"nin Ramazan'ın son on günündeki tek gecelerde olduğunu ve bu geceler arasında zaman zaman değiştiğini göstermektedir. "*Biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik.*" (Kadir, 1) ayetini, Ebu Katade'nin Efendimizin (s.a.) peygamberliğinin Pazartesi günü başladığı rivayetini ve bu yıldaki Ramazan ayındaki pazartesi günlerinin hangi günlerde olduğunu belirten ilmi takvim hesabını karşılaştırdığımızda Efendimize (s.a.) ilk vahyin 21 Ramazan Pazartesi gecesi geldiği ortaya çıkmaktadır.

Nihayet, Hira dağında iken melek ona geldi ve:

- "Oku!" dedi. Efendimiz (s.a.) diyor ki:

- "Ben okuma bilmem." dedim. "Beni aldı ve yoruluncaya kadar sıktı ve sonra bana:"

- "Oku!" dedi. Efendimiz (s.a.) buyuruyor ki:

- "Ben okuma bilmem." dedim. "Beni aldı ve yoruluncaya kadar sıktı. Sonra bıraktı ve şunu okudu:"

"Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, zira Rabbin en çok ikram edendir."[52]

Resûlullah (s.a.) bu ayetlerle kalbi titreyerek döndü. Hz. Hatice'ye (r.a.) geldi.

- "Beni örtün! beni örtün!" diyordu.

Üzerini örttüler. Nihayet titreme kayboldu. Hz. Hatice'ye durumu anlattı ve:

- "Bana ne oluyor? Kendimden korkmaya başladım" dedi. Hz. Hatice de:

- "Asla, Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiçbir zaman rezil-rüsva etmeyecektir. Çünkü sen akrabayı ziyaret ediyorsun. Güçsüzün elinden tutuyorsun. Yoksula yardım ediyorsun. Misafire ikram ediyorsun. Üzerlerine gelen felaketler konusunda onlara yardımcı oluyorsun."

Hz. Hatice (r.a.), Efendimiz'i (s.a.) alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka, cahiliye devrinde Hristiyanlığı kabul etmiş bilgili biriydi. İbranice yazabiliyordu. Gözleri görmez olmuş bir ihtiyar idi.

Hz. Hatice (r.a.) ona:

- "Ey amcamoğlu! Yeğenini dinle!" dedi. Bunun üzerine Varaka, Efendimiz'e:

- "Buyur yeğenim... Ne diyorsun?" dedi.

Efendimiz (s.a.) gördüğü manzarayı anlattı. Varaka O'na:

- "Bu Hz. Musa'ya (a.s.) inen Namus'tur (Cebrail'dir). Keşke ben genç olsaydım. Keşke kavmin seni memleketinden çıkarırken ben de hayatta olsam!" dedi.

Efendimiz (s.a.):

- "Yoksa onlar beni memleketimden mi çıkaracaklar?" dedi. Varaka:

- "Evet. Senin getirdiğin davayı getiren hiçbir kimse yoktur ki ona düşmanlık edilmesin... O güne erişirsem elimden geldiğince sana yardım ederim." dedi.

Sonra çok geçmeden Varaka vefat etti. Vahiy de bir müddet kesildi.[53]

Taberi ve İbn Hişam, rivayetlerinde, Efendimiz'in (s.a.), ilk vahyi aldıktan ve Hira mağarasından çıktıktan sonra, "Nur" dağındaki vazifesini tamamladığını, bun-

---

[52] İlk inen ayetler meali zikredilen Alak Suresi'nin ilk üç ayeti değil, ilk beş ayetidir.

[53] *Sahîhu'l-Buhârî,* K. Bed'il-Vahy, Bab No. 3 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. et-Tefsir, Tesiru Sureti'l-Alak, Bab 1-3, K. et-Ta'bir, Bab No, 1; *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 252-254; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* VI/153, 232

dan sonra Mekke'ye döndüğünü ifade etmektedirler. Taberi'nin rivayeti, aynı zamanda, mağaradan çıkış sebebine de ışık tutmaktadır. Taberi şöyle rivayet eder:

"Resûlullah (s.a.) Vahyin gelişinden sonra şöyle diyordu: Allah'ın yarattıklarından benim en çok hoşuma gitmeyenler (yalancı) şairler ve mecnunlardı. Bunlara bakmaya bile tahammül edemiyordum. Kureyş'in benden şair veya mecnun diye bahsetmesi benim için en kötü şey... Dağın başına çıkayım, kendimi oradan atıp intihar edeyim de kurtulayım, dedim kendi kendime.

Bu gaye ile çıktım. Tam dağın ortasına geldiğimde gökyüzünden bir ses işittim.

- "Ya Muhammed!.. Sen Allah'ın rasulüsün!.. Ben Cibril'im" diyordu.

Başımı göğe doğru kaldırdım. Bir de ne göreyim. Cibril bir adam şeklinde ve ayakları ufukta...

- "Ya Muhammed!.. Sen Allah'ın rasulüsün!.. Ben Cibril'im", diyordu.

Ona bakakaldım. Bu beni düşündüğüm şeyden alıkoydu. Ne ileri ne de geri gidebiliyordum. Yüzümü ondan çevirip gökyüzünde başka taraflara bakmaya başladım. Nereye baksam onu görüyordum. Ne ileriye doğru gidebiliyordum, ne de geri dönebiliyordum. Olduğum yerde öylece kalakaldım.

Sonra Hatice'nin yanına geldim. Dizinin yanına oturdum.

- "Ya Ebe'l-Kasım! Neredeydin? Allah'a yemin ederim ki seni aramak için adamlar gönderdim." dedi.

Gördüğüm şeyi ona anlattım.

Bana:

- "Müjdeler olsun! Ayağını sâbit tut. Hatice'nin nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki senin bu ümmetin peygamberi olacağını ümit ediyorum." dedi.

Sonra Hz. Hatice kalkıp Varaka'ya gitti ve durumu ona anlattı. Varaka dedi ki: "Allah Allah! Varaka'nın nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ona, Musa'ya gelen Namus-u Ekber (yani Cebrail) gelmiştir. O, bu ümmetin peygamberidir. (Ya Hatice) ona söyle: Ayağını sabit tutsun."

Hz. Hatice dönüp Varaka'nın söylediklerini haber verdi. Resûlullah (s.a.) (Nur dağındaki ibadet ve tefekkür) vazifesini bitirince Mekke'ye geldi. Varaka onu buldu ve haberini dinledikten sonra: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sen şüphesiz bu ümmetin peygamberisin. Sana Musa'ya gelen Namus-u Ekber gelmiştir." dedi.

Vahyin Kesilmesi

Vahyin kesilme müddeti hakkında İbn Sa'd, Abdullah b. Abbas'tan (r.a.), bu sürenin birkaç gün olduğuna dair rivayetler nakletmiştir. Konunun bütün yönleri incelendiğinde tercih edilen, hatta kesinlik kazanan görüş de budur. Vahyin kesilmesi

müddetinin üç sene veya iki buçuk sene olduğu yolundaki görüş sahih olamaz. Meselemiz ise bu görüşün tafsilatlı bir şekilde incelenip reddedilmesi meselesi değildir.[54]

Efendimiz (s.a.), vahyin kesildiği günlerde gönlü kırık, mahzun, hayret ve dehşet içinde idi. Buhârî bu durumu şöyle rivayet etmektedir:

"Bir müddet vahiy kesilmiş -Bize ulaşan haberlere göre- Peygamberimiz (s.a.) mahzun olmuştu. Birkaç kez, dağın zirvesinden kendini aşağıya bırakıvermek istemiş, o zaman Cibril kendisine görünmüş:

"Ya Muhammed!.. Sen hakikaten Allah'ın Resûlüsün!" demişti. Bunun üzerine ruhu sakinleşmiş, kalbi istikrara kavuşmuştu. Vahyin kesilme müddeti uzadıkça tekrar aynı hal meydana gelmiş, tam dağın zirvesine çıktığında, Cibril kendisine görünerek onu vazgeçirmişti."[55]

Cibril İkinci Defa Vahiy Getiriyor

İbn Hacer el-Askalani der ki: "Bu durum (vahyin günlerce kesilmesi), Efendimiz'in (s.a.) hissettiği korkunun gitmesi ve tekrar vahyin gelmesini arzu etmesi içindi."[56]

Nihayet hayret gölgeleri kaybolup hakikatin alametleri ortaya çıktığında ve Resûlullah (s.a.) artık ulu ve yüce Allah'ın peygamberi olduğunu ve kendisine gelen meleğin vahiy elçisi olup "sema haberleri"ni ulaştırdığını yakînen anladığında, meleğin tekrar görünüp vahiy getirmesini arzuladığında, melek ona ikinci defa geldi.

Buhârî, Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet ediyor: Efendimiz (s.a.), vahyin kesilmesini şöyle anlattılar:[57]

"Yürürken gökyüzünden bir ses işittim. Göğe doğru gözlerimi çevirdim. Bir de ne göreyim: Bana Hira'da gelen melek yerle gök arasında bir kürsüde oturmuştu. Korkuya kapılarak yere düştüm. Sonra aileme geldim.

- "Beni örtün! Beni örtün! " dedim.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak "*Ey elbisesine bürünen (Peygamber)! Kalk da (insanlığı azapla) korkut! Rabbini yücelt! Elbiseni de (daima) temiz tut! Günahı terk et!*" ayetlerini indirdi. Sonra vahiy arttı ve art arda gelmeye başladı." (Müddessir, 1-5)

Vahiy Çeşitleri Hakkında Kısa Malumat

Efendimiz'in (s.a.) peygamberlik hayatını tafsilatıyla ele alınadan önce peygamberliğin kaynağı ve ilahi davetin membaı olan vahyin çeşitlerini görelim:

---

54 Bu husustaki farklı rivayetler için bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, I/27.

55 *Sahihu'l-Buhârî*, K. et-Ta'bir, Bab (1), II/34,

56 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, I/27 (K. Bed'il-Vahy, Bab (3), Hadis No, 3 şerhi).

57 *Sahihu'l-Buhârî*, K. et-Tefsir, Bab 5, II/733.

Birincisi: Rüya-yı Sâdıka. Bu, Efendimiz'e (s.a.) gelen vahyin başlangıcı idi. (Rüyasında ne görürse sabah aydınlığı gibi çıkar, aynen gerçekleşirdi.)[58]

İkincisi: Meleğin görünmeden onun kalbine ve ruhuna bazı şeyleri bırakması. Nitekim Efendimiz (s.a.) buyuruyorlar: "Ruhu'l-Kudüs (yani Cebrail) ruhuma üfledi ki, hiçbir nefis rızkını tamamlamadan ölmeyecektir. Allah'tan korkun, rızk ararken güzel ve helal yolu seçin. Rızkın gecikmesi sizi Allah'a isyan ederek rızk elde etmeye sevk etmesin. Çünkü Allah'ın katındaki derecelere ancak ona itaatle ulaşılır."[59]

Üçüncüsü: Melek, Efendimiz'e (s.a.) insan şeklinde görünür, onunla konuşur, Efendimiz (s.a.) de söylediklerini iyice anlar, ezberlerdi. Vahiy bu şekilde geldiğinde bazen sahabiler de meleği görürlerdi.

Dördüncüsü: Vahiy ona bazen bir çan sesi şeklinde gelirdi. Bu, vahyin en şiddetlisiydi. Hatta çok soğuk günlerde bile Efendimiz (s.a.) son derece terlerdi. Deve üzerindeyse vahyin şiddetinden deve yere çökerdi. Bir defasında Efendimiz'in (s.a.) bacağı Zeyd b. Sabit'in (r.a.) bacağı üzerindeyken bu şekilde bir vahiy gelmiş, Zeyd'in ayağı çok ağırlaşmıştı, nerdeyse kırılacak hale gelmişti.

Beşincisi: Allah Teâlâ'nın semaların üstünden vahyetmesi... Miraç gecesinde namazın farz kılınması ve diğer ayetlerin inmesi gibi.

Altıncısı: Allah Teâlâ'nın melek vasıtası olmaksızın Hz. Musa b. Imran'la (a.s.) konuştuğu gibi doğrudan konuşması... Bu vahiy şekli, Hz. Musa (a.s.) için Kur'an nassıyla kesinlikle sabittir. Peygamberimiz (s.a.) için de "İsra" hadisesiyle sabittir.

Bazıları yedinci bir tür daha zikretmişlerdir. Bu da Cenab-ı Hakk'ın Efendimiz'e (s.a.) perdesiz, yani açıkça bizzat görünerek konuşmasıdır. Ancak bu mesele, alimler arasında ihtilaflı bir meseledir.[60]

---

[58] Bkz. *Sahîhu'l-Buhârî*, K. et-Ta'bir, Bab 1.

[59] İbn Kayyim, İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/18

[60] *A.y.*

Üçüncü Bölüm

İSLÂM'A DAVET

1. ALLAH'A DAVET EMRİ ve GAYESİ

Peygamberimiz (s.a.) şu ayet-i kerimelerle çeşitli emirler aldı: "*Ey (elbisesine) bürünen (Peygamber)! Kalk, insanları uyar! Rabbini yücelt! Elbiselerini temizle! Azaba götürecek şeylerden sakın! Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma! Rabbinin rızası için sabret!*" (Müddessir, 1-7)

Bunlar görünüşte basit ve sade, fakat gerçekte gayesi ve hedefi bakımından oldukça derin ve etkili emirlerdi.

1. "Kalkıp uyarmak" emrinin gayesi; varlık aleminde, Allah'ın rızasına aykırı hareket eden herkesi acıklı netice ile uyarmak ve böylece onun ruhunda ve kalbinde manevi bir etkinin oluşmasını sağlamaktır.

2. "Rabbi yüceltmek-tekbir getirmek" emrinin gayesi; yeryüzünde büyüklük taslayan hemen herkesin gücünü kırmak, gururunu yerle bir etmek ve sonuçta Allah Teâlâ'nın ululuğundan başka hiçbir büyüklük ve benlik bırakmamaktır.

3. "Elbiseyi temiz tutmak, günahı terk etmek" emirlerinin gayesi "zahirî" ve "batınî" temizlikte ve nefsin bütün kir ve pisliklerden arıtılmasında ancak Allah'ın geniş rahmeti, muhafazası, himayesi, hidayeti ve nurunun gölgesi altında insanlık için mümkün olacak en son sınıra, yani olgunluğa ulaşmaktır. Böylece insan toplumu içerisinde nurlu kalplerin cezbesine kapıldığı, sapık kalplerin heybet ve azametini hissettiği, bütün dünyanın yanında veya karşısında kendisini odak noktası kabul ettiği "en yüce örnek" olmaktır.

4. "Vermek, fakat başa kakmamak" emrinin gayesi; yaptığı hareketleri ve gayretleri büyük görmemek, bilakis gayret üstüne gayret sarf ederek çalışmaya devam etmek, son derece fedakâr ve çalışkan olmak, sonra da bütün bu yaptıklarını unutup Allah'ı düşünerek benliğini silmek, sarf ettiği ve harcadığı hiçbir şeyi hatırlamamak.

5. Son ayette, inatçılardan göreceği karşı çıkma, alay, küçümse, öldürmeye teşebbüs, arkadaşlarını şehit etme, etrafına toplanan müminleri yok etme gibi eza ve cefalara işaret vardır. Allah Teâlâ bütün bunlara karşı kuvvetle, dayanıklılıkla sabretmesini, nefsin arzularına uymayıp sadece Rabbinin rızasını gözetmesini emrediyor.

Allahu Ekber! Bu emirler görünüşte ne kadar basit! Aynı zamanda keskin ifadeleri ne kadar hoş! Tatbikatta ne kadar büyük, ne kadar muhteşem ve ne kadar etkili! Dünyayı birbiriyle kaynaşmaya sevk edecek olan dehşetli bir fırtına koparması ne kadar muazzam!

Ayetler aynı zamanda davet ve tebliğin unsurlarını da ifade ediyor. "İnzar = uyarma" ifadesi birtakım kötü işlerin ve bu işleri yapanların karşılaşacağı kötü neticelerin bulunmasını gerektiriyor. Herkesin gayet iyi bildiği üzere bu dünyada insanlar yaptıkları işlerin tam karşılığını bulamıyor. "Uyarma" ise karşılık görmek için dünya hayatından ayrı bir hayatın olmasını gerektiriyor. Kıyamet günü, Ceza günü, Din günü diye isimlendirdiğimiz de budur. Diğer ayetler de kullardan açıkça "Allah'ın birliğine iman" ve bütün her şeyi Allah Teâlâ'ya havale etmelerini, nefsin ve kulların hoşnutluğunu bırakıp sadece Allah Teâlâ'nın rızasına yönelmelerini istiyor. O halde bu unsurları şöylece özetleyebiliriz:

a. Allah'ın birliğine iman,
b. Ahiret gününe iman,
c. Kötü neticeye götüren münker ve aşırı hareketlerden uzaklaşıp, faziletli, değerli amelleri işlemek suretiyle nefsi tezkiye etmek, temizlemek.
d. Bütün işleri Allah Teâlâ'ya havale etmek.
e. Bütün bunları da Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğine iman ettikten sonra onun asil kumandanlığı ve değerli tavsiyeleri ışığında kabul etmek.

Sonra söz konusu ayetlerin başlangıcında Cenab-ı Hakkın ifadesiyle Peygamberimiz'in (s.a.) bir vazifeyle gönderildiği, uykudan ve elbiseye bürünmekten sıyrılıp cihada, mücadele ve meşakkate koşması manasını içine alan yüce bir sesleniş yer almaktadır:

"*Ey (elbisesine) bürünen (Peygamber)! Kalk da (insanlığı azapla) uyar!*"

Sanki deniliyor ki: Nefsi için yaşayan rahat yaşar. Ama sen, ey bu büyük yükü taşıyan dava adamı! Uyku ile işin ne? Rahat ile işin ne? Sıcak yatakla işin ne? Tatlı dünya malıyla işin ne? Seni bekleyen büyük vazife ve senin için hazırlanmış ağır yük için ayağa kalk! Gayret, terleme, meşakkat ve yorgunluk için davran. Uyku ve rahat vakti geçti. Bugünden itibaren artık zorlu ve yorucu uzun cihat başladı. Kalk ve bu vazife için hazırlan!

Bu, Efendimiz'i (s.a.) yumuşak yatağından, sakin evinden, sıcak yuvasından çekip alan, onu fırtınalar, yağmurlar arasında çalkalanan okyanuslara ve günlük hayat-

taki met-cezirler arasına götüren muazzam ve muhteşem bir ifadedir. Ve Resûlullah (s.a.) kalktı. Bundan sonra yirmi sene oturmamak üzere kalktı. Artık dinlenmedi... Sakin sakin durmadı... Ne nefsi, ne de ailesi için yaşadı o. Kalktı ve Allah'ın davetini, omuzlarında taşıdığı çok ağır yüke aldırmadan ayakta dimdik yerine getirdi. Bu yük, yeryüzündeki en büyük emanetin yüküydü... Bütün insanlığın yüküydü... İman yüküydü... Çeşitli alanlardaki cihat ve mücadele yüküydü...

Yirmi yıldan fazla bir süre devamlı mücadele içinde yaşadı. Bu müddet zarfında onu başka hiçbir iş asıl vazifesinden alıkoyamadı. O değerli ulvi seslenişi işitmesinden itibaren... Bu muazzam vazifeyi yüklenmesinden itibaren...

Allah (c.c) onu bizim ve bütün insanlığın (hidayetine vesile olması) sebebiyle en güzel şekilde mükafâtlandırsın.[1] İşte gelecek sayfalar, bu müddet içerisinde Efendimiz'in (s.a.) bu uzun ve zorlu cihadından ancak küçük bir kesit sunacaktır sizlere.

İslâm'a Davetin Geçirdiği Devir ve Merhaleler

Hz. Muhammed'in (s.a.) başlattığı davetin geçirdiği evreleri, özellikleri bakımından iki aşamada incelemek mümkündür:

1. Mekke Devri: Yaklaşık 13 sene
2. Medine Devri: Tam 10 sene

Mekke ve Medine devirlerinden her biri de aralarında farklı özelliklere sahip çeşitli merhaleleri içine almaktadır. Bu merhaleler, söz konusu iki devir boyunca İslâm'a davetin durumuna bakıldığında açıkça ortaya çıkmaktadır.

"Mekke Devri"ni üç merhaleye ayırabiliriz:

1. Gizli davet merhalesi: Üç sene
2. Açıktan davet merhalesi: Peygamberliğin dördüncü senesinin başlangıcından onuncu senesinin sonlarına kadar.
3. Mekke dışında davet ve orada açıkça tebliğ merhalesi: Peygamberliğin onuncu senesinin sonlarından Efendimiz'in (s.a.) Medine'ye hicretine kadar.

İslâm'a davetin "Medine Devri"ndeki merhaleleri de ileride ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

2. GİZLİ DAVET

Davetin İlk Üç Senesi

Bilindiği gibi Mekke, Arapların dinî merkeziydi. Orada Kâbe'nin hizmetçileri ve Araplarca mukaddes sayılan putlarla ilgili görevliler bulunurdu. Bunun için orada

---

1 Seyyid Kutub, *Fî Zılâlil-Kur'an* (Müddessir ve Müzzemmil sureleri tefsirinden), XXIX/168-171 ve 182.

"ıslah" (Hakkı hakim kılma) gayesine ulaşmak, başka memleketlerde yapılabilecek ıslah hareketinden çok daha zor ve yoğun olacaktı.

Bu dava, musibet ve felaketlerin sarsmayacağı bir "azim ve sebat"a muhtaçtı. Bu yüzden davetin Mekke halkını birden heyecana getirecek bir hadise görünümünde olmaması için, önceleri davetin gizli yapılması, hikmetli bir hareket oldu.

Davetinin başlangıcında Peygamberimiz'in karşılaştığı şartlar ve olaylarla karşılaşan müslümanların daveti gizli olarak sürdürmesi sünnettir. Davet ve hedefe ulaşma ancak gizli davet yoluyla olacak ise onun hakkında sünnet hükmü devreye girer. Yoksa bütün hal ve şartlarda davetin gizli yapılması sünnet değildir. Ayrıca şu husus da vardır: İslah çağrısı ve davet halkın çoğunluğunun inançlarına ve akıllarına garip geleceği durumlarda davetçinin, davetini açığa vurmaması gerekir. Ta ki davet yolunda kendini feda edecek bir kitlenin teşekkülüne kadar.[2]

İlk Müslümanlar

Efendimiz'in (s.a.) İslâm'ı önce en yakınlarına, ev halkına ve dostlarına arz etmesi tabii idi. Tanıdıklarından ve kendisini tanıyanlardan hayır umduğu herkesi İslâm'a davet etti.

Resûlullah'ın (s.a.) büyüklüğü, değerli şahsiyeti ve verdiği haberlerin doğruluğu konusunda kalplerine asla bir şüphe gelmeyen ve İslâm tarihinde "ilkler-öncekiler" diye bilinen kişiler onun davetini hemen kabul ettiler.

Bunların başında Efendimiz'in (s.a.) muhterem zevcesi, müminlerin annesi Hz. Hatice bt. Huveylid, kölesi Zeyd b. Sabit b. Şurahîl el-Kelbî[3], henüz çocuk olup Efendimiz'in (s.a.) amcasının oğlu olup kendi velayetinde bulunan Hz. Ali b. Ebî Talib ve samimi dostu Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk geliyordu. Bunlar davetin "ilk gününde" İslâm'ı kabul eden kimselerdi.[4]

Sonra Hz. Ebu Bekir (r.a.), İslâm'a davette gayret göstermeye başladı. Sıcak kanlı, sevilen, geçimli, güzel ahlâk sahibi biriydi. Kavminin ileri gelenleri bilgisi, ticaretle meşguliyeti ve güzel sohbeti sebebiyle onu ziyaret ederlerdi. O da kavminden kendisiyle ilgisi ve sohbeti bulunan güvenilir bazı kişileri İslâm'a davet etti.

Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) davetiyle Hz. Osman b. Affan el-Emevi, Zübeyr b. Avvam el-Esedi, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas ez-Zehrayan, Talha b. Ubeydullah et-Teymi İslâm'a girmişlerdi.

---

2 Said Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I/298.

3 Esir düşmüş ve köle olmuştu. Hz. Hatice (r.a) onu satın almış ve sonra da Efendimize (s.a.) vermişti. Babası ve amcası, Zeyd'i memleketlerine götürmek için gelmişler, fakat O, Efendimizi (s.a.) tercih etmişti. Efendimiz Arap adetlerine gere onu evlat edinmiş ve kendisine Zeyd b. Muhammed denmişti. İslâm gelince evlat edinmeyi ve başkasının ismiyle anılma olayı ortadan kaldırılmıştı.

4 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/50.

İşte herkesten önce İslâm'a giren bu dokuz kişi, "İslâm'ın öncüleri" veya "İlk cemaat" oldular.

İlk müslümanlardan biri de Bilal b. Rabah el-Habeşi idi. Bunu Haris b. Fihroğullarından "bu ümmetin emini"[5] diye anılan Ebu Ubeyde Amir b. el-Cerrah, Ebu Selem b. Abdilesed el-Mahzumi, Erkam b. Ebi'l-Erkam el-Mahzumi, Osman b. Mahzun ve kardeşleri Kudeme ile Abdullah Ubeyde b. Haris b. Muttalib b. Abdimenaf, Said b. Zeyd el-Adevi ile hanımı ve Hz. Ömer'in kız kardeşi Fatıma bt. Hattab el-Adeviyye, Habbab b. Eret, Abdullah b. Mes'ud el-Huzeli ve daha başkalarının müslümanlığı kabul etmeleri olayı izledi.

Bunlar "ilk müslümanlar" idi. Hepsi Kureyş kabilesinin çeşitli kollarına mensuptu. İbn Hişam, bunların sayılarının kırktan fazla olduğunu tespit etmiştir.[6] Bazılarının ilk müslümanlardan olup olmadığı şüphelidir.

İbn İshak der ki: Sonra kadın-erkek insanlar İslâm'a topluluklar halinde girdiler. Nihayet Mekke'de "İslâm" adı yayıldı, "İslâm" her yerde konuşulmaya başlandı.[7]

Bu ilk müslümanlar gizlice müslüman olmuşlardı. Efendimiz (s.a.) bunlarla bir araya gelir, onları gizlice irşat ederdi. Çünkü davet henüz ferdi ve gizli idi. Müddessir Suresi'nin ilk ayetlerinin nüzulünden sonra vahiy art arda gelmeye başladı. Bu dönemde inen ayet ve sureler kısa idi. Sonları gayet güzel bir şekilde bitiyor, bu nazik ve ılık havayla uyuşan sakin ve aynı zamanda kesin manaları ifade ediyordu. Nefsi arındırmanın güzelliğinden, dünya kirlerine bulaştırılmasının çirkinliğinden bahsediyor, Cennet ve Cehennemi gözler önündeymiş gibi anlatıyor, Müminleri o zamanki insan yığınlarının bulunduğu ortamdan alıp, başka bir iklime götürüyordu.

Namaz Emri

İlk inen emirlerden biri "namaz" ile ilgiliydi.

Mukatil b. Süleyman der ki: Allah (c.c) İslâm'ın ilk yıllarında, namazı sabah iki rekat, akşam iki rekat olarak indirdi. "*Rabbini hamd ile sabah akşam tenzih et.*" (Mü'min, 55.) ayeti buna delildir.

İbn Hacer der ki: "Efendimiz (s.a.) ve ashabının Miraç'tan önce namaz kıldığı kesindir. Fakat beş vakit namazdan önce başka namazın farz kılınıp kılınmadığında ihtilaf edilmiştir. Güneş doğmadan ve güneş batmadan önce kılınan namaz vardı, denilmiştir."

Haris b. Üsame, İbn Lehi yoluyla Zeyd b. Harise'den rivayet ediyor: Resûlullaha (s.a.) ilk vahiy geldiğinde Cebrail ona abdest almayı ve bir parça su alıp edep mahallini yıkamayı öğretmişti.

5 Bu lakapla isim verilmesi için bkz., *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Fedaili's-Sahabe, Bab 21, I/530.

6 Bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/245-262.

7 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/262.

İbn Mace bu hadisin manasını nakletmiş ve benzerini Bera b. Azib ve Abdullah b. Abbas'tan rivayet etmişti. Abdullah b. Abbas hadisinde: "Bu, namaz ilk farz olduğunda meydana gelmişti." kaydı vardır.[8]

İbn Hişam anlatıyor: Efendimiz (s.a.) ve ashabı namaz vakti geldiğinde dağ yollarına gider, namazlarını halktan gizli olarak kılarlardı. Bir defasında Ebu Talib, Resûlullah (s.a.) ile oğlu Hz. Ali'yi namaz kılarken görmüş, bu hususta onlara, durum açıkça ortaya çıkıncaya kadar sebat etmelerini tavsiye etmişti.

Haber Kureyş'e Ulaşıyor

İslâm'a davet haberi -her ne kadar ferdi ve gizli olsa da- Kureyş'e ulaşmıştı. Ancak Kureyşliler bunu tehlikeli görmemişlerdi.

Muhammed Gazali der ki: Bu haberler Kureyş'e ulaşmış, fakat onlar buna önem vermemişlerdi. Belki de Muhammed'i (s.a.) Allah ve Allah'a karşı vazifelerden bahseden Ümeyye b. Salt, Kuss b. Saide ve Amr b. Nufeyl ve benzerleri gibi "dindar" kişilerden biri olarak telakki etmişlerdi. Ancak daha sonra bu haberin yayılmasından ve etkisinin artmasından korku duymuşlar, onun davetini takip altına almaya başlamışlardı.

Davet ferdi ve gizli olarak üç sene devam etmiş, bu müddet içerisinde müminlerden, kardeşlik, yardımlaşma, davanın tebliğ edilmesi ve yerleşmesi üzerine kurulu bir "cemaat" meydana gelmişti.

Daha sonra gelen vahiyle Efendimiz (s.a.), İslâm davetini "açıkça ilan etme, batıla cephe alma ve putlara karşı çıkma" vazifesi ile vazifelendiriliyordu.

3. İSLÂM'A DAVETİN İKİNCİ DEVRESİ: AÇIKTAN DAVET

İlk "Açıktan Davet" Emri

Bu hususta ilk inen ayet: "*Yakın akrabalarını korkut!*" (Şuara, 214.) mealindeki ayetti. Bu ayetin yer aldığı Şuara Suresi'nde, önce, Hz. Musa (a.s.) kıssası anlatılır. Bu kıssada, Hz. Musa'nın peygamberliğin ilk yıllarından İsrailoğullarıyla birlikte hicretine kadar, bilahare Firavun'un avanesiyle birlikte Kızıldeniz'de boğuluşuna kadarki tüm olaylar gözler önüne serilir. Bu kıssa, Firavun ve kavmini Allah'a davet ederken her aşamada Hz. Musa'nın uğradığı bütün güçlükleri ele almaktadır.

Kanaatimce, bu tafsilat, ancak Efendimiz'in (s.a.) kavmini Allah'a davet etmesi emredildiği zaman verilmiş; onun ve ashabının, açıkça İslâm'a davet ettiklerinde karşılaşacakları güçlükler ve baskılar hakkında -yaşanmış- bir misal olması için, bu kıssa zikredilmiştir.

---

[8] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/247.

Diğer taraftan bu surede Firavun ve kavminin durumuna ilave olarak peygamberleri yalanlayan diğer kavimlerin (Hz. Nuh, Ad, Semud, Hz. İbrahim ve Ashab-ı Eyke gibi kavimlerin) halleri de gözler önüne serilmiştir. Böylece yalanlayanların, uğrayacakları durumu ve yalanlamaya devam ettikleri müddetçe karşılaşacakları ilahi cezayı öğrenmeleri, müminlerin de güzel neticeye yalanlayanların değil, kendilerinin nail olacaklarını bilmeleri için bu misalleri vermiştir, Yüce Allah.

Yakınları Davet

Yukarıdaki ayet-i kerimenin inmesinden sonra Efendimiz'in (s.a.) yaptığı ilk iş, hemen Haşimoğullarını davet etmek oldu. Haşimoğulları beraberlerinde Muttalib b. Menafoğullarından bir grup olduğu halde toplandılar. Sayıları kırk beş kişi kadardı.

Ebu Leheb öne atılarak: "Bunlar senin amca oğullarındır. Konuş işte. Atalarına muhalefeti bırak. Bil ki bütün Arapların karşısında senin kavminin hiçbir gücü yoktur. Kaldı ki seni en önce ben haklamak isterim. Bu hususta amcaların sana yeter! Eğer böyle devam edersen amcalarının seni cezalandırmaları, diğer Arapların da yardımıyla Kureyş kollarının senin üzerine saldırmalarından daha kolaydır. Amcalarına senin getirdiğinden daha kötü bir şey takdim eden hiç kimse görmedim." dedi.

Efendimiz (s.a.) sustu ve bir şey söylemedi.

Sonra onları ikinci defa davet etti ve söze şöyle başladı:

"*Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamdeder, sadece O'ndan yardım diler, O'na iman eder ve O'na dayanırım. Allah'tan başka ilah olmadığına ve O'nun ortağı bulunmadığına şahadet ederim.*"

Ve konuşmasını şu şekilde sürdürdü: "*Önder olan, kendi halkına yalan söylemez. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın hassaten size ve umumen bütün insanlığa gönderdiği rasulüyüm. Allah'a yemin ederim ki, tıpkı uyuduğunuz gibi öleceksiniz. Uyandığınız gibi dirileceksiniz. Yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. Ya ebedi Cennet'e ya da ebedi Cehennem'e gireceksiniz.*"

Ebu Talib bunun üzerine şöyle konuştu: "Sana yardım etmek bizim için ne kadar güzel. Sana destek olmaya ve sözünü en kuvvetli şekilde tasdik etmeye geldik. Bunlar amcalarındır, aynı fikirde birleştiler. Ben de onlardan biriyim ve senin arzu ettiğine en hızlı ben koşuyorum. Emrolunduğun şeyi tatbik et. Allah'a yemin ederim ki seni müdafaa etmeye ve sana karşı çıkana mani olmaya devam edeceğim. Ancak yine de nefsim Abdülmuttalib'in dininden ayrılmayı kabul edemiyor."

Ebu Leheb ise şöyle diyordu: "Allah'a yemin ederim ki bu ayıptır. Başkası ona mani olmadan siz mani olun."

Ebu Talib de: "Hayır, hayatta olduğumuz müddetçe onu müdafaa edeceğiz" diye cevap verdi.[9]

Safa Tepesi'nde

Efendimiz (s.a.), Ebu Talib'in himaye taahhüdünü aldıktan sonra, bir gün Safa Tepesi'nde ayağa kalkarak: "Ey cemaat!.." diye seslendi. Bunun üzerine bütün Kureyş toplandı. Efendimiz de (s.a.) onları Allah'ın birliğine, kendisinin peygamberliğine ve ahiret gününe iman etmeye çağırdı.

Buhârî bu kıssanın bir kısmını Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet ediyor:[10] "*Yakın akrabalarını korkut.*" ayeti nazil olunca Peygamberimiz (s.a.) Safa Tepesi'ne çıkarak Kureyş kollarına: "Ey Fihroğulları! Ey Adiyoğulları! v.s" diyerek seslenmeye başladı. Nihayet herkes toplandı. Gelemeyenler ne olup bittiğini kendilerine haber vermeleri için adam göndermişlerdi. Ebu Leheb'le birlikte diğer Kureyş'liler de geldiler.

Efendimiz (s.a.) şöyle hitap etti:

- "Size şu arkadaki vadide hücum etmek üzere bekleyen süvarilerin bulunduğunu haber versem ne dersiniz? Beni tasdik eder misiniz?"

- "Evet, çünkü senin doğru sözlü olduğunu biliyoruz" dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Ben önünüzdeki şiddetli azaptan sizleri korkutmakla görevliyim" dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb:

- "Helâk olasın! Bizi bunun için mi topladın?" dedi. Bundan sonra da içinde; "*Ebu Leheb'in iki eli kurusun, helâk olsun.*" (Tebbet, 1-5.) ayeti bulunan Tebbet Suresi indi.

Müslim de bu kıssanın bir başka şeklini Ebu Hureyre'den şöyle rivayet ediyor:[11] "*Yakın akrabalarını korkut*" ayeti inince Resûlullah (s.a.) uzak-yakın herkesi davet etti. Sonra da şöyle hitap etti:

- "Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarın. Ey Ka'boğulları topluluğu! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarın. Ey kızım Fatıma! Kendini Cehennem ateşinden kurtar. Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın huzurunda sizin için hiçbir şey yapamam. Ben ancak bunu size haber veren bir yakınınızım."

Bu yüce nasihat, son derece beliğ bir ifadeydi. Resûlullah (s.a.) en yakınlarının bu mesajı kabul etmelerinin aralarındaki münasebetin devamı için şart olduğunu, Araplar arasındaki ırk taassubunun Allah tarafından gelen bu inzarın harareti karşısında eriyip yok olduğunu açıkça bildiriyordu.

---

[9] İbnü'l-Esir, *Fıkhu's-Sire*, s. 77-78.

[10] Buhârî , K. et-Tefsir, Bab 2, I/385.

[11] *Sahihu'l-Müslim*, K. el-İman, Hadis No. 348, I/114.

Hakkı Haykırma ve Müşriklerin Tepkileri

Bu ses, Mekke'nin dört bir köşesinde yankılanırken Cenab-ı Hakk'ın şu ayeti nazil oluyordu: "*Şimdi sen ne ile emrolunuyorsan apaçık bildir! Müşriklere aldırış etme!*" (Hicr, 94.)

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) şirk, hurafe ve batıl inançların bulunaklığını açıklıyor, putların gerçek yüzünü ve hakikatte putların ne kadar değersiz olduklarını anlatıyor, atasözleri ve vecizelerle putların acizliğini ortaya koyarak putlara tapanların ve onları Allah'la kendi aralarında şefaatçi kabul edenlerin açık bir sapkınlık içinde bulunduklarını delillerle beyan ediyordu.

Müşriklerin ve puta tapanların sapkınlıklarını açıkça ilan eden bu sesi duyduklarında Mekke halkı kızgınlık hisleriyle kaynamış, kınama ve garip karşılama dalgalarıyla dalgalanmıştı. Sanki bu ses bulutları çarpıştıran, göğü gürleten, yıldırımlar yağdıran, sakin havayı sarsan bir felaketti onlar için... Âdet ve geleneklerinin yok olmasından korkan Kureyş, ansızın ortaya çıkan bu devrimi kökünden kazımak için hazırlanmaya başladı.

Hareket geçtiler... Çünkü onlar biliyorlardı ki, "iman"ın manası Allah'tan başka her şeyin "ilahlığını-tanrı kabul edilmesini" reddediyordu. Peygamberliğe ve ahiret gününe imanın manası: Başkalarının hakimiyeti bir yana, kendilerinin bile canları ve malları konusunda serbestçe hareket edemeyecek şekilde tam anlamıyla Allah ve Resûlüne boyun eğmeleri, mutlak olarak teslim olmaları demekti.

Bu, kavimleri üzerinde din adına devam ettirdikleri hakimiyet ve sultalarının yok olması, Allah ve Resûlünün rızası karşısında kendi arzularını bırakmaları, ezilmiş fakir tabakaya yaptıkları zulüm ve haksızlıklardan vazgeçmeleri, sabah-akşam işledikleri günahları terk etmeleri anlamına geliyordu.

Mekkeli müşrikler tevhidin manasını anlamışlar, ancak nefisleri bu rezil yaşayışı terk etmeye razı olamamıştı. Halbuki içinde bulundukları durumun kötülüğünün kendileri de farkındaydılar. "*Bilakis insanoğlu daima kötülük yapmak ister.*" (Kıyame, 5.)

Kureyş Heyeti Ebu Talib'in Huzurunda

İbn İshak şöyle diyor: Kureyş ileri gelenlerinden bir grup Ebu Talib'e geldi ve ona şöyle dedi: "Ya Eba Talib! Kardeşinin oğlu ilahlarımıza sövüyor, dinimizi ayıplıyor, babalarımızın sapkınlık içinde bulduğunu söylüyor. Ya ona mani ol, ya da bizi onunla baş başa bırak. Çünkü sen de bizim gibi ona muhalifsin."

Ebu Talib tatlı sözler söyleyerek onları güzel bir şekilde geri gönderdi. Resûlullah da (s.a.) emrolunduğu şekilde Allah'ın dinini tebliğe devam etti.[12]

---

[12] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/265.

İslâm Davetini Önleme Çalışmaları

O sırada Kureyş'i başka bir düşünce daha meşgul ediyordu. Bu da hac mevsiminin yaklaşmış olmasıydı. Kureyş birçok Arap heyetinin geleceğini biliyordu. İslâm davetinin Arapların kalbinde tesir bırakmaması için, gelen heyetlere mutlaka Muhammed (s.a.) hakkında bir şeyler söylemeleri lâzımdı.

Bu meseleyi görüşmek üzere Velid b. Mugire'nin evinde toplandılar. Velid dedi ki: "onun hakkında tek görüşte birleşin. Ayrı ayrı şeyler söylemeyin ki birbirinizi yalanlamış, birbirinizin sözlerini reddetmiş olmayasınız."

-O halde sen söyle, dediler. Velid:

-Hayır… Siz söyleyin, ben dinleyeyim, dedi. Dediler ki:

-Kâhin diyelim. Velid:

-Hayır, Allah'a yemin ederim ki o kahin değildir. Biz kahinleri gördük. Onun sözü ne kahinlerin süslü kelâmına, ne de secili sözlerine benziyor, dedi.

-Mecnûn diyelim, dediler. Velid:

-Mecnun da değil o. Mecnunları da biliyoruz. Onda ne delilikten ne de vesveseden bir eser var, dedi.

-Şair diyelim, dediler. Velid:

-Şair de değil. Şiirin bütün vezinlerini biliyoruz. Onun söylediği şiir de değil, dedi.

-Sihirbaz diyelim, dediler. Velid:

-Sihirbaz da değil. Sihirbazları da yaptıkları büyüleri de gördük. Onun ne düğümü var, ne de üfürükçülüğü… dedi.

-Peki … Sen ne diyorsun? dediler. Velid:

-Allah'a yemin ederim ki, onun söylediği söz tatlıdır. sözünün başı üzüm salkımı gibi tatlı, sonu da altın gibi güzeldir. Siz bunlardan hangisini söyleseniz sözünüzün asılsız olduğu anlaşılır. Onun için en uygun söz yine de sihirbaz demenizdir. O evlat ile baba, kardeş ile kardeş, karı ile koca, kişi ile yakınları arasını açan bir sihir getirdi, dedi. Velid'in bu sözü üzerine dağıldılar.[13]

Bazı rivayetlerin ifade ettiğine göre, Velid kendisine önerdikleri bütün seçenekleri reddedince, toplananlar kendisine:

-Peki, kusursuz görüşünü bize açıkla, dediler. Velid de:

-Bana biraz mühlet verin de bu konuda düşüneyim, dedi.

Velid bir süre düşündükten sonra nihayet yukarıda zikredilen görüşü ileri sürdü.[14]

---

13 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/127.

14 Seyyid Kutub, *Fî Zılâli-Kur'an*, XXIX/188.

Velid b. Mugire hakkında Cenab-ı Hak Müddessir Suresi'nde 16 ayet (11. ayetten 26. ayete kadar) indirdi. Bu ayetlerde Velid'in düşünce tarzı bildirilir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"*Çünkü o uzun uzadıya düşündü, ölçtü biçti. Hay kahrolası! Ne biçim ölçü biçti o? Yine kahrolası! Nasıl ölçtü biçti o? Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En son arka çevirdi ve büyüklük tasladı da, "Bu, dedi, rivayet edilen bir sihirden başkası değil" "Muhakkak bu, insan sözünden başkası değil." Onu cehenneme sokacağım ben.*" (Müddessir, 18-26.)

Toplanan meclis bu karar üzerinde ittifak etti ve bunu uygulamaya koyuldular. Hac mevsiminde hacılar gelmeye başlayınca yol üzerinde oturdular, yoldan geçen herkese Muhammed'den (s.a.) uzak durmalarını söylediler ve onun durumunu anlattılar.[15] Bu vazifenin en önemli tarafını Ebu Leheb üzerine almıştı. Resûlullah (s.a.) Hac mevsiminde insanları takip edip onları evlerinde veya Ukaz panayırında, Mecenne'de ve Zil-Mecaz'da Allah'a davet ediyordu. Ebu Leheb de peşinden: "Buna uymayın. O sabiîdir (dininden dönmüştür) yalancıdır." diyordu.[16]

Yine de bu, hac mevsiminde Arapların Resûlullah'ın (s.a.) davetini duymalarına, isminin bütün Arap diyarında yayılmasına sebep oldu.

İslâm Davetine Karşı Uygulanan Çeşitli Baskı Metotları

Kureyş, Hz. Muhammed'i (s.a.) bu davetinden, ne şunun ne de bunun vazgeçiremediğini görünce bu defa daveti kökünden söküp atmak için aşağıdaki şekilde özetleyebileceğimiz çeşitli baskı metotlarını denediler:

1. Alay etme, tahkir etme, küçümseme, yalanlama. Böylece müslümanları küçük düşürmek, manevi kuvvetlerini (moral desteklerini) zayıflatmak gayesi güdüyorlardı. Peygamber Efendimiz'e (s.a.) çirkin iftiralarda bulunuyorlardı.

-Ona "mecnun" dediler. "*Ey kendisine Kur'an indirilen! Sen Mecnun'sun, dediler.*" (Hicr, 6.)

-Onu "sihirbaz ve yalancılık"la damgalamak istediler. "*İçlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamberin gelişine şaştılar da o kâfirler: Bu bir sihirbazdır, bir yalancıdır, dediler.*" (Sad, 4.)

-Onu kızgın kindar bakışlarla, infial uyandırıcı ve maneviyat kırıcı davranışlarla karşılıyorlar ve küçümsüyorlardı. "*O kâfirler Kur'an'ı işittiklerinde az kalsın bakışlarıyla senin ayağını kaydıracaklardı. Onlar senin için: "O bir mecnundur" diyorlar.*" (Kalem, 51.)

---

[15] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/271.

[16] Ebu Leheb'in bu davranışını Tirmizi ve Ahmed b. Hanbel de (*el-Müsned*, III/492, IV/341) rivayet etmektedir.

-O, etrafındaki "ezilmiş, zayıf kalmış" ashabıyla birlikte oturduğunda onlarla alay ediyorlar ve "İşte arkadaşları!.." diyorlardı. Kur'an'ın ifadesiyle müşrikler: "*Bunlar mı Allah'ın aramızdan kendilerine lütufta bulunduğu kimseler?*" (En'am, 53.) diyorlardı. Cenab-ı Hak ise şöyle buyuruyordu: "*Allah, (iman edip de) şükredenleri daha iyi bilen değil midir?*" (Aynı ayet.)

Kâfirler Allah Teâlâ'nın şu ayetlerde anlattığı gibiydiler: "*O isyankârlar iman edenlere gülüyorlardı. Müminler onların yanından geçerlerken kaş-göz işaretiyle müminleri ayıplıyorlardı. Evlerine döndükleri zaman neşeyle dönüyorlardı. Müminleri gördükleri zaman da: "İşte bunlar sapıktırlar", diyorlardı. Halbuki onlar Müminlere gözcü olarak gönderilmediler.*" (Mutaffifin, 29-33.)

2. Peygamberimiz'in getirdiği ulvi prensipleri karalamak, birtakım şüpheler ortaya atmak, yalan propagandalar yapmak, bu prensipler etrafında ve Efendimiz'in (s.a.) şahsiyetini küçültücü asılsız iddialar yayarak halkın bu yüce davet hakkında düşünmesine fırsat bırakmamak:

-Kur'an hakkında şöyle diyorlardı: "*Bu ayetler, öncekilerin masallarıdır. Bunları o yazdırtmış da sabah-akşam kendisine bunlar okunuyor.*" (Furkan, 5.) "*Küfre girenler: Bu (Kur'an) ancak bir iftiradır. Onu kendisi uydurdu. Başka bir kavim de bu hususta ona yardımcı olmuştur, dediler.*" (Furkan, 4.)

-Efendimiz (s.a.) hakkında: "*Ona bir insan bunu öğretiyor*" (Nahl, 103.) diyorlardı. Yine onun hakkında: "*Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor ve çarşılarda yürüyor?*" (Furkan, 7.) diyorlardı.

Kur'an-ı Kerim'de bu sözlerin ve bunlara verilen cevapların pek çok örnekleri vardır.

3. Kur'an'a karşı birtakım eski masalları anlatmak ve insanları bunlarla meşgul etmek. Bildirildiğine göre Nadr b. Haris Kureyş'e bir defasında şöyle demişti: "Ey Kureyş topluluğu! Size öyle bir kelâm indirildi ki, henüz onun için bir çare bulamadınız. Muhammed (s.a.) sizin içinizde yetişen en doğru sözlü en güvenilir bir genç idi. Şakaklarına ak düşüp size getirdiği bu kelâmı görünce: Sihirbaz dediniz. Hayır, Vallahi o sihirbaz değildir. Biz sihirbazları, yaptıkları düğümlerini, üfürükçülükleri de gördük. Kahin dediniz. Hayır, Vallahi o kahin de değildir. Biz kahinlerin süslü kelâmlarını, secîli sözlerini de dinledik. Şair dediniz. Hayır, vallahi o şair de değildir. Biz şiiri de gördük, bütün çeşitlerini de dinledik. Mecnun dediniz. Hayır, Vallahi o mecnun da değildir. Biz mecnunları da gördük. O ne delilerin vesveseleri, ne de sayıklamalarıdır! Ey Kureyş topluluğu! Bu durumunuzu inceleyin. Zira Allah'a yemin ederim ki, o size şanı büyük bir şey getirmiştir!"

Bir müddet sonra Nadr, Hîre'ye gitti. Orada İran krallarının kıssalarını, Rüstem ve İsfendiyar'ın hikayelerini öğrendi.

Resûlullah (s.a.) bir mecliste Allah'ı hatırlattığı ve insanları O'nun azabından sakındırdığı zaman peşinden Nadr gelir ve:

- "Vallahi Muhammed (s.a.) benden daha güzel hikaye anlatamaz." der, mecliste bulunanlara İran krallarının, Rüstem ve İsfendiyar'ın hikayelerini anlatırdı. Sonra:

- "Muhammed nesiyle benden daha güzel hikaye anlatacak ki!" derdi.[17]

İbn Abbas rivayetinin ifade ettiğine göre: Nadr birkaç tane cariye satın almıştı. Efendimiz'e (s.a.) meyleden birini işitir işitmez cariyelerden birini peşinden gönderir, gönderdiği cariye de o kişiyi memnun eder ve onda İslâm'a karşı hiçbir sevgi bırakmazdı. Bunun hakkında şu ayet-i kerime nazil olmuştu.[18] "*Öyle insanlar vardır ki, bilgisizce insanları Allah yolundan saptırmak ve Kur'an'ın ayetlerini alaya almak için "boş sözler" satın alırlar.*" (Lokman, 6.)

4. "Müşriklerin bazı davranışları terk etmeleri ve Efendimiz'in (s.a.) bazı fikirlerinden vazgeçmesi" şeklinde teklif edilen pazarlıklar: Böylece henüz yolun yarısındayken İslâm'ı cahiliyeyle karıştırmak ve onu özünden uzaklaştırmak istediler. "*Onlar (kâfirler) isterler ki, sen onlara yumuşak davranasın, onlar da sana yumuşak davransınlar.*" (Kalem, 16.)

İbn Cerir ve Taberani'nin rivayetine göre, müşrikler, Resûlullah'a (s.a.) bir sene kendi ilahlarına tapmasını, bir sene de kendilerinin onun Rabbine ibadet etmelerini teklif etti.

Abd b. Humeyd'in rivayetine göre ise kâfirler: "Sen bizim ilahlarımızı kabul edersen, biz de senin Rabbine ibadet ederiz." dediler.

İbn İshak da senediyle rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.) Kâbe'yi tavaf ederken Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdil-Uzza, Velid b. Mugire, Ümeyye b. Halef ve As b. Vail ile karşılaştı. Bunlar kavimlerin arasında söz sahibi kimselerdi.

Dediler ki: "Ya Muhammed!.. Senin ibadet ettiğine biz de ibadet edelim. Sen de bizim taptığımıza taparsın. Biz de sen de ortak hareket etmiş oluruz. Eğer senin ibadet ettiğin daha hayırlı ise O'ndan nasibimizi almış oluruz. Eğer bizim taptıklarımız daha hayırlı ise sen de bunlardan nasibini almış olursun." Bunun üzerine onlar hakkında Cenab-ı Hak şu sure-i celileyi indirdi.[19]

"*Ey kâfirler!.. Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz. Zaten ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana.*" (Kafirun, 1-6.)

---

[17] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/299-300, 358, el-Mevdudi, Tefhimul-Kur'an, IV/8-9, Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 117-118.

[18] el-Mevdudi, *a.g.e.*, IV/9.

[19] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/362.

Böylece Cenab-ı Hak onların gülünç tekliflerini bu ayetlerle kesin bir dille reddetti. Belki de rivayetlerdeki farklılıklar müşriklerin bu "pazarlık" teklifine birkaç kez teşebbüs etmeleri sebebiyledir.

Eziyet ve Cefa

Müşrikler yukarıda belirttiğimiz baskı metotlarını peygamberliğin dördüncü senesi başlarında tamamen açığa çıkan İslâmî davete mani olmak için yavaş yavaş uygulamaya koydular Müşrikler fiili eziyet ve işkence yoluna başvurmadan önce tüm baskı metotlarını uygulamaktan kaçınmadılar.

Fakat onlar bu uygulamanın İslâm'a yapılan davete mani olmada hiçbir fayda temin etmediğini görünce, ikinci defa toplandılar. Kureyş'in ileri gelenlerinden müteşekkil yirmi beş kişilik bir heyet oluşturdular. Reisleri Efendimiz'in (s.a.) amcası Ebu Leheb idi.

Görüşme ve tartışmalardan sonra, bu heyet, Efendimiz (s.a.) aleyhine sert bir karar aldı. Peygambere eziyet etme, İslâm'a girenlere işkence etme ve onlara çeşitli eza ve cefalarla muamele etme hususunda kesin ve katı davranmayı kararlaştırdılar.[20]

Bu kararı hemen uygulamaya koydular. Müslümanlara (bilhassa zayıf ve güçsüz olanlarına), bu kararın uygulanması gayet kolaydı. Peygamberimiz'e (s.a.) gelince, o efendi, ağırbaşlı, yüksek şahsiyet sahibi bir insan olup dost-düşman herkes tarafından sayılıyordu. Böyle birine ancak hürmetle ve ikramla muamele edilebilirdi. O'na karşı çirkince ve alçakça muameleye ancak düşük karakterli ve basit kimseler cüret edebilirlerdi.

Ayrıca Efendimiz (s.a.) Ebu Talib'in himayesindeydi. Ebu Talib ise Mekke'nin saygın şahsiyetlerinden olup aslında hürmete lâyık, insanlar arasında değer gören biriydi. Onun zimmetine hücum etmeye, onun himayesindeki birine tecavüze hiç kimse cesaret edemezdi.

Bu durum Kureyş'i çok endişelendirdi ve düşündürdü. Dinî liderliklerini ve dünyevi menfaatlerini ortadan kaldırmaya yönelik bu davetin önünde bu uzun bekleyiş ne zamana kadar devam edecekti?

Ebu Leheb'in Tutumu: Başta Ebu Leheb olmak üzere Efendimiz'e (s.a.) karşı saldırıya başladılar. Daha Kureyş bu meseleye eğilmeden Ebu Leheb yerini belirlemişti. Efendimiz'e (s.a.) karşı Haşimoğulları meclisinde ve Safa Tepesi'nde ne şekilde davrandığını önceden anlatmıştık. Bazı rivayetlerde Ebu Leheb'in Safa Tepesi'ndeyken Efendimiz'e (s.a.) vurmak için eline taş aldığı da nakledilmektedir.[21]

---

[20] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/59-60.

[21] Bkz., *Sünenü't-Tirmizi*, K. el-Fiten, Bab No, 63, K. et-Tefsir, Bab No, 1-3.

Ebu Leheb, çocukları Utbe ile Uteybe'yi Efendimiz'in (s.a.) kızları Rukayye ile Ümmü Gülsüm'le peygamberlikten önce evlendirmişti. Peygamberlik gelince de çocuklarına kaba bir şekilde Efendimiz'in (s.a.) kızları olan hanımlarını derhal boşmalarını emretmiş, onlar da bu emre uyarak hanımlarını boşamışlardı.[22]

Peygamberimiz'in (s.a.) ikinci erkek evladı Abdullah öldüğü zaman Ebu Leheb sevinmiş ve hemen arkadaşlarına koşarak Muhammed'in (s.a.) artık "ebter" yani nesli kesik olduğunu müjdelemişti.

Yine Ebu Leheb'in hac mevsiminde ve çarşılarda Efendimiz'in (s.a.) arkasından koşarak onu yalanladığını da zikretmiştik. Tarık b. Abdullah el-Muharibi, Ebu Leheb'in sadece yalanlamakla kalmayıp aynı zamanda onu taşladığını rivayet etmektedir.[23]

Ebu Leheb'in karısı Ebu Süfyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemil Erva bt. Harb b. Umeyye, Peygamberimiz'e (s.a.) karşı düşmanlıkta kocasından aşağı kalmıyordu. Geceleyin Efendimiz'in (s.a.) kapısına ve gideceği yola dikenler serpmek suretiyle düşmanlığını gösteriyordu. Dili uzun, boşboğaz, iftira ve yakıştırmalardan çekinmeyen, fitne ateşini alevlendiren, Efendimiz'e (s.a.) karşı mücadeleyi körükleyen fettan bir kadındı. Kur'an-ı Kerim ona "odun taşıyan" vasfını vermiştir.

Bu kadın kendisi ve kocası hakkında inen sureyi işitince Mescid-i Haram'da Kâbe'nin yakınında, yanında Hz. Ebu Bekir olduğu halde otururken Efendimiz'in (s.a.) yanına geldi. Elinde avucunu dolduran büyükçe bir taş da vardı. Onların yanına geldiğinde, Allah ona Resûlullah'ı (s.a.) görmesini nasip etmedi. Sadece Hz. Ebu Bekir'i görebiliyordu. Ona hitaben:

- "Ya Eba Bekir!.. Arkadaşın nerede? Onun beni hicvettiğini duydum. Vallahi eğer onu bulursam bu taşla ağzına vuracağım. Vallahi ben şair bir kadınım". Sonra da şöyle dedi:

"İsyan ettik zemme lâyık adama,
Kabul etmedik emrini,
Reddettik dinini."

Sonra ayrıldı gitti. Hz. Ebu Bekir: "Ya Resûlallah!.. Sen onu gördüğün halde o seni görmedi mi?" dedi. Efendimiz (s.a.) de: "Beni göremedi. Allah onun gözünü benden aldı." buyurdu.[24]

Ebu Bekir el-Bezzar da bu kıssayı rivayet etmektedir. Onun rivayetinde ayrıca şöyle bir malumat da yer almaktadır: "Ümmü Cemil Hz. Ebu Bekir'in yanına geldiğinde:

- "Ya Ebu Bekir!.. Arkadaşın bizi hicvetti" dedi. Hz. Ebu Bekir:

---

22 Seyyid Kutub, *a.g.e.*, XXX/282; el-Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, VI/522.

23 Bkz., *Sünenü't-Tirmizi*, K. el-Fiten, Bab No, 63, K. et-Tefsir, Bab No, 1-3.

24 Bkz., İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/335, 336.

- "Şu Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki hayır... O ne şiir bilir, ne de şiiri ağzına alır" dedi. Bunun üzerine kadın:

- "Hakikaten doğru söylüyorsun" dedi."

Ebu Leheb, Resûlullah'ın (s.a.) amcası ve komşusu olduğu halde böyle davranıyordu. Evi, Efendimiz'in (s.a.) eviyle bitişikti. Nitekim Efendimiz'in (s.a.) diğer komşuları da Efendimiz (s.a.) evdeyken kendisine eziyet veriyorlardı.

Bazen Efendimiz (s.a.) namaz kılarken üzerine, bazen de bahçede çamaşırların yıkandığı taş kazanın içerisine koyun işkembesi atıyorlardı. Hatta Efendimiz (s.a.) namaz kılarken onlara perde olması için bir kayanın arkasına geçerdi.

Bu şekilde eza ve cefa verici şeyler attıklarında Efendimiz (s.a.) bunları bir değnekle alıp kapıya çıkarır, sonra da:

- "Ey Abdimenafoğulları! Bu nasıl komşuluk böyle?" diyerek bir tarafa atardı.[25]

Ukbe b. Ebi Muayt edepsizlikte ve kötülükte diğerlerini geçmişti. Buhârî, Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ediyor: "Peygamberimiz (s.a.) Beytullah'ın yanında namaz kılarken, Ebu Cehil ve arkadaşları da bir tarafta oturuyorlardı. Biri diğerlerine:

- "Hanginiz falanların deve işkembesini getirip secde ettiği zaman Muhammed'in sırtına koyabilir?" dedi.

Topluluğun en şerlisi Ukbe b. Ebi Muayt[26] kalktı. Ebu Cehil'in emri üzerine deve işkembesini getirerek, Efendimiz'in secdeye gitmesini gözledi. Efendimiz huşu içinde secdeye vardığında bunu sırtına, omuzlarının arasına koydu. Ben bakıyor, bir şey yapamıyordum. Keşke mani olacak gücüm-kuvvetim olsaydı!..

Ukbe'nin bu hareketi üzerine oradakiler gülmekten birbirlerinin üzerine yıkıldılar. Resûlullah (s.a.) secdeden başını kaldırmıyordu. Nihayet Fatıma geldi ve sırtına konulan şeyi alıp attı. Efendimiz (s.a.) başını kaldırıp üç defa:

- "Allahım! Kureyş'i sana havale ediyorum." dedi.

Efendimiz'in (s.a.) beddua etmesi onlara ağır geldi. Çünkü onlar da bu beldede yapılan duaların kabul olacağına inanıyorlardı. Bundan sonra Efendimiz (s.a.) isim vererek onlara beddua etmeye başladı:

- "Allahım! Ebu Cehil, Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Velid b. Utbe, Ümeyye b. Halef ve Ukbe b. Ebi Muayt'ı sana havale ediyorum." dedi. (Yedinci bir isim söylemiş olmakla beraber ravi bu ismi hatırlayamamıştır.)

---

25 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/416.

26 Buhârî bir başka rivayetinde bunun ismini açıkça belirtmiştir, (bkz., *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Cihad Bab, 98, I/543).

İbn Mes'ud der ki: "Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın (s.a.) saydıklarının hepsini Bedir kuyusunda can vermiş halde gördüm."[27]

Ümeyye b. Half: Efendimiz'i (s.a.) görünce kaş-göz işaretleri yapardı. Onun hakkında şu ayet nazil oldu: "*Yazıklar olsun kaş-göz işareti yapan, insanları arkadan çekiştiren her kişiye.*" (Hümeze, 1.)

İbn Hişam der ki: "Hümeze: Açıktan ayıplayan, gözlerini kırpıştıran, kaş-göz işareti yapan kişidir. Lümeze: İnsanları gizlice arkadan ayıplayıp onlara eza veren kişidir."[28]

Ümeyye'nin kardeşi Übeyy b. Halef ile Ukbe b. Ebi Muayt aynı derecedeydiler. Bir gün Ukbe Efendimiz'in (s.a.) yanına oturmuş ve onu dinlemişti. Übeyy bunu duyunca kendisini ayıpladı ve azarladı. Kendisinden, Efendimiz'in (s.a.) yüzüne tükürmesini istedi. O da bunu yaptı.

Übeyy b. Halef, bizzat kendisi çürümüş bir kemiği ufalayarak rüzgarlı bir havada Resûlullah'a (s.a.) doğru üfürdü.[29]

Ahnes b. Şeriyk es-Sakafi Resûlullaha (s.a.) dil uzatanlardandı. Kur'an-ı Kerim, onu, içinde bulunduğu durumu açıklayan dokuz sıfatla nitelemektedir:

"*Tanrıma çok yemin edeni, alçak karakterliyi, çok ayıplayanı, laf taşıyarak dolaşan adamı, hayra engel olanı, çok zulmedeni, çok günahkar olanı, zorbalık yapanı, bununla birlikte dalkavukluk edeni*". (Kalem, 10-13.)

Ebu Cehil ise bazen gelir, Peygamberimiz'den (s.a.) Kur'an-ı Kerim dinler, sonra da gider ne inanır ne de itaat ederdi. Edepsizlik eder, Allah'tan korkmaz ve Efendimiz'e (s.a.) dil uzatır, Allah'ın yoluna mani olurdu. Sonra da sanki iyi bir şey yapmış gibi yaptıklarıyla övünür, işlediği kötülükleriyle böbürlenirdi.

Onun hakkında şu ayetler nazil oldu:[30]

"*Ne tasdik etti, ne de namaz kıldı. Ancak yalanladı ve Hak'tan yüz çevirdi. Sonra da böbürlene böbürlene ailesine gitti.*" (Kıyame, 31-33.)

Ebu Cehil, Peygamber Efendimiz'in (s.a.) Harem-i Şerif'te namaz kıldığını gördüğü ilk günden itibaren, namazına mani olmaya çalıştı. Bir defasında Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılarken Efendimiz'in (s.a.) yanından geçti ve "Ya Muhammed!.. Sana bunu yasaklamadım mı?" diyerek tehditler savurdu. Resûlullah (s.a.) da onu şiddetli bir şekilde azarladı. Bunun üzerine "Ya Muhammed! Beni ne ile tehdit ediyorsun? Vallahi ben bu vadide en çok taraftarı olan biriyim." dedi. Bunun üze-

---

27 *Sahihu'l-Buhârî*, K. el-Vudu, Bab 69, I/37, K. el-Cihad, Bab 98, I/543; *Sünenü'n-Nesei*, K. et-Tahara, Bab 191.

28 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/356-357.

29 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/361-362.

30 Seyyid Kutub, *a.g.e.*, XXIX/212.

rine: *"O zaman taraftarlarını çağırırsın. Biz de Cehennem zebanilerini çağıracağız."* (Alak, 17-18.) ayetleri nazil oldu.[31]

Bir rivayette ise: Peygamberimiz (s.a.) onu boğazından tutup sarstı ve *"Azaba lâyık olasın, azaba... Sonra yine azaba lâyık olasın azaba."* (Kıyame, 34-35.) ayetini okudu. Allah düşmanı Ebu Cehil de : "Beni tehdit mi ediyorsun, ya Muhammed! Vallahi ne sen ne de Rabbin hiçbir şey yapamazsınız. Ben bu iki dağ arasında yaşayan en şerefli kişiyim" dedi.[32]

Ebu Cehil bu azarlamayla Resûlullah'a düşmanlığından vazgeçecek değildi. Bilakis bundan sonra şirretliği dahada çok arttı. Müslim, Ebu Hureyre'den rivayetle diyor ki: Ebu Cehil yanındakilere:

- "Muhammed'in yüzü gözlerinizin önünde yere sürtülebilir mi?" dedi.

- "Evet" dedi yanındakiler.

- "Lat'a ve Uzza'ya yemin ederim ki, eğer onu görürsem boynunu ezeceğim ve yüzünü yere süreceğim" dedi. Resûlullah (s.a.) namaz kılarken yanına geldiler. Yanındakiler Ebu Cehil'in Efendimiz'in boynuna basacağını zannediyordu. Bir de ne görsünler! Ebu Cehil kaçmaya ve elleriyle sanki kendini bir şeyden korumaya çalışıyordu. Ona:

- "Sana ne oluyor ya Ebu'l-Hakem?" dediler. O da:

- "Benimle onun arasında ateş dolu bir hendek, ürkütücü bir şey ve kanatlar vardı" dedi.

Resûlullah (s.a.)'da: "Eğer bana yaklaşsaydı melekler onun azalarını paramparça edeceklerdi" buyurdu.[33]

İşte bütün bu işkenceler, yöneten-yönetilen herkesin sevgisini kazanmış, vakarlı, nüfuzu bakımından Mekke'de en çok saygı gösterilen Ebu Talib'in himayesinde bulunmuş olmasına rağmen Kainatın Efendisine reva görülmüştür.

Müslümanlara, özellikle içlerinden mal ve nesep bakımından zayıf olan müslümanlara gelince; onlara uygulanan cezalar çok daha katı ve acıydı.

Müslümanlara Yapılan Eza ve Cefalar

Bu dönemde Mekke'de söz sahibi olan her kabile, içlerinden İslâm'a gönül verenlere işkencenin her çeşidiyle eziyet ediyorlardı. Herhangi bir kabileden olmayanlara da merhametli bir kalbin işitmekten bile ürpereceği değişik işkenceler uygulanıyordu.

---

31 Seyyid Kutub, *a.g.e.*, XXX/208.

32 Seyyid Kutub, *a.g.e.*, XXIX/312.

33 *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Münafikîn, Hadis No. 38.

Ebu Cehil soylu ve güçlü olan birinin müslüman olduğunu işittiğinde onu ayıplar, malında ve mevkiinde büyük zararlara uğratmakla korkuturdu. Eğer zayıf bir kimse ise, onu döver ve başkalarını da onu dövmeye teşvik ederdi.[34]

Hz. Osman'ın amcası, Hz. Osman'ı hurma yapraklarından yapılmış bir hasıra sarar, altından da duman verirdi.[35]

Mus'ab b. Umeyr'in annesi, oğlunun müslüman olduğunu öğrenince onu aç bırakmış ve evinden kovmuştu. Önceleri insanlar arasında refah içinde hayat süren Mus'ab b. Umeyr, sonraları derisi yılan derisi gibi kupkuru olan biri haline dönüşmüştü.[36]

Bilal, Ümeyye b. Halef el-Cumahi'nin kölesiydi. Ümeyye, Bilal'in boynuna bir ip takıyor, sonra da onu çocuklara teslim ediyordu. Çocuklar da onu Mekke'nin dağlarında dolaştırıyorlardı. Nihayet boynunda ip izi kaldı.

Ümeyye, Bilal'i sıkıca bağlıyor, sonra da sopayla dövüyordu. Onu aç bıraktığı gibi, güneşin sıcağında oturmak zorunda da bırakıyordu. Bundan daha kötüsü; öğle vakti güneşin sıcağı arttığında onu çıkarıp Mekke kumlarına yatırıyor, sonra da göğsünün üzerine büyük bir kaya konulmasını emrediyor ve şöyle diyordu:

- "Vallahi, ya ölünceye kadar böyle kalacaksın ya da Muhammed'i inkâr edip Lat ve Uzza'ya tapacaksın." Bilal ise bu durumda:

- "Ehad! Ehad! (Allah birdir! Allah birdir!) diyordu.

Nihayet bir gün Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Bilal'e işkence yapılan yerden geçmiş ve siyah bir köle mukabilinde Hz. Bilal'i satın almıştı. Diğer bir rivayette ise beş veya yedi ukiyye gümüş[37] karşılığında satın almıştı.[38]

Ammar b. Yasir (r.a.), Mahzumoğulları'nın kölesiydi. Ammar ile annesi ve babası müslüman olmuşlardı. Müşrikler, Ebu Cehil başta olmak üzere onları Ebtah denilen yere çıkarıyorlar, kumlar iyice ısınınca onları bu kızgın kumlara yatırarak işkence ediyorlardı.

Yasir ailesine bu işkence yapılırken bir gün Efendimiz (s.a.) yanlarından geçmiş ve "Sabredin ey Yasir ailesi! Sizin için Cennet vardır!" buyurmuştu.

Yasir işkence esnasında can verdi. Ebu Cehil, Ammar'ın annesi Sümeyye'ye mızrağını saplamış, o da şehit olmuştu. Böylece Sümeyye, İslâm tarihinde şehitler zincirinin ilk halkası olmuştur. Bu yüzden kitaplarda "ilk şehit" olarak Hz. Sümeyye zikredilir.

---

34 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/320.

35 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/57.

36 İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 60.

37 1 ukiyye 12 dirhem=38,4 gram; 5 ukiyye ise 192 gram karşılığıdır. (Mütercim)

38 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/57; İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 61; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/317-318.

Ammar'ı ise bazen sıcak altında bırakmak, bazen göğsüne kızgın taş koymak, bazen de suya atmak suretiyle son derece şiddetli bir işkenceye tabi tuttular. Ona:

- "Muhammed'e küfretmeden seni bırakmayacağız. Yahut da "Lat ve Uzza'da hayır vardır." diyeceksin," dediler.

Ammar da sonunda bu ikincisini ikrahla, yani istemeyerek de olsa söylemek zorunda kaldı. Bırakıldıktan sonra ağlayarak ve özür dileyerek Efendimiz'e (s.a.) geldi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu[39]: "*Kalbi imanla dolu olduğu halde zor kullanılan kimseler (sadece dilleriyle inkâr kelimesini söylemek zorunda bırakılanlar) hariç, kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse... (zorlanmak bir yana) lakin küfre bağrını açarsa onlara Allah'ın gazabı vardır. Onlar için büyük bir azap vardır.*" (Nahl, 106.)

Ebu Fekihe (Asıl adı Eflah idi). Abduddaroğulları'nın kölesiydi. Onun da ayağına ip bağlayıp çekiyorlar, yerde sürüklüyorlardı.[40]

Habab b. Eret, Ümmü Enmar bt. Siba' el-Huza'ıyye'nin kölesiydi. Müşrikler ona da azabın her türlüsünü tattırıyorlardı. Saçlarından tutup çekiyorlar, boynunu şiddetle eğiyorlardı. Onu defalarca kızgın kumların üzerine yatırıyorlar, sonra da kalkamaması için üzerine taş koyuyorlardı.[41]

Zenira, Nehdiyye ile Nehdiyye'nin kızı ve Ümmü Ubeys müslüman olmuş cariyelerdi. Müşrikler onlara da zikrettiğimiz işkencelerin benzerini yapmışlardı.

Beni Adiyy kollarından Müemmiloğulları'nın bir cariyesi müslüman olmuştu. O zaman hala müşrik olan Ömer b. Hattab ona vuruyor, vurmaktan yorulup bırakınca, "Ben seni sadece yorgunluk sebebiyle bırakıyorum." diyordu.[42]

Bu cariyeleri Hz. Ebu Bekir satın alıp azad etti. Nitekim Hz. Bilal ile Amir b. Füheyre'yi de Ebu Bekir azad etmişti.[43]

Müşrikler zayıf ve yoksul sahabeleri, deve veya sığır derisine sarıyorlar, sonra da çöl sıcaklığına atıyorlardı. Bazılarını da demir zırh giydirip kızgın bir kayanın üzerine bırakıyorlardı.

Allah yolunda işkence görenlerin listesi oldukça uzundur. Müşrikler, İslâm davetini kabul ettiklerini duydukları hemen herkesi işkence etmeden bırakmıyorlardı.

---

39 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/319, 320; M. Gazâli, Fıkhu's-Sire, s. 82.. Bu rivayetin bir kısmını Avfî İbn Abbas'tan rivayet etmektedir.

40 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/57; *Min İ'cazi't-Tenzil*, s. 53.

41 el-Mansur-Furi, *a.g.e.* I/57; İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 60.

42 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/57; İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/319.

43 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/318-319.

Daru'l-Erkam

Bütün bu işkenceler karşısında Efendimiz'in (s.a.) iman edenlerin, sözle veya fiille açıkça müslümanlıklarını ilan etmelerine mani olması, onlarla gizlice toplanması gayet hikmetli bir hareketti.

Çünkü Efendimiz (s.a.) onlarla açık toplantılar yaptığı zaman şüphesiz müşrikler Efendimiz (s.a.) ile müslümanları temizlemek isteyeceklerdi.

Belki de bu durum iki tarafı, zamansız bir çatışmaya sürükleyecekti.

Nitekim Peygamberliğin 4. yılında böyle bir hadise meydana gelmiştir. Ashab dağ yollarında toplanıp gizlice namaz kılıyorlardı. Kureyş kâfirlerinden bir grup bunları görmüş, kendilerine küfretmişler ve bunlarla çatışmaya girmişlerdi. Sa'd b. Ebi Vakkas, müşriklerden birini yaralamıştı. İslâm'da ilk akıtılan kan budur.[44]

Malumdur ki, çarpışmalar tekrarlansaydı bu durum müslümanların yıpranmasına ve yok edilmesine sebep olabilirdi. Davetin gizliliği onun için bu aşamada hikmetli bir hareketti. Sahabeden çoğu müslümanlığını, ibadetlerini, davetlerini ve toplantılarını gizlice yapıyorlardı.

Resûlullah (s.a.) ise açıkça İslâm'a davet ediyor ve müşriklerin gözü önünde ibadetini ifa ediyor, hiçbir kimse ona mani olmuyordu. Fakat müslümanlarla, hem onların hem de İslâm'ın yararı icabı gizlice toplanıyordu.

Daru'l-Erkam -Erkam b. Ebi'l-Erkam el-Mahzumi'nin evi- Safa tepesinde, sapıkların gözlerinden ve meclislerinden uzak bir evdi. Efendimiz (s.a.) Peygamberliğin beşinci yılından itibaren bu evi İslâm davetinin merkezi ve müslümanlarla toplanma yeri olarak seçti.

4. HABEŞİSTAN'A İLK HİCRET

Eza ve cefaların başlangıcı, peygamberliğin dördüncü senesinin ortalarında veya sonlarındaydı. Hafif başlamış, aylarca devam etmiş ve nihayet peygamberliğin beşinci yılının ortalarında daha bir şiddetlenerek artmıştı. Artık Mekke'de kalmak zorlaşmıştı. Müslümanlar kendilerini bu kötü şartlardan kurtaracak çareler aramaya başlamışlardı.

İşte böylesine dar ve sıkıntılı bir anda müşriklerin, Efendimiz'e (s.a.) sordukları birtakım sorulara cevap olarak Kehf Suresi nazil oldu. Bu surede, Allah Teâlâ tarafından müminlere gayet beliğ işaretler bulunan üç kıssa yer almaktadır.

1. "*Ashab-ı Kehf kıssası": Dinde fitneye düşme korkusu belirdiğinde Allah'a tevekkül ederek küfür ve dalalet merkezlerini terk edip hicret yolunu gösteriyordu: "Madem ki siz onlardan ve onların Allah'tan başka taptıkları putlardan ayrıldınız.*

---

[44] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/263.

O halde mağaraya çekilin ki Rabbiniz rahmetinden size rahatlık versin ve sizin için durumunuzda bir kolaylık hazırlasın." (Kehf, 16.)

2. "Musa Kıssası": Vaziyetin daima dış görünüşe göre yürümeyeceğini, bilakis zahiri görünüşe göre tam aksi neticeler doğabileceğini ifade etmektedir. Bu kıssada, o gün müslümanların aleyhine koparılan işkence fırtınasının tamamen aksi sonuçlar doğuracağına, o zalim müşriklerin iman etmeseler bile zayıf ve fakir müslümanların önünde perişan olacaklarına güzel bir şekilde işaret edilmektedir.

3. "Zül-Karneyn Kıssası": Yeryüzünün bütünüyle Allah'ın mülkü olduğunu, oraya kullarından dilediğini varis kılacağını, kurtuluşun küfürde değil, imanda olduğunu, Allah Teâlâ'nın kullarından bir kısmını zaman zaman o günün "Ye'cüc" ve "Me'cüc"ünden kurtarmak üzere gönderdiğini, yeryüzünün hakiki varislerinin Allah'ın salih kulları olduğunu ifade etmektedir.

Sonra Hicret'e işaret eden, Allah'ın arzının dar olmadığını ilan eden Zümer Suresi nazil oldu: "*De ki: Ey iman eden kullarım!.. Rabbinizden korkun!.. Bu dünya hayatında iyilik yapanlar için ahirette iyilik vardır. Allah'ın toprağı geniştir. Şüphesiz sabredenlere mükafâtları hesapsız olarak ödenecektir.*" (Zümer, 10.)

Efendimiz (s.a.), Habeş Kralı Eshama en-Necaşi'nin adil bir hükümdar olduğunu, onun yanında hiç kimsenin zulme uğramadığını öğrendi. Müslümanlara karşılaştıkları fitneler sebebiyle dinlerinden taviz vermemek için Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi.

Peygamberliğin beşinci yılı Receb ayında sahabeden ilk grup Habeşistan'a hicret etti. Bu grup on iki erkek ve dört kadından meydana gelmişti. Reisleri Hz. Osman b. Affan olup beraberinde hanımı ve Peygamberimiz'in (s.a.) kızı Rukayye de bulunuyordu. Efendimiz (s.a.) bunlar hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu ikisi Hz. İbrahim ve Hz. Lut'dan (a.s.) sonra Allah yolunda hicret eden ilk ailedir."[45]

Bu kafilenin hicreti, Kureyş'in şerrinden emin olmak için gece karanlığında gizlice olmuştur. Deniz tarafına çıkarak, Şuaybe limanına doğru gitmişler, kader onları Habeşistan'a götürecek iki ticaret gemisiyle karşılaştırmıştı. Kureyş'in önde gelenleri durumdan haberdar olur olmaz onları izlemeye koyuldular. Fakat sahile ulaştıklarında Habeşistan yolcuları hareket etmişlerdi bile. Müslümanlar Habeşistan'da güzel bir komşuluk muamelesi ile karşılandılar.[46]

Aynı yıl Ramazan ayında Peygamberimiz (s.a.) bir gün Harem-i Şerife geldiklerinde, içlerinde büyükleri ve efendileri de olmak üzere Kureyş'den bir grup orada bulunuyordu. Efendimiz (s.a.) ayağa kalktı ve Necm Suresi'ni okumaya başladı. Bu kâfirler daha önce Allah'ın kelâmını dinlemiş değillerdi. Çünkü onların Kur'an okunurken al-

---

45 İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, I/24.

46 İbn Kayyim, *a.g.e.*, I/24.

dukları tavır -Kur'an'ın ifadesiyle- şu idi: "*Küfredenler şöyle dediler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onu eğlenceye alın... Belki de siz üstün gelirsiniz.*" (Fussilet, 26.)

Bu surenin tilavetini duyan kâfirler değerine ve güzelliğine hiçbir edebi ifadenin erişemeyeceği cazibeli ve parlak ilahi kelâmı işitir işitmez, oldukları yerde adeta dona kaldılar.

Nihayet Efendimiz (s.a.) kalpleri ürperten surenin son ayetlerini, hemen ardından: "*Allah'a secde edin ve ibadet edin.*" (Necm, 62.) mealindeki secde ayetini okuyup secde etti. Orada bulunanlardan hiç kimse kendi nefsine mani olamadı, hepsi secdeye vardılar. Hakkın üstünlüğü, müstekbirlerin ve alaycıların kalplerindeki inadı kırmış, kendilerine engel olamayarak Allah'ın huzurunda secdeye varmışlardı.[47]

Allah kelâmının azametinin kendilerine hakim olduğunu hissettikleri zaman kâfirlerin inançları elleriyle hiçe inmişti. Silmek ve yoketmek için ellerinden geleni yaptıkları "Allah'a kulluk" hatasının (!) aynısını şimdi onlar işlemişler, yaptıklarından ötürü bu manzaraya şahid olmayan diğer müşriklerden kınamalar, azarlamalar peş peşe gelmeye başlamıştı.

En sonunda hadiseyi tersine çevirdiler, Peygamberimiz'in (s.a.) putları takdir ettiğini ve "Tilke'l-Garanikatül-ûla ve inne şefa'atehünne le-turteca= Bunlar yüce putlardır. Şüphesiz onların şefaatleri umulur." dediğini ileri sürerek ona iftira ettiler.

Kendilerinin Hz. Peygamber (s.a.) ile birlikte secde etmelerini mazur göstermek için bu iftirayı uydurdular. Devamlı onun hakkında yalan haberler düzen, uzun uzun iftira ve yakıştırmalar uyduran bir kavmin bu şekilde iftira etmesi garip karşılanacak bir şey değildi.

Bu haber, Habeşistan'daki muhacirlere hakiki mahiyetinden tamamen ayrı bir şekilde, "Kureyş'in müslüman olduğu" şeklinde ulaştı. Muhacirler bunun üzerine aynı sene Şevval ayında Mekke'ye döndüler. Mekke yakınlarında bir müddet kalınca durumun kendilerine ulaştığı gibi olmadığını öğrendiler. İçlerinden bir kısmı Habeşistan'a geri döndü. Geriye kalanlar da Mekke'ye gizlenerek veya Kureyş'ten birinin himayesi altında girdiler.

Sonra bu gelenlere ve diğer müslümanlara Kureyş'in yaptığı eza ve cefalar daha da şiddetlendi. Öyle ki bizzat akrabaları onlara işkence ediyorlardı. Necaşi'nin müslümanlara karşı gösterdiği güzel muamele Kureyş'e çok ağır gelmişti. Müslümanlara acımasızca davranmaları biraz da bu sebebden ileri geliyordu.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ikinci defa Habeşistan'a hicret etmeleri için ashabına izin vermeyi gerekli gördü. Bu ikinci hicret öncekinden daha sıkıntılı oldu. Bu kez Kureyş bu hicrete karşı uyanık davranmış, buna engel olmayı kararlaştırmış-

---

47 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. et-Tefsir, Tesiru Sureti'n-Necm, Bab, 4 , I/146.

tı. Ancak müslümanlar daha hızlı davranmışlar, Allah da onlara yolculuğu kolaylaştırmıştı. Kureyşliler yetişmeden Necaşi'nin Habeşistan'ına varmışlardı bile.

Ammar'ın ikinci hicret edenler arasında olup-olmadığı şüphelidir. Eğer içlerinde Ammar da varsa, ikinci hicret kafilesinde 83 erkek 18 veya 19 kadın bulunuyordu.[48]

Kureyş'in Habeşistan Muhacirlerine Karşı Planı

Muhacirlerin dinleri ve canları için emin bir yer bulmaları müşriklere ağır geldi. İçlerinden zeki ve cesur iki adam seçtiler. Bunlar Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rabia idi (sonradan ikisi de müslüman oldular). Kureyş, bu iki temsilci ile birlikte Habeşistan Kralı Necaşi ve patrikleri için değerli hediyeler gönderdi. Patriklerin müslümanları memleketten uzaklaştırmak için durumu Necaşi'ye arzetme konusunda anlaşmalarından sonra bu temsilciler Necaşi'nin huzuruna çıkarak getirdikleri hediyeleri sunarak şöyle dediler:

"Kral hazretleri! Kavimlerinin dininden ayrılan, senin dinine de girmeyen, ne senin ne de bizim bilmediğimiz yeni icat edilmiş bir din getiren birtakım beyinsiz gençler senin memleketine sığınmış bulunmaktadır. Aralarında bu muhacirlerin babaları, amcaları ve akrabalarının da bulunduğu kavmin ileri gelenleri, bunları kabilelerine geri göndermen için bizi sana gönderdiler. Onlar bu muhacirlerden daha değerli, ayıplayıp kınadıkları şeyleri gayet iyi bilen kimselerdir."

Patrikler de: "Doğrudur, Kral hazretleri! Muhacirleri bu temsilcilere teslim et. Onları kavimleri ve memleketlerine götürsünler." dediler.

Fakat Necaşi meseleyi iyice incelemeyi ve her iki tarafı da dinlemeyi uygun gördü. Müslümanlara da haber gönderip onları çağırdı. Müslümanlar ne olursa olsun doğru söylemek üzere kendi aralarında kararlaştırmışlardı.

Necaşi müslümanlara:

- "Kavminizden ayrılmanıza, benim dinimi ve mevcut dinlerden hiçbirini kabul etmemenize sebep olan bu din nedir?" diye sorunca müslümanlar adına söz alan Cafer b. Ebi Talib şöyle konuştu:

- "Ey Melik!.. Biz cahiliye içinde boğulan bir millet idik. Putlara tapıyor, ölü hayvan etleri yiyorduk. Fuhuş işliyor, akrabaları ziyaret etmiyor, iyi komşuluk yapmıyorduk. Kuvvetlimiz zayıf olana zulmediyordu.

Biz bu durumda iken Allah bize içimizden soyunu, doğru sözlülüğünü, güvenirliliğini, iffet ve namusluluğunu gayet iyi bildiğimiz bir peygamber gönderdi. Bu peygamber bizi Allah'ın birliğine inanmaya ve sadece ona ibadet etmeye bizim ve dedelerimizin Allah'tan başka taptığı taşlara ve putlara tapmayı terk etmeye davet etti.

[48] İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, 1/24; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, 1/61.

Bize doğru sözlü olmayı, emanete riayet etmeyi, akrabayı ziyaret etmeyi, güzel komşuluk yapmayı, haramlardan ve kan dökmekten el çekmeyi emretti. Bize fuhuş yapmayı, yalan söylemeyi, yetim malı yemeyi, namuslu kadınlara zina iftirası atmayı yasakladı. Bize sadece tek olan Allah'a ibadet etmemizi, ona hiçbir şeyi ortak koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekat vermemizi ve oruç tutmamızı emretti... (Diğer İslâmî emirleri de zikrettikten sonra)

Biz de onu tasdik ettik. Ona iman ettik. Getirdiği Allah'ın dini üzerine ona tabi olduk. Sadece Allah'a ibadet ettik. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadık. Onun bize "haram" dediklerini haram, "helal" dediklerini helal saydık.

Bunun üzerine kavmimiz bize düşmanlık gösterdi, acımasızca işkence ettiler. Allah Teâlâ'ya ibadeti bırakıp putlara tapmamız, eskiden helal saydığımız çirkin şeyleri yine helal saymamız için bizi her türlü bela ve işkencelere tabi tuttular.

Bize kahredip zulüm etmelerinden, bize darlık verip dinimizle aramıza engel olmalarından sonra senin memleketine gelerek seni başkalarına tercih ettik. Ey Melik! Biz de size komşu olmayı arzu ettik ve sizin nezdinizde zulme uğramayacağımızı ümit ettik...

Necaşi bu konuşmayı dinledikten sonra Cafer'e:

- "Allah tarafından gelen şeylerden ezberinde var mı?" dedi. O da:

- "Evet!" dedi. Necaşi de:

- "Oku o halde!" dedi.

Cafer (r.a.) Sa'd Suresi'nin başından okudu. Okunan ayetleri dinleyen Necaşi ağladı ve sakalına doğru yaşlar akmaya başladı.

Sonra Necaşi şöyle dedi:

- "Şüphesiz bu sözlerle Hz.İsa'nın getirdiği sözler aynı nurdan çıkıyor. (Sonra Kureyş temsilcileri Amr b. As ile arkadaşına hitap ederek:) Gidin, vallahi onları size teslim etmeyeceğim. Onlar işkenceye de uğramayacaklar." dedi.

Kureyş temsilcileri Necaşi'nin huzurundan ayrıldılar. Amr b. As, Abdullah b. Rabia'ya:

- "Vallahi yarın onların hepsini kökünden kurutacak bir fikrim var." dedi. Abdullah:

- "Yapma! Bize muhalif olsalar da soy birliğimiz var." dedi. Lakin Amr görüşünde ısrar etti. Ertesi gün olunca Amr, Necaşi'ye:

- "Ey Melik! Onlar Hz. İsa b. Meryem hakkında kötü bir söz söylüyorlar." dedi. Necaşi onlara haber gönderip Mesih hakkındaki görüşlerini sordu. Müslümanlar önce korktular, ama ne olursa olsun doğru söylemek hususunda kararlıydılar. Cafer, Necaşi'ye:

- "Hz. İsa hakkında Peygamberimiz'in (s.a.) bize getirdiği şu sözü söylüyoruz: O Allah'ın kulu ve elçisidir. İffetli bakire Meryem hatuna Allah'ın "ilka" ettiği ruhu ve kelimesidir." dedi. Bunun üzerine Necaşi yerden bir çubuk alarak:

-Vallahi söylediğin şey ile Hz. İsa arasında bu çubuk kadar bile fark yoktur." dedi.

Bunun üzerine patrikler homurdanmaya başladılar. Necaşi:

- "Siz homurdansanız da Allah'a yemin ederim ki, bu böyledir." dedi. Sonra müslümanlara dönerek:

- "Gidin... Siz benim topraklarımda güvenliktesiniz. Size kim söverse cezalandırılır. Sizden bir adama eziyet etmem karşılığında bana dağ kadar altın verilse bile istemem." dedi. Sonra da etrafındakilere hitaben:

- "O iki kişiye hediyelerini iade edin. Benim bu hediyelere ihtiyacım yok. Vallahi, Allah bana krallığı verdiğinde benden rüşvet almadı ki ben rüşvet alayım. İnsanlar bana itaat ettikleri müddetçe ben de onlara adil davranırım." dedi.

Bu kıssayı rivayet eden Ümmü Seleme diyor ki: "Kureyş temsilcileri Necaşi'ye getirdikleri hediyeler kendilerine iade edilmiş halde, rezil bir vaziyette çıktılar. Biz de orada, hayırlı bir memlekette hayırlı bir komşuyla birlikte oturduk."[49]

Bu İbn İshak'ın rivayetidir. Başkaları Amr b. As'ın Necaşi'ye gönderilişinin Bedir'den sonra olduğunu zikretmişlerdir. Bazıları ise bu rivayetleri iki defa heyet gönderildiği şeklinde uzlaştırmışlardır. Fakat Necaşi ile Hz. Cafer arasında ikinci ziyarette geçen soru ve cevaplar yaklaşık olarak İbn İshak'ın zikrettiği soru ve cevapların aynısıdır. Sonra bu soruların genel muhtevası bunların Necaşi ile ilk karşılaşmada geçtiğine işaret etmektedir.

Müşriklerin hileleri ters yüz olmuş, planları boşa çıkmıştı. Müşrikler böylece kinlerini ancak kendilerinin hakim olduğu sınırlar içerisinde yayabileceklerini anladılar. Bu sebeple aralarında korkunç bir fikir ortaya çıktı. Bu beladan ancak Resûlullah'ın (s.a.) tebliğ ettiği davayı ortadan kaldırmakla, daha olmazsa davetine tamamen mani olmakla kurtulabileceklerini düşündüler. Fakat şehrin en nüfuzlu insanlarından olan amcası Ebu Talib onu himaye ederken, ne pahasına olursa olsun yeğeninin davasını yaymada ona güven kaynağı olurken buna nasıl yol bulabilirlerdi?

Kureyş'in Ebu Talib'e Uyarıları

Kureyş'in ileri gelenleri Ebu Talib'e gelip dediler ki: "Ya Eba Talib! Senin yaşınla, şerefinle aramızda bir yerin var. Biz senden kardeşinin oğluna mani olmanı istedik, ona mani olmadın. Vallahi artık biz, dedelerimize hakaret edilmesine, huzurumuzun bozul-

49 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/265-266.

masına, ilahlarımızın ayıplanmasına sabredemez olduk. Ya ona engel olursun, ya da biz onunla seni bir tutarız. Sonunda da iki gruptan biri helâk olur gider."

Bu şiddetli tehdit ve uyarı Ebu Talib'e ağır geldi. Resûlullah'a (s.a.) haber gönderip çağırttı ve ona şöyle dedi:

- "Ey kardeşimin oğlu! Kavmin bana geldi ve şöyle şöyle söylediler. Bana ve kendine acı! Bana taşıyamayacağım bir yük yükleme."

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) amcasının kendisini terk edeceğini, artık yardım etmeyeceğini zannederek ona şöyle cevap verdi:

- "Amca! Güneşi sağ elime, ayı sol elime verip bu davayı terk etmemi isteseler, Allah'a yemin ederim ki ya Allah bana zafer verinceye yahut helâk oluncaya kadar ben bu davayı terk etmem." Sonra kendini tutamayıp ağladı. Ayağa kalkarak gitmek istedi. Biraz ilerlediğinde amcasının kendisini çağırdığını işitti. Yanına geldiğinde:

- "Git kardeşimin oğlu, istediğini söyle! Vallahi seni hiç kimseye teslim etmeyeceğim." dedi[50] ve şu şiiri söyledi:

"Vallahi, sana asla erişemez onların hiçbiri,
Ben toprağa başımı koyup gömülünceye dek.
Utanmadan, çekinmeden yerine getir vazifeni,
Müjde olsun sana, gözlerin aydın olsun tek."[51]

Kureyş Efendimiz'in (s.a.) davete devam ettiğini gördüğünde Ebu Talib'in Resûlullah'ı (s.a.) terk etmeyi reddettiğini, onun uğruna her türlü zorluğu göze aldığını anladılar.

- "Ya Eba Talib! Bu genç (yani Umare) Kureyş'in en yetişkin ve en güzel gencidir. Bunu al. Aklından, gücünden istifade et. Bunu evlat edin, senin olsun. Bize de senin ve dedelerinin dinine karşı çıkan, kavminin birliğini dağıtan, huzurunu bozan şu kardeşinin oğlunu teslim et, onu öldürelim. Böylece bir adam karşılığı bir adam verilmiş olur."

Ebu Talib bu teklife karşı kızarak cevap verdi.

- "Vallahi ne kadar kötü şu teklif ettiğiniz şey! Bana çocuğunuzu vereceksiniz, ben onu besleyeceğim. Karşılığında size oğlumu vereceğim, siz onu öldüreceksiniz, öyle mi? Vallahi, bu ebediyyen olamaz!"

Bunun üzerine Mut'im b. Adiyy b. Nevfel b. Abdilmuttalib:

- "Ya Eba Talib! Kavmin sana insaflı davrandı. Senin hoşlanmadığın şeylerden kurtulman için gayret ettiler. Sen ise onların hiçbir teklifini kabul etmiyorsun." dedi.

---

50 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/265-266.

51 Abdullah en-Necdi, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s. 68.

Ebu Talib bu defa:

- "Vallahi, bana insaflı davranmıyorsunuz. Sen hem benim rezil-rüsvay olmamı, hem de kavmimin bana tamamen hakim olmasını istiyorsun. Elinizden ne geliyorsa yapın bakalım!" dedi.[52]

Tarihi kaynaklar bu iki heyetin geliş zamanlarını zikretmemekteler. Ancak delil ve karineler incelendiğinde bu heyetlerin peygamberliğin altıncı senesi ortalarında geldiklerini, bu iki heyetin gelişi arasında fazla bir zaman olmadığını görüyoruz.

Zalimlerin Resûlullah'ı (s.a.) Yok Etme Düşünceleri

Kureyş her iki heyetin netice elde edememesinden sonra daha önce yaptıkları eza ve cefaları arttırdılar. O sırada zalimlerin aklına bir başka yolla Resûlullahı (s.a.) yok etme fikri geldi. Bu fikir, İslâm'ın, Mekke'nin ileri gelenlerinden iki değerli kahraman ile kuvvetlenmesine sebep oldu. Bunlar Hamza b. Abdilmuttalib ve Ömer b. Hattab (r.a.) idi.

Bu ezalardan biri şu idi: Uteybe b. Ebi Leheb bir gün Peygamberimiz'e (s.a.) gelmiş ve "*Battığı zaman yıldıza yemin olsun.*" (Necm, 1.) - "*Sonra (Cebrail) yaklaştı ve sarktı*" ayetlerini ben inkâr ediyorum" demişti. Sonra Efendimiz'e (s.a.) eziyet ederek musallat oldu. Gömleğini yırttı. Onun mübarek yüzüne tükürmek istedi, ancak tükürük ona isabet etmedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) ona beddua etti ve dedi ki: "Allahım! Onun üzerine köpeklerinden birini musallat eyle."

Efendimiz'in bu duası kabul olmuş ve aynen gerçekleşmişti. Uteybe bir gün Kureyş'ten bir grup insanla birlikte yola çıkmış, Şam diyarında Zerka denilen bir yerde konaklamışlardı. O gece onların etrafında bir aslan dolaşıyordu. Uteybe şöyle diyordu: "O aslan vallahi beni yiyecek... Aynen Muhammed'in bana beddua ettiği gibi... O Mekke'de ben ise Şam diyarında... Ama yine de öldürecek beni bedduasıyla..." Gerçekten de aslan ilk fırsatta saldırarak Uteybe'yi parçaladı.[53]

Zalimlerin Peygamberimiz'i (s.a.) öldürmek istediklerine delalet eden haberlerden biri de İbn İshak'ın şu rivâyetidir:

Ebu Cehil dedi ki: "Ey Kureyş topluluğu! Muhammed gördüğünüz gibi dinimizi ayıplamak, dedelerimize sövmek, huzurumuzu bozmak ve ilahlarımıza küfretmekte diretiyor. Ben Allah adına ahdediyorum ki taşıyamayacağım kadar büyük bir taşla onu bekleyeceğim. Namazda secdeye varınca o taşla başını yaracağım. İsterseniz o zaman beni teslim edin, isterseniz bana yardımcı olun... Bundan sonra da Abdimenafoğulları neyi uygun görürse yapsın."

Kureyş topluluğu da: "Vallahi, seni asla teslim etmeyeceğiz. İstediğini yap." dediler.

52 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/266-267.

53 Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, VI, 522 (bkz. *el-İstiab*, *el-İsabe*, *Delâilün-Nübüvve*, *er-Ravdul-Enef*).

Sabah olunca Ebu Cehil tarif ettiği şekilde bir taş almış, sonra da oturup Efendimiz'i (s.a.) beklemeye başlamıştı. Efendimiz (s.a.) de her zamanki gibi gelmiş namaza durmuştu. Kureyş ise Ebu Cehil'in ne yapacağını gözlemeye başlamıştı.

Resûlullah (s.a.) secde ettiğinde Ebu Cehil taşı kaldırmış, Efendimiz'e doğru yönelmişti. O'na yaklaştığında birden mağlup bir şekilde, rengi solmuş, korkarak geri dönmüştü. Taşı tutan elleri kurumuştu adeta. Nihayet taşı da elinden atmıştı.

Kureyş'ten birkaçı yanına gelip Ebu Cehil'e: "Sana ne oldu ya Ebe'l-Hakem?" dediler. Ebu Cehil de: "Dün gece size söylediğimi yapmak için kalktım. Ona yaklaştığımda bana azgın bir erkek deve göründü. Hayır, vallahi o deve gibi korkunç hiçbir şey görmedim. Beni yemek için bana doğru geliyordu." dedi.

İbn İshak der ki: "Bana rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdular: Bu Cebrail (a.s.) idi. Eğer biraz daha yaklaşsaydı onu yakalayıp helâk edecekti."[34]

İleride anlatılacağı gibi bundan başka Ebu Cehil, Hz. Hamza'nın (r.a.) müslüman oluşuna sebep olacak bir davranışta da bulunmuştu.

Kureyş zalimleri ise hala kalplerinde "Muhammed'i yok etme" fikrini taşıyorlardı. İbn İshak Abdullah b. Amr b. As'dan naklediyor: "Kureyş'in ileri gelenlerinin Hacer-i Esved'in yakınında toplandıklarına şahit oldum. Resûlullah'tan (s.a.) bahsedip şöyle dediler: "Bu adamın durumuna sabrettiğimiz kadar hiçbir şeye sabrettiğimizi görmedik. Bizim aleyhimize cereyan eden bu büyük işe rağmen ona çok sabrettik." Onlar bu durumdayken Resûlullah (s.a.) çıkageldi. Yürümeye devam edip Hacer-i Esved'i istilam etti (öptü ve elle selâmladı). Sonra da onların yanından geçip Kâbe'yi tavaf ederken onu ima ederek bazı şeyler söylediler. Resûlullah'ın (s.a.) yüzünden bunu hissettim. İkinci defa yine onların yanından geçerken aynı şekilde onu ima ederek laf attılar. Yine bunu onun yüzünden hissettim. Sonra üçüncü defa onların yanından geçerken aynı şekilde onu ima ederek laf attılar.

Bu defa Efendimiz (s.a.) durdu ve onlara hitaben: "Dinliyor musunuz ey Kureyş topluluğu? Nefsim (kudretinin) elinde olan Allah'a yemin ederim ki, size kurban getirdim!" dedi. Bu sözü kavmini bağladı. Hatta hepsi sanki başında kuş varmış da uçurmak istemiyormuş gibiydiler. O kadar ki Efendimiz (s.a.) hakkında en katı olanı bile en güzel kelimeyle onu teskin ediyor ve "ayrıl buradan ya Ebe'l-Kasım!" diyordu.

Ertesi gün olunca yine toplanıp onun hakkında konuşurlarken Efendimiz birden çıkageldi. Hepsi bir hamlede etrafını kuşattılar. Onlardan bir adamı gördüm: Efendimiz'in (s.a.) ridasını tutmuştu. Hz. Ebu Bekir onu müdafaa için ayağa kalktı. Ağlıyor ve "Rabbim Allah dediği için bir adamı mı öldüreceksiniz?" diyordu. Sonra hepsi ayrılıp gittiler.

---

34 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/298-299; *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Münafıkîn, Hadis no. 38.

Abdullah b. Amr diyor ki: "Bu durum Kureyş'in ona karşı yapabildiğini gördüğüm en şiddetli hareketti."[55]

Buhârî'in rivayetinde Urve b. Zübeyr şöyle anlatıyor: "Abdullah b. Amr b. As'a sordum: Bana müşriklerin Peygamberimiz'e (s.a.) yaptıkları en şiddetli hareketi haber ver, dedim. Dedi ki: Efendimiz (s.a.) Hicr-i İsmail'de namaz kılarken Ukbe b. Ebi Muayt geldi. Elbisesini boynuna dolayarak şiddetli bir şekilde sıktı. Hz. Ebu Bekir (r.a.) gelip omzundan tuttu. Onu Efendimiz'in (s.a.) yanından uzaklaştırarak "Rabbim Allah dedi diye bir adam mı öldüreceksiniz?" dedi.[56]

Hz. Hamza'nın Müslüman Oluşu

Zulüm ve tuğyan bulutlarıyla kararmış bu ortama doğan bir nur parıltısı, mazlum müslümanların gönlünü aydınlattı. Bu nur parıltısı Hz. Hamza b. Abdilmuttalib'in (r.a.) müslüman oluşuydu. Hz. Hamza, peygamberliğin altıncı yılında -büyük bir ihtimalle- Zilhicce ayında müslüman olmuştu.

Müslüman oluşuna şu hadise sebep olur: Ebu Cehil bir gün Safa yakınında Peygamberimiz'e (s.a.) eziyet ve cefada bulundu. Peygamberimiz (s.a.) sessiz duruyor, konuşmuyordu. Ebu Cehil bir taş atıp onun mübarek başını yaraladı. Sonra da Kâbe yakınındaki Kureyş meclisine giderek onların yanına oturdu.

Abdullah b. Cüd'an'ın Safa tepesinde bir evde oturan cariyesi bu hadiseyi görmüştü. Biraz sonra Hamza ok-yay kuşanmış halde avdan dönünce cariye, Ebu Cehil'in Peygamberimiz'e yaptığı zulmü olduğu gibi anlattı.

Hamza çok kızmıştı. Zira o, Kureyş'in, izzetine en düşkün ve en onurlu genciydi. Av silahlarını bırakmadan Ebu Cehil'i bulmak için hemen dışarı çıktı. Ebu Cehil'in yanına gelince: "Ey altına pisleyen! Sen benim yeğenime küfrediyorsun, öyle mi?" dedi. Yayı ile vurarak Ebu Cehil'i ağır bir şekilde yaraladı. Ebu Cehil'in yakınları Mahzumoğullarından bir grup genç ile Hamza'nın yakınları Haşimoğullarından bir grup genç sinirlenip ayağa kalktılar. Ebu Cehil: "Ebu Umare'yi (Hamza'yı) bırakın. Hakikaten ben onun yeğenine çirkin bir şekilde küfretmiştim." dedi.[57]

Hz. Hamza'nın müslüman oluşu ilk önce yakınının hakarete uğramasına tahammül edemeyen bir adamın şahsiyet meselesi idi. Ama peşinden Allah göğsünü İslâm'a açmış, o da bu en sağlam ipe sarılmıştı. Müslümanlar da onun İslâm'a girişiyle bir kat daha kuvvet kazanmışlardı.

---

55 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/289-290 (özet olarak).

56 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, bab no. 27, I/544; K. Fedaili's-Sahabe, bab no. 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/204.

57 Abdullah en-Necdî, *Muhtasarı Sîreti'r-Resûl*, s. 66, el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/68; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/291-292.

Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu

Zulüm ve tuğyan bulutlarıyla kararmış böylesine zulmetli bir ortamda birinciden daha şiddetli ve parlak bir nur belirdi. Bu, Ömer b. Hattab'ın hidayete erişiydi. Hz. Ömer, peygamberliğin altıncı yılının Zilhicce ayında İslâm'a girdi.[58] Onun İslâm'a girişi, Hz. Hamza'nın müslüman oluşundan üç gün sonra oldu.[59]

Efendimiz (s.a.) Hz. Ömer'in müslüman olması için dua etmekteydi. Tirmizi Abdullah b. Ömer'den, Taberani de Abdullah b. Mes'ud ve Enes b. Malik'den Efendimiz'in (s.a.) şöyle dua ettiğini rivayet ediyorlar: "Allahım! Şu iki adamdan -Ömer b. Hattab veya Ebu Cehil b. Hişam'dan- sana hangisi daha hoş geliyorsa onunla İslâm'ı izzetli kıl!" Bu ikisinden Allah'a daha hoş geleni Hz. Ömer (r.a.) idi.[60]

Hz. Ömer'in müslüman oluşu hakkında rivayet edilen haberlerin tamamı incelendikten sonra İslâm'ın onun kalbine doğuşunun tedrici olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu rivayetlerin özetini vermeden önce Hz. Ömer'in (r.a.) duygu ve düşüncelerine işaret etmeyi uygun buluyoruz.

Hz. Ömer sert tabiatlı ve izzet-i nefis sahibi biri olarak bilinirdi. Müslümanların ondan çok fazla eza çekmeleri yanında, öyle görünüyor ki Ömer'in kalbinde birbirine zıt duygular çarpışıyordu. Bir taraftan babalarının, dedelerinin takip ettikleri adetlere hürmet, alıştığı içki ve eğlence gibi şehevi zevkleri devam ettirmesi; diğer taraftan da müslümanların dayanıklılığı ve akideleri uğrunda her türlü belaya tahammül etmelerini takdirle karşılaması, sonra her akıllı insan gibi İslâm'ın davet ettiği esasların diğerlerinden daha kıymetli ve daha nezih olabileceği hususunda kalbine doğan şüpheler... Bütün bu düşünceler onun içinde bir med-cezir halindeydi. Bundan dolayı hücum etmesiyle sakinleşmesi bir oluyordu.

Hz. Ömer'in müslüman oluşu hakkındaki rivayetlerin özeti şudur: Ömer bir gece evinin dışında gecelemek istedi. Harem-i Şerife geldi. Dua etmek üzere Kâbe'nin örtüsünün altına girdi.

O sırada Peygamberimiz (s.a.) namaza durmuş el-Hakka Suresi'ni okuyordu. Ömer Kur'an'ı dinlemeye başlamış, ifade ve üslup güzelliğine hayran kalmıştı.

Hz. Ömer diyor ki: "O zaman kendi kendime Kureyş'in dediği gibi: Vallahi bu şairdir, dedim. O da: "*Şüphesiz O Kur'an değerli bir peygamberin Allah'tan getirdiği sözdür. O, bir şair sözü değildir. Siz pek az inanıyorsunuz.*" (220) ayetlerini okudu. "Kahindir" dedim. "*Bir kahin sözü de değildir. Siz pek az düşünüyorsunuz. O Âlemlerin Rabbi'nden indirilmedir.*" (Hâkka, 40-41.) diye devam eden surenin sonu-

58 İbnü'l-Cevzi, *Tarihu Umer İbni'l-Hattab*, s. 11.

59 Bu konudaki rivayet az sonra gelecektir.

60 Tirmizı, *Sünen*, K. el-Menakıb, bab no. 17, II/209; İbn Mace, *el-Mukaddime*, bab 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/95.

na kadar olan ayetleri okudu. İşte o zaman kalbime İslâm düştü.[61] Ancak cahiliye hevesleri, geleneksel ırkçılık, dedelerin diniyle övünme Ömer'in kalbine sızan hakikatin özüne galip geliyordu.

Sert tabiatlı olması ve Resûlullah'a son derece düşmanlık beslemesi sebebiyle bir gün kılıcını kuşandı ve Efendimiz'i (s.a.) öldürmek için yola koyuldu. Yolda Nuaym b. Abdullah en-Nahham el-Adevi ile karşılaştı.[62] (Yahut Zühreoğullarından biriyle[63] ve yahut Mahzumoğullarından biriyle karşılaştı.)[64]

Bu adam Ömer'e:

- "Nereye gidiyorsun ya Ömer?" diye sordu. Ömer:

- "Muhammed'i öldürmeye." dedi. Adam:

- "Muhammed'i öldürdüğün zaman Haşimoğulları'ndan ve Zühreoğulları'ndan nasıl korunacaksın?" diye sordu. Ömer ona:

- "Gördüğüme göre sen de Sabiî olmuşsun, üzerinde bulunduğun dinini terk etmişsin!" dedi. Adam:

- "Bundan daha garibini sana haber vereyim mi, ya Ömer? Kız kardeşin ve eniştende Sabiî oldular ve senin üzerinde bulunduğun dini terk ettiler." dedi.

Ömer perişan bir halde yürüyüp kız kardeşi ile eniştesinin evine geldi. O sırada yanlarında Habbab b. Eret vardı. Habbab Taha Suresi'nin yazılı olduğu sayfayı onlara okutuyordu. Zaman zaman onlara gelip Kur'an okuturdu Habbab.

Habbab, Ömer'in geldiğini işitince evde gizlendi. Ömer'in kız kardeşi Fatıma da sayfayı sakladı. Halbuki Ömer, eve yaklaştığında Habbab'ın onlara Kur'an okuyuşunu duymuştu. Eve girdiğinde:

- "Buradan gelen ses neydi az önce?" dedi. Onlar da:

- "Aramızda konuştuğumuz sözden başka bir şey değil." dediler. Ömer:

- "Belki siz de Sabiî oldunuz?" Eniştesi ona:

- "Ya Ömer!.. Ya Hak senin dininden başka bir şeyde ise ne dersin?" dedi.

Ömer de hemen eniştesinin üzerine atlayarak onu şiddetli bir şekilde dövmeye başladı. Kız kardeşi gelip onu kocasının üzerinden kaldırmaya çalıştı. Ömer de kız

---

61 İbnü'l-Cevzi, *Tarihu Ömer İbni'l-Hattab*, s. 6, İbn İshak'ın Ata ve Mücahid'den rivayet ettiği haber buna yakındır, ancak son tarafında farklılık vardır, bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/346-348. İbnü'l-Cezi'nin Cabir'den naklettiği rivayet de buna yakındır, onun da sonunda bu rivayete muhalif bazı ifadeler vardır, bkz. *Tarihu Ömer İbni'l-Hattab*, s. 9-10.

62 İbn İshak'ın rivayeti böyledir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/344.

63 Bu rivayet Enes b. Malik'ten gelmişti. Bkz. İbnü'l-Cevzi, *Tarihu Ömer ibnil-Hattab*.

64 Bunu da İbn Abbas rivayet etmiştir, bkz. Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s. 102.

kardeşini eliyle itti. Kız kardeşinin yüzü kanamaya başladı. (İbn İshak'ın rivayetine göre kız kardeşine vurup onu yaraladı.)

Bunun üzerine kız kardeşi kızgın bir şekilde:

"Evet, ya Ömer! Ya Hak, senin dininden başka bir şeyde ise?" dedi ve şahadet getirdi: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah."

Ömer ümidini kaybedip kız kardeşinin yüzündeki kanı da görünce, pişman olup utandı ve:

- "Şu yanınızdaki yazıyı bana getirip de okuyun bakayım!" dedi. Kız kardeşi:

- "Sen pissin. Ona ancak temiz olanlar dokunabilir, kalk, guslet!" dedi.

Ömer de kalkıp gusletti. Sonra yazıyı alıp okudu:

"*Bismillahirrahmanirrahim - Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.*"

"*Bunlar temiz nezih pak isimlerdir.*" Sonra "Ta-Ha"yı okudu. "*Şüphesiz ben Allahım. Benden başka ilah yoktur. O halde bana ibadet et. Ben'i zikretmek için namazı dosdoğru kıl.*" (Taha, 14.) mealindeki ayete kadar okudu ve şöyle dedi:

- "Bu ne güzel ve ne değerli söz? Bana Muhammed'i gösterin."

Habbab, Ömer'in bu sözünü işitince evde saklandığı yerden çıktı ve

- "Müjde olsun ya Ömer! Umarım ki, Perşembe gecesi Resûlullah'ın (s.a.) yaptığı şu dua senin içindir. Allahım! Şu iki adamdan -Ömer b. Hattab veya Ebu Cehil b. Hişam'dan- sana hangisi daha hoş geliyorsa onunla İslâm'ı izzetli kıl, diye dua etmişti. Resûlullah Safa'nın dibindeki evdedir." dedi.

Ömer kılıcını alıp kuşandı. Çıkıp tarif edilen eve gelerek, kapıyı çaldı. Bir adam kalkıp kapı deliğinden baktı. Onu kılıcını kuşanmış halde görünce durumu Resûlullah'a haber verdi ve cemaati topladı. Hz. Hamza onlara:

- "Size ne oluyor böyle?" dedi.

- "Ömer!" dediler. Hamza

- "Ömer olsun! Açın kapıyı! Eğer hayır murat ederek gelmişse ikramda bulunuruz. Yok eğer kötü bir gaye ile gelmişse kendi kılıcıyla onu öldürürüz." dedi.

Resûlullah içerdeydi, kendisine vahiy geliyordu. Hücresinden çıkıp gelince Ömer'i gördü. Elbisesinin uçlarını ve kılıcının kınını tuttu. Sonra Ömer'i şiddetli bir şekilde çekip:

- "Sen de Velid b. Mugire hakkında nazil olduğu gibi Allah'ın senin hakkında azap indirinceye kadar bu durumunu bırakmayacak mısın ya Ömer? Allahım! Bu Ömer b. Hattab'dır. Allahım Ömer b. Hattab'la İslâm'ı izzetli kıl!" dedi. Ömer de:

- "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" diyerek müslüman oldu. Evde bulunanlar da Mescid-i Haram'dakilerin işiteceği kadar yüksek sesle tekbir getirdiler.[65]

Hz. Ömer (r.a.) baş eğmeyen bir kişiliğe sahipti. Müslüman oluşu müşrikler arasında zillet ve hakarete neden olan bir kargaşaya sebep oldu. Müslümanların güç ve kuvvetleri ise arttı.

İbn İshak, senediyle birlikte Hz. Ömer'den şu haberi nakleder: "Müslüman olduğum zaman Mekke halkından Resûlullah'a (s.a.) en şiddetli düşman kimdi? diye düşündüm. Ebu Cehil! dedim kendi kendime. Gittim kapısını çaldım. Kapıya çıktı ve:

- "Hoş geldin. Seni buraya getiren sebep nedir?" dedi.

- "Allah'a ve Resûlü Muhammed'e inandığımı ve getirdiği haberleri tasdik ettiğimi bildirmek için geldim." dedim. Kapıyı yüzüme çarptı ve:

- "Allah seni çirkinleştirsin. Getirdiğin haberi de çirkinleştirsin" dedi.[66]

İbnü'l-Cevzi, Hz. Ömer'in şöyle dediğini zikretmektedir: "Biri müslüman olduğu zaman onun peşine bazı adamlar takılır. Onlar ona, o da onlara vururdu. Müslüman olunca ben de dayıma (As b. Haşim'e) gittim. Ona durumu haber verdim. Kapıyı yüzüme kapattı. Yine Kureyş büyüklerinden birinin (belki de Ebu Cehil'di) evine gittim. Durumu haber verdim. O da kapıyı kapayıp eve girdi."[67]

İbn Hişam ve özetle İbnü'l-Cevzi'nin anlattığına göre: Hz. Ömer müslüman olunca Kureyş'in en çok laf taşıyan adamı Cemil b. Ma'mer el-Cümahi'ye gidip ona müslüman olduğunu haber verdi. Cemil de en yüksek sesiyle "Hattab oğlu Sabiî oldu, dininden döndü!" diye bağırdı. Hz. Ömer de arkasından: "Yalan söylüyor, ben müslüman oldum." dedi.

Bundan sonra müşrikler onu öldürmek üzere evine yürüdüler. Buhârî, Abdullah b. Ömer'den rivayet ediyor: Babam evde endişeli bir vaziyetteyken As b. Vail es-Sehmi geldi. Üzerinde renkli bir elbise, ipekle süslenmiş bir gömlek vardı. O Sehmoğulları'ndan olup Cahiliye devrinde bizim müttefiklerimizdendi.

As b. Vail, Hz. Ömer'e:

- "Sana ne oluyor böyle?" dedi. Hz. Ömer:

- "Kavmin müslüman oldum diye beni öldürmeyi tasarlıyorlar." deyince:

- "Buna imkân yok." dedi. "Bunu söyledikten sonra emniyete kavuştum." diyor Hz. Ömer.

---

65 İbnü'l-Cevzî, *Tarihu Umer ibnil-Hattab*, s. 7, 10-11.

66 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/249-250.

67 İbnü'l-Cevzî, *Tarihu Umer ibnil-Hattab*, s. 8.

As b. Vail dışarı çıktı. Vadi dolusu kalabalık bir grupla karşılaştı. Onlara:

- "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Onlar:

- "Şu Hattaboğlu da Sabiî olmuş, dininden dönmüş..." dediler. As b. Vail de:

- "Onu öldüremezsiniz!" diye çıkıştı. Gelen kalabalık bunun üzerine dağıldı.[68]

İbn İshak'ın nakline göre diğer bir rivayette "Vallahi, sanki onlar yırtılan bir elbise gibi perişan olmuşlardı."[69] denilmektedir.

Bu, müşriklerin tavrıydı. Müslümanlara gelince: Mücahid, İbn Abbas'tan şu haberi naklediyor: Hz. Ömer b. Hattab'a:

- "Hangi sebeple sen Fârûk ismini aldın?" diye sordum. O da:

- "Hz. Hamza benden üç gün evvel müslüman oldu, diyerek İslâm'a giriş hikayesini anlattı ve sonunda şöyle dedi: Müslüman olduğumda dedim ki: "Ya Resûlallah! Ölsek de yaşasak da biz Hak üzerinde değil miyiz?" Resûlullah (s.a.):

- "Evet, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki siz ölseniz de yaşasanız da Hak üzerindesiniz." dedi. Ben de:

- "O halde gizlenmek niye? Seni Hak ile gönderene yemin olsun ki meydana çıkacağız." dedim.

İki saf halinde dışarı çıktık. Birinde Hz. Hamza, diğerinde ben (Hz. Ömer) vardım. Nihayet Mescid-i Haram'a girdik.

O zaman bir Kureyş'e bir de Hz. Hamza'ya baktım. Bu hadisenin benzeri bir üzücü hadise Kureyş'in başına gelmemişti. İşte o gün bana Resûlullah (s.a.) Faruk adını vermişti."[70]

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) şöyle diyor: "Hz. Ömer müslüman oluncaya kadar Kâbe'nin yanında namaz kılamıyorduk."

Suheyb b. Sinan er-Rumi (r.a.) diyor ki: "Hz. Ömer müslüman olunca İslâm ortaya çıktı. İnsanlar İslâm'a açıkça davet edildi. Beytullah'ın etrafında halkalar halinde oturduk. Beytullah'ı tavaf ettik. Bize şiddetle muamele edenlerden intikamımızı aldık. Yaptıkları şeylerden bazılarına cevap verdik.[71]

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) şöyle diyor: "Hz. Ömer'in müslüman oluşundan bu yana izzetliyiz."[72]

---

68 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, bab 35, I/545.

69 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/349.

70 İbnü'l-Cevzi, *Tarihu Ömer ibnil-Hattab*, s. 6-7.

71 İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 13.

72 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbil-Ensar, bab 35, I/545.

Kureyş Temsilcisi Resûlullah'ın (s.a.) Huzurunda

Bu iki değerli kahramanın (Hz. Hamza b. Abdilmuttalib (r.a.) ve Hz. Ömer b. Hattab (r.a.)) müslüman oluşundan sonra Mekke'deki kalın sis tabakaları dağılmaya başladı. Müşrikler müslümanlara eza ve cefa yapmakla onları dinlerinden vazgeçiremeyeceklerini anlayınca bu sefer Peygamberimiz'i (s.a.) davetinden vazgeçirmek için arzu etmesi mümkün olan her şeyi ona teklif etmek suretiyle pazarlık yapmaya başladılar.

Fakat o zavallılar, üzerine güneş doğan hiçbir varlığın onun daveti önünde bir sivrisinek kanadına bile eşit olamayacağını bilmiyorlardı. Neticede yine kaybettiler ve arzu ettikleri hususta yine başarılı olamadılar.

İbn İshak diyor ki: Yezid b. Ziyad, Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'den naklediyor: Utbe b. Rabia anlatıyor: Utbe kavminin efendisiydi. Bir gün Kureyş meclisinde, Resûlullah'ın (s.a.) Mescid-i Haram'da yalnız oturduğu bir sırada şöyle demişti:

- "Ey Kureyş topluluğu! Kalkıp Muhammed'e gideyim mi? Onunla konuşup ona bazı şeyler arz edeyim mi? Belki de bazılarını kabul eder. Hangisini isterse ona verip bizden el çek diyelim mi?"

(Bu konuşma Hz. Hamza (r.a.) müslüman olup da, Kureyş'in artık Resûlullah'ın (s.a.) taraftarlarının çoğaldıklarını görmelerinden sonraydı.)

- "Evet, ya Ebe'l-Velid! Ona git ve onunla konuş." dediler. Utbe de kalkıp O'na geldi. Resûlullah'ın (s.a.) yanına oturup şöyle dedi:

- "Yeğenim! Sen içimizden birisin. Kabile arasındaki derecen ve nesepteki yerin herkesçe bilinir. Sen kavmine çok büyük bir problem getirdin. Bununla topluluklarını dağıttın, huzurlarını bozdun, ilahlarını ve dinlerini ayıpladın. Dedelerine küfrettin. Şimdi beni dinle, sana bazı şeyler arz edeyim, sen de düşünürsün, belki bunlardan birini kabul edersin." Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.):

- "Söyle ya Ebe'l-Velid dinliyorum." dedi. Utbe de şöyle devam etti:

- "Yeğenim! Eğer getirdiğin din sebebiyle mal istiyorsan, mallarımızdan senin için ayıralım, en zenginimiz olasın. Eğer bununla şeref istiyorsan, seni başımıza reis yapalım, sensiz hiçbir karar almayalım. Eğer bununla emirlik istiyorsan, seni başımıza emir yapalım. Eğer sana gelen, kendinden uzaklaştıramadığın bir cinni ise, seni iyileştirmek için bütün malımızı harcayalım. Çünkü tedavi olmayan adamı mağlup edebilir cinniler."

Resûlullah (s.a.) Utbe'nin söylediklerini dinledi. Utbe sözünü tamamlayınca:

- "Bitirdin mi ya Ebe'l-Velid?" dedi. Utbe:

- "Evet." dedi. Resûlullah (s.a.):

- "Şimdi beni dinle!" dedi. Utbe de:

- "Peki!" dedi. Resûlullah (s.a.) okumaya başladı:

- "*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.*

"*Ha-Mim... Bu, Rahman, Rahim (olan Allah) tarafından indirilmedir.*

"*Bu, ayetleri Arapça bir Kur'an olmak üzere anlayacak bir kavme açıklanmış bir Kitab'tır.*

"*Hem müjdeleyici... hem uyarıcı olarak... Fakat onların çoğu yüz çevirdiler. Artık onlar dinleyip hakkı kabul etmezler.*" (Fussilet, 1-4.)

Efendimiz (s.a.) okumaya devam etti. Utbe bu ayetleri dikkatlice dinlemekteydi. Sonra Peygamberimiz bu suredeki secde ayetine (37. ayet) gelince secde etti ve şöyle buyurdu:

- "Ya Ebe'l-Velid okuduğumu dinledin. Artık seni onunla baş başa bırakıyorum."

Utbe kalkıp arkadaşlarına geldi. Arkadaşları birbirlerine:

- "Allah'a yemin ederiz ki Ebe'l-Velid gittiği yerden başka bir yüzle geldi." dediler. Yanlarına oturunca da:

- "Ne oldu ya Ebe'l-Velid?" dediler. Utbe:

- "Ben öyle bir söz işittim ki, vallahi o sözün benzerini şimdiye dek hiçbir kimseden duymadım. Vallahi o ne şiirdir, ne sihirdir, ne de kahinliktir. Ey Kureyş topluluğu! Beni dinleyin ve benim hatırıma bunu yapın. Bu adamı davasıyla baş başa bırakın. Onunla savaşmayı terk edin. Allah'a yemin ederim ki ondan işittiğim sözün büyük yankısı olacaktır. Eğer Araplar üzerine hakim olursa onun mülkü sizin mülkünüzdür. Onun izzeti sizin izzetinizdir. Onun davasıyla insanların en mesudu olursunuz." dedi. Onlar da:

- "Vallahi, diliyle seni de büyüledi ya Ebe'l-Velid." dediler. Utbe:

- "Bu benim görüşüm... Siz dilediğinizi yapın." dedi.[73]

Bir başka rivayette: Utbe, Peygamber Efendimiz'i (s.a.) "*Eğer yüz çevirirlerse, de ki: Sizi Ad ve Semud'a gelen şiddetli azap gibi bir azapla korkutuyorum.*" (Fussilet, 13.) mealindeki ayete gelince, titreyerek kalktı. Elini Resûlullah'ın (s.a.) ağzına koydu ve:

- "Allah aşkına ve akrabalık hatırına!" dedi. Bildirilen azabın gelmesinden korkuyordu. Kavmine gitti ve onlarla konuştu.[74]

---

73 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/293-294.

74 İbn Kesir, *Tefsir*, VI, 159-161.

Ebu Talib Haşimoğullarını ve Abdülmuttaliboğullarını Topluyor

Hadiselerin akışı değişmiş ve vaziyet bambaşka bir hal almıştı. Fakat Ebu Talib müşriklerin, kardeşinin oğluna bir şey yapmasından hâlâ korkuyordu. Çünkü o geçmiş hadiseleri biliyordu. Önce müşrikler onu riyasetten indirmekle tehdit etmişler, sonra yeğenini öldürmelerine karşılık Umare b. Velid'i verme teklifiyle pazarlığa teşebbüs etmişlerdi. Ebu Cehil yeğenine gidip taşla onun başını yaralamıştı. Ukbe b. Ebi Muayt yeğenini elbisesiyle öldüresiye boğmak istemiş, Ömer b. Hattab da yeğenini öldürmek için kılıcını kuşanıp gelmişti.

Ebu Talib bu hadiseleri gayet iyi değerlendiriyor ve bunların ardında kalbini titreten asıl kötülüğün kokusunu duyuyordu. Müşriklerin onun zimmetini tanımamaya, yeğenini öldürmeye azimli olduklarını iyice anlamıştı. Müşriklerden biri yeğenine ansızın hücum ederse Hz. Hamza'nın, Hz. Ömer'in ve diğerlerinin faydası olamazdı.

Bunu iyice anlamıştı Ebu Talib. Bu, hakikatin ta kendisiydi. Çünkü müşrikler açıkça Resûlullah'ı (s.a.) öldürmek hususunda ittifak etmişlerdi. Bu ittifaka şu ayette işaret edilmektedir: "*Yoksa onlar (Hz. Peygamber'i öldürmek hususunda) işi sağlama mı bağladılar? İşte biz (onları helâk etmekte) işi sağlam tutanlarız.*" (Fussilet, 79.)

O halde Ebu Talib ne yapmalıydı?

Ebu Talib, Kureyş'in yeğeni üzerine üşüştüklerini görünce, Abdimenaf'ın iki oğlu Haşim ve Abdülmuttalib'in oğullarını, yeğenini korumaya ve ona karşı vazifelerini yerine getirmeye davet etti. Müslüman olsun kâfir olsun akrabalık hissiyle bunu kabul ettiler. Ancak kardeşi Ebu Leheb onlardan ayrılarak Kureyş'le beraber oldu.[75]

5. UMUMİ BOYKOT

Dört hafta veya daha az bir süre içinde dört büyük hadise meydana gelmişti. Önce Hz. Hamza, sonra Hz. Ömer müslüman olmuştu. Muhammed (s.a.) onlarla pazarlığı reddetti ve nihayet Muttaliboğulları ile Haşimoğulları Hz. Muhammed'i (s.a.) korumak ve müdafaa etmek hususunda sözleştiler. [76]

Müşrikler hayrete düşmüştü. Onlar biliyorlardı ki, eğer Muhammed'i (s.a.) öldürmeye kalkışsalar Mekke vadisi kanlarıyla sulanırdı. Bunu anlayıp öldürme yerine başka bir zulüm yoluna saptılar. Fakat bu şimdiye kadar yaptıklarından çok daha şiddetliydi.

---

75 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/269.

76 "Haşimoğulları ve Muttaliboğulları müşriklerinin Peygamberimiz'i korumaları ve onlarla dayanışma içerisine girmeleri cahiliyet dönemi adeti olan milliyetçilikleri dolayısıyladır. Bu ve benzeri olaylardan hareketle gerektiğinde müslümanları İslâm'a hizmet eder mahiyette olan küfür nizamı kanunlarından faydalanabileceklerini söyleyebiliriz. Ancak bu alimlerin sahih fetvalarına dayanarak yapılmalıdır." Said Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I/346.

Zulüm ve Düşmanlık Anlaşması

Müşrikler Muhassab vadisindeki Kinaneoğulları yurdunda toplandılar. Resûlullah'ı (s.a.) öldürmek için kendilerine teslim etmedikleri müddetçe, Haşim ve Muttalib-oğullarıyla kız alıp-vermemeye, alış-veriş etmemeye, oturmamaya, aralarına karışmamaya, evlerine girmemeye ve onlarla konuşmamaya yemin ettiler.

Onu öldürmek için teslim etmedikçe Haşimoğullarıyla sulh yapmamak ve bu hususta merhamet göstermemek üzere ahid ve misaklar üzerine bunu yazdılar.

İbnü'l-Kayyim der ki: Bunu Mansur b. İkrime b. Amir b. Hişam yazdı, denilmektedir. Yine Nadr b. Haris'in yazdığı söylenmektedir. Doğru olan da Bağıyd b. Amir b. Haşim'in yazmış olduğudur. Resûlullah (s.a.) buna beddua etmiş, onun da eli kurumuştu.[77]

Anlaşma tamamlanıp bu sayfa Kâbe'nin içine asıldı. Haşimoğullarıyla Muttaliboğullarının -Ebu Leheb hariç- tamamı Peygamberliğin yedinci senesinin Muharrem hilali gecesi (1. Muharrem'de) Ebu Talib'in bulunduğu mahalleye çekilip hapsedilmiş oldular.

Ebu Talib Sokağında Üç Yıl

Muhasara şiddetleniyor, müslümanlara mal ve yiyecek ulaşamıyordu. Müşrikler Mekke'ye gelen yiyecekleri ve ticaret erbabını serbest bırakmayarak hemen acele davranıp mallarına müşteri oluyorlardı.

Nihayet müslümanlar sıkıntı duymaya başladılar. Öyle ki ağaç kabuğu ve deri yemeye mecbur kaldılar. Hatta sokağın gerilerinden açlıktan bağıran kadın ve çocukların sesleri duyuluyordu. Onlara ancak gizlice bir şeyler geliyor, ihtiyaçlarını karşılamak için ancak haram aylarda sokak dışına çıkabiliyorlardı. Mekke'ye dışarıdan gelen kervanlardan alış-veriş yaptıkları da oluyor, fakat Mekke halkı, müslümanların alım gücünü düşürmek için malların kıymetini artırıyorlardı.

Hakim b. Hızam bazen halası Hz. Hatice'ye (r.a.) buğday taşırdı. Bir defasında Ebu Cehil'le karşılaşmış, müslümanlarla olan düşmanlığını her fırsatta gösteren bu İslâm düşmanının azarını işitmişti. Aralarına Ebu'l-Bahteri girmiş ve bu suretle Hakim unu halasına götürebilmişti.

Ebu Talib Resûlullah'ın (s.a.) başına bir şey gelmesinden korkar, onu koruma ve kollama bakımından üzerinde adeta bir anne şefkatiyle titrerdi. İnsanlar yataklarına yattıkları zaman Resûlullah (s.a.) kendi yatağına girmesini emreder, böylece canına kast etmek isteyenlere karşı onu korumak isterdi. Halk uyuyunca da çocuklarından veya kardeşlerinden yahut amca oğullarından birine emreder, o da Resûlullah'ın (s.a.) yatağına yatardı.

---

77 İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/46.

Resûlullah (s.a.) ve müslümanlar Hac mevsiminde çıkıp insanlara hitap ediyorlar ve onları İslâm'a davet ediyorlardı.

Anlaşma Sayfasının Yırtılması

Bu durum tam üç yıl devam etti. Peygamberliğin onuncu yılının Muharrem ayında[78] antlaşmanın yazıldığı sayfanın yırtılması ve ahdin bozulması hadisesi meydana geldi. Çünkü Kureyş'in bir kısmı bu sözleşmeden razı iken, bir kısmı da bunu hoş karşılamıyordu. Bu ahdi hoş karşılamayanlar bu sayfanın ortadan kalkması için gayret sarf ediyorlardı.

Buna ilk teşebbüs eden de Amir b. Lüeyyoğullarından Hişam b. Amr olmuştu. Hişam zaten Ebu Talib sokağındaki Haşimoğullarına geceleyin gizlice yemek ulaştırıyordu. Bir gün Hişam, Züheyr b. Ebi Ümeyye el-Mahzumi'ye gitti. Züheyr'in annesi (Peygamberimiz'in halası) Atike bt. Abdilmuttalib idi.

Hişam, Züheyr'e:

- "Dayıların o halde iken yemek yemeye, su içmeye nasıl gönlün razı oluyor?" dedi. Züheyr:

- "Yazık sana! Ben tek başıma ne yapabilirim. Vallahi benimle beraber bir adam daha olsa bu sayfanın ortadan kalkması için çalışırdım." dedi. Hişam:

- "Bir adam buldun." dedi. Züheyr:

- "Kim o?" diye sordu. Hişam da:

- "Ben." deyince Züheyr:

- "Bize üçüncü bir adam daha ara." dedi.

Hişam, Mut'im b. Adiyy'e gitti. Ona Haşim ile Muttaliboğullarından akrabalarını hatırlattı. Bu zulümde Kureyş'e muvafakat etmesi sebebiyle onu kınadı. Mut'im:

- "Yazık sana! Ben ne yapabilirim? Ben ancak bir kişiyim." dedi. Hişam:

- "İkincisini de buldum." dedi. Mut'im:

- "Kim o?" dedi. Hişam:

- "Ben." deyince, Mut'im:

- "Bize üçüncüsünü de ara." dedi. Hişam:

- "Onu da buldum." dedi. Mut'im:

---

[78] Buna delil de Ebu Talib'in bu sayfanın ortadan kalkmasından altı ay sonra vefat etmiş olmasıdır. Ebu Talib'in vefatı hakkında sahih olan rivayet, vefatın Recep ayında vuku bulmasıdır. Ebu Talib'in vefatının Ramazan ayında olduğunu söyleyenler, Ebu Talib'in bu sayfanın ortadan kalkmasından sekiz ay sonra vefat ettiğini söylemektedirler.

- "O da kim?" deyince Hişam:

- "Züheyr b. Ebi Ümeyye." dedi. Mut'im:

- "Bize dördüncüyü de ara." dedi bu kez.

Hişam, Ebu'l-Bahteri b. Hişam'a gitti. Ona da Mut'im'e söylediklerinin benzeri şeyler söyledi. Ebu'l-Bahteri:

- "Bu iş için bize yardım edecek kimse var mı?" diye sordu. Hişam:

- "Evet." deyince Ebu'l-Bahteri:

- "Kim o?" dedi. Hişam:

- "Züheyr b. Ebi Ümeyye, Mut'im b. Adiyy, sen ve ben." dedi. Ebu'l-Bahteri de:

- "Bize beşinciyi de ara." dedi.

Hişam bu defa Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed'e gitti. Onunla konuştu. Ona Haşimoğulları'nın yakınlığını ve kendisi üzerindeki haklarını zikretti. Zem'a:

- "Davet ettiğin bu işe talip hiç kimse var mı?" diye sordu. Hişam:

- "Evet." dedi ve cemaatin isimlerini söyledi.

Hepsi Hucun'da toplandılar. Sayfayı ortadan kaldırmaya teşebbüs etme konusunda sözleştiler. Züheyr de: "En önce başlayanınız ben olacağım. İlk konuşan ben olacağım." dedi.

Sabah olunca meclislerine gittiler. Züheyr de meclise üzerinde güzel bir elbise olduğu halde geldi. Beytullah'ı yedi defa tavaf etti. Sonra insanlara doğru dönerek: "Ey Mekke halkı!.. Haşimoğulları helâk olurken, kendileriyle alış-veriş bile yapılmazken biz nasıl yemek yiyip su içebiliyoruz? Vallahi, bu akrabalarla alakayı kesen zalim sayfa yırtılmadıkça buradan kalkmayacağım!" dedi.

Ebu Cehil:

- "Yalan söylüyorsun, vallahi yırtılmayacaktır!" dedi. Zem'a b. Esved:

- "Vallahi sen daha yalancısın. Bu sayfa yazıldığı zaman da yazılmasına razı olmamıştık!" dedi. Ebu'l-Bahteri:

- "Zem'a doğru söyledi. Bu sayfada yazılı olanlara razı değiliz, bunları kabul etmiyoruz!" dedi. Mut'im b. Adiyy:

- "İkiniz de doğru söylediniz. Bundan başkasını söyleyen yalan söylemiş olur. Bu sayfadan da burada yazılı olanlardan da Allah'a sığınırız!" dedi.

Hişam b. Amr da bunun benzeri bir şey söyledi. Ebu Cehil:

- "Bu daha önce karar verilmiş bir iştir. Bu konu hakkında buradan başka bir yerde istişare yapılmıştır." dedi.

Ebu Talib ise Mescid-i Haram'ın bir kenarında oturuyordu. Onların yanına gelmesinin sebebi de Cenab-ı Hakk'ın Resûlüne bu sayfanın durumunu haber vermesiydi. Bir kurdu göndermiş, kurt bu sayfadaki her çeşit zulüm, akraba düşmanlığı v.b. yazılarının tamamını Allah adı hariç olmak üzere yemişti. Peygamberimiz (s.a.) de bu durumu amcasına haber verdi. Amcası da Kureyş'e giderek onlara kardeşinin oğlunun söylediklerini nakletti. "Eğer yalancı ise sizinle onu baş başa bırakır, aradan çekiliriz. Doğru söylüyorsa bizimle ilgiyi kesmekten ve zulmetmekten vazgeçersiniz." dedi. Onlar da: "İnsaflı konuştun." dediler.

Bu toplulukla Ebu Cehil arasında yukarıdaki konuşma geçtikten sonra Mut'im sayfayı yırtmak için yerinden kalkmıştı ki "Bismikellahümme" hariç kurdun sayfayı tamamen yediğini gördü. Böylece sayfanın hükmü ortadan kalktı. Resûlullah (s.a.) ile aynı sokakta beraber olanlar oradan çıktılar. Müşrikler onun mucizelerinden büyük bir mucizeye daha tanık olmuşlardı. Fakat onlar Cenab-ı Hakkın haber verdiği gibi: "*Bir mucize görseler yüz çevirip şöyle derler: Bu devam ede gelen kuvvetli bir sihirdir.*" (Kalem, 2.)

Evet. Müşrikler bu mucizeden de yüz çevirdiler. İnkârlarına inkâr eklemeye devam ettiler.[79]

Kureyş'in Ebu Talib'e Gönderdiği Son Heyet

Resûlullah (s.a.) mücadelesinde karşılaştığı zorluklara rağmen hiçbir zaman usanç duymayarak aynı şekilde yine çalışmasına devam ediyordu. Kureyş, Haşimoğullarıyla ilişkileri kesmiş, onları terk etmelerine rağmen müslümanlara yaptıkları baskıda ve Allah'ın yoluna mani olmakta o kadar ileri gitmişti ki adeta sonlarını kendi elleriyle hazırlamıştı.

Ebu Talib ise şimşekleri üzerinde toplamasına rağmen yeğenini himaye etmeye devam etmişti. Ancak yaşı seksene varmıştı.. Yıllardan beri -özellikle muhasara müddetince- devam eden elemler ve peş peşe gelen büyük hadiseler onu çökertmiş, zayıflatmış ve direncini kırmıştı. Muhasaradan sonra birkaç ay geçmeden hastalanmış, bu hastalıktan bir türlü kurtulamamıştı.

Bu durumda Kureyş Ebu Talib'in vefatından sonra yeğenine bir kötülük yapacak olurlarsa Araplar arasında kötü bir itibar kazanacaklarından korktular. Ebu Talib'in huzurunda daha önce vermeye razı olmadıkları bazı tavizler vermek üzere Peygamber Efendimiz (s.a.) meselesini görüşmeye teşebbüs ederek ona, son defa bir heyet daha gönderdiler.

---

79 Muhasara hakkındaki tafsilatı şu eserlerden naklettik, *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbıl-Ensar, bab 39, I/548; İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/46; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/350-351, 347-377; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/69. Bu kaynaklar arasında basit farklar vardır. Delilleri inceledikten sonra tercih ettiğimiz görüşü naklettik.

İbn İshak şöyle diyor: Ebu Talib hastalanınca ve ağır hastalık haberi Kureyş'e ulaşınca Kureyşliler birbirlerine: "Hamza ve Ömer müslüman oldu. Muhammed'in (s.a.) meselesi bütün Kureyş kabileleri arasında yayıldı. Gelin Ebu Talib'e gidelim. Yeğenini alıp içimizden birine versin. Vallahi Muhammed'in bizim işimizi elimizden alıp bizi perişan etmeyeceğinden emin değiliz. Diğer bir ifadeyle, biz bu ihtiyarın ölüp de yeğenine bir şey olmasından ve bu sebeple Arapların bizi ayıplamasından korkuyoruz. Sonra Araplar: Onu bıraktılar, amcası ölünce de onu tutup yakaladılar, derler." diyorlardı.

Kureyş'in ileri gelenleri Ebu Talib'e gidip durumu anlattılar: Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Ebu Cehil b. Hişam, Ümeyye b. Halef, Ebu Süfyan b. Harb ile yaklaşık 25 kişilik bir topluluk halinde gidip Ebu Talib'e şöyle dediler:

"Ya Eba Talib! Sen de içimizden birisin. Hastalanınca senin adına korktuk, sana geldik. Yeğeninle aramızdaki meseleleri biliyorsun. Onu çağır. Bizim şartlarımızı, onun şartlarını incele. O bizden, biz de ondan el çekelim. O bizi dinimizle baş başa, biz de onu diniyle baş başa bırakalım."

Ebu Talib haber gönderdi. Efendimiz (s.a.) de geldi. Ebu Talib: "Yeğenim! İşte bunlar kavminin ileri gelenleridir. Senin için, sana bazı haklar vermek, senden de bazı sözler almak için toplandılar." dedi. Sonra da Efendimiz'e (s.a.) söylediklerini, bir grubun diğer gruba karışmaması şeklindeki arz ettikleri teklifi anlattı.

Efendimiz (s.a.) de onlara hitaben: "Size bir "kelime" söylesem, bu kelimeyi söylediğiniz zaman bütün Araplara hakim olacağınızı ve bütün Acemlerin size boyun eğeceğini söylesem, ne dersiniz?" dedi. (Diğer bir rivayette Ebu Talib'e hitaben: "Ben onlardan bir "kelime"yi söylemelerini istiyorum. Onu söylerlerse bütün Araplar onlara boyun eğecek ve bütün Acemler onlara cizye verecektir." dedi.)

Diğer bir rivayette: "Amca! Onları kendileri için daha hayırlı bir şeye davet etmeyeyim mi?" dedi. Ebu Talib: "Peki, onları neye davet ediyorsun?" dedi. Peygamberimiz (s.a.): "Onları bir "kelime"yi söylemeye davet ediyorum. O kelimeyi söylerlerse bununla bütün Araplar onlara boyun eğecek ve bütün Acemlere hakim olacaklar." dedi.

İbn İshak'ın rivayetinde Peygamberimiz: "Bir "kelime"!.. Onunla bütün Araplara hakim olacaksınız, bütün Acemler de size boyun eğecek." dedi.

Efendimiz (s.a.) bu sözü söyleyince çekimser kalarak şaşırdılar, bu derece faydalı tek bir "kelime"yi nasıl reddedeceklerini bilemediler. Ebu Cehil: "Nedir bu kelime? Baban kurban olsun, sana o "kelime"yi de, onun on katını söyleyelim!" dedi. Efendimiz (s.a.): "Lâ ilâhe İllallah diyeceksiniz ve Allah'tan başka taptıklarınızı terk edeceksiniz!" dedi. Ellerini birbirine çarparak: "Ya Muhammed! Yoksa sen ilahlarımızı tek bir ilaha mı çevireceksin. Durumun çok acayip!" dediler. Sonra da birbirlerine: "Vallahi, bu adam bizim arzu ettiğimiz şeylerden hiçbirini bize vermeyecek. Gidin,

babalarınızın dini üzerine devam edin. Nihayet Allah bizimle onun arasında hükmedecektir." dediler ve ayrıldılar.

Onlar hakkında şu ayet-i kerimeler nazil oldu:

"Sad... Şerefle dolu Kur'an hakkı için"

"Hakikaten o inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler."

"Onlardan önce nice ümmetleri helâk ettik! Bağırıp çağrıştılar, fakat kurtulma vakti değildi.

"İçlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamber geldiğine şaştılar da o kâfirler şöyle dediler: Bu bir sihirbazdır, bir yalancıdır."

"İlahların hepsini bir ilah mı yapmış? Doğrusu bu acayip bir şey!"

"Onlardan bir grup birbirlerine: Haydi yürüyün, ilahlarınıza tapmaya devam edin. Doğrusu arzu edilecek olan budur, diyerek ayrılıp gittiler."

"Biz bunun söylediğini başka bir dinde işitmedik. Bu mutlaka bir uydurmadır, dediler."[80] (Sad, 1-7)

6. HÜZÜN YILI

Ebu Talib'in Vefatı

Ebu Talib'in hastalığı şiddetlendi ve çok geçmeden ruhunu teslim etti. Vefatı, hicretin onuncu yılının Receb ayında[81] muhasaradan kurtulduktan altı ay sonra meydana geldi. Hz. Hatice'nin vefatından üç gün evvel Ramazan ayında vefat ettiği de söylenmektedir.

Said b. Müseyyib'den gelen sahih bir hadis-i şerife göre: Ebu Talib'e ölüm hali geldiğinde Peygamberimiz (s.a.) yanına girmişti. Ebu Cehil de orada bulunuyordu. Efendimiz (s.a.): "Amca Lâ ilâhe illallah de, bu Allah katında sana şefaat etmem için bana hüccet olacak bir sözdür." dedi.

Ebu Cehil ve Abdullah b. Ümeyye: "Ya Eba Talib! Abdülmuttalib'in dininden mi dönüyorsun?" dediler ve onu menetmeye çalıştılar. Nihayet Ebu Talib'in sözü onların istediği doğrultudaydı: "Abdülmuttalib'in dini üzerineyim."

Peygamberimiz (s.a.): "Bundan nehy edilmediğim (bana yasaklanmadığı) müddetçe senin için istiğfar edeceğim." dedi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu:

---

80 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/417-419; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, IV/316-318.

81 Şah Ekber Han en-Necib-Âbâdî, *Tarihu İslâm*, I/120. Kaynaklarda Ebu Talib'in vefat ettiği ay hakkında büyük farklılıklar vardır. Pek çok kaynağın Ebu Talib'in vefatının muhasaradan çıktıktan Altı ay sonra olduğunda ittifak etmeleri, muhasaranın da Peygamberliğin yedinci yılının 1 Muharrem'inde başlayıp üç yıl sürmesi, böylece Ebu Talib'in vefatının Peygamberliğin onuncu yılının Recep ayında olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.

"Müşriklerin cehennemlik oldukları müminlerce belli olduktan sonra, bunlar akraba bile olsalar, artık onlar için ne peygamberin ne de iman edenlerin mağfiret dileme hakları yoktur." (Tevbe, 113.) Bu vesileyle inen diğer bir ayet-i kerime de şu mealdedir: *"Şüphesiz sen her sevdiğine hidayet veremezsin."* (Kasas, 56.)

Ebu Talib'in, Efendimiz'i (s.a.) müdafaa ve muhafaza etmesini yeniden anlatmaya gerek yoktur. O, İslâm davetini kibirlilerin ve beyinsizlerin hücumlarına karşı himaye eden bir kale gibiydi. Fakat dedelerinin dininden dönmemiş ve tamamen kurtuluşa erememişti.

Sahih bir hadiste Abbas b. Abdilmuttalib (r.a.)'den rivayet ediliyor: Peygamberimiz'e (s.a.) dedim ki: "Amcana bir faydan dokundu mu? Çünkü o seni himaye ediyor ve senin için başkalarına kızıyordu." Peygamberimiz buyurdular ki: "O, Cehennemin alevi az olan bir yerindedir. Ben olmasaydım Cehennem'in en alt derecesinde olacaktı."[82]

Ebu Said el-Hudri'nin naklettiğine göre, yanında amcası zikredilince Efendimiz (s.a.) şöyle buyurdu: "Belki kıyamet gününde şefaatim fayda verir de topuğuna kadar ulaşan alevin az olan bir yerine atılır."

Hz. Hatice Allah'ın Rahmetine Kavuşuyor

Ebu Talib'in vefatından iki ay sonra -yahut diğer bir rivayete göre üç gün sonra- Müminlerin annesi Hz. Haticetü'l-Kübra (r.a.) vefat etti. Vefatı peygamberliğin onuncu yılının Ramazan ayına tesadüf eder. Hz. Hatice (r.a.) altmış beş yaşında vefat ettiğinde, Resûlullah (s.a.) elli yaşlarındaydı.[83]

Hz. Hatice, Cenab-ı Hakk'ın Resûlullah'a (s.a.) ikram ettiği değerli nimetlerinden biriydi. Efendimiz (s.a.) ile çeyrek asır birlikte yaşadı. Hz. Hatice üzüntülü zamanlarında O'na şefkatle davranıyor, en zor zamanlarında destek, davasını tebliğde ona yardımcı oluyor, cihadın sıkıntılarını paylaşıyor, canıyla, malıyla yardım ediyordu.

Resûlullah (s.a.) Hz. Hatice hakkında: "İnsanlar beni inkâr ettiğinde o iman etti. İnsanlar beni yalanladığında o tasdik etti. İnsanlar beni mahrum bıraktığında o, beni malına ortak etti. Allah bana ondan evlat ihsan etti. Başkasından evlat vermedi."[84] buyurmuştur.

Sahih bir hadiste Ebu Hureyre'den şöyle rivayet ediliyor: Cebrail, Peygamberimiz'e (s.a.) gelip dedi ki: "Ya Resûlallah! Bu Hatice'dir. Beraberinde içinde katık ve/veya yiyecek yahut içecek bulunan bir kap ile sana gelmiştir. O sana geldiğinde, Rab-

---

[82] *Sahihu'l-Buhârî*, K. Menakıbil-Ensar, Bab (40) Kıssati Ebi Talib, I/548.

[83] Hicretin onuncu yılının Ramazan ayında vefat ettiğini İbnül-Cevzi (*Telkih*, s.7) ve Allame el-Mansur-Furi (*Rahmetün li'l-Âlemin*, II/164) ve başkaları açıkça belirtmişlerdir.

[84] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/118.

binden ona selâm söyle ve Cennette şeker kamışından bir evi olacağını ve o evde sıkıntı ve yorgunluk duymayacağını müjdele."[85]

Üzüntülerin Birikmesi

Bu iki acıklı hadise (Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefatı), birkaç gün içinde peş peşe meydana geldi. Resûlullah'ın (s.a.) kalbini hüzün ve elem duyguları kapladı. Kavminden gelen musibetler de bunu takip etti. Müşrikler, Peygamber Efendimiz'e karşı cüretlerini arttırmışlar, Ebu Talib'in ölümünden sonra ona yönelik eziyet ve cefalarını sürdürmüşlerdi. Efendimiz'in (s.a.) üzüntüsüne yeni üzüntüler eklenmiş, hatta kavminden ümidini kesmeye başlamıştı. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.), davetine icabet etmelerini, kendisine kol-kanat germelerini ve kavmine karşı kendisine yardımcı olmalarını umarak Taif'e gitti. Lakin ne el uzatacak, ne de yardımcı olacak birini bulabildi. Bilakis ona şiddetli bir şekilde eziyette bulundular. Kavminin yapmadığı muameleyi ona reva gördüler.

Mekke halkının Peygamberimiz'e (s.a.) ve ashabına yönelik zulmü daha bir şiddetlenmişti. Hatta Efendimiz'in (s.a.) arkadaşı Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) hicret etmeye mecbur kalmış, Mekke'den çıkarak Habeşistan'a gitmek üzere Berki'l-Gamad denilen yere kadar gelmişti. Onu yolundan İbnu'd-Düğne çevirmiş, dönüşte ona arkadaşlık etmişti.[86]

İbn İshak diyor ki: Ebu Talib vefat ettiğinde Kureyş, Resûlullah'a (s.a.) Ebu Talib hayattayken düşünemedikleri ve umulmadık şekilde eziyet etmeye başlamıştı. Hatta Kureyş'in ayak takımından biri onunla karşılaşmış ve başına toprak saçmıştı. Efendimiz (s.a.), başı toprak içinde evine girdiği anda kızlarından biri kalkmış, ağlayarak mübarek başındaki toprakları temizlemeye başlamıştı. Resûlullah (s.a.) ise kızına: "Ağlama yavrum! Allah şüphesiz babanı koruyacaktır!" dedi. Yine Efendimiz (s.a.) bu durumda: "Kureyş, Ebu Talib vefat edinceye değin bana bu kadar kötü muamele edemedi." buyurmuştur.[87]

Bu gibi sıkıntıların peş peşe gelmesi sebebiyle, Resûlullah (s.a.) bu yıla "Hüzün Yılı" adını vermiş, İslâm tarihinde de aynı isimle anılmıştır.

Efendimiz'in (s.a.) Sevde İle Evlenmesi

Aynı yıl (Peygamberliğin onuncu yılı) Şevval ayında Resûlullah (s.a.) Sevde bt. Zem'a ile evlendi. Sevde kocasıyla beraber Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Kocası Sekran b. Amr Habeşistan'da veya Mekke'ye döndükten sonra vefat etti. Sevde idde-

---

85 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab (20), I/539.

86 Şah Ekber Han en-Necib-Âbâdî bu vak'anın bu yılda meydana geldiğini açıkça ifade etmiştir, (bkz. Tarihu'l-İslâm, I/120) Kıssa tafsilatıyla İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/372-374 ve *Sahîhu'l-Buhârî*, K.Menakıbil-Ensar Bab (45), I/552-553 te yer almaktadır.

87 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/416.

tini tamamlayınca Resûlullah (s.a.) onu kendine nikahlamıştı. Sevde, Hz. Hatice'nin (r.a.) vefatından sonra Efendimiz'in (s.a.) evlendiği ilk kadındır.[38]

Sabır ve Sebat Sebepleri

Müslümanlar zafere mucizevi sabır sayesinde ulaşmışlardır. Bu sabrın temelinde yatan sebepleri şöylece sıralayabiliriz:

1. Önce bu hususta başlıca ve en önemli sebep; Allah'ın birliğine iman ve Allah'ı hakkıyla bilmektir. Gerçek iman tebessümü kalbi kaplayınca kalp dağ kadar sağlamlaşır. Bu sağlam imanın ve bu kesin yakînin sahibi, dünyada çektiği sıkıntılar ne kadar çok, ne kadar dehşetli ve ne kadar şiddetli olursa olsun, imanın yanında, meşakkatleri sel üzerinde yüzen yosunların muhkem setleri, sarsılmaz kaleleri yıkmaya çalışması gibi görür. İmanın tadı, itaatin lezzeti ve yakînin zevki karşısında bu güçlüklere aldırış bile etmez. "*Köpüğe gelince o boşa gider, insanlara faydalı olan şey (öz) yeryüzünde kalır.*" (Ra'd, 17.)

2. Sabır ve sebatı takviye eden diğer sebepler de bu temel sebepten doğmaktadır:

Peygamber Efendimiz (s.a.), İslâm ümmetinin, hatta bütün insanlığın en yüce kumandanıdır. O yaradılış güzelliği, kâmil bir kalbe sahip oluşu, yüce ahlâkı, asil duyguları, değerli vasıfları ile kalpleri mıknatıs gibi çeken bir üstünlüğe sahiptir. Ondaki "kâmil insan" vasfının benzeri hiçbir beşere ihsan edilmemiştir. O, şeref, asalet, hayır ve faziletin zirvesindeydi. İffet, emanet, sadakat ve her çeşit hayır yolunda dostları bir yana, düşmanlarının dahi şek ve şüphe etmediği yüksek bir dereceye sahipti. Ondan herhangi bir kelime sadır olur-olmaz, hemen doğruluğuna inanıyorlardı.

Kureyş'ten üç kişi birbirlerinden habersiz gizlice onun Kur'an okuyuşunu dinliyorlardı. Sonra birbirlerini gördüler. Bu üçünden biri diğer arkadaşı olan Ebu Cehil'e sordu:

- "Muhammed'den (s.a.) işittiğin sözler hakkında görüşün nedir?" Ebu Cehil:

- "Ne işitmişim? Biz ve Abdimenafoğulları şeref hususunda yarışırız. Onlar yemek yedirdi, biz de yedirdik. Onlar fakirleri taşıdı, biz de taşıdık. Onlar ikramda bulundular, biz de ikramda bulunduk. Biz ve onlar bir atın iki tarafı gibi eşit olduk. Şimdi de, "Bizim peygamberimiz var, ona semadan vahiy geliyor." diyorlar. Biz buna nasıl erişebiliriz? Vallahi ona ebediyyen iman etmeyeceğiz ve onu tasdik etmeyeceğiz." dedi.[39]

Yine Ebu Cehil şöyle diyordu: "Ya Muhammed! Biz seni yalanlamıyoruz. Ancak senin getirdiğin şeyi yalanlıyoruz." Bunun üzerine de şu ayet-i kerime nazil oldu:

---

38 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/165, İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 10.

39 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/316.

"Onlar seni yalanlamıyorlar. Ancak zalimler Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar."[90] (En'am, 33.)

Kâfirler ona, bir günde üç defa el-göz işaretlerinde bulundular. Efendimiz (s.a.) üçüncüsünde: "Ey Kureyş topluluğu! Size bir kurban getirdim!" dedi. Bu kelime onlara ağır geldi. Hatta en şiddetli düşmanı bile en güzel ifadeyle onu teskin etmeye çalıştı durdu.

Efendimiz'in (s.a.) üzerine secdede iken deve işkembesi atmışlar, o da onlara beddua etmişti. Bunun üzerine gülmeleri gitmiş, onları endişe ve üzüntü kaplamıştı. Çünkü helâk olacaklarına yakinen inanıyorlardı.

Peygamberimiz (s.a.) Utebye b. Ebi Leheb'e beddua etmiş, Uteybe de beddua ettiği şeyin başına geleceğine inanmıştı. Hatta aslanı görünce, "Vallahi, Muhammed (s.a.) Mekke'de olduğu halde beni öldürecek!" demişti.

Übeyy b. Halef Efendimiz'i (s.a.) ölümle tehdit etti. Efendimiz (s.a.) de: "Bilakis ben inşaallah seni öldüreceğim." dedi. Uhud günü Übeyy'in boynuna vurunca -ki yarası fazla büyük değildi- Übeyy şöyle dedi: "O Mekke'de bana: Seni ben öldüreceğim, demişti. Vallahi beni bir fiske ile öldürüyor."[91] (Hadis ileride gelecektir.)

Sa'd b. Muaz Mekke'de Ümeyye b. Halef'e: Ben Resûlullah'dan (s.a.) müs-lümanların seni öldüreceğini söylediğini duydum, demiş. Ümeyye de korkusundan Mekke'den çıkmamaya ahdetmişti. Bedir günü Ebu Cehil Mekke'den çıkmak için onu zorlayınca savaştan kaçmak için Mekke'deki en iyi deveyi satın almıştı. Hanımı ona: "Ya Eba Safvan! Medineli kardeşinin sana söylediğini unuttun herhalde!" dedi. Ümeyye ise: "Hayır, unutmadım. Onlarla birlikte sadece yakın bir yere kadar gideceğim." dedi.

Resûlullah'ın (s.a.) düşmanlarının hali buydu. Ashabının ve arkadaşlarının durumuna gelince, Resûlullah (s.a.) onların ruhu ve gönlü, gözü ve kalbi mesabesindeydi. Kalpler ona, demirin mıknatısı çekişi gibi çekiliyordu.

> "*Mayasıydı onun şekli her cismin*
> *O, mıknatısı idi insan kalbinin.*"

Sahabe, bu sevginin ve fedakarlığın verdiği ruh yüceliğiyle onun tırnağının incinmesine veya ayağına diken batmasına karşı kendi canlarını vermeyi tercih ediyorlar, her türlü sıkıntıya katlanıyorlardı. Hz. Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe (r.a.) Mekke'de bir gün eziyete uğrar ve çok şiddetli bir şekilde dövülür. Utbe b. Rabia çivili nalınlarla yüzüne vurarak karnı üzerine çıkıp Hz. Ebu Bekir'i tanınmaz hale getirir. Nihayet Teymoğulları onu alıp evine götürürler. Başına toplananlar onun öleceğini sanırlar.

---

[90] bkz. Tirmizi, *Sünen*, K. et-Tefsir, Tefsiru Sureti'l-En'am, II/132.

[91] bkz. *Sahîhu'l-Buhârî*, II/563.

Ancak Hz. Ebu Bekir akşam üzeri konuşmaya başladığında "Resûlullah (s.a.) ne yaptı?" diye sorar. Bu sözünün üzerine yanındakiler onu ayıpladılar. Sonra kalkıp annesi Ümmül-Hayr'a: "Ona bir şeyler yedirmeye ve içirmeye bak!" dedi.

Yalnız kaldıklarında annesi Hz. Ebu Bekir'e yemesi için ısrar etti. O tekrar:

- "Resûlullah (s.a.) ne yaptı?" diye soruyordu. Annesi:

- "Vallahi, arkadaşın hakkında benim hiçbir bilgim yok." dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Ümmü Cemil bt. Hattab'a git. Ona Resûlullah'ı (s.a.) sor" dedi.

Hz. Ebu Bekir'in annesi Ümmü Cemil'e gitti. Ona:

- "Ebu Bekir, Muhammed b. Abdullah'ın (s.a.) durumunu soruyor." dedi. Ümmü Cemil:

- "Ben ne Ebu Bekir'i, ne de Muhammed'i tanırım. Arzu edersen seninle birlikte oğluna giderim." dedi. Hz. Ebu Bekir'in annesi:

- "Evet." deyince Ümmü Cemil onunla birlikte geldi. Hz. Ebu Bekir'i baygın vaziyette buldu. Ümmü Cemil yaklaştı, bir çığlık attı ve:

- "Vallahi, sana bunu yapan kavim fasık ve kâfirdir. Umarım ki Allah onlardan senin intikamını alacaktır." dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Resûlullah (s.a.) ne yaptı?" diye sordu. Ümmü Cemil:

- "Annen dinliyor." dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Ondan sana bir zarar gelmez, merak etme!" dedi. Ümmü Cemil bunun üzerine

- "Hayattadır, iyidir!" dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Nerededir?" dedi. Ümmü Cemil:

- "İbnü'l-Erkam'ın evinde" dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Vallahi, Resûlullah'a (s.a.) gitmedikçe ne yemek yerim, ne de su içerim!" dedi.

Bu iki kadın Hz. Ebu Bekir'in başında beklediler. Hz. Ebu Bekir sakinleşip, insanlar da evlerine çekilince ikisi Hz. Ebu Bekir'i kollarından tutarak dışarı çıkardılar. Nihayet Resûlullah'ın (s.a.) huzuruna getirdiler.[92]

Bu kitabın çeşitli yerlerinde, sevgi ve fedakarlık numunelerini bilhassa Uhud günü vaki olan, Hubeyb ve emsalinin başına gelen ibretli hadiseleri yeri geldikçe kaydedeceğiz.

3. Sorumluluk Şuuru: Sahabe-i Kiram kendi üzerlerindeki sorumluluk yükünü tam manasıyla hissediyorlar, bundan kurtulup sıyrılmanın mümkün olmadığının idraki içerisinde bulunuyorlardı. Bu sorumluluk duygusundan kaçmaktan doğacak ne-

---

92 İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, III/30

ticeler, onların içinde bulundukları eza ve cefalardan çok daha vahimdi. Bu kaçıştan sonra onların ve bütün beşeriyetin uğrayacağı zarar, bu mesuliyeti yüklenme neticesi karşılaştıkları sıkıntılarla hiçbir zaman karşılaştırılamayacak kadar büyüktü.

4. Ahirete İman: Öte dünya inancı bu sorumluluk şuurunu güçlendiren sebeplerden biriydi. Sahabe-i kiram âlemlerin Rabbi Allah'ın huzuruna çıkacaklarına, küçük-büyük tüm amellerinden dolayı hesaba çekileceklerine, ya ebedi saadete yahut Cehennem'de sonsuz azaba mahkum olacaklarına kesin bir şekilde inanıyorlardı.

Onlar hayatlarını korku ile ümit arasında geçiriyor, Rablerinin rahmetini umuyor ve azabından korkuyorlardı. "Onlar kendilerine verilen emirleri, bir gün Rablerinin huzuruna dönecekleri düşüncesiyle kalpleri korku içinde olduğu halde yerine getiriyorlardı."

Onlar dünyanın, ahiretin yanında bir sivrisinek kanadı kadar değerinin olamayacağını biliyorlardı. Bu kuvvetli bilgi onlara dünyanın sıkıntılarını, zorluk ve acılarını basit gösteriyordu. Hatta bunlara üzülmüyorlar ve önemsemiyorlardı.

5. Kur'an-ı Kerim: Bu karanlık, korkunç, zorlu zamanlarda ayetler nazil oluyor, Allah'ın kelâmı; muhkem sarsılmaz üsluplarla davetin esasını teşkil eden İslâm prensiplerini delil ve burhanlarla destekliyor ve müslümanlara dünyadaki en büyük ve en parlak toplum olan İslâm cemaatinin, üzerine bina edildiği esasları gösteriyordu. Bu ayetler müslümanların hislerini, sabır ve tahammül duygularını kamçılıyor, kendilerine geçmiş kavimlerden çeşitli misaller veriyor, bu misallerdeki hikmetleri beyan ediyordu:

"*Sizden öncekilerin başına gelenlerin benzeri sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Onlara yoksulluk ve sıkıntılar dokunmuştu da şiddetle sarsılmışlardı. Öyle ki peygamber ve onunla beraber iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" demişlerdi. Bilin ki, Allah'ın yardımı çok yakındır.*" (Bakara, 214.)

"*Elif-Lam-Mim. İnsanlar, sadece iman ettik demekle, bırakılıvereceklerini ve imtihana çekilmeyeceklerini mi sanıyorlar?*"

"*Gerçekten Biz, onlardan öncekileri de imtihan ettik. Elbette Allah sözüne sadık olanları da bilir, yalancıları da.*" (Ankebut, 1-3.)

Nitekim bu ayetler kâfirlerin ve inatçıların ortaya attıkları sorulara susturucu bir cevap vermekte, onlara hiçbir açık kapı bırakmamaktadır. Sonra yine bu sapkınlıkta ve inatta ısrar edecek olurlarsa, bazı felaketlerden, Allah'ın dost ve düşmanlarına karşı sünnetine işaret eden bazı tarihi misallerden delil getirerek vahim akıbetlere karşı onları açıkça uyarıyordu. Bazen de onları güzel ifadelerle muhatap alarak irşat ediyor, böylece onların içinde bulundukları apaçık sapkınlıklardan kurtulmaya çağırarak Hakk'ın yolunu gösteriyordu.

Kur'an, müslümanları bir başka âleme götürüyor, kainatta olup-biten hadiseleri, Rab fıtratının güzelliğini, uluhiyetin kemalini, rahmet ve şefkat eserlerini, rıdvanın tecellilerini gösteriyor, Allah'ın şefkat gösterdiğine hiçbir zarar gelmeyeceğini belirtiyordu.

Bu ayetlerde aynı zamanda müslümanlara Rablerinin müjdelediği rahmet ve cennetlerin bulunduğunu, bu cennetlerde ebedi *naîm* içinde kalacaklarını bildiren hitaplar vardır. Onlara zalim, tuğyan ehli, kâfir düşmanlarının şeklini tasvir ediyor, müslümanlar da muhakeme ediliyorlardı. Kâfirler ise yüzleri üzerine Cehennem'e sürülüyorlar, onlara "tadın bakalım Cehennem ateşini!.." deniliyor.

Başarı Müjdeleri

Müslümanlar, onca şiddet ve baskıya rağmen inançlarından vazgeçmiyorlardı. Çünkü müslümanlar, İslâm'ı kabul etmenin; kara cahiliyete ve tağuti nizama karşı çıkmak ve bu uğurda bela ve musibetlere katlanmak demek olduğunu çok iyi biliyorlardı. Gene çok iyi biliyorlardı ki, İslâm'ın esas hedeflerinden birisi de, yeryüzünde İlahi hakimiyeti gerçekleştirmek ve kula kulluğu yok etmekti.

Kur'an da bu müjdeler bazen açık, bazen örtülü bir biçim veriliyordu. Yeryüzünü müslümanlara dar eden, hatta müslümanları boğmaya çalışan, onların hayatlarına son veren bu sıkıntılı zamanda inen ayetler geçmiş peygamberlerle bu peygamberleri yalanlayıp inkâr eden kavimler arasında geçen hadiseleri konu ediniyordu. Bu ayetler, tamamen Mekke müslümanları ile Mekke kâfirlerinin konumlarına işaret eden hadiseleri anlatıyordu. Sonra bu ayetler, bu hadiseler sonunda kâfirlerin ve zalimlerin helâke uğraması ve yeryüzüne Allah'ın kullarının varis olacakları şeklindeki neticeleri de zikrediyordu.

Bu müddet zarfında müminlerin galibiyetini anlatan ayetler nazil olmuştu: "Gerçekten elçilikle gönderilen kullarımız hakkında şu sözümüz geçmiştir:

"*Onlar muhakkak muzaffer olacaklardır.*

"*Elbette bizim ordumuz galip gelecektir.*

"*Onun için o kâfirlerden bir zamana kadar yüz çevir.*"

"*Onları gözetle, yakında onlar da görecekler*

"*Yoksa çabucak azabımızı mı istiyorlar?!*"

"*Yakınlarına azap geldiği zaman ne kötüdür kendilerine acı haber verilenlerin sabahı!..*" (Saffat, 171-177.)

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "*Yakında (Bedir'de) o topluluk bozulacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.*" (Kamer, 45.)

Bir başka ayet-i celilede: "*Onlar şurada mağlup edilecek dağınık gruplardan ibaret bozuk bir ordudur.*" (Sad, 11.)

Habeşistan'a hicret edenler hakkında ise: "*Kendilerine zulüm yapıldıktan sonra Allah yolunda hicret edenleri elbette dünyada güzel bir yere yerleştiririz. Ahiret mükafâtı ise muhakkak daha büyüktür, eğer onlar bir bilselerl*" (Nahl, 41) buyrulmuştur.

Hz. Yusuf (a.s.) kıssasını sormuşlar Cenab-ı Hak da bu kıssanın peşinden: "*İzzetim hakkı için Yusuf ve kardeşlerinin kıssasında ibret arayanlar için çok (ibretler) alametler vardır.*" (Yusuf, 7.) buyurmuştur. Yani bu kıssayı soran Mekke halkının, Hz. Yusuf'un (a.s.) kardeşleri gibi elleri boş kalacak, neticede onların teslim oldukları gibi teslim olacaklardır.

Peygamberleri zikrederken de Cenab-ı Hak: "(Peygamberlerini) inkâr edenler: Peygamberlerine: "*Muhakkak sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da siz de bizim dinimize dönersiniz*" dediler. Bunun üzerine Rableri onlara şöyle vahyetti: "*O zalimleri mutlaka helâk edeceğiz. Onlardan sonra da sizi o yurda yerleştireceğiz. İşte bu makamımdan ve azabımdan korkanlara vaadimdir.*" (İbrahim, 13-14.)

İranlılarla Bizans arasında harp başlayınca kâfirler "müşrik" olmaları sebebiyle İranlıların galip gelmelerini arzu ediyorlardı. Müslümanlar ise "Allah'a, Peygamberlere, vahye, kitaplara, ahiret gününe iman etmiş olmaları" sebebiyle Bizanslıların galibiyetini arzuluyorlardı. Neticede İranlılar galip geldiler. Cenab-ı Hak birkaç sene içerisinde Bizanslıların galip geleceği müjdesini Resûlüne bildirdi. Sadece bu müjdeyi vermekle de kalmadı; çok daha önemli bir başka müjdeyi, "Allah'ın müminlere zafer ihsan edeceği" müjdesini de açıkça beyan etti: "*İşte o gün Müminler Allah'ın zafere kavuşturmasıyla sevinecekler. Allah dilediğine zafer verir. O Aziz'dir, Rahim'dir.*" (Rum, 4-5.)

Resûlullah (s.a.) bizzat kendisi zaman zaman bu gibi müjdeler veriyordu. Hac mevsimi geldiğinde Ukaz, Mecenne ve Zül-Mecaz'da bu ilahı mesajı tebliğ için insanlar arasında dolaşırdı. Onları sadece Cennet'le müjdelemekle kalmaz, onlara bütün açıklığıyla: "Ey insanlar!.. Lâ ilâhe İllallah, deyin kurtulursunuz. Bu kelimeyle bütün Araplara hakim olursunuz, bütün Acemler size boyun eğer. Ölürseniz Cennet'te olursunuz." derdi.[93]

Efendimiz'in (s.a.) kendisiyle dünya nimetleri için pazarlığa oturan Utbe b. Rabia'ya verdiği cevaplar, Utbe'nin anladığı hakikati ve Efendimiz'in (s.a.) davasıyla baş başa serbest bırakılmasını arzu ettiğini daha önce anlatmıştık.

Yine Efendimiz'in (s.a.) Ebu Talib'e gelen son heyete verdiği cevapları belirtmiştik. Onlara kendilerinden sadece bir "kelime" istediğini, bunu söylerlerse Arapların kendilerine boyun eğeceklerini ve Acemlere de hakim olacaklarını açıkça ifade etmişti.

---

[93] *Sünenü't-Tirmizi* (Daha önce geçmişti).

Habbab b. Eret diyor ki: "Peygamberimiz (s.a.) Kâbe'nin gölgesinde hırkasına yaslanmış bir haldeyken kendisine geldim. Müşriklerden çok eziyetlerle karşılaşmıştık. Peygamberimiz'e (s.a.): Allah'a dua etmez misin? dedim. Yüzü kızardığı halde oturdu ve şöyle buyurdu: Sizden önceki milletler eti bir yana kemiği bir yana, sinirleri bir yana demir taraklarla taranırdı da bu durum onları yine dininden vazgeçirmezdi. Muhakkak Allah bu dini tamamlayacaktır. Hatta San'a'dan Hadramut'a yolcu gider de (yolda) Allah'tan başka hiç kimseden korkmaz. Fakat sız acele davranıyorsunuz." [94]

Bu müjdeler gizli-kapalı olmayıp açık-seçik idi. Bu ayetleri müslümanlar bildiği gibi kâfirler de biliyordu. Hatta Esved b. Muttalib ve arkadaşları Peygamberimiz'in (s.a.) ashabını gördüklerinde kaş-göz işaretleri yaparak: "Kisra ve Kayser'e bunlar galip gelecekler." diye söylüyorlar, ıslık çalarak el çırpıyorlardı.[95]

Neticede cenneti kazanmaya kadar götüren büyük ümitler yanında, dünyada da şerefli ve parlak bir gelecek vaat eden bu müjdeler karşısında sahabe-i kiram, her taraftan peş peşe gelen eza ve cefaları, her yönden etrafını kuşatan sıkıntı ve zorlukları az sonra açılacak bir yaz bulutu gibi görüyorlardı.

Bunun yanında Resûlullah (s.a.), onların ruhlarını iman zevkleriyle besliyor, nefislerini Kur'an ve Sünnet-i Seniyye ile tezkiye ediyor kendilerini ince ve derin bir terbiye ile irşat ediyor, ruhlarını yüceltiyor, kalplerini temizliyor ve onları yerlerin ve göklerin Rabbi olan Allah'a yönelip sığınma derecelerine çıkartıyordu.

Onların kalplerini arındırıyor, karanlıklardan nura kavuşturuyor, eziyetlere sabretmeyi, affetmeyi ve nefislerini yenmeyi öğretiyordu.

Böylece o ashab-ı kiram da dinde ilerlemekte, şehvetlerden uzaklaşmakta, Allah'ın rızası yolunda canını feda etmekte, Cenneti arzulamakta, ilme yönelmekte, kendini Allah yoluna adamakta, nefis muhasebesi yapmakta, nefsi arzularını yenmekte, hislerine hakim olmakta, kuru heyecanlara ve taşkınlıklara karşı kendine hakim olmakta, sabır ve vakarla nefsini dizginlemekte çok yüksek derecelere varmıştı.

Allah hepsinden razı olsun.!

7. İSLÂM'A DAVETİN ÜÇÜNCÜ MERHALESİ: MEKKE DIŞINDA İSLÂM'A DAVET

Efendimiz (s.a.) Taif'te

Peygamberliğin 10. yılının Şevval ayında[96] Miladi 619 yılı Mayıs sonlarında veya Haziran başlarında Peygamber Efendimiz (s.a.) Taif'e gitti. Taif, Mekke'den yakla-

---

[94] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/543.

[95] M. Gazalı, *Fıkhu's-Sîre,* s.84.

[96] en-Necîb-Abadî *Tarihu'l-İslâm*'da (I/22) bunu açıkça ifade etmiştir. Kanaatimce tercih edilecek görüş de budur.

şık 60 mil (96.540 km.) uzaklıktadır. Bu mesafeyi Efendimiz, (s.a.) yanında kölesi Zeyd b. Harise olduğu halde gidiş ve dönüşte yaya olarak katetmişti.

Efendimiz (s.a.) yolda uğradığı her kabileyi İslâm'a davet etmiş, fakat onlardan hiçbiri bu daveti kabul etmemişti.

Taif'e vardıklarında Sakif Kabilesi büyüklerinden üç kardeşe gittiler. Bunlar Abdiyaleyl, Mes'ud ve Habib b. Amr b.Umeyr es-Sakafi idi. Onlarla birlikte oturup, kendilerini İslâm'a davet etti.

Bu üç kardeşten biri:

- "Eğer Allah seni elçi olarak gönderdiyse Kâbe'nin örtüsünü yırtarım." dedi. Diğeri:

- "Allah senden başkasını bulamadı mı?" diye konuştu. Üçüncüsü de:

- "Vallahi, seninle ebediyyen konuşmam. Eğer resûl isen sana cevap vermek büyük bir tehlikedir. Şayet Allah'a yalan uyduruyorsan seninle konuşmam zaten uygun olmaz." dedi.

Resûlullah (s.a.) kalkarak:

- "O halde eskiden beri yaptığınızı yapın. Benim davetimi gizli tutun." buyurdu.

Efendimiz (s.a.) Taif halkı arasında on gün kaldı. Taif eşrafının her birine gidip İslâm'ı anlattı. Onlar da: "Çık git memleketimizden!" dediler. Ona karşı ayak takımını kışkırttılar.

Taif'ten çıkarlarken ayak takımı ve köleler Efendimiz'i (s.a.) takip ediyorlar, Ona küfürler savurup bağrışıyorlardı. Taş atmaya ve çirkin sözler söylemeye başladılar. Mübarek nalınları kana bulanıncaya kadar ayaklarına taş attılar. Zeyd b. Harise Efendimiz'in (s.a.) önüne-arkasına geçerek vücudunu ona siper ediyordu. Nihayet o da başından yara aldı.

Ayak takımı Taif'ten 3 mil (4.8 km) mesafede bulunan Utbe ve kardeşi Şeybe b. Rabia'nın bahçesine varıncaya kadar Efendimiz'i (s.a.) takip ettiler. Sonra da geri döndüler.

Resûlullah (s.a.) bir üzüm bağının yanına geldi. Duvara yaslanarak bir asmanın gölgesinde oturdu. Biraz oturup da kalbi sükûnete kavuşunca karşılaştığı bu şiddet hareketinden kalbinin üzüntü ve kederle dolduğuna, kimsenin kendisine iman etmemesine üzüldüğünü gösteren şu meşhur duayı yaptı:

"Allahım! Kuvvetimin zayıflığını, çaresizliğimi ve halk üzerindeki güçsüzlüğümü ancak sana şikayet ederim. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Güçsüzlerin Rabbi sensin. Sensin benim Rabbim. Beni kime bırakıyorsun? Beni asık suratla karşılayan yabancılara mı? Yoksa işimi eline teslim ettiğin bir düşmana mı? Eğer bana karşı gazap etmediysen, ben hiçbir şeye aldırış etmem. Fakat afiyetin benim için

daha engindir, daha hoştur. Gazabına uğramaktan veya azabına lâyık olmaktan, karanlıkları yırtıp aydınlatan, dünya ve ahireti selâmete ulaştıran zâtının nuruna sığınıyorum. Sadece sana iltica eder ve senin rızanı dilerim. Senden başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur."

Utbe ile Şeybe onu görünce merhamet duyguları harekete geçti. Addas denilen Hristiyan köleyi çağırarak ona:

- "Şu üzümden bir salkım al da, bu adama götür." dediler. Addas üzüm salkımını Resûlullah'ın (s.a.) önüne koyduğunda Resûlullah (s.a.) elini uzatıp "Bismillah" deyip yedi.

Addas Efendimiz'e (s.a.):

- "Bu sözü bu beldelerin halkı söylemez." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Sen nerelisin? Senin dinin ne?" diye sordu. O da:

- "Ben Hristiyanım. Ninova'lıyım" dedi. Efendimiz:

- "Salih zat Yunus b. Metta'nın (a.s.) memleketinden mi?" dedi. Addas:

- "Sen Yunus b. Metta'yı nereden biliyorsun?" dedi. Efendimiz (s.a.):

- "O, benim kardeşimdir. O bir peygamberdi. Ben de bir peygamberim." dedi.

Addas hemen diz çökerek Efendimiz'in (s.a.) başını, ellerini ve ayaklarını öpmeye başladı.

Rabia'nın oğullarından biri diğerine:

- "Kölen fesat çıkarmaya başladı" dedi. Addas gelince de ona:

- "Yazık sana, nedir bu durum?" diye sordular. O da:

- "Efendim!.. Yeryüzünde bu adamdan daha hayırlı hiçbir şey yok. Bana ancak bir peygamberin bileceği bir şeyi haber verdi" dedi. Onlar:

- "Yazık ya Addas!.. O seni dininden çevirmesin. Çünkü senin dinin onun dininden daha üstündür." dediler.

Resûlullah (s.a.) bahçeden çıktıktan sonra kederli ve üzüntülü bir halde Mekke yolunu tuttu. Karnü'l-Menazil denilen yere varınca Allah ona yanında Melekü'l-Cibal (dağlara memur melek) olduğu halde Cebrail'i gönderdi. Bu melek Mekke halkı üzerine iki tepeyi yerle bir etme hususunda Efendimiz'den (s.a.) emir istiyordu.

Buhârî bu kıssayı tafsilatıyla Urve b. Zübeyr'den rivayet ediyor: Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: Peygamber Efendimiz'e (s.a.) sordum:

- "Hayatınızda Uhud gününden daha şiddetli bir gün oldu mu?" dedim. Buyurdular ki:

"Kavmimden göreceğim sıkıntıları gördüm. Onlardan gördüğüm en şiddetli sıkıntı Akabe Günü'ydü. Zira İbn Abdiyaleyl b. Abdikelal'e davamı anlatmıştım. Lakin o

istediğim şeyi kabul etmedi. Oradan düşünceli ve kederli ayrıldım. Ancak Karnü's-Sealib -diğer adıyla Karnü'l-Menazil- denilen yere varınca kendime gelebildim. Başımı kaldırdığımda bir de ne göreyim: Bir bulut gölgelemişti beni. Baktım içinde Cebrail vardı. Bana seslendi ve:

- "Allah, kavminin sana söyledikleri şeyleri ve sana nasıl cevap verdiklerini duydu. Onlar hakkında dilediğin şeyi emretmen için sana dağlara memur meleği gönderdi." dedi.

Sonra dağlara memur melek bana seslenerek selâm verdi ve:

- "Ya Muhammed! Vaziyet bu. Ne dilersen söyle. Eğer onların üzerine iki dağı geçirmemi arzu edersen... (Yani emrin neyse yapacağım; iki dağ ise Mekke'nin iki dağıdır. Biri Ebu Kubeys dağı, diğeri de onun karşısındaki Kuaykaan dağıdır.)

Peygamberimiz buyurdular ki:

- "Bilakis ben Allah'ın bunların sulbünden sadece Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseleri yaratacağını ümid ediyorum."[97]

Efendimiz'in (s.a.) verdiği bu cevapta onun yüce şahsiyeti ve erişilmesi mümkün olmayan yüksek ahlâkı tecelli etmektedir.

Efendimiz (s.a.) kendine gelmiş Allah'ın yedi kat sema üzerinden gönderdiği bu gaybî yardım sebebiyle kalbi huzurla dolmuştu. Sonra Mekke yolunu tutarak Nahle Vadisi'ne ulaşmış, orada da birkaç gün kalmıştı. Nahle Vadisi'nde ikamet etmeye müsait iki yer vardı: es-Seylü'l-Kebir ve ez-Zeyme. Buralarda su ve yeşillik bulunuyordu. Ancak Efendimiz'in (s.a.) orada kaldığı yeri belirten bir kaynağa rastlayamadık.

Orada ikamet ettiği esnada Cenab-ı Hak Efendimiz'e (s.a.) bir grup cin göndermişti. Cenab-ı Hak bunu Kur'an-ı Kerim'de iki ayrı yerde zikretmektedir.

Ahkaf Suresi'nde şöyle buyruluyor: "*Hani, cinlerden bir grubu Kur'an dinlemek üzere sana yollamıştık. Kur'an'ın huzuruna vardıklarında (birbirlerine) "-Susun, dinleyin" dediler. Sonra bitince de uyarmak, korkutmak üzere kavimlerine gittiler.*"

"*Şöyle dediler: "-Ey Kavmimiz!.. Gerçekten bizler Musa'dan sonra indirilen, önceki kitapları tasdik eden, Hakkı ve doğru yolu gösteren bir kitabı dinledik.*"

"*Ey kavmimiz!.. Allah'ın davetçisinin davetini kabul edin ve ona iman edin ki (Allah da) sizi bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun.*" (Ahkaf, 29-31.)

Cin Suresinde ise şöyle buyruluyor: "*De ki: Bana şu gerçek vahyolundu: Bir grup cin Kur'an'ı duydular ve kavimlerine şöyle dediler: "-Biz çok hoş bir Kur'an dinledik.*"

---

[97] *Sahihu'l-Buhârî*, K. Bed'i'l-halk, Bab No, 7 (1/458) *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Cihad, Hadis No, 111.

"O doğru yolu gösteriyor. Biz de ona iman ettik. Artık Rabbimize asla hiç kimseyi ortak koşmayacağız." (Cinn, 1-2.)

Bu ayetlerin tefsirinde nakledilen rivayetlerin siyakından anlaşılıyor ki, Efendimiz (s.a.), cinni grubunun gelişinden haberdar olmamış, bu durumu Cenab-ı Hak bu ayetlerle kendisine haber vermişti. Bu geliş, cinnilerin ilk gelişi idi. Rivayetlerin siyakı onların bundan sonra defalarca geldiklerini ifade etmektedir.

Gerçekten bu hadise Cenab-ı Hakk'ın kendisinden başka hiçbir kimsenin bilmediği gizli ordularının hazinesinden Resûlüne yönelik diğer bir yardımıdır. Sonra bu hadise hakkında nazil olan ayetlerin altında Efendimiz'in (s.a.) davetinin başarılı olduğu müjdesi yer almaktadır ve kainattaki hiçbir kuvvet bu davetin başarıya ulaşmasına engel olmayacaktır:

"Kim Allah'ın davetçisinin davetini kabul etmezse, yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değildir. Allah'tan başka onun dostları da yoktur. Böyleleri apaçık bir sapıklık içindedirler." (Ahkaf, 32.)

"Gerçekten biz anladık ki Allah'ı yeryüzünde aciz bırakmamıza imkân yoktur. Kaçmakla da hiçbir zaman onu aciz bırakamayız." (Cinn, 12.)

Bu yardım ve bu müjdeler karşısında Taif'ten kovularak ve eziyet edilerek çıktığından bu yana Efendimiz'in (s.a.) üzerine çöken keder, üzüntü ve ümitsizlik bulutları dağılmış, böylece Mekke'ye dönmeye, yeni bir gayret ve heyecanla İslâm'ı takdim etmek ve Allah'ın ebedi mesajını tebliğ etmek hususundaki ilk planın tatbikine yeniden başlamaya karar vermişti.

O zaman Zeyd b.Harise Efendimiz'e (s.a.):

- "Onlar (yani Kureyş) seni memleketinden çıkardıkları halde, tekrar nasıl onların yanına gidebiliyorsun?" demiş, Efendimiz (s.a.) ise:

- "Ya Zeyd!.. Şüphesiz Allah gördüğün bu sıkıntıları bizim için rahatlık vesilesi ve çıkış yolu kılacaktır. Şüphesiz Allah dinine yardımcı olacak, peygamberini muzaffer edecektir."

Resûlullah (s.a.) yola devam etti. Nihayet Mekke'ye yaklaşınca Hira'da biraz bekledi. Huzaa kabilesinden bir adamı Ahnes b. Şerik'a göndererek kendisini müdafaa etmesini talep etti. Ahnes: "Ben anlaşmaya katılmışım. Anlaşmaya katılan karşı tarafı müdafaa etmez." cevabını verdi.

Bunun üzerine Süheyl b. Amr'a haber gönderdi. Süheyl de: "Amiroğulları Ka'boğullarını müdafaa etmez." dedi.

Efendimiz (s.a.) bundan sonra Mut'im b. Adiyy'e haber gönderdi. Mut'im: "Peki!" dedi. Sonra silahlandı. Çocuklarını ve yakınlarını çağırarak: "Silahlarınızı kuşanın. Kâbe'nin yanında hazır olun. Çünkü ben Muhammed'i korumaya söz verdim." dedi.

Mut'im, Efendimiz'e de (s.a.): "Mekke'ye girebilsin." diye haber gönderdi. Efendimiz (s.a.) yanında Zeyd b. Harise olduğu halde Mekke'ye girip Mescid-i Haram'a geldi.

Mut'im b. Adiyy Harem-i Şerifte devesinin üzerinde ayağa kalkarak: "Ey Kureyş topluluğu! Ben Muhammed'i himayeme aldım. İçinizden hiç kimse ona dokunmasın." diye bağırdı.

Efendimiz (s.a.) de Hacer-i Esved'in yanına giderek onu öptü. İki rekat namaz kılıp evine gitti. Mut'im b. Adiyy ve evladı Efendimiz (s.a.) evine girinceye kadar onun etrafını silahlı olarak kuşatmışlardı.

Deniliyor ki, Ebu Cehil, Mut'im'e: "Sen onu himaye mi ediyorsun, yoksa sen de mi ona tabi olup müslüman oldun?" deyince Mut'im:

- "Hayır, sadece himaye ediyorum." dedi. Ebu Cehil:

- "Senin himaye ettiğin kişiyi biz de himaye ederiz." dedi.[98]

Resûlullah (s.a.) Mut'im'in bu iyiliğini unutmadı. Bedir esirleri hakkında şöyle buyurmuştu: "Mut'im b. Adiyy hayatta olsaydı, bana da şu müşrik esirler hakkında teklifte bulunsaydı bu esirlerin hepsini ona bırakırdım."[99]

Kabilelerin İslâm'a Davet Edilmesi

Peygamberliğin 10. yılının Zilkade ayında (619 M. yılının Haziran sonları veya Temmuz başlarında) Resûlullah (s.a.) Taif'ten Mekke'ye dönmüştü.

Kabilelere ve fertlere İslâm'ı arz etme vazifesine yeniden başlamak için Hac mevsiminin yaklaşması sebebiyle Mekke'ye dönmüştü Efendimiz (s.a.).

Hacılar, en uzak diyarlardan yaya veya binekli olarak gelip haccetmek ve kendilerine verilecek maddi-manevi faydaları elde etmek için Mekke'ye akın ediyorlardı. Peygamberimiz (s.a.), gelen hacılara, bu belirli günler içerisinde İslâm'ı tebliğ etmeye çalışıyordu.

İslâm'a Davet Edilen Kabileler

Zühri anlatıyor: Peygamber Efendimiz'in (s.a.) kendilerine gidip onlara davette bulunduğu kabilelerden bize ismi bildirilenler şunlardır: Amir b. Sa'saaoğulları, Muharib b. Hasfah, Fezara, Gassan, Murra, Hanife, Süleym, Abs, Nasoğulları, Büka'oğulları, Kinde, Kelb, Haris b. Ka'b Azrah, Hadarime. Bunlardan hiçbiri bu daveti kabul etmemişti.[100]

---

[98] Taif seferinin tafsilatı için bkz, İbn Hışâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/419-422, İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/46-47 Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s.141-143, el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, I/71-74; en-Necib-Âbâdî, *Tarihul-İslâm*, I/123-124.

[99] *Sahihu'l-Buhârî*, K. Fardil-Humus, Bab No, 16 (II/573), K. el-Megazi, Bab No, 12; *Sünenü Ebî Davud*, K. el-Cihad, Bab No, 120; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/80.

[100] Abdullah en-Necdî, *a.g.e.*, s. 149.

Zührî'nin isimlerini saydığı bu kabilelere aynı senede veya aynı Hac mevsiminde davet yapılmamış, peygamberliğin dördüncü yılı ile Hicret'ten önceki Hac mevsimi arasındaki müddet zarfında bu kabileler İslâm'a davet edilmişti. Ayrıca hangi kabilenin hangi tarihte İslâm'a davet edildiğini söylemek de mümkün değildir. Ancak Allâme el-Mansur-Furi 10. yılda kendilerine İslâm'ın arz edildiği birkaç kabileyi tespit etmiştir.[101]

İbn İshak İslâm'a davet şekli ile bu kabilelerin cevaplarını zikretmektedir. Özet olarak belirtelim:

1. *Kelboğulları*: Peygamberimiz (s.a.) bu kabileden "Abdullahoğulları" denilen bir batna gelerek onları Allah'a davet etti ve kendisinin konumunu açıkladı. "Ey Abdullahoğulları! Allah babanıza ne güzel isim vermiş!" dedi. Fakat onlar bu daveti kabul etmediler.

2. *Hanifeoğulları*: Efendimiz (s.a.) kendilerini yerlerinde ziyaret ederek Allah'a davet etmiş, kendisinin kim olduğunu açıklamıştır. Araplardan hiçbir kabile bunlar kadar çirkin bir karşılık vermemişti.

3. *Amir b. Sa'saaoğulları*: Efendimiz (s.a.) bunlara giderek Allah'a davet ettiğinde içlerinden Buhayra b. Firas:

- "Vallahi, ben Kureyş'ten bu şahsı çekip alsam, bununla bütün Arapları yenerdim (yani bütün Araplara hakim olurdum)" dedi. Sonra da: Ne dersin, eğer biz sana biat etsek, sonra da Allah seni muhaliflerine karşı muzaffer kılsa, senden sonra hakimiyet ve idare bizim olur mu?" diye sordu. Efendimiz:

- "Bu dava Allah'ındır. Onu dilediğine teslim eder" buyurdu. O da:

- "Boyunlarımızı senin uğrunda Arapların hedefi yapacağız, sonra da Allah seni muzaffer kılınca bu mesele başkalarının eline geçecek, öyle mi? Bizim senin davana ihtiyacımız yok!" dedi ve böylece reddetmiş oldular.

Amiroğulları Hac'dan sonra memleketlerine dönüp yaşlılığı sebebiyle Hacca gelemeyen büyüklerden birine durumu anlatıp:

- "Bize Kureyş'ten Abdülmuttaliboğullarından bir kişi geldi. Peygamber olduğunu iddia ediyor. Bizi kendisini himaye etmeye, kendisiyle birlikte bu davayı yaymaya, kendisini alıp memleketimize getirmeye davet ediyordu." dediler.

Bu zat ellerini başına koyup:

- "Ey Amiroğulları! Bu yaptığınızın telafisi mümkün olur mu? Bunun ardında gizli bir maksat olur mu? "Falan"ın nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ede-

---

[101] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, I/74; Necib-Âbâdî'de bu kesinlikle ifade etmiştir bkz, *Tarihu'l-İslâm*, I/125.

rim ki, söylediğin kimse kesinlikle Hz. İsmail neslindendir. Söylediği Hak'dır. Sizin görüşünüz ondan ne kadar uzak!"[102]

Mekke Dışından İman Edenler

Resûlullah (s.a.) kabilelere ve heyetlere İslâm'ı anlattığı gibi fertlere ve kişilere de İslâm'ı tebliğ ediyordu. Bunlardan bazılarından olumlu karşılık alınıyordu. Bu Hac mevsiminden az sonra birkaç kişi ona iman etmişti.

İşte onlardan bir levha:

1. *Süveyd b. Samit:* Yesrib'li değerli bir şairdi. Kavmi ona kahramanlığı, şairliği, şerefliliği, soyluluğu sebebiyle "kâmil" ismini vermişti. Mekke'ye Hacca veya umreye gelmiş, Resûlullah (s.a.) onu İslâm'a davet etmişti. Süveyd:

- "Belki de senin yanındaki kelâm benim yanımdaki kelâm gibidir." dedi. Efendimiz:

- "Senin yanında olan nedir?" dedi. Süveyd:

- "Lokman'ın hikmetleridir." Efendimiz (s.a.):

- "Onu bana anlat!" dedi. O da arz etti. Efendimiz (s.a.):

- "Şüphesiz bu kelâm güzel. Fakat benim yanımdaki kelâm bundan daha üstündür. Bu Allah Teâlâ'nın bana indirdiği Kur'an'dır. Bu hidayet ve nurdur." dedi. Sonra Efendimiz (s.a.) ona Kur'an okudu ve onu İslâm'a davet etti. O da müslüman oldu ve:

- "Hakikaten bu güzel bir söz!" dedi.

Medine'ye geldi ve daha sonra Buas Harbi'nde şehit oldu.[103] İslâm'a girişi peygamberliğin 11. yılının başlarındaydı.[104]

2. *İyas b. Muaz*: Yesribli bir gençti. Hazrec kabilesine karşı Kureyş'le anlaşmak için gelen Evs kabilesi heyetinde bulunuyordu. Bu da Peygamberliğin 11. yılının başlarında yapılan Buas Harbi'ne yakın bir zamanda İslâm'ı kabul etti.

Yesrib'de iki kabile arasında düşmanlık ateşi alevlenmişti. Evs sayıca Hazrec'den daha azdı. Resûlullah (s.a.) onların gelişini öğrenince kendilerine gidip konuştu. Onlara

- "Geliş maksadınızdan daha hayırlı bir şey ister misiniz?" dedi. Onlar:

- "O nedir?" diye sordular. Efendimiz (s.a.) de:

- "Ben Allah'ın Resûlüyüm. Allah'a kulluk etmeye, ona hiçbir şeyi ortak koşmamaya davet etmek üzere Allah beni kullarına elçi olarak gönderdi. Bana Kitab'ı indirdi." dedi. Sonra da onlara İslâm'ı anlattı, Kur'an okudu.

---

[102] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/424-425.

[103] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/425-427, el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/74.

[104] en-Necib-Âbâdî, *Tarihu'l-İslâm*, I/125.

İyas b. Muaz:

- "Ey Cemaat!.. Gerçekten de bu geliş gayenizden daha hayırlıdır" dedi.

Heyette bulunanlardan Ebu'l-Hayser Enes b. Rafi', Batha toprağından bir avuç alarak İyas'ın yüzüne attı ve ona:

- "Bırak bizi... Yemin ederim ki, biz başka bir gaye ile geldik" dedi.

İyas sustu. Resûlullah (s.a.) da kalktı. Heyet Kureyş'le anlaşma konusunda hiçbir başarı elde edemeden Yesrib'e döndü. Yesrib'e döndükten sonra çok geçmeden İyas vefat etti. Ölmesine yakın tehlil, tekbir getirir, Allah'a hamdeder, Sübhanallah derdi. Müellifler onun müslüman olarak öldüğünden şüphe etmemektedirler.[105]

3. *Ebu Zerr el-Gıfari*: Yesrib taraflarında otururdu. Resûlullah'a (s.a.) peygamberlik görevi verildiği haberi Süveyd b. Samit ve İyas b. Muaz'a ulaştığı zaman, bu haber Ebu Zerr'in de kulağına gitmiş, müslüman olmasına sebep olmuştu.[106]

Buhârî İbn Abbas'dan rivayet ediyor:

Ebu Zerr anlatıyor: Gıfar kabilesinden biriydim. Duydum ki Mekke'de peygamber olduğunu iddia eden bir adam çıkmış. Kardeşime: Bu adama git, onunla konuş ve haberini bana getir, dedim. Gitti, onunla görüştü ve dönüp geldi. Kardeşime:

- "Ne oldu?" dedim. O da:

- "Vallahi, hayrı emreden, şerden sakındıran bir adam gördüm." dedi."

- "Kalbe şifa olacak bir haber getirmedin." dedim.

Azığımı ve asamı aldım. Mekke yolunu tuttum. O'nu tanımıyor ve sormak da istemiyordum. Zemzem suyundan içiyor, Mescid-i Haram'da kalıyordum. Yanıma Hz. Ali geldi:

- "Sanki bu adam yabancı ?" dedi.

- "Evet." dedim.

Eve doğru gitti. Ben de onunla gittim. Bana bir şey sormuyordu. Ben de ona bir şey sormuyor ve durumu anlatmıyordum.

Sabah olunca "Peygamber"i sormak için Mescid-i Haram'a gittim. Bana ondan haber verecek kimse yoktu. Yine yanıma Hz. Ali geldi.

- "Şu adam hala evini tanımadı mı?" dedi.

- "Hayır" dedim.

- "Gel benimle" dedi. Sonra da:

105 İbn Hişâm *a.g.e.*, I/427, 428; en-Necib-Âbâdî, *a.g.e.*, I/126.

106 en-Necib-Âbâdî, *a.g.e.*, I/128.

- "İşin ne? Bu memlekete niçin geldin?" diye sordu.

- "Sırrımı saklarsan anlatırım." dedim.

- "Peki, saklarım." dedi. Ben de:

- "Duydum ki burada bir adam çıkmış, peygamber olduğunu iddia ediyormuş. Onunla konuşması için kardeşimi gönderdim. Dönüp geldi, ama sadra şifa bir haber getirmedi. Ben de o zatla görüşmeye karar verdim." dedim.

Hz. Ali de Ebu Zerr'e:

- "İşte şimdi doğru yolu buldun. Ben şimdi ona gidiyorum. Beni takip et. Nereden girersem sen de oradan gir. Ben sana zarar vermesinden koktuğum birini gördüğümde bir duvarın yanında durur, nalınımı tamir eder gibi yaparım. O zaman sen yoluna devam et" dedi.

Ebu Zerr diyor ki: "Hz. Ali yürüdü, ben de onunla beraber yürüdüm. O, içeri girince ben de onunla birlikte Peygamberimiz'ın (s.a.) yanına girdim. Resûlullah'a (s.a.):

- "Bana İslâm'ı anlat." dedim. Resûlullah (s.a.) da anlattı. Orada müslüman oldum. Efendimiz bana:

- "Ya Eba Zerr! Bu durumu gizle. Memleketine dön. Ortaya çıktığımız haberi sana ulaşınca gel!" dedi. Ben de:

- "Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, onların -müşriklerin- ortasında bunu ilan edeceğim." dedim. Kureyş'in bulunduğu bir vakitte Mescid-i Haram'a gittim ve:

- "Ey Kureyş topluluğu! Ben Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim." dedim. Bazıları:

- "Kalkın şu dininden dönen adama (haddini bildirin)!" dediler.

Kalktılar, beni öldüresiye dövdüler. Hz. Abbas yetişti, üzerime kapandı. Onlara dönüp: "Yazık size! Gıfar kabilesinden bir adamı mı öldüreceksiniz? Ticaret yolunuz, yol uğrağınız Gıfar kabilesinden geçiyor." dedi. Onlar da beni bıraktılar.

Ertesi gün olunca dönüp geldim. Dün söylediğimi o günde söyledim.

- "Kalkın şu dininden dönen adama (haddini bildirin)!" dediler. Dün ne yaptılarsa aynısını yaptılar. Yine Hz. Abbas yetişti. Üzerime kapandı. Dünkü sözünü aynen tekrarladı.[107]

4. *Tufeyl b. Amr ed-Devsi:* Devs kabilesinin reisi olup şerefli bir kişi, değerli bir şairdi. Kabilesi Yemen'in bazı bölgelerinde hakim ya da yarı hakim durumundaydı.

---

[107] *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Menakıb, Bab No (11), I/499-500, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab No (33), I/544-545.

Tufeyl Mekke'ye peygamberliğin 11. yılında geldi. Mekkeliler şehir dışında onu karşılamışlar, son derece takdir ve hürmet göstermişlerdi Tufeyl'e:

- "Ya Tufeyl! Sen şu aramızdaki adamın bize problem çıkardığı, topluluğumuzu dağıttığı, birliğimizi bozduğu bir zamanda memleketimize geldin. Bu adamın sözü sihir gibidir. Baba ile evladının, kardeşle kardeşin, karı ile kocanın arasını açıyor. Biz şu başımıza gelenin sana ve kavmine gelmesinden korkarız. Onunla konuşma ve ondan hiçbir şey dinleme." dediler.

Tufeyl diyor ki: "Allah'a yemin ederim ki, bana o kadar söylediler ki ondan hiçbir şey dinlememeye ve onunla konuşmamaya karar verdim. Hatta Mescid-i Haram'a gittiğim zaman onun sözünden bir şey duymayayım diye kulağıma pamuk tıkamıştım.

Bir gün Mescid-i Haram'a gittim. Bir de ne göreyim: O, Kâbe'nin yanında durmuş, namaz kılıyordu. Ben de onun yakınında durdum. Allah bana mutlaka onun sözünü duyurmayı takdir etmişti. Güzel bir kelâm duydum. Kendi kendime: Yazık, keşke anam beni kaybetseydi! Vallahi ben değerli bir şairim. Güzelle çirkin bana gizli kalmaz. Şu adamın söylediğini işitmeme ne mani var ki? Güzel ise kabul ederim, çirkin ise reddederim, dedim.

Bekledim. Evine giderken ben de onu takip ettim. Evine girince ben de (izin isteyip) girdim. Geliş hikayemi, insanların beni korkutmalarını, kulağıma pamuk tıkadığımı, sonra bazı sözlerini işittiğimi arz ettim. Ona "Bana gayeni anlat!" dedim. O da bana İslâm'ı anlattı. Bana Kur'an okudu. Vallahi bu sözden daha güzel bir söz, bundan daha doğru bir hareket işitmemiştim. Hemen müslüman oldum. Hemen şahadet getirdim ve ona:

- "Ben kavmim içinde itaat edilen biriyim. Onlara dönüp İslâm'ı anlatacağım. Allah'ın bana bir mucize vermesi için dua et." dedim. O da dua etti.

Tufeyl'e verilen mucize şuydu: Kavmine yaklaştığında Allah onun yüzüne lamba gibi bir "nur" vermişti. Tufeyl: "Allahım! Yüzümden başka bir yeri nurlandır. Bu bir noksanlıktır, demelerinden korkuyorum" dedi. Bunun üzerine nur kamçısına geçti.

Tufeyl babasını ve hanımını İslâm'a davet etmiş, onlar da müslüman olmuşlardı. Fakat kavmi İslâm'ı kabul etmekte gecikmişti. Onların arasında davete devam etmiş, nihayet Hendek Savaşından sonra[108] yanında kavminden yetmiş veya seksen aile olduğu halde hicret etmişti. Tufeyl, İslâm yolunda güzel bir imtihan vermiş, Yemame harbinde şehit olmuştu.[109]

---

108 Daha doğrusu "Hudeybiye Barışından sonra", çünkü Tufeyl Medine'ye geldiğinde Resûlullah (s.a.) Hayber'deydi. Bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/385.

109 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/382-385, el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/81-82, Abdullah en-Necdî, *a.g.e.*, s.144, en-Necib-Âbâdî, *a.g.e.*, I/127.

5. *Damad el-Ezdi*: Yemen'deki Ezd-i Şenue kabılesindendi. Okuyup üfleyiciliği vardı. Mekke'ye gelmiş ve ayak takımının, "Muhammed mecnundur." dediklerini işitmiş, "Keşke şu adama gitsem. Belki de Allah ona benim elimle şifa verecektir." demişti.

Efendimiz'le karşılaşmış ve Ona:

- "Ya Muhammed! Ben bu derde okurum. Arzu eder misin?" dedi.

Efendimiz ise:

- "Şüphesiz Hamd Allah'a mahsustur. Ona hamdeder ve ondan yardım dileriz. Allah kime hidayet ederse onu saptıracak kimse yoktur. Kimi de dalalette bırakırsa ona hidayet verecek kimse yoktur. Sadece tek Allah'dan başka ilah olmadığına ve O'nun ortağı bulunmadığına şahadet ederim. Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim." dedi. Damad:

- "Şu kelimelerini bana tekrar eder misin?" dedi.

Resûlullah da (s.a.) bu kelimeleri üç defa tekrar etti. Damad:

- "Ben kahinlerin sözünü, sihirbazların sözünü, şairlerin sözünü dinledim. Senin şu sözlerinin benzerini duymadım. Bunlar denizin derinliklerine ulaştılar. Ver elini İslâm üzerine sana biat edeyim." dedi ve biat etti.[110]

Medine Halkından Altı Kıymetli Şahsiyet

Peygamberliğin 11. yılının Hac mevsiminde (620 M. yılının Temmuz'unda) İslâm daveti güzel ve verimli tohumlar halindeki süratle dallı-budaklı yüksek ağaçlar haline gelmiş, müslümanlar da yıllar boyunca zulüm ve tuğyanın sıcaklığından bu ağaçların geniş gölgesine sığınmışlardı.

Mekke halkından gördüğü yalanlamalar ve engellemeler karşısında Efendimiz (s.a.) gayet hikmetli bir metot takip ediyor, davet için çeşitli kabilelere gece karanlığında gidiyor, böylece onunla kabileler arasında engel olacak Mekke'nin müşrik halkından hiç kimseyle karşılaşmıyordu.[111] Bir gece bu şekilde yanında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali olduğu halde çıkmış ve Zühel ve Şeyban b. Sa'lebeoğullarının yerlerine uğramıştı. Hz. Ebu Bekir'le Züheloğullarından biri arasında gayet güzel soru ve cevaplar geçmiş, Şeybanoğulları da beklenen cevapları vermişlerdi. Ancak İslâm'ı kabul etmekte çekimser kalmışlardı.[112]

Sonra Resûlullah (s.a.) Mina'da "Akabe" denilen yerden[113] geçmiş, aralarında konuşan birkaç kişinin seslerini işitmişti. Yanlarına gidip onlarla görüşmüştü. Bunlar

---

110 *Sahihu'l-Müslim*, K. el-Cum'a, Hadis No, *46*, Ahmed B. Hanbel, *el-Müsned*, I/307.

111 en-Necîb-Âbâdi, *Tarihu'l-İslâm*, I/129.

112 Bkz, Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s.150-152.

113 Akabe, Bugün Mina'da Cemretü'l-Akabe'nin (halk tabiriyle Büyük Şeytan'ın) güney tarafında kıbleye dönülünce sağ tarafta iki küçük tepenin arasındaki yerdir. Şu anda burada Osmanlılar zamanında yapılmış eski bir mescid bulunmaktadır. (Mütercim)

Yesrib gençlerindendi. Hepsi de Hazrec kabilesinden olan 6 kişiydiler. İsimleri şöyleydi:

1. Es'ad b. Zürare	Neccaroğullarından
2. Avn b. Haris b. Rifaa "İbn Afra"	Neccaroğullarından
3. Rafi' b. Malik b. Aclan	Züraykoğullarından
4. Kutbe b. Amir b. Hadide	Selemeoğullarından
5. Ukbe b. Amir b. Nabi	Haram b. Ka'boğullarından
6. Cabir b. Abdillah b. Riab	Ubeyd b. Ganemoğullarından

Yesrib halkı uzun zamandan beri müttefikleri olan Yesrib Yahudilerinden: "Peygamberlerden biri bu zamanda gönderilmiştir, yakında, ortaya çıkacaktır, biz ona tabi olacağız. Onun yanında sizleri Ad ve İrem kabileleri gibi öldüreceğiz." sözlerini işitmeleri sebebiyle -diğer Arabistan halkına nazaran- gelecek olan son peygamber hakkında daha fazla bilgiliydiler.[114]

Resûlullah (s.a.) onların yanına varınca:

- "Siz kimsiniz?" diye sordu. Onlar da:

- "Hazrec kabilesinden bir grup" dediler. Efendimiz:

- "Yahudilerin müttefiklerinden mi?" diye sordu. Onlar:

- "Evet" dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Oturmaz mısınız, sizinle konuşayım" dedi. Onlar:

- "Peki!" dediler. Yanına oturdular.

Efendimiz (s.a.) de onlara İslâm'ın hakikatini ve İslâm'a daveti açıkladı. Onları Allah'ın (c.c) dinine davet etti ve onlara Kur'an okudu. Birbirlerine:

- "Görüyor musunuz arkadaşlar, bu Yahudilerin kendisiyle bizleri korkuttuğu peygamberdir. Onlar bizi geçmesinler. Bu peygamberin davetini kabul etmekte acele davranıp hemen müslüman olalım!" dediler. Bu gençler Yesrib'in akıllı-şuurlu gençleriydiler. Yakın zamanda aralarında çıkan ve alevi yayılarak devam eden iç harp onları yiyip bitiriyordu. Bu davetin harbin son bulması için sebep teşkil edeceğini umuyorlardı. Efendimiz'e (s.a.) şöyle dediler:

- "Biz kavmimizi öyle bir durumda bıraktık ki, onların aralarındaki düşmanlık ve kötülük başka hiçbir kavimde yoktur. Umulur ki Allah senin sebebinle kavmimizi birleştirir. Biz şimdi onlara gidecek, senin getirdiğin dine onları davet edecek ve ka-

[114] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, I/84 (5); İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/50; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/429-541.

bul ettiğimiz bu dini onlara arz edeceğiz. Eğer Allah onları senin etrafında birleştirirse senden daha değerli hiç kimse olamaz."

Bunlar Medine'ye döndüklerinde İslâm davasını oraya taşımışlardı. Medine'de (Yahudiler hariç) Resûlullah'ın (s.a.) adı anılmayan hiçbir ev kalmamıştı.[115]

Efendimiz'in (s.a.) Hz. Aişe ile Evlenmesi

Peygamberliğin 11. yılının Şevval ayında Resûlullah (s.a.) 6 yaşındaki Hz. Aişe-i Sıddîka (r.a.) ile nikahlanmıştı. Evliliği ise Medine'de hicretin ilk yılında Şevval ayında Hz. Aişe 9 yaşında iken gerçekleşmişti.[116]

8. İSRA ve MİRAÇ

Peygamber Efendimiz (s.a.), İslâm'a davetin bu merhalesinde ve davet başarı ile sıkıntılar arasında bir yerdeyken, Miraç hadisesi meydana gelmişti.

İsra hadisesinin zamanı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:

a. İsra, Allah'ın Efendimiz'e peygamberlik verdiği senede gerçekleşmişti. Taberi bu görüşü uygun bulmuştur.
b. Peygamberliğin 5. yılında olmuştu. Nevevî ve Kurtubî bu görüşü tercih etmişlerdir.
c. Peygamberliğin 10. yılının Receb ayının 27. gecesinde olmuştu. Allame el-Mansur-Furi bu görüşü tercih etmiştir.[117]
d. Hicretten 16 ay önce, yani peygamberliğin 12. yılının Ramazan ayında
e. Hicretten 14 ay önce, yani peygamberliğin 13. yılının Muharrem ayında
f. Hicretten bir yıl önce, yani peygamberliğin 13. yılının Rabîul-evvel ayında

İlk Üç Görüş: Hz. Hatice'nin (r.a.) peygamberliğin 10. yılının Ramazan ayında vefat etmesiyle reddedilmiştir. Çünkü onun vefatı beş vakit namazın farz kılınmasından önceydi. Beş vakit namazın İsra gecesinde farz kılındığı hususunda ise ihtilaf yoktur.

Diğer üç görüş arasında tercih edilebilecek bir görüş bulamadım. Ancak İsra Suresi'nin nüzulü, İsra'nın çok geç olduğuna delalet etmektedir.

Hadis imamları bu hadiseyi tafsilatlı bir şekilde rivayet etmektedirler. Bu rivayetleri kısaca şöyle zikredebiliriz:

---

[115] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/428-430.

[116] İbnu'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s.10; *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbil-Ensar, Bab No (44), I/551

[117] Meşhur olan görüş de budur. (Mütercim)

İbnü'l-Kayyim der ki: Resûlullah (s.a.) Mescid-i Haram'dan Beytü'l-Makdis'e sahih görüşe göre bedeniyle, Burak üzerine binmiş olarak, Cibril'in (a.s.) yanında geceleyin götürülmüştü. Beytü'l-Makdis'te indi, peygamberlere imam olarak namaz kıldırdı ve Burak'ı mescidin kapısındaki halkaya bağladı.[118]

Sonra bu gece Efendimiz (s.a.) Beytü'l-Makdis'ten dünya semasına yükseltildi. Cibril, Efendimiz için bu semanın açılmasını istedi. Sema açıldı. Efendimiz orada Ebu'l-Beşer (insanlığın babası) Adem'i (a.s.) gördü. Ona selâm verdi. O da selâmına karşılık verdi. Peygamberliğini ikrar etti. Allah, Efendimiz'e Hz. Adem'in sağ tarafından şehitlerin ruhunu, sol tarafından isyankârların ruhunu gösterdi.

Sonra ikinci semaya yükseltildi. Cibril semanın açılmasını istedi. Orada Efendimiz (s.a.) Hz. Yahya b. Zekeriyya ve Hz. İsa b. Meryem'i gördü. Onlarla görüştü. Onlara selâm verdi. Onlar da selâmını aldılar, hoş geldin dediler, peygamberliğini ikrar ettiler.

Sonra üçüncü semaya yükseltildi. Orada Hz. Yusuf'u gördü. Ona selâm verdi. Hz. Yusuf da selâmını aldı, hoş geldin dedi, peygamberliğini ikrar etti.

Sonra beşinci semaya yükseltildi. Orada Hz. Harun b. İmran'ı gördü. Ona selâm verdi. Hz. Harun da selâmını aldı, Merhaba, hoş geldin dedi, peygamberliğini ikrar etti.

Sonra altıncı semaya yükseltildi. Orada Hz. Musa b. İmran'la karşılaştı. Ona selâm verdi. Hz. Musa da selâmını aldı, hoş geldin dedi, peygamberliğini ikrar etti.

Hz. Musa'yı geçerken Hz. Musa ağladı. Ona:

- "Seni ağlatan sebep nedir?" denildi. Hz. Musa:

- "Ağlarım… Çünkü benden sonra peygamber olan bir gencin Cennete giren ümmeti, benim ümmetimden cennete girenlerden daha çok olacak!" dedi.

Efendimiz (s.a.) sonra yedinci semaya yükseltildi. Orada Hz. İbrahim'le karşılaştı. Ona selâm verdi. Hz. İbrahim de selâmını aldı, "Merhaba, hoş geldin!" dedi ve peygamberliğini ikrar etti.

Sonra Sidretül-Münteha'ya yükseltildi. Sonra da Beyt-i Ma'mur ona gösterildi.

Sonra da Cenab-ı Hakk'a (c.c.) yükseltildi. Allah'a yaklaştı Kab-ı Kavseyn (iki yayın ucu) veya daha yakın oldu. Cenab-ı Hak kuluna dilediğini vahyetti. 50 (elli) vakit namazı farz kıldı.

Efendimiz (s.a.) döndü ve Hz. Musa'ya uğradı. Hz. Musa:

- "Cenab-ı Hak sana ne emretti?" diye sordu. Efendimiz:

- "Elli vakit namazı." buyurdu. Hz. Musa:

---

[118] Buraya kadar olan hadiseye *İsra*, bundan sonraki duruma *Mi'raç* adı verilir.

- "Ümmetin buna güç yetiremez. Rabbine dön ve ondan ümmetin için namazı hafifletmesini iste." dedi.

Efendimiz (s.a.) de yüzünü Cibril'e doğru çevirdi. Sanki Cibril'le bu hususta istişare etmek istiyordu. Cibril de:

- "Evet. Arzu edersen..." diye Efendimiz'e işaret etti.

Cibril Efendimiz'i yükseltti. Nihayet Allah Teâlâ'ya vasıl oldu. -Buhârî'nin bazı rivayetlerine göre: Cibril bulunduğu yerde kaldı.- Cenab-ı Hak (elli vakit namazdan) 10 vakit namaz eksiltti.

Efendimiz (s.a.) sonra tekrar Hz. Musa'ya uğradı. Durumu anlattı. Hz. Musa:

- "Rabbine dön, hafifletmesini iste." dedi.

Efendimiz (s.a.) bunun üzerine Cenab-ı Hak ile Hz. Musa arasında gidip geldi. Nihayet Cenab-ı Hak namazı "5 vakte" indirdi. Hz. Musa yine Efendimiz'e gidip hafifletmesini söyleyince Efendimiz (s.a.):

- "Rabbimden utandım. Ben buna razıyım ve kabul ediyorum." dedi. Biraz daha uzaklaşınca bir ses:

- "Farzımı kesin olarak tayin ettim. Bu farzı kullarıma hafiflettim." diyordu.[119]

İbnü'l-Kayyim bundan sonra Efendimiz'in (s.a.) Cenab-ı Hakkı görüp görmediği hususundaki ilim ehli arasındaki ihtilafı anlattı. Sonra da bu konuda İbn Teymiye'nin görüşünü nakleder. Konunun özeti şudur: Efendimiz'in Cenab-ı Hakkı dünya gözüyle görmesi asla vaki olmamıştır. Sahabeden hiçbiri bunu söylememiştir. Ancak İbn Abbas'tan "Efendimiz'in Cenab-ı Hakkı mutlak olarak gördüğü" ve yine "kalbiyle gördüğü" nakledilmiştir. Birinci görüş ikincisine muhalif değildir.[120]

Necm Suresi'ndeki: "*Sonra yaklaştı ve sarktı*" (Necm, 8.) mealindeki "yaklaşma" ile İsra hadisesindeki "yaklaşma" ayrıdır. Çünkü Necm suresindeki yaklaşma "Cibril'in yaklaşması ve sarkmasıdır." Hz. Aişe ve İbn Mes'ud bu şekilde tefsir etmişlerdir. Ayetin siyakı da (gelişi de) buna delalet etmektedir.

İsra Suresi'ndeki yaklaşma, "Cenab-ı Hakkın yaklaşmasıdır." Necm Suresinde buna temas edilmemektedir. Bilakis Necm Suresinde: "*Onu bir daha inerken gördü... Sidretü'l-Münteha'nın yanında*" (Necm, 13-14.) ifadesi vardır. Buradaki Cibril'dir. Resûlullah (s.a.) Cibril'i kendi suretinde -asıl şeklinde- iki defa gördü: Biri yeryüzünde, diğeri de Sidretü'l-Münteha'da.. Allah en iyi bilendir."[121]

---

119 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/47, 48.

120 *A.y.*

121 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/47, 48, *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbıl-Ensar, Bab 41-42, I/548-550 K. et-Tefsir, Suretü'l-İsra, Bab,3, II/684; *Sahîhu'l-Müslim*, K. el-Mesacid, I/91-96.

Efendimiz'in (s.a.) göğsü bu hadise münasebetiyle ikinci defa yarılmıştı. Resûlullah (s.a.) bu ulvi seyahati esnasında çeşitli manzaralarla karşılaşmıştı:

Efendimiz'e "süt" ve "şarap" ikram edilmiş, o, sütü tercih etmişti. Kendisine: "Fıtraten hidayeti buldun. Yaratılışa uygun hareket ettin. Eğer şarabı alsaydın ümmetin sapıtırdı." denilmişti.

Cennette dört nehir görmüştü: İkisi açık, ikisi gizliydi. Açık nehirler: Nil ve Fırat nehirleriydi. Bunun manası: Onun getirdiği ulvi dava Nil ve Fırat civarındaki bereketli vadilerde yerleşecek, bu beldelerin halkı nesiller boyunca İslâm'a gönül verecek demektir. Yoksa Nil ve Fırat'ın suyu cennetten doğuyor, manasına gelmez.

Cehennemin kapıcı meleği Mâlik'i gördü. Gülmüyordu. Yüzünde gülümseme alameti de yoktu. Ayrıca Cennet ve Cehennemi gördü.

"Zulmederek yetim malı yiyenleri" gördü. Bunların deve dudakları gibi kalın dudakları vardı. Ağızlarına büyük taş parçası gibi ateşten bir parça atılıyor, arkalarından çıkıyordu.

"Faiz yiyenleri" gördü. Büyük karınları vardı. Bu sebeple yerlerinden ayrılamıyorlardı.

"Zina edenleri" gördü. Önlerinde temiz, taze, güzel et ile pis, kokmuş murdar et vardı. Temiz ve taze eti bırakıp pis, kokmuş etten yiyorlardı.

"Yabancı erkeklerle görüşen kadınları" gördü. Göğüslerinden tavana asılmışlardı.

Kudüs'e gidip gelirken yolda Mekke halkından bir kafile görmüş, onlara kaybettikleri bir devenin yerini göstermiş, onlar uykuda iken kapalı bir su kabından su içmiş ve yine su kabını kapalı olarak bırakmıştı. Bu durum İsra gecesi sabahında Efendimiz'in "İsra Hadisesi"nde sözünün doğruluğuna delil olmuştu.[122]

Sabah olunca Resûlullah (s.a.) Mekke halkına Cenab-ı Hakkın kendisine gösterdiği büyük mucizeleri haber verdi. Bunun üzerine kavminin yalanlamaları, eziyetleri ve zarar vermeleri daha çok şiddetlendi. Ondan Beyt-i Makdis'i tarif ve tasvir etmesini istediler. Allah da Beyt-i Makdis'i Efendimiz'in gözünün önüne getirdi. Böylece Beyt-i Makdis'in durumunu birer birer haber vermeye başladı. Haber verdiği hiçbir şeyi reddedemiyorlardı. Efendimiz (s.a.) onlara gidip gelirken gördüğü ticaret kervanını haber vermiş, ne zaman varacağını bildirmiş, kaybettikleri deveyi söylemişti. Durum aynen onun anlattığı gibi çıkmıştı. Ama bütün bu haberler, onların sadece nefretini arttırmış, zalimler ancak inkârda direnmişlerdi.[123]

---

[122] Adı geçen eserler ve İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/397, 402-406.

[123] İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/48, İbn Hişâm, *Sahihu*, I/402, 403 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. et-Tefsir, Suretü'l-İsra, Bab (3), II/684 *Sahîhu'l-Müslim*, K. el-Mesacid, I/96.

Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) "sıddîk" olarak isimlendirilmesi, insanlar bu hadiseyi yalanladıklarında onun hemen tasdik etmesi sebebiyledir" denilmiştir.[124]

Bu ulvî seyahatin sebebi hakkında bildirilen en özlü ve en muazzam ifade Cenab-ı Hakkın: "*Ona (kudretimizi gösteren) bazı ayetlerimizi gösterelim diye...*" (İsra, 1.) mealindeki ayet-i kerimesidir.

Bu, Cenab-ı Hakk'ın peygamberler hakkındaki ilahi sünnetidir. Nitekim Cenab-ı Hak, Hz. İbrahim (a.s.) için: "*Böylece biz İbrahim'e yerin ve göklerin melekûtunu gösteririz, yakînen iman edenlerden olması için...*" (En'am, 75.) buyurmuş, Hz. Musa'ya: "*Sana büyük ayetlerimizden göstermemiz için...*" (Ta-ha, 23.) buyurmuştu.

Cenab-ı Hak bu ilahi iradenin gayesini, "*Yakînen iman edenlerden olması için...*" ifadesiyle beyan etmiştir. Peygamberlerin ilimlerinin "büyük kudret ayetlerini görme"ye dayanması sebebiyle, peygamberler için derecesi belirlenemeyecek mertebede "ayne'l-yakîn" gerçekleşmiştir.

Zira o peygamberler Allah yolunda başkalarının tahammül edemeyecekleri eza ve cefalara tahammül ediyorlardı. Bütün dünya kuvvetleri onlara göre bir sinek kanadı gibi değersiz olup, işkence ve cefalara aldırış etmiyorlardı.

Bu ulvi seyahatin ardında gizlenen hikmet ve sırların asıl inceleme yeri, "Şeriatın Esrarı"nı inceleyen kitaplardır. Fakat bu mübarek seyahatin pınarlarından fışkıran ve Sîret-i Nebi gül bahçesini şenlendiren bazı hakikatleri kısaca kaydetmeyi uygun görüyorum.

İsra Suresi'ni okuyan kişi Cenab-ı Hakk'ın İsra hadisesini sadece bir ayette anlattığını, sonra Yahudilerin melanetlerini ve suçlarını zikretmeye başladığını, sonra da bu Kur'an-ı Kerim'in en sağlam yolu gösterdiğini bildirdiğini görür. Belki de iki ayet arasında bir münasebetin bulunmadığını zannedebilir.

Halbuki durum böyle değildir. Cenab-ı Hak bu üslûpla İsra hadisesinin Beytü'l-Makdis'te meydana geldiğine işaret etmektedir. Artık Yahudilerin insanlığın liderliği makamında kalmalarına imkân bırakmayan çeşitli suçları işlemeleri sebebiyle "İnsanlığın Manevi Liderliği" makamından indirildiklerine işaret etmektedir. Cenab-ı Hak bu görevi fiilen Resûlüne devretmekte, "İbrahîmî Davet"in iki merkezini onda toplamaktadır.

Artık Manevî Liderliğin bir ümmetten diğer bir ümmete, tarihini zulüm, hıyanet, isyan ve düşmanlıkla dolduran bir ümmetten, iyilik ve hayra koşan ve Kur'an vahyi ile gıdalanan bir ümmete devredilme zamanı gelmiştir.

Fakat Resûlullah (s.a.) insanlar arasında kabul görmez bir halde Mekke dağlarında dolaşırken bu Manevî Liderlik nasıl devredilecektir? Bu soru bir başka gerçeğin

[124] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/399.

örtüsünü de kaldıracaktır. Bu gerçek de şudur: İslâm davetinde bir devir artık sona ermektedir. Artık akışı diğerinden farklı bir devir başlayacaktır.

Bunun için bazı ayetlerin müşriklere karşı açık bir uyarı ve şiddetli bir korkutma manası ihtiva ettiğini görüyoruz: *"Biz bir memleketi helâk etmek istediğimiz zaman, o memleketin zevke düşkünlerine -Hakka itaat etmelerini- emrederiz. Onlar da boyun eğip itaat etmezler. Artık o memleket üzerine hüküm gerçekleşmiştir. Nihayet o memleketi kökünden yerle bir ederiz."* (İsra, 16.)

"Nuh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik. Kullarının günahlarına her şeyden en iyi şekilde haberdar ve her şeyi en iyi gören olarak Rabbin yeter." (İsra, 17.)

Bu ayetlerin yanında ayrıca müslümanlara İslâm cemiyetinin üzerine bina edildiği medeniyet esaslarını beyan eden diğer ayetler de vardır. Sanki müslümanlar yeryüzüne yerleşmiş ve bütün işleri de her bakımdan tanzim edilmişti. Sanki müslümanlar sımsıkı bir birlik meydana getirmişler ve cemiyet bu birlik üzerine yürümeye başlamıştı.

Yine burada Resûlullah'ın (s.a.) vazifesinin istikrar bulacağı, dünyanın her köşesine davetini yaymak için merkez teşkil edecek emin bir yere (Medine-i Münevvere'ye) kavuşacağına dair bir işaret vardır. Konumuzla ilgili olduğu için anlatmayı tercih ettiğimiz bu mübarek seyahatin sırlarından biri de budur.

Bu ve benzeri hikmetler sebebiyle İsra hadisesinin ya İlk Akabe Biatı'na yakın, ya da iki biat arasında meydana geldiği kanaatine varmaktayız. Allah en iyi bilendir elbette!

Dördüncü Bölüm

BİATLER ve MEDİNE'YE HİCRET

1. AKABE BİATLERİ

İlk Akabe Biatı

Peygamberliğin 11. yılının Hac mevsiminde Yesrib (Medine) halkından 6 kişinin İslâm'ı kabul ettiklerini ve Efendimiz'e (s.a.) bu daveti kavimlerine tebliğ edecekleri hususunda söz verdiklerini belirtmiştik.

Bundan sonraki Hac mevsiminde -Peygamberliğin 12. yılında Miladi 621 yılı- Yesrib'ten 12 kişi gelmişti. İçlerinden beş kişi geçen yıl Resûlullah (s.a.) ile görüşen altı kişi arasındaydılar. Bu yıl gelemeyen altıncı kişi Cabir b. Abdillah b. Riab idi.

Bu yıl yeni gelen 7 kişi şunlardı:

1. Muaz b. Haris "İbnul-Afra"	: Hazrec Kabilesi, Neccaroğullarından
2. Zekvan b. Abdil-Kays	: Hazrec Kabilesi, Züraykoğullarından
3. Ubade b. Samit	: Hazrec Kabilesi, Ganemoğullarından
4. Yezid b. Sa'lebe	: Hazrec Kabilesi, Ganemoğulları müttefiklerinden
5. Abbas b. Ubade b. Nadle	: Hazrec Kabilesi, Salimoğullarından
6. Ebu'l-Heysem b. Tiyhan	: Evs Kabilesi, Abdüleşheloğullarından
7. Uveym b. Saide	: Evs Kabilesi, Amr b. Avfoğullarından

Bunlar Resûlullah (s.a.) ile Mina'da "Akabe" denilen yerde görüştüler. "Kadınların biatı" adı verilen ve Mekke'nin Fethi'nden sonra nazil olan bir ayet-i kerimede bildirilen biat şekli ile Efendimiz'e (s.a.) biat ettiler.

Buhârî, Ubade b. Samit'ten rivayet ediyor: Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "Gelin;

-Hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmayacaksınız,

-Hırsızlık yapmayacaksınız,

-Zina etmeyeceksiniz,

-Evladınızı öldürmeyeceksiniz,

-Eliniz altındaki çocukların nesebi konusunda iftira ve bühtan etmeyeceksiniz.

-Hiçbir meşru meselede bana isyan etmeyeceksiniz, diye bana biat edin. Sizden kim bu biatında vefakarlık gösterirse ecri Allah'a aittir. Kim de bu günahlardan birini işler de dünyada cezasını görürse bu onun keffareti olur. Allah dilerse cezalandırır, dilerse affeder."

Ubade b. Samit: "Efendimiz'e bu şartlarla biat ettim, (başka bir nüshada: biat ettik." diyor.[1]

Medine'de İlk İslâm Elçisi

Biat tamamlanıp da Hac mevsimi sona erdiğinde, Peygamberimiz (s.a.), biat edenlerle birlikte, Medine'deki müslümanlara İslâm dinini öğretmek, ahkâmını bildirmek, henüz şirk içinde bulunanları İslâm'a davet etmek için Medine'ye ilk elçisini gönderdi. Bu manevi elçilik vazifesi için de ilk müslümanlardan olan İslâm gençlerinden birini seçmişti. Bu da Mus'ab b. Umeyr el-Abderî (r.a.) idi.

Gıpta Edilecek Büyük Bir Başarı

Mus'ab b. Umeyr, Es'ad b. Zürare'nin konuğu olmuş, her ikisi de Yesrib halkı arasında büyük bir aşk ve ciddiyetle İslâm'ı yaymaya başlamışlardı. Mus'ab "Mukri'=güzel Kur'an okuyan" lakabıyla tanınmıştı.

Mus'ab'ın başarısı hakkında nakledilen en güzel haberlerden biri şudur: Es'ad b. Zürare, Mus'ab'la birlikte bir gün Abdüleşhel ve Zufroğulları yurduna gitmek için yola çıkmıştı.

Zufroğullarına ait bir bahçeye girmişler, Marak kuyusu denilen kuyu başında oturmuşlardı. Müslümanlardan birkaç kişi de gelip yanlarına oturmuştu.

Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr o zaman şirk içinde olup Abdüleşheloğullarının reisleriydiler. Mus'ab ve arkadaşlarının konuştuklarını işittiklerinde Sa'd, Üseyd'e: "Zayıf olanlarımızı kandırmaya gelen şu iki adama git ve onları menet. Bir daha da

---

1 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-İman, Bab, (11), I/ K. Menakıbil-Ensar, Bab, (43), I/550; K. et-Tefsir, Suretü'l-Mümtehine, Bab, (3), II/727; K. el-Hudud, Bab, (8), II/1003.

...urdumuza gelmelerini yasakla. Çünkü Es'ad b. Zürare teyzemin oğludur. Şu adam olmasaydı ben onu hallederdim." dedi.

Üseyd harbesini alarak onlara doğru yürüdü. Es'ad onun geldiğini görünce Mus'ab'a:

- "Bu kendi kavminin efendisidir. Sana geliyor, Allah için ona doğru ve hak söz söyle." dedi. Mus'ab bunun üzerine:

- "Oturursa İslâm'ı anlatırım." dedi.

Üseyd geldi, başlarında durarak çıkışmaya başladı:

- "Ne diye bize geldiniz? Zayıflarımızı kandırmaya mı? Eğer canınıza doymadıysanız bizden uzaklaşın." dedi. Mus'ab:

- "Oturup da dinler misin? Eğer hoşuna gidecek bir şey duyarsan kabul edersin. Söyleyeceklerim hoşuna gitmezse kabul etmezsin." dedi. Üseyd

- "İnsaflı konuştun." dedi. Harbesini yere dikip oturdu.

Mus'ab ona İslâm'ı anlatmaya başladı ve Kur'an okudu. Mus'ab:

- "Allah'a yemin ederim ki daha konuşmadan Üseyd'in yüzünden, (yüzünün nurlanması ve berraklığı sebebiyle) İslâm'ı kabul edeceğini anlamıştım." diyor. Üseyd, Mus'ab'a:

- "Bu ne güzel, ne hoş bir yol! Bu dine girmek istediğiniz zaman ne yapıyorsunuz?" dedi.

Mus'ab ile Es'ad, Üseyd'e:

- "Gusledersin, tertemiz elbiselerini giyersin, sonra hak şahadeti getirirsin, sonra da iki rekat namaz kılarsın" dediler.

Üseyd de kalkıp gusletti, temiz elbiselerini giydi, kelime-i şahadeti söyledi ve iki rekat namaz kıldı. Onlara:

- "Şurada bir adam var ki, size uyarsa kavminden hiç kimse ondan geri kalmaz. Şimdi size onu göstereyim: O, Sa'd b. Muaz'dır."

Üseyd, sonra harbesini alarak o anda kavminin arasında olan Sa'd b. Muaz'a gitti.

Sa'd, Üseyd'i görünce kavmine hitaben:

- "Vallahi, yanımızdan ayrıldığı halden başka bir hal üzere dönüyor." dedi.

Üseyd meclisin huzurunda durunca Sa'd ona:

- "Ne yaptın?" diye sordu. Üseyd:

- "O iki kişiyle konuştum. Vallahi onlarda hiçbir kötülük görmedim. Arzu ettiğini yaparız, dediler. Bana anlatıldığına göre Hariseoğulları Es'ad b. Zürare'nin senin

teyzenin oğlu olduğunu bildikleri için seni kurtarmak üzere onu öldürmek için teşebbüse geçmişler." dedi.

Sa'd anlatılanlara kızarak kalktı, harbesini aldı ve Mus'ab ile Es'ad'ın yanına gitti. Onları gayet rahat bir halde görünce Üseyd'in niyetini anladı. Üseyd, Sa'd'ın da onları dinlemesini istiyordu.

Sa'd, Mus'ab ile Es'ad'ın başlarında durarak çıkışmaya başladı. Es'ad b. Zürare'ye:

- "Ya Eba Ümame! Vallahi eğer seninle aramda akrabalık bağı olmasa bunu benden isteyemezdin. Bizi yurdumuza hoşlanmadığımız bir şeyle mi karşı karşıya bırakıyorsun?"

Es'ad, Mus'ab'a az önce Sa'd b. Muaz için:

- "Sana şimdi arkasında kavmi bulunan bir reis geliyor. Sana uyarsa onlardan hiç kimse senin sözünü kabul etmekten geri kalmaz." demişti.

Mus'ab, Sa'd b. Muaz'a:

- "Oturup da dinler misin? Eğer hoşuna gidecek bir şey duyarsan kabul edersin. Şayet söyleyeceklerim hoşuna gitmezse hoşuna gitmeyen şeyi sana bir daha arzetmeyiz." dedi. Sa'd:

- "İnsaflı konuştun." dedi. Ve oturdu.

Mus'ab ona İslâm'ı anlattı, Kur'an okudu.

Mus'ab diyor ki: "Allah'a yemin ederim ki, daha bir şey söylemeden onun yüzünün berraklığından İslâm'ı kabul edeceğini anlamıştık."

Sa'd b. Muaz:

- "Müslüman olduğunuz zaman ne yapıyorsunuz?" Mus'ab ile arkadaşı:

- "Gusledersin, tertemiz elbiselerini giyersin, sonra hak şahadeti getirirsin, sonra da iki rekat namaz kılarsın." dediler. Sa'd b. Muaz onları aynen yaptı.

Sonra harbesini aldı ve kavminin bulunduğu yere doğru gitti. Onu görünce:

- "Yemin ederiz ki, yanımızdan ayrıldığı halden başka bir hal üzere dönüyor." dediler.

Sa'd onların yanında durunca:

- "Ey Abdüleşheloğulları! Beni kendi aranızda nasıl görüyorsunuz?" dedi. Onlar da:

- "Efendimizsin. En üstün görüşlü ve en değerli danışmanımızsın." dediler. Sa'd:

- "Allah'a ve Resûlüne iman etmediğiniz müddetçe erkeklerinizle ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun." dedi.

Bunun üzerine onlardan kadın-erkek müslüman olmayan hiç kimse kalmadı. Ancak "Usayram" adında birinin müslüman oluşu Uhud harbine kadar gecikti. Uhud günü müslüman olmuş, savaşa katılmış ve şehit olmuştu. Allah'a bir defa olsun secde edecek, namaz kılacak vakit bulamamıştı. Peygamber Efendimiz (s.a.) onun hakkında: "Az amel işledi... Çok ecir kazandı." buyurmuştu.[2]

Mus'ab, Es'ad b. Zürare'nin evinde kalarak insanları İslâm'a davet etmeye devam etti. Medine evlerinde içinde müslüman erkek ve kadın bulunmayan ev hemen hemen hiç kalmadı. Ancak Ümeyye b. Zeyd, Hutama ve Vailoğullarından müslüman olan yoktu. Bunlar şair Kays b. Eslet'in sözünü dinliyor iman etmiyorlardı. Kays, Hicretin 5. yılı Hendek savaşına kadar onların İslâm'a girmesine engel oldu.

Bundan sonraki (yani 13. yıl) Hac mevsimi gelmeden önce Mus'ab b. Umeyr Peygamber Efendimiz'e (s.a.) başarı müjdelerini iletmek, Yesrib kabilelerinin haberlerini, bu kabilelerdeki hayırlı faaliyetleri ve bu kabilelerin güç ve kuvvetlerini anlatmak üzere Mekke'ye döndü.[3]

İkinci Akabe Biatı

Peygamberliğin 13. yılı -Miladi 622 yılı Haziran ayında- Hac mevsiminde Yesrib halkı müslümanlarından 70 küsur şahıs, hac ibadetini eda etmek için Mekke'ye geldiler.

Bunlar kavimlerinden hacca gelen müşriklerle birlikte geliyorlardı. Daha henüz Yesrib'te iken veya hac yolunda iken müslümanlar kendi aralarında: "Daha ne zamana kadar Resûlullah'ı (s.a.) Mekke dağlarında tart edilmiş bir halde korku içinde dolaşmaya bırakacağız?" diye konuşuyorlardı.

Mekke'ye geldikleri zaman onlarla Peygamber Efendimiz arasında gizli bir sözleşme meydana gelmiş, Mina'da Cemre-i Ula'nın (Birinci Cemrenin) bulunduğu Akabe yakınındaki dağ yolunda Teşrik günlerinin ortasında, gece karanlığında tam bir gizlilik içerisinde görüşmek üzere anlaşmışlardı.

Şimdi, İslâm ve Putçuluk arasındaki amansız mücadelenin akışını değiştiren bu tarihi görüşmeyi bize Ensar'ın reislerinden biri anlatsın:

Ka'b b. Malik el-Ensarî anlatıyor: "Hac için yola çıktık. Teşrik günlerinin ortasında Akabe'de görüşmek üzere Resûlullah (s.a.) ile sözleştik. Nihayet Resûlullah (s.a.) ile sözleştiğimiz gece oldu. Yanımızda ileri gelenlerimizden biri olan Abdullah b. Amr b. Haram da vardı. Onu yanımıza almıştık. Bu görüşmemizi bizimle birlikte hacca gelen müşriklerden gizliyorduk.

---

2 *Sahihu'l-Buhârî*, K. el-Cihad, Bab.13; *Sahihu'l-Müslim*, K. el-İmare, Hadis No. 144; Ahmed b. *Hanbel, el-Müsned*, IV/290, 292, 357, 359.

3 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/435-438, II/90; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/51.

Abdullah ile konuştuk. Ona:

- "Ya Eba Cabir! Sen efendilerimizden birisin. Şerefli kişilerden birisin. Biz senin yarın Cehennem odunu olmanı istemiyoruz" dedik. Sonra onu İslâm'a davet ettik. Resûlullah (s.a.) ile Akabe'de görüşeceğimizi ona haber verdik. Abdullah İslâm'ı kabul etti ve bizimle birlikte Akabe'de bulundu. Sonra da "Nakîb=Grup reisi" oldu."

Ka'b devam ediyor: "O gece kafilemizle beraber yattık. Gecenin üçte biri geçince Resûlullah (s.a.) ile görüşmek üzere kafilemizden ayrıldık. Kediler gibi sessizce yürüyorduk. Nihayet Akabe'deki dağ yolunda toplandık. Biz 73 erkek ve 2 kadın idik. İki kadından biri Mazin b. Neccaroğullarından Ümmü Umare Nesibe bt. Ka'b, diğeri ise Selemeoğullarından Ümmü Meni' Esmâ bt. Amr idi.

Dağ yolunda Resûlullah'ı (s.a.) beklemeye başladık. Nihayet geldi. Yanında amcası Abbas b. Abdülmuttalib de vardı. Abbas, o gün kavminin dininde idi. Ancak yeğeninin görüşmesinde bulunmayı ve ona güven vermeyi arzu etmişti. İlk konuşan da o oldu."[4]

Konuşmanın Başlangıcı ve Hz. Abbas'ın Durumun Önemini Açıklaması

Meclis tamamlanınca dinî ve askeri ittifakın yapılması için konuşmalar başladı. İlk konuşan Resûlullah'ın (s.a.) amcası Abbas b. Abdülmuttalib oldu. Bu ittifakın onların omuzlarına yükleyeceği büyük ve önemli mesuliyeti bütün açıklığıyla anlatmaya başladı ve şöyle dedi:

- "Ey Hazreç topluluğu! (Araplar Ensar'a Hazreç ismini veriyorlar, Evs kabilesi olsun, Hazreç kabilesi olsun ikisini birden Hazreç diye adlandırıyorlardı.) Bildiğiniz gibi Muhammed (s.a.) içimizden biridir. Kavmimizin şerrinden aynı görüşte olduğumuz kimselerle birlikte onu koruduk. O kavminin arasında izzetli ve şereflidir, beldesinde kuvvet sahibidir. O şimdi size gelmeyi ve aranıza katılmayı arzu etmektedir. Eğer onu davet ettiğiniz yerde ona sadık olacaksanız, ona muhalefet edenlere karşı onu koruyacaksanız, siz -taşıdığınız bu mesuliyetle birlikte- serbestsiniz, dilediğinizi yapabilirsiniz. Eğer onu muhaliflerine teslim edecekseniz, onu aranıza aldıktan sonra yalnız ve çaresiz bir halde bırakacaksanız şimdiden onu bırakın. O kavminin arasında ve memleketinde izzet, şeref ve kuvvet sahibi olarak kalsın."

Ka'b b. Malik el-Ensarî diyor ki: Hz. Abbas'a:

- "Senin söylediklerini işittik." dedi. Efendimiz'e de: "Şimdi de sen konuş ya Resûlallah! Nefsin ve Rabbin için arzu ettiğin şeyi söyle." dedik.[5] (320)

---

[4] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/440-441.

[5] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/441-442.

Bu cevap, Ensar'ın bu büyük mesuliyetini taşımakta ve bunun getireceği tehlikeli neticelere katlanmakta azimli, samimi, cesur, imanlı ve ihlaslı olduklarını açıkça göstermektedir.

Bundan sonra Resûlullah (s.a.) konuşmuş, sonra da biat yapılmıştı.

Biatın Maddeleri

İmam Ahmed b. Hanbel biat maddelerini tafsilatlı bir şekilde Hz. Cabir'den rivayet ediyor:

Hz. Cabir diyor ki:

- "Ya Resûlallah! Ne üzerine sana biat edeceğiz?" dedik. Efendimiz:

"1. Her durumda bana itaat etmeye,
2. Genişlikte ve darlıkta Allah yolunda harcamaya,
3. İyiliği emretmeye ve kötülüğe mani olmaya,
4. Allah için gayret etmeye, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmemeye,
5. Size geldiğim zaman bana yardım etmeniz ve kendinizi, hanımlarınızı ve çocuklarınızı şerrinden koruduğunuz şeylerden beni de korumanız üzerine (biat edeceksiniz). Böylece Cennete gireceksiniz." buyurdu.[6]

İbn İshak'ın nakletiği Ka'b'ın rivayet ettiği hadiste bu maddelerden sadece sonuncusu zikredilmektedir. Ka'b şöyle anlatıyor:

"Resûlullah (s.a.) konuştu. Kur'an okudu. Allah'a davet etti. İslâm'a teşvik etti. Sonra da şöyle buyurdu:

- "Hanımlarınızı ve çocuklarınızı şerrinden koruduğunuz şeylerden beni korumanız üzerine sizinle biat ediyorum." Bunun üzerine Bera b. Ma'rur Efendimiz'in (s.a.) elinden tuttu ve:

- "Evet... Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, ailelerimizi şerrinden koruduğumuz şeylerden seni de koruyacağız. Biat ettik ya Resûlallah! Vallahi biz savaş adamıyız, silah ehliyiz. Bunu nesilden nesile devraldık." dedi.

Bera', Resûlullah (s.a.) ile konuşurken sözüne Ebu'l-Heysem b. Tiyhan itiraz etti ve dedi ki:

---

6 Bu hadisi İmam Ahmed b. Hanbel "Hasen" bir senedle rivayet etmiş, Hakim ve İbn Hıbban hadisin "Sahih" olduğunu ifade etmişlerdir. Bkz, Abdullah en-Necdî, *a.g.e.*, s. 155.
İbn İshak bu rivayetin benzerini Ubade b. Samit'ten nakletmiştir. Bu rivayette ziyade bir madde yer almıştır. Bu madde, Bir işte ehliyle münakaşa etmemek, maddesidir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/454.

- "Ya Resûlallah!.. Bizimle birtakım insanlar (yani Yahudiler) arasında ahitler var. Biz şimdi bu ahitleri keseceğiz. Biz böyle hareket eder de, sonra Allah sana kavmine dönmeyi ve bizi terk etmeyi emrederse ne olur?"

Efendimiz (s.a.) tebessüm etti ve şöyle buyurdu:

- "Bilakis kana kan, yıkıma yıkım... Artık ben sizdenim; siz de bendensiniz. Sizin savaştığınız kimselerle savaşır, sizin barış yaptığınız kimselerle de barış yaparım."[7]

Tekrar Biatın Önemine İşaret Edilmesi

Biat şartları hakkındaki görüşme tamamlanıp, biatın akdedilmesine başlamak hususunda ittifak edildikten sonra peygamberliğin on birinci ve on ikinci yılı hac mevsiminde müslüman olan iki Yesribli ayağa kalkarak söz istediler.

Bu iki müslüman, toplananlar açıkça ve basiretle biat etsin diye mesuliyetin büyüklüğünü onlara bir defa daha ifade etmek için, topluluğun fedakarlık kabiliyetini anlamak ve bunu pekiştirmek için birbiri ardı sıra ayağa kalkıp konuşmuşlardı.

İbn İshak der ki: Topluluk, biat için toplandıklarında Abbas b. Ubade b. Nadle topluluğa hitaben:

- "Bu zata, ne üzere biat ettiğinizi biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar:

- "Evet." dediler. Abbas b. Ubade:

- "Siz ona kızıl ve karaderililerle savaşmak üzere biat ediyorsunuz. Eğer siz mallarınıza bir musibet gelip şereflileriniz öldürüldüğünde onu muhaliflerine teslim edecekseniz, şimdiden bırakın. Vallahi böyle bir şey yapmak dünya ve ahirette rezil-rüsvay olmaktır. Eğer malların zayi olması, şereflilerin öldürülmesi durumunda bile ona vefakar olacaksanız bu biatı yapın. Vallahi bu, dünya ve ahiretin en hayırlı amelidir." dedi. Topluluk:

- "Biz mallarımıza musibet gelmesi, şereflilerimizin öldürülmesi durumunda bile bu biata bağlı kalacağız. Biz bu biatımızda sadık kalırsak, bize karşılık olarak ne var ya Resûlallah?" dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Cennet!" deyince:

- "Uzat elini o halde!" dediler. Efendimiz elini uzattı onlar da biat ettiler.[8]

Cabir'in rivayeti ise şöyledir: "Biat etmek üzere ayağa kalktık. 70 kişinin en küçüğü olan Es'ad b. Zürare, Efendimiz'in (s.a.) elini tutarak şöyle dedi:

- "Dikkat edin ey Yesrib Cemaati! Biz develerimizin ciğerlerine vura vura buraya gelirken onun Allah Resûlü olduğunu, bugün ortaya çıkmasının bütün Araplardan ayrılmak manasına geldiğini, dahası kılıçların bize karşı çevrileceğini bilerek geldik.

---

7 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/442.

8 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/446.

Şayet siz sabredip katlanacaksanız bunu kabul edin. Ecriniz Allah'a aittir. Eğer siz canlarınızdan korkarsanız, o Allah katında sizden daha mazurdur." dedi.[9]

Biatın Akdedilmesi

Biat maddelerinin kabulünden ve biatın öneminin belirtilmesinden sonra musafaha (el sıkışma) suretiyle biat akdedilmeye başlandı.

Cabir -Es'ad b. Zürare'nin sözünü naklettikten sonra- diyor ki: Topluluk: "Ya Es'ad! Vallahi bu biatı terk etmeyeceğiz, bu biattan vazgeçmeyeceğiz." dediler.[10]

O zaman Es'ad, cemaatin bu davadaki fedakarlık kabiliyetinin derecesini anladı. Es'ad b. Zürare, Mus'ab b. Umeyr'le birlikte Medine'de insanları İslâm'a davet eden büyük bir davetçi idi. Dolayısıyla biat edenlerin dinî reisi konumunda idi.

İlk biat eden Es'ad b. Zürare oldu. İbn İshak der ki: "Neccaroğulları, Ebu Umame Es'ad b. Zürare'nin biat için ilk defa elini Efendimiz'in elini tutan kişi olduğu kanaatindedirler."[11] Bundan sonra umumî biat başladı. Cabir der ki: "Efendimiz hepimizden birer birer biat aldı. Karşılığında bizlere Cenneti vaat ediyordu."[12]

Bu hadiseye şahit olan kadınların biatı "sözlü" olmuştu. Resûlullah (s.a.) hiçbir yabancı kadının elini sıkmamış, onlarla musafaha etmemişti.[13]

On İki Reis

Biat tamamlanınca Resûlullah (s.a.) onlardan kavimleri arasında Nakib (grup reisi) olacak, biatın maddelerini uygulamak hususunda grubu adına mesuliyeti yüklenecek on iki reis seçmelerini istedi. Topluluğa hitaben:

- "Bana kavminizden, doğrudan sorumluluk üstlenecek on iki nakîb çıkarın." dedi. Derhal onların seçimi yapıldı. Dokuzu Hazrec'den, üçü Evs'den on iki nakîb tespit edildi.

Hazrec Reisleri:

1. Es'ad b. Zürare b. Ades
2. Sa'd b. Rabî' b. Amr
3. Abdullah b. Ravaha b. Sa'lebe

---

9 İmam Ahmed b. Hanbel,Cabir'den rivayet etmiştir.

10 *A.g.e.*

11 İbn İshak der ki, Abdüleşheloğulları diyor ki, Asıl ilk biat eden Ebu'l-Heysem b. Tiyhan'dır. Ka'b b. Malik, Hayır Bera b. Ma'rur'dur diyor. (İbn Hişâm. *es-Siretü'n-Nebeviyye,* I/447) KANAATİMCE, Belki de onlar Resûlullah (s.a.) ile aralarında geçen konuşmaları biat zannettiler. Aslında o gün en önce biat etmeye layık olan kişi, Esad b. Zürare'dir. Allah en iyisini bilendir'

12 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned.*

13 *Sahîhu'l-Müslim,* Babu keyfiyeti bey'ati'n-nisa, II/131.

4. Rafi' b. Malik b. Iclan
5. Bera' b. Ma'rur b. Sahr
6. Abdullah b. Amr b. Haram
7. Ubade b. Samit b. Kays
8. Sa'd b. Ubade b. Düleym
9. Münzir b. Amr b. Huneys

Evs Reisleri:

1. Üseyd b. Hudayr b. Semmak
2. Sa'd b. Hayseme b. Haris
3. Rıfaa b. Abdil-Münzir b. Zübeyr.[14]

Bu nakiblerin (grup reislerinin) seçimi tamamlanınca Efendimiz (s.a.) bunlardan "sorumlu reisler" sıfatıyla ayrıca bir ahit daha aldı. Onlara şöyle hitap etti:

- "Tıpkı havarilerin Hz. İsa b. Meryem'e kefil oldukları gibi sizler de kavminizin üzerine aralarında olup-biten şeylere kefilsiniz. Ben de kavmime -müslümanlara- kefilim." Onlar da:

- "Peki!" dediler.[15]

Şeytan Anlaşmayı Açığa Vuruyor

Cemaat ayrılmak üzere hazırlanırken şeytanlardan biri bu sözleşmeyi keşfetmişti. Bunu son anda keşfeden kişi, Kureyş'in müşrik ulularına haber ulaştırmaya vakit bulamamıştı. Her şey olup-bitmek üzere iken durumun farkına varan bu kişi, çirkin emeline ulaşamamıştı.

Bunun için, bu şeytan, hemen yüksekçe bir yere çıkarak en gür sesle:

- "Ey memleket halkı! Muhammed ve beraberindeki isyankârlardan haberiniz var mı? Sizinle harp etmek için bir araya geldiler!" diye bağırmıştı.

Resûlullah (s.a.):

- "Bu Akabe'nin belasıdır. Vallahi ey Allah düşmanı! Senin için hususi vakit ayıracağım (beddua edeceğim)." dedi. Sonra da Akabe'de toplanan Yesribli müslümanlara bineklerinin yanına gitmelerini emretti.[16]

---

[14] Zübeyr "bâ" harfiyle... Bir rivayette, Züneyr denildi. Bir başka rivayette "Rıfaa" yerine "Ebu'l-Heysem b. Tiyhan" ismi nakledildi.

[15] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* I/443-444, 446.

[16] İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead* II/51.

Ensar'ın Kureyş'i Vurmak İçin Hazırlanması

Abbas b. Ubade b. Nadle bu şeytanın sesini işitince Efendimiz'e:

- "Seni Hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, dilersen yarın Mina ehlini kılıçlarımızla vururuz." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Bununla emrolunmadık. Bineklerinizin yanına dönün." dedi. Onlar da dönüp sabaha kadar uyudular.[17]

Kureyş Yesrib Reislerini Protesto Ediyor

Bu haber Kureyş reislerinin kulaklarına varınca, onların arasında endişe ve üzüntüye yol açan bir sarsıntı meydana geldi. Çünkü onlar, bu gibi bir biatten doğacak kötü neticeleri gayet iyi biliyorlardı. Sabah olmadan Mekke liderlerinden ve büyük mücrimlerden meydana gelen büyük bir heyet, bu anlaşmayı şiddetle protesto etmek için Yesrib hacılarının çadırlarına geldi.

Heyet sözcüsü şöyle konuştu:

- "Ey Hazrec topluluğu! Bize ulaşan haberlere göre, siz bu malum arkadaşımızla onu aramızdan çıkarıp almak ve bizimle harp etmek konusundan görüşmüş ve ona bu çerçevede biat etmişsiniz. Vallahi diğer Arap kabileleriyle harp etmek, sizinle harp etmek kadar bize nâhoş değildir."[18]

Biat, gece karanlığında tam bir gizlilik içerisinde yapıldığı için, Hazrec müşrikleri bu biatten bir şey anlamamışlar, Allah'a yemin ederek: "Vallahi, böyle bir şey olmadı, biz bir şey bilmiyoruz." diye cevap vermişlerdi.

Heyet Abdullah b. Übeyy b. Selül'e gelmiş, o da: "Bu asılsızdır, böyle bir şey olmamıştır. Benim kavmim bu gibi şeyleri bana danışmadan yapmaz. Yesrib'te olsaydım kavmim bana danışmadıkça bunu yapmazdı." dedi.

Müslümanlar ise birbirlerine bakıştılar, sonra sessizliği tercih ettiler. Müslümanlardan hiç kimse olumlu veya olumsuz bir şey konuşmadı.

Kureyş liderleri bu durumda müşriklerin tasdikini kabul edip eli boş bir halde döndüler.

Kureyş'in Haberin Doğruluğunu Öğrenmesi ve Biat Edenlerin Kovulması

Mekke liderleri bu haberin yalan olduğuna inanıp dönmüşlerdi. Ancak onlar yine bu konudaki araştırmalarına devam etmekten geri kalmamışlardı. Sonunda haberin doğru olduğunu kesin olarak öğrenmişlerdi.

---

17 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/448.

18 *A.y.*

Ancak hacılar memleketlerine doğru yola çıktıklarında bu sonuca ulaşabilmişlerdi. Mekke süvarileri hemen Yesriblilere yetişmek için harekete geçmişlerdi. Fakat iş işten geçmişti. Bununla birlikte Sa'd b. Ubade ve Münzir b. Amr'ı bulabilmişler ve onları kovalamışlardı. Münzir atlılardan yakasını kurtarabilmiş, Sa'd ise ellerine düşmüştü. Sa'd'ı yakalayıp devesinin yularıyla ellerini ensesine bağlamışlardı. Onu dövmeye, sürüklemeye başlamışlar, saçlarından çekerek Mekke'ye getirmişlerdi.

Mut'im b. Adiyy ile Haris b. Harb b. Ümeyye, Sad'ı müşriklerin ellerinden kurtarmışlardı. Çünki Sa'd, Medine'den geçen kafilelerine yardımcı oluyordu. Bu sırada Ensar ise Sa'd'ı aramak için istişarede bulunuyorlardı. Derken Sa'd çıkagelmiş ve topluluk hep birlikte Medine'ye vasıl olmuştu.[19]

İşte bu, büyük Akabe biatı adıyla bilinen İkinci Akabe Biatı'dır. Bu biat sevgi, itaat, yardımlaşma, güven, cesaret ve fedakarlık gibi duyguların hakim olduğu manevi bir havada gerçekleşmişti.

Yesrib halkından bir mümin, Mekke'de ezilen kardeşine kanat geriyor, ona sahip çıkıyor, ona zulmedene kızıyor, görmediği halde Allah rızası için sevdiği bu kardeşine coşkun sevgi hisleriyle bağlanıyordu.

Bu his ve duygular, günlerin geçmesiyle birlikte kaybolacak geçici bir tavır sonucu değildi, bilakis bunun kaynağı Allah'a, Resülüne ve Kitabına olan iman idi. Hiçbir zulüm ve baskı karşısında erimeyen iman... İnançta ve çalışmada hayret edilecek neticelere sebep olan iman...

Bu imanla müslümanlar tarihe geçen değerli çalışmalar yapmışlar, geçmişte ve günümüzde benzerine rastlanılmayan, gelecekte de benzeri görülemeyecek kadar değerli eserler meydana getirmişlerdi.

2. MÜŞRİKLERİN TAVIRLARI

Hicretin Öncüleri

İkinci Akabe Biatı tamamlanıp da İslâm küfür ve cehaletle dalgalanan çölün ortasında -İslâm davetinin başlangıcından itibaren İslâm'ın elde ettiği en önemli kazanç olan- "İslâm Vatanını kurma"ya muvaffak olunca Resûlullah (s.a.) müminlere bu vatana hicret etmelerine izin verdi.

"HİCRET" sadece dünyevi menfaatleri hiçe saymak, malı-mülkü feda etmek ve kendini kurtarmak demek değildir. Bunların yanında kanı helal sayılan, malı gasp edilen insandır hicret adamı... Ya yolun başlarında ya da sonunda yok olabilir. O meçhul bir geleceğe doğru yürümekte ve kendisini bekleyen tehlikeleri, üzüntüleri bilmemektedir.

---

19 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/51-52, İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/448-450

Müslümanlar bütün bunları bilerek hicret etmeye başlamışlar, Müşrikler ise hissettikleri tehlike sebebiyle müslümanlara engel olmaya çalışmışlardı.

İşte bunlardan birkaç örnek:

1. İlk hicret edenlerden biri Ebu Seleme ile hanımı ve oğluydu. Ebu Seleme -İbn İshak'ın dediğine göre- büyük Akabe Biatı'ndan bir yıl önce hicret etmişti.

Mekke'den çıkmaya kesin karar verince hanımının akrabaları Ebu Seleme'ye: "Niçin ve hangi sebeple kızımızı sana bırakalım da, gitmek istediğin yere götüresin." dediler. Ebu Seleme'nin kendi akrabaları da karşı tarafa kızdılar ve:

- "Oğlumuzun çocuğunu annesinin yanında bırakamayız. Çünkü o bizim adamımızdan dünyaya gelmiştir" dediler.

Nihayet akrabaları çocuğu alıp Ebu Seleme'ye verdiler. Ebu Seleme Medine'ye doğru hanımı olmadan yola çıktı.

Ümmü Seleme de kocasının gidişinden ve çocuğunu kaybetmesinden sonra her sabah Ebtah denilen yere gider, orada akşam oluncaya kadar ağlardı. Bu durum bir sene kadar devam etti.

Akrabalarından biri Ümmü Seleme'ye acımış ve yakınlarına:

- "Bu zavallıyı halâ göndermeyecek misiniz? Onu kocasından ve çocuğundan ayırdınız." demişti. Bunun üzerine onlar da:

- "Dilersen kocanın yanına gidebilirsin." dediler.

Yanında hiçbir kimse olmadan -yaklaşık 500 km. mesafede bulunan- Medine'ye doğru yola çıktı. Mekke çıkışında Ten'im denilen yere varınca Osman b. Talha b. Ebi Talha ile karşılaştı. Osman b. Talha, Ümmü Seleme'nin durumunu öğrenince Medine'ye kadar ona yol arkadaşı oldu.[20]

Osman b. Talha Kuba'yı görünce Ümmü Seleme'ye:

- "Kocan bu kasabadadır, Allah'ın bereketiyle oraya gir." dedi. Sonra da Mekke'ye dönmek üzere ondan ayrıldı.[21]

2. Suheyb hicret etmek istediğinde Kureyş kâfirleri ona:

- "Bize hakîr ve fakir bir işçi olarak geldin. Şu anki durumuna burada ulaştın. Şimdi de sahip olduğun her şeyi alarak Mekke'yi terk etmek istiyorsun. Bunu yapamazsın." dediler. Suheyb onlara:

---

20 Bilindiği gibi, Müslüman bir kadının yanında mahremi olmadan 90 km.lik bir yola yalnız başına çıkması haramdır. Söz konusu olay, bu hükmün konulmasından önce meydana gelmiştir. O günkü toplumda bile insanlık, yardımseverlik v.b. duyguların kaybolmadığına işaret etmektedir bu olay. Osman b. Talha bu kadar uzun bir yolculukta bir defa bile dönüp Ümmü Seleme'ye bakmamıştır. (Mütercim).

21 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/468-470.

- "Malımı size bırakırsam siz de beni serbest bırakır mısınız?" dedi.

- "Evet." dediler. Suheyb:

- "O halde malımı size bıraktım." dedi.

Bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaştığında:

- "Suheyb kârlı çıktı. Suheyb kârlı çıktı." buyurdular.[22]

3. Hz. Ömer b. Hattab, Iyaş b. Ebi Raiba, Hişam b. As b. Vail bir yerde geceleyip sonra Medine'ye hicret etmek üzere anlaştılar. Hz. Ömer ile Iyaş bir araya gelmiş, Hişam gelmemişti. Hz. Ömer ile Iyaş Medine'ye gelip Kuba'da konakladıklarında Ebu Cehil ile kardeşi Haris, Iyaş'a geldiler. Üçünün de anneleri birdi. Iyaş'a:

- "Annen seni görmedikçe başına tarak vurmamaya, güneş sıcağından ayrılmamaya yemin etti." dediler. Iyaş annesine acımıştı. Hz. Ömer ona:

- "Ya Iyaş! Bu topluluğun seni dininden çevirmekten başka bir niyeti yok. Bunlardan sakın. Allah'a yemin ederim ki, bitler anneni rahatsız edince tarak kullanacaktır, Mekke sıcaklığı artınca da gölgelenecektir." dedi.

Iyaş, annesinin yeminine sadık kalması için Ebu Cehil ve Haris'le birlikte yola çıktı. Hz Ömer yine ona:

- "Bu fikrinde kararlı isen hiç olmazsa devemi al. Bu iyi huylu asil bir devedir. Sırtına biner tavırlarından şüphelenirsen bununla kendini kurtarırsın." demiş, Iyaş da deveyi almıştı.

Iyaş onlarla beraber yola çıktı. Yolun bir kısmını geçtiklerinde Ebu Cehil ona:

- "Kardeşim, benim deveme sen, senin devene de ben bineyim ister misin?" dedi. Iyaş da:

- "Peki" dedi.

İkisi de develerini çöktürdüler. Hepsi aynı seviyeye geldiklerinde hemen Iyaş'ın üstüne atladılar, Onu sıkıca bağladılar. Sonra da Mekke'ye gündüz gözüyle bağlı olarak getirdiler. Ve:

- "Ey Mekke halkı! Beyinsiz akrabalarınıza (!) işte tıpkı bizim şu beyinsiz akrabamıza yaptığımız gibi yapın dediler.[23]

---

[22] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/477.

[23] Hişam ile Iyaş, Efendimiz (s.a.) Medine'ye hicret edinceye kadar kafirlerin elinde hapis kaldılar. Efendimiz (s.a.) bir gün, "Kim bana Iyaş ile Hişam'ı getirebilir?" buyurmuş, Velid b. Velid, "Ben onları sana getirebilirim" demişti. Sonra Velid gizlice Mekke'ye gelmiş, Hişam'la Iyaş'a yemek taşıyan bir kadınla karşılaşmış, bu kadını takip ederek yerlerini öğrenmişti. Tavanı olmayan bir yerde hapsedilmişlerdi. Velid gece olunca onları kurtararak devesi üzerine bindirmiş ve Medine'ye getirmişti (bkz, İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/474-476). Hz. Ömer Medine'ye 20 kişilik bir sahabe grubuyla birlikte gelmişti (*Sahîhu'l-Buhârî*, I/558).

İşte bu üç örnek müşriklerin, hicret etmek isteyen müslümanlara ne şekilde davrandıklarını açıkça göstermektedir.

Bununla beraber müminler peş peşe gruplar halinde Mekke'yi terk ediyorlardı. Büyük Akabe Biatı'ndan iki ay sonra Mekke'de, müslümanlardan (Peygamber Efendimiz (s.a.) ve onun emriyle kalan Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali'den ve müşriklerin zorla hapsettiklerinden başka) hiç kimse kalmamıştı.

Resûlullah (s.a.) ise hazırlığını tamamlamış ve her an gelecek hicret emrini beklemeye koyulmuştu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) de hazırlığını tamamlamıştı.[24]

Buhârî, Hz. Aişe'den naklediyor: Resûlullah (s.a.) müslümanlara buyurdular ki: "Bana Hicret Yurdu'nuz iki tepe arasında hurmalık bir yer olarak gösterildi." Bunun üzerine arzu edenler Medine'ye hicret ettiler. Habeşistan'a hicret edenlerin büyük bir kısmı da Medine'ye hicret ettiler.

Babam Hz. Ebu Bekir de Medine için hazırlanmıştı. Efendimiz ona:

- "Acele etme! Bana (hicret için) izin verilmesini bekliyorum." dedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.):

- "Babam sana feda olsun, bunu mu bekliyorsun?" dedi. Efendimiz:

- "Evet." dediler.

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.), Efendimiz'e (s.a.) yol arkadaşı olmak için kendini hazırladı. Yanında bulunan iki deveyi dört ay müddetle Ümmü Gıylan ağacının yapraklarıyla besledi

Kureyş Parlamentosu: "Daru'n-Nedve"

Müşrikler, Resûlullah'ın (s.a.) ashabının Mekke'yi terk ettiklerini, hanımlarını, çocuklarını ve kıymetli mallarını beraberlerinde Evs ve Hazrec'e götürdüklerini görünce, bu durum aralarında endişe ve üzüntüye sebep olan tartışmalara yol açtı. Bu konu üzerinde de benzeri görülmeyen bir şekilde endişelenmeye başlamışlardı. Artık önlerinde hem putperest inançlarını, hem de iktisadî çıkarlarının tehdit etmeye başlayan gerçek bir tehlike bulunuyordu.

Müşrikler, Muhammed'in (s.a.) şahsiyetinin ulvi liderlik ve eşsiz rehberliğin yanı sıra çok kuvvetli bir tesir gücünün de olduğunu; ashabının da azimli, sebatlı ve bu yolda fedakar olduklarını gayet iyi biliyorlardı. Ayrıca Evs ve Hazrec'in güçlü kabileler olduklarını, bu iki kabilenin ileri gelenlerindeki sulh ve ıslah hislerinin varlığını, senelerce süren iç savaşın acısını tattıktan sonra aralarındaki kin ve intikamı kaldırmayı arzuladıklarını Mekke müşrikleri iyi biliyorlardı.

24 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/52.

Yine Müşrikler Medine'nin Kızıldeniz sahili boyunca Yemen'den Şam'a giden ticaret yolunun stratejik bir bölge teşkil ettiğini biliyorlardı. Mekke halkı -Taif ve civar halkı hariç- her yıl Şam ile 250.000 altın dinar miktarında bir ticaret yapıyorlardı. Bu ticaret bu yoldaki emniyetin istikrarlı oluşuna bağlıydı.

Ayrıca İslâm davetinin Yesrib'te kökleşmesi ve Yesrib halkının Mekkelilere karşı cephe almasının Kureyş için ne büyük bir tehlike oluşturduğu da gayet açık bir hakikat idi.

Müşrikler varlıklarını tehdit eden tehlikenin ne boyutlara ulaşacağını hissetmişler, tek kaynağı İslâm davetinin sancaktarı Hz. Muhammed (s.a.) olan bu tehlikeyi yok etmek için en faydalı çareleri araştırmaya başlamışlardı.

Peygamberliğin 14. yılı Safer ayının 26. günü (12 Eylül 622) Perşembe günü,[25] yani büyük Akabe biatından yaklaşık iki buçuk ay sonra Mekke parlamentosu (Daru'n-Nedve) sabahın erken saatlerinde[26] tarihin en önemli toplantısını yaptı. Son hızla İslâm davetinin sancaktarını ortadan kaldırmak ve İslâm davetinin nurunu tamamen söndürmeyi hedef alan son planı uyarınca bütün Kureyş kabilelerinin temsilcileri bu toplantıya katılmışlardı.

Kureyş kabileleri temsilcilerinden bu toplantıya katılanlardan en önde gelen simalar şunlardı:

1. Ebu Cehil (Amr b. Hişam): Mahzumoğulları kabilesinden.
2. Cübeyr b. Mut'im, Tuayme b. Adiyy, Haris b. Amir: Nevfel b. Abdime-nafoğullarından.
3. Şeybe b. Rabia, Utbe b. Rabia, Ebu Süfyan b. Harb: Abdi-Şems b. Abdime-nafoğullarından.
4. Nadr b. Haris (Efendimiz'e deve işkembesi atarak eziyet eden kişi): Abdud-daroğullarından.
5. Ebu'l-Bahterî b. Hişam, Zem'a b. Esved, Hakî b. Hızam: Esed b. Abdiluz-zaoğullarından.
6. Nebih b. Haccac, Münebbih b. Haccac: Sehmoğullarından
7. Ümeyye b. Halef: Cümahoğullarından

25 Bu tarihi, Allame Muhammed Süleyman el-Mansur-Furi'den yaptığı tahkik ve incelemeleri mütala ettikten sonra buraya aldık (bkz el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/95, 97, 102, II/471).

26 Bu toplantının sabahın erken saatlerinde akdedildiğine İbn İshak'ın şu rivayeti açık delildir, "Cebrail Peygamberimiz'e (s.a.) bu toplantı planını haber verdi ve hicret için izin verdi." Yine Buhârî Hz. Aişe'den rivayet ediyor, "Peygamber Efendimiz (s.a.) Hz. Ebu Bekir'e öğleye doğru gelip, O'na, "Hicret için izin verildi" dedi. (Bu hadis ileride gelecektir.)

[Bu toplantı akşam yapılmış olmalıdır. Gençlerin seçilmesi, evi kuşatmaları, Efendimizin yatağına Hz. Ali'yi yatırıp gece çıkıp gitmesi de bunu gösteriyor. Bu rivayet ise toplantının sabah yapıldığını değil, hicrete izin verildiğini gösterir niteliktedir.]

Vaad edilen saatte "Daru'n-Nedve"ye geldiklerinde İblis onlara üzerinde kıymetli bir elbise bulunan dönemli bir yaşlı kişi kılığında göründü. Kapıda.

- "Ey ihtiyar, kimsin?" dediler. O da:

- "Bir araya gelmenize sebep olan meseleyi duyan, söyleyeceklerinizi işitmek için yanınıza gelen Necid halkından bir ihtiyar! Umulur ki siz onun da görüş ve nasihatlerini ihmal etmezsiniz." dedi.

- "Peki, buyur, gir." dediler. O da içeri girdi.

Daru'n-Nedve'de Tartışma ve Peygamberin Öldürülmesine Karar Verilmesi

Toplantıya katılacaklar tamamlandıktan sonra teklifler ve çareler arz edilmeye başlandı. Tartışma uzun sürdü.

Ebu'l-Esved: "Onu aramızdan çıkaralım ve memleketimizden sürelim. Nereye gideceğine ve nerede yerleşeceğine aldırmayalım. Böylece durumumuzu düzeltmiş, eski halimize dönmüş oluruz" dedi.

Necid'li ihtiyar: "Hayır, vallahi! Bu sizin görüşünüz olamaz. Onun sözünün güzelliğini, konuşmasının tatlılığını, getirdiği kelâm ile insanların kalplerine hakim oluşunu görmüyor musunuz? Vallahi, bunu yaparsanız o, Araplardan bir kabileye gider o kabile kendisine tabi olduktan sonra da üstünüze yürür, sizi kendi yurdumuzda yenilgiye uğratır ve size dilediğini yapar. Onun hakkında başka bir görüş ileri sürün." dedi.

Ebu'l-Bahteri: "Onu bir eve hapsedin. Kapıyı da üzerine kapatın. Sonra da ondan önce gelip geçen onun benzeri Züheyr ve Nabiga gibi şairlerin başına gelen ölüm ona gelip çatıncaya kadar bekleyin. Onların başına gelenler onun da başına gelsin." dedi.

Necid'li ihtiyar: "Hayır, vallahi! Bu sizin görüşünüz olamaz. Vallahi, dediğiniz gibi, onu hapsederseniz onun vaziyeti kapattığınız kapının ardından arkadaşlarına malum olacaktır. Onlar da sizin üzerinize saldırabilir, onu ellerinizden kurtarabilirler. Sonra da sayıları artıp da sizi yenilgiye uğratabilirler. Hayır, bu sizin görüşünüz olamaz. Başka bir şey düşünün." dedi.

Parlamento bu iki teklifi reddedince, azılı bir kâfirin teklifi gündeme geldi. bütün temsilcilerin uygun gördükleri bu teklifi Mekke müşriklerinin elebaşı Ebu Cehil (Amr b. Hişam) ileri sürmüştü.

Ebu Cehil: "Vallahi, sizin henüz düşünmediğiniz bir görüşüm var." dedi.

Temsilciler: "Peki, nedir görüşün ya Ebe'l-Hakem?" dediler.

Ebu Cehil: "Her kabileden kahraman, soylu ve münasip bir delikanlı alalım. Sonra bunlardan her gence keskin birer kılıç verelim. Bu kılıçları kuşansınlar ve ona hep birlikte hücum etsinler. Böylece ondan kurtulalım. Çünkü böyle yaparlarsa kanı bütün kabilelere dağılır. Abdimenafoğulları da bütün kabilelerle savaşı göze alamazlar. Sonuçta bizden diyet almaya razı olurlar. Bizde onun için Abdimenafoğullarına diyet veririz." dedi.

Necid'li ihtiyar: "İşte bu adamın söylediği söz en güzel sözdür. Bundan başka bir görüş de doğru değildir." dedi.[27]

Mekke parlamentosu Daru'n-Nedve bu çirkin teklifi oy birliğiyle kabul etti. Kabile temsilcileri evlerine dönüp derhal bu kararı uygulamak için harekete geçtiler.

3. HİCRETE DOĞRU

"Resûlullah'ı öldürme" hususundaki karar ittifakla kabul edilince Cebrail, Efendimiz'e (s.a.) Allah Teâlâ'nın vahyini indirerek ve ona Kureyş'in planını haber verip Allah'ın kendisine çıkış için izin verdiğini bildirmiş ve "Bu gece her zaman yattığın yatakta yatma." diyerek hicret vaktini de belirlemişti.[28]

Efendimiz (s.a.) hicret programını kararlaştırmak için öğle sıcağında Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) gitti. Hz. Aişe (r.a.) bunu şöyle anlatıyor: "Öğle sıcağında biz Hz. Ebu Bekir'in evindeyken biri babam Hz. Ebu Bekir'e:

- "Şu örtüye bürünmüş olan Resûlullah'tır. Bize hiç gelmediği bir saatte geliyor" dedi. Hz. Ebu Bekir:

- "Ona anam babam feda olsun. Vallahi, bu saatte ancak mühim bir iş sebebiyle bize gelmektedir." dedi.

Hz. Aişe devam ediyor: "Resûlullah (s.a.) geldi ve içeri girmek için izin istedi. İzin verilince içeri girdi. Peygamberimiz (s.a.) babam Hz. Ebu Bekir'e:

- "Yanındakileri dışarı çıkar." diye buyurdu. Hz. Ebu Bekir:

- "Babam sana feda olsun ya Resûlallah! Onlar senin aile halkın sayılır." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Bana Mekke'den çıkış için izin verildi." buyurdu. Hz. Ebu Bekir:

- "Babam sana feda olsun ya Resûlallah! Birlikte mi?" diye sordu. Efendimiz (s.a.) de:

- "Evet." diye cevap verdi.[29]

---

27 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/480-482.

28 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/482; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/52.

29 *Sahihu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab No (45), I/553.

Hicret planını kararlaştırdıktan sonra Resûlullah (s.a.) geceyi beklemek için evine döndü.

Resûlullah'ın Evinin Kuşatılması

Öte yandan Kureyş müşriklerinin elebaşıları Mekke parlamentosunun (Daru'n-Nedve'nin) kararlaştırdığı planı uygulamak için bütün günü hazırlıkla geçirdiler. Bunun için her kabilenin elebaşılarından on bir kişi seçilmişti. Bunlar:

1. Ebu Cehil Amr b. Hişam
2. Hakem b. Ebil-As
3. Ukbe b. Ebî Muayt
4. Nadr b. Haris
5. Ümeyy b. Halef
6. Zem'a b. Esved
7. Tuayme b. Adiyy
8. Ebu Leheb
9. Übeyy b. Halef
10. Nebîh b. Haccac
11. Kardeşi Münebbih b. Haccac.[30]

İbn İshak der ki: "Bunlar gecenin ilk üçte biri geçince Efendimiz'in kapısında bir araya geldiler. Uyuyacağı zamanı gözetleyip üzerine saldıracaklardı."[31]

Bunlar, alçak planlarının başarıya ulaşacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Hatta Ebu Cehil gururlu ve kibirli bir halde, evi kuşatan arkadaşlarına alaylı alaylı gülümseyerek:

- "Muhammed iddia ediyor ki: Siz ona tabi olursanız Arapları ve Acemlerin melikleri, sultanları olursunuz. Sonra öldükten sonra dirilirsiniz de size Ürdün bahçeleri gibi Cennet bahçeleri verilir. Eğer tabi olmazsanız sizi yok eder. Sonra öldükten sonra dirilirsiniz de, alev alev yanan ateşe atılır yakılırsınız." diyordu.[32]

Bu planın uygulama vakti gece yarısından sonraydı. Uyanık bir halde gece yarısını beklemeye başladılar. Fakat Allah işinde galiptir; yeryüzünün ve gökyüzünün mülkü O'nun elindedir. O dilediğini yapar. O himaye eder, kendisi ise himayeye muhtaç değildir. Sonradan nazil olan şu ayet-i kerimede beyan ettiği gibi Allah, Resulü-

30 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/52.

31 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/482.

32 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/483.

nü koruyacaktır: "*Hani küfredenler seni bağlayıp hapsetmek veya öldürmek ya da Mekke'den çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarken Allah da tuzaklarını başlarına yıkıveriyordu. Allah tuzak kuranlara ceza verenlerin en hayırlısıdır.*" (Enfal, 30.)

Resûlullah (s.a.) Evini Terk Ediyor

Son derece hazırlıklı olmalarına rağmen Müşriklerin planları gayet perişan bir şekilde suya düşmüştü. Bu zor durumda Resûlullah (s.a.) Hz. Ali'ye:

- "Yatağımda yat." Şu yeşil Yemen hırkasını giy ve böylece yat! Şüphesiz onlardan sana hoşlanmayacağın bir şey dokunmaz!" dedi. Resûlullah (s.a.) uyuyacağı zaman bu hırkayı giyerdi.[33]

Sonra Resûlullah (s.a.) dışarı çıktı. Safları yararak geçti. Bir avuç toprak alıp onların başlarına serpti. Allah onların gözlerini adeta köreltiği için Efendimiz'i (s.a.) göremiyorlardı. Efendimiz (s.a.) o sırada: "*Biz onların önlerine bir engel, arkalarına bir engel çekip onları sarmışız. Artık onlar görmezler.*" (Yâ-sîn, 9.) mealindeki ayeti okuyordu. Sonra da Hz. Ebu Bekir'in evine ulaştı. Birlikte geceleyin Hz. Ebu Bekir'in evindeki küçük kapıdan çıkıp Yemen tarafındaki Sevr dağına gittiler.[34]

Efendimiz'in (s.a.) evini kuşatanlar gece yarısını beklediler. Onları Efendimiz'in evinin kapısında toplanmış bir halde gören bir kişi:

- "Neyi bekliyorsunuz?" dedi. Evi kuşatanlar:

- "Muhammed'i" dediler. O da:

- "Kaybettiniz, aldandınız. Vallahi o sizin yanınızdan geçti. Başınıza toprak saçtı. Dilediği yere çıkıp gitti." dedi. Evi kuşatanlar:

- "Vallahi, onu görmedik." dediler. Kalkıp başlarındaki toprakları silkmeye başladılar.

Bazıları kapı aralığından baktılar, Hz. Ali'yi gördüler. Birbirlerine:

- "Vallahi, bu Muhammed'dir, uyuyor, üzerinde hırkası var." dediler. Sabaha kadar öylece kaldılar.

Hz. Ali de yatağından kalktı. Hz. Ali'yi yakalayıp ona Resûlullah'ı (s.a.) sordular. Hz. Ali de onlara:

- "Ondan hiçbir haberim yok." cevabını verdi.[35]

---

33 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/482-483.

34 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/483; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/52.

35 *A.y.*

Evden Mağaraya

Resûlullah (s.a.) evini Peygamberliğin 14. yılının 27. Safer gecesi/Miladi 12-13 Eylül 622 tarihinde terk etti ve[36] güvendiği arkadaşı Hz. Ebu Bekir'in evine geldi. Sonra evin arka kapısından çıkarak tan yeri ağarmadan hızlıca Mekke'yi terk ettiler.

Peygamberimiz (s.a.), Müşriklerin kendisini ilk anda arayacakları yerin kuzeye doğru devam eden asıl Medine yolu olacağını biliyordu. Bu sebeple tamamen zıddı olan bir yolu tuttu. Bu yol Mekke'nin güneyine düşen, Yemen yönündeki yol idi. Bu yolda yaklaşık 5 mil (6 km) yürüyerek Sevr Dağı diye bilinen dağa geldi. Burası, tırmanması zor, tehlikeli yüksek bir dağdı. Bu dağa çıkarken Efendimiz (s.a.) yalınayak çıkmıştı. Bir rivayette: "Dağ yolunda ayak izleri belli olmasın diye ayak uçları üzerine yürüyordu. Sonra nalınlarını çıkarıp yürüdü" denilmiştir. Nihayet dağın zirvesindeki Sevr mağarası diye bilinen mağaraya varmıştı.[37]

İkisi Mağarada İken

Mağaraya vardıklarında Hz. Ebu Bekir (r.a.):

- "Vallahi, önce ben girmeden sen giremezsin. Eğer orada bir şey varsa senden önce bana isabet etsin." dedi. Mağaraya girip içerisini temizledi. Bir tarafında bir delik gördü, elbisesinden yırttığı bir parçayla onu kapattı. Bu deliklerden iki tane daha kalmış, onları da ayaklarıyla tıkamıştı. Sonra Efendimiz'e (s.a.):

- "Girebilirsin" dedi. Resûlullah (s.a.) da girdi. Başını Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) kucağına koyup uyudu.

Hz. Ebu Bekir'i deliklerden birinde çıkan bir yılan soktu. Resûlullah'ı (s.a.) uyandırır korkusuyla hiç kıpırdamadı. Gözyaşları Resûlullah'ın (s.a.) yüzüne damlamış Efendimiz (s.a.) de:

- "Neyin var ya Eba Bekir?" demişti. Hz. Ebu Bekir:

- "Anam babam sana feda olsun ya Resûlallah! Beni yılan soktu." dedi.

Resûlullah da (s.a.) yılanın ısırdığı yere tükürüğünü sürdü. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) duyduğu acı kayboldu.[38]

---

[36] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, I/95 Peygamberliğin başlangıcını MUHARREM ayı olarak kabul edersek bu Safer ayı Peygamberliğin 14. yılının Safer ayı olur. Eğer senelere Allah'ın O'na peygamberlik lütfettiği aydan itibaren başlarsak bu Safer ayı kesinlikle peygamberliğin 13. yılındaki Safer ayı olur. Siyer yazarlarının bir kısmı bunu tercih ederler. Diğerini tercih edenler de vardır. Çok defa hadiselerin tertibinde hatalar vardır. Bu sebeple, peygamberliğin başlangıcını Muharrem ayı olarak kabul ettik.

[37] el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/95.

[38] Bu hadisi Razin el-Abderî Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. Bu rivayette şöyle bir ifade de vardır. "Sonra bu zehir, bilahare ölümü esnasında nüksetmiş, ölümüne sebep olmuştur, (bkz. *Mişkatül-Mesabih*, K. el-Menakıb, Babu Menakıbi Ebî Bekir (r.a.). II/556.

Mağarada üç gece (Cuma, Cumartesi ve Pazar) kaldılar.[39] Abdullah b. Ebî Bekir de onların yanında geceliyordu.

Hz. Aişe (r.a.) der ki: "Abdullah genç, uyanık ve zeki biriydi. Seher vakti Peygamberimiz ile Hz. Ebu Bekir'in yanından ayrılır, sabahleyin Mekke'de gecelemiş gibi Kureyş'le birlikte kalkardı. Onlara tuzak kurmakla ilgili bir haberi duyar duymaz, gece karanlık basınca bu haberi hemen onlara ulaştırırdı.

Hz. Ebu Bekir'in kölesi Amir b. Füheyre Peygamberimiz ile Hz. Ebu Bekir için koyun güderdi. Gecenin bir kısmı geçince bunları ağıllarına götürürdü. Efendimiz ile Hz. Ebu Bekir, koyunların sütlerinden içerlerdi. Nihayet Amir b. Füheyre sabaha doğru koyunları otlatmaya çıkarırdı. Bunu üç gece peş peşe yaptı.[40] Amir b. Füheyre Abdullah b. Ebî Bekir Mekke'ye gidince koyunlarıyla -Abdullah'ın ayak izlerini silmek için- onu takip ediyordu.[41]

Müşrikler ise planın uygulanacağı gecenin sabahında Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'yi terk ettiğini kesinlikle öğrenince çılgına dönmüşlerdi. Bu konuda yaptıkları iş, belki Efendimiz (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) haberini öğrenirler diye, Hz. Ali'yi dövmek ve onu bir müddet hapsetmek oldu.[42]

Hz. Ali'den hiçbir bilgi elde edemeyince bu kez, Hz. Ebu Bekir'in evine geldiler. Kapıya Esma bt. Ebu Bekir çıktı. Ona:

- "Baban nerede?" dediler. Esma:

- "Vallahi babam nerde, bilmiyorum" dedi.

Ebu Cehil elini kaldırdı, -zaten ahlâksız, terbiyesiz bir adamdı.- Esma'nın yanağına şiddetli bir tokat vurdu. Esma'nın küpesi yere düştü.

Kureyşliler yapılan olağanüstü bir oturumda "bu iki kişiyi" yakalamak için bütün çarelere başvurulmasını kararlaştırdılar. Mekke'den çıkan bütün yollar silahlı adamlarca kontrol altına alındı. Ayrıca kim olursa olsun, bu iki adamı diri veya ölü olarak Kureyş'e teslim edene her biri karşılığında 100 deve miktarınca büyük bir mükafat verileceği de kararlaştırıldı.[43]

Bu durumda yayalar, süvariler ve iz sürücüler ciddi olarak bölgeyi taramaya başladılar. Dağlara, vadilere ve yokuşlara yayıldılar. Ama bir fayda ve netice elde edemediler.

İz sürücüler mağaranın ağzına kadar geldiler. Fakat Allah hükmünde galiptir.

[39] Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/336.

[40] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/553, 554.

[41] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/486.

[42] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/96.

[43] *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab No (45), I/554.

Buhârî Enes b. Malik'ten o da Hz. Ebu Bekir'den naklediyor: "Mağarada Peygamberimiz (s.a.) ile beraberdim. Başımı kaldırdım. Bir de ne göreyim: Mağaranın ağzında birkaç kişi! Efendimiz'e:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Bazıları başlarını biraz daha eğseler bizi görecekler." dedim. Efendimiz (s.a.):

- "Sus ya Eba Bekir! Biz üçüncüleri "Allah" olan iki kişiyiz." Bir başka rivayette: "Ya Eba Bekir! Üçüncüleri "Allah" olan iki kişi hakkında ne dersin." buyurdu.[44]

İz sürücüler aralarında birkaç adım kalmasına rağmen onları göremeden geri döndüler. Bu, Allah'ın peygamberine ikram ettiği mucizelerden biri idi.

4. MEDİNE YOLUNDA

Resûlullah'ı (s.a.) bulup yakalama ümitleri sönmüş, faydasız yere üç gün süren ısrarlı kovalamaca bitmiş, Kureyş intikamcıları sakinleşmişti. Resûlullah (s.a.) ve arkadaşı Medine'ye hareket etmek üzere hazırlandılar.

Abdullah b. Üraykıt el-Leysî'yi kılavuz olarak tutmuşlardı. Abdullah, yolu iyi bilen mahir bir kılavuzdu. Kureyş kâfirlerinin dinine bağlıydı. Ona güvenmişler ve develerini ona teslim etmişlerdi. Üç gün sonra Sevr dağında buluşmak üzere sözleşmişlerdi.

Hicretin 1. yılı, 1. Rebîulevvel/16 Eylül 622 Pazartesi günü olunca Abdullah b. Üraykıt develeri getirdi. O zaman Hz. Ebu Bekir (r.a.), Efendimiz'e:

- "Babam sana feda olsun ya Resûlullah! Şu iki devemden birini al. En iyisini seç." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Ücretiyle..." buyurdu.

Esma bt. Ebî Bekir (r.a.) onlara yol azıklarını getirmişti. Yiyecek torbalarına bağ yapmayı unutmuştu. Hareket edecekleri zaman onları bağlamak istemiş, bağlarının olmadığını görmüştü. Hemen belindeki kuşağını iki parçaya bölüp bir parçasıyla yiyecek torbasını bağlamış, diğer parçasını kendisine kuşak yapmıştı. Bu sebeple Esma'ya "Zâtü'n-Nitakayn" (iki kuşaklı) lakabı verilmiştir.[45]

Sonra Resûlullah (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) yola çıktılar. Amir b. Füheyre de onlarla beraberdi. Kılavuzları Abdullah b. Üraykıt onları sahil yolundan götürüyordu.

---

[44] *Sahîhu'l-Buhârî,* K. Menakıbi'l-Ensar, Bab No (45), I/554.
-Hz. Ebu Bekir'in korkusu nefsi için değildi. Bilakis bu "Efendimiz'in öldürülmesi" endişesi idi. Rivayet edildiğine göre, Hz. Ebu Bekir iz sürücüleri görünce Resûlullah (s.a.) için daha çok üzülmüş ve şöyle demişti, "Ben öldürülürsem bir kişi öldürülmüş olur. Eğer sen öldürülürsen ümmet helak olur. İşte o zaman Resûlullah (s.a.), ona, "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" demişti (bkz, Abdullah en-Necdi, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl,* s. 168).

[45] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye,* I/491-492. (Yeni açılan ve "Hicret Yolu" ismi verilen ekspres-yolun büyük bir kısmının asıl Hicret güzergahından geçtiği söylenmektedir. Mütercim)

Mağaradan çıktıktan sonra kılavuz onları ilk olarak güneye, Yemen tarafına doğru götürdü, sonra sahile doğru batıya yöneldi. Kimsenin pek tanımadığı bir yola gelince Kızıldeniz sahiline yakın bir yerden Kuzeye döndü. Hemen hemen hiç kimsenin gitmediği bir yola girdi.

İbn İshak, hicret yolunda Resûlullah'ın (s.a.) uğradığı yerleri şöyle zikreder: Kılavuz, Efendimiz (s.a.) ve Hz. Ebu Bekir'le birlikte önce Mekke'nin alt tarafından geçti. Sonra sahil tarafına doğru yürüdü. Kudeyd'i geçtikten sonra Asetan'ın altından yolu değiştirdi. Kuzeye doğru yöneldi. Önce Harrar, sonra Seniyyetül-Merre, sonra da Lekıf'ten geçtiler. Bundan sonra Muhaç'tan, sonra Zül Gudveyn'den geçtiler. Zû-Kişr vadisinden sonra Cedacid, Ecred ve Zu-Selem'den geçtiler. Taahhüd havuzundan sonra Ababid'e, oradan Facr'ye doğru yürüdüler. Arac vadisine indiler. Oradan Rakube'nin sağ tarafında yer alan Seniyetül-Ahir'den geçtiler. Sonra Rim vadisinden geçerek Kuba'ya geldiler.[46]

Hicret yolunda meydana gelen hadiselerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Buhârî Hz. Ebu Bekir'den (r.a.) rivayet ediyor:

Ertesi gün öğle vakti oluncaya kadar yola devam ettik. Yol kenarında altına güneş gelmeyen uzun bir kaya gördük. Yanında durduk.

Efendimiz'e (s.a.) kendi ellerimle bir yer hazırladım, üzerine post serdim ve ona:

- "Uyu ya Resûlallah! Ben etrafındaki tozları silerim." dedim.

O da uyudu. Ben etrafını silip süpürmek için çıktım. Bir de ne göreyim: Bir çoban koyunlarıyla bizim kayaya doğru geliyordu. Bizim gibi gölgelenmek istiyordu. Çoban'a:

- "Kimin çobanısın?" dedim.

- "Medine (yahut Mekke) halkından birinin çobanıyım." dedi.

- "Koyunlarında süt var mı?" dedim.

- "Var" dedi.

- "Sağar mısın?" dedim.

- "Tabii" dedi. Bir koyunu çekip aldı.

- "Memesini topraktan, kıldan, pislikten koru." dedim.

Bir kaba bir miktar süt sağdı. Yanımdaki su kabını da su içmesi ve abdest alması için Peygamberimiz'e (s.a.) götürdüm. Uyumuştu. Uyandırmak istemedim. Yanına vardığımda uyandı.

- "Buyur iç ya Resûlallah!" dedim. Beni memnun edinceye kadar içti. Sonra da:

---

46 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/50.

- "Hareket vakti gelmedi mi?" diye sordu.

- "Evet." dedim... ve hareket ettik.[47]

2. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) adeti daima Efendimiz'in (s.a.) arkasında (terkisinde) ...lmaktı. Hz. Ebu Bekir tanınan bir zat idi. Efendimiz (s.a.) ise, Hz. Ebu Bekir'e nis...eten daha az tanınıyordu.

Biri, Hz. Ebu Bekir (r.a.) ile karşılaşınca ona: "Bu önündeki şahıs kim?" der, Hz. Ebu Bekir (r.a.) de: "Bu şahıs yol göstericidir," derdi. Soran da bunu bildiğimiz "yol" anlamında kullandığını zannederdi. Halbuki Hz. Ebu Bekir (r.a.) bununla "ha...r yolu"nu kastediyordu.[48]

3. Onları yolda Süraka b. Malik takip etmişti.

Süraka bu durumu şöyle anlatıyor: "Kabilem Müdlicoğulları arasında bir meclis...te otururken kabilemden bir adam geldi, başımızda durdu ve:

- "Ya Süraka! Ben az önce sahil tarafında bir karaltı gördüm. Zannederim bu karaltı, Muhammed ve arkadaşına ait olsa gerek." dedi. Gerçekten onlar olduğunu anladım. Ona (sezdirmemek için):

- "Hayır, onlar değildir. Belki de sen biraz evvel buradan yola çıkan falanı-filanı görmüşsündür." dedim.

Mecliste biraz daha kaldım. Sonra kalkıp eve gittim. Cariyeme atımı çıkarmasını, hazırlamasını emrettim. Mızrağımı da aldım. Evin arkasından dışarı çıktım. Karaltıya yaklaştıkça mesafeler azalıyordu. Derken atım sürçtü. Kendimi yerde buldum. Kalktım elimi ok torbasına götürdüm. Fal oklarını çıkarttım, kısmetimi denedim, "Onlara zarar verebilir miyim, veremez miyim?" diye... Hoşlanmadığım netice çıktı. Fal oklarını dinlemeyip atıma atladım. Onlara yaklaşmıştım.

Nihayet Resûlullah'ın (s.a.) okuyuşunu işittim. O dönüp bakmıyordu, ama Hz. Ebu Bekir (r.a.) sık sık dönüp bana bakıyordu. Birden atın ön ayakları dizlerine kadar kuma battı. Ben de yere düştüm. Sonra ata vurdum. Ayağa kalktı ama neredeyse ön ayaklarını kumdan çıkaramayacaktı. Tamamen ayağa kalkınca ayaklarını kumdan çıkarması sebebiyle gökyüzünü duman gibi toz kaplamıştı. Hemen fal oklarıyla fala baktım. Yine hoşlanmadığım bir netice çıktı. Onlara "emin olmaları" için seslendim. Durdular. Ata binip yanlarına gittim. Karşılaştığım zaman atın sürçmesi sebebiyle Resûlullah'ın (s.a.) bu davetinin hakim olacağı kalbime doğmuştu. Ona:

- "Kavmin seni yakalayana mükafat vaat ettiler." dedim. İnsanların onlar hakkında neler düşündüklerini anlattım. Kendilerine yiyecek vermeyi teklif ettim, kabul etmediler. Benden hiçbir şey istemediler. Sadece:

---

47 *A.y.*

48 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. Menakıbi'l-Ensar, Bab (45), I/556.

- "Bizim yolda olduğumuzu gizle" buyurdular.

Bana bir emniyet yazısı vermesini istedim. Amir b. Füheyre'ye emretti. O da bir deri parçasına yazıp verdi. Sonra Resûlullah (s.a.) yoluna devam etti."[49]

Hz. Ebu Bekir (r.a.) ise şöyle anlatıyor: "Kureyş bizi arayıp dururken biz yola koyulduk. Onlardan atıyla gelen Süraka b. Malik b. Cu'şüm hariç hiç kimse bize yetişemedi. Süraka'yı görünce:

- "Bu adam bize yetişti ya Resûlallah!" dedim.

- "Üzülme, şüphesiz Allah bizimle beraberdir." buyurdu.[50]

Ve Süraka döndü. Yolda, Efendimiz'i aramak için çıkan bazı kişileri görmüş ve onlara:

- "Ben çok araştırdım. Hiç ileriye gitmenize lüzum yok." demişti. Sabahleyin yakalamak istediği kişileri akşamleyin korumaya çalışmıştı.[51]

4. Efendimiz (s.a.) yola devam etmiş ve yolda Ümmü Ma'bed el-Huzaiyye'nin çadırlarına uğramıştı. Ümmü Ma'bed cesur ve korkusuz bir kadın olup çadırın önünde bağdaş kurup oturur, yoldan geçenleri yedirir içirirdi.

Efendimiz (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir Ümmü Ma'be'de:

- "Yanında bir şey var mı?" diye sordular.

- "Vallahi, yanımızda bir şey olsaydı size ikram etmeden bırakmazdık. Koyunlar da uzakta." dedi. O sene kurak bir seneydi.

Resûlullah (s.a.) çadırın yanında bir koyun gördü.

- "Peki bu koyun ne, ya Ümmü Ma'bed?" diye sordu. Ümmü Ma'bed:

- "Halsizlikten sürüye katılamayan bir koyun." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Sütü var mı?" dedi. Ümmü Ma'bed:

- "Süt alınamayacak kadar zayıf." dedi.

- "Bu koyunu sağmaya izin verir misin?" dedi. Ümmü Ma'bed:

- "Evet, anam babam feda olsun. Süt bulabilirsen sağ." dedi.

Resûlullah (s.a.) eliyle koyunun memesini sıvazladı. Allah'ın ismini andı Bismillah dedi ve dua etti. Koyun sütle doldu. Bir grup insanı doyuracak büyükçe bir kap

---

49 *Sahihu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab (45), I/554.
Müdlicoğulları Rabığ yakınlarından oturuyorlardı. Süraka onları Kudeyd'den iki konak sonra takip etmişti. (bkz., İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/53).
Büyük bir ihtimalle Süraka onları yolculuğun üçüncü günü takip etmişti.

50 *Sahihu'l-Buhârî*, I/516

51 İbn Kayyim, *Zadü'l Mead*, II/53.

…tedi. Kabın içine bolca süt sağdı. Önce Ümmü Ma'bed'e verdi. Ümmü Ma'bed kanıncaya kadar içti. Sonra kendi yol arkadaşlarına verdi. Onlar da doydular. Sonra da kendisi içti. Tekrar kabı dolduruncaya kadar süt sağdı. Bu sütü Ümmü Ma'bed'in yanında bırakıp yola çıktılar.

Çok geçmeden kocası Ebu Ma'bed zayıflıktan sağa sola yalpalayan kuru davarları sürerek geldi. Sütü görünce şaşırdı. Hanımına:

- "Bu koyun zayıf. Burada süt yoktu. Bu süt nereden geldi?" dedi.

- "Hayır, vallahi… Birisi getirmedi. Ancak şöyle-böyle konuşan, şu halleri olan mübarek bir adam buraya uğradı." dedi hanımı. Ebu Ma'bed:

- "Vallahi, bu adam belki de Kureyş'in aradığı adamdır. Bana onu tarif eder misin ya Ümmü Ma'bed?" dedi.

Ümmü Ma'bed Efendimiz'in (s.a.) yüksek vasıflarını sanki dinleyen onu önünde görür gibi gayet üstün bir ifade ile anlattı. (Ümmü Ma'bed'in bu hadisini kitabın sonlarında Resûlullah'ın vasıflarını beyan ederken aynen nakledeceğiz.)

Ebu Ma'bed:

- "Vallahi, bu anlattığın zat Kureyş'in tarif ettiği zattır. Ona arkadaş olmayı arzu ederim. İmkân bulursam mutlaka ona arkadaş olacağım." dedi.

Mekke'de halk söyleyenini görmediği halde hafiften bir ses işitmişti. Bu sesin sahibi şu şiiri okuyordu:

Arşın Rabbi Allah hayırla mükafâtlandırsın
Ümmü Ma'bed'in çadırlarını şenlendiren iki arkadaşı.
Bu iki arkadaş hayırla konakladılar, böylece ayrıldılar,
Kurtuluşa ermiştir elbet Muhammed'in yoldaşı.
Ey Kusayy nesli! Allah uzaklaştırdı onu sizden,
Buna sebepti Kureyş'in şereflilikle bağdaşmayan davranışı.
Ka'boğulları kaybettiler bacılarının yerini,
O kadının yeri olacaktır artık müminlerin gözetleme taşı.
Sorun bacınıza koyununu ve doldurulan kabı
Şüphesiz koyuna bile sorsanız şahitlik edecektir başı.

Esma (r.a.) der ki: "Resûlullah'ın (s.a.) ne tarafa yöneldiğini bilmiyorduk. Nihayet Mekke'nin alt tarafından cinnîlerden bir adam geldi ve bu beyitleri okudu. İnsanlar onu izlemeye başladılar. Sesini duyuyorlar ama kendisini göremiyorlardı. Sonunda Mekke'nin üst tarafından dışarı çıktı. Bu cinnînin sözünü duyunca Resûlullah'ın (s.a.) ne tarafa yöneldiğini anladık. Medine'ye doğru yola çıkmıştı.[52]

52 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/53-54.

5. Efendimiz (s.a.) hicret yolunda Ebu Büreyde ile de karşılaşmıştı. Kavminin reisi olan Ebu Büreyde, belki Kureyş'in ilan ettiği büyük mükafatı kazanmak maksadı ile diye Efendimiz (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) aramak için yola çıkmıştı.

Efendimiz'i (s.a.) görüp onunla konuşunca kavminden yetmiş kişiyle birlikte hemen orada İslâm'ı kabul etti. Sonra sarığını çıkardı, mızrağına bağladı. "Emniyet ve barışın lideri dünyayı adalet ve eşitlikle doldurmak için gelmiştir" diye ilan etmek üzere bunu sancak edindi.[53]

6. Yine Efendimiz (s.a.) yolda Zübeyr'le karşılaşmıştı. Zübeyr, Şam'dan gelen müslümanlara ait ticaret kafilesiyle birlikteydi. Efendimiz (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) beyaz elbiseler giydirmişti.[54]

Kuba'da Konaklama

Peygamberliğin 14. yılı -Hicretin birinci yılı- 8 Rebîulevvel, Pazartesi günü, 23 Eylül 622 M. tarihinde Efendimiz (s.a.) Kuba'ya indiler.[55]

Urve b. Zübeyr şöyle anlatıyor: "Medine'deki müslümanlar, Efendimiz'in (s.a.) Mekke'den çıktığını duymuşlardı. Her sabah "Harra" semtine geliyorlar, öğle sıcağı bastırıncaya kadar bekliyorlardı. Bir gün yine uzun süre beklemişler, sonunda evlerine dönmüşlerdi. Evlerine vardıklarında Yahudilerden bir adam kale üzerinden beklenilen haberi vermişti. Yahudi, Resûlullah (s.a.) ile arkadaşlarını beyazlar giyinmiş halde görmüştü. Yahudi kendini tutamamış ve var gücüyle:

- "Ey Arap topluluğu! İşte beklediğiniz zat!" diye seslenmiş; müslümanlar da hemen silahlarına sarılmışlardı.[56]

Urve anlatmaya devam ediyor: Bu sesi ve tekbirleri Amr b. Avfoğulları'ndan işittim. Müslümanlar onun gelişine sevinerek tekbir getiriyorlardı. Onu karşılamak için Medine dışına çıkmışlardı. Onu bir peygambere lâyık bir şekilde karşılayıp selâmlamışlardı. Etrafını sarmışlar, ona sevgi ve saygıyla bakmışlardı. Sanki Medine'yi sükûnet ve huzur kaplamıştı. Ona vahiy nazil olmuştu.[57]

"*Şüphesiz Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de, salih müminler de... Bunlarla beraber bütün melekler de ona destekçidirler.*" (Tahrim, 4.)

---

53 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/101.

54 *Sahihu'l-Buhârî*, I/554.

55 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/102. Efendimiz (s.a.) altmış üçyaşını eksiksiz olarak aynı günde tamamlayacaktır. Efendimize Fil Vak'ası'ndan kırk bir sene sonra 9 Rabiulevvel'de kendisine Peygamberlik verilmiştir diyenlere göre Peygamberliği tam on üç sene sürmüştür. Ama Efendimize peygamberlik Fil Vak'ası'ndan kırk bir sene sonra Ramazan ayında Peygamberlik verilmiştir diyenlere göre Peygamberliği on iki sene, beş ay, on sekiz (veya yirmi iki) gün sürmüştür.

56 *Sahihu'l-Buhârî*, I/555.

57 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/54.

Urve der ki: Efendimiz'i (s.a.) karşıladılar. Efendimiz (s.a.) müminlerle birlikte sağ tarafa doğru yola devam etti. Nihayet Amr b. Avfoğulları'nda konakladı. Bugün Rebîulevvel ayının birinci Pazartesi günü idi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ayağa kalkmış, Efendimiz (s.a.) ise sessizce oturuyordu. Ensar'dan gelip de henüz Resûlullah'ı (s.a.) görmeyenler Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) selâmlıyorlardı (bir rivayette ona geliyorlardı). Nihayet Efendimiz'e (s.a.) güneş isabet edip de Hz. Ebu Bekir ridasıyla onu gölgelemeye başlayınca halk o zaman Resûlullah'ı (s.a.) tanımıştı.[58]

Bütün Medine onu karşılamak için yollara dökülmüştü. Medine, tarihinde eşi görülmemiş muazzam bir günü yaşıyordu. Yahudiler de Peygamber Habkuk'un verdiği müjdenin doğruluğunu görmüşlerdi.[59]

Efendimiz (s.a.) Kuba'da Gülsüm b. Hedm'in evine, -bir rivayete göre, Sa'd b. Hayseme'nin evine- inmişti. Birinci rivayet daha doğru olsa gerektir.

Hz. Ali ise Mekke'de üç gün kalıp Efendimiz'e (s.a.) bırakılan emanetleri sahiplerine teslim etmiş, sonra da yaya olarak hicret etmiş, Kuba'da Efendimiz'e (s.a.) yetişmiş ve Gülsüm b. Hedm'e misafir olmuştur.[60]

Efendimiz (s.a.) Kuba'da dört gün kalmıştı; Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri.[61] Orada Kuba Mescidi'ni inşa edip içinde namaz kılmıştı. Bu mescit, peygamberlik verildikten sonra "*Takva üzerine bina edilen ilk mescit*" idi. (Tevbe, 108.)

Beşinci gün -Cuma günü- Efendimiz (s.a.) Allah'ın emriyle devesine binmiş, yine Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) arkasına almıştı. Dayıları olan Neccaroğulları'na haber göndermiş, onlar da kılıçlarını kuşanarak gelmişlerdi.

Efendimiz (s.a.) Medine'ye doğru yürümüş, Salim b. Avfoğulları'nın arazisine vardığında Cuma vakti girmişti. Vadinin içindeki mescitte onlara cuma namazı kıldırmıştı. Cuma cemaati 100 kişiden ibaret idi.[62]

---

58 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/555.

59 *Sahîfetu Habkûk*, III/3

60 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/54; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/493; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/102.

61 Bu, İbn İshak'ın rivayetidir. (bkz, İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/494). Allame el-Mansur-Furi de bunu tercih etmektedir. (bkz, el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/102) Buhârî ise Kuba'da yirmi dört gece kaldığını rivayet etmektedir (*Sahîhu'l-Buhârî*, I/61). Bir başka rivayette ise, on küsur gece (*Sahîhu'l-Buhârî*, I/555), bir diğer rivayette on dört gece kaldığı yer almaktadır (*Sahîhu'l-Buhârî*, I/560). İbni Kayyim de bu son rivayeti tercih etmektedir. Halbuki Efendimizin, Pazartesi günü Kuba'ya geldiğini, Cuma günü oradan çıktığını bizzat kendisi ifade etmektedir. Buna göre, geliş-gidiş günlerini hariç tutarsak, on günden fazla, dahil edersek on iki günden fazla Kuba'da kalmamışlardır.

62 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/555, 560; İbn Kayyim, *Zadü'l Mead*, II/55; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/494; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/102.

5. MEDİNE'YE GİRİŞ

Cuma'dan sonra Efendimiz (s.a.) Medine'ye girdi. Bu günden itibaren Yesrib şehri "Medinetü'r-Resûl=Peygamber Şehri" diye isimlendirildi. Daha sonra kısaca "Medine" denildi.

Bugün, tarihi bir gündü; eşsiz ve nurlu bir gündü. Evler, caddeler hamdü sena ve tekbirlerle titriyordu. Ensar kızları son derece neşe ve sevinçle şu beyitleri okuyorlardı:[63]

"Taleal-Bedru Aleyna, Min seniyyati'l-Veda'..."
"Veda Tepeleri'nden,
Dolunay parladı birden.
Şükür vacib oldu üzerimize,
Allah'a dua için açılan ellerimize.
Ey bize gönderilen Peygamber!..
Getirdin bize ilahi haber.
Geldin, şereflendirdin Medine'yi
Hoş geldin, ey hayırlı davetçi!.."

Medineli müslümanlar, çok büyük bir servetin sahipleri olmadıkları halde, Resûlullah'ı (s.a.) konuk etmek için yarışıyorlardı. Resûlullah, Ensar'dan kimin evinin önünden geçse hemen devenin yularını tutuyor:

- "Buyurun... Hem imkân ve mal, hem silah ve kuvvet bizdedir." diyorlardı. Efendimiz (s.a.) ise:

- "Devenin yolunu açın. Ona nerede duracağı emri verilmiştir." diyordu.

Deve yürümeye devam ederek, bugün "Mescid-i Nebevî"nin bulunduğu boş araziye varınca çöktü. Sonra kalkarak biraz daha yürüdü. Daha sonra sağa-sola bakıp dönüp aynı yere çöktü.

Burası Efendimiz'in (s.a.) dayıları Neccaroğulları'nın yeriydi. Efendimiz (s.a.) burada deveden indi. Bu, Allah'ın bir lütfu idi. Çünkü Efendimiz (s.a.) de aslında dayılarına varmak, böylece onlara ikram ve ihsanda bulunmak arzusundaydı.

Ensar, Efendimiz'in (s.a.) Neccaroğulları'na misafir olup olmayacağı hususunda tartışmaya başlamıştır. Ebu Eyyub el-Ensarî hemen devenin yanına gelip Efendimiz'in (s.a.) eşyalarını alıp evine götürmüştü.

[63] İbn Kayyim "Bu şiirlerin Efendimizin (s.a.) Tebük Seferi dönüşünde söylendiğini, Medine'ye ilk gelişlerinde söylenmiştir diyenlerin hatalı olduklarını" zikretmektedir, (bkz. İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, III/10). Fakat İbn Kayyim bu ifadesine, kuvvetli deliller getirememiştir. Allame el-Mansur-Furi bu şiirlerin "Efendimizin (s.a.) Medine'ye ilk gelişinde söylendiği" görüşünü tercih etmiş ve reddi mümkün olmayan deliller ileri sürmüştür, (bkz. el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, I/106

Efendimiz (s.a.): "Kişi eşyalarıyla beraberdir." diyordu. Es'ad b. Zürare de devenin yularını tutmuştu. Deve de onun yanında kaldı.[64]

Buhârî'nin Enes'den naklettiği rivayete göre: Efendimiz (s.a.)

- "Akrabalarımızdan hangisinin evi buraya daha yakın?" diye sordular. Ebu Eyyub el-Ensarî:

- "Benimkisi daha yakın ya Resûlallah! İşte evim, işte kapım!" diye öne atıldı. Efendimiz:

- "Haydi bize yatacak yer hazırla." diye buyurdu.

Birkaç gün sonra Efendimiz'in (s.a.) hanımı Sevde ile kızları Fatıma ve Ümmü Gülsüm, azatlı kölesinin oğlu Üsame b. Zeyd de Medine'ye geldiler. Onlarla birlikte Abdullah b. Ebi Bekir, Hz. Ebu Bekir'in ailesini ve Hz. Aişe'yi getirmişti. Efendimiz'in (s.a.) kızı Zeyneb ise Ebu'l-As'ın yanında kalmış, Mekke'den çıkamamış, ancak Bedir Savaşı'ndan sonra hicret edebilmişti.[65]

Hz. Aişe anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldiklerinde Hz. Ebu Bekir ile Hz. Bilal hastalandılar. Yanlarına girdim:

- "Babacığım kendini nasıl hissediyorsun? Ya Bilal, kendini nasıl hissediyorsun?" dedim. Hasta olduklarını söylediler. Babam ateşlenince:

"Herkes ailesi içinde geceler ama
Ölüm, aile bağından yakındır ona" derdi.

Hz. Bilal ise hummanın tesiri azalınca sesini yükseltir ve:

"Ah, bir gece geçirebilecek miyim (Mekke'de),
Etrafında İzhır ve Celil otları olan vadide?
Bir gün Micenne sularından içecek miyim?
Şame ve Tufeyl dağlarını görecek miyim?" derdi."

Hz. Aişe devam ediyor: "Resûlullah'a (s.a.) geldim ve bu durumu ona bildirdim. Efendimiz (s.a.):

- "Allahım!.. Mekke'yi sevdiğimiz kadar hatta daha da fazla Medine'yi bize sevdir. Medine'yi sıhhatli bir yer eyle! Sa' ve müddünü (nimetlerini) bereketli kıl. Hummasını da Cuhfe'ye naklet."[66] buyurdu.

Böylece Efendimiz'in (s.a.) hayatının bir bölümü sona eriyor. İslâm davetinin MEKKE DEVRİ tamamlanmış oluyordu.

---

64 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/106; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/55.

65 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/55.

66 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbi'l-Ensar, Bab (46), Hadis No, 3926, I/588-589.

6. MEDİNE'DEKİ HAYAT

Üç Merhale Halinde Medine Devri

-Birinci Merhale: Fitne ve anarşinin körüklendiği, içten birtakım karışıklıkların çıkarıldığı, dıştan düşmanların müminleri tamamen yok etmek için Medine'ye yürüdüğü merhaledir. Bu merhale, hicretin 6. yılı Zilkade ayında imzalanan Hudeybiye Antlaşması'na kadar sürmüştür.

-İkinci Merhale: Putperest liderleriyle anlaşma safhasıdır. Bu merhale, hicretin 8. yılının Ramazan ayında gerçekleşen Mekke'nin Fethi ile son bulur. Bu merhale civar devlet reislerinin İslâm'a davet merhalesidir.

-Üçüncü Merhale: İnsanların grup grup Allah'ın dinine girme ve birtakım kabile ve cemaatlerin Medine'ye gruplar halinde topluca gelme merhalesidir. Bu merhale, hicretin 11. yılının Rebîulevvel ayında Efendimiz'in (s.a.) ahiret alemine intikal etmesine kadar devam eder.

Hicret Esnasında Medine'deki Durum

"Hicret"in manası sadece fitneden, işkencelerden ve alaya alınmaktan kurtulmak olmayıp, bununla beraber emin bir beldede yeni bir İslâm toplumu kurmak için işbirliği yapmak manasını da taşımaktadır.

Bu sebeple yeni İslâm vatanının kuruluşuna yardım edebilecek, İslâm vatanını kuvvetlendirmek ve şanını yüceltmek hususunda gücünü sarf edebilecek her müslümana "hicret" farz olmuştu.[67]

Şüphesiz Resûlullah (s.a.) bu yeni İslâm devletinin "Devlet Reisi", "Başkumandanı" ve "Mürşidi" idi. Bütün idare tartışmasız ona teslim edilmişti.

Medine'de Efendimiz (s.a.) biri diğerinden açıkça farklı özelliklere sahip üç ayrı sınıf insanla karşılaşmıştı.

Bu üç sınıf insan şunlardı:

a. Kalbi berrak, ahlâkı yüksek, mümtaz şahsiyetlerden meydana gelen Ashab-ı Kiram. Allah onlardan razı olsun.

b. Medine'deki asıl yerli kabilelerden olup henüz imanla şereflenmemiş olan müşrikler.

c. Medine'de yerleşik Yahudiler.

---

[67] Ebu Davud ile Nesei'nin Muaviye'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyuruyorlar, "Tevbe sona ermedikçe Hicret sona ermez. Güneş batıdan doğmadıkça da tevbe sona ermez." (bkz., *Sünenü Ebî Davud*, K. el-Cihad, Bab, 2) (Mütercim)

a. Ashab-ı Kiram

Ashab-ı kiramı'ın karşılaştığı problemler şöylece özetlenebilir: "Muhacirler"e göre Medine'deki durum Mekke'de geçirdikleri durumdan tamamen farklıydı. Mekke'de iken tek bir kelime etrafında birleşip aynı hedef için gayret etmeleriyle birlikte ayrı ayrı evlerde oturuyorlardı. Hor görülen, ezilen ve kovulan insanlardı.

Mekke idaresinde müslümanların hiçbir payı yoktu. İdare tamamen din düşmanlarının elindeydi. Müslümanlar, dünya üzerinde bütün insan toplumlarının muhtaç olduğu maddi kuvvete sahip olamadıklarından yeni bir İslâm toplumu kurabilecek güce sahip değiller.

Bu sebeple Mekke'de nazil olan sureler sadece iman esaslarını herkesin kendi başına yapabileceği bazı ibadetleri, hayra, iyiliğe, güzel ahlâka teşvik etmeyi, kötü ahlâktan ve çirkin huylardan sakınmayı konu alıyordu.

Medine'de ise idare ilk günden itibaren kendi ellerindeydi. Üzerlerinde hiç kimsenin hakimiyeti yoktu. İşte şimdi medeniyet ve şehirleşme çalışmalarıyla, geçim ve iktisat meseleleriyle, siyaset ve hükümet işleriyle, savaş ve barış problemleriyle ilgilenmek, helal-haram, ibadet, ahlâk ve benzeri hayati konulara eğilmek vakti gelmişti.

Artık hayatın bütün alanlarında cahiliye toplumundan farklı olan, insanlık dünyasındaki bütün toplumlara göre eşsiz özellikleri bulunan, uğrunda müslümanların geçen on sene içinde azap ve işkencelerin her türünü tattığı İslâm davetinin gerçek temsilcisi olan yeni bir toplumu, "İslâm Devleti"ni kurma zamanı gelmişti.

Gayet açıktır ki, bu tarzda bir toplumun oluşması bir günde veya bir ayda yahut bir senede mümkün değildi. Bilakis tedrici bir şekilde eğitim, öğretim ve uygulama ile birlikte, nizam ve kanunların tamamlanması için uzun bir zamanın geçmesi gerekliydi.

Allah (c.c) bu dine kefil idi. Bu nizamın tatbikatını yapan, bu yola davet eden ve müslümanları yetiştiren de Resûlullah (s.a.) idi. "*Çoğu okuma-yazma bilmeyen bir topluluk arasında Allah'ın ayetlerini okuyan, onları (şirkten) temizleyen ve kendilerine Kur'an'ı ve dinî hükümleri öğreten bir peygamberi gönderen odur (Allah'tır).*" (Cum'a, 2.)

Sahabe-i Kiram (r.a.) ise gönülden o peygambere bağlanmışlardı. Getirdiği hükümleri uygulamaya çalışıp bundan memnuniyet ve sürur duyuyorlardı. "*Kendilerine Allah'ın ayetleri okununca onların imanları artar.*" (Enfal, 2.) Bu meselelerin ayrıntılarıyla incelenmesi konumuz dışında olduğu için bu kadarla yetiniyoruz.

Efendimiz'in (s.a.) müslümanlarla birlikte yapacağı şey de bu idi yani İslâm nizamını kurmaktı. Zaten bu, geniş çapta İslâm davetinin ve peygamberliğin asıl gayesiy-

di; gelip geçici bir mesele değildi. Elbette bundan daha önemli olmayan, ancak süratle halledilmesi gereken birtakım problemler de yok değildi.

Müslüman toplum Ensar ve Muhacirlerden oluşuyordu.

-Ensar: Kendi memleketinde, kendi diyarında, mallarının başında bulunuyor, bunları, müminleri ilgilendiren konulardan başka konular ilgilendirmiyordu.

-Muhacirler: Ensarın, yanı başında olan, her şeyini vatanını, akrabalarını ve mallarını terk edip gelen, sadece canlarını kurtarıp Medine'ye sığınan, ne oradan başka sığınacak yerleri, ne geçimini temin edecek işleri, ne de normal bir hayatı sağlayacak malları bulunanlardı.

Bu mültecilerin sayısı az değildi. günden güne de artıyorlardı. Zira Allah ve Resûlüne iman eden herkese hicret izni verilmişti.

Bilindiği gibi, Medine halkı büyük bir servete sahip değildi. Bunun için de iktisadî dengesi hemen bozulmuştu. İşte bu zor iktisadî şartlarda İslâm'a karşı olan kuvvetler bir çeşit iktisadî boykota kalkışmışlardı. Bu yüzden ithalat azalmış, iktisadî durum zorlaşmıştı.

b. Müşrikler

Bunlar Medine'deki yerli kabileler. Bunların müslümanlar üzerinde hiçbir hakimiyetleri yoktu. Bunlardan bazıları sahip bulundukları inançları konusunda şek ve şüphe içine düşmüşlerdi. Bu yüzden babalarının dinini terk etmek hususunda tereddüt ediyorlardı. İslâm'a ve müslümanlara karşı gizli bir düşmanlıkları yoktu. Uzun bir müddet geçmeden bunlar İslâm'a girmişler ve Allah'ın dinine ihlasla bağlanmışlardı.

Aralarında Resûlullah'a (s.a.) ve müslümanlara şiddetli bir kin ve düşmanlık besleyip de bunu açığa vuramayan, bilakis yeni durumu dikkate alarak sevgi ve saygı göstermeye mecbur kalanlar da vardı.

Bunların başında Abdullah b. Übeyy geliyordu. Evs ve Hazrec, Buas harplerinden sonra onun başkanlığında toplanmışlardı. Bundan önce hiç kimsenin başkanlığında toplanamamışlardı. Abdullah b. Übeyy'in başına koymak için bir taç hazırlamışlardı. Neredeyse Medine halkına "Melik" olmak üzereydi.

İşte bu anda ansızın Resûlullah (s.a.) Medine'ye gelivermiş ve Medine halkı ona yönelmişti. Abdullah b. Übeyy, Resûlullah'ın (s.a.) başkanlığı elinden aldığı görüşünde idi. Resûlullah'a (s.a.) karşı kalbinde şiddetli bir düşmanlık besliyordu.

Abdullah b. Übeyy "müşrik" olarak kalmasının mümkün olmadığını, bazı dünyevi menfaatlerden mahrum olacağını anlayınca Bedir harbinden sonra İslâm'ı kabul etti. Ama kalbinde yine küfrünü gizliyordu. Resûlullah'a (s.a.) hile ve tuzak kurmaya fırsat bulur bulmaz hemen buna teşebbüs ediyordu.

Abdullah b. Übeyy'in başkan olması halinde, bazı mevki ve makamlardan mahrum kalan bazı arkadaşları da plan ve programlarını uygulamada ona yardımcı ve

destek oluyorlardı. Bazen de planlarını uygulama yolunda bazı olaylardan ve bazı saf müslümanlardan yararlanıyorlardı.

c. Yahudiler

Üçüncü grup olan Yahudiler ise -daha önce de belirttiğimiz gibi- Asurluların ve Romalıların baskıları zamanında Hicaz'a sığınmışlardı. Aslında İbrani asıllı olup Hicaz'a yerleşince kılık-kıyafet, dil ve medeniyet hususunda Arap boyasıyla boyanmışlardı. Hatta kabile ve şahıs isimleri bile Arapçalaşmış, Araplarla aralarında evlilik ve hısım akrabalığı meydana gelmişti. Ancak onlar ırk taassubunu korumuşlar, kesinlikle Arapların içinde erimemişlerdi.

Bu Yahudiler, İsrail ırkından gelmiş olmalarıyla övünüyorlar, Arapları son derece küçümsüyorlar, onları yabani, basit, düşük, geri kalmış manasında "ÜMMİ" diye adlandırıyorlardı. Arapların mallarını kendilerine mubah görüyorlardı. "Cahil Arapların mallarını almaktan bize günah gelmez." derlerdi.

Yahudilerin, dini yayma konusunda bir aşk ve gayretleri yoktu. Ancak bütün dinî sermayeleri, falcılık, sihirbazlık, üfürükçülük, muskacılık v.s. idi. Bununla kendilerini ilim ve fazilet ehli, ruhani liderler olarak görürlerdi.

Yahudiler, rızk kazanmak ve geçimlerini temin etmek hususunda becerikli idiler. Hububat, hurma, şarap ve elbise ticareti ellerindeydi. Elbise, hububat ve şarap ithaline karşılık hurma ihraç ediyorlardı. Bundan başka yaptıkları bazı işler de vardı. Araplardan kat kat fazla ücretler alıyorlar, bununla kalmayıp faiz de yiyorlardı. Bazı Arap şeyhlerine ve ileri gelenlerine borç para veriyorlardı. Yahudiler verdikleri borç para karşılığında bu şahısların arazilerini, ekinlerini ve bahçelerini rehin olarak alıyorlar, sonra da birkaç sene geçmeden bunların sahibi oluyorlardı.

Yahudiler hileci, desiseci, inatçı ve fesatçı idiler. Komşu Arap kabileleri arasında kin ve düşmanlık tohumları ekiyorlar, Arap kabilelerini hissedemeyecekleri bir şekilde gizli hilelerle birbirlerine karşı kışkırtıyorlardı. Bu teşvik ve kışkırtmadan sonra da bir kenara çekilip Arap kabilelerinin başına gelen bu durumu sessizce seyrediyorlardı.

Ayrıca mali sıkıntı sebebiyle savaştan el çekmemeleri için bu kabilelere yüksek faizle ödünç para veriyorlardı. Bununla da iki menfaati birden elde ediyorlardı: Hem Yahudi varlığını koruyorlar, hem de faiz kazançlarını arttırarak büyük servetler elde ediyorlardı.

Medine'de üç meşhur Yahudi kabilesi vardı:

1. Kaynukaoğulları: Hazrec kabilesinin müttefikleri olup Medine içinde oturuyorlardı.
2. Nadiroğulları.
3. Kurayzaoğulları: Bu iki kabile ise Evs kabilesinin müttefikleri olup Medine civarında oturuyorlardı.

İşte bu Yahudi kabileleri Evs ve Hazrec arasında uzun zamandan beri savaşı körüklüyorlardı. Her biri kendi müttefikini "Buas" savaşlarında bizzat destekliyordu.

Gayet tabii olarak Yahudilerden İslâm'a kin ve intikamdan başka bir duyguyla bakmaları beklenemezdi. Resûlullah (s.a.) onların ırkından gelmediği için akıllarına ve gönüllerine hakim ırk taassubunu yok edemezdi. Ayrıca İslâm daveti, kalpleri uzlaştıran, düşmanlık ve kin ateşini söndüren, bütün işlerde emanete riayeti teşvik eden, nimetin en güzelinden ve helalinden yemeyi tavsiye eden büyük bir davetti.

Bunun manası; Medine kabileleri birleşmek suretiyle Yahudilerin pençelerinden kurtulacak, Yahudilerin ticari faaliyetleri zarara uğrayacak ve Yahudiler, servet çarklarını döndüren faiz parasından mahrum kalacaklardı.

Yahudiler İslâm davetinin Medine'de istikrarı temin için gayret edeceğini anladıkları zamandan beri bütün bunları ince ince hesaplıyorlardı. Bunun için Medine'ye geldiğinden beri Efendimiz'e (s.a.) ve İslâm'a karşı, içlerinde şiddetli bir düşmanlık besliyorlardı.

İbn İshak'ın müminlerin annesi Safiyye'den (r.a.) naklettiği rivayette bu gerçek gayet açık olarak görülmektedir. İbn İshak der ki: Safiyye bt. Huyiyy b. Ahtab şöyle anlatmaktadır:

"Resûlullah (s.a.) Medine'ye gelip de Kuba'da Amr b. Avfoğulları'na misafir olduğunda babam Huyiyy b. Ahtab ile amcam Ebu Yasir b. Ahtab sabah seher vaktinde Efendimiz'e (s.a.) geldiler ve güneş batıncaya kadar da dönmediler. Yavaş yavaş yürüyerek gelmişlerdi. Her zaman olduğu gibi, gelmelerine sevindim, ama vallahi gamlı, üzüntülü olmalarına rağmen ikisine de dönüp bakmadım.

Amcam Ebu Yasir'in, Efendimiz'i (s.a.) görünce babam Huyiyy b. Ahtab'a:

- "Gerçekten de kendisi mi?" dediğini işittim. Babam:

- "Evet vallahi kendisi." diye cevap verdi. Amcam:

- "Tanıyor musun? İyice biliyor musun?" dedi. Babam:

- "Evet." diye karşılık verdi. Amcam:

- "Peki, ona karşı kalbinden ne geçiyor?" dedi. Babam:

- "Yaşadığım sürece ona düşmanım." dedi.[68]

Yine Buhârî'nin Abdullah b. Sellam'ın müslüman oluşu hakkındaki rivayeti de buna şahittir. Abdullah b. Sellam Yahudi alimlerinin ileri gelenlerinden biriy-

---

[68] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/518-519. (Huyiyy b. Ahtab ve Ebu Yasir b. Ahtab, Yahudi idiler. Mütercim)

di. Resûlullah'ın (s.a.) Medine'ye Neccaroğulları'na misafir olduğunu duyunca hemen ona gelmiş, bir peygamberden başka hiç kimsenin bilemeyeceği birtakım soruları ona sormuştu. Efendimiz'in (s.a.) cevaplarını işitince hemen orada ve o anda ona iman etmişti.

Bundan sonra Abdullah b. Sellam Efendimiz'e (s.a.):

- "Yahudiler iftiracı bir millettir. Benim müslüman olduğumu öğrenirlerse hemen sana gelip benim hakkımda iftira uydururlar." dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Yahudileri çağırdı, onlar da geldiler. Abdullah b. Sellam da içeri, bir odaya girdi. Resûlullah (s.a.) onlara:

- "Abdullah b. Sellam'ın aranızdaki yeri nedir?" diye sordu.

- "En derin alimimizdir. Ayrıca en derin alimimizin oğludur da. En hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu (bir rivayette: Efendimiz ve Efendimiz'in oğlu, bir başka rivayette en faziletli olan kişimiz ve en faziletli olanın oğlu)." dediler. Resûlullah (s.a.) onlara:

- "Peki Abdullah b. Sellam müslüman olsa ne dersiniz?" dedi.

-İki veya üç defa: "Allah onu, bundan korusun!" dediler.

Bunun üzerine Abdullah b. Sellam yanlarına geldi ve şahadet getirerek:

- "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ederim." dedi. Yahudiler:

- "En şerli kişimizsin ve en şerlinin de oğlusun!" dediler ve ona alçakça iftiralarda bulundular.

Bir rivayete göre: Abdullah b. Sellam onlara:

- "Ey Yahudi topluluğu! Allah'tan korkun. O'ndan başka hiçbir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki şüphesiz siz de onun Allah'ın Resûlü olduğunu ve hak dini getirdiğini biliyorsunuz." dedi. Yahudiler de:

- "Yalan söylüyorsun." dediler.[69]

Bu, Efendimiz'in (s.a.) Medine'ye ayak bastığı günde Yahudilerle ilgili ilk tecrübesiydi.

Bütün bu anlatılanlar Medine'deki dahili durumu göstermektedir. Harici vaziyete gelince; İslâm'a karşı en şiddetli kuvvet Kureyş idi. Kureyş müslümanlar üzerinde on yıl boyunca her çeşit şiddet, tehdit, baskı, aç bırakma ve boykot politikasını denemiş, onlara türlü işkence ve azapları tattırmıştı.

---

[69] *Sahihu'l-Buhârî*, I/71, 555, 560; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/56.

Müslümanlar Medine'ye hicret edince arazilerine ve mallarına el koymuş, hanımlarının ve çocuklarının hicretlerine engel olmaya çalışmış, hatta güçleri yettiği kimseleri hapsedip işkence etmişlerdi. bütün bunlarla kalmayıp İslâm davetinin sahibini öldürüp yok etmeyi bile planlamışlar, bu tuzağı uygulamakta hiçbir gayreti esirgememişlerdi.

Bütün bunlardan sonra müslümanlar, Kureyşlilerden yaklaşık 500 km. uzaklıktaki bir yere sığınınca, Kureyş kabilesi "Harem-i Şerif sakinleri, Beytullah'ın mücavirleri ve Kâbe hizmetçileri" sıfatıyla Arap toplumu arasındaki dini liderlikten ve dünyevi saltanattan yararlanarak siyasî nüfuzunu kullanmaya başladı. Arabistan yarımadasındaki diğer müşrikleri Medine halkına karşı kışkırttı. Böylece mültecilerin günden güne arttığı bir zamanda Medine'nin gelirleri ve ithalatı azalmış, yarı iktisadî ambargoya maruz kalmıştı. Mekke'deki zalimlerle yeni vatanlarındaki müslümanlar arasında bir "savaş", beklenen bir olaydı. Ama bu çatışmanın yükünü de müslümanların çekmesi akıllıca bir iş olamazdı.

Mekke'deki zalimlerin müslümanların mallarına el koydukları gibi, müslümanların da onların mallarına el koymaları; müşriklerin işkence ettikleri gibi müslümanların da onlara eza ve cefa etmeleri; kâfirlerin, müslümanlara yaşayışlarında çile çektirdikleri gibi müslümanların da onlara sıkıntı çektirmeleri gayet tabii hakları idi. Bu zalimlerin müslümanları yok etmeye, varlıklarını silip süpürmeye ebediyen imkân bulamamaları için yaptıkları her harekete müslümanların misliyle karşılık vermeleri elbette haklarıydı. -Ama buna izin verilmemişti.-

İşte Efendimiz (s.a.) "Devlet Reisi, Başkumandan, Mürşid ve Davetçi" sıfatıyla Medine'ye geldiğinde yukarıda belirtilen meselelerle karşılaşmıştı.

Efendimiz (s.a.) Medine'de peygamberlik ve liderlik vazifesini en güzel şekilde yerine getirdi. Her topluluğa ve gruba lâyık olduğu şekilde (bazen şefkat ve rahmetle, bazen de şiddet ve gazapla) muamele etti. Şüphesiz rahmet ve şefkati daima şiddet ve gazabından fazla idi. İlerideki sayfalarda gayet açık bir şekilde görüleceği gibi, Medine'de hüküm ve idare, birkaç sene içinde bütün müesseseleriyle İslâm'a ve müslümanlara geçmişti.

7. YENİ BİR TOPLUMUN KURULUŞU

Efendimiz'in (s.a.) Medine'de Neccaroğulları'na (12 Rebîulevvel 1. H./27. Eylül 622 M.) Cuma günü misafir olduğunu, önce Ebu Eyyub el-Ensari'nin evi önündeki boş arazide devesinin çöktüğünü:

- "İnşaallah burası evimiz olacak!" buyurduğunu, sonra da Ebu Eyyub el-Ensari'nin evinde misafir kaldığını belirtmiştik.

Mescid-i Nebevî'nin İnşa Edilmesi

Bundan sonra Efendimiz'in (s.a.) attığı ilk adım "Mescid-i Nebevî"yi inşa etmek oldu. Devesinin çöktüğü yerde bir mescit bina edilmesini emir buyurdular. Bu araziyi sahipleri olan iki yetim çocuktan satın aldılar. Mescid inşa edilirken bizzat kendileri de çalıştılar.

Efendimiz (s.a.) kerpiç ve taş taşırken şöyle diyordu:

"Gerçek hayat sadece ahiret hayatı.
Affet Allahım! Muhacirleri ve Ensar'ı!"

Yine hem kerpiç taşıyor, hem şöyle diyordu:

"Bu kerpiç Hayber bahçelerinin kerpici değildir.
Bu, Allah katında daha sevaplı ve daha nezihtir"

Efendimiz'in (s.a.) bu sözleri sahabenin gayretini kamçılıyor, hatta biri şu mısraları okuyordu:

"Eğer Peygamber çalışır da oturursak biz
Demek olur ki yanlış bir amel işlemişiz."

Bu arazide müşrik kabirleri ile harabe bir yapı, hurma ve garkad ağacı vardı. Resûlullah (s.a.) müşrik kabirlerinin açılmasını emretti. (Kabirler açılıp kemikler başka bir yere nakledildi.) Harabe yapı kaldırıldı. Hurma ve garkad ağacı kesilip mescidin kıblesine konuldu. Mescidin kıblesi Beytü'l-Makdis idi. Temelleri taştan yapıldı. Duvarları ise kerpiç ve çamurdan yapıldı. Tavanına hurma dalları kondu, Mescid içindeki direkler ise hurma ağacından kesilmişti. Yere kum ve çakıl döşendi. Üç kapı açılmıştı. Mescidin uzunluğu 100 zira' (40 metre) idi. İki taraf da bu uzunlukta veya bundan biraz azdı. Temel ise yaklaşık 3 zira' (1,20 m.) idi.

Mescidin etrafına tavanları hurma dallarıyla kaplı, duvarları ise kerpiçten odalar yapıldı. Bunlar Efendimiz'in (s.a.) hanımlarına ait odalardı. Bu odaların tamamlanmasından sonra Efendimiz (s.a.), Ebu Eyyub el-Ensari'nin evinden ayrılarak bu odalara yerleşmişti.

Mescid-i Nebevî sadece namazların eda edildiği bir yer değildi. Bununla birlikte müslümanların İslâmî esasları ve prensipleri öğrendikleri bir "mektep", uzun zamandır cahiliye âdetleriyle savaşların aralarında nefret ve ayrılık doğurduğu çeşitli kabilelerden değişik insanların bir araya geldiği bir "cemiyet", bütün siyasî işlerin idare edildiği ve cihada karar alındığı bir "karargah", istişare ve icra toplantılarının akdedildiği bir "meclis" idi. Aynı zamanda ne evleri, ne malları, ne aileleri ve ne de çocukları bulunmayan bazı fakir mültecilerin, "Muhacirlerin" büyük bir kısmının kalacakları bir "yurt" idi.

Hicretin ilk yıllarında günde beş vakit ufuklarda yankılanan ve varlık dünyasının dört bir tarafını titreten ulvi nağme "EZAN" meşru kılınmıştı. Abdullah b. Zeyd b. Abdi-Rabbihi'nin bu husustaki kıssası meşhurdur.[70]

Müslümanlar Arasındaki Kardeşlik

Efendimiz (s.a.) birleşme ve kaynaşma merkezi olan "Mescid-i Nebevî"yi inşa ettiği gibi, tarihin kaydettiği en muazzam hadiselerden birini daha gerçekleştirdi. Bu önemli hadise, Muhacirlerle Ensar arasında kardeşliğin ilan edilmesiydi.

Efendimiz (s.a.) Enes b. Malik'in evinde sayıları doksan kadar olan Muhacirlerle Ensar arasında kardeşlik bağını tesis etti. Bunların arasında dayanışma ve yardımlaşma üzerine kurulu bir kardeşlik ilan edildi. Bunlar (Bedir savaşına kadar) akrabalarından başka ayrıca birbirlerine de mirasçı oluyorlardı.

Bedir savaşının ardından *"Akrabalar Allah'ın hükmüne göre (mirasta) birbirlerine daha yakındırlar."* (Enfal, 75.) mealindeki ayet nazil olunca kardeşlik akdi sebebiyle miras alma kaldırılmış ve yakın akrabaların mirasçı olmaları esası konulmuş oluyordu.[71]

Bir rivayete göre: Resûlullah (s.a.) Muhacirleri birbirlerine ikinci defa kardeş etmişti. Ancak birinci rivayet daha doğrudur. Zira Muhacirler arasında din kardeşliği, hemşehrilik ve nesep yakınlığı bulunması sebebiyle aralarında ikinci bir kardeşlik akdine lüzum yoktu.[72]

Bu kardeşliğin manası: Cahiliye taassubunun erimesinden sonra İslâm'dan başka hiçbir dinin kabul edilmemesi, soy, ırk ve memleket farklarının önemsenmemesi, insanların arasında takva ve ihlas ölçüsünden başka hiçbir üstünlük ve yücelik kabul edilmemesidir.[73]

Resûlullah (s.a.) bu kardeşliği sadece boş bir söz olarak değil, geçerli bir sözleşme, kanla ve malla bağlantılı bir anlaşma olarak kurmuştu. Yoksa dilin şuursuzca söylediği, pek tesiri olmayan bir söz vermeden ibaret değildi.

Bu kardeşlikte; "kardeşini tercih etme, kardeşine destek olma, kardeşine sıcak ilgi duyma" anlayışı hakim oluyor ve yeni toplum en muazzam örneklerle süsleniyordu.[74]

Buhârî'nin rivayetine göre: Muhacirler Medine'ye geldiklerinde Resûlullah (s.a.) Abdurrahman b. Avf ile Sa'd b. Rabî'i kardeş ilan etti. Sa'd b. Rabî' Abdurrahman'a:

---

[70] Bu hadis-i şerifi Tirmizi, Ebu Davud, İmam Ahmed ve İbn Huzeyme rivayet etmiştir, (bkz., İbn Hacer el-Askalânî, *Bülûğu'l-Merâm*, s. 15).

[71] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/56.

[72] *A.y.*

[73] M. Gazâlî, *Fıkhu's-Sîre*, s.140-141.

[74] *A.y.*

- "Ben Ensarın en zenginiyim. Malımı ikiye taksim ediyorum. İki tane de hanımım var. Bak, hangisi hoşuna giderse bana ismini söyle. Onu boşayayım da iddeti bitince onunla evlen" dedi. Abdurrahman:

- "Allah aileni ve malını sana mübarek kılsın. Bana çarşıyı göster. Çarşınız nerede?" dedi.

Ona Kaynukaoğulları çarşısını gösterdiler. Çarşıdan dönerken yanında biraz lor ve içyağı ile geldi. Ertesi gün yine çarşıya gitti.

Bir gün geldiğinde yüzü biraz sararmış halde idi. Efendimiz (s.a.):

- "Sevdalı mısın?" diye sordu. Abdurrahman:

- "Evlendim." diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.):

- "Ne kadar mihr verdin?" dedi. O da:

- "Bir altın." dedi.[75]

Yine Buhârî Ebu Hureyre'den rivayet ediyor: Ensar, Efendimiz'e (s.a.):

- "Hurmalarımızı kardeşlerimizle aramızda taksim et." dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Hayır!" diye buyurdu. Ensar:

- "Bize elde ettiğimiz yeter. Meyvede sizleri ortak yapalım." dediler. Muhacirler:

- "Peki, kabul ve itaat ediyoruz." dediler.[76]

Bu durum bize Ensarın Muhacir kardeşlerine karşı son derece misafirperver olduklarını; fedakarlıkta, sevgi ve hoşgörüde ne kadar ilerde olduklarını, Muhacirlerin de bu ikram ve misafirperverliği hakkıyla takdir ettiklerini, bu muameleyi suiistimal etmediklerini, yapılan ikramdan bellerini doğrultacak kadar yararlandıklarını ve çarşı pazara gidip çalıştıklarını göstermektedir.

Hakikaten bu kardeşlik eşsiz bir hikmet, yerinde ve isabetli bir siyaset, müslümanın karşı karşıya geldiği problemleri en etkili bir şekilde çözümleme yolu idi.

İslâmî İttifak Ahdi

Resûlullah (s.a.) müminler arasında kardeşlik anlaşması yaptığı gibi, her çeşit cahiliye hastalıklarını, kabilecilik taassubunu ortadan kaldıran, cahiliyet adet ve geleneklerine fırsat tanımayan bir muahede akdi yaptı.

Bu muahedenin maddeleri özetle şunlardı:

"Bu yazılı anlaşma, Hz. Peygamber (s.a.) tarafından Kureyş kabilesine mensup müslümanlarla Yesribli müslümanlar ve bunlara tabi olan, bunlarla birlikte cihat eden kabileler arasında yapılmıştır.

---

75 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. Menakıbı'l-Ensar, Bab (3), Hadis No. 3780, I/553.

76 *A.y.*

1. Bunlar diğer insanlardan farklı olarak tek bir "ümmet"tir.
2. Kureyşli muhacirler kendi aralarındaki suçlulara "diyet" öderler. Kendilerinden esir düşenin fidyesini meşru şekilde aralarında taksim ederek öderler. Ensar'dan her kabile kendi kabilesinden olan suçlulara diyet öder. Her grup kendisinden esir düşenin fidyesini meşru şekilde aralarında taksim ederek öder.
3. Müminler, fidye veya diyet ödeyemeyecek kadar fakir veya borçlu kardeşlerine yardım ederler.
4. Muttaki müminler kendilerine hücum eden, zulüm, günah, tecavüz planı yapan ve müminler arasında fesat çıkaran kimselere hadlerini bildirirler.
5. Müminlerin tamamı, içlerinden birinin evladı bile olsa, fesatçıya karşı elbirliğiyle hareket ederler.
6. Bir mümin, kâfir birini öldürdüğü gerekçesiyle diğer bir mümine kısas yapamaz.
7. Bir mümin, mümin kardeşi aleyhine kâfire yardım edemez.
8. Allah'ın zimmeti birdir. Müminlerin en zayıfı o mümini korur.
9. Yahudilerden kim bize tabi olursa yardım ve desteğe hak kazanır. Ne zulme uğrar, ne de onlar aleyhine başkasıyla işbirliği yapılır.
10. Müminlerin barışı tektir. Bir mümin Allah yolunda yapılan bir savaşta mümin kardeşini yalnız bırakıp düşmanla barış yapmaz. Barışı eşit ve adaletli olur.
11. Müminler Allah yolunda kanlarını akıtma sebebiyle birbirlerinin sorumluluklarını yüklenirler.
12. Hiçbir müşrik Kureyş'e ait bir malı veya Kureyşli bir müşriki koruyamaz. Bir müminle Kureyş'e ait mal veya Kureyşli bir müşrik arasına giremez.
13. Kim bir mümini bilerek öldürürse kısas yapılır. Ancak maktûlün velisi razı olursa diyete çevrilir.
14. Müminlerin hepsi onun hakkını alırlar. Kısası (veya diyeti) yerine getirmemeleri caiz değildir.
15. Hiçbir mümin bir bid'atçıya yardım edemez, böyle birini koruyamaz. Kim böyle birine yardım ederse kıyamet günü Allah'ın laneti ve gazabı üzerine olsun. Buna karşılık ne vasıta ne de bedel kabul edilir.
16. Herhangi bir şeyde ihtilaf edilmesi halinde başvurulacak merci, Allah ve Resûlü'dür.[77]

[77] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/502, 503.

Cemiyete Maneviyatın Tesiri

Bu yüce hikmetle ve özenle Efendimiz (s.a.), yeni bir toplumun temelini atıyordu. Bu eşsiz manzara; o muhterem ve şerefli Sahabe-i kiram'ın Peygamberimiz'in (s.a.) dizi dibinde, onun faziletli sohbeti ve nurlu irşadından elde ettikleri kuvvetli maneviyatın tesiriyle meydana gelmişti. Peygamberimiz (s.a.), ashabını ilim, terbiye, nefsi arındırma ve güzel ahlâk konusunda irşat ediyor, onları muhabbet, kardeşlik, asalet, edep, ibadet ve itaatla eğitiyordu.

Ona bir zat sormuştu:

- "İslâm'ın hangi emri daha hayırlıdır?" Efendimiz şöyle cevap vermişlerdi:

- "Yemek yedirirsin... Tanıdığına-tanımadığına selâm verirsin."[78]

Abdullah b. Sellam anlatıyor: "Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye geldiği zaman yanına gittim. Yüzüne baktım. Yüzünün yalancı birinin yüzüne benzemediğini anladım. İlk sözleri şöyle idi: "Ey insanlar!.. Selâmı yayın. Yemek yedirin. Akrabaları ziyaret edin. İnsanlar uyurken gece (teheccüd) namazı kılın... Ve Cennet'e selâmetle girin."[79]

Yine Efendimiz (s.a.) buyuruyorlar: "Komşusu şerrinden emin olmayan kişi Cennet'e giremez."[80]

"Müslüman elinden ve dilinden müslümanların selâmete erdiği (kötülük görmediği) kimsedir."[81]

"Sizden biriniz kendi için arzu ettiğini din kardeşi için arzu etmedikçe tam iman etmiş olamaz."[82]

"Müminler, tıpkı bir vücut gibidir. Gözü ağrırsa bütün vücudu ağrı duyar. Başı ağrırsa bütün vücudu ağrı duyar."[83]

"Mümin, mümin kardeşiyle taşları birbirine güç veren bir bina gibidir."[84]

---

78 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-İman, Bab, 6, 20, K. el-İstizan, Bab, 9; *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 63; *Sünenü Ebî Dâvud,* K. el-Edeb, Bab, 1312; Nesei, K.el-İman, Bab, 12; *Sünenü İbn Mâce,* K. el-Et'ıme, Bab, 1.

79 *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Et'ıme, Bab, 45, K. el-Kıyame, Bab, 42; *Sünenü İbn Mâce,* K. el-Et'ıme, Bab, 1; Darimi, K. el-Et'ıme, Bab, 39, K. es-Salat, Bab, 156, K. el-İstizan, Bab, 4.

80 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Edeb, Bab, 29; *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 73; Ahmed b. Hambel, *el-Müsned,* I/387, II/288.

81 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-İman, Bab, 4, 5; *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 64, 65; *Sünenü Ebî Dâvud,* K. el-Cihad, Bab, 2; *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Kıyamet, Bab, 52; Nesei, K. el-İman, Bab, 8, 9, 11.

82 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-İman, Bab, 7, *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 71, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Kıyamet, Bab, 59, Nesei, K. el-İman, Bab, 19, *Sünenü İbn Mâce,* el-Mukaddime, Bab, 9, Darimi, K. el-İstizan, Bab, 5.

83 *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-Birr, Hadis No, 66.

84 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. es-Salat, Bab,88, K. el-Mezalim, Bab, 5, *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-Birr, Hadis No, 65, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Birr, Bab, 18, Nesei, K. ez-Zekat, Bab, 67.

"Birbirinize buğz etmeyin. Birbirinize haset etmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları!. Kardeş olun. Bir müslümanın, müslüman kardeşine üç günden fazla dargın (küs) durması helal değildir."[85]

"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez. Ona eziyet etmez. Kim bir din kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanın sıkıntısını ortadan kaldırırsa, Allah da kıyamet gününün sıkıntılarından birini ondan kaldırır. Kim bir müslümanın kusurunu örterse, Allah da kıyamet gününde onun kusurunu örter."[86]

"Yerdekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsinler."[87]

"Yanı başındaki komşusu açken tok yatan tam mümin değildir."[88]

"Mümine sövmek fasıklıktır. Müminle savaşmak küfürdür."[89]

Efendimiz (s.a.): "Yolun akışına engel olacak şeyleri kaldırmayı sadaka" kabul etmiş ve bunu imanın şubelerinden biri olarak saymıştır.[90]

Efendimiz (s.a.) Allah yolunda mal harcamaya teşvik eder, kalpleri yerinden oynatan yüce faziletleri anlatır ve şöyle buyururdu: "Suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka da hataları söndürür.[91] Yine buyuruyorlar: "Kim elbisesi olmayan bir müslümana bir elbise giydirirse Allah da ona Cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Kim aç bir müslümanı doyurursa Allah da onu Cennet meyveleriyle doyurur. Kim susuz bir müslümana su içirirse Allah da ona Cennet şaraplarından içirir."[92]

"Bir hurma ile de olsa Cehennem'den kendinizi koruyun. Bunu da bulamazsanız güzel söz söyleyerek… (Cehennem'den kendinizi koruyun)."[93]

---

85 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Edeb, Bab, 57, 62. *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-Birr, Hadis No, 23, 24, 28, 30. Ebu Davud, K. el-Edeb, Bab, 47, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Birr, Bab, 24, İbn Mace, K. ed-Dua, Bab, 54.

86 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Mezalim, Bab, 3, *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-Birr, Hadis No, 59, *Sünenü Ebî Dâvud,* K. el- Edeb, Bab, 38 *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Hudud Bab, 3.

87 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Edeb, Bab, 90, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Birr, Bab, 16, *Sünenü İbn Mâce,* K. ez-Zühd, 13 Darimi, K. el-Feraid, Bab, 6 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* IV/47, 48, 50.

88 Beyhaki, *Şuabü'l-İman* (bkz. *Mişkatü'l-Mesabih,* II/424)

89 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-İman, Bab, 36, K. el-Edeb, Bab, *44,* K. el-Fiten, Bab, 8; *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-İman, Hadis No, 116, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Birr, Bab, 51, Nesei, K. et-Tahrim, Bab, 27 *Sünenü İbn Mâce,* K. el-Fiten, Bab, 4.

90 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-İman, Bab, 58, Ebu Davud, K. es-Sünnet, Bab, 14, *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-İman, Bab, 6.

91 *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-İman, Bab, 8, K. el-Cum'a, Bab, 79, *Sünenü İbn Mâce,* K. ez-Zühd, Bab, 22, K. el- Fiten, Bab, 12 Ahmed B. *Hanbel, el-Müsned,* III/321, 399, V/231, 237, 248.

92 *Sünenü Ebî Dâvud,* K. ez-Zekat, Bab, 41 *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Kıyamet, Bab, 18 Ahmed B. *Hanbel, el-Müsned,* III/14.

93 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Edeb, Bab, 34, *Sahîhu'l-Müslim,* K. ez-Zekat, Hadis No, *66, Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Kıyame, Bab, 1, Nesei, K. ez-Zekat, Bab, 63, İbn Mace, el-Mukadime, Bab, 13, Darimi, K. ez-Zekat, Bab, 24.

Peygamberimiz (s.a.) bunun yanında dilencilikten sakınmayı (ve muhtaç olmadan başkasından bir şey istememeyi) önemle tavsiye ediyor, sabır ve kanaatin faziletlerini zikrediyor, dilencilik yapmayı dilencinin yüzünde "bir tırmalama izi, yaralama eseri" olarak kabul ediyordu.[94]

Yine ashabına ibadetlerin Allah katındaki fazilet, ecir ve sevablarını anlatıyor, devamlı olarak okuduğu ve onlardan dinlediği sema'dan inen vahye (Kur'an-ı Kerim) onları sımsıkı bağlıyordu. Böylece bu eğitimle onlara sorumluluğu öğretiyordu.

Efendimiz (s.a.) bu yolla ashabının maneviyatlarını ve kabiliyetlerini yükseltiyor, onları en yüce değerler, gayeler ve örneklerle besliyor ve ashab-ı kiram da bu şekilde Peygamberlikten sonra insanlık tarihinin tanıdığı en mükemmel, en muazzam, en muazzez bir toplum oluyordu.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "Kim sünnete uymak istiyorsa vefat edenlerin (ashab-ı kiramın) sünnetine uysun. Çünkü hâlâ hayatta olanlar fitneden emin değildirler. Onlar Hz. Muhammed'in (s.a.) ashabıydılar. Bu ümmetin en faziletlileri, kalpleri en temiz, ilimleri en derin, tekellüfü (yapmacık hareketleri) en az olanları onlardı. Allah, peygamberinin ashabı olarak ve Allah'ın dinini hayata hakim kılmak için onları seçti. Onların değerini bilin. İzlerine uyun, gücünüz yettiği kadar onların ahlâkına ve yaşayışlarına sarılın. Çünkü onlar en doğru hidayet yolu üzerinde idiler."[95] Allah onlardan razı olsun.

Ayrıca bu yüce lider, Allah Resûlü Efendimiz (s.a.) Allah'ın izniyle kalpleri kendisine döndürecek, uğrunda canların feda edileceği eşsiz manevi ve ahlâkî sıfatlara, mükemmel özelliklere, yüksek kabiliyetlere, ulvi şahsiyete, yüce faziletlere, üstün ahlâka ve güzel amellere sahipti. O bir söz söyler söylemez, ashabı (r.a.) derhal o sözü uygulamaya koşardı. Bir irşat ve bir tebliğ duyar duymaz hemen bunu süratle uygulamaya ve yaşamaya başlarlardı.

Böyle bir cemaatle Peygamberimiz (s.a.) Medine'de yeni bir devleti, tarihin tanıdığı en muazzam ve en şerefli toplumu kurmuş, karanlıkların diplerinde, zamanın uçurumlarında çok zahmet çeken insanlığın derin bir "oh" çekerek bağrına basacağı çözüm yollarıyla bu yeni toplumun problemlerini çözmüştü.

Böyle yüksek bir maneviyatla batıl din ve akımlara karşı çıkan, tarihin akışını değiştiren yeni İslâm toplumunun, yeni İslâm devletinin bütün müesseseleri ve bütün teşkilatı tamamlanmış oluyordu.

---

94 *Sünenü Ebî Dâvud,* K. ez-Zekat, Bab, 24 *Sünenü't-Tirmizî,* K. ez-Zekat, Bab, 22 *Sünenü İbn Mâce,* K. ez-Zekat, Bab, 16.

95 Bunu Rezîn el-Abderî rivayet etmiştir, (bkz, *Mişkatü'l-Mesabih,* I/32).

8. YAHUDİLERLE ANTLAŞMA

Efendimiz (s.a.) Medine'ye hicret edip de müslümanlar arasında İslâm inancı, İslâm siyaseti ve İslâm nizamı etrafında birliği kurarak yeni İslâm toplumunun sarsılmaz temellerini attıktan sonra, müslüman olmayanlarla müslüman olanlar arasındaki ilişkileri düzenlemeyi düşünmüştü. Bundan amacı; bölgeyi tek sistem altında birleştirmekle birlikte bütün insanlık için hayır, mutluluk, barış ve güvenliği sağlamaktı. Bunun için henüz taassup ve cehaletle dolu ortaçağ dünyasında hiç alışılmayan, bilinmeyen "hak ve hürriyet kanunları"nı koydu.

Medine'ye en yakın komşu olan gayrimüslimler -daha önce de belirttiğimiz gibi- Yahudiler idi. Yahudiler müslümanlara düşmanlık besleseler de henüz bir direnme veya mücadeleye girişmiş değillerdi.

Efendimiz (s.a.) Yahudilerle bir sözleşme imzalamış, onlara dinlerinde ve mallarında mutlak hürriyet tanımış, onları Medine'den uzaklaştırma, mallarına el koyma gibi bir siyaset izlememişti.

Bu sözleşme -az önce anılan- müslümanların kendi aralarındaki anlaşma ile birlikte yapılmıştı. Sözleşmenin en önemli maddeleri şunlardı:

Antlaşma Maddeleri

1. Beni Avf Yahudileri Müminlerle birlikte bir ümmet teşkil ederler. Yahudilerin dini Yahudilerin, müslümanların dini müslümanlarındır. Herkesin kölesi ve nüfusu kendisine aittir. Beni Avf dışındaki Yahudiler de böyledir.
2. Yahudilerin geçimi Yahudilerin üzerine, müslümanların geçimi müslümanların üzerinedir.
3. Bu antlaşma tarafları, kendilerine savaş açanlara karşı aralarında yardımlaşacaklardır
4. Taraflar -günah- hariç birbirlerine iyilik, nasihat ve hayırda yardımcı olacaklardır.
5. Hiç kimse müttefiki sebebiyle suçlu sayılamaz.
6. Zulme uğrayana yardım edilecektir.
7. Yahudiler (müminler başkalarıyla savaş ederlerse) savaş boyunca müminlerle ittifak içinde kalacaklardır.
8. Bu antlaşma sebebiyle Medine içinde savaş yasaktır.
9. Bu antlaşma tarafları arasında fesadından korkulan bir çatışma ve olayda hüküm Allah'a (c.c) ve Resûlü Muhammed'e (s.a.) aittir.
10. Kureyş ve Kureyş'e yardım edenler korunamaz.

11. Medine'ye hücum edenlere karşı taraflar aralarında yardımlaşacak ve her taraf kendine düşen bölgeyi müdafaa edecektir.

12. Bu yazılı antlaşma hiçbir zalim ve asiyi savunmaz.[96]

Bu muahedenin imzalanmasından sonra Medine ve etrafı "federal bir devlet" olmuştu. Başşehir Medine, -tabir caizse- Devlet Reisi Resûlullah (s.a.) idi. Medine'de son söz ve hakimiyet müslümanlarındı. Böylece Medine İslâm'ın hakiki başkenti olmuştu.

Emniyet ve barış çerçevesini genişletmek için Efendimiz (s.a.) gelecekte de duruma göre bu gibi antlaşmalar yapacaktır.

9. KANLI MÜCADELE

Mekke Müşriklerinin Abdullah b. Übeyy'i Kışkırtmaları

Mekke kâfirlerinin müslümanlara yaptıkları eza ve işkenceleri, hicret esnasında mallarına el koymaya ve savaş açmaya sebep olacak çirkin davranışlarını anlatmıştık.

Müşrikler bu tavırlarını terketmeye ve tecavüzlerinden vazgeçmeye hiç de niyetli değillerdi. Müslümanları ellerinden kaçırmaları ve onların Medine'de güvenlik ve istikrara kavuşmaları müşriklerin kızgınlıklarını bir kat daha arttırmıştı.

Henüz müşrik olan Abdullah b. Übeyy'e hicretten önce Ensar'ın Reisi sıfatıyla mektup gönderdiler. Bilindiği gibi Ensar hicret öncesi Abdullah b. Übeyy'in başkanlığında toplanmışlardı. Eğer Resûlullah (s.a.) hicret edip de ona iman etmemiş olsalardı neredeyse Abdullah b. Übeyy'i başlarına "Melik" olarak seçeceklerdi. Müşrikler Abdullah b. Übeyy ve müşrik arkadaşlarına şu kesin ifadeleri taşıyan bir mektup gönderdiler:

"Siz adamımızı himaye ediyorsunuz. Allah'a yemin ederiz ki; ya onunla savaşırsınız veya onu memleketinizden çıkarırsınız; yoksa topluca üzerinize yürürüz, erlerinizle savaşır, kadınlarınızı da cariye olarak alırız".[97]

Bu mektup ulaşır ulaşmaz Abdullah b. Übeyy Mekke'deki müşrik dostlarının emirlerini yerine getirmek için harekete geçti. Zaten elinden reisliği aldığı düşüncesiyle Resûlullah'a (s.a.) karşı kin besliyordu.

Bu durumu Abdurrahman b. Ka'b şöyle anlatıyor: "Bu mektup Abdullah b. Übeyy ile putperest arkadaşlarına ulaşınca Resûlullah (s.a.) ile çarpışmak için bir araya geldiler. Bu haber Peygamberimiz'e (s.a.) de ulaştı. Efendimiz:

---

[96] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* I/503, 504.

[97] *Sünenü Ebî Dâvud,* K. el-İmare, Bab, 33.

- "Kureyş'in tehdidi size çok tesir etti. Herhalde kendi kendinize tuzak kurmanızdan daha tehlikeli olamazlar. Siz oğullarınız ve kardeşlerinizle çarpışmak mı istiyorsunuz? dedi. Efendimiz'den (s.a.) bunu işittiklerinde dağılıverdiler.'[98]

Abdullah b. Übeyy o gün arkadaşlarında bir zayıflık yahut hakka meyletme görünce çarpışmaktan vazgeçti, ama Kureyş'le olan dostluk ve ittifakı devam ediyordu. Herhangi bir fırsat eline geçirir geçirmez hemen müslümanlarla müşrikler arasında bir kötülük uyandırmaya gayret ediyor, bu konuda yardımcı olmaları için Yahudileri de yanına alıyordu. Fakat şerlerini söndüren Resûlullah'ın (s.a.) yüksek hikmetine daima mağlup oluyorlardı.[99]

Müslümanları Mescid-i Haram'dan Men'etme Düşüncesi

Sa'd b. Muaz umre niyetiyle Mekke'ye gitmiş, Mekke'de Ümeyye b. Halef'e misafir olmuştu.

Sa'd Ümeyye'ye:

- "İnsanların pek bulunmadığı bir saati gözle de, gidip Beytullah'ı tavaf edeyim." dedi.

Gündüz öğle sıcağında Ümeyye Sa'dı yanına alarak evden çıktı. Yolda Ebu Cehil'le karşılaştılar. Ebu Cehil, Ümeyye'ye:

- "Kim bu yanındaki, ya Eba Safvan?" diye sordu. Ümeyye:

- "Sa'd'dır." diye cevap verdi. Ebu Cehil, Sa'd'e hitaben:

- "Dedelerinin dininden dönenlere yardım edip onları himaye ettiğiniz halde, bakıyorum Mekke'de rahat rahat tavaf yapabiliyorsun. Şunu iyi bil ki, Ebu Safvan'la beraber olmasan evine pek selâmetle dönemezdin!" dedi. Sa'd de yüksek sesle Ebu Cehl'e:

- "Vallahi, beni tavaftan menetsen ben de seni, sana daha ağır gelecek bir işten, Medine yakınından kafilenle geçmekten men ederim!" dedi.[100]

Kureyş Muhacirleri Tehdit Ediyor

Kureyş, muhacir müslümanlara bir haber göndererek:

"Yesrib'e kaçıp da bizden kurtulmanız sizi aldatmasın. Size gelecek, hepinizi yok edecek, kendi yerinizde sizin kökünüzü kurutacağız!" dediler.[101]

Bu çeşit sözler sadece kuru bir tehditten ibaret değildi. Efendimiz (s.a.) Kureyş'in savaş planlarına ve kötü niyetlerine kesin gözüyle bakıyordu. Bunun için ya uyumuyor ya da sahabeden nöbetçi bulunduruyordu.

---

98 A.y.

99 bkz. *Sahîhu'l-Buhârî,* II/655, 656, 916, 924.

100 *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Megazi, Bab (2) Hadis No 3950, II/563

101 *El-Mansur-Furi, Rahmetün li'l-Âlemin,* I/116.

Müslim "*Sahih*"inde Hz. Aişe'den naklediyor: "Resûlullah (s.a.) Medine'ye geldiğinde bir geceyi uykusuz geçirdi ve

- "Keşke ashabımdan salih bir zat bu gece yanımda nöbet tutsa!" buyurdu. Biz bu durumda iken birden silah şakırtısı duyduk. Efendimiz (s.a.):

- "Kim o?" dedi. Dışarıdan:

- "Sa'd b. Ebi Vakkas." diye cevap geldi. Efendimiz (s.a.):

- "Niçin geldin?" diye sordu. Sa'd:

- "Kalbime Resûlullah'a (s.a.) bir şey olur diye korku geldi. Nöbet tutmaya geldim." dedi. Resûlullah (s.a.) da ona dua etti. Sonra da uyudu.[102]

Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) için gece nöbet tutulurken "*Allah seni insanlardan korur.*" (Maide, 67.) mealindeki ayet nazil olunca Resûlullah (s.a.) Efendimiz: "Arkadaşlar gidebilirsiniz. Beni Allah (c.c.) korumaktadır." buyurdu.[103]

Tehlike yalnız Efendimiz'i (s.a.) değil, bütün müslümanları ilgilendiriyordu. Übeyy b. Ka'b anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) ve ashabı Medine'ye gelip de Ensar onları himaye ettiğinde bütün Araplar onlara cephe almıştı. O zaman ashab-ı kiram silahla yatıp silahla kalkıyorlardı."

Cihada İzin Verilmesi

Medine'deki müslümanların varlığını tehdit eden Kureyş'in sapıklıktan ayılmadığını, inadından asla vazgeçmediğini gösteren bu tehlikeli durumda Cenab-ı Hak müslümanlara cihat etmek hususunda izin verdi; fakat henüz tam anlamıyla farz kılmadı. "*Kendilerine savaş açılan müminlere zulme uğramaları sebebiyle (cihat için) izin verildi. Şüphesiz Allah müminleri zafere kavuşturmaya kadirdir.*" (Hac, 39)

Bu ayet, cihat izninin "Batılı ortadan kaldırıp Allah'ın nizamını kurmak" için verildiğini anlatan ayetler arasında nazil olmuştu. "*Onlar öyle müminlerdir ki, kendilerini yeryüzünde idare mevkiine getirirsek namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, iyiliği emredip kötülüğe mani olurlar. Bütün işlerin sonu Allah'a dönecektir.*" (Hac, 41)

Açık ve doğru olan şudur ki: Bu cihat izni Medine'de hicretten sonra nazil olmuştu, ancak nüzul vaktini kesinlikle belirlemek mümkün değildir.

Resûlullah (s.a.) bu konuda dengeyi temin için şu iki yolu seçmişti.

Birincisi: İttifak antlaşmaları yapmak. Ticaret yoluna komşu olan kabilelerle ve bu ticaret yoluyla Medine arasına yerleşmiş kabilelerle saldırmazlık antlaşmaları imzalamak. Efendimiz'in (s.a.) Yahudilerle yaptığı antlaşmayı yukarıda zikretmiştik. Yine

---

[102] *Sahîhu'l-Müslim*, K. Fedailis-Sahabe, Hadis No, 40, *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Cihad ves-Siyer, Bab (70) Hadis No, 2885, II/404.

[103] Tirmizi K. et-Tefsir, Suratül-Maide, Bab (4), II/130.

bunun gibi Cüheyne kabilesiyle de henüz askeri faaliyete girişmeden ittifak ve saldırmazlık antlaşması imzalamıştı. Cüheyne kabilesinin toprakları Medine'den üç merhale uzaklıktaydı. Ayrıca askeri devriyeler esnasında da bazı antlaşmalar imzalamıştı.

İkincisi: Bu ticaret yoluna art arda devriyeler ve askeri kuvvetler çıkartıyordu.

Bedir Savaşından Önceki Gazve ve Seriyyeler[104]

Bu iki planı tatbik etmek için müslümanlara cihat izni verilmiş, sonra da fiilen askeri hareket başlamıştı. Müslümanlar keşif devriyeleri biçiminde bir askerî harekât başlattılar.

Bundan maksat, bölgeyi keşfetmek; Medine civarındaki yollarla Mekke'ye giden yolları tanımak; bu yollar üzerindeki kabilelerle antlaşmalar imzalamak; Yesrib müşrikleri ve Yahudileri ile, civardaki bedevi Arap kabilelerine müslümanların kuvvetli oldukları ve eski zayıflıklarından kurtuldukları hissini vermek; Kureyş'in derin sapıklık uykusundan uyanması için taşkınlıklarının sonucunu bildirmekti. Bu sayede Kureyş belki iktisadî hayatını ve geçim vasıtalarını tehdit eden tehlikenin ciddiyetini hissedip de barışa yaklaşır ve müslümanları memleketlerinde yok etme arzusundan, Allah yoluna engel olma düşüncesinden, dolayısıyla Mekke'deki ezilen müslümanlara işkence etmekten vazgeçer ve böylece müminler yarımadanın dört köşesinde Allah'ın davasını tebliğ etme hürriyetine kavuşurlardı.

Şimdi özetle bu seriyyelerden sözedelim:

1. *Seyfü'l-Bahr Seriyyesi*: (1. Ramazan 1. H./Mart. 623 M.)

Resûlullah (s.a.) bu seriyyeye emir olarak Hz. Hamza b. Abdilmuttalib'i tayin edip Muhacirlerden 30 kişiyle birlikte, aralarında Ebu Cehil Amr b. Hişam'ın da bulunduğu 300 kişilik Kureyş kervanını vurma görevini vermişti.

Seriyye Iys[105] taraflarındaki Seyfü'l-Bahr'e vardı. Hedeflenen kervanla karşılaştılar ve savaş için saf oldular. Ancak her iki tarafın da müttefiki olan Mecdi b. Amr el-Cüheni tarafların arasına girip savaşmalarına engel oldu.

Hz. Hamza'nın sancağı Resûlullah'ın (s.a.) çıkarttığı ilk sancaktı. Rengi beyaz olup sancaktarı Ebu Mersed Kinaz b. Husayn el-Ganevi idi.

2. *Rabiğ Seriyyesi*: (1. Şevval 1 H./Nisan 623 M.)

Efendimiz (s.a.) Ubeyde b. Haris b. Muttalib'i muhacirlerden 60 süvari ile gönderdi. Seriyye, başlarında Ebu Süfyan'ın bulunduğu 200 kişilik kervanla Rabiğ vadisinde karşılaştı. İki taraf birbirlerini ok yağmuruna tuttular, ama çarpışma olmadı.

---

104 Tarihçiler bizzat Peygamberimiz (s.a.)'in iştirak ettiği savaşlara çarpışma olsun-olmasın "Gazve", Peygamberimiz (s.a.)'in katılmayıp emir tayin ettiği savaşlara "Seriyye" adını vermişlerdir.

105 Iys, Kızıldeniz tarafında Yenbu ile Merva arasında bir yerdir.

Bu seriyyede Mekke tarafından iki kişi müminler tarafına geçti. Bunlar Mikdad b. Amr el-Behrani ile Utbe b. Gazevan el-Mazini idi. Gizlice müslüman olmuşlar, müslümanlara katılma ümidiyle Kureyş kervanına katılmışlardı.

Ubeyde'nin sancağı beyaz olup sancaktarı Mistah b. Esase b. Muttalib b. Abdi Menaf idi.

3. *Harrar Seriyyesi*: (Zilkade 1 H./Mayıs 623 M.)

Resûlullah (s.a.) Sa'd b. Ebi Vakkas'ı 20 süvariyle Kureyş kervanını vurmak için göndermiş, ancak Harrar'ı geçmemesini emretmişti. gündüz gizlenerek gece yürüyerek Perşembe sabahı Harrar'a vardılar. Kervan bir gün önce geçmişti.

Sa'dın sancağı da beyazdı. Sancaktarı Mikdad b. Amr el-Behrani idi.

4. *Ebva veya Veddan Gazvesi*: (Safer 2 H./Ağustos 623 M.)[106]

Efendimiz (s.a.) Medine'de yerine Sa'd b. Ubade'yi bırakıp bizzat kendisi muhacirlerden 70 kişiyle birlikte Kureyş kervanını vurmak için yola çıkmış, Veddan'a kadar gelmiş ve hiçbir tertiple karşılaşmamıştı.

Bu gazvede Efendimiz (s.a.) Amr b. Mahşî ed-Damrî ile ittifak antlaşması yapmıştı. -Amr o zaman kavminin reisi idi.- Antlaşma metni şöyleydi:

"Bu yazılı antlaşma Allah Resûlü Muhammed (s.a.) ile Damreoğulları arasında yapılmıştır. Damreoğullarının malları ve canları emniyettedir. Allah'ın dinine karşı savaş açmadıkça kendilerine hücum edene karşı Damreoğullarına yardım edilecektir. Peygamber onları yardım için çağırırsa kabul edeceklerdir."[107]

Bu gazve Efendimiz'in (s.a.) ilk gazvesiydi. Sancağı beyaz olup sancaktarı Hz. Hamza b. Abdilmuttalib idi.

5. *Buvat Gazvesi*: (Rebîulevvel 1 H./Eylül 623 M.)

Resûlullah (s.a.) ashabından 200 kişiyle birlikte aralarında Ümeyye b. Halef el-Cümahî'nin de bulunduğu 100 kişi ve 2500 deve bulunan kureyş kafilesini vurmak için yola çıkmış ve Radva[108] taraflarındaki Buvat denilen yere varmış, hiçbir tuzak ya da mukavemetle karşılaşmamıştı.

Resûlullah (s.a.) bu gazve esnasında Medine'de yerine Sa'd b. Muaz'ı bırakmıştı. Sancak yine beyaz, sancaktarı ise Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) idi.

6. *Süfvan Gazvesi*: (Rebîulevvel 2 H./Eylül 623 M.)

---

[106] Veddan, Mekke ile Medine arasında bir yer olup Rabiğ İle aralarına Medine'ye doğru 29 mil mesafe vardı. Ebva ise Veddan'a yakın bir yerdir.

[107] bkz. *el-Mevahibün-Ledünniyye bi-Şerhi'z-Zürkanî*, I/75.

[108] Buvat ile Radva, Aslı Cüheyne dağlarından bir dağ olup iki dağ koludur. Medine'ye Şam tarafından 4 berid mesafededir.

Kürz b. Cabir el-Fihrî müşriklerden hafif bir kuvvetle Medine meralarına hücum edip bazı hayvanları kaçırmıştı. Efendimiz (s.a.) Ashabından 70 kişiyle birlikte onu kovalamak için yola çıkmış, Bedir taraflarında Süfvan denilen vadiye varmıştı. Fakat Kürz ve adamlarına yetişememiş savaşmadan geri dönmüştü. Bu gazveye İlk Bedir Gazvesi de denmektedir. Bu gazvede Efendimiz (s.a.) Medine'de yerine Zeyd b. Harise'yi bırakmıştı. Sancak yine beyaz, sancaktarı ise Hz. Ali b. Ebi Talib idi.

7. *Zü'l-Uşeyrah Gazvesi*: (Cumadelûlâ-Cumadelâhira 2 H./Kasım-Aralık 623 M.)[109]

Efendimiz (s.a.) muhacirlerden 150 (bir rivayette: 200) kişiyle birlikte yola çıkmış, gazveye katılmak için hiç kimseyi zorlamamıştı. Nöbetleşe bindikleri 30 develeri vardı. Şam'a gidecek olan Kureyş kervanını vurmak istiyorlardı. Çünkü içinde Kureyş'e ait mallar bulunan kervanın Mekke'den ayrıldığı haberi gelmişti.

Zü'l-Uşeyra'ya vardıklarında kervanın oradan birkaç gün evvel geçmiş olduğunu öğreneceklerdi. Büyük Bedir Gazvesi'nin meydana geldiği olay işte bu kervanın Şam dönüşü Efendimiz (s.a.) tarafından karşılanmasıyla gerçekleşecekti.

İbn İshak'a göre Efendimiz'in (s.a.) yola çıkışı Cumadelûlâ'nın sonlarına denk gelmiş, dönüşü ise Cumadelâhira'nın başlarında olmuştu. Belki de Siyer alimlerinin bu gazvenin tarihi konusundaki görüş ayrılıklarının sebebi de budur.

Bu gazve esnasında Resûlullah (s.a.) Müdlicoğullarıyla ve müttefikleri Damreoğullarıyla saldırmazlık antlaşması imzalamıştı. Bu gazve esnasında Efendimiz (s.a.) Medine'de kendi yerine Ebu Seleme b. Abdil-Esed el-Muhzumî'yi bırakmıştı. Sancak yine beyaz, sancaktarı Hz. Hamza b. Abdilmuttalib (r.,a) idi.

8. *Nahle Seriyyesi*: (Receb 2 H./Ocak 624 M.)

Efendimiz (s.a.) Abdullah b. Cahş el-Esedî'yi muhacirlerden 12 kişiyle her iki kişi nöbetleşe bir deveye binmek üzere Nahle'ye gönderdi.

Efendimiz (s.a.) Abdullah'a bir yazı vermiş, iki gün yürümeden bu yazıyı açıp okumamasını, iki gün yürüdükten sonra açıp okumasını emretmişti. Abdullah iki gün yürümüş, sonra da yazıyı okumuştu. Yazıda:

"Bu yazıyı okuduğunda Mekke ile Taif arasındaki Nahle'ye ineceksin. Orada Kureyş kervanını gözetleyip, haberlerini öğreneceksin" deniyordu.

Abdullah: "Kabul ettik, itaat ediyoruz." dedi. Arkadaşlarına da bu yazıyı bildirdi ve onları zorlamayacağını söyledi. "Kim şehitlik istiyorsa gelsin. Kim ölümden çekinirse dönsün. Ben yürüyorum!" dedi. Hepsi kalkıp yürüdüler. Ancak Sa'd b. Ebî Vakkas ile Utbe b. Gazevan nöbetleşe bindikleri deveyi yolda kaybettiklerinden onu ararken geciktiler.

---

109 Zü'l-Uşeyra, Zü'l-Uşeyra ve Zül-Useyrah da denilen bu yer Yenbu yakınlarındadır.

Abdullah b. Cahş yola devam edip Nahle'ye gelmişti. Kuru üzüm, katık ve ticari eşya taşıyan Kureyş kervanı oradan geçiyordu. Kervanda Amr b. Hadramî, Osman b. Abdillah b. Mugîre, Nevfel b. Abdillah b. Mugire, Hakem b. Keysan da vardı.

Müslümanlar "Bugün Haram aylardan Receb ayının son günü... Savaşırsak haram ayını çiğnemiş oluruz. Bırakırsak bu gece Harem bölgesine girecekler." diye aralarında istişare ettiler. Sonuçta savaşmaya karar verdiler.

İçlerinden birinin attığı ok kervandan Amr b. Hadrami'yi öldürdü. Osman b. Abdillah ile Hakem b. Keysan'ı da esir aldılar. Nevfel ise kaçtı. Sonra da kervandaki malları ve iki esiri alıp Medine'ye geldiler. Alınan ganimetten beşte birini Efendimiz'e (s.a.) ayırdılar. İslâm tarihinde ganimetten beşte bir hisse ayrılması, bir müşriğin öldürülmesi ve esir alma ilk defa bu seriyyeyle gerçekleşmiştir. Ancak Efendimiz (s.a.) onların yaptıklarını hoş karşılamamıştı. "Ben size haram ayda çatışmaya girmenizi emretmedim!" buyurdu. Kervan mallarıyla iki esir hakkında ise hemen tasarrufta bulunmaktan çekindi.

Müşrikler bu hadiseyi müslümanları Allah'ın haram kıldığı bir ayı helal kılmakla itham etmek için fırsat bildiler. Bu konuda pek çok tartışmalar oldu. Nihayet bu dedikoduları kesen ve müşriklerin cürümünün müslümanların yaptıkları bu hareketten daha büyük ve daha kötü olduğunu beyan eden vahiy indi:

"*Sana Haram ayda savaş yapmanın hükmü nedir, diye sorarlar. De ki: O ayda savaş yapmak büyük günahtır. Fakat insanları Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'a girmeye engel olmak, Peygamber ve Ashabını Mekke'den çıkarmak Allah katında daha büyüktür. Fitne adam öldürmekten daha büyük, daha kötüdür.*" (Bakara, 217.)

Müslümanların mallarının elinden alınması ve peygamberlerinin öldürülmesi kararlaştırılırken müslümanlar "Harem bölgesinde" değil miydiler? Bu "kutsal kavramları" ansızın nasıl da hatırlayıverdiler? Nasıl da bunları çiğnemek ayıp ve günah oluverdi birden? Şüphesiz müşriklerin yaymaya başladıkları bu propaganda, çirkin iftiraya ve seviyesiz düşüncelere dayanan kuru bir propagandadan ibaretti.

Fakat yine de Efendimiz (s.a.) iki esiri serbest bırakmış, öldürülen kişinin diyetini velilerine vermişti.

"Bedir" den önceki bu seriyye ve gazvelerin hiçbirinde mal gasbetme, adam öldürme gibi olay meydana gelmemiş, ancak müşriklerin Kürz b. Cabir el-Fihrî kumandasında irtikap ettikleri olaylardan sonra buna teşebbüs edilmişti. Bundan önce müşrikler pek çok çirkin fiiller işlemişler, bu konuda ilk girişim yine onlardan gelmişti.

Abdullah b. Cahş'ın seriyyesinde meydana gelen olaylardan sonra müşrikler korkmaya başlamış, önlerinde gerçek bir tehlike belirmişti. Korktukları şey başlarına gelmişti. Medine'nin son derece uyanık ve ihtiyatlı olduğunu, kendilerinin bütün

ticari hareketlerini yakından takip ettiğini anlamışlardı. Müslümanların yaklaşık 300 mil yürüyebileceklerini, sonra savaşıp adamlarını esir alabileceklerini, hatta mallarına el koyarak, salimen ve ganimetle dönebilecek güce sahip olduklarını öğrenmişlerdi. Artık müşrikler Şam ticaret yolunun daimi bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu hissetmişlerdi.

Ancak daldıkları sapkınlıktan uyanmak, selâmet ve saadet yolunu tutmak yerine kin ve intikam duyguları kabarmış, içlerindeki tağutlar ve ileri gelenler müslümanları öz vatanlarında kökten yok etmek şeklindeki tehdit ve ihtarlarına devam etme kararı almışlardı. Onları "Bedir"e getiren de işte bu taşkınlıkları idi.

Müslümanlara gelince: Abdullah b. Cahş'ın seriyyesinden sonra Allah Teâlâ Hicri 2. yılın Şaban ayında cihadı (mukâteleyi) farz kılmış, bu hususta apaçık ayetler indirmişti:

"Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Aşırı gitmeyin. Şüphesiz Allah aşırı gidip haddi aşanları sevmez."

"O kâfirleri nerede bulursanız öldürün. Onlar sizi Mekke'den çıkardıkları gibi siz de onları oradan çıkarın. Fitne adam öldürmekten daha kötüdür. Onlar Mescid-i Haram'da size savaş açmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Sizinle orada savaşırlarsa onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir."

"Onlar (şirkten ve savaştan) vazgeçerlerse siz de bırakın. Şüphesiz Allah Gafurdur (çok mağfiret sahibidir), Rahimdir (çok merhamet edicidir)."

"Hiçbir fitne kalmayıncaya ve yalnız Allah'ın Dini hakim oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık düşmanlık ancak zalimlere karşıdır." (Bakara, 190, 191, 192, 193.)

Sonra çok geçmeden Cenab-ı Hak cihat metodunu öğreten, cihada teşvik eden ve bazı cihat hükümlerini beyan eden ayetler indirdi:

"Kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Nihayet onları mağlup ve perişan bir hale getirdiğiniz zaman sağlam bağlayın. Sonra da esirleri ya lütfedip salarsınız yahut fidye alırsınız. Onlar savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar (savaşa devam edersiniz.) Hüküm budur. Allah dileseydi o kâfirlerden (savaşa lüzum kalmadan) intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle imtihan etmek için (cihadı emretmiştir). Allah yolunda öldürülenlere gelince Allah onların amellerini zayi etmeyecektir."

"Allah onları hidayete kavuşturur ve amellerini güzelleştirir."

"Onları kendilerine tanıttığı Cennet'e koyar."

"Ey iman edenler! Eğer Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz Allah da sizi zafere eriştirir ve ayaklarınızı (Hakta) sabit kılar." (Muhammed, 4, 5, 6, 7.)

Sonra Cenab-ı Hak cihat emrini işittikleri zaman kalpleri korkuyla ürperenleri titremeye hoplamaya başlayanları zemmetmiştir: "*Hükümleri açık ve kesin bir sure indirilip de orada savaş anıldığı zaman kalplerinde hastalık bulunanların sana ölüm korkusuyla baygınlık geçiren insanın bakışı gibi baktıklarını görürsün. Ölüm de onlara pek yakındır.*" (Muhammed, 20.)

Cihadın farz oluşu üzerine nazil olan bu ayetler genelde cihada teşvik, cihada hazırlık bağlamında nazil olan ayetlerdendi. Çünkü ortadaki durum "Hak" ile "Batıl" arasında kanlı bir mücadeleyi gerektirecek boyutlardaydı. Abdullah b. Cahş'ın seriyyesi düşmanların gayret ve faaliyetlerine bir darbe olmuş, bundan son derece acı duymuşlardı.

Cihadı emreden ayetler bütünüyle kanlı çatışmanın yaklaştığını, böyle bir çatışmada zafer ve galibiyetin kesinlikle müslümanlara ait olacağını gösteriyordu. Allah'ın, müslümanlara kendilerini müşrikler Mekke'den nasıl çıkardıysa o şekilde müşrikleri oradan çıkarmalarını emretmesinden, esirler hakkında muzaffer ordunun ne şekilde hareket etmesi gerektiğini öğretmesinden, yeryüzünde onları mağlup ve perişan hale getirmekten bahsetmesinden müslümanların sonunda mutlaka galip olacakları anlaşılmaktadır. Fakat netice, herkesin Allah yolunda bütün gayretini sarf etmesi için gizli, kapalı bırakılmıştır.

Kıblenin Değişmesi

Yine bu günlerde (Hicri 2. yıl Şaban/Şubat 624 M.) Allah Teâlâ kıblenin "Beyt-i Makdis"den "Mescid-i Haram"a intikalini emretmişti.

Bu olaylardan sonra müslümanların saflarında karışıklık çıkarmak için sızan münafık Yahudilerle bazı zayıf karakterlilerin müslümanlardan ayrılarak, eski inançlarına dönmeleri gerçekleşmiş, böylece müslüman safları pek çok ihanet şebekesi elemanından temizlenmişti.

Ayrıca kıblenin değişmesi ancak bu yeni kıbleyi müslümanların ele geçirmesiyle sona erecek yeni bir devrin başladığına çok güzel bir şekilde işaret etmektedir. O an kıblenin düşman elinde olması garip değildir. Çünkü geçici olarak onların elinde bile olsa bir gün gelecek kurtarılacaktır.

Bu emir ve işaretlerle müslümanların gayreti artmış, Allah yolunda cihat ve hakla batılın savaşında düşmanla karşılaşma arzuları kuvvetlenmişti.

Beşinci Bölüm

BÜYÜK BEDİR GAZVESİ
"Batıla Karşı İlk İslâm Savaşı"

1. BEDİR SAVAŞI ÖNCESİ

Savaşın Sebebi

"Zü'l-Uşeyra Gazvesi"ni anlatırken Şam'dan Mekke'ye gitmekte olan Kureyş kervanına Efendimiz (s.a.) ve beraberindeki kuvvetin ulaşamadığını belirtmiştik.

Şam'dan Mekke'ye dönüş vakti yaklaşınca Resûlullah (s.a.) Talha b. Ubeydillah ile Said b. Zeyd'i kafile hakkında keşif yapmak için kuzeye gönderdi. Talha ile Said, Havra'ya ulaşarak, Ebu Süfyan kervanla oradan geçinceye kadar beklemişler, kervan geçer geçmez süratle Medine'ye gidip durumu Efendimiz'e (s.a.) haber vermişlerdi.

Kervan Mekke halkına ait büyük bir servetle doluydu. 1000 deve, maliyeti 50.000 altın dinardan az olmayan mallarla yüklüydü. Kervan mürettebatı ise 50 kişi kadardı.

Bu durum Medine ordusu için bulunmaz bir fırsattı. Müşriklerin bu büyük servetini ellerinden alacak olurlarsa bu durum müşriklere karşı ağır bir askeri, siyasî ve iktisadî darbe olurdu.

Bunun için Efendimiz (s.a.) müslümanlara:

"İşte Kureyş kervanı! Müşriklerin mallarıyla yüklü... Bu kervanın yoluna çıkalım. Belki de Allah size ganimet ihsan eder." buyurdu. Ancak Efendimiz (s.a.) hiç kimseyi savaşa zorlamadı. Durumu genel arzuya bıraktı. Çünkü bu harekette kervanı vurmak yerine Bedir'de Mekke ordusuyla şiddetli bir çarpışma olacağı hesapta yoktu. Bu sebeple Sahabe'den pek çoğu Medine'de kalmış, orduya katılmamış-

tı. Onlar Resûlullah (s.a.) bu tarafa doğru yola çıkarsa geçmiş seriyye ve gazvelerde karşılaştıklarından farklı bir durumla karşılaşmayacağını sanıyorlardı. Bu yüzden Bedir Gazvesi'ne katılmayan hiç kimse kınanmamıştı.

İslâm Ordusunun Gücü ve Kumanda Dağıtımı

Resûlullah (s.a.), yanında 300 küsur (313 veya 314 yahut 317) sahabi olduğu halde yola çıktı. Hazrec'ten 170, Evs'ten 61 kişi, Muhacirlerden ise 82 (veya 83 yahut 86) kişi vardı.

Bu çıkışta büyük hazırlıklar yapılmamış, müslümanlar bütün imkânlarını seferber etmemişlerdi. Biri Zübeyr b. Avvam diğeri Mikdad b. Esved el-Kindî olmak üzere sadece iki atlı ile iki veya üç kişinin nöbetleşe bindikleri 70 adet deve vardı. Resûlullah (s.a.), Hz. Ali ve Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevi bir deveye nöbetleşe biniyorlardı.

Efendimiz (s.a.) Medine'ye emir ve imam olarak önce İbn Ümmi Mektum'u tayin etmiş, Ravha'ya varınca Ümmi Mektum'un yerine Ebu Lübabe b. Abdil-Münzir'i göndermişti.

Bedir'de Umumî komutanlık sancağını Mus'ab b. Umeyr el-Kuraşî el-Abderî'ye vermişti. Bu sancak beyazdı.

Efendimiz (s.a.) ordusunu iki birliğe ayırdı:

1. Muhacirler Birliği: Sancağını Hz. Ali'ye verdi.

2. Ensar Birliği: Sancağını Sa'd b. Muaz'a verdi.

Sağ tarafın komutasını Zübeyr b. Avvam'a, sol tarafın komutasını ise Mikdad b. Amr'a bıraktı. Daha önce de zikrettiğimiz gibi süvari olarak sadece bu ikisi bulunuyordu. Su işlerine Kays b. Sa'sa'a'yı tayin etmişti. Umumî komutanlık ordunun en yüksek komutanı olarak Peygamber Efendimiz'in (s.a.) elinde idi.

İslâm Ordusu Bedir'e Doğru Hareket Ediyor

Resûlullah (s.a.) tam hazırlıklı olmayan bu orduyla Medine'den çıktı. Mekke'ye giden ana yolu takip ederek Ravha Kuyusu'na vardı. Oradan da Mekke yolunu sola alarak yola devam etti. Naziye (yani Bedir) üzerinden sağa saptı. Devam ederek önce Safra Boğazı ile Naziye arasındaki Rahkan denilen vadiye sonra da boğaza uğrayıp Safra'ya yaklaştı. Bu esnada Besyes b. Umar el-Cühenî ile Adiyy b. Ebi'z-Zağba el-Cühenî'yi kervanla ilgili bilgi toplamak için Bedir'e gönderdi.

Kervana gelince: Kervan sorumlusu Ebu Süfyan son derece ihtiyatlı ve tedbirli hareket ediyordu. Mekke yolunun tehlikelerle dolu olduğunu biliyor, haberleri araştırıyor, karşılaştığı yolculardan bilgi alıyordu. Çok geçmeden istihbarat elemanları, Ebu Süfyan'a Hz. Muhammed'in (s.a.) ashabıyla kervanı vurmak için yola çıktığını

bildirdiler. Hemen Damdam b. Amr el-Gıfari'yi Mekke'ye göndererek Hz. Muhammed (s.a.) ve ashabına mani olup kervanı kurtarmak için Kureyş'ten yardım istedi.

Damdam süratle Mekke'ye vardı. Vadi ortasında devesinin üstünde bağırmaya başladı.

- "Ey Kureyş topluluğu! Kervan elden gidiyor! Kervan elden gidiyor! Ebu Süfyan'ın yanındaki mallarınıza Muhammed ve ashabı el koymak üzeredir. Yetişeceğinizi sanmıyorum. Yardıma koşun yardıma!" diye bağırıyordu.

Mekke Halkı Savaş İçin Hazırlanıyor

Halk süratle hazırlanmıştı. "Muhammed (s.a.) ve ashabı bu kervanın İbnü'l-Hadrami'nin kervanı gibi olacağını mı sanıyorlar? Asla! Vallahi şimdi başka bir netice gerçekleşecek!" diyorlardı. Herkes ya savaşa katılıyor, yahut yerine adam gönderiyordu. Hepsi yola çıkmaya can atıyorlardı. Mekke eşrafından Ebu Leheb dışında geride hiç kimse kalmamıştı. Ebu Leheb kendisine borcu olan bir adamı kendi yerine göndermişti. Etraftaki kabileleri de toplamışlardı. Kureyş neslinden gelen kabilelerden Adiyyoğulları hariç geride hiçbir kabile kalmamıştı. Adiyyoğullarından ise bir tek kişi bile savaşa çıkmamıştı.

Mekke Ordusu ilk hareket ettiğinde yaklaşık 1300 savaşçıdan meydana geliyordu. Bu orduda 100 at 600 zırhlı ve adedi kesin olarak bilinmeyen çok sayıda deve vardı.

Umumî komutan Ebu Cehil Amr b. Hişam idi. Bu ordunun masrafını Kureyş eşrafından dokuz kişi karşılıyordu. Yemek üzere günde dokuz veya on deve kesiyorlardı.

Bu ordu yürümeye başlayınca Kureyş büyükleri Bekiroğulları ile aralarındaki savaş ve düşmanlığı hatırladılar. Bekiroğullarının kendilerini arkadan vurmalarından ve iki ateş arasında kalmaktan korkuyorlardı.

Bu durum neredeyse Kureyş'i yola çıkmaktan alıkoyacaktı. Fakat o zaman İblis kendilerine Kinaneoğullarının reisi Süraka b. Malik b. Cü'şüm el-Müdleci suretinde görünüp onlara:

- "Ben Kinaneoğulları tarafından arkadan yapılacak her hücuma karşı sizleri korurum." dedi.

Mekke Ordusu Hareket Ediyor

Böylece müşrikler, Cenab-ı Hakkın buyurduğu gibi "*Şımarık tavırlarla, insanlara gösteriş yaparak, Allah'ın yoluna engel olmak için*" memleketlerinden ayrılıp yola çıktılar. Efendimiz'in (s.a.) buyurduğu gibi "kılıçlarıyla ve mızraklarıyla Allah'a ve Resûlüne karşı harp ilan ediyorlardı." Kervanlarını ele geçirmek için hareket eden Resûlullah (s.a.) ve ashabına karşı kin ve intikam dolu bir kızgınlıkla yollarına devam ediyorlardı.

Kuzeye Bedir'e doğru büyük bir hızla ilerlediler. Yolda Asefan Vadisi, Kudeyd ve Cuhfe'yi geçtiler. Cuhfe'de Ebu Süfyan'dan:

- "Siz kervanınızı, adamlarınızı ve mallarınızı korumak için yola çıktınız. Allah onları korudu. Artık dönebilirsiniz." diye yeni bir mesaj aldılar.

Ebu Süfyan ana yolu takip ediyordu. Ancak ihtiyatlı ve uyanık idi. Keşif kollarını arttırmıştı. Bedir'e yaklaşınca kervanın önüne geçip biraz ilerledi. Mecdi b. Amr'la karşılaştı. Ona Medine ordusunu sordu. Mecdî:

"Herkes Medine ordusundan bahsediyor, ancak ben şu tepede develerini çöktüren sadece iki kişi gördüm." dedi. "Sonra testilerinden su içip ayrıldılar."

Ebu Süfyan hemen develerin çöktüğü yere gitti. Deve tezeklerinden alıp ufaladı. İçlerinde hurma çekirdeği vardı.

"Vallahi bu Yesrib yemidir" dedi. Süratle kafilesine döndü. Solda Bedir'e uğrayan ana yolu bırakıp batıya sahile doğru yöneldi. Böylece kervanını Medine ordusunun eline düşmekten kurtardı. Mekke ordusuna bir mesaj gönderdi. Bu mesaj Mekke ordusunun eline Cuhfe'de geçmişti.

Mekke Ordusunun Geriye Dönme Arzusu ve Orduda Parçalanma

Mekke ordusu bu mesajı alınca geriye dönmeye teşebbüs etti. Ancak Kureyş azgını Ebu Cehil kibir ve gururla kalktı ve şöyle konuştu:

"Vallahi Bedir'e varmadan dönmeyeceğiz. Bedir'de üç gün kalacağız, develeri boğazlayacağız, yemekler yedireceğiz, içkiler içeceğiz. Cariyeler bize şarkılar söyleyecek. Bütün Araplar bizi duyacak, yürüyüşümüzü ve topluluğumuzu duyacak. Bundan sonra da bizi daima tazimle anacaklar."

Ebu Cehil'e rağmen Ahnes b. Şürayk geri dönme fikrini savundu. Ama bu fikir reddedildi. Ahnes'le birlikte Zühreoğulları da geri döndüler. Ahnes Zühreoğullarının müttefiki ve bu yolculukta reisleriydi.

Bedir'e Zühreoğullarından hiçbir kimse katılmamıştı. Yaklaşık 300 kişiydiler. Bedir Harbi'nin neticesi belli olunca Zühreoğulları artık Ahnes b. Şürayk'ın görüşlerini tasvib eder oldular. Ahnes onlarca sözü dinlenilir, hürmet edilir bir kişi haline geldi.

Haşimoğulları da geri dönmek istemiş ancak Ebu Cehil onlara şiddetle karşı çıkmış ve:

"Biz geri dönmedikçe bu grup bizden ayrılamaz!" demişti.

Zühreoğullarının geri dönüşünden sonra toplam 1000 savaşçıdan ibaret Mekke ordusu Bedir'e doğru yürüdü. Bedir'in yakınlarında Bedir Vadisi hududu üzerinde "el-Udvetül-Kusva" yakınındaki bir tepenin arkasına konakladılar.

İslâm Ordusunun Zor Durumu

Medine ordusunun istihbaratı Kureyş kervanını ve yola çıkan Kureyş ordusunun durumunu ordu henüz Zefran Vadisi'nde yola devam ederken Peygamberimiz'e bildirdiler. Efendimiz (s.a.) bu haberleri inceledikten sonra kanlı bir karşılaşmadan kaçınmaya imkân kalmadığını anladı. Kahramanlık, atılganlık, cüret ve cesaretle Kureyş'in belli bir bölgede yayılmasına mani olmazsa, bu durum Kureyş'in askeri durumunu kuvvetlendirmeye, siyasî hakimiyetini devam ettirmeye, müslümanların birliğinin ise zayıflamasına sebep olacaktı. Belki de İslâmî hareket ruhsuz ceset gibi kalacak, bu bölgede İslâm'a karşı kin ve gayz besleyen herkes kötülüğe doğru daha bir cesaretle koşacaktı.

Bütün bunlar olmasaydı, yani Peygamber ordusu Mekke azgınlarına müdahale etmemiş olsaydı Mekke ordusunun Medine'ye doğru ilerleyip müslümanlarla kendi öz yurtlarında çarpışmalarına mani olma garantisini kim verebilirdi? Hiç kimse... Eğer Medine ordusunda herhangi bir ürkeklik olsaydı bu durum müslümanların heybet ve azametine çok kötü tesir ederdi.

Şûra Meclisi

Bu acil ve tehlikeli gelişmeyi dikkate alarak Resûlullah (s.a.) yüksek askeri danışma meclisini topladı. İçinde bulundukları durumun mahiyetini açıkladı, bütün orduyla ve komutanlarla görüş alışverişinde bulundu.

O zaman bir grubun kalpleri ürpermiş ve kanlı mücadeleye girmekten korkmuşlardı. Bunlar Allah Teâlâ'nın kendileri hakkında şöyle buyurduğu kimselerdi:

"*Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden çıkardı. Müminlerden bir grup ise savaşa çıkmaktan hoşlanmamışlardı. Hak meydana çıktıktan sonra onlar gözleri yuvalarından fırlamış, ölüme götürülüyorlarmış gibi seninle mücadele ediyorlardı.*" (Enfal, 5-6)

Ordu komutanlarına gelince; Hz. Ebu Bekir (r.a.) ayağa kalkıp güzel bir konuşma yaptı. Sonra Hz. Ömer (r.a.) kalkıp güzel bir hitabede bulundu. Onu Mikdad b. Amr (r.a.) takip etti. Mikdad şöyle diyordu:

"Ya Resûlallah! Allah'ın sana gösterdiği yola devam et. Biz seninle beraberiz. Vallahi biz sana İsrailoğullarının Hz. Musa'ya dediği gibi: "Sen ve Rabbin gidip savaşın... Biz işte burada oturuyoruz." demeyiz. Bilakis: "Sen ve Rabbin gidip savaşın... Biz de sizinle beraber savaşacağız." deriz. Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bizi "Berku'l-Gımad"a kadar yürütsen biz de oraya varıncaya kadar seninle birlikte zorluklara katlanırız."

Efendimiz (s.a.) Mikdad'a hayırla karşılık verdi ve bu sözü sebebiyle hayır dua etti.

Bu üç komutan muhacirlerdendi. Muhacirler ise ordunun az bir kısmını teşkil ediyorlardı. Efendimiz (s.a.) Ensarın komutanlarının görüşünü de almak istiyordu. Çünkü Ensar ordunun büyük çoğunluğunu temsil ediyordu. Ayrıca savaşın ağırlığı onların omuzlarına yüklenecekti. Akabe Biatı'nın Ensara memleketleri dışında çarpışma mecburiyeti getirmemesi onların vereceği kararı daha bir önemli kılıyordu.

Efendimiz (s.a.) bu üç komutanı dinledikten sonra "Ey insanlar! Bana görüşünüzü bildirin!" buyurdu. Bununla Ensar'ı kastediyordu. Ensarın komutanı ve sancaktarı Sa'd b. Muaz bu sözlerle ne kastedildiğini hemen anlamıştı.

- "Vallahi, sanki sen bizi kastediyorsun, ya Resûlallah!" dedi.

- "Evet!" diye cevap verdi Efendimiz (s.a.). Sa'd ise:

- "Biz sana iman ettik. Seni tasdik ettik. Getirdiğin kitabın hak olduğuna şahadet getirdik. Bu hususta kabul ve itaat etmek üzere söz verdik. Arzu ettiğin şeyi yap. Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bize şu denizi göstersen de sen denize dalsan biz de seninle beraber denize dalarız. Bizden hiçbir kişi de bundan geri kalmaz. Biz yarın düşmanımızla karşılaşmaktan da çekinmiyoruz. Biz savaşta sabırlıyız. Düşmanla karşılaşırken de sözümüzde sadığız. Umulur ki Allah senin yüzünü ağartacak davranışlarda bulunmayı bize nasip eder. Allah'ın bereketiyle bize yürüme emri ver!" diye konuştu.

Bir rivayete göre Sa'd b. Muaz Resûlullah'a (s.a.): "Belki sen Ensarın kendi memleketleri haricinde sana yardım etmeyecekleri görüşünde olmalarından korkuyorsun. Ben Ensar adına konuşuyor ve onların adına cevap veriyorum: Dilediğin yere yürü. Dilediğin ipi bağla. Dilediğin ipi kes. Mallarımızdan dilediğini al, dilediğini bize ver. Bizden aldığın mal bize bıraktığından daha hoştur bizim için... Biz senin emrine tabiyiz. Vallahi yürüyüp "Gımdan"daki su birikintilerine kadar gitsen biz de seninle beraber yürürüz. Vallahi bize şu denizi göstersen sen de denize dalsan biz de seninle beraber denize dalarız." demişti.

Resûlullah (s.a.) Sa'dın sözüyle birlikte yürüdü. Bu söz ona şevk vermişti. Ashabına şöyle diyordu: "Yürüyün... Müjdeler olsun... Şüphesiz Cenab-ı Hak bana iki gruptan birini vaat etti. Vallahi sanki ben şimdi müşriklerin helâk olduklarını görüyorum."

Resûlullah (s.a.) Zefİran'dan ayrılarak Esafir denilen tepelere doğru çıktı. Oradan da Debbe denilen beldeye indi. Hannan'ı sağında bıraktı. Hannan büyükçe bir tepeydi. Sonra da Bedir yakınlarında konakladı.

Resûlullah (s.a.) Bizzat Kendisi Keşif Yapıyor

Efendimiz (s.a.) mağara arkadaşı Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) ile birlikte bizzat kendisi keşif için çıktılar. Onlar Mekke ordusu kampına doğru yürürlerken yaşlı biriyle karşılaştılar.

Efendimiz (s.a.) ona Kureyş'in ve Muhammed ile ashabının durumunu sordu. İhtiyar:

- "Siz kimlerden olduğunuzu söylemedikçe size bilgi veremem!" dedi. Efendimiz:

- "Sen haber verirsen biz de kim olduğumuzu söyleriz." dedi. İhtiyar:

- "Buna karşılık bu mu?" dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Evet!" dedi. İhtiyar:

- "Bana ulaştığına göre Muhammed ve ashabı şu günde yola çıkmışlar. Bana haber veren doğru söylemişse onlar bugün şu yerdedirler. -Medine ordusunun gerçekten bulunduğu yeri söylüyordu.- Yine bana ulaştığına göre Kureyş şu günde yola çıkmış. Bana haber veren doğru söylemişse onlar bugün şu yerdedirler." -Mekke ordusunun gerçekten bulunduğu yeri söylüyordu.-

İhtiyar haberi verdikten sonra:

- "Siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Efendimiz (s.a.):

- "Biz sudanız!" buyurdu. Sonra da ayrıldı.

Mekke Ordusu Hakkında Önemli Bilgilerin Elde Edilmesi

Aynı günün akşamı Efendimiz (s.a.) düşman hakkında yeterli bilgiler elde etmek için yeniden istihbarat elemanlarını gönderdi. Bu vazifeyi muhacirlerin komutanlarından üçü yüklenmişlerdi. Onlar Hz. Ali b. Ebî Talib, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebî Vakkas idiler.

Bir grup askerle birlikte Bedir suyuna gitmişler, Mekke ordusuna su alan iki uşak görmüşlerdi. Bu iki uşağı yakalayıp Resûlullah'a (s.a.) getirmişlerdi. Efendimiz (s.a.) namazdaydı. Muhacir komutanları onlardan bilgi almaya başladılar. Uşaklar:

- "Biz Kureyş'in sakalarıyız. Bizi su almak için gönderdiler." dediler. Bu haber oradakilerin hoşuna gitmemişti. Çünkü onlar bu uşakları Ebu Süfyan'ın kafilesinin sakaları olarak tahmin etmişlerdi. Halâ kalplerinde kervanı istila etme emeli vardı. Bunun üzerine uşakları dövdüler. Uşaklar da: "Tamam! Biz Ebu Süfyan'ın sakalarıyız." demeye mecbur kaldılar. Böylece serbest bırakıldılar.

Resûlullah (s.a.) namazı bitirince: "Doğru söylediklerinde dövdünüz. Yalan söyleyince bıraktınız. Vallahi hakikaten onlar Kureyş'ten idi." buyurdu.

Sonra uşaklara döndü:

- "Bana Kureyş hakkında bilgi verin." dedi ve aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti.

- "Kureyş yukarı vadideki şu tepenin arkasındadır."

- "Kaç kişiler?"

- "Çoktur."

- "Sayıları ne kadar?"

- "Bilmiyoruz."

- "Her gün kaç deve kesiyorlar?"

- "Bir gün dokuz, bir gün on deve." dediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.):

"Kureyş 900 ile 1000 kişi arasındadır" dedi. Yine onlara:

- "Kureyş büyüklerinden aralarında kimler var?" diye sordu.

- "Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Ebu'l-Bahteri b. Hişam, Hakim b. Hızam, Nevfel b. Huveylid, Haris b. Amir, Tuayme b. Adiyy, Nadr b. Haris, Zem'a b. Esved, Ebu Cehl b. Hişam, Ümeyye b. Halef ve diğerleri." diye cevap verdiler.

Efendimiz (s.a.) ordusuna dönerek:

- "İşte Mekke! Size ciğerparelerini gönderdi." buyurdu.

Yağmurun Yağması

Cenab-ı Hak bu gece yağmur indirmiş, bu yağmur müşriklerin ilerlemesine mani bir sağanak, müminleri temizleyen bir çiğ gibi olmuştu. Müminlerin manevi kirlerini de gidermiş, toprak yumuşamış, kumlar sertleşmiş, konakladıkları yer iyi hazırlanmış, kalpler de birbirine iyice bağlanmıştı.

İslâm Ordusu Daha Stratejik Bir Yer Arıyor

Resûlullah (s.a.) Bedir suyuna müşriklerden önce varmak, suya hakim olarak müşriklerin suya gelmesine mani olmak için hemen hareket etti. Geceleyin Bedir kuyularından en yakın olanının yanına vardılar.

Bu noktada Habbab b. Münzir kalkarak bir askeri bilirkişi gibi:

- "Ya Resûlallah! Bu yer ne ileriye gitmeye ne de geri gitmeye hakkımız olmayan Allah'ın sana gösterdiği bir yer mi? Yoksa senin görüşün, senin harp taktiğin ve planın ile seçtiğin bir yer midir?" diye sordu. Efendimiz (s.a.):

- "Hayır, bu benim görüşümdür, harp taktiği ve planı icabıdır." buyurdu. Habbab:

- "Ya Resûlallah! Burası uygun bir yer değil. Ashabını kaldır da Kureyş'e en yakın kuyunun yanına gidip orada konaklayalım ve diğer kuyuları da tahrip edelim. Sonra da bir havuz yapıp içini suyla dolduralım. Ondan sonra Kureyş'le savaş yapalım. Bu havuzdan onlar su içmesin, biz içelim." dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.):

- "Güzel bir görüş ortaya attın." buyurdular. Orduyu kaldırıp düşmana en yakın kuyunun yanına geldiler. Gece yarısı orada konakladılar. Su havuzları yaptılar, diğer su kuyularını da bozup tahrip ettiler.

Kumanda Karargâhı

Müslümanlar suyun yanına gelip konaklayınca Sa'd b. Muaz Efendimiz (s.a.)'e acil durumlara karşı hazırlıklı bulunmak için ve zaferden önce mağlubiyet ihtimalini dikkate alarak müslümanların kendisine bir kumanda karargahı hazırlamalarını teklif ederek şöyle dedi:

- "Ey Allah'ın peygamberi! Ne buyurursunuz? Size içinde kalacağınız ve bineğinizi yanına bağlayacağınız bir çadır kuralım mı? Eğer Allah bizi aziz eder ve düşmanımıza hakim kılarsa böylece arzu ettiğimize nail olmuş oluruz. Eğer bundan başka bir netice ortaya çıkarsa siz bineğinize atlar, geride bıraktığımız arkadaşlarımıza katılırsınız. Ey Allah'ın peygamberi! Arkada öyle kardeşlerimiz var ki biz seni onlardan daha fazla seviyor sayılmayız. Şayet onlar senin harbe katılacağını bilselerdi geride kalmazlardı. Allah onlar vasıtasıyla seni korurdu, sana destek olup seninle birlikte cihat ederlerdi."

Resûlullah (s.a.) Sa'd'ı takdir ederek dua etti. Müslümanlar da savaş meydanının kuzey doğusuna düşen ve çarpışma sahasına hakim yüksekçe bir tepenin üzerine Resûlullah (s.a.) için bir çadır kurdular.

Ayrıca kumanda karargahı etrafında Efendimiz'i (s.a.) beklemek üzere Sa'd b. Muaz komutasında Ensar gençlerinden bir karargah birliği meydana getirildi.

Ordunun Hazırlanması ve İstirahata Çekilmesi

Sonra Efendimiz (s.a.) ordusunu hazırladı.[1] Savaş meydanına doğru yürüdü. Eliyle bazı yerlere işaret ediyor ve:

"Şurası inşaallah yarın falan kâfirin helâk olacağı yerdir. Burası falancanın helâk olacağı yerdir." diyordu.[2]

Bundan sonra Resûlullah (s.a.) oradaki bir hurma ağacının yanında geceledi. Müslümanlar da sakin bir kalp ve nurlu ufuklarla gönülleri güven dolu bir halde uykuya ve istirahata çekildiler. Sabahleyin Rablerinin müjdelerini kendi gözleriyle görme ümidiyle uyuyorlardı.

"*Hani (Allah) size korkudan emin olmanız için hafif bir uyku veriyordu. Üzerinize gökten bir yağmur yağdırıyordu. Böylece sizi temizliyor, şeytanın vesvesesini kaldırıyor, kalplerinize zafer için sebat veriyor ve bu yağmur sebebiyle ayaklarınızı sabit kılıyordu.*" (Enfal, 11.)

Bu gece Hicretin 2. yılı 17. Ramazan Cuma gecesiydi. Efendimiz'in (s.a.) Medine'den çıkışı ise aynı ayın 8. veya 12. günüydü.

---

1 *Sünenü't-Tirmizî,* K. el-Cihad, Bab No, 7 , I/201.

2 *Sahihu'l-Müslim,* K. el-Cihad, Hadis No, 83, Ebu Davud, K. el-Cihad Bab No, 115 Nesei, K. el- Cenaiz, Bab No, 117, Ahmed B. Hanbel,el-Müsned, I/26, III/219.

2. MEKKE ORDUSU SAVAŞ MEYDANINDA

Kureyş ordusu o geceyi yukarı vadideki kampında geçirmiş sabah olunca da askeri birlikler tepelerden Bedir Vadisine doğru inmeye başlamıştı.

Bunlardan bir grup Resûlullah'ın (s.a.) su kuyusuna doğru yönelmiş Resûlullah (s.a.): "Bırakın, içsinler." buyurmuştu. Bunlardan su içenlerin hepsi o gün savaşta öldürülecek, içlerinden sadece Hakim b. Hüzam kurtulacaktı. O da sonradan müslüman olacak ve İslâm'a gerçekten gönül verecekti. Hakim yemin edeceği zaman "Beni Bedir günü koruyan Allah'a yemin ederim." derdi.

Kureyş ordusu tamamen yerini alınca Umeyr b. Vehb el-Cumahi'yi Medine ordusunun kuvvet derecesini öğrenmek için gönderdiler. Umeyr atıyla askerin etrafında dolaştı, sonra da geri döndü. Kureyşlilere:

- "300 kişiler... Biraz az veya fazla olabilir. Fakat bana biraz daha zaman verin gidip bakayım. Arkada gizli kuvvetleri veya imdat kuvvetleri var mı?" dedi. Daha sonra tekrar vadiyi dolaştı. Fakat, bir şey göremedi. Kureyşlilere dönüp:

- "Bir şey göremedim. Fakat ey Kureyş topluluğu! Ölüme götüren belalar görüyorum. Yesrib'le daimi bir mücadeleye giriyoruz. Bu topluluğun kılıçlarından başka ne sığınakları ne de kuvvetleri var. Vallahi sizden bir adam öldürülmedikçe onlardan bir adam öldürüleceğini sanmıyorum. Sizin şu sayınıza rağmen yine onlar galip gelirlerse bundan sonra yaşamakta hayır yoktur. Artık siz kararınızı verin." dedi.

Bu sırada savaşın planlayıcısı Ebu Cehil'e karşı bir başka hareket başgösterdi. Bazıları ordunun savaş yapmadan Mekke'ye dönmesi fikrini ileri sürüyorlardı. Hakim b. Hızam bir grup Kureyşli ile birlikte Utbe b. Rabia'ya gelip:

- "Ya Ebe'l-Velid! Sen Kureyş'in büyüğüsün, efendisisin, sözü dinlenen birisin. Kıyamete kadar zikredilecek bir hayır yapmak ister misin?" dedi. Utbe:

- "Bu nedir ya Hakim?" diye sordu. Hakim:

- "Askerinle birlikte geri dönersin ve Nahle seriyyesinde öldürülen müttefikin Amr b. Hadrami'nin meselesini de üzerine alırsın." Utbe:

- "Olur yaparım. Bu hususta sen bana güvenebilirsin. Amr benim müttefikimdir. Onun diyeti benim üzerimedir. Malından alınacak miktarda benim üzerimedir." dedi.

Utbe, Hakim b. Hızam'a:

- "İbn Hanzaliyye'ye (Ebu Cehil'e) git. Ben halkın meselesini ondan başkasıyla tartışmaktan korkmuyorum." dedi.

Bundan sonra Utbe ayağa kalkıp konuşmaya başladı:

- "Ey Kureyş topluluğu! Vallahi siz Muhammed ve ashabıyla karşılaşmakla hiçbir şey elde edemeyeceksiniz. Vallahi onu yenerseniz daima size amcasının oğlunu,

dayısının oğlunu veya yakınlarından birini öldürmüş olan ve yüzüne bakmaktan tiksinti duyulan adam gibi bakılacaktır.

Geri dönün... Muhammed'le diğer Araplar arasına girmeyin. Eğer onu öldürürlerse istediğinize erişmiş olursunuz. Eğer bu mümkün olmazsa istediğiniz bir şeyi yerine getirememiş olursunuz."

Hakim b. Hızam bu esnada Ebu Cehil'in yanına gitmişti. Ebu Cehil zırhını hazırlamakla meşguldü. Hakim ona:

- "Ya Ebe'l-Hakem!.. Utbe beni sana şöyle şöyle söylemem için gönderdi." dedi. Ebu Cehil:

- "Vallahi, Utbe, Muhammed ve ashabını görünce korktu. Muhammed onu büyülemiş. Hayır vallahi, Allah Muhammed'le aramızda hükmedinceye kadar dönmeyeceğiz. Utbe'nin sözü doğru değildir. Utbe'nin böyle davranmasının sebebi Muhammed ve ashabını deve eti yerken görmüş olmasıdır. Onlar yemek yerken aralarında Utbe'nin kendi oğlu vardı. (Eskiden müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmişti.) Bu sebeple sizi korkuttu." dedi.

Ebu Cehil'in: "Vallahi, Muhammed onu büyülemiş." sözü Utbe'ye nakledilince Utbe: "Muhammed beni mi büyülemiş yoksa onu mu? Görecektir!" dedi.

Ebu Cehil, Utbey'le kendisine karşı başlayan muhalefet kuvvetlenir korkusuyla hemen harekete geçti. Hemen bu konuşmanın peşinden Abdullah b. Cahş seriyyesinde öldürülen Amr b. Hadrami'nin kardeşi Amir b. Hadrami'ye haber gönderip şöyle dedi:

"Şu senin müttefikin -Utbe- halkı geri çevirmek istiyor. Halbuki sen intikamını bizzat gözlerinle görmek istedin. Hemen kalk ve önceki ahdini ve kardeşinin ölümüyle ilgili konuyu tekrar ilan et!" dedi.

Amir de sırtını açarak: "Nerdesin ey kardeşim Amr? Nerdesin ey kardeşim Amr?" diye bağırmaya başladı. Böylelikle orada bulunanların hamiyet hisleri törpülenerek görüş birliği temin edildi. Böylelikle başladıkları şer harekete biraz daha bağlandılar. Amir, Utbe'nin başlattığı muhalefeti böylece bastırmış oldu.

İki Ordu Karşı Karşıya

Müşrikler ortaya çıkıp da iki ordu birbirini görünce Resûlullah (s.a.):

"Allahım! İşte Kureyş bütün kibir ve gururuyla sana karşı meydan okuyarak ve Resûlünü yalanlayarak buraya kadar geldi.

Allahım! Bana vaat ettiğin zaferini bekliyorum. Allahım! Bu sabah onları perişan et!"

Resûlullah (s.a.) Kureyşliler arasında kızıl devesi üzerinde Utbe b. Rabia'yı görünce: "Şu toplulukla bulunanlardan birinde hayır varsa, kızıl devenin sahibinde hayır vardır. Onu dinleseler doğru yolu bulurlar." demişti.

Efendimiz (s.a.) müslüman saflarını düzeltmeye başladı. Bu sırada garip bir olay oldu. Efendimiz'in (s.a.) elinde safları düzeltmek için bir değnek vardı. Sevad b. Gaziyye saftan biraz dışarı çıkmıştı. Efendimiz (s.a.) de değnekle onun karnına dokunarak;

- "Hizayı düzelt ya Sevad!" buyurdu. Sevad ise:

- "Ya Resûlullah! Bana acı verdin. Kısas isterim!" dedi.

Efendimiz (s.a.) de karnını açarak:

- "Buyur, kısas al." dedi. Sevad hemen Efendimiz'i (s.a.) kucaklayıp karnını öptü. Efendimiz (s.a.):

- "Ya Sevad! Bunu yapmana sebep nedir? Niçin öptün?" dedi. Sevad:

- "Ya Resûlallah! Gördüğün gibi savaş başlamak üzeredir. Senden ayrılmadan son defa vücudun vücuduma değsin istedim." dedi. Efendimiz (s.a.) de ona hayırla dua etti.

Saflar düzeltilince orduya kendisinden emir almadıkları müddetçe savaşa başlamamalarını emretti. Sonra da kendilerine savaş metodu hususunda hususi talimat verip şöyle konuştu: "Üzerlerimize saldırırlarsa ok atın. Ok yağmuruna tutun.[3] Size yaklaşıp yüz yüze gelmedikçe kılıç çekmeyin."[4]

Bundan sonra Efendimiz (s.a.) yanında sadece Hz. Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde çadırına döndü. Sa'd b. Muaz da karargah birliğiyle çadır kapısında nöbet beklemeye başladı.

Müşriklere gelince, Ebu Cehil o gün konuşmasına şöyle başlamıştı:

- "Allahım! Şu adam akrabaların arasını açtı. Daha önce bilmediğimiz bir şeyi bize getirip sundu. Bu sabah onu perişan et.

Allahım! Hangimiz sana daha sevgili ise, hangimizden daha çok razı isen bugün o gurubu zafere ulaştır!" diyordu.

Bu konuda Allah Teâlâ şu ayetleri indirmişti.

"*Eğer siz zafer istiyor idiyseniz işte müminlere zafer geldi. Eğer -küfürden ve İslâm'a düşmanlıktan- vazgeçerseniz sizin için daha hayırlı olur. Yok, yine savaşa dönerseniz biz de döneriz. Grubunuz çok da olsa size hiçbir fayda vermez. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.*" (Enfal, 19.)

---

3 *Sahihu'l-Buhârî*, II/568

4 *Sünenü Ebî Dâvud*, K. el-Cihad. Bab No, 112, II/13

Savaşın İlk Kıvılcımı

Savaşın ilk kıvılcımı oldukça şirret ve ahlâksız biri olan Esved b. Abdilesed el-Mahzumi'nin şu sözü oldu:

- "Allah'a ahdediyorum, yemin ediyorum: Ya gidip onların yaptığı su havuzundan su içeceğim, yahut o havuzu yıkacağım, yahut bu yolda öleceğim" diye nara attı.

Esved ortaya çıkınca karşısına Hamz b. Abdilmuttalib (r.a.) çıktı. Karşı karşıya geldiklerinde Hz. Hamza ona bir darbe vurdu. Ayağını topuk üzerinden kesti. Esved havuzun yakınındaydı. Sırtüstü düştü. Ayağından kan fışkırarak arkadaşlarına doğru döndü. Sonra tekrar havuza yaklaştı ve birden içine düştü. Yeminini yerine getirmek istiyordu. Ancak Hz. Hamza ikinci bir darbe indirdi. Bu darbe Esved'e havuzun içine yuvarlandıktan sonra gelmişti. Bu olay savaş ateşini tutuşturan ilk kıvılcım olmuştu. Bunun üzerine Kureyş'in en üstün süvarilerinden aynı aileden üç kişi meydana çıktı. Bunlar Utbe b. Rabia, kardeşi Şeybe b. Rabia ve Velid b. Utbe idi. Kendi saflarından ayrılıp meydana çıktıklarında mübareze (karşılıklı teke tek çarpışma) istediler.

Ebu Davud'un Hz. Ali'den yaptığı rivayete göre olay şöyle gelişti: Bunlara karşı Ensar'dan üç genç olan Afra'nın iki oğlu Avf b. Haris ve kardeşi Muavvez b. Haris ile Abdullah b. Revaha çıktı.

Kureyşliler:

- "Siz kimlersiniz?" diye sordular. Ensar gençleri:

- "Ensar'dan bir grup…" dediler. Kureyşliler:

- "Siz değerli arkadaşlarımızsınız. Biz sizi istemiyoruz. Amca oğullarımızı istiyoruz" dediler. Sonra içlerinden biri:

- "Ya Muhammed! Bize kendi kabilemizden gençler çıkart!" dediler. Resûlullah (s.a.):

- "Kalk ya Ubeyde b. Haris! Kalk ya Hamza! Kalk ya Ali! "buyurdu.

Bunlar kalkıp Kureyşlilere yaklaştıklarında Kureyşliler:

- "Siz kimsiniz?" diye sordular. Aldıkları cevap karşısında Kureyşliler:

- "Siz tam dengimizsiniz." dediler.

İçlerinden en yaşlıları Ubeyde, Utbe b. Rabia ile karşılaşmış, Hz. Hamza Şeybe ile, Hz. Ali ise Velid ile karşılaşmıştı.[5]

---

[5] İbn İshak'ın rivayeti bu şekildedir. İmam Ahmed ve Ebu Davud'un rivayetine göre, Ubeyde Velid'le, Hz. Ali Şeybe ile. Hz. Hamza Utbe ile karşılaşmıştı. (bkz. *Mişkatü'l-Mesabih*, II/343).

Hz. Hamza ile Hz. Ali rakiplerini fırsat vermeden hemen öldürdüler. Ubeyde ile rakibi arasında iki vuruşma geçmiş ve her ikisi de yaralanmıştı. Hz. Ali ile Hz. Hamza hemen Utbe'ye hücum edip onu da öldürdüler. Ubeyde'yi de taşıdılar.

Ubeyde'nin ayağı kesilmişti. Müslümanlar savaştan sonra Medine'ye dönerken Bedir Savaşı'ndan 4-5 gün sonra safra hastalığına yakalanmış, ölünceye kadar da konuşmamıştı.

Hz. Ali (r.a.): "*Bu ikisi Rablerinin rızası için karşılaştılar.*" mealindeki ayetin kendileri hakkında nazil olduğuna yemin ediyordu.

Umumî Hücum

Bu karşılaşmaların sonu müşrikler için kötü bir başlangıç olmuştu. En iyi süvarileri ve savaşçılarından üç tanesini ilk elde kaybetmişlerdi. Son derece kızgınlıkla gayrete gelerek, derhal müslümanlara hücum ettiler.

Müslümanlar ise Rablerinden zafer istedikten, ondan yardım diledikten ve ona yönelip yalvardıktan sonra, müşriklerin seri hücumlarını karşıladılar. Bulundukları yerde savaşıyor, savunma harbi yapıyorlardı. Bir yandan "Ehad! Ehad!" (Allah bir! Allah bir!) derken bir yandan da müşriklere büyük kayıplar verdiriyorlardı.

Resûlullah (s.a.) Rabbine Yalvarıyor

Resûlullah (s.a.) ise safları düzeltmekten döndüğünden beri Rabbinden vaad ettiği zaferi istiyor ve Buhârî'nin Abdullah ibn Abbas'dan rivayet ettiğine göre şöyle niyaz ediyordu:

"Allahım! Bana vaat ettiğini gerçekleştir! Allahım! Senden ahdini ve vaadini istiyorum."

Savaş kızışıp da bütün şiddetiyle devam ederken, çarpışmaların zirveye ulaştığı anda Efendimiz (s.a.):

- "Allahım! Bugün eğer bu topluluk yok olursa artık sana ibadet eden kalmaz. Allahım! Bugünden sonra sana ibadet edilmemesini ister misin?" diye niyaz ediyor, durmadan yalvarıp yakarıyordu. Hatta omuzlarından ridası düşmüş, Hz. Ebu Bekir (r.a.) ridasını yerine koyarken:

- "Yeter ya Resûlallah! Rabbine çok ısrar ettin!" demişti.

Allah Teâlâ meleklerine şöyle vahyetmişti "...Ben gerçekten sizinle beraberim. Ey iman edenler sabit olun. Küfredenlerin kalplerine korku vereceğim."

Resûlüne ise şöyle vahyediyordu: "*Ben size peş peşe gelen (birbiri ardından gelmeyip bölük bölük gelen) bin melekle yardım ediyorum.*" (Enfal. 9)

Meleklerin İnişi

Efendimiz (s.a.) bir anda kendinden geçmiş, sonra başını kaldırıp:

- "Müjdeler olsun ya Eba Bekir! Bu Cebrail'dir. Üzerinde tozla geldi." (İbn İshak'ın rivayetine göre:)

- "Müjdeler olsun ya Eba Bekir! Sana Allah'ın zaferi geldi. Bu Cebrail'dir. Üzerinde toz olduğu halde atının dizginlerini tutmuş sürüyor." buyurdu.

Efendimiz (s.a.) çadır kapısından zırhını giyiniş olduğu halde çıkmış ve "*Şu topluluk mağlup olacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.*" (Enfal, 9.) diyordu. Sonra da yerden bir avuç çakıl alarak Kureyş'e doğru yönelmiş ve "Yüzleri çirkinleşsin." diyerek çakılları yüzlerine savurmuştu. Müşriklerden her birine kiminin gözlerine, kiminin burun deliklerine kiminin ağzına bundan isabet etmişti. Bu hususta Cenab-ı Hak şu ayeti indirdi: "*Attığın zaman sen atmadın. Ancak Allah attı.*" (Enfal, 17.)

Karşı Hücum

Bu durumda Resûlullah (s.a.) ordusuna karşı hücum için emir vermiş, "Hücum edin." buyurmuştu. Müminleri savaşa teşvik ediyor ve:

"Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bugün kim sabrederek, sevabını yalnız Allah'tan umarak ileri atılıp geri dönmeyerek çarpışır da öldürülürse Allah onu Cennet'e koyacaktır." diyordu.

Yine savaşa teşvik ederek:

"Genişliği, yeryüzü ile gökler arasındaki mesafe kadar olan Cennet'e koşunuz." buyuruyordu.

O zaman Umeyr b. Hamam:

- "Ne güzel!" demişti. Efendimiz (s.a.):

- "Ne güzel! demene sebep nedir?" diye sordu. Umeyr:

- "Vallahi ya Resûlallah! Sadece Cennet ehlinden olma arzusudur." dedi. Efendimiz :

- "Sen Cennet ehlindensin." buyurdu.

Umeyr hemen torbasından birkaç hurma çıkarıp yemeye başladı. Umeyr:

- "Şu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam uzun bir hayat yaşamış olurum." dedi. Kalan hurmaları atıp savaşmaya başladı. Nihayet şehit oldu.[6]

Afra oğlu Avf b. Haris de Efendimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Kulun ne yapması Rabbin hoşuna gider?" diye sordu. Efendimiz (s.a.):

---

[6] *Sahihu'l-Müslim*, II/139 (*Mişkatül-Mesabih*, II/331)

- "Düşmanın içine dalıp savaşmasıdır" buyurdu.

Avf hemen üzerindeki zırhı çıkartıp attı. Sonra da kılıcını alıp düşmanla savaşıp şehit oldu.

Resûlullah (s.a.) karşı hücum emri verdiği zaman düşman hücumlarının şiddeti azalmış, heyecanları sönmeye yüz tutmuştu. Bu hikmetli plan müminlerin durumunu bir kat daha kuvvetlendirmede büyük rol oynamıştı.

Müslümanlar hücum ve hamle emrini alır almaz, henüz savaş gayretleri de zirvede olduğu için, derhal son derece etkili ve şiddetli bir hücum gerçekleştirmişler, safları altüst etmeye, karşılarına çıkan müşriklerin boyunları uçurmaya başlamışlardı.

Müslümanlar, Efendimiz'i (s.a.) zırh içinde sağa-sola koşuyor ve gayet kesin ve açık bir ifade ile "Şu topluluk mağlup olacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar!" dediğini duyduklarında azim ve gayretleri bir kat daha artıyordu.

Şiddetli bir şekilde çarpışan müslümanlara, melekler de yardım ediyordu. İbn Sa'd İkrime'den rivayet ediyor:

"O gün başlar düşüyor, kimin vurduğu bilinmiyordu. Adamın eli düşüyor, kimin vurduğu bilinmiyordu."

İbn Abbas anlatıyor: "Müslümanlardan biri müşriklerden birini hiç peşinden ayrılmadan takip ederken birden yukarıdan bir kırbaç şakırtısı duydu. "Haydi aslanım gel!" diyen bir ses vardı. Sonra gelip bu hadiseyi Peygamber Efendimiz'e (s.a.) anlattı. Efendimiz (s.a.): "Doğru söyledin... Bu üçüncü semadan gelen bir yardımdır." buyurdu.[7]

Ebu Davud el-Mazinî anlatıyor: "Ben müşriklerden bir adama vurmak için takip ediyordum. Bir de ne göreyim! Daha kılıcım adama dokunmadan başı düşüverdi. Onu benden başkasının öldürdüğünü anladım."

Ensar'dan bir adam Abbas b. Abdilmuttalib'i esir alarak getirdi. Abbas: "Vallahi, beni bu adam esir etmedi. Beni siyahlı-beyazlı bir at üzerinde çok güzel yüzlü kuvvetli bir adam esir etti ama o adamı şu anda müslümanlar arasında göremiyorum." dedi. Ensarî:

- "Onu ben esir ettim ya Resûlallah!" dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Sus... Allah sana yüce bir melekle yardım etti." buyurdu.

Müşrik saflarında dağınıklık ve başarısızlık işaretleri başlamış müslümanların şiddetli hamleleri önünde gerilemeye başlamışlardı. Artık savaşın sonu yaklaşıyor ve müşrik toplulukları kaçmaya ve dağınık bir halde çekilmeye çalışıyorlardı. Müslümanlar da tuttuklarını ya öldürüyorlar veya esir ediyorlardı. Müşrikler nihayet tam anlamıyla mağlup ve perişan oldular.

---

7 Bu hadisin benzerini *Sahîhu'l-Müslim* (II/93) ve başkaları rivayet etmiştir.

Ebu Cehil'in Direnmesi

Büyük tağut Ebu Cehil, Kureyş saflarında ilk gerileme işaretlerini görünce bu yolda direnmeye ve orduyu teşvik etmeye başlamıştı. Büyük bir inad ve kibirle şöyle diyordu:

"Süraka'nın kaçışı sizin azminizi kırmasın. Çünkü Süraka Muhammed'den birtakım vaatler almıştır. Utbe, Şeybe ve Velid'in öldürülmesi sizi korkutmasın. Zira onlar ileri atılmakta acele ettiler. Lat'a ve Uzza'ya yemin ederim ki, onları iplere bağlamadan dönmeyeceğiz. Her biriniz onlardan sadece bir kişiyi öldürmekle kalmasın. Her gördüğünüzü acımadan öldürün. Böylece onlara yaptıklarının kötülüğünü öğretmiş oluruz."

Fakat bu kibirli zalimin atıp tuttuğu hemen ortaya çıkmış, çok geçmeden Kureyş safları müslümanların hücum dalgaları önünde parçalanmaya başlamıştı.

Evet... Ebu Cehil'in etrafında müşriklerden bir grup kalmış, etrafında kılıç duvarı ve mızrak ormanı oluşmuştu. Lakin müslümanların hücum fırtınası bu duvarı yıkmış, bu ormanı kökünden söküp atmıştı.

İşte o zaman azgın Ebu Cehil'in önü tamamen açılmış, müslümanlar onun at üzerinde hamleler yaptığını görmüşlerdi. Ölüm ise Ensardan iki gencin elleriyle onun kanını içmeyi bekliyordu.

Ebu Cehil'in Feci Sonu

Abdurrahman b. Avf anlatıyor:

Bedir günü safta dururken yüzümü şöyle bir çevirdim. Sağımda ve solumda henüz çok genç iki kişi gördüm. Biri diğerinden habersiz olarak bana:

- "Amca! Bana Ebu Cehil'i göster!" dedi. Ona:

- "Yeğenim! Sen onu ne yapacaksın?" dedim. Genç:

- "Onun Efendimiz'e (s.a.) küfrettiğini söylediler. Eğer onu görürsem gözümü onun gözünden ayırmayacağım. Nihayet ikimizden biri ölecek!" dedi.

Şaşırmıştım. Derken diğer genç beni buldu. Aynı şeyi söyledi. Çok geçmeden Ebu Cehil'in hamleler yaptığını gördüm. Gençlere:

- "Görmüyor musunuz? İşte aradığınız adam!" dedim. Hemen kılıçlarına sarıldılar, ikisi birden vurarak Ebu Cehil'i öldürdüler. Sonra da Resûlullah'a (s.a.) geldiler. Resûlullah (s.a.)

- "Onu hanginiz öldürdü?" diye sordu. İkisi de:

- "Onu ben öldürdüm!" dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Kılıçlarınızı sildiniz mi?" diye sordu. Gençler:

- "Hayır!" dediler. Efendimiz (s.a.) kılıçlarına bakarak;

- "Onu ikiniz öldürdünüz." buyurdular. Sonra da Resûlullah (s.a.) Ebu Cehil'in silahlarını Muaz b. Amr b. Cemuh'a verdi. Bu iki genç Muaz b. Amr b. Cemuh ile Muaz b. Afra idiler.[8]

İbn İshak naklediyor: Muaz b. Amr b. Cemuh anlatıyor: Ebu Cehil'in etrafı müşriklerin kılıç ve mızrakları ile çepçevre kuşatılmış, tıpkı ağaçlarla çevrilmiş gibiydi. Bu durumda kendisine yaklaşmak imkânsız görünüyordu. İnsanlar:

- "Ebu'l-Hakem'e kimse ulaşamaz." diyordu. Bu sözü duyduğum zaman "Bunu ben başarırım." dedim kendi kendime… ve beklemeye başladım. Ele geçirdiğim ilk fırsatta hücum ettim. Ona öyle bir vurdum ki ayağını uçurdum. Vallahi ayağı düştüğü zaman tıpkı vurduğumuz zaman düşen hurmayı andırıyordu.

Bana oğlu İkrime karşılık vermişti. Omzuma vurmuş kolumu kesmiş ama koparamamıştı. Hemen yanımdaki bir arkadaşa sarılmıştım. Çarpışma beni İkrime'den uzaklaştırmıştı. Gün boyunca kolumu sürükleyerek çarpıştım. Bu durum bana eziyet vermeye başlayınca üzerine ayağımla basarak koparıp attım.[9]

Sonra Ebu Cehil ayağı kesilmiş haldeyken Muavvez b. Afra ona vurup yere düşürdü. Ama son darbeyi indirmeden bıraktı. Muavvez savaşa devam ederek nihayet şehit oldu.

Savaş sona erdiğinde Resûlullah (s.a.):

- "Ebu Cehil'in ne durumda olduğunu bana kim söylemek ister?" buyurdular. Ashab onu aramak için dağıldı. Ebu Cehil henüz son nefesini vermemişti. Onu Abdullah b. Mes'ud (r.a.) buldu. Ayağını boynuna koydu. Başını kaldırmak için sakalını tuttu. Ebu Cehil'e:

- "Ey Allah'ın düşmanı! Allah seni rezil-rüsvay etti mi?" dedi. Ebu Cehil:

- "Ah! Keşke beni bir çiftçi yaralamasaydı!" dedi.

Sonra da Ebu Cehil:

- "Bana bugün neticenin kimin lehine olduğunu söyle!" dedi. Abdullah:

- "Allah ve Resûlünün lehine..." dedi. Ayağını boynuna koyan Abdullah'a:

- "Ey koyun çobanı! Çok yüksek bir yere çıkmışsın!" dedi. (Abdullah b. Mes'ud Mekke'de iken koyun güderdi.)

Aralarında bu konuşma geçtikten sonra Abdullah b. Mes'ud başını kopardı. Resûlullah'a (s.a.) getirdi. Efendimiz'e (s.a.) seslenerek;

---

8 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/444, II/568, *Mişkatül-Mesabih*, II/352 Efendimiz (s.a.) savaş sonunda Ebu Cehil'in silahlarını Muaz b. Amr'a vermişti, çünkü diğeri bu savaşta şehit olmuştu.

9 Muaz Hz. Osman b. Affân (r.a) zamanına kadar yaşamıştır.

- "Ya Resûlallah! Bu, Allah düşmanı Ebu Cehil'in başıdır!" dedi. Efendimiz:

- "Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'ın düşmanı mı?" buyurdu üç defa... Sonra da; "Allahu Ekber! Vaadinde sadık olan, kuluna zaferi ihsan eden, küfür gruplarını yenilgiye uğratan Allah'a hamd olsun." buyurdu. Abdullah b. Mes'ud'a:

- "Kalk bana göster onu." dedi. Kalktım ve Efendimiz'e onu gösterdim.

- "Bu, bu ümmetin Firavunudur!" buyurdu.

Bu Savaşta İmanın Parlak Sahneleri

Daha önce Afra'nın oğlu Avf b. Haris ile Umeyr b. Hammam'la ilgili iki eşsiz örnek nakletmiştik.

Yine bu savaşta iman kuvvetini ve gayede sebat etme azmini gösteren başka muazzam sahneler de tecelli etmişti. Bu savaşta babalar oğullarıyla, kardeşler öz kardeşleriyle karşı karşıya gelmişti. Aralarındaki engel sadece "gaye ayrılığı" idi. Kılıçlar birbirlerini ayırmıştı. İslâm adına ezilenler, kendilerini ezenlerle onların kinlerini söndürmek üzere karşı karşıya gelmişlerdi.

1. İbn İshak Abdullah b. Abbas'dan naklediyor: Efendimiz (s.a.) ashabına şöyle hitap ettiler.

- "Öğrendiğime göre Haşimoğulları ve başkalarından bir grup insan zorla savaşa götürüldüler. Onlarla çarpışmaya hiç lüzum yoktur. Kim Haşimoğullarından biriyle karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Ebu'l-Bahteri b. Hişam'la karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Abbas b. Abdülmuttalib'le karşılaşırsa onu öldürmesin. Çünkü o zorla savaşa götürülmüştür." buyurdular.

Ebu Huzeyfe b. Utbe:

- "Biz babalarımızı,oğullarımızı, kardeşlerimizi ve yakınlarımızı öldürüp de Abbas'ı mı bırakacağız? Vallahi, onunla karşılaşırsam kılıcı onun boynuna dolayacağım!" dedi. Bu söz Efendimiz'e (s.a.) ulaşınca Efendimiz, Hz. Ömer'e:

- "Ya Eba Hafs! Resûlallah'ın (s.a.) amcasının yüzüne kılıç vurulur mu?" dedi. Hz. Ömer (r.a.):

- "Ya Resûlullah! Bırak, onun boynunu vurayım. Vallahi o münafık oldu." dedi.

Ebu Huzeyfe ise daima:

- "Ben o gün söylediğim o sözden dolayı hiç kendimi emniyette hissetmiyorum. Halâ o söz sebebiyle korkuyorum. Bu sözün günahına ancak şehidlik kefaret olabilir." derdi. Ebu Huzeyfe, Yemame savaşında şehit oldu.

2. Ashab Ebu'l-Bahteri'yi öldürmekten nehyedilmişti. Çünkü o, Efendimiz'i (s.a.) Mekke'de iken en çok müdafaa eden kişiydi. Efendimiz'e (s.a.) eziyet etmez, Efendimiz'in (s.a.) hoşlanmayacağı hiçbir davranışta bulunmazdı. Ebu'l-Bahteri Ha-

şimoğulları ve Muttaliboğullarıyla ilgi ve münasebetleri kesme (boykot) anlaşmasını ilk defa bozanlar arasında yer almıştı.

Bütün bunlara rağmen Ebu'l-Bahteri öldürüldü. Bu olay şöyle gerçekleşmişti: Muczir b. Ziyad el-Belevî savaşta Ebu'l-Bahteri ile karşılaştı. Bahteri'nin yanında bir arkadaşı da vardı. Muczir:

- "Ya Ebe'l-Bahteri!.. Resûlullah (s.a.) seni öldürmeyi nehyetti." dedi. Ebu'l-Bahteri:

- "Peki, ya arkadaşımı?" diye sordu. Muczir:

- "Hayır, vallahi biz arkadaşını bırakamayız." dedi. Ebu'l-Bahteri:

- "Vallahi o zaman ben ve o birlikte öleceğiz." dedi. Çarpışma başladı. Muczir de onu öldürmeye mecbur kaldı.

3. Abdurrahman b. Avf (r.a.) ile Ümeyye b. Halef Mekke'deyken Cahiliyet devrinde arkadaş idiler. Bedir gününde Abdurrahman b. Avf onun yanından geçti. Ümeyye, oğlu Ali b. Ümeyye'nin elinden tutmuş ayakta duruyordu. Abdurrahman ise müşriklerden aldığı birkaç zırhı taşıyordu.

Ümeyye, Abdurrahman'ı görünce:

- "Beni (esir olarak) almaz mısın? Ben bu taşıdığın zırhlardan daha hayırlıyım. Bugün gibi bir başka gün görmedim. Sizin hiç süte ihtiyacınız yok mu?" (Bu sözüyle, beni esir edene ona fidye olarak sütü bol develer veririm, demek istiyordu.)

Abdurrahman zırhları elinden attı. Ümeyye ile oğlunu alıp yürüdü. Abdurrahman b. Avf (r.a.) diyor ki: Ümeyye bana:

- "Şu göğsü devekuşu tüyü ile işaretli adam kim?" diye sordu.

- "Hz. Hamza b. Abdülmuttalib'tir." dedim. Ümeyye:

- "Bize bütün bu kötü davranışları reva gören odur." dedi.

Yine Abdurrahman b. Avf anlatıyor:

"Allah'a yemin ederim ki Ümeyye ile oğlunu götürürken Bilal onları yanımda (Mekke'de Hz. Bilal'e eziyet eden Ümeyye idi.) görür görmez;

- "İşte küfrün başı Ümeyye b. Halef! Ya o kurtulur ya ben!" diyerek bağırdı. Ben:

- "Ya Bilal! Bu benim esirimdir." dedim. Bilal:

- "Ya o kurtulur ya ben!" diye karşılık verdi. Ben:

- "Duymuyor musun ey siyah kadının oğlu?" dedim. Bilal:

- "Ya o kurtulur ya ben!" dedi ve en yüksek sesiyle bağırdı: "Ey Allah'ın yardımcıları! İşte küfrün başı Ümeyye b. Halef! Ya o kurtulur ya da ben!"

Abdurrahman b. Avf devam ediyor: "Etrafımızı kuşattılar, bizi bir çit gibi çevirdiler. Ben Ümeyye'yi korumaya çalışıyordum. Biri kılıcını kaldırıp Ümeyye'nin oğ-

luna vurdu. Oğlu yere düştü. Ümeyye öyle bir bağırdı ki bir benzerini hiç duymamıştım. Ümeyye'ye seslendim:

- "Bırak onu, kendini kurtar. Sana kurtuluş yok. Vallahi artık sana hiçbir şekilde yardım edemeyeceğim." dedim.

Müminler hemen ikisinin üzerine çullanıp kılıçla öldürdüler.

Abdurrahman b. Avf bu olayı hatırlayınca:

- "Allah Bilal'e rahmet etsin. Hem zırhlarım gitti. Hem de esirimi elimden aldı." derdi. Bu olay bir başka rivayete göre şöyle gerçekleşmiştir:

Abdurrahman b. Avf Ümeyye'ye: "Çök" dedi. O da çöktü. Abdurrahman kendi vücuduyla onu koruyordu. Müslümanlar kılıçla alttan Ümeyye'ye vurup nihayet onu öldürdüler. Bu arada Abdurrahman b. Avf'a da bazı kılıç darbeleri isabet etti.[10]

4. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.) o gün dayısı As b. Hişam b. Mugire'yi öldürdü.

5. Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) o gün müşriklerle beraber olan oğlu Abdurrahman'a: "Nerde benim malım ey habis ?" diye bağırmış, oğlu Abdurrahman da:

"Kalmadı hiçbir şey; silah ve akacak kandan başka
İhtiyarların sapıklığını yok edecek keskin kılıçtan başka," aşağılık insan!" demişti.

6. Müslümanlar müşrikleri öldürmeyi bırakıp da esir almaya başladıklarında Resûlullah (s.a.) çadırında bulunuyordu. Sa'd b. Muaz ise çadır kapısında kılıcını kuşanmış bir şekilde nöbet bekliyordu. Efendimiz (s.a.) Sa'd b. Muaz'ın yüz ifadelerinden ashabın bu davranışından hoşnut olmadığını sezmiş, ona:

- "Vallahi, ya Sa'd! Sanki sen halkın bu davranışından memnuniyetsizlik duyar gibisin!" buyurmuştu. Sa'd b. Muaz:

- "Evet ya Resûlallah! Bu Allah'ın müşriklere karşı ilk darbesiydi. Müşrikleri acımadan öldürmek bana sağ kalmalarından (esir alınmalarından) daha hoş geliyor." dedi.

7. O gün Ukkaşe b. Muhsan el-Esedî'nin kılıcı kırılmıştı. Resûlullah'a (s.a.) geldi. Resûlullah (s.a.) Ukkaşe'ye bir ağaç kökü verdi.

- "Bununla savaş ya Ukkaşe!" buyurdu.

Bunu Efendimiz'den (s.a.) alınca şiddetle salladı. Ağaç kökü birden Ukkaşe'nin elinde uzun, sağlam, bembeyaz, çelik gibi bir kılıç oluverdi. Ukkaşe bu kılıçla Allah müslümanlara fetih nasip edinceye kadar çarpıştı. Bu kılıca "el-Avn" (yardım) adı verilmişti. Ukkaşe bu kılıcı diğer savaşlarda da kullandı. Nihayet mürtetlerle yapılan savaşta bu kılıçla çarpışırken şehit oldu.

---

10 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead,* II/89.

8. Savaş sona erdikten sonra Mus'ab b. Umeyr el-Abderî müslümanlara karşı savaşa katılan kardeşi Ebu Aziz b. Umeyr'e uğradı. Yanından geçerken Ensar'dan birinin kardeşinin elini sıkıca tuttuğunu gördü. Ona:

- "Ellerini sıkı tut. Onun annesi zengindir. Belki de sana iyi fidye verebilir" dedi. Ebu Aziz bu söze karşılık kardeşi Mus'ab'a:

- "Bana olan ağabeyliğin bu mu?" dedi. Mus'ab:

- "Benim kardeşim bu Ensaridir; sen değil." dedi.

9. Müşriklerin cesetlerinin Bedir kuyusuna atılması emredilince Utbe b. Rabia da yerinden alınıp kuyunun yanına getirildi. Efendimiz (s.a.) onun oğlu Ebu Huzeyfe'nin yüzüne baktı. Yüzünün rengi değişmişti. Ona:

- "Ya Eba Huzeyfe! Babandan dolayı kalbine bir şey mi geldi?" diye sordu. Ebu Huzeyfe:

- "Hayır ya Resûlallah! Vallahi ne babam ne de vardığı akıbet hususunda şüpheye düşmüş değilim. Ancak babamı isabetli görüşlü, yumuşak huylu ve faziletli biri olarak tanırdım. Bu vasıflarının ona İslâm'ı nasip etmesini umuyordum. Başına gelen felâketle beklediğimin aksine küfür üzerine öldüğünü görünce, bu durum beni üzüntüye düşürdü." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Ebu Huzeyfe'ye hayırla dua etti. Onu güzel sözlerle teselli etti.

3. SAVAŞ SONRASI

Savaş, müşrikler açısından feci bir yenilgi, müminler için ise apaçık bir zafer olmuştu. Bu savaşta müslümanlardan on dört kişi şehit düştü. Bunlardan altısı Muhacirlerden, sekizi ise Ensardandı. Müşrikler ise büyük kayba uğramış, çoğunluğu idareci, lider ve eşraf kısmından olmak üzere yetmiş ölü, yetmiş de esir vermişlerdi.

Savaş bitince Resûlullah (s.a.) müşrik ölülerinin yanına gelerek başlarında durmuş ve:

- "Peygamberiniz için siz ne kötü akrabalar idiniz. Başkaları beni tasdik ederken siz yalanladınız. Başkaları bana yardım ederken siz ayıpladınız. Başkaları bana kucak açarken siz beni memleketimden çıkardınız." demişti. Sonra da müşrik ölülerinin Bedir kuyularından birine atılmasını emretmişti.

Ebu Talha anlatıyor: Peygamberimiz (s.a.) Bedir günü Kureyş'in ileri gelenlerinden yirmi dört kişinin cesetlerinin Bedir'deki pis kuyulardan bir kuyuya atılmasını emretti. Efendimiz bir topluluğa galip gelince o yerde üç gün kalırdı. Bedir'de üçüncü gün olunca devesinin hazırlanmasını emretti. Hazırlık tamamlanınca hareket etti. Ashabı da onu takip ettiler. "Ruky" tepesine gelince şehitlere, müşrik ölülerine kendilerinin ve babalarının adlarıyla seslenmeye başladı:

- "Ey falan oğlu falan, ey falan oğlu falan!.. Allah'a ve Resûlüne itaat etmemenizden dolayı şimdi mutlu musunuz? Biz Rabbimizin bize vaat ettiğini hak olarak bulduk, siz de Rabbinizin size vaat ettiğini hak olarak buldunuz mu?" diyordu.

Hz. Ömer (r.a.):

- "Ruhları olmayan cesetlerle mi konuşuyorsun, ya Resûlallah?" dedi. Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim şu söylediklerimi siz onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz." Başka bir rivayette: "Siz onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz. Fakat onlar cevap vermiyorlar." buyurdu.[11]

Mekke Yenilgi Haberini Duyuyor

Müşrikler Bedir meydanından düzensiz bir şekilde kaçmışlardı. Vadilere, dağ geçitlerine dağılmışlar, perişan bir şekilde Mekke yolunu tutmuşlardı. Utançlarından Mekke'ye nasıl gireceklerini bilemiyorlardı.

İbn İshak anlatıyor: Kureyş'in uğradığı felaketi ilk haber veren Huseyman b. Abdillah el-Huzai idi. Ona:

- "Geride ne bıraktın. Ne haber getirdin?" dediler.

- "Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Ebu'l-Hakem b. Hişam, Ümeyye b. Halef..." diye başlayarak öldürülenlerden ileri gelenlerin isimlerini saydı.

Kureyş Eşrafının isimlerini saymaya başlayınca Hicr-i İsmail'de oturan Safvan b. Ümeyye oradakilere:

- "Vallahi, bu makul bir haber değildir. Ona Safvan b. Ümeyye'yi sorun." dedi. (Akli dengesinin yerinde olup olmadığını öğrenmek istiyordu.)

Onlar da:

- "Safvan b. Ümeyye ne durumda?" diye sordular. O da:

- "İşte o Hicr-i İsmail'de oturuyor. Vallahi onun da babası ve kardeşinin öldürüldüklerini gördüm" dedi.

Peygamberimiz'in (s.a.) azatlı kölesi Ebu Rafi anlatıyor: "Abbas'ın kölesi idim. İslâm bizim ev halkınca da tanınmış, benimle birlikte Abbas ve Ümmü Fadl da müslüman olmuşlardı. Abbas İslâm'a girdiğini gizliyordu.

Ebu Leheb Bedir'e katılmamıştı. Yenilgi haberi gelince Allah onu perişan etti. Bu haberle bize de güç ve kuvvet gelmişti. Ben kadeh oymacılığı yapan zayıf bir adamdım. Kadehleri zemzem odasında oyuyordum. Ben orada oturmuş kadeh oymakla

[11] *Sahihu'l-Buhârî,* K. el-Megazi, Bab No, 8 *Sahîhu'l-Müslim,* K. el-Cennet, Hadis No, 76-77 bkz. *Mişkatü'l-Mesabih*, II/345.

meşguldüm. Ümmü Fadl da yanımdaydı. Gelen haber bizi sevindirmişti. O sırada ayaklarını sürerek tüm şerri üzerinde olduğu halde Ebu Leheb geldi, odanın kenarına oturmuş, sırtını sırtıma dayamıştı.

O böyle otururken bazıları:

- "İşte Ebu Süfyan b. Haris b. Abdulmuttalib geldi." dediler.

Ebu Leheb, Ebu Süfyan'a

- "Gel hele şuraya... Senin mutlaka olup bitenden haberin vardır." dedi. Ebu Süfyan onun yanına oturdu. Bazıları da ayakta duruyorlardı.

Ebu Leheb:

- "Yeğenim, Kureyş'in durumu nasıl, anlat?" dedi. Ebu Süfyan:

- "Karşı tarafla karşılaşınca sanki kendimizi onlara teslim etmiştik. Bizi diledikleri gibi öldürüyorlar, diledikleri şekilde esir alıyorlardı. Yemin ederim ki, bütün bunlara rağmen bizimkileri ayıplayamam. Çünkü yerle gök arasında kıratlar üzerinde beyaz elbiseli adamlar gördük. Vallahi hiçbir şeyi ardına koymuyorlar, hiçbir şeyi yerinde bırakmıyorlardı."

Ebu Rafi' diyor ki: Odanın kenarına elimle tutundum. Sonra da:

- "Bunlar vallahi meleklerdir." dedim. Bunun üzerine Ebu Leheb elini kaldırdı. Yüzüme şiddetli bir şekilde vurdu. Ona karşı çıktım. Beni kaldırıp yere vurdu. Sonra bana vurmak için üzerime çöktü. Ben zayıf biriydim.

Orada bulunan Ümmü Fadl hemen odadaki direklerden birini eline alıp Ebu Leheb'e vurdu. Bu vuruşla onun başını kötü şekilde yaraladı. Sonra da Ebu Leheb'e:

- "Efendisi yok diye onu ezmek mi istiyorsun?" dedi.

Ebu Leheb başı eğik zelil bir halde kalktı. Yedi gün geçmeden taun hastalığına yakalandı ve kurtulamadı. Bu hastalık Arapların uğursuz saydığı bir hastalıktı. Bu hastalık sebebiyle oğulları Ebu Leheb'i terk ettiler. Üç gün cesedine yaklaşmadılar ve defnetmediler. Onu terk etmelerinden dolayı ayıplanma korkusuyla bir çukur kazarak onu bir sopayla çukura attılar. Mezarını da uzaktan taş atarak örttüler.

Mekke, Bedir meydanındaki acı mağlubiyeti bu şekilde öğrenmişti. Bu mağlubiyet onları çok kötü etkilemişti. Hatta müslümanlar sevinmesinler diye ölülerine ağıt yakmayı bile yasaklamışlardı.

Bu konuda nakledilen haberlerden biri şöyledir:

Bedir'de Esved b. Muttalib'in üç oğlu öldürülmüştü. Esved onlara ağıt yakıp ağlamayı arzu ediyordu. Esved âmâ biriydi. Bir gece ağıt yakan bir kadın sesi işitti. Uşağını gönderip:

- "Git, bak... Ağıt yakmak serbest bırakıldı mı? Kureyş ölülerine ağlamaya başladılar mı? Belki ben de oğlum Ebu Hakime'ye ağıt yakarım. Kalbim cayır cayır yanıyor." dedi.

Uşak döndüğünde:

- "Ağlayan kadın kaybettiği devesine ağlıyor." dedi.

Bunun üzerine Esved kendini tutamayıp şu şiiri söyledi:

"Bir devesi kayboldu diye mi ağlıyor?!
Devesi mi mani oluyor uzun, tatlı uykularına.
Devesine ağlamasın o kadın, aslında...
Nasiplerin eksildiği Bedr'e ağlasın.
Ebu'l-Velid cemaati ve Mahzumoğulları ile,
Husaysoğullarının ortasındaki Bedr'e ağlasın.
Ağlarsan ey hanım Akil'e ağla.
Aslanların aslanı Haris'e ağla.
Onlara ağla... Anma ölülerin hepsini.
Ebu Hakime'nin yoktur eşi, benzeri.
Onlardan sonra niceleri oldular reis, önder.
Bedir Savaşı olmasaydı olabilirler miydi?"

Medine Zafer Haberini Alıyor

Müslümanlara zafer müyesser olunca Resûlullah (s.a.) Medine'ye sevinçli haberi hemen ulaştırmak üzere iki müjdeci gönderdi. Bunlardan Abdullah b. Revaha'yı "Yukarı Medine" halkına, Zeyd b. Harise'yi de "Aşağı Medine" halkına göndermişti.

Savaş sırasında Medine'deki Yahudilerle münafıklar aldatıcı propagandalar yapmışlar, hatta Efendimiz'in (s.a.) öldürüldüğü şeklinde bir de dedikodu çıkartmışlardı. Münafıklardan biri Resûlullah'ın (s.a.) devesi "Kusva"ya binmiş olan Zeyd b. Harise'yi görünce:

- "Muhammed öldürülmüş! İşte şu deve onun devesi! Bu da Zeyd! Korkudan ne diyeceğini bilmiyor. Şaşkın şaşkın geliyor." demişti.

İki müjde getiren haberci yanlarına gelince müslümanlar etraflarını sararak, onların verdiği haberi dinlemeye başlamışlardı. Müslümanların zafere eriştikleri kesinlikle anlaşılınca, herkesi neşe ve sevinç kaplamış, Medine'nin her tarafı tekbir ve tehlillerle inlemişti. Medine'deki müslümanların ileri gelenleri bu şanlı zafer münasebetiyle Efendimiz'i (s.a.) tebrik etmek için Bedir yoluna doğru çıkmışlardı.

Üsame b. Zeyd anlatıyor: "Sevinçli haber bize, Hz. Osman b. Affan'ın nikahlısı Resûlullah'ın (s.a.) kızı Rukiyye'nin kabrinin üzerini düzeltirken gelmişti. Efendimiz (s.a.) beni Hz. Osman'la birlikte Rukayye sebebiyle Medine'de bırakmıştı."

Peygamber Ordusu Medine'ye Doğru Hareket Ediyor

Resûlullah (s.a.) savaş bittikten sonra Bedir'de üç gün kalmıştı. Savaş sahasından ayrılmadan önce ordu arasında ganimetler hakkında ihtilaf çıkmıştı. Bu ihtilaf şiddetlenince Resûlullah (s.a.) herkese elinde bulunan ganimetleri getirip teslim etmelerini emretmiş, onlar da bu emre uymuşlardı. Sonra da bu meseleyi halletmek üzere vahiy inmişti.

Ubade b. Samit (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) ile birlikte savaşa çıktım; onunla birlikte Bedir'de bulundum.

İki ordu karşı karşıya geldi. Allah, düşmanları mağlup etti. Bir grup müslüman mağlup olan düşmanın peşinden koşmaya, yakaladıklarını öldürmeye başladı. Bir grup da ganimet elde etmeye ve ganimet toplamaya yöneldi. Bir grup ise gaflet anında düşman Resûlullah'a (s.a.) zarar vermesin diye onun etrafını çepçevre sarmıştı.

Gece olup da müminler bir araya geldiklerinde ganimet toplayan grup diğerlerine:

- "Bu ganimetleri biz topladık. Hiç kimsenin bunda payı yoktur." dediler. Düşmanı takip eden grup ise:

- "Siz bu ganimete bizden daha lâyık olamazsınız. Biz düşmanı bu ganimetlerden uzaklaştırdık ve mağlup ettik." dediler. Resûlullah'ın (s.a.) etrafını sarıp onu müdafaa eden grup da:

- "Düşmanın onu gafil avlamasından korktuk ve onunla meşgul idik." dediler.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak:

"*Sana harp ganimetlerinin kime ait olduğunu soruyorlar. De ki: -Bu ganimetler (in taksimi) Allah'a ve Resûlüne aittir. Allah'tan korkun ve aranızı düzeltin. Gerçek mümin iseniz Allah'a ve Resûlüne itaat edin.*" (Enfal, 1.) mealindeki ayeti indirdi.

Resûlullah (s.a.) de bu ganimetleri müslümanlar arasında taksim etti.[12]

Resûlullah (s.a.) Bedir'de üç gün kaldıktan sonra ordusuyla birlikte Medine'ye doğru hareket etti. Yanında müşriklerden alınan esirler de vardı. Efendimiz (s.a.) müşriklerden alınan ganimetleri de beraberinde götürüyordu. Ganimetlerden sorumlu olarak Übeyy b. Ka'b'ı tayin etmişti.

Safra boğazından çıktıktan sonra Efendimiz (s.a.) boğazla Naziye arasındaki bir tepede konaklama emri verdi. Ganimetlerin beşte birini ayırdıktan sonra kalanını müslümanlara eşit olarak taksim etti.

Safra'ya varınca Bedir günü müşriklerin sancaktarı olan Nadr b. Haris'in öldürülmesini emretti. Nadr Kureyş mücrimlerinin büyüklerindendi. İslâm'a en çok tu-

12 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/323-324; Hakim, *el-Müstedrek*, II/326.

zak kuranlardan biriydi. Resûlullah'a (s.a.) en çok eziyet edenlerden biriydi. Nadr'ın boynunu Hz. Ali b. Ebî Talib vurmuştu.

Efendimiz (s.a.) "Irk-ı Zabye"ye vardıklarında Ukbe b. Ebî Muayt'ın öldürülmesini emretti. Daha önce Resûlullah'a (s.a.) yaptığı bazı eziyet ve işkencelerini anlattığımız bu adam, aynı zamanda namazda iken Resûlullah'ın (s.a.) başına deve işkembesi atan kimseydi. Peygamberimiz'in mübarek hırkasıyla onu boğmaya teşebbüs eden de o idi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) yetişmeseydi Efendimiz'i (s.a.) öldürecekti. Efendimiz (s.a.) öldürülmesini emredince Ukbe:

- "Çocuklarım kime kalıyor?" diye sormuş Efendimiz (s.a.):

- "Cehenneme!" diye cevap vermişti.[13]

Ukbe'yi, Asım b. Sabit el-Ensari -yahut başka bir rivayete göre Hz. Ali b. Ebî Talib- öldürmüştü.

Bu iki azgının savaştaki tavırlarından dolayı da öldürülmeleri gerekliydi. Çünkü bunlar sadece esir olmakla kalmayıp günümüzün deyimiyle aynı zamanda "savaş suçlusu" idiler.

Tebrik Heyetleri

Efendimiz (s.a.) Ravha'ya vardıklarında onu zafer münasebetiyle tebrik etmek üzere, müjdecilerden zafer haberini işiten Medine'deki müslümanların ileri gelenleri karşılamışlardı.

Üseyd b. Hudayr:

- "Ya Resûlallah! Seni muzaffer kılan, sürura gark eden Allah'a hamd olsun. Vallahi ya Resûlallah! Senin düşmanla karşılaşacağını tahmin edip de Bedir'den geri kalmadım. Sefere çıktığınızda sadece kafileyle (kervanla) karşılaşacağımızı zannettim. Düşmanla karşılaşacağımızı tahmin etseydim geri kalmazdım." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Doğru söyledin." buyurdu.

Sonra Resûlullah (s.a.) muzaffer ve heybetli bir şekilde Medine'ye girdi. Medine'deki ve etrafındaki düşmanlar artık korkmaya başladılar. Medine halkından pek çoğu ister-istemez müslüman oldular. Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları da o zaman görünüşte İslâm'a girmişlerdi.

Savaşta esir alınanlar ise Medine'ye Efendimiz'in (s.a.) gelişinden bir gün sonra gelmişlerdi. Efendimiz (s.a.) bunları ashabına taksim edip onlara iyi muamele edilmesini tavsiye etti. Sahabe-i Kiram Resûlullah'ın (s.a.) bu konudaki emir ve tavsiye-

---

13 Ebu Davud (bkz. *Avnü'l-Ma'bud*, III/12)

lerine harfiyen uydular. Hatta kendileri hurma yemelerine rağmen esirlerine ekmek veriyorlardı.

Esirler Meselesi

Resûlullah (s.a.) Medine'ye varınca esirler hakkında ashabıyla istişare etti. Hz. Ebu Bekir (r.a.):

- "Ya Resûlallah! Onlar ya amca oğulları, ya kardeş, yahut yakın akrabadırlar. Ben onlardan fidye alınması görüşündeyim. Aldığımız fidye kâfirlere karşı bize maddi güç olur. Hem böylelikle belki de Allah onlara hidayet nasib eder de bize destek ve yardımcı olurlar." dedi.

Efendimiz (s.a.):

- "Senin görüşün nedir ya Ömer b. Hattab?" diye sordular. Hz. Ömer:

- "Ebu Bekir'in görüşüne katılmıyorum. Benim görüşüm şudur: Bana yakınım olan falanı öldürmeme müsaade edeceksin. Ali'nin, kardeşi Akil b. Ebi Talib'in boynunu vurmasına müsaade edeceksin. Hamza'nın da kardeşi falanı vurmasına müsaade edeceksin. Böylece Allah kalplerimizde müşriklere karşı hiçbir yumuşaklık olmadığını bilecektir. Çünkü bunlar müşriklerin önderleri, liderleri ve ileri gelenleridir." diye konuştu.

Hz. Ömer (r.a.) anlatıyor:

"Efendimiz (s.a.) Ebu Bekir'in söylediğini beğendi. Benim söylediğimi beğenmedi. Esirlerden fidye aldı.

Ertesi gün Resûlullah'a (s.a.) gittim. Yanında Ebu Bekir de vardı. İkisi de ağlıyorlardı. Resûlullah'a (s.a.):

- "Seni ve arkadaşını ağlatan sebep nedir? Bana bildir ya Resûlallah. Ağlanacak bir şeyse ben de ağlayayım. Ağlanmayacak bir şeyse size uyarak ağlamaya çalışayım." dedim. Resûlullah (s.a.):

- "Arkadaşlarının bana arz ettikleri (fidye alma) görüşü sebebiyle onların azaba uğramaları şu (yakındaki) ağaçtan daha yakın oldu." buyurdu.[14]

Cenab-ı Hak bu konuda şu ayeti indirmişti:

"*Hiçbir Peygamberin yeryüzünde ağır basmadıkça (düşmana üstün gelmedikçe) esirleri olmamıştır. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Halbuki Allah ahireti kazanmanızı istiyor. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.*"

"*Eğer Allah tarafından bir yazı (bir izin) gelmemiş olsaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azap dokunurdu.*" (Enfal, 67, 68.)

---

[14] İbnu'l-Cevzî, *Tarihu Umer İbni'l-Hattab*, s.36

"Allah tarafından gelen yazı veya izin" ile kastedilen şey Cenab-ı Hakkın mealen şu ayet-i kerimesiydi: "... *Sonra da ya lütufta bulunup esirleri salıverirsiniz, yahut esirler karşılığında fidye alırsınız...*" (Muhammed, 5.)

Bu ayet-i kerimede esirlerden fidye almaya izin olduğu için müminler azaba uğramadılar. Ancak bu konuda onlara bir azarlama (itab) geldi. Çünkü henüz yeryüzünde kâfirlere büsbütün üstün gelmemelerine rağmen onları esir almışlardı. Esirler ise sadece savaş esiri olmakla kalmayıp aynı zamanda (günümüzün savaş kanunlarının dahi muhakeme etmeden salıvermeyeceği; hükmettiğinde ise haklarında büyük bir ihtimalle ya idam, yahut ömür boyu hapse hükmedeceği) azılı savaş suçluları idi.

Efendimiz (s.a.), Hz. Ebu Bekir'in görüşüne uyarak karar vermiş ve esirlerden fidye almıştı. Fidye 4.000 dirhem 3.000 dirhem nihayet 1.000 dirhem olabiliyordu.

Ayrıca Mekke'liler yazı yazmayı biliyor, Medine'liler ise bilmiyorlardı. Fidye vermesi kararlaştırılan her Mekke'li esire okuma-yazma öğretmesi için 10 Medine'li çocuk veriliyor, bunlara okuma yazma öğretmek Mekke'li esirin fidyesi oluyordu.

Resûlullah (s.a.) esirlerden bazılarına lütufta bulunarak onları fidyesiz serbest bırakmıştı. Bunlar Muttalib b. Hantab, Sayfî b. Ebî Rifaa, Ebu İzzeti'l-Cumahî idi.

Yine Resûlullah (s.a.) kızı Zeyneb'i boşaması şartıyla damadı Ebu'l-As'ı da serbest bırakmıştı. Ebu'l-As fidye olarak bir miktar para ve mücevher getirmişti. Bunların arasında Hz. Hatice'ye ait Zeyneb'in bir mücevherini de getirmişti Resûlullah (s.a.) bunu görünce son derece duygulanmış, Ashabından Ebu'l-As'ın serbest bırakılması için izin istemiş, ashab-ı kiram da izin vermişlerdi.

Resûlullah (s.a.) Ebu'l-As'a kızı Zeyneb'i boşamasını şart koşmuş, Ebu'l-As da Zeyneb'i boşamış. Zeyneb Medine'ye hicret için yola çıkmıştı. Resûlullah (s.a.) Zeyd b. Sabit'i Ensar'dan biriyle birlikte görevlendirmiş onlara: "Ye'cüc Vadisi'nde bekleyin. Zeyneb oraya gelince alıp buraya getirin." demişti. Onlar da yola çıkmışlar, Zeyneb'i alıp gelmişlerdi. Zeyneb'in hicret hikayesi uzun ve acıklıdır.

Esirler arasında Süheyl b. Amr da vardı. Süheyl muazzam bir hatipti. Hz. Ömer:

- "Ya Resûlallah! Süheyl'in dişlerini sökeyim. Dilini uzatıp da artık hiçbir yerde senin aleyhine konuşma yapamaz hale gelsin." demiş, ancak Resûlallah (s.a.) onun bu teklifi işkence olduğundan, kıyamet gününde Allah'ın gazabına uğramamak için reddetmişti.

Ebu Süfyan'ın oğlu Amr b. Ebu Süfyan da esirler arasındaydı. Onu da savaş öncesi Mekke'ye umre yapmak için giden fakat Ebu Süfyan tarafından hapsedilen Sa'd b. Numan adlı sahabiye karşılık serbest bırakmışlardı. Amr'ı Ebu Süfyan'a göndermişler, o da Sa'd b. Nu'man'ı serbest bırakmıştı.

Kur'an Savaş Durumunu Anlatıyor

Bu savaş hakkında Enfal Suresi inmiştir. Bu sure zafer sonrası bütün komutanların yahut devlet başkalarının savaş hakkında yaptıkları yorumlardan çok farklı -tabir caizse- "ilahi bir yorum" niteliğini taşıyordu.

Cenab-ı Hak önce müslümanların halâ değiştiremedikleri ahlâkî kusur ve eksikliklerine dikkat çekmiş, böylece bu eksiklikleri giderip nefislerini arındırmaya çalışmalarını emretmişti.

Yine bu zafer sebebiyle müslümanların kahramanlıklarına ve cesaretlerine güvenip de kendilerine gurur ve kibir gelmemesi, bilakis Allah'a daha çok güvenip dayanmaları, Allah ve Resûlüne itaat etmeleri için Allah tarafından kendilerine yapılan teyit, destek ve yardımları açıklamıştı.

Sonra da müslümanlara Allah Resûlünün bu kanlı harbe girmesine sebep olan yüce hedefleri ve gayeleri açıklamış, savaşlarda zafere götürecek yüksek ahlâk ve özellikleri göstermişti.

Cenab-ı Hak müşrikler, münafıklar, Yahudiler ve savaş esirlerine hitap etmiş, onlara son derece ince ve yüce bir üslupla Hakk'a teslim olup, boyun eğme yolunu göstermişti.

Müslümanlara ganimet meselesinin esaslarını ve ana prensiplerini açıklayan Cenab-ı Hak; İslâmî davet bu merhaleye girdikten sonra gerçekten ihtiyaç duyulacak olan savaş ve barış kanunlarını koymuştu. Böylece müslümanların yapacakları savaşların, cahiliye halkının savaşlarından tamamen ayrı özellikleri olacak; yüksek ahlâk, manevi değerler ve eşsiz örnekler bakımından müslümanların olgunluğu açıkça görülecekti. Böylece bütün dünya, İslâm'ın sadece hayatın dışında soyut ve kuru teoriler toplamı olmadığını, bilakis bağlılarını, davet ettiği esas ve prensipler çerçevesinde yetiştirdiğini bir defa daha anlayacaktı.

Yine bu surede Cenab-ı Hak İslâm devletinin hudutları içinde yaşayanlarla, dışında yaşayan insanlar arasındaki farkları gösteren ilahi kanunların ana maddelerini açıklamıştı. Hicretin 2. yılında Ramazan orucu farz kılındı. Sadaka-i fıtır emredildi, zekat nisapları tayin edildi. Sadaka-i fıtır ve zekat nisaplarının tayini ile büyük bir kısmı yeryüzünde dolaşamayacak kadar fakir mülteci muhacirlerin yaşadığı sıkıntılar hafifledi.

Bu ortamda en güzel manzara ve en muazzam tesadüflerden biri de kuşkusuz müslümanların hayatlarında kutlayacakları ilk bayramın, Bedir Gazvesi'nde elde ettikleri fethin hemen peşinden Hicretin 2. yıl Şevval'indeki "Ramazan Bayramı" oluşudur.

Cenab-ı Hakkın kendi yardımıyla destekleyerek, çeşitli nimetlerle birlikte lütfettiği bu zaferden sonra kılınan ilk bayram namazının tadı nasıl anlatılabilir. Allah'ın rahmetine ve rızasına kucak açıp O'na yönelerek kalplerin coşkuyla dolup taştığı,

müminlerin tekbir, tevhid ve hamdü sena ile seslerini yükselterek evlerinden çıkıp hep birlikte eda ettikleri o ilk bayram namazı manzarası ne tatlıydı kim bilir?

Cenab-ı Hak bu durumu -mealen- şöyle anlatıyor:

"*O vakti hatırlayın: Hani siz bir zamanlar Mekke'de zayıf ve hakir görülen az bir topluluktunuz. İnsanların sizi çarpıp yakalamasından korkuyordunuz. Bu durumda iken Allah sizi (Medine)'de barındırdı ve yardımıyla destekledi. Size en helal ve temiz rızkları ihsan etti. Umulur ki şükredersiniz.*" (Enfal, 26.)

4. BEDİR İLE UHUD SAVAŞLARI ARASINDAKİ ASKERÎ HAREKETLER

Bedir Savaşı müslümanlarla müşrikler arasındaki ilk silahlı karşılaşmaydı. Bu savaş neticeyi sabırsızlıkla bekleyen bütün Arap kabilelerinin şahit olduğu, müslümanlara kesin zafer kazandıran bir durumdu. Bu durumdan bazı kabileler çok rahatsız oldu.

Bunlar doğrudan büyük bir zarara uğradıkları kanaatini taşıyan müşrik kabileleri ile müslümanların izzet ve galibiyetlerini dinî ve iktisadî şahsiyetlerine karşı vurulmuş en sert darbe olarak gören Yahudi kabileleri idi.

Müslümanların Bedir Savaş'ında galip gelmelerinden sonra bu iki grup, müslümanlara karşı duydukları kin ve gayz içerisinde yanıp tutuşuyorlardı.

"*Yemin olsun ki Yahudilerle müşrikleri, iman edenlere düşmanlık yönünden insanların en şiddetlisi olarak bulacaksın.*" (Maide, 82)

Medine'de her iki grubun da yandaşı olan ancak çaresiz kalınca İslâm'a giren bir grup daha vardı. Bunlar Abdullah b. Übeyy ve arkadaşlarıydı. Bu üçüncü grubun müminlere olan kini müşrik ve Yahudilerden daha az değildi. Ayrıca iman edip etmeme gibi bir problemi olmayan bir dördüncü grup da Medine civarında dolaşan bedevîlerdi. Bunlar çalıp çırpan soygunculuk yapan kişilerdi. Bu zafer sebebiyle onları da bir düşünce almış, endişeye kapılmışlardı. Medine'de soygunculuk ve yağmacılık yoluyla geçimlerini temin etmelerine engel olabilecek kuvvetli bir devletin kurulmasından korkuyorlardı. Bu sebeple onlar da müslümanlara kin beslemeye başlamışlar, müslümanların düşmanı olmuşlardı.

Böylece tehlike müslümanları her taraftan kuşatmıştı. Fakat bu grupların müslümanlara karşı koydukları tavır birbirlerinden çok farklı idi. Her grup kendi amacına ulaşmaya yardımcı olacak bir metot takip ediyordu. Medine içindeki ve etrafındaki kabileler İslâm'ı kabul etmiş görünüyor ve türlü tuzak, desise, kışkırtma ve hile yollarını benimsiyorlardı.

Yahudilerden bir grup düşmanlığını ilan ederek, kin ve gayzını açıkça ortaya koyuyordu. Mekkeliler ise müslümanlara sert bir darbe vuracakları ve Bedir'in intikamını alacakları tehditini savuruyor, açıkça genel bir hazırlığa girişiyorlardı.

Gerçekten bu durum Medine surlarına tarihte "Uhud Gazvesi" diye bilinen ve müslümanların şeref ve heybetleri üzerinde kötü bir etki bırakacak çetin bir savaşı haber veriyordu.

Müslümanlar Bedir sonrası ortamda karşı karşıya oldukları bu tehlikeleri yok etmek için önemli görevler üstlendiler. Bu hususta Peygamberimiz'in (s.a.) eşsiz liderliği, tehlikeler karşısındaki son derece ihtiyatlı idareciliği, tehlikeleri önlemede takip ettiği plan ve programın benzersizliği açıkça görülüyordu.

Beni Süleym Gazvesi

Medine istihbaratının Efendimiz'e (s.a.) Bedir Savaşı'ndan sonra ilk haberi Gatafan kabilelerinden Süleymoğullarının Medine'yi işgal için kuvvet topladığı haberiydi.

Peygamberimiz (s.a.) 200 süvariyle hemen bu kabileye doğru hareket ederek onları "Küdr"[15] denilen yurtlarında yakaladı. Süleymoğulları arkalarında 500 deve bırakarak kaçtılar. Bu develeri Medine ordusu ele geçirdi. "Beşte bir" kısmını çıkardıktan sonra Efendimiz (s.a.) bu develeri süvarilere paylaştırdı. Kişi başına 2 deve düşmüştü. "Yesar" adındaki bir köle de esir alınmış, Efendimiz (s.a.) de onu azat etmişti.

Peygamberimiz Süleymoğulları diyarında üç gün kalıp sonra Medine'ye döndü.

Bu gazve Hicri 2. yıl Şevval ayında Bedir Savaşı'ndan döndükten 7 gün sonra yapılmıştı. Efendimiz (s.a.) bu gazve esnasında Medine'ye emir olarak Siba' b. Arafe'yi -bir rivayete göre- İbn Ümmi Mektum'u bırakmıştı.[16]

Peygamber Efendimiz'i (s.a.) Ortadan Kaldırma Planı

Bedir'de yenilgiye uğramaları sebebiyle Müşriklerin kızgınlıkları artmış, Mekke Peygamberimiz (s.a.) aleyhine kazan gibi kaynamaya başlamıştı. Hatta Mekke'deki yiğit gençlerden ikisi -onlara göre bu ihtilaf ve bölünmenin sebebi, bu eziklik ve zilletin kaynağı olan- Peygamber Efendimiz'i (s.a.) ortadan kaldırmayı planlamışlardı.

Bedir Savaşından az sonra Umeyr b. Vehb el-Cumahî ile Safvan b. Ümeyye Hıcr-i İsmail'de bir araya gelmişlerdi. Umeyr Mekke'de iken Peygamberimiz'e (s.a.) ve ashabına eziyet eden Kureyş şeytanlarından biriydi. Oğlu "Vehb b. Umeyr" ise Bedir esirleri arasındaydı.

Umeyr Saffan'a Bedir kuyusunda kalan dostları ve onların akibetlerini hatırlattı. Safvan:

- "Onlardan sonra yaşamakta hayır yoktur vallahi!" dedi. Umeyr:

---

[15] "Küdr" renginde bulanıklık bulunan kuş anlamındadır. "Küdr" Mekke ile Şam arasındaki Doğu Ticaret Yolu üzerinde Necid taraflarına düşen Süleymoğulları pınarlarından biridir.

[16] İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/90; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/43, 44.

- "Doğru söyledin. Vallahi ödemekten aciz kaldığım borcum ve zayi olmalarından korktuğum çoluk-çocuğum olmasaydı gider Muhammed'i öldürürdüm. Çünkü benim onların tarafında bir bağlantım vardır. Oğlum onların elinde esirdir." dedi.

Safvan bu fırsatı ganimet bildi.

- "Borcun bana aittir. Senin yerine onu ben öderim. Çoluk çocuğun da benim ailemle birlikte kalır. Hayatta oldukları müddetçe onları gözetirim. Onları hiçbir zaman darda bırakmam."

Umeyr ona:

- "Benimle senin arandaki bu meseleyi gizli tutar mısın?" dedi. O da:

- "Evet, tutarım." dedi.

Umeyr kılıcına zehir sürdü ve yola çıkıp Medine'ye geldi. Mescidin kapısında devesini çöktürürken Hz. Ömer onu gördü. Hz. Ömer o sırada bir grup müslümana Bedir günü Allah'ın kendilerine yaptığı yardımı anlatıyordu.

Hz. Ömer:

- "Bu köpek, Allah düşmanı Umeyr'dir. Buraya sadece kötülük için gelmiştir." dedi. Hz. Ömer hemen Efendimiz'e (s.a.) giderek:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu Allah düşmanı Umeyr'dir. Kılıcını kuşanarak buraya gelmiş." dedi. Efendimiz (s.a.) Hz. Ömer'e:

- "Onu buraya getir." buyurdu. Umeyr geldi. Hz. Ömer hemen kılıcının ucunu Umeyr'in boynuna dayadı. Ensardan bazı gençlere de:

- "Resûlullah'ın (s.a.) huzuruna girin. Yanında oturun. Bu habisin ona zarar vermesine fırsat bırakmayın. Çünkü bu tekin birisi değildir." dedi.

Hz. Ömer Umeyr'i içeriye aldı. Efendimiz (s.a.) Hz. Ömer'in kılıcının ucunu Umeyr'in boynuna dayadığını görünce:

- "Onu serbest bırak ya Ömer!" dedi. Sonra da "Yaklaş ya Umeyr!" dedi. Umeyr yaklaştı ve:

- "Sabahınız hayırlı olsun!" dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Allah bize senin selamından daha hayırlısını Cennet ehlinin selamı olan (esselamü aleyküm)ü ikram etti, ya Umeyr buyurdu. Sonra da: "Buraya gelmene sebep nedir ya Umeyr?" diye sordu. Umeyr:

- "Elinizdeki esir için geldim. Ona iyi muamele edin." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Peki kılıcını niçin kuşandın?" diye sordu. Umeyr:

- "Allah kılıçları perişan etsin. Bize hiç faydaları oldu mu?" dedi. Efendimiz (s.a.)

- "Bana doğru söyle. Niçin geldin?" diye tekrar sordu. Umeyr:

- "Sadece bu sebeple geldim." diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.):

- "Hayır! Sen Safvan b. Ümeyye ile Hicr-i İsmail'de oturdun. Bedir Kuyusundaki Kureyşli dostlarınızı andınız. Sonra da Safvan'a: "Benim borcum ve çoluk-çocuğum olmasaydı gider Muhammed'i öldürürdüm, dedin. Safvan da beni öldürmen şartıyla borcunu ve çoluk-çocuğunun mesuliyetini üzerine aldı. Allah benimle bu niyetin arasına engel koydu." buyurdu. Bunun üzerine Umeyr:

- "Senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ederim. Ya Resûlallah! Bize getirdiğin semavi haberler ve sana inen vahiy sebebiyle biz seni nasıl oldu da yalanladık? Bu meseleyi Safvan'la benden başka kimse bilmiyordu. Vallahi kesin olarak anladım ki sana bu haberi Allah'tan başka kimse getirmedi. Bana bu yolu yani İslâm'ın yolunu gösteren Allah'a hamd olsun." dedi. Sonra da kelime-i şahadet getirdi. Efendimiz (s.a.) de:

- "Kardeşinize dinini öğretin, esirini de serbest bırakın." buyurdu.

Bu esnada Safvan:

- "Bu günlerde gelerek size Bedir savaşını unutturacak bir haberi müjdeliyorum!" diyerek Mekke'ye gelen kafilelere Umeyr'i soruyordu. Onun müslüman olduğu haberi gelince Safvan onunla ebediyen konuşmamaya yemin etti.

Müslüman olduktan sonra Umeyr Mekke'ye dönüp orada ikamet ederek İslâm'a davete başlamış, onun eliyle pek çok kişi müslüman olmuştu.[17]

Beni Kaynuka Gazvesi

Peygamber Efendimiz'in (s.a.) Yahudilerle yaptığı anlaşmanın maddelerini zikretmiştik.

Efendimiz (s.a.) bu anlaşmadaki maddeleri tatbik etmeye son derece önem veriyordu. Gerçekten müslümanlardan bu anlaşma metninin bir harfine bile muhalif hareket görülmemişti.

Tarihleri zulüm, hıyanet ve ahde vefasızlıkla dolu Yahudiler ise eski tabiatlarına uygun olarak hareket etmeye devam etmişlerdi. hileler, tuzaklar, kışkırtmalar, fitne çıkarmalar yoluyla müslümanların saflarında sarsıntı meydana getirmeye başlamışlardı.

İşte bunlardan bir misal:

İbn İshak anlatıyor: Küfrün büyüklerinden olup müslümanlara şiddetli kin besleyen ve son derece kıskançlık duyan yaşlı Yahudi Şâs bin Kays, bir mecliste oturmuş konuşan Evs ve Hazrec kabilelerine mensup ashab-ı kiram'dan bir grup müslü-

[17] İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/661-663.

man gördü. Evs ve Hazrec'in cahiliye devrindeki birbirine düşmanlıklarından sonra gördüğü İslâm ile gelen bu ülfet, birlik ve beraberlikleri Şâs'ı son derece kızdırmıştı.

Şöyle diyordu:

- "Kayleoğulları (Evs ve Hazrec kabileleri) bu beldede artık bir araya geldiler. Vallahi onlar birleşirse bize bu memlekette istikrar yoktur."

Hemen yanından bulunan bir Yahudi gence dönüp:

- "Onların yanına git. Onlarla beraber otur. Buas harbini ve ondan önceki durumu an. O gün karşılıklı olarak birbirleri aleyhine söyledikleri şiirlerden parçalar oku." dedi.

Yahudi genç de denileni yaptı. İki grup arasında konuşmalar başladı. Çekişmeye, birbirlerine karşı böbürlenmeye başladılar. İki kabileden birer genç ayağa fırlayıp şiirler okudular. Sonra biri diğerine:

- "Eğer dilerseniz yeniden hazırlanır savaşırız." dedi.

İki grup da tamamen kızışmıştı.

- "O halde buluşma yerimiz Zahira'dır."

Bu durum Efendimiz'e (s.a.) ulaştı. Efendimiz (s.a.) beraberinde bir grup muhacir olduğu halde onların yanlarına geldi. Onlara hitaben:

- "Ey müslüman topluluk! Allah'tan korkun Allah'tan! Ben aranızda olduğum halde Allah size İslâm yolunu gösterdikten ve İslâm'la size lütufta bulunduktan, cahiliye adetlerinden sizi kopardıktan, sizi küfürden alıp kurtardıktan ve kalpleriniz arasında sıcaklık meydana getirdikten sonra siz halâ cahiliye davası mı güdeceksiniz?" buyurdu.

Orada bulunanlar bunun şeytani bir his olduğunu, düşmanlarının bir hilesi olduğunu anlayıp gözyaşı döktüler. Evs ve Hazrecliler birbirleriyle kucaklaştılar. Sonra Efendimiz (s.a.) ile birlikte onun sözünü dinleyip itaat etmiş olarak, evlerine dağıldılar.[18]

Bu olay Yahudilerin müslümanlar arasında fitne çıkarma ve kışkırtma teşebbüslerine, İslâm daveti yoluna engeller koyma çalışmalarına bir örnektir.

Bu yolda onların çeşitli planları vardı. Yalan haberler yayıyorlar, gündüz iman etmiş gibi görünerek gece inkâr ediyorlardı. Böylece zayıf imanlıların kalplerine şüphe tohumları ekmek istiyorlardı.

Yahudiler kendileriyle mali ilişkisi olup, iman etmiş olanları ekonomik abluka-ya alıyorlardı. Müminlerden alacakları bulunduğunda sabah-akşam alacaklarını is-

---

18 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/555-556.

tiyorlardı. Eğer müminlere borçları varsa bu paraları batıl yollarda yiyor, ödemekten vazgeçiyorlardı. Alacaklı olan müslümana: -"Senin dedelerinin dini üzerindeyken benden alacağın vardı. Dininden döndükten sonra artık hiçbir hakkın kalmadı" diyorlardı.[19]

Bütün bunları Bedir'den önce Efendimiz (s.a.) ile imzaladıkları anlaşmaya rağmen yapıyorlardı. Efendimiz (s.a.) ile ashabı ahitlerine bağlı olduklarından ve bölgede emniyet ve barışın yaygınlaşmasını istediklerinden dolayı bütün bu tavırlara sabrediyorlardı.

Beni Kaynuka Ahdi Bozuyor

Fakat Yahudiler, Cenab-ı Hakk'ın müminlere Bedir meydanında kuvvetli bir zafer nasip ettiğini, her tarafta Arap kabilelerinin kalplerinde müminlerin bir heybet, izzet ve kuvvet sahibi olduklarını görünce kinlerinin derecesi de tamamen belli olmuş, artık açıkça kötülük ve düşmanlığa başlayarak, zulüm ve eziyet yolunu tutmuşlardı.

Yahudiler arasında en kindar ve en şerli olanları Ka'b bin Eşref, üç Yahudi kabilesi arasında en şerli olanı ise Beni Kaynuka idi.

Beni Kaynuka, Medine içinde kendi isimlerini taşıyan mahallede oturuyorlardı. Kuyumculuk ve demircilikle meşgul olup, demir kaplar yapan sanatkar kimselerdi.

Bu gibi sanatlar sebebiyle Beni Kaynuka Yahudilerinden her birinin yeterli savaş araçları vardı. Ayrıca savaşabilecek 700 adama da sahiptiler. Bunlar Medine Yahudilerinin en cesurları idiler. Yahudilerden ilk defa ahdini bozanlar da bunlardı.

Cenab-ı Hak Bedir'de müslümanlara "zafer" ihsan edince Beni Kaynuka Yahudilerinin tuğyanı şiddetlenmiş, taşkınlık ve kışkırtmaları bir kat daha artmıştı. Bunlar fitneyi alevlendiriyor, müslümanları alaya alarak küçümsüyorlardı. Pazarlarına giden müslümanları eza ve cefa ile karşılıyorlar, hatta müslümanların hanımlarına laf atıyorlardı.

Zulümleri şiddetlenip durum ciddiyet arz etmeye başlayınca Resûlullah (s.a.) Beni Kaynuka Yahudilerini toplayıp onlara nasihatte bulunmuş, kendilerini Hak ve hidayete davet etmiş, zulüm ve tecavüzlerinden vazgeçmelerini söylemişti. Fakat onlar kötülük ve inatlarını bir kat daha arttırmışlardı.

Ebu Davud ve başka muhaddislerle birlikte İbn Abbas (r.a.) da olayı şöyle naklediyor: Resûlullah (s.a.) Bedir günü Kureyş'i mağlup edip de Medine'ye gelince Yahudileri Beni Kaynuka pazarında topladı ve onlara şöyle hitap etti:

---

[19] Müfessirler Yahudilerin bu çeşit davranışlarına Al-i İmran Suresi tefsirinde ve başka yerlerde örnekler vermişlerdir.

- "Ey Yahudi topluluğu! Kureyş'in başına gelen sizin başınıza gelmeden İslâm'ı kabul edin." Onlar da:

- "Ya Muhammed! Kureyş'ten savaş bilmeyen tecrübesiz bir grubu öldürmen seni aldatmasın. Eğer sen bizimle savaşırsan bizim nasıl yiğit olduğumuzu anlarsın. Sen bizim gibisiyle hiç karşılaşmadın!" dediler.[20]

Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu:

"*Ey Resûlüm o inkâr eden Yahudilere de ki: -Siz muhakkak mağlup olacaksınız ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz. O cehennem ne kötü bir yerdir. (Bedir Savaşında) karşı karşıya gelen iki topluluk hakkında size muhakkak bir mucize olmuştur. Bir grup Allah yolunda çarpışıyordu. Diğeri ise kâfirdi. Müminler kâfirleri göz göre göre kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah dilediğine yardımıyla zafer verir. Şüphesiz bunda anlayış sahibi olanlar için ibret vardır.*" (Al-i İmran 12-13.)

Beni Kaynuka Yahudilerinin verdikleri cevabın manası açıkça harp ilan etmekti. Fakat Efendimiz (s.a.) öfkesini yutup sabretmişti. Müslümanlar da sabır yolunu tercih etmişler, geceler ne getirecek diye beklemeye başlamışlardı.

Bundan sonra Beni Kaynuka Yahudilerinin cüreti artmış, Medine'de fitne ve fesat çıkarmalarına pek az bir zaman kalmıştı. Kendi elleriyle kendi sonlarını hazırlıyor, kendi kendilerine hayat kapılarını kapatıyorlardı.

İbn Hişam Ebî Avn'dan rivayet ediyor: Araplardan bir kadın bir miktar ticaret eşyası getirerek Beni Kaynuka pazarında satmak istiyordu. Bir kuyumcunun yanına oturmuştu.

Yahudiler kadının yüzünü açmasını istiyorlardı. Kadın bunu reddedince kuyumcu, kadın farkında olmadan elbisesinin bir ucunu alıp sırtına atmıştı.

Kadın ayağa kalktığında üstü başı açılmış, Yahudiler de buna gülmüşlerdi. Kadın bağırmaya başladı. Olayı gören müslümanlardan biri hemen fırlayıp kuyumcuyu öldürdü. Yahudiler de müslümanın üzerine hücum edip onu öldürdüler.

Ölen müslümanın yakınları Yahudilere karşı müslüman kardeşlerinden yardım istedi. Böylece müslümanlarla Beni Kaynuka Yahudileri arasında çatışma başlamış oldu.[21]

Muhasara-Teslim Olma-Sürgün

Olayı işiten Resûlullah'ın (s.a.) sabrı tükenmişti. Medine'de yerine Ebu Lübabe b. Abdilmünzir'i vali olarak bıraktı.

---

20 Ebu Davud (Avnül-Ma'bud Şerhi) III/115, İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/552.

21 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/47-48.

Müslümanların sancağını Hz. Hamza b. Abdulmuttalib'e verdi. Mücahitlerle birlikte Beni Kaynuka üzerine yürüdü. Yahudiler Efendimiz'i (s.a.) görünce kalelerine kapandılar. Efendimiz (s.a.) onları tam manasıyla kuşattı. Bu muhasara H. 2. yılın 15. Şevval Cumartesi günü başlamıştı. Kuşatma Zilkade ayı başına kadar 15 gün sürdü.

Allah Yahudilerin kalplerine korku salmıştı. "*Allah bir kavmin perişan olmasını ve yenilgisini murat ettiğinde kalplerine korku verirdi.*" Bunun üzerine Yahudiler Resûlullah'ın (s.a.) canları, malları, hanımları ve çocukları hakkında vereceği hükme boyun eğdiler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.) emriyle hepsinin elleri omuzlarına bağlandı.

O anda münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy b. Selûl kalkarak münafıklık görevini yerine getirmeye başladı. Efendimiz'in (s.a.) onlar hakkında af çıkarması hususunda çok ısrar etti. Efendimiz'e (s.a.):

- "Ya Muhammed! Dostlarıma iyi muamele et!" dedi. Beni Kaynuka Yahudileri önceleri Hazrec kabilesinin müttefiki idiler.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) biraz durdu. İbn Übeyy yine sözünü tekrarladı. Elini de Efendimiz'in (s.a.) zırhının içine soktu.

Efendimiz (s.a.) Abdullah b. Übeyy'e:

- "Çek elini üstümden!" dedi. Kızmıştı. Hatta yüzü benek benek olmuştu. Tekrar:

- "Yazıklar olsun sana! Bırak beni!" dedi.

Fakat münafık ısrarında devam ediyordu.

- "Hayır, Vallahi! Dostlarımıza iyi muamele etmedikçe seni bırakmam. Dört yüz zırhsız ve üç yüz zırhlı (Beni Kaynuka'yı kastediyor.) beni kızıl-siyah herkesten korudular. Sen de onları bir gecede biçeceksin öyle mi? Vallahi ben meydana gelecek olaylardan korkuyorum." dedi.

Henüz İslâm'a girişi bir ayı geçmemiş olan bu münafığa karşı Resûlullah (s.a.) yine de iyilikle muamelede bulundu. Yahudileri ona bağışladı. Ama derhal Medine'den çıkmalarını, Medine civarında da kalmamalarını emretti. Yahudiler de Şam'a doğru gittiler, büyük bir kısmı oralarda helâk oldular.

Resûlullah (s.a.) onların mallarına el koydu. Bu mallardan üç ok, iki zırh, üç kılıç ve üç mızrak ile ganimetlerin beşte birini aldı. Ganimet taksimi vazifesi de Muhammed b. Mesleme'ye verilmişti.

Sevik Gazvesi

Safvan b. Ümeyye'nin yanı sıra Yahudiler ve münafıklar yukarıda anlatıldığı şekilde plan ve tuzak kurmaya devam ederken Ebu Süfyan da az kayıpla, çok etkili bir

hareket yapmayı düşünüyor, kavminin şerefini kurtarmak ve güçlerini göstermek için acele ediyordu.

"Muhammed'le savaşmadan, cünüplük sebebiyle başına su değdirmemeye" ahdetmişti. Yemininde durmak için iki yüz süvariyle Mekke'den çıktı. "Nîb" denilen dağın eteğinde bir su kanalının başında konakladı. Burası Medine'den bir konak mesafedeydi. Medine'ye gündüz açıktan hücum etmeye cesaret edemedi. Korsanların yaptıklarına benzer bir hareket denedi. Medine civarına geceleyin karanlıkta gizlenerek geldi. Huyey b. Ahtab'ın kapısını çaldı. Sonra çekinip korktu. Beni Nadir Yahudilerinin reisi ve hazinedarı Selam b. Müşkim'e gitti. Ondan izin istedi. Selam da izin verdi. Ebu Süfyan'ı ağırlayıp ona içki ikram etti. Ayrıca Medine'de olan biten bazı gizli ve önemli haberleri nakletti.

Ebu Süfyan gecenin sonunda oradan ayrılarak arkadaşlarının yanına geldi. Aralarından bir müfrezeyi gönderdi. Bu müfreze Medine'nin "el-Arid" denilen bölgesine hücum ederek orada bulunan hurma ağaçlarını kestiler, yaktılar. Orada buldukları Ensardan bir adamı ve müttefikini öldürdüler. Daha sonra uzaklaşarak Mekke'ye doğru kaçtılar.

Bu haber Efendimiz'e (s.a.) ulaşmış, Efendimiz (s.a.) de Ebu Süfyan ve arkadaşlarını kovalamak için çevik hareket etmiş, ancak Mekkeliler son derece süratle kaçtıkları için yetişememişti.

Mekkeliler kaçarken arkalarında önemsemedikleri yiyecek ve diğer eşyalarla birlikte büyük miktarda Sevik (un) bırakıp kendilerini kurtarmışlardı.

Efendimiz (s.a.) Küdr tepesine kadar gitmiş sonra da geri dönmüştü. Müslümanlar kâfirlerin bıraktıkları yiyecekleri toplamışlar ve bu harekata da "Sevik Gazvesi" adını vermişlerdi.

Bu gazve Bedir'den iki ay sonra H. 2. yıl Zilhicce ayında yapılmış, bu gazve esnasında Medine'de vali olarak Ebu Lübabe b. Abdil-Münzir kalmıştı.[22]

Zi-Emarr Gazvesi

Bu gazve Uhud savaşından önce H. 3. yıl Muharrem ayında Peygamber Efendimiz'in (s.a.) komuta ettiği en büyük askeri hareketidir.

Bunun sebebi ise şu idi: Medine istihbaratı "Sa'le'be" ve "Muharib" kabilelerinden büyük bir topluluğun bir araya geldiklerini ve Medine sınırlarına hücum etmek istediklerini Efendimiz'e (s.a.) bildirmişti.

Efendimiz (s.a.) de hemen müslümanları toplayarak kimi yaya kimi süvari 450 savaşçıyla birlikte yola çıkmış, Medine'de yerine Hz. Osman b. Affan'ı bırakmıştı.

---

22 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead,* II/90-91; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* II/44-45.

Mücahitler yolda giderken Sa'lebeoğullarından Cebbar adı verilen bir adamı yakalamışlardı. Cebbar'ı Efendimiz'e (s.a.) getirdiler. Efendimiz (s.a.) onu İslâm'a davet etti. Cebbar da müslüman oldu. Efendimiz (s.a.) onun yanına Bilal'i katarak ikisini düşman arazisinde İslâm ordusuna kılavuzluk yapmakla görevlendirdi.

Medine ordusunun geldiğini duyan düşman dağa çekilmişti. Peygamberimiz (s.a.) ise ordusuyla düşmanın toplandığı yere vardı. Burası "Zî-Emarr" adı verilen bir pınar başıydı.

Efendimiz (s.a.) bedevî Araplara müslümanların kuvvetini göstermek ve onların üzerinde bir korku ve dehşet havası oluşturmak için H. 3. yıl Safer ayının tamamını veya büyük bir kısmını orada geçirdikten sonra Medine'ye döndü.[23]

Ka'b b. Eşref'in Öldürülmesi

Ka'b b. Eşref İslâm'a ve müslümanlara en çok diş bileyen, en çok kin besleyen ve Resûlullah'a (s.a.) en çok eziyet eden ve ona karşı harbi teşvik eden biriydi.

Ka'b b. Eşref, Tay kabilesi Nebhanoğullarındandı. Annesi ise Beni Nadir Yahudilerindendi. İleri gelen zenginlerden olup Araplar arasında güzelliğiyle tanınan bir şairdi. Kalesi Beni Nadir diyarının gerisinde Medine'nin güney doğusundaydı.

Ka'b b. Eşref'e müslümanların Bedir'deki zaferi ve Kureyş ileri gelenlerinin öldürüldüğü haberi ulaşınca:

- "Bu doğru mu? Onlar Arapların en şereflileri, insanların melikleri idiler. Vallahi, eğer Muhammed o kavme galip gelmişse yerin altı üstünden daha hayırlıdır." demişti.

Haberin doğruluğu kesinleşince Allah düşmanı Ka'b şiirlerinde Resûlullah'ı (s.a.) ve müslümanları hicvetmeye, düşmanlarını methetmeye, İslâm düşmanlarını müslümanlara karşı kışkırtmaya başlamıştı. Bununla da yetinmeyerek Kureyş'e gitmiş, Muttahib b. Ebi Vedaa es-Sehmi'ye misafir olmuştu.

Şiir söylemeye başlayan Ka'b b. Eşref Bedir'de ölen Kureyş müşriklerine ağıt yakarak, bu şekilde onların duygularını kamçılıyor ve Peygamberimiz'e (s.a.) karşı duydukları kinlerini tazeliyor ve onları savaşa teşvik ediyordu.

Ka'b b. Eşref Mekke'deyken Ebu Süfyan ve müşrikler ona sormuşlardı:

- "Bizim dinimiz mi sana daha hoş geliyor, yoksa Muhammed ve ashabının dini mi? Bu iki topluluktan hangisi doğru yol üzerindedir?" dediler. Ka'b:

- "Siz daha doğru ve daha üstün yol üzerindesiniz." dedi. Bunun hakkında da mealen şu ayet-i kerime nazil olmuştu: "*Şu kendilerine okuyup yazmaktan bir parça na-*

---

[23] İbn Hişâm *a.g.e.*, II/46; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/91. İslâm Tarihçilerinden bazıları Efendimiz (s.a.)'e bu gazvede Dü'sûr veya Gavras el-Muharibi tarafından suikast yapılmak istendiğini zikretmişlerdir. Bu hadisenin bir başka gazvede olduğu daha doğrudur. Bkz. *Sahihu'l-Buhârî*, II/593.

sip verilenleri görmüyor musun? Kendileri tağutlara ve putlara inanıyorlar da küfredenler için: -Bunlar iman edenlerden daha doğru bir yoldadır, diyorlar." (Nisa, 51.)

Bundan sonra bu şekilde Medine'ye dönen Ka'b şiirlerinden Sahabe kadınları hakkında gazeller okumaya ve ahlâksız diliyle ashab-ı kiramı son derece rahatsız etmeye başlamıştı.

O zaman Resûlullah (s.a.):

- "Kim Ka'b b. Eşref'in hakkından gelir? Çünkü o Allah ve Resûlüne eziyet etmektedir." buyurdular.

Gönüllü olarak Muhammed b. Mesleme, Abbad b. Bişr ve (Ka'b b. Eşref'in sat kardeşi Selkan b. Selame adındaki) Ebu Naile, Haris b. Evs, Ebu İsa b. Hübr bu vazifeye talip oldular. Bu müfrezenin komutanı Muhammed b. Mesleme idi.

Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi hakkındaki Buhârî ve Müslim'deki rivayetlere göre: Efendimiz (s.a.):

- "Kim Ka'b b. Eşref'in hakkından gelir? Çünkü o Allah ve Resûlüne eziyet etmektedir." buyurunca Muhammed b. Mesleme ayağa kalkarak:

- "Ben, ya Resûlallah! Onu öldürmemi ister misin?" demiştir. Efendimiz:

- "Evet!" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme:

- "Ka'b b. Eşref'e hile olarak bazı şeyler söylememe izin verir misiniz?" diye sorunca Efendimiz (s.a.)

- "Söyleyebilirsin." buyurdu.

Muhammed b. Mesleme de Ka'b b. Eşref'e gitti:

- "Şu adam -yani Peygamberimiz- bizden mal mülk istiyor. Artık canımıza tak, etti." deyince

- "Vallahi, o sizi daha da bıktıracak!" dedi.

Muhammed b. Mesleme:

- "Biz ona bir defa tabi olmuş bulunduk. İleride ne olacağını kestirmeden onu terk etmek istemiyoruz. Bize bir vesak yahut iki vesak miktarınca borç vermeni istiyoruz." dedi. Ka'b b. Eşref:

- "Olur, ama bana rehin bırakın." dedi. Muhammed:

- "Ne istersin?" deyince Ka'b:

- "Hanımlarınızı rehin olarak bırakın." dedi. Muhammed:

- "Sen Arapların en güzelisin, sana nasıl hanımlarımızı rehin olarak bırakabiliriz?" dedi. Ka'b:

- "O halde çocuklarınızı rehin olarak bırakın." dedi. Muhammed:

- "Nasıl çocuklarımızı rehin olarak bırakabiliriz. Sonra çocuklarımız hakkında bir vesak veya iki vesak karşılığında rehin olarak bırakıldı, denmez mi? Bu bize ayıptır. Fakat sana rehin olarak silah bırakabiliriz." dedi.

Muhammed b. Mesleme tekrar gelmek üzere Ka'b ile anlaşarak ayrıldı.

Ebu Naile de Muhammed b. Mesleme gibi hareket etti. Ka'b'a gelerek bir saat kadar karşılıklı olarak şiirlerden parçalar okudular. Ebu Naile:

- "Ben sana bir ihtiyacımı arzetmek için gelmiştim ya İbnel-Eşref! Ama bu ihtiyacımın ikimiz arasında kalacağına söz verir misin?" dedi. Ka'b:

- "Olur, söylemem." dedi. Ebu Naile:

- "Bu adamın (Peygamberin) gelişi bize bela oldu. Araplar bize düşman oldu. Hepsi bize karşı birleştiler. Ticaret yollarımız kesildi. Çoluk-çocuk perişan oldu. Canımız daraldı. Hem kendimizi, hem çoluk-çocuğumuzu bunalttık." dedi.

Konuşma Muhammed b. Mesleme'nin konuşması gibi devam etti. Ebu Naile konuşma esnasında:

- "Benimle aynı görüşü paylaşan arkadaşlarım da var. Onları da sana getirip onlara yardımcı olmanı ve iyi muamele etmeni isterim." dedi.

Muhammed b. Mesleme ve Ebu Naile bu konuşmalarıyla ilk adımda başarılı idiler. Çünkü Ka'b bu konuşmadan sonra bu ikisinin "silahla ve arkadaşlarıyla gelmelerini" kesinlikle garip karşılamayacaktı.

Mehtaplı bir gecede -H. 3. yıl Rebîulevvel ayının 14. gecesinde bu müfreze Resûlullah'ın (s.a.) huzurunda toplandı. Efendimiz (s.a.) onları "Baki' el-Garkad" mezarlığına kadar uğurladı. Sonra da onlara dönerek:

- "Allah'ın adıyla hareket edin." dedi. -"Allahım! Onlara yardım et!" diye dua etti. Sonra evine döndü. Namaz kılıp Rabbine yalvarmaya başladı.

Müfreze Ka'b b. Eşref'in bulunduğu yere vardılar. Ebu Naile yavaşça seslendi. Ka'b onların yanına gelmek için yatağından kalktı. Yeni evlendiği hanımı ona:

- "Bu saatte nereye çıkıyorsun? Burnuma kan kokusu geliyor." dedi. Ka'b:

- "Bu gelenler kardeşim Muhammed b. Mesleme ile süt kardeşim Ebu Naile'dir. Cömert adam bıçak altına bile davet edilse kabul eder." dedi. Sonra da kokular sürünüp giyinerek onların yanına gitti.

Ebu Naile arkadaşlarına daha önce

- "Geldiği zaman ben onun başını tutup koklayacağım. Siz benim onun başını tuttuğumu görünce hemen davranıp vurun." demişti.

Ka'b onların yanına gelince bir müddet onlarla konuştu. Sonra Ebu Naile:

- "Ne dersin ya İbne'l-Eşref! "Acuz" yoluna kadar gitsek de gecenin geri kalan kısmında orada konuşsak?" dedi. Ka'b:

- "İsterseniz gidelim." dedi. Hep birlikte yürüyerek yola çıktılar. Ebu Naile yolda giderken:

- "Bu gece gibi hoş ve kokulu bir gece görmedim." dedi. Ka'b duyduğu bu sözle:

- "Arap kadınlarının en güzel kokulu olanı benim nikahlımdır artık." dedi. Ebu Naile:

- "Başını koklamama izin verir misin?" dedi. Ka'b:

- "Evet." dedi. Ebu Naile de eliyle başını okşayarak kokladı ve arkadaşlarına da koklattı.

Bir müddet daha yürüdüler. Ebu Naile:

- "Tekrar koklayabilir miyim?" deyince Ka'b:

- "Evet." dedi. Ebu Naile aynı hareketi tekrarladı. Ka'b iyice tatmin olmuştu.

Bir müddet daha yürüdüler. Ebu Naile:

- "Tekrar koklayabilir miyim?" deyince Ka'b:

- "Evet" dedi. Ebu Naile yine eliyle Ka'bın başını okşadı. Başını sımsıkı tutarak:

- "Davranın Allah'ın düşmanına..." dedi.

Kılıçlar peş peşe indi, fakat hemen ölmemişti. Muhammed b. Mesleme bir kama alarak, beline sapladı, Allah düşmanı cansız yere düştü. Böylece Medine'de yıkılarak yerle bir edilmemiş hiçbir kale kalmamıştı. Müfreze geri döndü. İçlerinden Haris b. Evs'e arkadaşlarından birinin kılıcı değmiş, yaralanmıştı. Kan akıyordu.

Müfreze "el-Arîd" denilen yere varınca Haris'in aralarında olmadığını gördüler. Biraz beklediler. Nihayet Haris de arkadaşlarının izlerini takip ederek onlara ulaştı. Haris'i hep birlikte taşıdılar.

"Bakî' el-Garkad" mezarlığına ulaşınca tekbir getirmeye başladılar. Resûlullah (s.a.) tekbirlerini işitti. Müfrezenin Ka'bı öldürdüklerini anladı ve tekbir getirdi.

Efendimiz'e (s.a.) vardıklarında kendilerine:

- "Şu yüzler kurtuluşa erdi." buyurdu. Onlar da:

- "Senin yüzün de..." dediler. Zalimin başını önüne koydular. Efendimiz (s.a.) onun öldürülmesi sebebiyle Allah'a hamdetti. Haris'in yarasına tükürüğünü sürdü. Haris hemen şifa bulmuştu. Bundan sonra da hiçbir ağrı-sızı duymadı.[24]

---

[24] Bu hadisenin teferruatı için şu kaynaklara başvurulmuştur,İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* II/51-56; *Sahîhu'l-Buhârî*, I/341, 425, II/577; *Sunenu Ebî Davud* (*Avnü'l-Ma'bud*"la birlikte) II/42-43; İbn Kayyım, *Zadü'l-Mead*, II/91.

Yahudiler zalim reisleri Ka'b b. Eşref'in akıbetini öğrendiklerinde inatçı kalplerindeki korku artmıştı. Resûlullah'ın (s.a.) artık emniyeti ihlal edip kışkırtıcılık yapmak isteyenlere ve ahitlere hürmet etmeyenlere karşı nasihatin hiçbir fayda temin etmediğini gördüğünde güç kullanmakta tereddüt etmeyeceğini anlamıştı Yahudiler...

Zalim reislerinin öldürülmesine karşı hiç ses çıkaramamışlar, sessizliği tercih etmişlerdi. Ahitlerini yerine getiriyor gibi görünüyorlardı.

Bu şekilde Peygamberimiz (s.a.) bir müddet Medine dışından gelmesi beklenen tehlikelere karşı kendini hazırlamıştı. Müslümanların da Medine içinde endişeyle yaşadıkları, zaman zaman korkuyla gelen sıkıntıları hafiflemişti.

Bahran Gazvesi

Bu hareket Hicaz'da "el-Far'" bölgesinde Bahran denilen yere yapıldı. Efendimiz (s.a.) orada H. 3. yıl Rabîulahir ve Cumadelûlâ aylarını geçirmiş sonra Medine'ye dönmüştü. Bu gazvede savaş yapılmadı.[25]

Zeyd b. Harise Seriyyesi

Bu seriyye, müslümanların Uhud savaşından önceki en son ve en başarılı savaş devriyesiydi. H. 3. yıl Cumadelahire ayında yapılmıştı.

Tafsilatı şöyledir: Kureyşi, Bedir Savaşı'ndan sonra üzüntü ve sarsıntı kaplamıştı. Yaz gelip de Şam kervanının hareket vakti yaklaşınca onları bir başka düşünce aldı.

O yıl Kureyş'in Şam kervanı reisi olarak seçtiği Safvan b. Ümeyye şöyle demişti:

- "Muhammed ve ashabı bizim ticaretimizi engelledi. Onlar sahilden ayrılmazlarsa onun ashabına karşı ne yaparız bilmem? Kıyı kabilelerinin de çoğunluğu Muhammed'le beraber oldu. Nereden gideriz? Yerimizde kalsak elimizdekileri tüketir, sermayemizi yer, bitiririz. Bundan sonra da bize hiçbir hayat hakkı kalmaz. Mekke'de yaşamamız yazın Şam'a, kışın Yemen'e ticaret için gitmeye bağlıdır."

Tartışma bu konu etrafında yapılıyordu. Esved b. Abdilmuttalib Safvan'a:

- "Sahil yolunu bırak, Irak yolunu tut." dedi. Irak yolu Şam'a giderken Necid'e uğrayan çok uzak bir yoldu. Medine'nin uzak doğu tarafından geçiyordu. Kureyş bu yolu hiç bilmiyordu. Esved b. Abdilmuttalib, Safvan'ın yanına Bekr b. Vail oğulla-

---

[25] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/50-51; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/91. Kaynaklar bu gazvenin sebebini belirtmekte ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir görüşe göre, Medine istihbaratı Resûlullah (s.a.)'a Süleymoğullarının Medine ve civarını işgal etmek için büyük kuvvetler topladığını nakletmişti. Bir başka görüşe göre de, Efendimiz (s.a.) Kureyş'i vurmak için yola çıkmıştı. Bu ikinci görüşü İbn Hişam zikretmiş, İbn Kayyim de bu görüşü tercih etmiştir. Hatta birinci görüşü hiç zikretmemiştir. Doğru olan da bu ikinci görüştür, çünkü Süleymoğulları Diyarı "Far" tarafında olmayıp "Far" tarafından uzak Necd bölgesindedir.

rından Furat b. Hayyan'ı kılavuz olarak almasını ve Furat'ın kendisine rehberlik yapmasını tavsiye etti.

Safvan b. Ümeyye'nin idaresinde Kureyş ticaret kervanı yeni yolu takip ederek Şam yolunu tuttu. Ancak bu kafilenin haberleri ve hareket planı Medine'ye ulaşmıştı bile.

Yeni müslüman olanlardan Selit b. Nu'man içkinin henüz haram kılınmadığı o günlerde daha İslâm'ı kabul etmemiş olan Nuaym b. Mes'ud el-Eşcaî ile bir içki meclisinde oturmuştu. İçki Nuaym'ın aklını başından alınca Nuaym kervan meselesini ve güzergahını tafsilatıyla anlatmıştı. Selit hemen Efendimiz'e (s.a.) gidip durumu nakletmişti. Resûlullah (s.a.) bunun üzerine Zeyd b. Harise el-Kelbî komutasında 100 süvariden ibaret bir birlik hazırlamış, Zeyd de süratle hareket edip Necid'de "Karde" denilen su kenarına konaklamak üzereyken kervanı ansızın bastırmıştı. Kervana tamamen hakim olmuş, Safvan ve yanındaki kafile muhafızları karşı koymadan kurtuluşu kaçmakta bulmuşlardı.

Müslümanlar kervan kılavuzu Furat b. Hayyan'ı -bir rivayete göre; ayrıca iki kişiyi daha- esir almışlar, kervanda bulunan ve kıymeti (yüz bin dirhem) olarak takdir edilen kaplarla gümüş eşyalara ganimet olarak el koymuşlardı. Efendimiz (s.a.) de beşte biri aldıktan sonra bu, ganimeti seriyyedeki mücahitlere paylaştırmıştı. Furat ise Efendimiz'in (s.a.) huzurunda İslâm'ı kabul etmişti.[26]

Bu hadise Bedir'den sonra Kureyş'e isabet eden şiddetli bir felaket, büyük bir musıbetti. Bu nedenle Kureyş'in üzüntüsü şiddetlenmiş gam ve kederi artmıştı. Önlerinde şu iki yoldan biri kalmıştı:

-Ya kibir ve gururundan vazgeçip müslümanlarla anlaşma ve uzlaşma yolunu tutacak, ya da kaybolan şerefini ve eski şanını elde edecek muazzam bir savaşa girişerek müslümanların kuvvetlerini yok edecekti.

Kureyş'in intikam arzusu ve tam bir hazırlık yapıp, müslümanlarla karşılaşarak, onları memleketlerinde yenilgiye uğratma azimleri gitgide artmıştı. Bu ve diğer anlatılan sebepler Uhud savaşını hazırlayan olaylar zincirini oluşturuyordu.

---

[26] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II/50-51; M. Gazâlî, *Fıkhu's-Sîre*, s.190 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin*, II/219.

Altıncı Bölüm

UHUD SAVAŞI

1. UHUD SAVAŞI ÖNCESİ

Kureyş Kanlı Bir Çatışmaya Hazırlanıyor

Mekke, Bedir Savaşı'ndaki mağlubiyet acısı ve Mekke eşrafının, ileri gelenlerinin öldürülmesi dolayısıyla müslümanlara karşı kinle yanıp tutuşuyordu. İntikam duyguları, öç alma istekleri kabarmıştı.

Hatta Kureyş, içinde bulundukları üzüntülü ve acı durumu müslümanların hissetmemeleri için Bedirdeki ölülerine ağıt yakmayı ve fidye vermekte acele etmeyi yasakladı. Bedir Savaşı peşinden Kureyş, müslümanlara karşı intikamını söndürecek, kini tatmin edecek büyük bir savaş yapmaya ittifakla karar verdi. Böyle bir savaşa girmek için gerekli hazırlığa başladı.

İkrime b. Ebî Cehil, Safvan b. Ümeyye, Ebu Süfyan b. Harb, Abdullah b. Ebî Rabia Kureyş içerisinde böyle bir savaş konusunda en heyecanlı ve en gayretli kişilerdi. Bu konuda yaptıkları ilk iş Ebu Süfyan'ın kurtardığı ve Bedir Savaşı'na sebep olan ticaret kervanına el koymak oldu. Bu kervanda malı olanlara;

- "Ey Kureyş topluluğu! Muhammed en sevdiklerinizi ve liderlerinizi öldürdü. Ona karşı yapacağınız savaşta bize yardım edin. Belki biz ondan öcünüzü alırız" dediler. Onlar da bunu kabul ettiler.

Bu mallar satışa çıkarıldı. Bin deve, elli bin dinar tutarında mal vardı. Bu konuda Cenab-ı Hak şu ayet-i kerimeyi indirmişti:

"*Küfredenler mallarını Allah yoluna engel olmak için harcıyorlar. Bu malları harcayacaklar. Sonra da bu, onlara pişmanlık ve yürek acısı olacak, nihayet yenilgiye uğrayacaklardır.*" (Enfal, 36.)

Sonra da Mekke halkından, Kinaneoğullarından ve Tihame halkından müslümanlarla yapılacak savaşa katkıda bulunmak isteyenler için yardım kampanyası açtılar. Bunun için de çeşitli teşvik metotları uyguladılar.

Hatta Safvan b. Ümeye (Bedir'de esir olup da Efendimiz'in (s.a.) lütufta bulunup fidyesiz serbest bıraktığı ve kendisinden aleyhinde bulunmayacağına dair söz aldığı) şair Ebu İzzet'i kışkırtarak yapılacak savaştan sağ dönerse onu mala boğacağına, ölürse kızlarını yetiştirmeye kefil olacağına söz verdi. Ebu İzzet de kabileleri kinlerini tazeleyen şiirleriyle savaşa teşvik etmeye başladı. Bir başka şair Mesafi' b. Abdimenaf el-Cumahi'yi de aynı görevle görevlendirmişlerdi.

Ebu Süfyan ise Sevîk Gazvesi'nden mallarının büyük bir kısmını kaybederek umduğunu bulamadan eli boş döndükten sonra müslümanlara karşı daha çok kin besliyordu. Son olarak Zeyd b. Harise Seriyyesinde iktisadî durumunu zayıflatacak büyük bir maddi kayıp vermesi, Kureyş'in kin ve intikam ateşini körüklemişti. Bu felaket, derecesi takdir edilemeyecek kadar üzüntü ve kedere boğmuştu onları.

Böylece Kureyş'in müslümanlarla aralarında ki hesaplaşma için savaş hazırlığı biraz daha sürat kazandı.

Kureyş Ordusunun Gücü ve Komutası

Bir sene zarfında Mekke hazırlığını tamamlamış, Kureyş ve müttefiklerinden üç bin savaşçı toplanmıştı. Kureyş liderleri erkeklerin, namus ve ırzlarını koruma yolunda canını feda etmelerinde daha tesirli olur düşüncesiyle kadınları da beraberlerinde savaşa götürme kararı aldı.

Orduda üç bin deve, iki yüz süvari atı, yedi yüz zırh vardı.

Umumî komuta Ebu Süfyan b. Harb'e verilmişti. Süvarilerin komutanı Halid b. Velid idi. İkrime b. Ebî Cehil de ona yardım ediyordu. Sancak Abdüddaroğullarındaydı.

Bu hazırlıktan sonra Mekke Ordusu Medine'ye doğru hareket etti. Eski kin ve gizli intikam hisleri kalpleri tutuşturuyor, meydana gelecek acı bir savaşı haber veriyordu.

Efendimiz'in İstihbaratı Düşmanın Hareketini Öğreniyor

Abbas b. Abdilmuttalib Mekke'de Kureyş'in hareketlerini ve askeri hazırlıklarını gözlüyordu. Bu ordu hareket edince Abbas Peygamberimiz'e (s.a.) ordu hakkında tafsilatlı bilgi veren acil bir mektup gönderdi.

Abbas'ın elçisi mektubu ulaştırmakta son derece süratli ve hızlı davranmış, 500 km.ye ulaşan Mekke ve Medine arasındaki yolu üç gün gibi çok kısa bir zamanda almıştı. Peygamberimiz (s.a.) Kuba Mescidi'nde iken mektubu kendisine teslim etmişti.

Mektubu Efendimiz'e (s.a.) Übeyy b. Ka'b okumuş, Efendimiz (s.a.) Übeyy'e bu haberi gizli tutmasını emretmişti. Süratle Medine'ye dönen Efendimiz Muhacir ve Ensarın ileri gelenleriyle görüş alışverişinde bulunmuştu.

Müslümanların Acil Hazırlığı

Medine'ye derhal seferberlik hali hakîm olmuş, erkekler acil duruma karşı namazdayken bile silahlarını yanlarından ayırmaz olmuşlardı.

Aralarında Sa'd b. Muaz, Üseyd b. Hudayr ve Sa'd b. Ubade'nin de bulunduğu bir Ensar müfrezesi Resûlullah'ın (s.a.) kapısında nöbet tutuyor. Silahlı olarak Resûlullah'ın (s.a.) kapısında geceliyorlardı.

Medine girişlerine ve kritik noktalara ansızın yapılabilecek bir baskın endişesiyle nöbetçi müfrezeler bulunuyordu.

Müslümanlardan bazı devriyeler de düşmanın hareketlerini araştırmak amacıyla Kureyş'in müslümanlara hücum etmek için gelebileceği bütün yolları denetliyordu.

Mekke Ordusu Medine Surlarında

Mekke ordusu batı yolunda hareketine devam etti. "Ebva"ya ulaşınca Ebu Süfyan'ın hanımı Hind bt. Utbe Resûlullah'ın (s.a.) annesinin kabrini açmayı teklif etti. Ancak Kureyş ileri gelenleri bu teklifi reddederek bu kabri açarlarsa başlarına gelebilecek vahim sonuçları dile getirdiler.

Yola devam eden Mekke ordusu nihayet Medine'ye ulaştı. "Akik" vadisine doğru giderek sağa saptı. Medine'nin kuzeyine düşen vadi kıyısında Sıbha düzlüğünde Uneyn denilen yerde Uhud dağı yakınında konakladı.

Müdafaa Planı Uygulamak için Şurâ Meclisi

Medine istihbaratı peş peşe Mekke ordusu ve kurdukları karargahın yeriyle ilgili bilgiler kendisine ulaşınca Resûlullah (s.a.) hemen yüksek askeri danışma meclisini toplamış, durum değerlendirmesi yapmak için görüş alışverişinde bulunmuş, gördüğü bir rüyayı anlatmış ve:

- "Ben vallahi hayırlı bir rüya gördüm. Bir sığırın boğazlandığını ve kılıcımın ucunda bir kırık olduğunu, elimi sağlam bir zırhın içine soktuğumu gördüm." demişti. İneğin boğazlanmasını ashabından bazılarının şehit olacağı şeklinde, kılıcındaki kırılmayı ailesinden birinin şehit olacağı şeklinde, zırhı ise Medine olarak yorumladı.

Sonra da ashabına Medine'den çıkmayıp savunma harbi yapmaları görüşünü önerdi. Müşrikler halen bulundukları yerde kalırlarsa en kötü ve uygunsuz bir yerde kalacaklarını Medine'ye girerlerse müslümanların sokak ağızlarında hatta kadınların bile evlerin üstlerinden onları vuracaklarını söyledi. Doğru olan görüş de buydu. Bu meclise Hazrec liderlerinden biri sıfatıyla katılan münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy b. Selül de bu görüşü uygun bulmuştu.

Onun bu görüşe katılması askeri yönden doğru bir plan olduğu için değil belki de kimse farkına varmadan savaştan uzak kalmak içindi. Allah onu ve arkadaşlarını ilk

olarak müslümanların önünde rezil-rüsvay olmasını, kalplerinde gizledikleri küfür ve nifak perdesini açmayı, kendi içlerinde hareket eden bu yılanı en sıkıntılı saatlerinde müslümanlara tanıtmayı dilemişti.

Faziletli Sahabeden Bedir gününe katılamayan bazıları hemen söz isteyerek Efendimiz'e (s.a.) Medine dışına çıkıp savaş etmeyi önerip bu görüşlerinde ısrar ettiler. Hatta onlardan biri:

- "Ya Resûlallah! Biz bu günü bekleyip böyle bir gün için Allah'a dua ediyorduk. Allah da bizi bu güne kavuşturdu. Düşmana karşı çıkalım. Bizim korktuğumuzu sanmasınlar." dedi.

Bu heyecanlı grubun başında Peygamberimiz'in (s.a.) amcası Hz. Hamza b. Abdilmuttalib bulunuyordu. Hz. Hamza Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Sana Kitabı indirene yemin ederim ki, Medine dışında kılıcımla onlara karşı çıkmadıkça hiçbir şeyi ağzıma koymayacağım." dedi.[1]

Sonunda Efendimiz (s.a.) de "Müminlerin ekseriyeti"nin görüşü karşısında kendi görüşünden vazgeçmiş, Medine'de dışarı çıkıp açık meydanda düşmanla karşılaşmayı kabul etmişti.

İslâm Ordusunun Toplanıp Savaş Meydanına Hareket Etmesi

Efendimiz (s.a.) bundan sonra Cuma namazını kıldırmış, vaaz ve nasihatte bulunmuş, ashaba tahammüllü ve gayretli olmalarını emretmiş, sabır ve sebat ederlerse zafere ereceklerini bildirmiş, düşmanla karşılaşmak için hazırlanmalarını emretmişti. Müslümanlar da bu habere sevinmişlerdi. Peygamberimiz sonra ikindi namazını kıldırmıştı. Mücahitler toplanmış, şehir halkı hazırlanmıştı. Namazdan sonra en yakın arkadaşları Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le birlikte evine giren Efendimiz (s.a.) onlara sarık sarmış askeri elbise ile kuşandırmıştı. Silahını kuşanan, üst üste iki zırh giyen, kılıcını yanına alan Efendimiz (s.a.) daha sonra mücahitlerin yanına gelmişti.

Mücahitler onun gelmesini bekliyorlardı. Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr onlara:

- "Resûlullah'ı (s.a.) Medine dışında savaş yapmaya zorladınız. Bu fikrinizden vazgeçin." demişlerdi.

Mücahitler de yaptıklarından pişman olmuşlardı. Efendimiz (s.a.) gelince: -"Ya Resûlallah! Biz sana muhalefet etmek istemeyiz. Sen dilediğini yap. Medine'de kalmak istersen Medine'de kalalım." dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Zırhını giyen bir Peygamber düşmanla arasında Allah'ın hükmü gerçekleşinceye kadar zırhını çıkarmaz." buyurdu.[2]

---

1 İbn Burhaneddin, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II/14.

2 Bu hadisi İmam Ahmed b. Hanbel,Nesaî, Hakim ve İbn İshak rivayet etmiştir.

Peygamberimiz (s.a.) ordusunu üç birliğe ayırmıştı:

1. Muhacirler Birliği: Sancağını Mus'ab b. Ümeyr el-Abderî'ye vermişti.

2. Evs Kabilesi Birliği: Sancağını Üseyd b. Hudayr'e vermişti.

3. Hazrec Kabilesi Birliği: Sancağını Habbab b. Münzir'e vermişti.

Ordu aralarında yüz zırhlı ve elli süvarinin bulunduğu bin mücahitten oluşuyordu.[3] Bir rivayete göre ise hiç süvari yoktu. Efendimiz (s.a.) Medine'de kalanlara namaz kıldırmak için İbn Ümmi Mektum'u bırakmıştı. Hareket için izin verilmiş, ordu Medine'nin kuzeyine doğru hareket etmişti. İki Sa'd (Sa'd b. Ebî Vakkası ile Sa'd b. Ubade) Efendimiz'in (s.a.) önünde zırhlı oldukları halde süratle yola devam ediyorlardı.

Veda tepesini geçince Efendimiz (s.a.) ordudan ayrı güzelce silahlanmış bir grup asker görmüş, kim olduklarını sormuştu. Hazrec müttefiklerinden olan Yahudiler oldukları,[4] müşriklere karşı savaşta yardımcı olmak istedikleri bildirildi. Efendimiz (s.a.):

- "İslâm'ı kabul ettiler mi?" diye sordu.

- "Hayır." dediler. Efendimiz (s.a.) de müşriklere karşı küfür ehlinden yardım almayı reddetti.

Ordunun Denetimi

Şeyhan denilen yere gelince Efendimiz (s.a.) ordunun denetimini yaptı. Küçük ve savaşa dayanamayacak durumda gördüğü kişileri geri çevirdi. Abdullah b. Ömer b. Hattab, Üsame b. Zeyd, Üseyd b. Zahir, Zeyd b. Sabit, Zeyd b. Erkam, Arabe b. Evs, Amr b. Hazm, Ebu Said el-Hudri, Zeyd b. Harise el-Ensari, Sa'd b. Habbe bunlar arasındaydı. Bera b. Azib de bunlar arasında zikredilmekte, fakat *Sahîhu'l-Buhârî*'deki hadis onun bu savaşta bulunduğunu göstermektedir.

Efendimiz, Rafi b. Hadic ile Semure b. Cündüb'e yaşlarının küçük olmasına rağmen izin vermişti. Çünkü Rafi ok atmada mahir idi. Semure ise: "Ben Rafi'den daha kuvvetliyim. Onu yenerim." dedi. Efendimiz'e (s.a.) bu söz bildirilince önünde güreş tutmalarını emretti. Semure Rafi'i yenince savaşa katılmasına izin verdi.

Medine İle Uhud Arasında Geceleme

Şeyhan denilen bu bölgede bulundukları sırada akşam olmuştu. Efendimiz (s.a.) akşam ve yatsı namazlarını kıldırmış ve orada gecelemişti. Birliğin etrafında dolaşmak üzere elli kişiyi nöbetçi olarak seçmişti. Bu nöbetçi grubun komutanı Ka'b b.

---

[3] İbnül-Kayyim "el-Hedy" kitabında bunu zikretmiştir, II/92; İbn Hacer ise bu açık bir hatadır. Musa b. Ukbe Uhud'da hiç at olmadığı hususunda kesin ifade kullanmıştır. Vakdi'ye göre Resûlullah'ın (s.a.) ve Ebu Bürde'nin atı olduğu nakledilmiştir. (İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/350).

[4] Bunu İbn Sa'd nakletmiş ve bu askerleri Kaynuka Yahudilerinden olduğunu söylemiştir (II/34). Ancak Kaynuka Yahudileri Bedir'den sonra Medine'den sürülmüştür.

Eşref seriyyesinin kahramanı Muhammed b. Mesleme el-Ensari idi. Zekvan b. Abdikays da özellikle Peygamberimiz'i (s.a.) korumak görevini üstlenmişti.

Abdullah b. Übeyy ve Arkadaşlarının Direnmeleri

Tanyeri ağarmadan az önce Efendimiz (s.a.) hareket etmiş, biraz yürüdükten sonra sabah namazını kıldırmıştı. Düşmana çok yaklaşmışlardı. Müminler düşmanı, düşman da onları görüyordu artık.

İşte bu anda münafik Abdullah b. Übeyy harekete geçti. İslâm ordusunun yaklaşık üçte biri -üç yüz savaşçı- ordudan ayrıldı. Abdullah b. Übeyy:

- "Niçin kendimizi öldürelim bilemiyorum." diyor, Resûlullah'ın (s.a.) kendi görüşünü bırakıp başkalarına uyduğunu söyleyerek, bunu ordudan ayrılmasına sebep olarak gösteriyordu.

Şüphesiz bu ayrılışın gerçek sebebi bu azılı münafığın ileri sürdüğü gibi Resûlullah'ın (s.a.) kendi görüşünü terk etmesi değildi. Böyle olsaydı buraya kadar Peygamber ordusuyla birlikte yürümesinin hiçbir anlamı kalmazdı, ordu harekete geçer geçmez ayrılırdı.

Abdullah b. Übeyy'in bu nazik durumda gösterdiği bu direnişin asıl hedefi düşmanın gözü önünde İslâm ordusunda bir sarsıntı ve çalkantı meydana getirmekti. Böylece ordunun büyük bir kısmı Efendimiz'den (s.a.) ayrılacak ve onunla birlikte kalanların da moralleri yıkılacak, bu manzarayı gören düşmanın gayreti artıp cesareti kuvvetlenecekti. Bu durum ise Peygamberimiz (s.a.) ve onun ihlaslı ashabının ortadan kaldırılmasını temin edecek, bu azılı münafik ve ashabı tekrar başkanlığa kavuşmak için gerekli zemini elde etmiş olacaklardı.

Bu azılı münafik planını gerçekleştirmede nerdeyse başarılı oluyordu. İki grup -Evs kabilesinden Hariseoğullarıyla Hazrec Kabilesinden Selemeoğulları- bozulmaya yüz tutmuştu. Bunlar hakkında Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"O zaman içinizden iki birlik (savaş korkusundan) geri dönmeye niyetlenmişti. Halbuki onların yardımcısı Allah idi. Müminler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar." (Al-i İmran, 122.)

Cabir b. Abdillah'ın babası Abdullah b. Haram bu nazik durumda bu münafıkların peşlerini bırakmadı. Onları kınıyor ve ordudaki yerlerini almaya teşvik ediyordu. Münafıklara:

- "Gelin Allah yolunda savaşın yahut müdafaa harbı yapın." diyor, onlar ise:

- "Eğer sizin savaşacağınızı bilseydik geri dönmezdik." diyorlardı.

Abdullah b. Haram onlardan ayrılırken:

- "Allah sizi uzaklaştırsın ey Allah'ın düşmanları! Allah Peygamberini size muhtaç etmeyecektir." diyordu.

Bu münafıklar hakkında Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"... *Bir de münafıklık edenleri açığa vurmak içindi. Kendilerine: -Gelin Allah yolunda savaşın yahut (düşman saldırılarını) önleyin, denildiği zaman şöyle cevap verdiler: -Biz savaş yapacağınızı bilseydik elbette arkanızdan gelirdik. Onlar o gün imandan çok küfre yakın idiler. Ağızlarıyla kalplerinde olmayan şeyi söylüyorlardı. Allah onların gizledikleri (niyetleri)ni pek iyi bilir.*" (Al-i İmran, 167.)

İslâm Ordusu Uhud'a Doğru İlerliyor

Bu ayrılmadan sonra Peygamberimiz geri kalan yedi yüz mücahitle birlikte düşmana doğru ilerlemeye devam etti.

Ordu, Hariseoğulları bölgesi ve bahçeliklerine uğrayarak Uhud'a giden en kısa yolu seçti. Bu yol Marba' b. Kayzî adında âmâ bir münafığın bahçesinden geçiyordu. Ordunun geçtiğini anlayınca müslümanların yüzlerine toprak saçmaya başlamış:

- "Allah'ın Resûlü bile olsan benim bahçeme girmene razı olmuyor, hakkımı helal etmiyorum!" demişti. Bunun üzerine müminler onu öldürmek için hemen harekete geçtilerse de Efendimiz (s.a.):

- "Öldürmeyin.. onun gözü de kör, kalbi de kör..." buyurdu.

Bundan sonra yola devam eden Resûlullah (s.a.) vadinin alt tarafında Uhud dağının bir geçidinde konakladı. Ordunun önü Medine tarafına doğru olmak üzere yerleştirdi. Sırtını ise Uhud'a vermişti. Düşman ordusu ise müslümanlarla Medine arasında yer almıştı.

Savunma Planı

Efendimiz (s.a.) hemen orduyu tanzim etti. Savaş için saf düzenini kurdu. Mahir okçulardan sayısı elliyi bulan bir grup seçti. Komuta görevini Bedir mücahitlerinden Abdullah b. Cübeyr b. Nu'man el-Ensari el-Evsi'ye verdi. Efendimiz (s.a.) kendilerine müslümanların karargahının güneydoğusunda, karargaha 150 m. mesafede bulunan -sonraları Cebelü'r-Rumat Okçular Dağı olarak anılacak olan- Kanal Vadisinin güney kıyısı üzerine düşen tepeyi merkez edinmelerini emretti. Resûlullah (s.a.) okçu birliği komutanına:

- "Oklarınızla bizi koruyun. Süvarileri bize yaklaştırmayın. Bizi arkadan vurmasınlar. Biz savaşı kazansak da kaybetsek de yerinizden ayrılmayın. Senin tarafından bizi vurmasınlar."[5] Sonra okçulara döndü ve:

- "Arkamızı iyi koruyun. Bizim öldürüldüğümüzü görseniz yerinizi bırakıp bize yardıma gelmeyin. Bizi ganimet toplarken görseniz de gelip bize katılmayın." dedi.[6]

---

[5] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/65.

[6] Ahmed b. Hanbel,Taberani ve Hakim İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, VII/350

Buhârî'nin rivayetine göre şöyle buyurdular: "Yırtıcı kuşların bizi alıp götürdüğünü bile görseniz size haber göndermedikçe şu yerinizden ayrılmayın. Düşmanı yendiğimiz ve ezip geçtiğimizi görseniz bile size haber göndermedikçe buradan ayrılmayın."[7]

Bu askeri emirlerle Uhud dağına yerleştirilen okçu birliği müşrik süvarilerin müslümanları vurması için geçme zorunda oldukları boğazı kapatmış oluyorlardı.

Ordunun geri kalan kısmına gelince; sağ kola Münzir b. Amr'ı sol kola Zübeyr b. Avvam'ı tayin etmişti. Mikdad b. Esved de Zübeyr'e destek oluyordu. Ayrıca yine Zübeyr'e Halid b. Velid'in süvarilerine karşı koyma görevi verilmişti. Ön saflara müslümanların kahramanlarından, yiğitlik ve cesaretle meşhur simalarından olup binlerce kişiye bedel mücahitler yerleştirilmişti.

Bu plan, Peygamberimiz'in (s.a.) askeri komuta dehasını gösteren, tecrübe ve kabiliyeti ne kadar yüksek olursa olsun hiçbir komutanın yapamayacağı şekilde son derece hikmetli ve son derece ince bir plandı.

Müslümanlar düşmandan sonra gelmesine rağmen savaş meydanının en iyi yerini tutmuştu. Sırtını ve sağını dağın tepeleriyle solunu ve arkasını boğazı kapatmak suretiyle koruyordu.

Karargah olarak İslâm ordusu yenilgiye uğrarsa müslümanların sığınabilecekleri, kovalayan düşmanın eline düşmeyecekleri yüksekçe bir yer seçmişti. Bunun yanında düşman eğer bu karargahı işgal etmek istese büyük zararlara uğrayacaktı. Bu yer tespiti düşmanı daha aşağıda bir yer seçme mecburiyetinde bırakıyordu. Böylece düşman galip gelse bile bu galibiyetten pek bir şey elde edemeyecek, müslümanlar galip gelse kovalayan müslümanlardan kaçmak pek kolay olmayacaktı.

Ayrıca Resûlullah (s.a.) ashabı içindeki meşhur kahramanlardan oluşan seçkin bir topluluğu ön saflarda görevlendirmekle iki ordudaki sayı farkını kapatıyordu.

H. 3. yıl 7 Şevval Cumartesi sabahı Peygamber ordusu bu şekilde savaşa hazırlanmıştı.

Resûlullah (s.a.) Orduda Kahramanlık Duygularını Kamçılıyor

Resûlullah (s.a.) emir vermedikçe askerlerin savaşa başlamalarını yasaklamıştı. Ashabını savaşa teşvik ediyor, düşmanla karşılaştıklarında dayanıklı ve sabırlı olmalarını tavsiye ediyordu. Ashabının cesaret ve kahramanlık ruhunu coşturuyordu. Kılıcını kınından çıkarmış ve ashabına:

- "Bu kılıcın hakkını kim verebilir?" diyordu. Ashabından bazıları bu kılıcı almak için hemen ayağa fırlamıştı. Bunlar arasında Hz. Ali, Zübeyr b. Avvam, Hz. Ömer de vardı. Nihayet Ebu Dücâne Semmak b. Haraşe:

---

7 *Sahihu'l-Buhârî*, K. el-Cihad, I/426.

- "O kılıcın hakkı nedir ya Resûlullah ?" diye sordu. Efendimiz:

- "Eğrilinceye, kırılıncaya kadar düşmanın boynunu vurmaktır." dedi. Ebu Dücane:

- "Ben onun hakkını veririm Ya Resûlallah." dedi. Efendimiz de kılıcı ona verdi.

Ebu Dücane savaştan yılmayan cesur bir adamdı. Kırmızı bir sarığı vardı. Bu sarığı başına sardığı zaman müminler onun ölünceye kadar savaşmaya niyetli olduğunu anlarlardı. Bu kılıcı eline aldığı zaman başına yine bu kırmızı sarığı sarmış, iki saf arasında gururla yürümeye başladı. O zaman Resûlullah (s.a.):

- "Bu yürüyüş Allah'ın sadece böyle bir yerde sevdiği bir yürüyüş şeklidir." buyurdu.

Mekke Ordusunun Hazırlığı

Müşriklere gelince; onlar da ordularını saf düzenine göre hazırladılar. Genel komuta ordunun tam ortasında karargahını kuran Ebu Süfyan Sahr b. Harb'in elindeydi. Sağ kanata -o zaman müşrik olan- Halid b. Velid'i, sol kanata İkrime b. Ebî Cehl'i tayin etmişlerdi. Piyadelerin başında Safvan b. Ümeyye, okçuların başında Abdullah b. Ebî Rabia bulunuyordu.

Sancak Abdüddaroğullarından bir müfrezeye verilmişti. Kitabın başlarında zikrettiğimiz gibi, Abdimenafoğullarının Kusayy b. Kilab oğullarından teslim aldıkları vazifeleri aralarında taksim ettikleri zamandan beri "sancak taşıma" görevi Abdüddaroğullarına aitti.

Nesilden nesile devraldıkları örf ve adetlere bağlı kalarak hiç kimsenin bu konuda Abdüddaroğullarıyla çekişmeye kalkışması mümkün değildi. Ancak genel komutan Ebu Süfyan, Abdüddaroğullarına Bedir günü Kureyş sancaktarı Nadr b. Haris esir düşünce Kureyş'in başına gelen acıklı durumu hatırlatmış, onların kızgınlığını arttırmak ve duygularını kamçılamak için şöyle demişti:

- "Ey Abdüddaroğulları! Bedir günü sancağımızı taşıdınız, ama başımıza geleni gördünüz. Ordu sancağın bulunduğu taraftan mağlup edilir. Sancak giderse ordu yenilir. Ya sancağımızı iyi koruyun, yahut sancağı bize teslim edin, sancağı biz koruyalım."

Ebu Süfyan amacına ulaşmıştı. Abdüddaroğulları Ebu Süfyan'ın bu sözü üzerine son derece kızmışlar ve ona şöyle söz vermişlerdi:

- "Biz sancağımızı sana mı teslim edeceğiz? Yarın düşmanla karşı karşıya geldiğimizde nasıl davranacağımızı göreceksin!"

Savaş kızışınca yerlerini almışlar, nihayet topluca helâk olmuşlardı.

Kureyş'in Siyasî Manevraları

Savaş başlamadan önce Kureyş, müslümanların safları arasında ayrılık ve bölünme meydana getirme teşebbüsünde bulundu.

Ebu Süfyan, Ensara haberci göndererek:

- "Bizimle amca oğlumuz arasına girmeyin. Böylece sizden elimizi çekelim. Bizim sizinle savaşmamıza başka bir sebep yok." diye bildirdi. Fakat önünde dağların duramayacağı iman karşısında bu girişimin ne önemi vardı! Bu habere Ensar sert bir karşılık vermiş ve Ebu Süfyan'ın hiç hoşuna gitmeyecek şekilde konuşmuşlardı.

Geriye sayım başlamış ve savaşın başlama vakti yaklaşmıştı. İki taraf birbirlerine iyice yaklaşmışlardı. Kureyş aynı gaye ile ikinci bir girişim için Ebu Amir el-Fasık denilen hain uşaklarını elçi olarak Ensara göndermişlerdi.

Ebu Amir el-Fasık'ın ismi Abdüamr b. Sayfî idi. "Rahib" diye çağırılıyordu. Resûlullah (s.a.) ona "Fasık" lakabını takmıştı. Cahiliye devrinde Evs'in reisi idi. İslâm gelince açıkça Peygamberimiz'e (s.a.) düşmanlık etmeye başladı. Medine'den çıkıp Kureyş'e gitmiş, onları Resûlullah (s.a.) aleyhine kışkırtmaya ve savaşa teşvik etmeye başlamıştı. Kureyş'e, kendisini görünce kabilesinin itaat edeceğini ve kendi tarafına geçecekleri hususunda söz vermişti.

Ebu Amir müslümanlara doğru ilk gelen kişiydi. Kavmine seslenmiş ve kendini tanıtmıştı:

- "Ey Evs topluluğu! Ben Ebu Amir'im!" dedi. Evs kabilesi:

- "Allah gözünü aydın etmesin ey Fasık!" dediler. Bunun üzerine Ebu Amir:

- "Kabileme benden sonra kötülük isabet etmiş." dedi.

Böylece Kureyş, iman ehlinin safları arasında tefrika çıkarmak için giriştiği ikinci teşebbüs de başarıya ulaşamamıştı. Kureyş'in bu gayretleri çoğunlukta olmaları, sayıca ve malzemece üstün olmalarına rağmen, müslümanlardan ve müslümanların heybetinden korktuklarını göstermektedir.

Kureyş Kadınlarının Askerleri Coşturma Gayretleri

Kureyş kadınları da savaşta askerleri teşvik edici rol oynuyorlardı. Başlarında Ebu Süfyan'ın hanımı Hind bt. Utbe vardı.

Kadınlar saflar arasında dolaşıyorlar, def çalıyorlar, erkekleri kışkırtıyorlar, savaşa teşvik ediyorlar, kahramanlık duygularını kamçılıyorlar, çarpışmayı sevenlerin hissiyatını okşuyorlardı.

Bazen sancaktarlara hitap ediyor, şöyle diyorlardı:

Yaşasın Abdüddaroğulları
Yaşasın ordunun geri kolları
Keskin kılıçlarla vuran erleri...

Bazen de şiir okuyarak Kureyş'i savaşa teşvik ediyorlardı:

Zaferle gelirseniz kucaklaşırız.
Yaygıları serer, yaklaşırız.
Bırakırız sizi, geri kaçarsanız.
Bir daha yüzünüze bakmayız.

2. UHUD SAVAŞININ SAFHALARI

Savaşın İlk Alevi

İki topluluk iyice birbirlerine yaklaşmış, iki grup karşı karşıya gelmiş ve artık savaş başlamıştı. Savaşın ilk alevi müşriklerin sancaktarı Talha b. Ebî Talha el-Abderî oldu. Kureyş'in en cesur süvarilerindendi.

Deve üzerinde ortaya atılmış, teke tek karşılaşma teklif ediyordu. Son derece cesur olması sebebiyle hemen karşısına çıkmak zordu. Fakat Zübeyir ortaya atıldı, ona fırsat vermeden aslan gibi sıçrayarak devesine atladı. Sonra yere devirdi. Kılıcıyla başını gövdesinden ayırdı.

Efendimiz (s.a.) bu muazzam mücadeleyi görünce tekbir getirtti. Müslümanlar da tekbir getirdiler. Efendimiz (s.a.) Zübeyr'i takdir ederek:

- "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim Zübeyr'dir." buyurdular.[8]

Savaşın Sancak Civarında Yoğunlaşması

Hemen savaş ateşi tutuşmuş, iki taraf arasındaki savaş meydanın her noktasında birden kızışmaya başlamıştı. Savaş müşriklerin sancağı etrafında yoğunlaşmıştı.

Abdüddaroğulları, komutanları Talha b. Ebî Talha'nın öldürülmesinden sonra sancağı sırasıyla teslim aldılar. Önce Talha'nın kardeşi Ebu Şeybe Osman b. Ebî Talha sancağı eline aldı.

Ona karşı Hamza b. Abdilmuttalib çıkmış, omzuna kılıçla şiddetli bir darbe indirerek kolunu omzundan ayırmıştı.

Bundan sonra sancağı diğer kardeşi Ebu Sa'd b. Ebî Talha aldı. Onu da Sa'd b. Ebî Vakkas ok atarak öldürdü. Bir rivayete göre ise, Ebu Sa'd de teke tek karşılaşma teklif etmiş ona karşı Hz. Ali b. Ebî Talib çıkmış, karşılıklı vuruşmuşlar. Hz. Ali onu öldürmüştü.

Bundan sonra sancağı Müsafi' b. Talha b. Ebî Talha aldı. Onu da Asım b. Sabit b. Ebi'l-Eflah ok atarak öldürdü. Sonra sancağı kardeşi Kilab b. Talha b. Ebî Talha almış, ona karşı Zübeyr b. Avvam çıkmış, onunla çarpışarak nihayet onu da öldürmüştü.

Sonra sancağı kardeşi Cellas b. Talha b. Ebî Talha kaldırmıştı. Talha b. Ubeydillah bir vuruşla hayatına son vermişti. Bir rivayette: Asım b. Sabit b. Ebi-Eflah ok atarak onu öldürmüştü.

---

8 İbn Burhaneddin, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II/18.

Bu altı kişi aynı evden Ebu Talha Abdullah b. Osman b. Abdüddar ailesindendi. Müşriklerin sancağı etrafında hepsi öldürülmüştü. Sancağı bunlardan sonra yine Abdüddaroğullarından Ertaa b. Şürahbil almış, onu da Hz. Ali b. Ebî Talib -veya bir rivayete göre- Hz. Hamza b. Abdilmuttalib öldürmüştü.

Bundan sonra sancağı eline alan Şürayh b. Karız'ı ise Kuzman öldürmüştü. (Ancak Kuzman münafıktı. Müslümanlarla birlikte savaşa katılmıştı. İslâm'ı müdafaa için değil, malını mülkünü, kabilesini müdafaa etmek için savaşıyordu.)

Sancağı sonra da Ebu Zeyd Amr b. Abdimenaf el-Abderi almış, onu da Kuzman öldürmüş, artık o kabileden sancağı teslim alacak hiç kimse kalmamıştı.

Abdüddaroğullarının ismi Savab olan Habeş asıllı bir köleleri ileri atılıp sancağı almış, kendisinden önce öldürülen efendilerini de geride bırakacak bir kahramanlık ve sebat örneği göstererek savaşmaya başlamıştı.

Köle Savab'ın öldürülmesinden sonra sancak yere düşmüş, onu kaldıracak kimse kalmamıştı. Sancak artık yerde kalacaktı.

Diğer Noktalardaki Savaş

Savaş müşriklerin sancağı etrafında yoğunlaşırken savaş meydanının diğer taraflarında da şiddetli bir çarpışma sürüyordu. İman ruhu müslüman saflarını sarmıştı. Müslümanlar müşrik askerlerine karşı önündeki bentleri parçalayıp geçen bir sel coşkunluğu ile hücum ediyor ve "Emmet-Emmet" diyorlardı. Bu söz müslümanların Uhud günü sloganıydı. ("Kureyş helâk oldu" demekti).

Ebu Dücane, kırmızı sarığını sarmış, elinde Resûlullah'ın (s.a.) kılıcı olduğu halde bu kılıcın hakkını vermeye son derece azimli bir şekilde ortaya çıkmış, şiddetle çarpışıyordu. Önüne çıkan müşriki Cehennem'e yuvarlıyordu. Müşrik saflarını dağıtmaya başlamıştı.

Zübeyir b. Avvam anlatıyor: Resûlullah (s.a.)'dan kılıcı istemiş, bana vermeyip de Ebu Dücane'ye verince içime bir his doğmuştu. Kendi kendime: "Ben halası Safiyye'nin oğluyum, Kureyşliyim. O kılıcı ondan önce istedim. Bana vermedi de ona verdi. Vallahi ne yapacağını gözetleyeceğim." dedim. Ebu Dücane'yi takip etmeye başladım. Kırmızı sarığını çıkarıp başına sardı. Ensar: Ebu Dücane ölüm sarığını başına sardı, dediler. Ebu Dücane şöyle haykırıyordu:

"Tepede hurma ağacının altında
Halilim, biricik dostum söz almıştı benden:
Ebediyen kalmayacağım arka saflarda,
Vuracağım Allah'ın ve Resûlünün kılıcıyla.

Zübeyir devam ediyor; önüne çıkan her müşriki öldürüyordu. Müşrikler arasında biri vardı. Bizim yaralılarımızı gelip öldürüyordu. Bu müşrikle Ebu Dücane birbirle-

rine yaklaşıyorlardı. Allah'tan onları bir araya getirmesini, karşılaşmalarını niyaz ettim. Karşı karşıya gelip vuruşmaya başladılar. Müşrik, Ebu Dücane'ye vurdu, Ebu Dücane karşı koydu. Nihayet kılıcıyla vurup müşriki cansız yere serdi.[9]

Ebu Dücane müşrik saflarını yararak ilerledi. Nihayet bilmediği halde Kureyş kadınlarının yanına varmıştı.

Ebu Dücane anlatıyor: "Bir insan gördüm, halkı şiddetli bir şekilde harbe teşvik ediyordu. Yaklaştım. Kılıcımla hücum ettiğimde velveleyi kopardı. Baktım ki kadın... Resûlullah'ın (s.a.) kılıcıyla bir kadına vurmayı hürmetsizlik kabul ettim."

Bu kadın Hind bt. Utbe idi. Zübeyir b. Avvam der ki: "Ebu Dücane'yi gördüm. Kılıcını tam Hind bt. Utbe'nin başının ortasına koymuştu. Sonra birden kılıcını çekti. Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim kendi kendime."[10]

Hz. Hamza b. Abdilmuttalib gözü pek aslanlar gibi savaşıyordu. Müşrik ordusunun kalbine varmış, benzeri görülmeyecek derecede kendini savaşa vermiş, ölüme aldırış etmiyordu. Karşısına çıkan yiğit savaşçılar fırtına önündeki yapraklar gibi uçuşuyorlardı. Ayrıca müşriklerin sancaktarlarını yok etmedeki başarılı yardımına ilaveten müşriklerin son kahramanlarına da yapacağını yapmış, savaşın en bariz simalarından olduğu halde nihayet yere düşmüştü. Ancak bu yere düşmesi savaş meydanında yüz yüze çarpışıp da yere düşme değildi.

Allah'ın Aslanı Hz. Hamza'nın Şehit Oluşu

Hz. Hamza'yı öldüren Vahşi b. Harb anlatıyor:

"Cübeyir b. Mut'imin kölesiydim. Amcası Tuayme b. Adiyy Bedir günü öldürülmüştü. Kureyş Uhud'a hareket edince Cübeyir bana:

- "Muhammed'in amcası Hamza'yı öldürürsen hürsün." dedi.

Kureyş'le birlikte savaşa katıldım. Habeşli bir adamdım. Mızrağı gayet iyi kullanıyor, isabet etmediğim pek az oluyordu.

İki ordu karşılaşınca Hamza'ya bakıp gözetlemeye başladım. Nihayet onu gördüm. İnsanları yarıp geçiyor, önünde hiçbir şey durmuyordu. Vallahi, onu vurmak için hazırlanıyordum. Beni görmesin de bana doğru yaklaşsın diye ya bir ağaç, yahut bir kayanın arkasına gizleniyordum. Benden önce Siba' b. Abdiluzza ona yöneldi. Hamza onu görünce:

- "Yaklaş ya sünnetçi kadının oğlu!" diye hitap etti. Sonra da ona öyle bir vuruş vurdu ki, sanki başını iki parçaya ayırmıştı."

Vahşi devam ediyor:

---

9 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/68-69.

10 *A.y.*

"Mızrağımı iyice hazırladım. Tam istediğim duruma gelince ona doğru fırlattım. Arkasına isabet etmişti. Benim tarafıma gelmek için çalıştı ama, başarılı olamadı. Nihayet öldü. Sonra yanına gidip mızrağımı aldım. Askerlerin yanına dönüp oturdum. Benim başkasıyla bir meselem yoktu. Onu da azat olmak, hürriyete kavuşmak için öldürmüştüm.. Mekke'ye gelince de azat edildim."[11]

Duruma Hakim Olma

Allah'ın Aslanı ve Allah Resûlü'nün Aslanı Hz. Hamza b. Abdilmuttalib'in şehit olmasıyla müslümanlar verdikleri bu büyük kayıba rağmen duruma tamamen hakim olmaya devam ettiler.

O gün Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer b. Hattab, Hz. Ali b. Ebî Talib, Zübeyir b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Talha b. Ubeydillah, Abdullah b. Cahş, Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubade, Sa'd b. Rabî', Enes b. Nadr ve diğerleri müşriklerin azim ve gayretlerini kıran, güçlerini paramparça eden emsalsiz bir mücadele vermişlerdi.

O gün korkusuzca savaşan kahramanlardan biri de Hanzala el-Gasil idi. Adı Hanzala b. Ebî Amir idi. Babası Ebu Amir az önce adı geçen Ebu Amir er-Rahib veya Ebu Amir el-Fasık diye bilinen kişiydi.

Savaş meydanında müşriklerin ordusuyla karşılaştığında safları yararak nihayet müşriklerin komutanı Ebu Süfyan Sahr b. Harb'in yanına kadar varmıştı. Allah ona şehitlik nasib etmeseydi neredeyse Ebu Süfyan'ı öldürecekti. Ebu Süfyan'ı sımsıkı yakalamıştı. Onu tam öldüreceği vakit, bu durumu gören Şeddad b. Esved Hanzala'ya vurup öldürmüştü.

Okçu Birliğinin Savaştaki Katkısı

Cebelü'r-Rumat (Okçular Tepesi) üzerine Peygamber'in (s.a.) tayin ettiği okçu birliğinin savaşın İslâm ordusu lehine sürmesinde büyük tesiri vardı.

Halid b. Velid komutasında olup Ebu Amir el-Fasık'ın da destek olduğu Mekke süvarileri İslâm ordusunun sol kanadını kırıp oradan müslümanların içine kadar hücum edebilmek için, müslümanların saflarında sarsıntı ve çalkantı meydana getirmek ve neticede müslümanları acı bir şekilde mağlup edebilmek için üç defa hücumda bulunmuştu. Fakat okçular onları oklarıyla geri püskürtmüşler, böylece bu üç hücumları da başarısızlıkla sonuçlanmıştı.[12]

Müşrikler Yenilgiye Uğruyor

Savaş böylece devam etti. İslâm ordusu duruma tamamen hakim olmuş, müşrik askerlerinin azim ve gayretleri zayıflamış, safları sağdan soldan, önden arkadan da-

---

[11] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/69-72, *Sahîhu'l-Buhârî*, II/583. Vahşi, Taif savaşından sonra Müslüman oldu. Aynı mızrağıyla Müseylimetu'l-Kezzab'ı öldürmüş, Rumlara yapılan Yermuk Savaşına da katılmıştı.

[12] İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, VII/346.

ğılmaya başlamıştı. Sanki üç bin müşrik birkaç yüz müslümanla değil, otuz bin müslümanla karşılaşmıştı.

Kureyş müslümanların hücumlarını durdurmak için en son gayretlerini sarf ettikten sonra acizlik ve zayıflık hissetmişler, azimleri kırılmıştı. Hatta onlardan hiç kimse Savab'ın öldürülmesiyle yere düşen sancaklarına yaklaşıp almaya cesaret edememiş, çekilmeye başlamışlar, kaçmaktan başka çare bulamamışlardı. Öç alma ve intikam duyguları, tekrar izzet ve şereflerini kurtarma arzularını unutuvermişlerdi birden.

İbn İshak der ki: Sonra Allah müslümanları zafere ulaştırmış, vaadini gerçekleştirmişti. Müslümanlar müşrikleri kovalamaya başlamışlar, nihayet karargahlarına varmışlardı. Onların yenilgileri konusunda şüphe yoktu.

Abdullah b. Zübeyr babasından nakledivor: Vallahi Hind bt. Utbe ve kadın arkadaşlarının paçalarını sıvamış kaçtıklarını görmüştüm. Az-çok neleri varsa hiçbir şey almadan bırakmışlardı.[13]

Bera b. Azib anlatıyor: Onlara yaklaştığımızda erkekleri ve kadınları ayakları çıplak olarak kaçıyorlardı.[14]

Müslümanlar müşrikleri peşlerinden kovalıyorlar, fakat yavaş yavaş silahlarını bırakıyorlar, ganimet toplamaya başlıyorlardı.

Okçuların Affedilmez Hatası

Küçük İslâm ordusu ikinci defa Mekke'ye karşı Bedir'de elde ettiği zafer kadar muazzam yeni bir zafer kaydederken okçular büyük bir hata işleyecek ve bu büyük hata savaşın sonucunu tamamen tersine çevirerek müslümanlara büyük kayıplar verdirecek, neredeyse Peygamberimiz'in (s.a.) şahadetine sebep olabilecek, Bedir'den sonra müslümanların kazandıkları şan ve şerefine kötü etki edecekti.

Daha önce Resûlullah'ın (s.a.) okçulara ister zafer ister yenilgi olsun, her iki durumda da o tepedeki yerlerinden ayrılmamaları şeklindeki kesin emirlerini belirtmiştik. Bütün bu kesin emirlere rağmen okçular müslüman kardeşlerinin düşmanın ganimetlerini toplamaya başladıklarını görünce içlerini dünya sevgisi kaplamıştı.

Birbirlerine:

- "Ganimet! Ganimet! Kardeşlerimiz galip geldiler. Neye bekliyorsunuz?" dediler. Komutanları Abdullah b. Cübeyr kendilerine Resûlullah'ın (s.a.) emirlerini hatırlattı ve:

- "Resûlullah'ın (s.a.) size söylediklerini unuttunuz mu?" dedi.

---

13 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/77.

14 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/579.

Fakat büyük çoğunluk bu ikaza önem vermedi. Komutana:

- "Vallahi, kardeşlerimizin yanına gidecek ve ganimetteki payımızı alacağız!" dediler.[15] Sonra da okçulardan kırk kişi bu tepedeki yerlerini bırakarak ganimet toplamak için İslâm ordusuna katıldılar.

Böylece müslümanların arka tarafı boş bırakıldı. Tepede Abdullah b. Cübeyr ve dokuz arkadaşından başka hiç kimse kalmadı. Bu on okçu kendilerine izin verilinceye yahut toptan şehit oluncaya ve savaş sonuçlanıncaya kadar bulundukları yeri terk etmediler.

Halid b. Velid İslâm Ordusuna Hücum Ediyor

Halid b. Velid bu değerli fırsatı ganimet bildi. Son derece hızla dönerek İslâm ordusunun arka tarafına ulaştı. Abdullah b. Cübeyr ve arkadaşlarını şehit edip müslümanları arka taraftan vurdu.

Müşrik süvarilerinden biri bir nâra attı. Bunu duyan mağlup müşrikler yeni gelişmeyi hemen fark ederek kaçmayı bırakıp geri döndüler. Müşriklerden Amra bt. Alkame el-Harisiyye adındaki bir kadın koşarak yere atılmış olan müşrik sancağını alıp kaldırdı. Müşrikler sancağın etrafında toplandılar. Birbirlerini çağırmaya başladılar. Müslümanlara karşı bir araya gelerek yeniden savaş düzenine girdiler.

Müslümanlar hem önden, hem arkadan kuşatılmış, adeta iki değirmen taşı arasında kalmışlardı.

Peygamberimiz'in Kahramanca Tavrı

Bu durumda Resûlullah (s.a.) ashabından dokuz kişilik küçük bir müfreze içinde[16] müslümanların arka tarafında[17] bulunuyordu.

Peygamberimiz (s.a.) buradan müslümanların yiğitçe mücadelelerini ve müşrikleri kovalamalarını izliyordu. Birden Halid'in süvarileri tarafından kuşatıldı. Önünde iki yol vardı:

-Ya süratle kendini ve 9 arkadaşını kurtarıp emniyetli bir yere sığınacak, kuşatılmış durumdaki İslâm ordusunu kendi kaderiyle baş başa bırakacak.

-Ya da kendini tehlikeye atarak Uhud tepelerinde sıkıştırılmış olan ordusuna giden yolu açacak, kuvvetli bir cephe teşkil etmeleri için ashabını çağıracaktı.

İşte o anda Resûlullah'ın (s.a.) dehası ve benzeri olmayan cesareti tecelli etti. Sesini yükselterek ashabına nida etti:

---

[15] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/426

[16] *Sahîhu'l-Müslim*, II/107 "Resûlullah (s.a.) Uhud günü Ensar'dan 7 kişi, Kureyş'ten 3 kişi arasında kalmıştı."

[17] *"Peygamber sizi arkanızdan çağırıyordu."* (Al-i İmran 153) mealindeki ayet buna işaret etmektedir

- "Ey Allah'ın kulları!" Halbuki o, müşriklerin onun sesini müslümanlardan önce duyacaklarını biliyordu. Buna rağmen bu hassas durumda kendini tehlikeye atarak ashabına sesleniyordu.

Hakikaten müşrikler onun sesini tanımış, müslümanlar yanına gelmeden müşrikler onun etrafını kuşatmışlardı bile...

Müslümanların Bu Durumdaki Dağınıklığı

Müslümanlara gelince; kuşatma içine düştüklerinde bir grup müslüman gaflete düşerek sadece kendilerini kurtarmaya kalkıştılar, savaştan kaçma yolunu tuttular, geride ne olduğunu bilmeden savaş alanını terk ettiler. Hatta bu gruptan bazıları Medine'ye vardılar. Bir grup ise dağa, yükseklere çıktılar. Bir grup ise dönüp müşriklerin arasında kayboldular. Birbirlerini vuran müslümanlar da oldu.

Müslüman safları arasında şiddetli bir sarsıntı olmuş, aralarında panik baş göstermişti. İçlerinden birçoğu kaybolmuştu. Nereye gittikleri bilinmiyordu. Onlar bu durumdayken:

- "Muhammed öldürüldü!" diye bağıran birinin sesini duydular. Geride kalan umutları da kaybolmuştu.

Bir kısmı savaştan elini çekmiş, silahını bırakmıştı. Bir kısmı da münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ile görüşüp Ebu Süfyan'dan kendileri için eman=teminat almasını istemeyi düşünüyordu. Bu grup silahlarını bırakıp Enes b. Nadr'ın yanına gelmişti. Enes:

- "Neyi bekliyorsunuz?" diye sordu. Onlar da:

- "Resûlullah (s.a.) öldürülmüş!" dediler. Enes b. Nadr:

- "Ondan sonra yaşayıp da ne yapacaksınız? Kalkın, Resûlullah'ın (s.a.) uğrunda can verdiği dava yolunda siz de canınızı verin." Sonra da şöyle dedi: "Allahım! Bunların -yani müminlerin- yaptıklarından sana sığınırım. Allahım şunların -yani müşriklerin- yaptıklarından sana sığınırım."

Enes b. Nadr bundan sonra ilerledi. Sa'd b. Muaz'la karşılaştı. Sa'd, Enes'e:

- "Nereye ya Eba Ömer?" dedi. Enes:

- "Cennetin kokusu ne güzel ya Sa'd! Uhud'un ardında Cennet kokusunu duyuyorum." dedi. Sonra Kureyşlilerle çarpıştı. Nihayet şehit oldu. (Paramparça olmuştu). Hiçbir yerinden tanınmayacak haldeydi. Onu savaştan sonra ancak kız kardeşi parmaklarından tanıyabilmişti. Enes b. Nadr mızrak, kılıç ve ok yarası alarak 80 küsur yerinden yaralanmıştı.[18]

[18] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/93, 96.

Sabit b. Dahdah kabilesine seslendi:

- "Ey Ensar topluluğu! Eğer Muhammed öldürüldüyse şüphesiz Allah diridir, ölmez. Dininizin uğrunda savaşın. Şüphesiz Allah size zafer verecek, size yardım edecektir!" dedi.

Ensardan bir grup Sabit'in yanına geldi. Sabit onlarla birlikte Halid b. Velid'in süvarilerine hücum etti. Halid b. Velid tarafından mızrakla vuruluncaya kadar savaşa devam etti. Arkadaşları da şehit oldu.[19]

Bu çeşit kahramanlık ve yiğitliklerle İslâm ordusunun maneviyatı tekrar düzelmişti. Teslim olma ve Abdullah b. Übeyy'den yardım isteme fikirlerinden döndüler, silahlarını alarak İslâm ordusu karargahına giden yolu yarmaya çalışan müşrik gruplarına hücum etmeye başladılar.

Müslümanlar Peygamberlerinin öldürüldüğü haberinin yalan ve uydurma olduğunu öğrenmişlerdi. Bu durum güçlerine güç katmış, çemberden kurtulmayı başarmışlar, çetin bir mücadeleden ve ateşli bir çarpışmadan sonra kuvvetli bir merkezde toplanmaya muvaffak olmuşlardı.

Müminlerden bir grup daha vardı ki; bunlar sadece Allah'ın Resûlü'nü düşünüyorlardı. Bu grup baştan beri, kuşatma harekatı esnasında da Resûlullah'ın (s.a.) yanında yer almışlardı.

Bu grubun başında Hz. Ebu Bekir Sıddîk, Hz. Ömer b. Hattab, Hz. Ali b. Ebî Talib ve başkaları bulunuyordu. Bunlar savaşçıların öncüleriydiler. Efendimiz'in (s.a.) mübarek şahsiyetinin tehlikede olduğunu görünce savaşı bırakıp onu savunan mücahitlerin öncüleri oldular.

Efendimiz'in (s.a.) Etrafında Yapılan Şiddetli Çarpışmalar

Müslüman gruplar çember içinde kalıp, müşrikler tarafından iki değirmen taşı arasındaki buğdaylar gibi öğütülmeye çalışılırken Resûlullah'ın (s.a.) etrafında çarpışmalar birden alevlenmişti.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, müşrikler çevirme harekatına giriştiklerinde Peygamberimiz'in (s.a.) etrafında sadece dokuz kişi kalmıştı. Efendimiz:

- "Bana gelin... Ben Allah'ın Resûlüyüm!" diye müslümanlara seslenince müşrikler de onun sesini duyup tanımışlar, ona doğru hücum etmişlerdi. Müslüman ordusu ulaşmadan bütün ağırlıklarıyla ona yüklenmişlerdi. Müşriklerle bu dokuz sahabi arasında sevgi, fedakarlık, yiğitlik ve kahramanlık örnekleriyle dolu şiddetli bir savaş cereyan etmişti.

---

[19] İbn Burhaneddin, *es-Siretu'l-Halebiyye*, II/22.

Müslim Enes b. Malik'den rivayet ediyor: Resûlullah (s.a.) Uhud günü Ensar'dan yedi ve Kureyş'ten -yani Muhacirlerden- iki kişi arasında bulunuyordu. Etrafı sarıldığı zaman:

- "Kim bizi onlardan korur da Cenneti kazanmak ister? Yahut cennette bana komşu olmak ister?" buyurdu.

Ensar'dan biri ileri atıldı ve şehit oluncaya kadar çarpıştı.

Sonra yine etrafı sarıldığı zaman aynı şeyi söyledi. Nihayet yedi kişi de şehit edildi. Resûlullah (s.a.) yanındaki Kureyşli Muhacir iki kişiye dönerek:

- "Arkadaşlarımız bize insaflı davranmadılar." dedi. Resûlallah bu sözüyle sebat etmeyip kaçan sahabileri kastediyordu.[20]

Bu 7 kişinin sonuncusu Umare b. Yezid b. Seken idi. Yaralanıp yere düşünceye kadar çarpıştı.[21]

Peygamberimiz'in Hayatında En Sıkıntılı Saat

Umare'nin de yere düşmesiyle Peygamberimiz sadece iki Muhacir arasında kaldı.

Buhârî ve Müslim Ebu Osman'dan rivayet ediyor: Hz. Peygamber'in yanında bu çarpışmalar sırasında Talha b. Ubeydillah ve Sa'd b. Ebi Vakkas'dan başkası kalmamıştı.[22]

Bu anlar Peygamberimiz'in (s.a.) hayatındaki en sıkıntılı anlar olup müşriklere göre kaçırılmaz bir fırsat idi. Müşrikler bu fırsatı değerlendirmede kusur etmediler. Bütün gayretlerini Peygamberimiz'e (s.a.) hücum etmek noktasında topladılar. Onu ortadan kaldırmak istiyorlardı. Utbe b. Ebi Vakkas taş atarak Efendimiz'in (s.a.) mübarek yanağına isabet ettirdi. Alt sağ dişi kırıldı. Alt dudağı yaralandı. Abdullah b. Şihab ez-Zühri Efendimiz'in (s.a.) yanına kadar vararak mübarek alnını yaraladı. İnatçı süvari Abdullah b. Kamie Efendimiz'in (s.a.) omzuna şiddetli bir şekilde vurdu. Bu darbe sebebiyle Efendimiz (s.a.) bir ay kadar rahatsız oldu. Ancak bu darbe iki zırhı parçalayamadı. İbn Kamie ikinci defa Efendimiz'in (s.a.) yanağına birincisi gibi şiddetli bir darbe indirdi. Miğferin halkalarından iki tanesi Efendimiz'in (s.a.) mübarek yanağına girdi. İbn Kamie vururken:

- "Al, ben İbn Kamie!" dedi. Efendimiz (s.a.) yüzündeki kanları silerken:

- "Allah seni rezil-rüsvay eylesin!" dedi.

---

20 *Sahihu'l-Müslim*, Bab Gazveti Uhud, II/107.

21 Az sonra müslümanlardan bir gurup Peygamberimiz'in (s.a.) yanına geldi. Kafirleri Umare'nin yanından uzaklaştırdılar. Umare'yi alıp Peygamberimiz (s.a.)'in yanına getirdiler. Peygamberimiz ayağıyla ona destek oldu. Ölürken yanağı «Peygamberimiz'in (s.a.) mübarek ayağı üzerindeydi."

22 *Sahihu'l-Buhârî*, I/527; II/581.

Sahih hadislere göre: Resûlullah'ın (s.a.) mübarek dişi kırılmıştı. Başı yaralanmış, kan akarken Efendimiz (s.a.):

- "Peygamberlerinin yüzünü yaralayan, dişini kıran bir millet nasıl kurtulur?" diyordu. Cenab-ı Hakka dua ederken şu ayet-i kerime indi:[23] "*Senin elinde (onları cezalandırmak veya affetmek hususunda) bir şey yok. Allah, ya onların tevbesini kabul eder, yahut zalim oldukları için azap eder.*" (Al-i İmran, 128.)

Taberani'nin rivayetine göre Efendimiz (s.a.) o gün şöyle buyurdu. "Peygamberinin yüzünü kanatan millete Allah şiddetle gazap etmiştir." Sonra biraz bekledi ve şöyle dedi: "Allahım! Şu kavmimi affet. Onlar bilmiyorlar."[24]

Sahih-i Müslim'de de aynı ifade naklediliyor: "Allahım! Şu kavmimi affet. Onlar bilmiyorlar."[25]

Kadı Iyaz'ın *eş-Şifa* adlı eserinde ise Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet ediliyor: "Allahım! Şu kavmime hidayet ver. Onlar bilmiyorlar."[26]

Şüphesiz müşrikler Resûlullah'ın (s.a.) hayatına son vermek amacını güdüyorlardı. Ancak yanındaki iki Kureyşli muhacir (Talha b. Ubeydillah ve Sa'd b. Ebi Vakkas) nadir bir kahramanlık örneği verdiler, benzeri görülmeyecek bir cesaretle çarpıştılar. Hatta sadece iki kişi olmalarına rağmen müşriklerin hedeflerine ulaşmasına imkân bırakmadılar. Bu ikisi Arap okçuların en mahirlerindendi. Verdikleri mücadele neticesinde müşrik müfrezesini Resûlullah'tan (s.a.) uzaklaştırmaya muvaffak oldular.

Sa'd b. Ebi Vakkas'a Efendimiz (s.a.) kendi oklarını vermiş ve "At ya Sa'd! Anam-babam sana feda olsun!" demişti[27] Peygamber Efendimiz'in (s.a.) Sa'd'dan başka hiç kimseye bu şekilde bir ifade kullanmamış olması Sa'd'ın ne derece mahir ve muvaffak olduğunu göstermektedir.[28]

Allah Tealâ, Resûlünün duasını kabul etti. İbn Aiz anlatıyor: İbn Kamie, ailesinin yanına vardı. Sürüsünün başına gitti. Sürü bir dağ başındaydı. Sürünün arasına girdi. Sürüden bir keçi onu boynuzlayıp dağın zirvesinden düşmesine ve paramparça olmasına sebep oldu. (İbn Hacer, Fethu'l-Bari, VII/373) Taberani'de ise: "Allah ona bir dağ keçisi musallat etti. Onu boynuzlayarak paramparça etti." rivayeti vardır. (İbn Hacer, Fethu'l-Bari, VII/366)

---

23 *Sahihu'l-Buhârî*, II/582; *Sahîhu'l-Müslim*, II/108.

24 İbn Hacer el-Askalânî, *a.g.e.*, VII/373.

25 *Sahîhu'l-Müslim*, Babu Gazveti Uhud, II/108.

26 Kadı Iyaz, *Kitabu'ş-Şifa bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa*, I/81.

27 *Sahihu'l-Buhârî*, I/407, II/580-581.

28 *A.y.*

Talha b. Ubeydillah'a gelince; Nesai, Cabir b. Abdillah'dan müşriklerin yanında Ensar'dan birkaç kişi kalan Resûlullah'ın (s.a.) etrafına nasıl toplandıklarını naklediyor: Cabir der ki:

"Müşrikler Resûlullah'ın (s.a.) yanına gelmişlerdi. Resûlullah (s.a.):

- "Kim bu kavme karşılık verecek?" deyince Talha:

- "Ben, ya Resûlallah!" dedi.

(Cabir daha sonra Müslim'in rivayetinden naklettiğimiz gibi, Ensar'ın ileri atılıp birer birer şehit olmasını, Ensar'dan 7 kişinin şehit olmasından sonra Talha'nın ileri atılmasını anlattı ve şöyle dedi:)

Sonra Talha 11 kişi gibi çarpıştı. Eline vurdular, parmakları kesildi. Talha bu durumu:

- "Güzel!" diye karşıladı. Peygamberimiz (s.a.):

- "Eğer Bismillah deseydin insanların gözü önünde Melekler seni semaya yükselteceklerdi." buyurdu.

Sonra da Allah müşrikleri uzaklaştırdı.[29]

Hakim *el-İklîl* kitabında, Talha'nın Uhud günü otuz dokuz veya otuz beş yara aldığını, şahadet parmağı ile orta parmağının koptuğunu, nakleder.[30]

Buhârî, Kays b. Ebi Hazim'den naklediyor: "Talha'nın sakat elini gördüm. Bu eliyle Uhud günü Peygamberimiz'i (s.a.) korumuştu."[31]

Tirmizî rivayet ediyor: Peygamberimiz (s.a.) o gün şöyle buyurmuştu: "Kim yeryüzünde yürüyen yaşayan bir şehit görmek isterse Talha b. Ubeydillah'ı görsün."[32]

Ebu Davud et-Tayalisi Hz. Aişe'den naklediyor: "Uhud günü anıldığı zaman babam Hz. Ebu Bekir şöyle dedi: O gün tamamen Talha'nın günüdür."[33]

Yine Hz. Ebu Bekir (r.a.) Talha hakkında, "Ya Talha b. Ubeydillah, vacib oldu sana cennetler... Senin için hazırlandı Huriler." diyordu.[34]

Bu hassas durumda ve sıkıntılı anda Allah görünmeyen yardımını indirdi. Buhârî ve Müslim, Sa'd b. Ebi Vakkas'dan rivayet ediyor: Uhud günü Resûlullah'ın (s.a.) yanında onu müdafaa eden iki adam gördüm. Üzerlerinde beyaz elbiseler vardı. Şid-

---

29 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/361; Nesei, *Sünen*, II/52,-53.

30 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/361.

31 *Sahihu'l-Buhârî*, I/527, II/581.

32 *Mişkatü'l-Mesabih*, II/566; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/86.

33 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/361.

34 *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, VII/82; *Şerh-i Şüzûri'z-Zeheb Haşiyesi*, s. 114.

detle çarpışıyorlardı. Bu iki adamı ne daha önce ne de daha sonra gördüm. Bir rivayette: Bunlar Cebrail ve Mikail'di denilmiştir.[35]

Sahabenin Resûlullah'ın (s.a.) Etrafında Toplanması

Bütün bu olaylar son derece süratle birkaç dakika içerisinde gelişmişti. Ancak müslümanların ön saflarında çarpışan seçkin sahabiler durumun gelişmesini tamamen görememişler, Resûlullah'ın (s.a.) sesini duyup ona koşamamışlar, onun tehlikeli bir duruma düşmesine engel olamamışlardı. Onlar ancak Resûlullah'ı (s.a.) yaralı halde bulmuşlardı.

Efendimiz'in (s.a.) yanında Ensar'dan altı kişi şehit olmuş, yedincisi yaralanıp düşmüş, Sa'd ve Talha ise son derece çetin bir mücadele vermişti.

Diğer sahabe-i kiram Efendimiz'in (s.a.) yanına vardıklarında onun etrafında etten ve silahlardan bir kale oluşturmuşlar, düşmanın darbelerinden onu korumak ve hücumlara karşı koymak için büyük gayret göstermişlerdi.

Efendimiz'in (s.a.) yanına ilk dönen, Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk (r.a.) idi.

İbn Hıbban *Sahih*'inde Hz. Aişe'den rivayet ediyor: Babam Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk anlattı: Uhud günü bütün müslümanlar Peygamberimiz'in (s.a.) yanından ayrılınca Peygamberimiz'in (s.a.) yanına ilk dönen ben oldum. O sırada onu müdafaa için çarpışan ve himaye eden bir adam gördüm ve:

- "Talha! Anam babam sana feda olsun. Talha! Anam-babam sana feda olsun." dedim.

Çok geçmeden Ubeyde b. Cerrah da bana yetişti. Sanki kuş gibi uçarak süratle geliyordu. Birlikte Peygamberimiz'in (s.a.) yanına gittik. Bir de ne görelim. Talha, Efendimiz'in (s.a.) yanında düşmüş yatıyordu. Peygamberimiz (s.a.)

- "Bakın kardeşinize... Canını teslim etti herhalde?" dedi.

O sırada Efendimiz'e (s.a.) ok atıldı, yanağına isabet etmişti. Hatta miğferin halkalarından iki tanesi yanağında kayboldu. Bu halkaları çıkarmak istedim. Ebu Ubeyde: Benim çekilmemi istedi.

- Halkalardan birini dişleriyle sımsıkı tuttu. Sonra halkayı ağzıyla çıkardı. Bunu çıkarırken Ebu Ubeyde'nin bir dişi düştü.

Hz. Ebu Bekir (r.a.) diyor ki: İkinci halkayı ben çıkarmak istedim. Ebu Ubeyde:

- İkinci halkayı da dişleriyle sımsıkı tuttu. Halkayı çıkardığında Ebu Ubeyde'nin ikinci dişi düşmüştü.

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) yine Talha ile ilgilenmemizi istedi.

[35] *Sahîhu'l-Buhârî,* II/580.

Hz. Ebu Bekir devam ediyor: Talha'ya baktık. Tedavisine başladık. Talha'ya on küsur darbe isabet etmişti.[36] (Bu da Tahla'nın mücadele ve çarpışmadaki maharet ve kahramanlığının derecesini gösterir).

Bu sıkıntılı anlarda Resûlullah'ın (s.a.) etrafında müslümanların kahramanlarından bir topluluk meydana gelmişti. Aralarında: Ebu Dücane, Mus'ab b. Umeyr, Ali b. Ebi Talib, Sehl b. Hanif, Ebu Said el-Hudri'nin babası Malik b. Sinan, Ümmü Umare Nüseybe bt. Ka'b el-Maziniyye, Katade b. Numan, Hz. Ömer b. Hattab, Hatıb b. Ebi Beltea, Sehl b. Huneyf ve Ebu Talha bulunuyordu.

Müşriklerin Baskısının Artması

Müşriklerin sayısının her an biraz daha artmasıyla birlikte hücumları da şiddetleniyor, müslümanlara olan baskıları da artıyordu. Hatta Resûlullah (s.a.) Ebu Amir el-Fasık'ın tuzak olarak açtığı hendeklerden birine düşmüş dizi yaralanmıştı. Hz. Ali (r.a.) elinden tutmuş, Talha b. Ubeydillah kucaklayarak yardımcı olmuş ve bu şekilde hendekten çıkmıştı.

Nafi' b. Cübeyr der ki: Mühacirlerden birinin şöyle dediğini duydum. Uhud'da bulundum. Resûlullah'ın (s.a.) ok yağmuruna tutulduğunu gördüm. Resûlullah (s.a.) ortadaydı. Ama hiçbiri ona isabet etmiyordu. Abdullah b. Şihab ez-Zühri'yi gördüm. O gün şöyle diyordu.

- "Bana Muhammed'i gösterin. O bana yaklaşırsa ben yaşamamalıyım (yahut onu öldürmeliyim)." Halbuki Resûlullah (s.a.) onun hemen yanı başındaydı. Yanında da hiç kimse yoktu.

Sonra ileri doğru gitti. Safvan Abdullah'ı

- "Yanındaydı. Görmedin mi?" diye azarladı. Abdullah:

- "Vallahi görmedim. Allah'a yemin ederim ki O bize gösterilmiyor. Biz dört kişi onu öldürmek üzere sözleşerek, ahdederek yola çıktık. Bir türlü bu amacımıza ulaşamadık." dedi.[37]

Eşsiz Kahramanlıklar

Müslümanlar o gün tarihin bir benzerini daha kaydetmediği muazzam fedakarlıklar, eşsiz kahramanlıklar yapmışlardı.

Ebu Talha düşmanın oklarından Efendimiz'i (s.a.) korumak için kendini ona siper ediyordu.

Enes anlatıyor: Uhud günü müslümanlar Resûlullah'ın (s.a.) yanından ayrıldıklarında Ebu Talha onun önünde bir deri kalkanla kendisine siper olmuştu.

---

36 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/95.

37 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/97.

Peygamberimiz'in (s.a.) savaşçılara baktığını gören Ebu Talha:

- "Anam-babam sana feda olsun... Bakma... Sana bir ok isabet etmesin. Biz senin yerine savaş durumunu gözleriz." diyordu.[38]

Yine Enes anlatıyor: Ebu Talha Peygamberimiz'le (s.a.) birlikte aynı kalkanı kullanıyordu. Ebu Talha güzel okçuydu. Ok attığı zaman Efendimiz (s.a.) okun düştüğü yere bakıyordu.[39]

Ebu Dücane, Resûlullah'ın (s.a.) önünde durarak göğsüyle ona siper oluyordu. Her taraftan oklar yağıyor ama Ebu Dücane hiç kıpırdamıyordu.

Hatıb b. Ebi Beltea ise Peygamberimiz'in (s.a.) mübarek dişini kıran Utbe b. Ebi Vakkas'ı takip etmiş, nihayet ona kılıçla vurarak başını gövdesinden ayırmıştı. Sonra da atını ve kılıcını almıştı. Sa'd b. Ebi Vakkas bu kardeşini (Utbe'yi) öldürmeyi son derece arzu ediyordu. Ancak bunu o değil, Hatıb başarmıştı.

Sehl b. Hanif de kahraman okçulardan biriydi. Resûlullah'a (s.a.) ölüm üzerine biat etmiş, sonra da müşrikleri geri püskürtme noktasında faal bir rol oynamıştı.

Peygamberimiz (s.a.) de bizzat ok atıyordu. Katade b. Numan Resûlullah'ın (s.a.) ok attığını rivayet etmektedir.

Abdurrahman b. Avf o gün ağzı yaralanıp da ön dişleri kırılıncaya kadar savaşmıştı. Yirmi veya daha fazla yara almıştı. Yaralarının bazıları ayağında olup daha sonra topal kalmasına sebep olmuştu.

Ebu Said el-Hudri'nin babası Malik b. Sinan Peygamberimiz'in (s.a.) yanağındaki kanı sonuna kadar emmişti. Efendimiz (s.a.) Malik'e:

- "Tükür!" dediğinde o:

- "Vallahi, kesinlikle tükürmem!" demişti, sonra da çarpışmaya devam etmişti. Efendimiz (s.a.) onun hakkında: "Kim cennet ehlinden birini görmek istiyorsa bu adama baksın." buyurmuştu. Malik b. Sinan o gün şehit oldu.

Ümmü Umare Nüseybe Hanım o gün çarpışmaya katılmıştı. Müslüman grup arasında "İbn Kamie" ile karşılaşmıştı. İbn Kamie derin bir yara bırakan şiddetli bir darbe ile Ümmü Umare'nin omzuna vurmuştu. Ümmü Umare de kılıcıyla İbn Kamie'ye birkaç defa vurmuş, fakat üzerinde üst üste iki zırh olması sebebiyle kurtulmuştu. Ümmü Umare çarpışmaya devam etmiş, on iki yara almıştı.

Mus'ab b. Umeyr Peygamberimiz'i (s.a.) İbn Kamie ve arkadaşlarının hücumundan korumak üzere son derece ateşli çarpışıyordu. Sancak onun elindeydi. Sağ koluna vurmuşlar, sağ kolu kesilmişti. Sancağı sol eline aldı. Sol kolu da kesilinceye ka-

---

[38] *Sahîhu'l-Buhârî,* II/581.

[39] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/406.

dar kâfirlerin karşısında dimdik mücadeleye devam etti. Sol kolu da kesilince göğsü ve boynuyla sancağı tutmaya çalışmış ve şehit olmuştu. Onu öldüren İbn Kamie idi. Mus'ab Peygamberimiz'e (s.a.) benzediği için şehit olunca İbn Kamie onu Peygamber zannederek müşriklerin yanına gidip

- "Muhammed öldürüldü!" diye bağırmıştı.[40]

Bunun üzerine çok geçmeden, müşrikler ve müslümanlar arasında Peygamberimiz'in (s.a.) öldürüldüğü haberi yayılmıştı. İşte bu anda Resûlullah'ın (s.a.) yanında bulunmayan ve çember içinde kalan pek çok sahabinin azimleri zayıflamış, maneviyatı çökmüş, hatta müslümanlar safında sarsıntı başlamış, panik ve karışıklık yaygınlaşmıştı.

Ancak Peygamberimiz'in öldürüldüğü haberiyle birlikte müşrikler asıl gayelerine erdiklerini zannettikleri için hücumlarını bir parça da olsa hafifletmişler, pek çoğu müslüman şehitlerin bazı organlarını kesmekle meşgul olmuşlardı.

Peygamberimiz Efendimiz (s.a.) Savaşa Devam Edip Durumu Kurtarıyor

Mus'ab şehit olunca Resûlullah (s.a.) sancağı Hz. Ali b. Ebu Talib'e verdi.Hz. Ali şiddetli bir şekilde çarpışmaya devam etti. Oradaki diğer sahabiler de zaman zaman savaşarak, zaman zaman müdafaa durumuna geçerek eşsiz kahramanlık örnekleri verdiler.

Resûlullah (s.a.) çember içindeki İslâm ordusuna giden yolu açıp onların yanına varmaya muvaffak oldu. Onu ilk defa tanıyan Ka'b. b. Malik oldu. Onu tanır tanımaz en yüksek sesiyle:

- "Ey müslümanlar! İşte Resûlullah!" diye bağırdı. Bu ses müslümanların kulaklarına varmıştı bile. Müslümanlar hemen Peygamberimiz'in (s.a.) etrafında toplanmıştı. Sayıları otuza varmıştı bir anda.

Bu toplanmadan sonra Resûlullah (s.a.) düzenli bir şekilde dağa doğru çekildi. Müşrikler bu çekilmeye engel olmak için hücumların dozunu arttırıyorlar. Fakat İslâm aslanlarının yiğit mücadelesi karşısında amaçlarına ulaşamıyorlardı.

Müşriklerin süvarilerinden Osman b. Abdillah b. Mugira Peygamberimiz'e (s.a.) doğru ilerleyerek:

- "O kurtulursa bana kurtuluş yok!" diyordu. Efendimiz (s.a.) ona karşı çıkmak için davrandı. Ancak süvarinin atı bir hendekte tökezledi. Haris b. Samt atın ayağına kılıçla vurarak atı çökertti. Sonra da Osman'ı halletti. Kılıcını alıp Resûlullah'a yetişti.

Mekke atlılarından başka biri Abdullah b. Cabir Haris b. Samt'a hücum etti. Omzuna vurarak yaraladı. Müslümanlar da onu alıp taşıdılar. Kırmızı sarıklı yılmaz kahraman Ebu Dücane ise Abdullah b. Cabir'e hücum ederek onu öldürdü.

---

[40] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/73, II/80-83; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/97.

Müslümanlar düzenli bir şekilde dağa çekilmişler ve artık kendilerini emniyete almışlardı.

Übeyy b. Halef'in Öldürülmesi

İbn İshak anlatıyor:

Peygamberimiz (s.a.) dağa çekildikten sonra Übeyy b. Halef müslümanlara şöyle nida etmeye başladı:

- "Muhammed nerede? O kurtulursa ben kurtulmam!" müslümanlar:

- "Ya Resûlallah !.. Bizden birisi ona cevap versin mi?" dediler. Efendimiz:

- "Bırakın onu, gelsin." buyurdu. Biraz yaklaşınca da Haris b. Samtı'tan aldığı mızrakla onu yaraladı. Aldığı bu yarayla atından düşen Übeyy birkaç defa yuvarlandı.

Boynunda büyük bir yara açılmıştı; kan akarak Kureyş'in yanına dönünce:

- "Vallahi, Muhammed beni öldürdü." dedi. Ona:

- "Senin kalbin değişmiş, vallahi sende değişiklik var." dediler. Übeyy:

- "Bana Mekke'deyken: Seni ben öldüreceğim." demişti.[41] Vallahi yüzüme tükürseydi bile beni öldürürdü." dedi.

Allah düşmanı, müşrikler Mekke'ye doğru dönerken kan kaybından yolda öldü.[42]

Ebu'l-Esved'in Urve'den naklettiğine göre: Ölmeden önce öküz gibi böğürüyor ve şöyle diyordu: "Nefsim elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, ben de olan şu ağrı Zü'l-Mecaz halkında olsa toptan ölürlerdi."[43]

Müşriklerin Son Hücumu

İbn İshak der ki: Resûlullah (s.a.) dağda iken Kureyş'ten Ebu Süfyan ve Halid b. Velid komutasında bir grup dağa tırmanmıştı. Peygamberimiz (s.a.):

- "Onların bizim üstümüze çıkması hiç de iyi değil" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer b. Hattab ve beraberindeki muhacir grubu onları dağdan inmek mecburiyetinde bıraktılar.[44]

"Megazi'l-Emevi" den nakledildiğine göre; müşrikler dağa tırmanınca Efendimiz (s.a.) Sa'd b. Ebi Vakkas'a:

- "Onları geri çevir," dedi. Sa'd:

---

[41] Übeyy b. Halef Peygamberimiz (s.a.) Mekke'deyken, "Ya Muhammed! Ben de besili bir at var. Bu atı her gün mısırla besliyorum. Onun üzerinde seni öldüreceğim." demiş. Peygamberimiz (s.a.) de, "İnşaallah, ben seni öldüreceğim." demişti.

[42] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/84; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/97.

[43] Muhtasar Sîretü'r-Resûl, s. 250.

[44] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/95.

- "Tek başıma onları nasıl geri çevirebilirim?" diye sordu.

Efendimiz (s.a.) aynı sözü üç defa tekrarladı. Sa'd bir ok aldı. Müşriklerden birine attı ve öldürdü. Sa'd diyor ki: "Sonra aynı oku alıp diğerine attım. Onu da öldürdüm. Sonra aynı oku tekrar alıp başka birine attım. Onu da öldürdüm. Diğerleri de yerlerinden indiler. Bu ok mübarektir, dedim ok torbasında onu daima sakladım." Bu ok ölünceye kadar Sa'd'ın yanında kaldı. Öldükten sonra da çocukları muhafaza ettiler.

Şehitlerin Organlarının Kesilmesi

Bu hücum Kureyşlilerin Peygamberimiz'e (s.a.) karşı yaptıkları son hücumdu. Onun durumunun ne olduğunu tam manasıyla öğrenemeyip büyük bir ihtimalle öldürülmüş olduğu kanaatine varınca yerlerine döndüler. Mekke'ye dönüş için hazırlığa başladılar.

Kureyşlilerden bir kısmı -bilhassa kadınlar- müslüman ölülerin yanına gidip, bazı organlarını kesmeye başladılar. Kulaklarını, burunlarını, hayalarını parçalıyor karınlarını deşiyorlardı.

Hind bt. Utbe, Hz. Hamza'nın ciğerini parçalamış, çiğnemeye başlamıştı. Yiyemeyince de atmıştı. Kulak ve burnunu da boynuna kolye yapmıştı.[45]

Müslüman Kahramanların Savaşın Sonuna Kadar Savaşma Kabiliyetleri

Savaşın bu son anlarında müslüman kahramanların çarpışmadaki kabiliyetlerinin derecesini ve Allah yolunda can verme hususunda ne kadar istekli olduklarını gösteren iki hadise meydana gelmişti:

1. Kab' b. Malik anlatıyor: Müslümanlarla birlikte Uhud'da bulundum. Müşriklerin, müslüman ölülerin bazı organlarını kestiklerini görünce kalkıp yanlarına gittim. Bir de ne göreyim: Müşriklerden biri savaş aletlerini toplayıp müslüman ölülerin yanından geçip şöyle diyordu:

- "Koyun etleri gibi çürüyün bakalım!"

Müslümanlardan biri de elinde silah o müşriki bekliyordu.

Kâfir, müslümandan hem silah hem de bedenen üstündü. Beklemeye devam ettim. Nihayet karşı karşıya geldiler. Müslüman kâfirin beline öyle bir vurdu ki adamı neredeyse iki parçaya böldü. Sonra müslüman yüzünü açıp:

- "Nasıl, gördün mü ya Ka'b? Ben Ebu Dücane'yim." dedi.[46]

2. Mümin kadınlardan bir grup savaştan sonra çarpışma alanına geldi. Enes anlatıyor: Hz. Aişe bt. Ebu Bekir ve Ümmü Süleym'i gördüm. Paçalarını sıvamışlardı.

---

[45] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/90.

[46] İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, IV/17.

Sırtlarında kırbalarla su taşıyor, mücahitlere su veriyorlardı. Sonra tekrar dönüp, kırbaları dolduruyorlar, getirip mücahitlere su veriyorlardı.[47]

Hz. Ömer der ki: Ümmi Üleym Uhut günü kırbalarla bize su veriyorlardı.[48]

Bu kadınlar arasında Ümmü Eymen de bulunuyordu. Ümmü Eymen müslümanların dönüp Medine'ye gitmek istediklerini görünce yerden toprak alıp yüzlerine saçmaya başladı. Onlardan bazılarına şöyle diyordu:

- "İşte dikiş-nakış! İşte kılıcın!"

Ümmü Eymen sonra savaş alanına koşmuş, yaralılara su vermeye başlamıştı. Hıbban b. Araka Ümmü Eymen'e ok atmış, o da yere düşüp üstü-başı açılmıştı. Allah düşmanı katıla katıla gülüyordu. Bu durum Peygamberimiz'e (s.a.) ağır gelmişti. Sa'd b. Ebi Vakkas'a bir ok vermiş ve

- "At!" demişti.

Sa'd'ın attığı ok Hıbban'ın boğazına saplandı. Yüzüstü yere düşüp üstü-başı açıldı. Peygamberimiz (s.a.) de dişleri görününceye kadar güldü. Sonra da:

- "Sa'd kadının öcünü aldı. Allah Sa'd'ın duasını kabul etti." dedi.[49]

Resûlallah (s.a.) Dağa Çekildikten Sonra

Resûlullah (s.a.) dağdaki karargaha yerleştikten sonra Hz. Ali b. Ebi Talib kırbasına Mihras Suyu'ndan doldurdu. (Mihras: Çok su alan oyulmuş bir kayadır. Bir rivayete göre: Uhud'da bir pınardır.) Hz. Ali bu suyu içmesi için Resûlullah'a (s.a.) getirdi. Suda koku hissettiği için içmedi. Sadece yüzündeki kanları yıkadı. Başına su döküyor ve:

"Peygamberinin yüzünü kanatanlara Allah şiddetle gazap etmiştir." diyordu.[50]

Kızı Fatıma yüzünü yıkıyor, Hz. Ali su döküyordu. Hz. Fatıma suyun kanı arttırmaktan başka bir faydası olmadığını görünce bir parça hasır alıp onu yakmış ve yaraya bağlamış ve böylece kan durmuştu.[51] Muhammed b. Mesleme tatlı içme suyu getirdi. Peygamberimiz (s.a.) ondan içip, getirene hayırla dua etti.[52] Yaralarının tesiriyle öğle namazını oturarak kıldı. Müslümanlar da namazlarını onun arkasında oturarak kıldılar.[53]

Müşrikler dönüş hazırlıklarını tamamlayınca Ebu Süfyan dağa doğru çıkıp bağırdı:

---

47 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/403, II/581.

48 *A.g.e.*, I/403.

49 İbn Burhaneddin, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, II/22.

50 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/85.

51 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/584.

52 İbn Burhaneddin, *a.g.e.*, II/30.

53 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/87.

- "Aranızda Muhammed var mı?" Ashab-ı kiram cevap vermedi.

- "Aranızda İbn Ebi Kuhafe (Ebu Bekir) var mı?" diye sordu. Cevap vermediler.

- "Aranızda Ömer b. Hattab var mı?" diye sordu. Cevap vermediler.

Peygamberimiz (s.a.) cevap vermelerini men etmişti. Ebu Süfyan'ın bu üç kişiyi sormasının sebebi kendisi ve halkının İslâm'ın bunlarla ayakta durduğunu bilmesiydi. Ebu Süfyan:

- "Demek bu meseleyi artık hallettik." dedi. Hz. Ömer kendini tutamadı ve:

- "Ey Allah'ın düşmanı! İsmini söylediklerinin hepsi sağdır! Allah seni üzecek olan durumu muhafaza etti." dedi. Ebu Süfyan:

- "Hübel yücedir!" dedi.

Peygamberimiz (s.a.) ashabına:

- "Cevap vermiyor musunuz?" dedi. Onlar da:

- "Ne diyelim?" dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah en yüce ve en uludur! deyin" buyurdu. Onlar da bunu söylediler. Bunun üzerine Ebu Süfyan:

- "Bizim Uzza'mız var. Sizin Uzza'nız yok." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) ashabına:

"Cevap vermiyor musunuz?" dedi. Onlar da:

- "Ne diyelim?" dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah bizim en büyük yardımcımızdır. Sizin yardımcınız yok! deyin." buyurdu. Onlar da bunu söylediler. Bunun üzerine Ebu Süfyan:

- "Bedir gününe karşılık bu gün! Harb nöbetleşedir!" dedi.

Hz. Ömer cevap verdi:

- "Eşit değiliz. Bizim ölülerimiz (şehitlerimiz) Cennet'te.. Sizin ölüleriniz Cehennem'dedir." dedi. Ebu Süfyan:

- "Yaklaş ya Ömer!" dedi. Resûlullah (s.a.):

- "Ona git! Nesi var bak!" dedi. Hz. Ömer de gitti. Ebu Süfyan ona:

- "Allah aşkına ya Ömer! Biz Muhammed'i öldürdük mü?" diye sordu. Hz. Ömer:

- "Allah için.. Hayır! O şu anda senin sözünü işitiyor." dedi.

Ebu Süfyan: - "Sen bana göre İbn Kamie'den daha doğru sözlü ve daha vefakarsın." dedi.[54]

---

54 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/93-94; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/94; *Sahihu'l-Buhârî*, II/579.

İbn İshak anlatıyor:

Ebu Süfyan ve beraberindekiler ayrılırken:

- "Gelecek yıl Bedir'de buluşalım" dedi. Peygamberimiz (s.a.) ashabından birine:

- "Evet, de... Bu söz sizinle bizim aramızda buluşma sözü olsun." dedi.[55]

3. UHUD SAVAŞI SONRASI

Müşriklerin Durumunu Tetkik Etme

Bundan sonra Resûlullah (s.a.) Hz. Ali'yi müşrik ordusu tarafına göndererek: "Mekkelilerin durumunu incele. Bak, ne yapıyorlar? Nereye gidiyorlar? Atları hazırlayıp develeri yüklemişlerse, Mekke'ye gidiyorlar, demektir. Atlara binip de develeri de önlerinden sürüyorlarsa Medine'ye gidiyorlar, demektir. Nefsim elinde olan (Allah)a yemin ederim ki; Medine'ye doğru gidiyorlarsa onlara doğru yürüyüp çarpışırım." dedi.

Hz. Ali diyor ki: Müşriklerin ne yaptığını görmek için durumlarını inceledim. Atları hazırladılar, develeri yüklediler ve Mekke'ye doğru yola çıktılar.[56]

Şehit ve Yaralıları Yoklama

Kureyş'in Mekke'ye hareketinden sonra müslümanlar şehit ve yaralılarla ilgilenmeye başladılar.

Zeyd b. Sabit anlatıyor: Resûlullah (s.a.) Uhud günü beni Sa'd b. Rabi'i aramak üzere gönderdi. Bana dedi ki:

- "Eğer onu görürsen benim selamımı söyle ve ona: Resûlullah (s.a.) ne durumda olduğunu soruyor, de."

Zeyd diyor ki: şehitler arasında dolaşmaya başladım. Sa'd b. Rabi'in yanına geldiğimde son anlarını yaşıyordu. Mızrak, kılıç ve ok yarası olarak yetmiş kadar yara almıştı. Ona:

- "Ya Sa'd! Resûlullah (s.a.) sana selam ediyor ve ne durumda diye soruyor." dedim. Sa'd,

- "Allah'ın selamı Resûlullah'ın da üzerine olsun. Ona benim: Cennetin kokusunu duyuyorum, dediğimi söyle. Ensara da: Kıpırdayan gözleriniz olduğu (yaşadığınız) müddetçe Allah Resûlü'nün yanında iken, onun başına bir şey gelirse Allah katında hiçbir özrünüz olmaz." dediğimi bildir." dedi. Daha sonra ruhunu teslim etti.[57]

---

[55] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/579.

[56] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/94 "Fethul-Bari"de müşrikleri izlemek için çıkanın Sa'd b. Ebi Vakkas olduğu zikredilmektedir (VII/347).

[57] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/96.

Müslüman yaralılar arasında Usayrim'i (Amr b. Sabit) gördüler. Ölmesine pek az kalmıştı. Daha önce İslâm'a davet ediyorlar, kabul etmiyordu. Ashab-ı kiram:

- "Bu Usayrim'i buraya kadar getiren sebep ne? Halbuki biz onun İslâm'ı inkâr ettiğini biliyorduk." dediler. Sonra da kendisine:

- "Senin buraya gelmene sebep ne? Kavmine bağlılık mı, ırkçılık duygusu mu, yoksa İslâm'ı kabul etmen mi?" diye sordular. Usayrim:

- "İslâm'ı kabul etme arzusudur. Allah'a ve Resûlü'ne iman ettim. Sonra da Resûlullah'la (s.a.) birlikte onun yanında çarpıştım. Şimdi de gördüğünüz durumdayım." dedi ve canını verdi.

Bu durumu Resûlullah'a (s.a.) anlattılar:

- "O, cennet ehlindendir." buyurdu.

Ebu Hüreyre der ki: (Müslüman olup derhal cihada katıldığı için) Usayrim'e hiç namaz kılmak nasib olmadı."

Yaralılar arasında Kuzman'da vardı. Kuzman o gün kahramanca çarpışmış, tek başına yedi veya sekiz müşriki öldürmüştü. Kuzman'ı yaralarının etkisiyle yere düşmüş halde buldular. Alıp Zufroğulları yurduna götürdüler.

Müslümanlar kendisine:

- "Müjdeler olsun sana!" dediklerinde, Kuzman:

- "Vallahi ben kavmimin milletimin şerefi için çarpıştım. Yoksa çarpışmazdım." demişti. Yaraların ağrısı şiddetlenince de intihar etti.

Peygamberimiz'in (s.av.) yanında Kuzman'ın adı geçtiği zaman Peygamberimiz;

- "O cehennemliktir!" derdi.[58]

İşte "Allah'ın adının yücelmesi, Allah davasının yükselmesi" için mücadele dışında, milliyetçilik, ırkçılık veya başka bir gaye ile mücadele verenlerin acı sonucu budur. İsterse böyle kimseler İslâm bayrağı altında, hatta Resûlullah ordusu içinde, sahabeler arasında din düşmanlarına karşı çarpışmış olsalar da yine kurtulamazlar.

Bunun tam tersi bir hadise daha cereyan etmişti Uhud Günü...

Yaralıların arasında Sa'lebeoğulları Yahudilerinden biri vardı. Adı Muhayrık idi. Yakınlarına:

- "Ey Yahudi topluluğu! Vallahi Muhammed'in size galib geleceğini kesinlikle biliyorsunuz." derdi, Yahudiler de:

- "Bugün günlerden Cumartesi!" dediler. O da;

---

58 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/97, 98. İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/88.

- "Sizin Cumartesiye hürmet inancınız da yok." dedi. Kılıcını ve diğer silahlarını aldı ve:

- "Ölürsem malım-mülküm Muhammed'in olsun. Dilediği şekilde kullansın." dedi. Sonra savaşa katıldı ve öldürüldü.

Peygamberimiz (s.a.) onun hakkında:

"Muhayrık Yahudilerin en hayırlısıdır." demişti.[59]

Şehitlerin Toplanıp Defnedilmesi

Peygamberimiz (s.a.) şehitlere bakıp şöyle buyurdu: "Ben onlara şahidim. Şüphesiz Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki Allah onu kıyamet gününde yarası kanadığı halde, kanı kan renginde, kokusu misk kokusu olarak diriltmiş olmasın."[60]

Sahabeden bazıları ölülerini Medine'ye nakletmek istiyordu. Peygamberimiz (s.a.) onlara ölülerini Uhud savaş alanında bulundukları yerde defnetmelerini ve yıkamamalarını, sadece zırh ve deri giyecekleri çıkarıp normal elbiseleriyle defnetmelerini emretti.

Bir kabre iki veya üç kişi defnediliyor, bir kefenle iki kişi kefenleniyordu sonra da:

- Bu ikisinden hangisi daha çok Kur'an-ı Kerim biliyor?" diye soruyor, Daha çok Kur'an-ı Kerim bileni mezarda öne geçiriyor,

- "Ben kıyamet gününde onlara şahidim." diyordu.

Aralarındaki sevgi bağlılığı kuvvetli olması sebebiyle Abdullah b. Amr b. Haram ile Amr b. Cemuh aynı kabre konmuştu.[61]

Hanzala'nın naşını bulamadılar. Tekrar aradıklarında yerden yüksekçe bir yerde naşından su damlar halde buldular. Resûlullah (s.a.) ashabına Hanzala'yı meleklerin yıkadığını bildirdi. Sonra da:

- "Ailesine sorun. Durumu neydi?" buyurdu. Ailesine sordular. O da cünüp olduğu halde (cihat emrine hemen uymak için yıkanamadığını) söyledi. Bu sebeple Hanzala: "Gasilü'l-Melaike" (Melekler tarafından yıkanmış kimse) diye adlandırıldı.[62]

Peygamberimiz, amcası ve sütkardeşi Hz. Hamza'nın acı durumunu görünce üzüntüsü arttı. Halası Safiyye kardeşi Hz. Hamza'yı görmek istiyordu. Peygamberimiz, oğlu Zübeyr'e, kardeşinin başına geleni görmemesi için annesini bu isteğinden vazgeçirmesini emretti.

---

59 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/88-89.

60 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/98.

61 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/98, *Sahihu'l-Buhârî*, II/584.

62 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/94

Safiyye (r.a.) ise:

- "Niçin? Bana bildirdiğine göre kardeşimin bazı uzuvları kesilmiş... Bu ona Allah yolunda yapıldı. Onun bu durumu elbette bizi üzüyor ama inşaallah sabredecek ve sevabını yalnız Allah'tan bekleyeceğim." dedi. Gelip kardeşini gördü, cenaze namazını kıldı. Dua edip, "*innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn..*" dedi ve onun için istiğfar etti.

Bundan sonra da Peygamberimiz (s.a.) Hz. Hamza'nın, kız kardeşinin oğlu ve sütkardeşi Abdullah b. Cahş'la birlikte gömülmesini emretti.

Abdullah b. Mes'ud der ki: Peygamberimiz'i Hz. Hamza için ağladığından daha çok başka bir şey için ağladığını görmedik. Onu kıble tarafına koydu, sonra cenazesinin başında durdu. Yüksek sesle katıla katıla ağladı.[63]

Gerçekten şehitlerin manzarası ciğerleri parçalayacak kadar korkunçtu.

Habbab der ki: Hz. Hamza için bir hırkadan başka bir şey bulunmadı. Baş tarafına konulduğunda ayakları açıkta kalıyordu. Ayak tarafına konulduğunda başı açıkta kalıyordu. Neticede yine baş tarafına kondu. Ayaklarına da izhir otu konarak kefenlendi.[64]

Abdurrahman b. Avf der ki: Mus'ab b. Umeyr şehit edildi. O benden daha hayırlı idi. Başını örtünce ayakları açıkta kalan, ayağını örtünce başı açılan bir hırka ile kefenlendi.

Aynı durumu Habbab da nakletmektedir. Ancak onun hadisinde:

Peygamberimiz bize: "O hırka ile başını örtün, ayaklarına da izhir otu koyun." ilavesi vardır.[65]

Resûlallah (s.a.) Rabbine Dua Ediyor

İmam Ahmed b. Hanbel rivayet ediyor: Uhud günü savaş bitip müşrikler çekilince Peygamberimiz ashabına:

- "Saflarınızı düzeltin... Rabbime hamdü senada bulunacağım." dedi. Ashab-ı kiram da arkasında saf saf durdular. Peygamberimiz'e elini açıp Rabbine şöyle niyazda bulundu.

"Allahım! Hamd tamamen sana mahsustur. Allahım! Genişlettiğini daraltan yoktur. Daralttığını genişleten yoktur. Dalalete düşürdüğüne hidayet veren yoktur. Hidayet verdiğini dalalete düşüren yoktur. Vermediğini veren yoktur. Verdiğine de mani olan yoktur. Uzaklaştırdığını yaklaştıran yoktur. Yaklaştırdığını uzaklaştıran yoktur.

63 İbn Şazan rivayet etmiştir. Bkz. Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s. 255.

64 Ahmed b. Hanbel "*Müsned*"inde rivayet etmiştir. *Mişkatül-Mesabih*, I/140.

65 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/579, 584.

Allahım! Bereket, rahmet, fazilet ve rızkını genişlet!

Allahım! Değişmeyen, daimi Naîm cennetini istiyorum. Allahım! Sıkıntı gününde yardımını istiyorum, korku günü güven istiyorum.

Allahım! Bize verdiğin yahut vermediğin şeylerin şerrinden sana sığınıyorum. Allahım! Bize imanı sevdir, kalplerimizdeki imanı da güzelleştir. Küfrü fasıklığı ve masiyet işlemeyi bize çirkin göster. Bizi doğru yolda olanlardan eyle.

Allahım! Bizi müslüman olarak yaşat. Müslüman olarak öldür. Bizi rezil-rüsvay olmadan, fitneye düşmeden salihler arasına kat... Allahım Peygamberini yalanlayan, senin yoluna engel olan kâfirleri helâk eyle... Onlara azabını indir. Allahım! kendilerine kitap verilip de Hak olan Allah'ı inkâr edenleri de helâk eyle!"[66]

Medine'ye Dönüş

Peygamberimiz (s.a.) şehitleri defnedip Cenab-ı Hakk'a hamdü sena edip niyazda bulunduktan sonra Medine'ye doğru yola çıktı.

Savaş esnasında müminlerde görülen sevgi ve fedakarlık örnekleri sadık mümin kadınlarda da görüldü.

Peygamberimiz (s.a.) yolda Hamne bt. Cahş ile karşılaştı. Kardeşi Abdullah b. Cahş'ın şehit olduğu bildirilince "innâ lillâh..." deyip onun için istiğfarda bulundu. Sonra dayısı Hz. Hamza b. Abdilmuttalib'in şehit olduğu haberi verilince yine "innâ lillâh..." deyip onun için Cenab-ı Hak'tan mağfiret diledi. Sonra da kocası Mus'ab b. Umeyr'in şehit olduğu söylenince kendini tutamayıp çığlık attı.

Peygamberimiz (s.a.) de: "Kadının hayatında kocanın ayrı bir yeri vardır." buyurdu.[67]

Yine Dinaroğullarından bir kadınla karşılaştılar. Uhud'da kadının kocası kardeşi ve babası şehit olmuştu. Kendisine şehit oldukları haberi verilince:

- "Resûlullah (s.a.) ne durumda?" diye sordu.

- "İyidir.. ya hatun... O, arzu ettiğin gibi Allah'a hamd ediyor" dediler.

- "Gösterin de göreyim" dedi. Gösterilince de:

- "Senden sonra her musibet hiçtir" dedi.[68]

Ümmü Sa'd b. Muaz süratle geliyordu. Sa'd ise atının gemini tutmuştu. Sa'd.

- "Ya Resûlallah! Bu annemdir" dedi, Peygamberimiz:

- "Hoş gelmiş!" dedi ve bekledi.

---

[66] Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/424.

[67] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/98.

[68] İbn Hişam, *a.g.e.* II/99.

Kadın yaklaştığında oğlu Amr b. Muaz'ın şehit olduğu haberini verip başsağlığı diledi. Kadın:

- "Seni sağ-salim gördüm ya, bu musibet çok sayılmaz." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) sonra Uhud'da şehit olanların ailelerine dua edip şöyle dedi:

- "Ya Ümmü Sa'd! Müjdeler olsun sana! O şehitlerin ailelerine de şehit yakınlarıyla Cennet'te hep birlikte olacaklarını müjdele. Onların kendi ailelerine şefaat edeceklerini müjdele." Ümmü Sa'd:

- "Allah'ın verdiği bu duruma razıyız, ya Resûlallah! Artık bundan sonra onlara kim ağıt yakar?"

Sonra da: Ya Resûlallah! O şehitlerin geride bıraktıkları yakınlarına dua et." dedi...

Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Allahım! Kalplerindeki üzüntüyü gider... Musibetlerinin tesirini azalt, şehitlerin geride bıraktıkları yakınlarına lütufla muamele et." diye dua etti.[69]

Resûlallah (s.a.) Medine'de

Peygamberimiz (s.a.) bu günün -H. 3. yıl 7 Şevval Cumartesi günü akşamı Medine'ye vardı. Evine vardıklarında kılıcını kızı Hz. Fatıma aldı. Peygamberimiz (s.a.) "Bu kılıcın kanını yıka, yavrum! Vallahi bugün bana sadık yar oldu." buyurdu.

Hz. Ali de kılıcını hanımına vererek:

- "Bunun da kanını yıka. Vallahi, bugün bana sadık bir yar oldu." dedi.

Peygamberimiz (s.a.):

- "Eğer sen savaşta sadık ve vefakar isen, seninle birlikte Sehl b. Hanif ve Ebu Dücane de sadık vefakar mücahit idiler." buyurdu.[70]

İki Tarafın Kayıp Sayısı

Rivayetler müminlerin şehit sayısının yetmiş olduğunda ittifak etmektedir. Bunun büyük çoğunluğu Ensar'dandı. Kırk bir kişi Hazrec'ten ve yirmi dört kişi Evs'ten olmak üzere Ensar'dan altmış beş kişi şehit oldu. Yahudilerden sadece bir kişi öldürülürken Muhacir şehitlerin sayısı dört idi.

İbn İshak müşriklerin ölü sayısının yirmi iki olduğunu bildirmektedir. Meğazi ve Siyer alimlerinin anlattığı şekilde savaşın değişik safhalarında ölen müşriklerin isimleri de dahil olmak üzere savaş bütün teferruatıyla incelendikten sonra yapılacak ince

---

69 İbn Burhaneddin, *es-Siretü'l-Halebiyye*, II/47.

70 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/100.

bir istatistik müşriklerin ölü sayısının yirmi iki değil otuz yedi olduğunu ifade etmektedir.[71]

Medine'de Olağanüstü Durum

Müslümanlar Uhud Savaşından döndükten sonra H.3. yıl 8 Şevval Pazar gecesini olağanüstü bir şekilde geçirdiler.

Yorgun ve bitkin oldukları halde geceyi, Medine'nin giriş ve çıkışlarında, bilhassa eşsiz liderleri Resûlullah'ın (s.a.) evi önünde nöbet bekleyerek geçirdiler. Çünkü her taraftan şüpheli haberler gelmeye devam ediyordu.

Hamrau'l-Esed Gazvesi

Peygamberimiz (s.a.) son durumu düşünüp inceledi. Müşrikler savaş alanında kazandıkları zafer ve galibiyetten pek bir şey elde edemediklerini düşünürlerse, mutlaka pişman olacaklar ve ikinci bir defa Medine'yi işgal edebilmek için yoldan geri dönecekler, diye korkuyordu. Bu sebeple Mekke ordusunu takip harekatını uygulamaya karar verdi.

Meğazi müellifleri özetle şöyle demektedirler: Peygamberimiz Uhud Savaşının ertesi günü -yani H. 3. yıl 8 Şevval Pazar günü- sabahı bütün müslümanlara duyuruda bulundu ve:

- "Savaşa katılmayanlar bizimle gelmesin!" dedi. Abdullah b. Übey

- "Ben de sizinle geleyim mi?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Hayır!" dedi.

Müslümanlar son derece yaralı ve korku içinde oldukları halde bu davete derhal icabet ettiler:

- "Dinliyor ve itaat ediyoruz." dediler. Ancak Cabir b. Abdillah izin istedi ve:

- "Ya Resûlallah! Senin katıldığın her gazvede olmayı candan arzu ediyorum. Babam kız kardeşlerimi bana emanet etti. Dolayısıyla Uhud'da bulunamadım. Bana izin ver de seninle birlikte bu gazveye katılayım." dedi. Peygamberimiz de ona izin verdi.

Peygamberimiz (s.a.) beraberindeki müslümanlarla birlikte Medine'den 8 mil uzaklıkta "Hamrau'l-Esed" denilen yere kadar gittiler. Orada karargah kurdular.

Ma'bed b. Ebi Ma'bed el-Huzai orada Resûlullah'a (s.a.) gelip müslüman oldu. (Halbuki bir rivayete göre: Müşrik olarak kaldı. Ancak Huzaaoğullarıyla Haşimoğulları arasında anlaşma olduğu için Peygamberimiz'e (s.a.) iyi muamele ediyordu) Ma'bed:

---

71 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/122-129; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/351; M. Ahmed Ba-Şümeyl, *Gazvetü Uhud*, s. 278-280

- "Ya Muhammed!.. Ashabının arasında senin başına gelen musibet bizi çok üzdü. Allah'ın sana afiyet vermesini temenni ediyoruz" dedi.

Peygamberimiz (s.a.) de ona Ebu Süfyan'a gidip onu rezil-rüsvay etmesini emretti.

Peygamberimiz'in (s.a.) müşriklerin Medine'ye dönme düşüncesinden korkması gerçekten yerinde bir endişeydi. Çünkü müşrikler Medine'den 36 mil mesafedeki "Ravha"da konakladıklarında birbirlerini ayıpladılar. Birbirlerine:

- "Hiçbir şey yapmadınız. Onların güçlerini kırdınız, sonra da öylece bıraktınız. Onların size karşı ordu toplayabilecek asıl ileri gelenleri sağ kaldı. Haydi dönüp onların kökünü kazıyalım." dediler.

Ancak bu görüş iki tarafın gücünü ve maneviyatını doğru bir şekilde takdir edemeyenlerin ortaya attığı sathi bir görüştü. Bu sebeple mesullerden Safvan b. Ümeyye bu görüşe karşı çıktı. Safvan:

- "Ey Kureyşliler! Geri dönmeyin. Ben Muhammed'in savaşa katılmayanları da toplayıp geleceğinden korkuyorum. Üstünlük sizdeyken dönün. Çünkü ben geri dönerseniz üstünlüğün sizde kalıp kalmamasından emin değilim." dedi.

Ancak bu görüş ezici çoğunluğun görüşü karşısında reddedildi. Mekke ordusu Medine'ye doğru yürüme kararını oybirliğiyle benimsedi. Fakat Ebu Süfyan ordusuyla birlikte yerinden ayrılmadan Ma'bed b. Ebi Ma'bed el-Huzai geldi. Ebu Süfyan onun müslüman olduğunu bilmiyordu. Ma'bede:

- "Oralarda ne haber var?" diye sordu. Ma'bed:

- "Muhammed! Muhammed'i gördüm. Ashabıyla birlikte yola çıkmış geliyordu. Hiç benzerini görmediğim büyük bir toplulukla birlikte sizi arıyordu. Size karşı kinle tutuşmuşlardı. Uhud'da bulunmayanlar da katılmıştı kendilerine. Kaçırdıkları bu fırsattan dolayı pişman olmuşlar. İçlerinde size karşı benzerini görmediğim büyük bir intikam ve kızgınlık vardı." dedi. Ebu Süfyan:

- "Yazık! Neler söylüyorsun?" dedi, Ma'bed:

- "Vallahi buradan ayrılır ayrılmaz İslâm ordusunun atlarının alınlarını görürsün, yahut bu tepenin arkasından ordunun ilk kısmı görünür." dedi.

Ebu Süfyan:

- "Tekrar ikinci defa bir araya geldik... Köklerini kazımak için.." dedi. Ma'bed:

- "Sana tavsiyem: Üzerlerine gitme!" dedi.

İşte o anda Mekke ordusunun azim ve gayreti çökmüş, korku ve titreme kaplamıştı kendilerini. Selameti Mekke'ye dönüşte buldular. Ancak Ebu Süfyan İslâm ordusuna karşı propaganda dolu bir sinir harbine başladı. Belki bu ordunun kovalama harekatına mani olmakta başarılı olabilirdi.

Abdükaysoğullarından Medine'ye doğru giden bir kafile Ebu Süfyan'a uğramıştı. Ebu Süfyan:

- "Acaba siz Muhammed'e benden bir mektup ulaştırabilir misiniz? Dönüşte Mekke'ye gelirseniz Ukaz panayırında bu devenizi kuru üzümle doldururum." dedi. Onlar da:

- "Peki!" dediler. Ebu Süfyan:

- "Muhammed'e söyleyin: Onun ve ashabının kökünü kazımak için tekrar orduyu hazırladık." diye sözlü bir haber gönderdi.

Kafile Peygamberimiz ve ashabı Hamrau'l-Esed'deyken geldiler. Ebu Süfyan'ın söylediği sözü bildirdiler ve:

- "Onlar sizin için toplanmışlar... Onlardan çekinin." dediler. Kafiledekilerin bu sözleri müslümanların imanlarını daha çok arttırdı:

"Bize Allah yeter ve O ne güzel vekildir! dediler. Allah tarafından bir nimet ve lütufla döndüler. Onlara hiçbir kötü şey dokunmadı. Onlar Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük lütuf sahibidir."

Resûlullah (s.a.) Hamrau'l-Esed'de geldiği Pazar gününden sonra Pazartesi, Salı ve Çarşamba (H. 3. yıl 9, 10, 11 Şeval) günleri de kaldıktan sonra Medine'ye döndü.

Resûlullah (s.a.) Medine'ye dönüşünden önce Ebu İzzet el-Cumahi'yi cezalandırdı. Ebu İzzet fakirliği ve kızlarının çokluğu sebebiyle hiç kimseye yardım etmemek şartıyla serbest bırakılan Bedir esirlerinden biriydi. Fakat Ebu İzzet sözünde durmayıp ihanet etmişti. Daha önce de belirtildiği gibi şiirleriyle halkı Peygamberimiz aleyhine kışkırtmış ve Uhud günü de müslümanlara karşı savaşa katılmıştı.

Peygamberimiz Ebu İzzet'i cezalandırmak istediğinde:

- "Ya Muhammed! Beni serbest bırak. Bana lütufta bulun. Kızlarım sebebiyle beni bırak. Bir daha aynı şekilde hareket etmeyeceğime söz veriyorum" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ondan sonra da Mekke'de çeneni kapatmaz, Muhamed'i iki defa aldattım, dersin. Mümin bir yerden iki defa ısırılmaz." dedi. Sonra da Zübeyir yahut Asım b. Sabit'e emredip boynunu vurdurdu.

Nitekim Mekke casuslarından bir casusa da idam cezası verildi. Bu casus Abdulmelik b. Mervan'ın anne tarafından dedesi Muaviye b. Muğıra b. Ebil-As idi. Uhud günü müşrikler Mekke yolunu tutunca bu Muaviye amcasının oğlu Hz. Osman b. Affan'a gelmişti. Hz. Osman onun için Peygamberimiz'den (s.a.) eman istemiş, Peygamberimiz (s.a.) de üç gün tanımış, üç günden sonra Medine'de bulunursa öldürülmek üzere, eman vermişti.

İslâm ordusu Medine'yi boşaltıp Hamrau'l-Esed'e gidince Muaviye Medine'de Kureyş hesabına casusluk yaparak üç günden fazla kalmıştı. İslâm ordusu dönünce Muaviye kaçmıştı. Resûlullah (s.a.) Zeyd b. Harise ve Ammar b. Yasir'e onu bulup öldürmelerini emretti.[72]

Şüphesiz "Hamrau'l-Esed Gazvesi" başlı başına bir gazve olmayıp Uhud Gazvesi'nin bir parçası ve devamı niteliğinde bir gazveydi.

Böylece bütün safhaları ve tafsilatıyla Uhud Gazvesi'ni anlatmış oluyoruz.

"Bu gazvenin sonucu mağlubiyet mi, değil mi?" konusunu araştırmacılar uzun uzadıya araştırmışlardır. Tartışmaya gerek olmayan mesele şudur: Savaşın ikinci safhasında askeri üstünlük müşriklere aitti. Müşrikler savaş alanına hakim idiler. Müslümanlar tarafındaki can kaybı daha çok ve daha büyüktü. Müminlerden bir bölümü kesin bir yenilgiye uğramışlardı. Savaşın ikinci safhası Mekke ordusu lehine gelişmişti.

Ancak "Bu savaş Kureyş için bir zafer ve fetihti." denilmesine engel bazı noktalar da vardı:

Mekke ordusu müslümanların karargahını işgal etmeye muvaffak olamamıştı. Medine ordusunun büyük bir kısmı şiddetli sarsıntı ve karışıklığa rağmen kaçmaya teşebbüs etmemiş, aksine karargah yerinde toplanıncaya kadar yiğitçe karşı koymuşlardı. Medine ordusu Mekkelilerin kovalayacağı bir dereceye düşmemiş, ayrıca Medine ordusundan hiçbir kişi Mekkelilerin eline esir düşmemişti.

Yine kâfirler müslümanlardan hiçbir şey, ganimet elde etmemişlerdi. Müslüman ordusu savaş alanında bulunduğu halde, kâfirler savaşın üçüncü (kesin galibiyet ve ganimet toplama) safhasına girmemişlerdi. O zaman muzaffer orduların adeti olduğu şekilde savaş meydanında bir iki gün kalmamışlar, müslümanlar henüz savaş alanını terk etmeden süratle çekilmişler ve savaş alanını terk etmişlerdi. Müslümanların çoluk-çocuklarına ve mallarına el koymak için sadece birkaç adım mesafede bulunan, yolu açık ve savunmasız olan Medine'ye girmeye cesaret edememişlerdi.

Bütün bu sebepler bize Kureyş'in elde ettiği görünüşteki üstünlüğün ancak "Müslümanlara büyük kayıplar vermesine neden olan bir fırsatı değerlendirme"den daha fazla bir şey olmadığını göstermektedir. Kureyş kuşatma harekatından sonra İslâm ordusunu ortadan kaldırma şeklindeki hedefinde başarılı olamamıştı. Ayrıca çoğu zaman galip ordular müslümanların verdiği gibi büyük kayıplar da verebiliyordu.

Bundan ötürü bu savaşın Kureyş için bir zafer ve zafer sayılması kesinlikle mümkün değildir.

---

[72] Uhud ve Hamra'ul-Esed Gazvesinin tafsilatı için şu kitaplara müracaat ettim, İbn Hişam, *a.g.e.*, II/60-129, İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead.* II/91-108, İbn Hacer el-Askalânî, *a.g.e*., VII/345-377, Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 242-257. Diğer kaynakları yeri gelince belirttim.

Bilakis Ebu Süfyan'ın savaş alanından çekilme ve ayrılmadaki aceleciliği, onun savaşın üçüncü safhası cereyan ettiği takdirde ordusunun mağlubiyete uğramasından korktuğunu göstermektedir. Ebu Süfyan'ın, Hamra'ul-Esed Gazvesi karşısındaki tutumuna baktığımızda bu fikir kuvvet kazanmaktadır.

O halde bu gazve "iki tarafın berabere kaldığı bir savaştı."

Her iki taraf başarı ve kayıptan nasibini almış, sonra da her iki taraf savaş alanından kaçmadan ve karargahını düşmanın işgal etmesine fırsat vermeden savaştan elini çekmişti.

Şu ayet-i kerime bu duruma işaret etmektedir: "*Düşmanınızı takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Siz yaralanıp acı duyuyorsanız, muhakkak ki onlar da sizin çektiğiniz acı gibi acı çekiyorlar. Halbuki siz Allah'tan onların ümit etmedikleri (Allah'ın rızası, Cennet vs. gibi) şeyleri ümit ediyorsunuz. Allah alimdir -En iyisini bilendir, hakimdir- en güzel hikmet sahibidir.*" (Nisa, 104)

Ayet-i kerime her iki tarafı acı duyma ve karşı tarafa acı verme hususunda birbirlerine benzetmektedir. Bu da iki tarafın da birbirine benzer durumda olduğunu ve iki tarafın da savaştan galip ayrılmadığını ifade etmektedir.

Kur'an Savaş Konusunu Anlatıyor

Kur'an-ı Kerim bu savaşın bütün aşamalarına tek tek ışık tutmakta, büyük kayıplara yol açan sebepleri açıklamakta ve bu konumda olan müminlerin üzerine düşen görevi yerine getirmedeki eksik yönlerini ortaya koymaktadır. "İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet" olma niteliği ile öne çıkan bu ümmetin varlık sebebi olan yüce hedefler konusunda müminlerin eksikliklerini anlatmaktadır.

Kur'an-ı Kerim münafıkların durumunu da tasvir etmiştir. Münafıkların ve düzenbazlıkta ustaları konumundaki kardeşleri Yahudilerin zayıf imanlı müslümanların kalplerinde iz bırakmak için ortaya attıkları ve başarılı da oldukları şüpheleri, vesveseleri gidermiş, ayrıca içlerinde gizledikleri Allah ve Resûlüne olan düşmanlıklarını da açığa çıkarmıştır. Ayrıca bu savaşın ortaya çıkardığı yüce gayeler ve derin hikmetlere de işaret etmiştir. Uhud savaşı hakkında Al-i İmran suresinde 60 ayet inmişti. Bu ayetlerden ilki savaşın birinci aşamasını anlatıyordu:

"*Bir vakit erkenden evinden çıkmış, savaş için müminleri yerleştiriyordun...*" (Al-i İmran, 121)

Bu ayetlerin sonunda da savaşın sonuçları ve hikmeti hakkında bir yorum yer almıştı: "*(Ey münafıklar) Allah müminleri içinde bulunduğunuz (şu iyi ile kötüyü birbirine karıştırıcı) halde bırakacak değildir. Nihayet pisi temizden ayıracaktır. Allah size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, Resûllerinden dilediğine seçer (bildirir). Onun için Allah'a ve Peygamberine iman edin. Eğer iman eder de takva sahibi olursanız sizin için büyük bir ecir vardır.*" (Al-i İmran, 179)

Bu Savaştaki Güzel Hikmet ve Neticeler

İbnü'l-Kayyim bu konuda son derece ayrıntılı bir açıklama yapmıştır.[73]

İbn Hacer de şöyle der: "Alimler der ki: Uhud kıssasında ve Uhud'da müslü-manların uğradığı musibetlerde büyük ilahi faydalar ve hikmetler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Müslümanların, isyanın ve yasak edilen bir şeyi işlemenin kötü sonucunu görmesi... Çünkü müslüman okçular Resûlullah'ın (s.a.) ayrılmamalarını emrettiği yerlerini terk etmişlerdi.

- Peygamberler belalara uğrar ama iyi neticeyi yine onlar kazanır. Bundaki hikmet de şudur: Eğer daima galip gelecek olsalar müminler arasına mümin olmayanlar da sızar. Sadık mümin sadık olmayandan ayırt edilemez. Bunun aksine daima yenilgiye uğrayacak olsalar peygamberliğin asıl maksadı gerçekleşemez. İlahi hikmet sadık olanı yalancıdan ayırt etmek için iki durumun da meydana gelmesini gerektiriyordu. Çünkü münafıkların nifakı müslümanlara gizli kalıyordu. Bu savaş meydana gelip de münafıklar artık söz ve davranışlarıyla niyetlerini açığa vurduklarında onlar hakkındaki işaretler açık ifadeye dönüşmüş, müslümanlar artık kendi öz yurtlarında bile kendilerine düşman olanların bulunduğunu anlamış, onlara karşı da hazırlıklı olmaya ve ihtiyatlı davranmaya başlamışlardı.

- Bazı yerlerde zaferin gecikmesi nefsi yenilgiye uğratır, benliğini kırar. Müminler bela ve sıkıntılara uğrayınca sabretmişler, münafıklar sabredememişlerdir.

- Allah Tealâ mümin kullarına ikram yurdu cennette amelleriyle ulaşamayacakları yüksek makamlar hazırladı. Bu makamlara ulaşmaları için de kuşatma içinde kalma ve bazı sıkıntılara katlanma gibi durumları sebep olarak yarattı.

- Şehitlik velilerin en yüce mertebelerindendir. Allah müminleri bu dereceye nail eyledi.

- Allah kâfirleri helâk etmeyi diledi. Bu nedenle mümin kullarına eziyet edip de helâk olmalarını gerektirecek küfür, zulüm ve tuğyanlarını artırıcı sebepler yarattı.

Böylece müminlerin günahlarını temizleyip kâfirleri de perişan etti.[74]

4. UHUD ile HENDEK SAVAŞLARI ARASINDAKİ SERİYYE ve ASKERİ BİRLİKLER

Uhud faciasının müslümanların şan ve şöhreti üzerinde kötü tesiri olmuştu. Güçleri zayıflamış, insanlar üzerindeki heybetleri kaybolmuş, içte ve dışta müslümanların sıkıntıları artmış, Medine'yi her taraftan tehlikeler sarmıştı. Yahudi ve müna-

---

[73] İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî,* VII/347.

[74] İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead,* II/108.

fıklar artık açıkça düşmanlıklarını ilan ediyorlar, her grup ve her topluluk müminlere karşı koymaya, hatta onları yok etmek, köklerini kurutmak amacını gütmeye başlamışlardı.

Bu savaşın üzerinden daha iki ay geçmeden Esedoğulları Medine'ye hücum için hazırlanmışlardı. Sonra da H. 4. yıl Safer ayında 'Adal ve Kara kabileleri 10 sahabinin ölümüyle sonuçlanan bir tuzak kurmuşlardı. Yine aynı ay içerisinde Amiroğulları 70 sahabinin ölümüyle sonuçlanan bir tuzak hazırlamışlardı. Bu olay "Bi'r-i Maune Vak'ası" diye bilinmektedir.

Yine bu müddet içerisinde "Beni Nadr" Yahudileri müslümanlara karşı açıkça cephe almış ve H. 4. yıl Rabiulevvel ayında Peygamber Efendimiz'i (s.a.) öldürmeyi hedef alan bir komplo hazırlamışlardı. Gatafanoğulları da müslümanların son durumundan cesaret almış H. 4. yıl Cumadelûla ayında Medine'yi işgal etme teşebbüsünde bulunmuştu.

Uhud Savaş'ında zayıflayan güç ve kuvvetleriyle müslümanlar bir müddet çeşitli tehlikelerle karşı karşıya gelmişti. Fakat çeşitli zararlı akımların yönünü değiştiren ve müslümanların kaybolan heybetlerini tekrar elde etmelerini sağlayan ve onlara yeniden şan ve şeref kazandıran Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.) hikmetli adımlarıyla bu durum değişti.

Bu yolda ılk atılan adım Hamrau'l-Esed'e kadar varan bir kovalama hareketiydi. Böylece ordunun şerefini büyük ölçüde kurtarmış, Yahudi ve münafıkları dehşet ve hayrete düşürerek ordunun heybet ve vakarını korumuş oluyordu.

Sonra da İslâm ordusuna tekrar aynı heybetini kazandıran, hatta heybetini arttıran askeri hareketler yapılmıştı. Şimdi de bir parça tafsilatıyla bu askeri hareketleri görelim:

Ebu Seleme Seriyyesi

Uhud savaşından sonra ilk olarak müslümanların karşısına çıkan Esedoğulları oldu.

Medine istihbaratı Huveylidoğlu Talha ve Seleme'nin kabilelerinin kendilerine tabi olan "Esedoğulları"yla birlikte Resûlullah (s.a.) ile savaşmak üzere harekete geçtiklerini haber almıştı.

Resûlullah (s.a.) süratle Muhacir ve Ensar'dan 150 mücahitten oluşan bir seriyye göndermiş, başlarına emir olarak Ebu Seleme'yi tayin etmiş ve bir sancak da vermişti.

Ebu Seleme süratle hareket ederek Esed b. Huzeyme oğulları'nı henüz hareket etmeden kendi yurtlarında bastırmış ve Esedoğullarını dağıtmışlardı. Bu hareketle müslümanlar Esedoğullarının deve ve koyunlarına el koymuş, bunları süre süre, savaşmadan selametle ve ganimetle Medine'ye dönmüşlerdi.

Bu seriyye H. 4. yıl Muharrem ayı başında yapılmıştı. Ebu Seleme Seriyye'den döndüğünde Uhud'da aldığı bir yara tekrar nüksetmiş ve çok geçmeden vefat etmişti.[75]

Abdullah B. Üneys Birliği

Yine H. 4. yılın 5 Muharremin'de Medine'deki müslümanlar Halid b. Süfyan el-Hüzeli'nin kendileriyle savaşmak üzere ordu topladığını haber almış, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) bu harekete son vermek üzere Abdullah b. Üneys'i göndermişti.

Abdullah b. Üneys Medine'den çıkalı 18 gün olmuştu. 23. Muharremde ise Halid'i öldürerek geri döndü.

Halid'in başını Peygamberimiz'in önüne koymuş, Peygamberimiz (s.a.) de ona bir asa hediye etmişti. Abdullah b. Üneys bu asayı alırken:

- "Bu kıyamet gününde seninle benim aramda şahid olacaktır." demişti. Abdullah ölüm yatağındayken bu asanın kefeninin içine konulup öylece gömülmesini vasiyet etmişti.[76]

er-Raci Faciası

Yine aynı yıl -H. 4. yıl- Safer ayında 'Adal ve Kara kabilelerinden bir heyet gelmiş ve kabilelerinin İslâm'a gireceklerini söylemişler, kendileriyle birlikte dini öğretecek, Kur'an okuyacak davetçiler gönderilmesini istemişlerdi.

Onlarla birlikte altı kişi -İbn İshak ve Buhârî'nin rivayetine göre on kişi- gönderilmişti. Başlarında emir olarak Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevi tayin edilmişti. -İbn İshak ve Buhârî'ye göre emirleri Asım b. Ömer b. Hattab'ın dedesi Asım b. Sabit idi.

Davetçiler gelen heyetle birlikte yola çıktılar. Fakat heyettekiler Hicaz bölgesinde Rabiğ ile Cidde arasında Hüzeyloğullarına ait "er-Raci'" denilen suyun yanına vardıklarında Hüzeyl kabilesinden olan Lihyanoğullarından müslümanlara karşı yardım istediler.

Lihyanoğulları da yaklaşık yüz okçuyla müslümanları takip ettiler, izlerini bulup yetiştiler ve sığındıkları Fedfed denilen yerde kuşattılar. Lihyanoğulları: "Bizim yanımızda konaklarsanız sizden hiç kimseyi öldürmeyeceğimize ahid ve misak veririz." dediler.

Asım, bunu kabul etmeyip bir grup arkadaşıyla onlara karşı koydu. Yedi müslüman okla vuruldu. Hubeyb, Zeyd b. Desinne ve bir arkadaşları daha geriye kaldı. Onlara ikinci defa ahid ve misak verdiler. Müslümanlar da Lihyanoğullarına konakladılar. Ancak Lihyanoğulları ihanet edip müslümanları bağladılar.

---

75 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/109; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/619, 620.

76 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/169-179; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/109; *Sahîhu'l-Buhârî*, II/568-569, 585.

İçlerinden biri direnince onu öldürdüler. Hubeyb ve Zeyd'i de götürüp Mekke'de sattılar. Hubeyb ve Zeyd Bedir günü başlarından yaralanmıştı.

Hubeyb Kureyşliler tarafından hapsedildi. Sonra onu öldürmek hususunda ittifak ettiler. Harem bölgesinin dışına (Ten'ım'e) çıkardılar. Asmaya karar verdiklerinde Hubeyb:

- "Bırakın da iki rek'at namaz kılayım." dedi. Müsaade ettiler. Selam verince:

- "Vallahi, korkusundan uzattı demeyecek olsanız namazı uzatırdım." dedi ve "Allahım! Onları teker teker tesbit et. Tamamını helâk et. Onlardan hiçbirini bırakma." diye dua etti. Sonra da şu beyitleri söyledi.

Etrafımda toplandı gruplar, geldiler bir araya
Kabileler toplandı bütün varlıklarıyla
Çocuklarını, hanımlarını getirdiler buraya
Yaklaştırdılar beni uzun bir darağacına
Musibetten sonra, garipliğimi şikayet ediyorum Allah'a
Son anımda bütün bu topluluklar niye?
Arşın sahibi bana yapılmak istenen şeye karşı sabır ver
Parçaladılar vücudumu, muhtaç ettiler beni bir lokmaya
İnkârla ölümden birini tercih et, dediler bana
Ağlamadan doldu gözlerim yaşlarla
Müslüman olarak öldürülürsem aldırmam buna
Son nefesim Allah için olsun, ne şekilde olursa olsun
Şu halim Allah içindir tamamen... Eğer o dilerse,
Mübarek kılar parçalanan vücutları cihana.

Ebu Süfyan, Hubeyb'e:

- "Ne dersin, Muhammed'in senin yerinde olup boynunun vurulmasını, senin de ailenle birlikte mutlu bir şekilde olmanı ister misin?" dedi. Hubeyb:

- "Hayır, vallahi... Muhammed'in değil şu anda bulunduğum yerde olmasını, bulunduğu yerde ayağına diken bile batmasını istemem." dedi.

Ve Hubeyb'i astılar, öldükten sonra da cesedini indirmediler. Amr b. Ümeyye ed-Damri gelip, geceleyin onu yerinden aldı. Götürüp defnetti. Hubeyb'i öldürme işini Ukbe b. Haris üstlenmişti. Çünkü Hubeyb, Bedir günü onun babası Haris'i öldürmüştü.

Sahih rivayetlere göre: Hubeyb idam esnasında iki rekat namaz kılma adetini ilk defa başlatan kimsedir.

Zeyd b. Desinne'yi de Safvan b. Ümeyye babasının intikamını almak için öldürmüştü.

Asım, Bedir günü Kureyş büyüklerinden birini öldürmüştü. Bu sebeple Kureyşliler Asım b. Sabit'in cesedini alıp getirmesi için birini gönderdiler. Cenab-ı Hak bir sinek bulutu gönderip Asım'ı Kureyşlilerden korudu. Asım, Allah'tan hiçbir müşrik ölüsüne el sürmemek ve hiçbir müşrikin de cesedine el sürmemesini dilemişti.

Bu haber Hz. Ömer'e ulaşınca: "Allah mümin kulunu hayatında koruduğu gibi ölümünden sonra da korur." demişti.[77]

Bi'r-i Maune Faciası

"er-Raci' Faciası"nın meydana geldiği ayda bundan daha şiddetli bir facia daha meydana geldi. Bu facia "Bi'r-i Maune Vak'ası" diye bilinmektedir.

Bu olay kısaca şöyle meydana geldi:

"Mulaibu'l-Esinne-Kılıçla oynayan" diye anılan Ebu Bera Amir b. Malik Peygamberimiz'in (s.a.) yanına Medine'ye geldi. Peygamberimiz (s.a.) onu İslâm'a davet etti. Ne müslüman oldu, ne de Medine'yi terk etti. Peygamberimiz' (s.a.):

- "Ya Muhammed! Ashabından bazılarını Necid bölgesine göndersen de onları senin dinine davet etseler, kabul edeceklerini umarım." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Bu davetçilere Necid halkının zararının dokunmasından korkarım!" dedi. Ebu Bera:

- "Ben onları korurum."

Efendimiz (s.a.) de Ebu Bera ile birlikte -İbn İshak'a göre 40, sahih rivayetlere göre- 70 kişi gönderdi. Başlarına Sa'ideoğullarından Mu'tak (Azatlı) lakabıyla anılan el-Münzir b. Amr'ı emir olarak tayin etti. Bunlar müslümanlar arasında hayırlı, faziletli ve güzel Kur'an okuyan kimselerdi. Günlerini odun kesmek ve odun toplamakla geçirip bunlarla Suffe Ashabına yiyecek satın alıyorlar. Kur'an-ı Kerimi müzakere ediyorlar, gecelerini de namazla ihya ediyorlardı.

Bu kafile Amiroğulları'yla Süleymoğulları diyarı arasında "Bi'r-i Maune= Maune Kuyusu" denilen yerde konakladılar. Ümmü Süleym'in kardeşi Haram b. Milhan'ı Peygamberimiz'in (s.a.) mektubuyla Allah düşmanı Amir b. Tufeyl'e gönderdiler.

Allah düşmanı Amir mektuba bakmamıştı bile... Adamlarından birine elçiyi arkasından mızraklamasını emretti. Haram ölürken:

- "Allahu Ekber! Ka'benin Rabbine yemin olsun ki kazandım." dedi.

Allah düşmanı Amir derhal geriye kalan davetçileri öldürmeleri için Amiroğullarını seferber etti. Ebu Bera'nın komşuluk hakkı sebebiyle Amiroğulları bu teklifi kabul etmediler. Allah düşmanı bunun üzerine Süleymanoğullarını seferber etti. Asıyye, Ra'l ve Zekvenoğulları bu teklifi kabul ettiler. Gelip Resûlullah'ın (s.a.) ashabı-

---

[77] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/183-188; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/109,110; *Sahihu'l-Buhârî*, II/584-586.

nı kuşattılar. Son nefere varıncaya kadar hepsini öldürdüler. Ancak Ka'b b. Zeyd b. Meccar kurtuldu. Çünkü Ka'b ölüler arasında ağır yaralı olarak kalmış ve kurtulmuştu Hendek Savaşı'nda şehit oluncaya kadar yaşamıştır.

Amr b. Ümeyye ed-Damri ile Münzir b. Ukbe b. Amir müslümanların çok gerisinde idiler. Kuşların olay yeri üzerinde uçuştuklarını görünce Münzir çarpışma yerine gidip, müşriklerle çarpışmaya başlamış, arkadaşlarıyla birlikte canını vermişti. Amr b. Ümeyye ed-Damri ise esir düşmüştü. Amr'ın Mudarroğullarından olduğu haber verilince Amir annesinin bir kölesini fidye alarak Amr'ı azad etmişti.

Amr b. Ümeyye ed-Damri değerli, fazilet sahibi müslümanlardan 70 tanesinin şehit olduğu büyük facia haberiyle Peygamberimiz'e (s.a.) dönüp geldi. Onların bu musibeti Uhud musibetini hatırlatmıştı müminlere... Ancak Uhud şehitleri meydan savaşında can vermişler, Bi'r-i Maune şehitleriyse uğursuz bir gadir ve hıyanet neticesinde can vermişlerdi.

Amr b. Ümeyye yolda Karkara denilen yerde bir su kanalının başındaki ağaç gölgesinde dinleniyordu. Kilaboğullarından iki adam da oraya gelmişlerdi. Bu iki kişi uyuyunca Amr bunları öldürdü. Böylece arkadaşlarının öcünü aldığını zannediyordu. Halbuki onların Resûlullah (s.a.) tarafından kendilerine verilmiş ahitleri vardı. Amr bunu bilmiyordu.

Geldiğinde Peygamberimiz'e (s.a.) o iki kişiyi öldürdüğünü de anlatınca Peygamberimiz (s.a.):

- "Ahit verdiğim iki kişiyi öldürmüşsün." dedi. Müslüman ve müslümanların müttefiki Yahudilerden bunların diyetini toplamaya başladı.[78] İşte bu olay -az sonra anlatılacağı gibi- Beni Nadir Gazvesi'ne sebep olacaktır.

Peygamberimiz (s.a.) birkaç gün içerisinde birbiri ardınca meydana gelen er-Raci' ve Bi'r-i Maune faciaları sebebiyle son derece üzülmüştü.

Kendisini tamamen üzüntü ve elem kaplamıştı.[79] Hatta ashabına hıyanetle karşılık veren kavim ve kabilelere beddua etmişti.

Sahih rivayete göre Enes anlatıyor: Peygamberimiz Bi'r-i Maune'de ashabını öldürenlere otuz sabah beddua etti. Sabah namazında Ra'b, Zekvan, Lihyan ve Asıyye oğullarına beddua etti. "Asıyye Allah ve Resûlüne isyan etti." diyordu. Bunun üzerine Cenab-ı Hak tarafından "Kavmimize haber verin... Biz Rabbimize kavuştuk.. O bizden razı oldu. Biz de ondan razı olduk." mealindeki mensuh ayetler nazil oldu. Peygamberimiz de sabah namazında okuduğu kunut duasını artık bıraktı.[80]

---

78 Vakıdi er-Raci ve Bi'r-Maune Faciaları haberinin Peygamberimiz (s.a.v.) e aynı gecede ulaştığını zikretmektedir.

79 İbn Sa'd Enes'den. "Resûlullah (s.a.v.) ın Bi'r-i Maune katillerine kızdığı kadar hiç kimseye kızdığını bilmiyorum" dediğini rivayet ediyor (bkz. Abdullah en-Necdî, *Muhtasarıı Sireti'r-Resûl*, s. 260).

80 *Sahihu'l-Buhârî*, II/586-588.

Beni Nadir Gazvesi

Daha önce de belirttiğimiz gibi Yahudiler İslâm ve müslümanlara karşı kinle tutuşuyorlar, savaşçı bir millet olmadıklarından hile ve tuzaklar kuruyorlar, açıkça kin ve düşmanlık besliyorlar, savaşa kalkışmadan müslümanlara eziyet vermek için çeşitli hilelere başvuruyorlardı. Halbuki müslümanlarla aralarında imzalanmış ahit ve misaklar da vardı.

Beni Kaynuka olayından ve Ka'b b. Eşref'in ölümünden sonra kendi canlarından korkmaya başlamışlar, sessizliğe gömülmüşler, sükut yolunu tutmuşlardı.

Fakat Yahudiler Uhud Savaşı'ndan sonra cesaret kazandılar; artık düşmanlık ve hıyanetlerini açığa vuruyorlardı. Mekke'deki münafık ve müşriklerle gizlice irtibat kurarak, müslümanların zararına ve kendi yararlarına olmak üzere çalışma yapıyorlardı.[81]

er-Raci ve Bi'r-i Maune facialarından sonra cüret ve cesaretleri daha da artıncaya kadar Peygamberimiz (s.a.) sabretti. Nihayet Peygamberimiz'i (s.a.) yok etme amacını güden bir tuzak hazırladılar.

Bu olay şöyle cereyan etti: Peygamberimiz (s.a.) ashabından bir grupla birlikte Yahudilere gidip Amr b. Ümeyye ed-Damri'nın öldürdüğü Kilaboğullarına mensup iki kişinin diyeti hususunda ona yardımcı olmaları için konuştu. Anlaşma hükümlerine göre Yahudilerin bu gibi durumlarda yardımcı olmaları gerekiyordu.

Yahudiler:

- "Peki, yardım ederiz ya Ebu'l-Kasım! Şuraya otur ihtiyacını görelim." dediler. Peygamberimiz (s.a.) de vaatlerini yerine getirmelerini beklemek üzere Yahudi evlerinden birinin kenarına oturdu. Efendimiz'le (s.a.) birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve bir grup sahabe de oraya oturdular.

Bu sırada Yahudiler bir araya gelmiş, şeytan onlara yaratılışları gereği olan hıyanet yolunu göstermiş ve hemen Peygamberimiz'i (s.a.) öldürmeyi planlamışlardı. İçlerinden biri arkadaşlarına:

- "Kim bu değirmen taşını alıp, şu evin çatısına çıkar da bu taşı onun başına atıp un gibi ufalar?" dedi.

En rezilleri olan Amr. b. Cehaş:

- "Ben bunu yapabilirim!" dedi. Selam b. Mişkem:

- "Bunu yapmayın! Vallahi ona bu teşebbüs ettiğiniz plan haber verilir. Bu hareket bizimle onun arasındaki ahdi bozmak demektir." dedi.

---

[81] Bu durumu şu rivayetten anlıyoruz: *Sünenü Ebi Dâvud,* Bab fi Harbin-Nadir, III/116,117 (*Avnü'l-Ma'bud* şerhiyle beraber).

Fakat onlar bu planlarını uygulamaya kesin karar vermişlerdi.

Cebrail âlemlerin Rabbi tarafından Resûlüne gelerek onların bu girişimini haber verdi, Peygamberimiz (s.a.) de derhal kalkıp orayı terk etti.

Ashabına da Yahudilerin teşebbüs ettikleri tuzağı haber verdi.

Çok geçmeden Peygamberimiz (s.a.) Muhammed b. Mesleme'yi Beni Nadir'e gönderip:

- "Medine'den çıkın... Artık burada oturmayacaksınız... Size on gün müddet tanıyorum... Bu müddetten sonra kimi görürsem boynunu vururum." diye bildirdi.

Yahudilerin Medine'yi terk etmekten başka çareleri kalmamıştı. Bu birkaç günü yolculuk için hazırlanmakla geçirdiler. Ancak münafıkların reisi -Abdullah b. Übeyy-:

- "Yerinizde kalıp kendinizi müdafaa edin. Diyarınızı terk etmeyin Benim iki bin kişilik bir kuvvetim var. Sizin kalenize girip sizin için canlarını verirler. "Siz (Medine'den) çıkarılırsanız biz de sizinle birlikte çıkarız, sizin aleyhinize kesinlikle kimseye itaat etmeyiz. Eğer sizinle savaşırlarsa size yardım ederiz." Kureyzaoğullarıyla Gatafan kabilesinden olan müttefikleriniz de size yardım eder." dedi.

Böylece Yahudilerin kendilerine olan güvenleri tekrar kuvvetlendi. Kendilerini savunmaya karar verdiler. Reisleri Huyeyy b. Ahtab münafıkların reisinin söylediklerine kandı. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Biz yurdumuzdan çıkmıyoruz. Arzu ettiğini yap!" diye haber gönderdi.

Şüphesiz bu müslümanlar açısından sakıncalı bir durumdu. Çünkü müslümanların bu sıkıntılı devrede özellikle Yahudilerle çatışmaya girmeleri, sonucu bilinmeyen tehlikeli bir gelişme idi. Müslümalar Arap kabilelerinin tamamen aleyhlerine döndüklerini ve kabilelere gönderdikleri davetçi heyetlerinin feci bir şekilde öldürüldüğünü görüyorlardı. Sonra beni Nadir Yahudilerinin diğer Yahudilerden bir derece kuvvetli olmaları sebebiyle müslümanlara teslim olmaları uzak bir ihtimaldi.

Yahudilerle savaş durumu tehlikelerle kaplı bir durumdu. Ancak Bi'r-i Maune ve daha önceki faciadan sonra durum değişmiş, artık cemaatleri ve kişileri tehdit eden ve tertipçilere karşı müslümanların düşmanlığını arttıran baskın ve tuzak kurma suçlarına karşı müslümanların hassasiyeti artmıştı.

İşte bu sebeple Beni Nadir Yahudilerinin Peygamberimiz'e (s.a.) suikast girişiminden sonra müslümanlar sonuç ne olursa olsun Beni Nadir Yahudileri ile savaşmaya karar verdiler.

Resûlullah'a (s.a.) Huyeyy b. Ahtab'ın cevabı ulaşınca tekbir getirdi. Onunla birlikte ashab-ı kiram da tekbir getirdiler. Sonra da Yahudilere karşı hareket etti

Medine'ye İbn Ümmi Mektum'u emir olarak bıraktı. Hz. Ali b. Ebi Talib sancağı taşıyordu. Beni Nadir Yahudilerinin yurduna varıp onları kuşatmaya aldı.

Beni Nadir kalelerine kapandılar. Kalelerinden ok atıyorlar, taş fırlatıyorlardı. Hurmalık ve bahçeleri onlara bu hususta yardımcı oluyordu. Efendimiz (s.a.) hurmaların ve diğer ağaçların kesilmesini ve yakılmasını emretti.

Bu konuda -mealen- şu ayet-i kerime indi: "*Herhangi bir hurma ağacını kestiyseniz yahut olduğu gibi köklerinde bıraktıysanız hep Allah'ın izniyledir. Bu tahribi yapmanız da (Allah'ın) fasıkları perişan etmesi içindir.*" (Haşr, 5.)

Beni Kureyza Yahudileri Beni Nadir Yahudilerinden ayrıldılar. Abdullah b. Übeyy ile Gatafan kabilesindeki müttefikleri de Beni Nadire ihanet ettiler.

Bunun için Cenab-ı Hak münafıkların bu durumunu şeytana benzetti:

"*... Onların durumu, insana: "İnkâr et!" deyip de, inkâr edince de: "Ben senden beriyim!" diyen şeytanın durumu gibidir.*" (Haşr, 16.) buyurdu.

Kuşatma fazla sürmedi (sadece 6 gün devam etti, bir rivayete göre de 15 gün devam etti). Nihayet Allah kalplerine korku saldı. Kalelerinden indiler, teslim olmaya ve silahlarını bırakmaya hazırlandılar. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Biz Medine'den çıkıyoruz." diye haber gönderdiler.

Peygamberimiz (s.a.) de silahlarını teslim etmeleri şartıyla çoluk-çocuklarıyla, develeriyle birlikte Medine'yi terk etmelerine izin verdi.

Bu şartları kabul ederek kalelerinden indiler. Evlerini kendi elleriyle tahrip ettiler. Kadın ve çocuklarıyla birlikte 600 deve yükü eşyayı götürdüler. Büyük bir kısmı ve Huyeyy b. Ahtab, Selam b. Ebil-Hakik gibi büyükleri Hayber'e yerleşti. İçlerinden bir grup da Şam taraflarına göç etti. Beni Nadir Yahudilerinden sadece iki kişi Yamin b. Amr ile Ebu Sa'd b. Vehb müslüman olmuş, mallarına kimse dokunmamıştı.

Resûlullah (s.a.) Beni Nadir'in silahlarını teslim alıp; arazilerine, yurtlarına ve mallarına el koydu. Silah olarak 50 zırh, 50 miğfer ve 340 kılıç bırakmışlardı.

Beni Nadir'in malları, arazileri ve yurtları dilediği şekilde tasarruf etmek üzere tamamen Resûlullah'a (s.a.) aitti. Bunları her zamanki gibi beşe bölüp (beşte dördünü mücahitlere, beşte birini kendisine) ayırmadı. Çünkü bu, Allah tarafından sadece ona fey'=ganimet olarak tahsis edilmişti. Müslümanlar bu savaşa atlı yahut binekli olarak katılmışlardı.

Peygamberimiz (s.a.) ganimet mallarını özellikle ilk muhacirler arasında paylaştırdı. Ancak fakirlikleri sebebiyle Ensar'dan Ebu Dücane ile Sehl b. Hanif'e de pay ayırdı. Bu ganimet mallarından ehl-i beyte bir senelik nafaka ayırmış, geriye kalan silah ve saireyi Allah yolunda kullanılacak malzeme olarak belirlemişti.

Beni Nadir Gazvesi H. 4. yıl Rabiulevvel (M. 635 yılı Ağustos) ayında yapıldı.

Cenab-ı Hak bu gazve hakkında, Haşr Suresi'ni indirdi. Yahudilerin kovulmasını, münafıkların davranışlarının rezaletini anlattı. Ganimet hükümlerini bildirdi. Muhacir ve Ensar'dan övgü ile bahsetti. Savaş şartları gereğince düşman arazisinde ağaç kesme ve yakmanın caiz olduğunu ve bunun yeryüzünde fesat çıkarma kapsamına girmediğini açıkladı. Müminlere takva sahibi olmalarını ve ahirete hazırlıklı bulunmalarını tavsiye etti. Sonra da sureyi, zatına sena ederek, yüce isim ve sıfatlarını açıklayarak bitirdi.

İbn Abbas Haşr Suresi hakkında: "Nadir Suresi de diyebilirsin." diyordu.[82]

Necid Gazvesi

Beni Nadir Gazvesi'nde, müslümanların hiç kayıp vermeden kazandıkları bu zafer Medine'deki hakimiyetlerini sağlamlaştırdı. Münafıklar açıktan hile ve tuzak kurmaktan çekinir hale geldiler. Resûlullah (s.a.) Uhud'dan sonra müslümanlara eziyet eden ve davetçi heyetlerini yakalayarak öldüren ve nihayet Medine'yi işgal etmeye teşebbüs edecek duruma gelen bedevi Arap kabilelerini ortadan kaldırmak için zaman ayırma imkânı buldu.[83]

Peygamberimiz (s.a.) o hainlere dersini vermeden önce, Medine istihbaratı Gatafan kabilesi kollarından Muhariboğullarıyla Sa'lebeoğullarından bedevi Arapların ordu topladıklarını haber verdi. Peygamberimiz Necid çöllerindeki durumu araştırmak, katı kalpli bedevilerin kalplerine korku verip müslümanlara karşı işledikleri cinayetleri tekrarlamalarına fırsat vermemek için derhal Medine'den yola çıktı.

Yağma ve talanla yoğrulan bedeviler, müslümanların gelişini işitir işitmez korkuya kapıldılar, dağ başlarında savunmaya çekildiler. Böylece müslümanlar bu zalim kabileleri korkuttuktan sonra güvenlik içinde Medine'ye döndüler.

Magazi ve Siyer alimleri bu hususta müslümanların H. 4. yıl Cumadelûla ayında Necid bölgesinde bir gazve daha yaptıklarını belirtmekte bu gazveye de Zatü'r-Rika' Gazvesi adını vermektedirler.

Gazvenin bu süre içerisinde olduğunda şüphe yoktur. Zaten Medine'nin durumu da bunu gerektiriyordu. Çünkü Ebu Süfyan'ın Uhud'dan ayrılırken vaat ettiği "İkinci Bedir Gazvesi"nin mevsimi de yaklaşmıştı. Bedevi Arap kabilelerini inat ve kibirleriyle olduğu gibi bırakarak Medine'yi boşaltıp bu gibi korkunç bir çarpışmaya katılmak kesinlikle harp siyaseti kurallarına uygun değildi. Bilakis yine Bedir civarında yapılması beklenen bu gibi büyük bir savaş için yola çıkmadan önce bedevi kabilelerinin gücünü kırmak, şerlerine mani olmak lazımdı.

---

[82] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II/190-192, İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/71, 110; *Sahîhu'l-Buhârî*, II/574-575.

[83] M. Gazzali, *Fıkhu's-Sîre*, s.214.

Ancak H. 4. yıl Rabiulevvel yahut Cumadelûla ayında Peygamberimiz'in (s.a.) idare ettiği bu gazvenin Zatü'r-Rika' Gazvesi olduğu doğru değildir.

Çünkü Zatü'r-Rika' Gazvesi'nde Ebu Hüreyre, Ebu Musa el-Eş'ari de bulunmuşlardı. Ebu Hureyre'nin İslâm'a girişi ise Hayber Gazvesi'nden birkaç gün önce olmuştu. Ebu Musa el-Eş'ari de Peygamber Efendimiz'le (s.a.) ilk defa Hayber'de karşılaşmıştı.

O halde Zatü'r-Rika' Gazvesi Hayber'den sonra yapılmıştır. Yine bu gazvede Peygamberimiz'in (s.a.) Salatü'l-Havf kılması bu gazvenin H.4. yılda olmayıp ondan sonra olduğunu gösterir. Usfan Gazvesi'nin de Hendek Gazvesi'nden sonra olduğunda ihtilaf yoktur. Hendek Gazvesi ise H. 5. yıl sonlarında yapılmıştı.

İkinci Bedir Gazvesi

Müslümanlar, bedevi Arap kabilelerinin gücünü kırıp kötülüklerini engelleyince büyük düşmanlarıyla karşılaşmak için hazırlanmaya başladılar.

Bir sene geçmiş, Uhud Gazvesi'nde Kureyş'le sözleşilen vakit gelmişti. Efendimiz (s.a.) ile ashabı Ebu Süfyan ve kabilesiyle karşılaşmak üzere yola çıkmalıydı.[84]

H. 4. yıl Şaban (M. 626 yılı Ocak) ayında Peygamberimiz 1500 kişilik bir kuvvetle sözleşilen yere doğru hareket etti. On kadar süvari vardı. Sancağı Hz. Ali b. Ebi Talib taşıyordu. Medine'de geride Abdullah b. Revaha bırakılmıştı. Peygamberimiz (s.a.) Bedir'e varmış, müşriklerin gelmesini beklemeye başlamıştı.

Ebu Süfyan ise Mekke müşriklerinden 2000 kişilik bir kuvvetle yola çıkmıştı. Aralarında 50 atlı vardı. Mekke'ye bir konak mesafede Merru'z-Zahran denilen yere vardı. Micenne denilen suyun kenarında karargahını kurdu.

Ebu Süfyan Mekke'den, müslümanlarla yapacağı savaşın sonucunu düşünerek yola çıkmıştı. Kendisini korku kaplamıştı. Merru'z-Zahran'a inince azmi kırılmış, geriye dönüş için çareler aramaya başlamıştı. Arkadaşlarına:

- "Ey Kureyş Topluluğu! Ancak ağaç dikeceğimiz, yiyeceklerin sütlerin bol olduğu verimli bir yıl bizim için daha uygun bir savaş yılı olur. Bu yıl kurak bir yıldır. (Savaşmanız uygun değildir.) Ben geriye dönüyorum. Siz de dönün." dedi.

Kureyş ordusunun da korku ve dehşet hisleriyle dolu olduğu görülmekteydi. Kureyşliler bu görüşe karşı hiçbir şekilde itiraz etmediler; müslümanlarla karşılaşmak için yola devam etme hususunda ısrar etmeden geriye Mekke'ye döndüler.

Müslümanlar ise Bedir'de sekiz gün kalmışlar, düşmanı beklemişlerdi. Yanlarındaki ticaret mallarını satmışlar, bir dirheme karşılık iki dirhem kazanmışlardı. Medine'ye kalplerdeki heybet kuvvetlenmiş ve duruma hakim olmuş bir halde dönmüşlerdi.

---

84 M. Gazzali, *a.g.e.*, s. 315.

Bu gazve "Sözleşmeli Bedir", "İkinci Bedir", "Son Bedir", "Küçük Bedir Gazvesi" isimleriyle de bilinir.[85]

Dumetü'l-Cendel Gazvesi

Peygamberimiz (s.a.) Bedir'den bölgeye emniyet ve barış hakim olmuş, devlet iyice köklenmiş halde dönüyordu. Bundan sonra müslümanların her tarafa tamamen hakim olabilmeleri, dost ve düşmanların itiraf ettikleri bir güç haline gelebilmek için en uzak Arap hudutlarına kadar açılmayı düşünüyordu.

Küçük Bedir Gazvesi'nden sonra Peygamberimiz Medine'de 6 ay kaldı. Şam'a yakın Dümetü'l-Cendel denilen yerde bulunan kabilelerin yol kestikleri, yoldan gelip-geçenleri soydukları, Medine'ye hücum etmek üzere ordu topladıkları haberi geldi.

Resûlullah (s.a.) Medine'ye Siba' b. Arfata el-Gıfari'yi emir tayin ederek H. 5. yıl 25 Rabiulevvel tarihinde 1000 kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Azraoğullarından Mezkur adı verilen birini de kılavuz olarak yanına aldı.

Düşmanı ansızın bastırmak için gündüz gizlenip gece yola devam etti. Düşmana yaklaştığında onların ortadan kaybolmuş olduklarını gördü. Sürü ve çobanlarına hücum etti.

Dümetü'l-Cendel ahalisi ise her biri bir tarafa kaçmıştı.

Müslümanlar onların sahasına girdiklerinde hiç kimse göremediler. Peygamberimiz (s.a.) orada birkaç gün kaldı. Sağa-sola seriyyeler gönderdi. Orduyu gruplara ayırdı. Fakat onlardan hiç kimseyi bulamadılar. Sonra da Medine'ye döndüler.

Peygamberimiz (s.a.) bu gazvede Uyeyne b. Hısn ile barış belgesi imzalamıştı.

(Dume: Şam taraflarında bilinen bir yerdir. Şam'a 5, Medine'ye de 15 günlük mesafededir.)

Bu kararlı ve süratli hareketlerle, bu tedbirli ve hikmetli planlarla Peygamberimiz (s.a.) emniyeti yaygınlaştırmaya, bölgede barışı sağlamaya ve duruma tamamen hakim olmaya, olayların akışını müslümanlar lehine çevirmeye, müslümanları devamlı meşgul eden ve onları her taraftan saran iç ve dış sıkıntıları hafifletmeye muvaffak oldu.

Münafıklar sessizliğe gömülmüşlerdi.

Yahudilerden bir kabile Medine'den uzaklaştırılmış, diğer kabile ise komşuluk hakkını gözetmeye ve verdiği söze ve antlaşmaya uymaya gayret ediyormuş gibi görünüyordu. Bedevi Araplar da sessizliğe gömülmüştü. Kureyşliler müslümanlara hücum etmekten vazgeçmişlerdi. Müslümanlar İslâm'ı yayma ve âlemlerin Rabbinin yüce davasını tebliğ etme fırsatı elde etmişlerdi.

---

[85] Bu gazve hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/209, 210, İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/112.

Yedinci Bölüm

HENDEK SAVAŞI ve SONRASI

1. HENDEK SAVAŞI

Emniyet ve barış tekrar bölgeye hakim olmuş, bir yıldan fazla devam eden savaşlar ve askeri hareketlerden sonra Arap yarımadası sükunete kavuşmuştu.

Ancak gadir, hıyanet, hile ve desiseleri sonucu zillet ve horlanmanın çeşitli şekillerini tadan Yahudiler dalalet sarhoşluğundan ayılamamışlardı. Hıyanet ve tuzaklarının sonucunda başlarına gelen musibetlerden ibret alamamış ve Hakk'a boyun eğmemişlerdi.

Hayber'e sürülmelerinden sonra müslümanlarla putperestler arasında devam eden çatışmalar sonucunda müslümanların felaketlere uğramalarını bekliyorlardı. Zamanın akışı müslümanlar lehine olup, onların nüfuzunun kuvvetlenmesini, hakimiyetlerinin sağlamlaşmasını temin edince Yahudiler kinlerinden yanıp kavrulmaya başladılar.

Yeniden müslümanlara karşı planlar kurmaya, onlara hayat hakkı tanımayacak öldürücü bir darbe için hazırlıklarını tamamlamaya çalışıyorlardı. Kendilerinde müslümanlara doğrudan karşı koyacak bir cüret bulamayınca, bu gayelerini gerçekleştirmek için korkunç bir plan hazırladılar.

Yahudilerin ileri gelenlerinden ve Beni Nadir'in seçkin şahsiyetlerinden 20 kişi Mekke'ye Kureyşlilere gittiler. Mekkelileri Resûlullah (s.a.) ile savaşmaya kışkırtıyorlar, onlara bağlılık arz ediyorlar ve Yahudilerin de Mekkelilere yardımcı olacaklarına dair söz veriyorlardı.

Kureyşliler bu teklifi olumlu karşıladılar. Zaten Kureyşliler Bedir'de buluşma sözünü tutmamışlardı. Böylece şereflerini kurtarmaları ve verdikleri sözde durduklarını ispat etmeleri mümkün olacaktı.

Bu heyet Kureyş'ten sonra Gatafan Kabilesine gitti. Kureyş'e yaptıkları teklifi o kabileye de yaptılar. Gatafan kabilesi de bu teklifi kabul etti.

Heyet çalışmalarına devam etmiş, Arap kabilelerini teker teker dolaşarak bu daveti yapmış, bir çoğu da kabul etmişti.

Böylece Yahudi liderleri ve seçkin şahsiyetleri, kâfir gruplarının Resûlullah (s.a.), onun ulvi daveti ve müslümanlar aleyhine ittifak oluşturmaları konusunda başarılı olmuşlardı.

Gerçekten Kureyş güneyden, Kinane ve Tihame halkından müttefikleri Ebu Süfyan komutasında 4.000 kişilik bir kuvvetle yola çıkmış, Süleymoğulları da Merru'z Zahran'da bu kuvvete katılmıştı. Doğuda Gatafan kabilesi, Uyeyne b. Hısn komutasında Fezararoğulları, Haris b. Avf komutasında Murraoğulları, Mis'ar b. Rahiyle komutasında Eşca'oğulları, ayrıca Esedoğullarıyla diğer kabileler yola çıkmıştı.

Bu guruplar (Ahzab) sözleşilen zamanda buluşmak üzere Medine'ye doğru hareket ettiler. Birkaç gün sonra 10.000 kişiye ulaşan Aramran ordusu Medine etrafında bir araya geldiler. Bu ordu Medine'de bulunan -kadın, çocuk, genç, ihtiyar dahil- bütün nüfustan daha fazlaydı.

Bu toplanan kabileler, bir araya gelen askeri birlikler ansızın Medine surları önüne gelince müslümanlar üzerinde düşünülebilecek en büyük tehlike olmuştu. Belki de müslümanları toptan yok edebilir, canlı namına ne varsa kökünü kurutabilirdi.

Ancak Medine idaresi uyanık bir idareydi. Henüz daha yeni ordular gelmeye başlamadan durumu incelemeye ve bu gidişin doğurabileceği neticeleri değerlendirmeye başlamıştı. Bu ordular henüz yerlerinden hareket etmeden Medine haber alma teşkilatı bu tehlikeli hareketi Medine idaresine bildirmişti.

Peygamberimiz (s.a.) derhal Yüksek Şura Meclisi'nin akdedilmesini emretti. Bu mecliste Medine'nin varlığını savunma planı konusu ele alındı. İleri gelen komutanlarla şura meclisi üyeleri arasında geçen görüşmelerden sonra değerli sahabi Selman el-Farisi'nin (r.a.) takdim ettiği teklif ittifakla kabul edildi. Selman şöyle konuştu:

- "Ya Resûlallah! Biz İran'dayken bir ordu tarafından kuşatıldığımızda orduyla aramıza hendek açar, böyle savunmamızı yapardık." dedi. Bu savunma planı, Arapların daha önce bilmediği hikmetli ve yerinde bir plandı.

Peygamberimiz (s.a.) hemen bu planın tatbikine başladı. Her 10 sahabiye 40 zira' hendek açmasını emretti.

Müslümanlar büyük bir aşk ve gayretle hendek kazmaya başladılar. Peygamberimiz (s.a.) hem onları teşvik ediyor, hem de hendek kazmada onlara yardımcı oluyordu.

Buhârî, Sehl b. Sa'd'den rivayet ediyor: Biz Hendek kazarken Resûlullah (s.a.) ile beraberdik. Sahabe hendek kazıyor, biz de toprakları taşıyorduk. Resûlullah (s.a.) şöyle diyordu:

- Allahım! Hakiki hayat Ahiret Hayatı!

- Affet, Muhacirler ile Ensar'ı!"[1]

Enes anlatıyor:

"Peygamberimiz (s.a.) soğuk bir sabah Muhacirlerle Ensar'ı hendek kazarken gördü. Onlara yardım edecek köleler de yoktu. Onların aç ve yorgun hallerini görünce:

- "Allahım! Hakiki hayat Ahiret Hayatı!

Affet! Muhacirlerle Ensar'ı." demişti.

Ashab-ı kiram da ona cevap olarak:

"Sağ kaldığımız müddetçe cihat üzerine, biz Muhammed'e biat edenleriz!" diyorlardı.[2]

Bera b. Azib anlatıyor:

"Resûlullah'ı (s.a.) gördüm. Hendekten çıkan toprakları taşıyordu. Toprak göğsünün kıllarını örtmüştü. Hem toprak taşıyor, hem de Abdullah b. Revaha'nın şiirini okuyordu:

Allahım!.. Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamazdık
Zekat verip namaz kılamazdık.
İndir üzerimize sekinetini, rahmetini
Ayaklarımızı sabit kıl, karşılaşırsak düşmanla
Onlar gelip üzerimize saldırıyor
Fitne isterlerse kabul etmeyiz.

Efendimiz (s.a.) sesini şiirin son taraflarında yükseltmişti.[3]

Müslümanlar ciğerleri parçalayacak kadar şiddetli bir açlık içerisinde kıvranırlarken aynı zamanda böyle büyük bir gayretle hendek kazmaya da devam ediyorlardı.

Enes der ki: Hendek kazan mücahitlere iki avuç dolusu arpa getiriliyor, pişirilip çorba yapılıyor, önlerine konuyordu. Hepsi aç idiler.

Ebu Talha der ki: Resûlullah'a (s.a.) açlıktan şikayet ettik. (Açlığı hissetmemek için) karınlarımıza bağladığımız taşları gösterdik. Peygamberimiz (s.a.) ise karnına iki taş bağladığını gösterdi.[4]

Bu münasebetle hendek kazma esnasında bazı peygamberlik mucizeleri meydana geldi.

---

1 *Sahihu'l-Buhârî*, Babu Gazveti'l-Hendek, II/588.

2 *A.g.e.*, I/397, II/588.

3 *A.g.e.*, II/589.

4 Tirmizî rivayet etmiştir (bkz. *Mişkatül-Mesabih*, II/448).

1. Cabir b. Abdillah Peygamberimiz'in (s.a.) şiddetli açlık çektiğini gördü. Bunun üzerine bir koyun kesmiş, hanımı da bir sa' arpa öğütmüş ve Peygamberimiz'e (s.a.) bir grup sahabe ile birlikte gelmesini gizlice söylemişti. Peygamberimiz (s.a.) hendek kazanların tamamını çağırdı. Sayıları 1000 kadardı. Hepsi doyuncaya kadar yediler. Buna rağmen et tenceresi olduğu gibi doluydu. Ekmek de olduğu gibi kalmıştı.[5]

2. Numan b. Beşir'in kız kardeşi hendeğin yanına babası ve dayısı yesin diye bir avuç hurma getirmişti. Kadın Peygamberimiz'in (s.a.) yanından geçerken Peygamberimiz (s.a.) ondan hurmayı istemiş, bir kumaş parçası üzerinde dağıtmıştı. Sonra da bütün hendekte çalışanları çağırmıştı. Hepsi hurmadan yemeye başlamışlar, hurma artmaya başlamıştı. Hendekte çalışanların tamamı doymuş, hurmalar kumaşın kenarlarından dökülecek kadar artmıştı.[6]

3. Bu iki mucizeden daha büyük bir mucize de şuydu:

Buhârî, Cabir'den rivayet ediyor: Biz Hendek günü hendek kazıyorduk. Önümüze büyük bir kaya çıktı. Sahabe Peygamberimiz'e (s.a.) gelip:

- "Hendekte önümüze büyük bir kaya çıktı." dediler. Peygamberimiz:

- "Hendeğe ben ineyim." dedi.

Sonra da bütün karnını kaplayan büyük taşla hendekten çıktı. Biz üç kişi olduğumuz yerde kalakaldık.

Peygamberimiz (s.a.) kazmayı eline alıp vurdu. Kaya parça parça olmuş, kum yığını haline gelmişti.[7]

Bera anlatıyor: Hendek günü hendeklerden birinde kazmaların parçalayamadığı bir kaya çıktı önümüze... Bu durumu Resûlullah'a (s.a.) bildirdik. Gelip kazmayı aldı ve

- "Bismillah!" deyip bir defa vurdu.

- "Allahü Ekber! Bana Şam anahtarları verildi. Vallahi, ben şu anda Şam'ın kızıl saraylarını görüyorum." dedi. Sonra ikinci defa vurdu, ikinci parçayı kopardı.

- "Allahü Ekber! Bana İran verildi. Vallahi, ben şu anda Medain'in beyaz sarayını görüyorum." dedi bu defa.. Sonra üçüncü defa vurdu ve:

- "Bismillah!" dedi. Kayanın geri kalan kısmını parçaladı

- "Allahü Ekber! Bana Yemen'in anahtarları verildi. Vallahi ben şu yerimden San'a kapılarını görüyorum." dedi.[8]

---

5 *Sahihu'l-Buhârî*, II/588, 589.

6 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/218.

7 *Sahihu'l-Buhârî*, II/588.

8 Nesei (*Sunenu Nesei*, II/56) ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

İbn İshak buna benzer bir rivayeti Selman el-Farisi'den rivayet etmektedir.[9]

Medine doğu tarafı hariç her taraftan tepeler, dağlar ve hurmalıklarla çevriliydi. Peygamberimiz (s.a.) de gayet isabetli bir fikirle bu gibi büyük bir ordunun Medine'ye ancak doğu tarafından hücum edebileceğini biliyordu. Bu sebeple hendeğin doğu tarafından açılmasını uygun gördü.

Müslümanlar hendek kazma işlerine devam ediyorlardı. Gün boyunca kazıyorlar, akşam da evlerine dönüyorlardı. Putperest Aramram ordusu henüz Medine surlarına ulaşmadan kararlaştırılan plan çerçevesinde hendek tamamlandı.[10]

Kureyş 4.000 kişilik bir kuvvetle Medine yakınlarına geldi. Ceraf ve Ziabe arasında "Müctemau'l-Esyal" denilen yerde karargahını kurdu. Gatafan kabilesi kendisine tabi olan diğer Necid'li kabilelerle beraber 6.000 kişilik bir kuvvetle Medine civarına geldi. Uhud Dağı eteklerinde Zenbi Nakma denilen yere yerleştiler.

"*Müminler düşman birliklerini görünce: -İşte Allah'ın ve Resûlünün bize vaat ettiği zafer budur. Allah ve Peygamberi doğru söylemiştir, dediler. (Bu durum) ancak onların imanlarını ve teslimiyetlerini arttırdı.*" (Ahzab, 22.)

Münafıklar ve zayıf yürekliler bu orduyu görünce kalpleri titremeye başladı.

"*O vakit münafıklarla kalplerinde hastalık olanlar: "-Allah ve Resûlü bize aldatmadan başka bir vaat etmemiş, diyorlardı.*" (Ahzab, 12.)

Peygamberimiz de (s.a.) 3.000 kişilik müslüman kuvvetle Medine'den çıkıp savaş alanına doğru ilerledi. Arkalarını Sila' Dağına vermişlerdi. Kâfirlerle aralarında Hendek vardı. Sloganları "Düşmanlar galip gelemez" sloganıydı. Medine'ye İbn Ümmi Mektum emir olarak bırakılmıştı. Kadınların ve çocukların Medine kalelerine çekilmeleri emredilmişti.

Müşrikler müslümanlara hücum edip Medine'yi işgal etmek istediklerinde önlerinde müminlerle aralarını ayıran geniş bir hendek bulmuşlardı. Müslümanları kuşatma altına alma teşebbüsüne geçtilerse de yurtlarından çıkarken bu kuşatma için gerekli hazırlığı yapamamışlardı.

Bu hendek planı söyledikleri gibi Arapların o güne kadar bilmedikleri bir tuzaktı. Bunu hesap etmek akıllarına hiç gelmemişti.

Müşrikler hendek etrafında dolaşmaya başladılar. Hendeği geçebilmek için zayıf nokta arıyorlardı. Müslümanlar da müşriklerin hareketlerini takip ediyorlar, hendeğe yaklaşmaya cesaret etmesinler, hendeği geçmesinler yahut hendeği toprakla doldurup müminler tarafına geçmesinler diye müşrikleri ok yağmuruna tutuyorlardı.

---

9 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/219.

10 İbn Hişâm, *a.g.e.*, III/330, 331.

Kureyş süvarilerinden bazıları kuşatmanın sonucunu bekleyerek faydasız yere hendek etrafında durmayı hoş karşılamamıştı. Bu durum onların kahramanlık duygularına aykırıydı. Aralarında Amr b. Abdud, İkrime b. Ebi Cehl ve Dırar b. Hattab ve başkalarının da bulunduğu bir grup Kureyş atlısı, hendeğin dar bir yerini bulup karşıya geçmeyi başardılar.

Hendekle Sila' tepesi arasındaki Sebha meydanında atlarıyla bir gösteri yaptılar. Hz. Ali b. Ebi Talib bir grup müslümanla birlikte atlıların hendeği geçtikleri yeri tuttular.

Amr b. Abdüd mübareze (teke tek vuruşma) teklif etti. Ona karşı Hz. Ali çıktı. Ona asabiyetini tahrik eden bir söz söyledi. (Amr müşriklerin kahramanlarındandı.) Atından Amr'ı bir hamlede düşüren Hz. Ali onu yüzünden yaraladı.

Amr, Hz. Ali'ye hücum etti. Karşılıklı vuruştular, çarpıştılar. Nihayet Hz. Ali onu öldürdü. Diğerleri de dağıldılar. Hendekten geçerek karşı tarafa doğru kaçtılar. Atlılar korkuya kapılmış, hatta İkrime mızrağını bile bırakmıştı.

Müşrikler birkaç gün Hendeği geçmek, yahut Hendekte yol açmak için büyük çaba harcamışlar, ancak müslümanlar zorlu bir mücadele vererek onları okla geri püskürtmüşler, şiddetli bir şekilde karşılık vererek, müşriklerin girişimini başarısızlığa uğratmışlardı.

Bu şiddetli mücadele sebebiyle Peygamberimiz (s.a.) ve ashab-ı kiram bazı namazları vaktinde eda edememişlerdi.

Buhârî ve Müslim, Cabir'den (r.a.) rivayet ediyor: "Hendek günü idi. Hz. Ömer geldi, Kureyş kâfirleri hakkında kötü sözler söylüyordu.

- "Ya Resûlallah!.. Güneş nerdeyse batacak. Neredeyse namazı kaçıracağım." dedi. Peygamberimiz (s.a.)

- "Ben de vallahi kılmadım." buyurdu.

Hz. Ömer diyor ki: Peygamberimiz'le (s.a.) birlikte "Tahhan" denilen yere gittik. O namaz için abdest aldı. Biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra (ikindi) namazını kıldı. Sonra da akşam namazını kıldı.[11]

Peygamberimiz (s.a.) bu namazın vaktini geçirdiği için çok üzüldü. Hatta müşriklere beddua etti.

Buhârî Hz. Ali'den rivayet ediyor: Peygamberimiz (s.a.) Hendek günü: "Bizi ikindi namazından alıkoyup güneş batıncaya kadar meşgul ettikleri gibi, Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun." demişti.[12]

---

[11] *Sahîhu'l-Buhârî,* II/590.

[12] Nevevi, *Şerhu Sahîhi'l-Müslim,* I/227.

İmam Şafii ile İmam Ahmed'in *Müsned*'lerinde rivayet ettiklerine göre, müşrikler Peygamberimiz'i öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarından alıkoymuşlar, o da hepsini birden kaza etmişti.

Bundan şunu da anlayabiliriz: Müşriklerin hendeği geçme teşebbüsleriyle müslümanların yılmaz mücadeleleri günlerce devam etti. Ancak hendek iki ordu arasında engel teşkil edince, aralarında karşılıklı çarpışma ve kanlı bir harb meydana gelmemiş, teke tek dövüşme ile karşılıklı ok atmalar şeklinde bir mücadele cereyan etmişti. Bu ok yağmuru altında her iki ordudan parmaklarla sayılacak kadar -müslümanlardan 6 kişi, müşriklerden 10 kişi- kayıp verilmişti.

Bu ok atma mücadelesinde Sa'd b. Muaz bir ok atmış, el-Ekhal adındaki birini yere yıkmıştı. Sa'd'a Kureyş'ten Hıbbanu'l-Araka adı verilen biri ok atmıştı. Sa'd şöyle dua ediyordu:

"Allahım! Sen biliyorsun ki... Senin Resûlünü yalanlayan ve onu memleketinden çıkaran bir kavimle, senin rızan için cihat etmekten daha sevimli bir şey yoktur benim için..."

"Allahım! Ben inanıyorum ki, bizimle onlar arasındaki bu harbi sen takdir ettin. Eğer bundan sonra Kureyş'le harp olacaksa beni onlara karşı çıkmak için yaşat da senin rızan için onlarla cihat edeyim. Eğer harp takdir ettiysen, onu alevlendir de benim ölümümü de böyle bir harpte nasip eyle." dedi.[13] Duasının sonunda:

"Beni Kureyza'yı halledip gözüm aydın olmadan beni öldürme!" dedi.[14]

Müslümanlar savaş cephesinde bu güçlüklerle karşılaşırken hile ve desise yılanları da kıpırdanıyor, müslümanların bedenine zehir akıtmak için gayret ediyordu. Beni Nadir suçlularının büyüğü Huyeyy, Beni Kureyza yurduna gelip reisleri Ka'b b. Esed el-Kurazi ile görüştü.

Ka'b, savaş çıktığı zaman yardım edeceğine dair Resûlullah (s.a.) ile sözleşme yapmıştı. Huyeyy kapıyı çalmış, Ka'b da onu içeri almamıştı. Huyeyy kapıda seslenmeye ve bir şeyler anlatmaya devam etmiş, nihayet Ka'b ona kapıyı açmıştı. Huyeyy:

- "Ya Ka'b! Zamanın onuruyla, kaynayan bir denizle sana geldim. Kureyşi reisleriyle, komutanlarıyla sana getirdim. Onları Rume'de Mecmau'l-Esyal denilen yere yerleştirdim. Sana Gatafan'ı reisleriyle, komutanlarıyla getirdim. Onları da Uhud civarında Zenbi Nakma'ya yerleştirdim. Bana Muhammed'i ve onunla beraber olanların kökünü kazımadan ayrılmayacaklarına ahdettiler, söz verdiler." dedi. Ka'b:

- "Vallahi, sen bana zilletle ve yağmuru olmayan, sadece gök gürültüsü yapan, şimşek çaktıran içi boş bir bulut gibi geldin. Yazık sana ya Huyeyy! Beni kendi ha-

---

[13] *Sahihu'l-Buhârî*, III/591.

[14] İbn Hişâm, *a.g.e.*, III/337.

lime bırak. Ben Muhammed'den doğruluk ve vefakârlıktan başka bir şey görmedim." dedi.

Huyeyy, Ka'bı kışkırtmaya devam etti. Nihayet Ka'b:

- "Kureyş ve Gatafan Muhammed'i mağlup etmeden dönerlerse ben de senin kalene sığınacağım. Seninle birlikte aynı kadere razı olacağım." diyerek Huyeyy'den Allah adına ahit ve misak alınca, Huyeyy'in fikrini kabul etti. Böylece Ka'b b. Esed, müslümanlarla aralarındaki sözü bozduğunu ilan etti. Müşriklerle birlikte müslümanlara karşı savaşa girdi.[15]

Beni Kurayza Yahudileri fiilen harbe katılmışlardı.

İbn İshak anlatıyor: Safiyye bt. Abdilmuttalib Hassan b. Sabit'in kalesi önündeydi. Hassan kadın ve çocuklarla birlikte kale içerisindeydi. Safiyye diyor ki: Yahudilerden bir adam yanımızdan geçti. Kaleyi dolaşmaya başladı. Beni Kureyza savaşa katılmış, Resûlullah (s.a.) ile aralarındaki ahdi bozmuştu. Bizimle Yahudiler arasında bizi müdafaa edecek kimse yoktu. Peygamberimiz (s.a.) ile müslümanlar düşmanla kıyasıya bir mücadele içindeydi. Bize saldıracak olsalar düşmanı bırakamayacak durumdaydılar.

Safiyye devam ediyor:

- "Ya Hassan! Bu Yahudi kalenin etrafında dolaşıyor, vallahi ben onun arkamızda bulunan Yahudilere ırzımı peşkeş çekmeyeceğinden emin değilim. Resûlullah (s.a.) ile ashabı bizimle meşgul olamayacak durumdadır. Kaleden inip onu öldür." dedim. Hasan:

- "Vallahi! Ben bunu yapamam." dedi.

Safiyye diyor ki: Gizlendim. Sonra da bir sopa buldum. Kaleden inip onun yanına geldim. Sopayla vurup onu öldürdüm. Sonra kaleye döndüm. Hassan'a:

- "Ya Hassan! Onun yanına gidip onu oradan çek götür. O, adam olmasaydı ben çekip götürürdüm." dedim.[16]

Peygamberimiz'in (s.a.) halasının bu şanlı hareketinin müslümanların hanımları ve kızlarının ırzını korumak hususunda derin bir tesiri oldu. Yahudiler bu kaleleri hiçbir İslâm askeri bulunmadığı halde İslâm ordusunun muhafaza ve kontrolü altında olduğunu zannettiler. Bu sebeple ikinci bir defa bu gibi bir harekete cüret edemediler. Ancak Yahudiler müslümanlara karşı müşrikleri desteklediklerini açıkça göstermek için putperest orduya gıda yardımı yapmaya başladılar. Hatta müslümanlar bu gıda yardımından 20 deve yüküne el koydu.

Beni Kurayza'nın müşrikleri desteklediği haberi Resûlullah'a (s.a.) ve müslümanlara ulaştı. Peygamberimiz (s.a.) Kurayza'nın durumunun açığa çıkması ve onlara askeri yönden gerekli cevabın verilmesi için durumu inceletti.

---

15 İbn Hişâm *a.g.e.*, II/220-221.

16 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/228.

Bu haberin doğruluk derecesini araştırmak için Sa'd b. Muaz Sa'd b. Ubade, Abdullah b. Revaha ve Havvat b. Cübeyr'i gönderdi.

Onlara:

- "Gidin. Beni Kurayza'dan gelen haberin doğru olup olmadığına bakın. Eğer doğru ise benim anlayacağım şekilde bir şekilde haber verin. Eğer antlaşmalarında vefakâr iseler bunu insanlar arasında açıkça söyleyin." dedi.

Heyet Beni Kurayza'ya yaklaşınca onları en kötü bir şekilde buldular. Heyete açıktan sövüp sayıyorlar, Resûlullah'a (s.a.) hakaret yağdırıyorlardı. Yahudiler:

- "Resûlullah da kim? Bizimle Muhammed arasında hiçbir antlaşma ve sözleşme yoktur." dediler.

Heyet Resûlullah'a (s.a.) geldiğinde ona:

- "Adal ve Kara." dediler. Yani: Adal ve Kara kabilelerinin er-Raci' ashabına yaptıkları gibi hıyanet içindedirler, demek istiyorlardı.

Heyetin gerçeği gizleme teşebbüslerine rağmen halk durumu hemen anlamıştı. Böylece önlerinde yeni bir tehlike belirmişti.

Bu durum müslümanların karşılaşabileceği en sıkıntılı, en kritik bir durumdu. Müslümanlarla Beni Kurayza arasında müslümanların arkadan vurulmasına engel olabilecek hiçbir şey yoktu. Müslümanların önlerinde ise terk edemeyecekleri Aramran ordusu vardı. Çoluk-çocukları Yahudi hainlerin yakınında korumasız ve himayesiz idi. Cenab-ı Hakk'ın şu ayet-i kerimede bildirdiği şekilde idiler:

"... *O zaman gözler yılmış, yürekler (korkudan) ağızlara gelmişti. Siz Allah'a karşı türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada müminler imtihana uğratılmıştı. Şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.*" (Ahzab, 10-11.)

Bazı münafıklarda nifak hastalığı nüksetmişti. Hatta onlardan biri

- "Muhammed bize Kisra ve Kayser'in hazinelerini vaat etti. Halbuki en basit bir işi yapabilecek bir durumda bile değiliz." diyordu.

Başka biri de topluluk içinde:

- "Evlerimiz düşmanın elinde.. Bize izin ver de evimize dönelim. Çünkü evimiz Medine dışındadır." demişti.

Bununla da kalmamış Selemeoğulları çözülmeye yüz tutmuştu. Onlar hakkında Allah Tealâ şu ayeti indirdi: "*O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık olanlar: "Allah ve Resûlü bize bir aldatmadan başka bir şey vaat etmemiş, diyorlardı.*" (Ahzab, 12.)

"*O zaman onlardan bir grup: Ey Yesrib halkı! Artık sizin için burada kalmak yok. Hemen dönün demişlerdi. Onlardan bir kısmı da: Gerçekten evlerimiz açıktır, koru-*

masızdır, diyorlar. Peygamberden izin istiyorlardı. Halbuki onların evleri açık değildir. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı." (Ahzab, 13.)

Peygamberimiz (s.a.) Kurayza'nın hıyanet ettiği haberi gelince elbisesini toplayıp uzandı. Uzun bir müddet bekledi. Bu musibet herkese çok ağır gelmişti.

Ümit ruhu hakim olunca ayağa kalkmış ve:

- "Allahü Ekber! Ey müslüman topluluğu! Allah'ın fetih ve zaferini müjdelerim." dedi.

Sonra da yeni gelişen olaylara karşı plan hazırlamaya başladı. Bu planın bir parçası olarak kadınlara, çocuklara ansızın baskın yapılmaması için Medine'ye nöbetçiler gönderiyordu.

Fakat toplanan kabilelerin dağıtılmasını temin edecek kesin bir tavır koymak lazımdı. Bu hedefi gerçekleştirmek için Peygamberimiz Gatafan'ın iki reisi Uyeyne b. Hısn ve Haris b. Avf ile Medine mahsulünün üçte biri karşılığında kabileleriyle birlikte savaş alanını terk etmek ve müslümanların kuvvetlerinin derecesini ve şiddetini defalarca deneyen Kureyş'i bırakmak üzere sulh yapılabilirdi.

Peygamberimiz (s.a.) bu konuda iki Sa'da (Sa'd b. Ubade ve Sa'd b. Muaz) ile istişare etti. Sa'd'ler şöyle dediler:

- "Ya Resûlallah! Eğer bunu sana Allah emrettiyse kabul eder, itaat ederiz. Başüstüne! Yok eğer bunu bizim lehimize kendin karar olarak veriyorsan, buna ihtiyacımız yok deriz. Çünkü biz Allah'a şirk koşma ve putlara tapmada onlarla beraberdik. Onlar bu durumda bile Medine mahsulünden ancak ikram edilirse yahut satın alarak yerlerdi. Allah bize İslâm'la ikramda bulunup hidayeti nasip ettikten seni göndermekle bizi aziz kıldıktan sonra da mallarımızı onlara mı verelim? Vallahi onlara kılıçtan başka bir şeyle karşılık verilmez."

Peygamberimiz (s.a.) Sa'd'lerin görüşünü doğru buldu ve:

- "Bu hareket sizin için yaptığım bir harekettir. Çünkü Araplar toptan karşınıza çıkıyorlar." dedi.

Sonra Cenab-ı Hak (c.c) öyle bir durum meydana getirdi ki, düşmanlar perişan oldu, toplulukları dağıldı. Bu durum şöyle cereyan etmişti:

Gatafan kabilesinden Nuaym b. Mes'ud b. Amir el-Eşcai (r.a.) Peygamberimiz'e (s.a.) gelerek:

- "Ya Resûlallah! Ben İslâm'ı kabul ettim. Ancak kabilem müslüman olduğumu henüz öğrenmedi. Dilediğin şekilde beni görevlendirebilirsin." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Sen sadece bir kişisin. Gücün yettiği kadar bize yardım et. Harp hiledir." buyurdu.

Bunun üzerine Nuaym, hemen Beni Kurayza'ya gitti. Cahiliye devrinde onlarla arası iyi idi. Beni Kurayza büyüklerine:

- "Benim size olan sevgimi bilirsiniz. Benimle sizler arasındaki dostluğu bilirsiniz." dedi. Onlar da:

- "Doğru söylüyorsun." dediler. Nuaym:

- "Kureyşliler size benzemez. Burası sizin memleketiniz. Burada mallarınız, evladınız, hanımlarınız var. Buradan çıkıp başka bir yere gidemezsiniz. Kureyş ve Gatafan kabileleri Muhammed ve ashabı için geldiler. Siz de Muhammed'e karşı onlara yardım ettiniz. Onlar memleketlerini, mallarını, hanımlarını bırakıp geldiler. Bir galibiyet fırsatı ellerine geçse bunu değerlendirirler. Aksi takdirde memleketlerine dönüp sizi Muhammed'le baş başa bırakırlar. Muhammed de sizden intikamını alır." dedi. Kurayzaoğulları:

- "O halde ne yapalım, ya Nuaym?" dediler. Nuaym:

- "Size rehineler vermezlerse onlarla birlikte savaşmayın." dedi. Kurayzaoğulları:

- "Hakikaten güzel bir görüş ileri sürdün" dediler.

Nuaym bundan sonra da aynı şekilde Kureyş'e gitti. Kureyşlilere:

- "Size olan sevgimi ve saygımı bilirsiniz." dedi. Kureyşliler:

- "Evet!" dediler. Nuaym:

- "Yahudiler, Muhammed ve ashabına karşı verdikleri sözden döndüklerine pişman oldular. Muhammed'le irtibata geçtiler. Sizden rehineler alıp Muhammed'e verecekler. Sonra da sizin aleyhinize Muhammed'le birlikte hareket edecekler. Sizden rehin isteyecek olurlarsa sakın vermeyin." dedi. Nuaym bundan sonra da Gatafan'a gidip aynı şeyleri onlara da söyledi.

H. 5. yıl Şevval ayının bir Cumartesi gecesi Kureyşliler Yahudilere haber gönderip:

- "Bize yardım edin, Muhammed'i mağlup edelim." dediler. Yahudiler de haberci gönderip:

- "Bugün günlerden Cumartesi. Bizden öncekilerin Cumartesi günü savaştıklarında başlarına ne musibetler geldiğini biliyorsunuz. Ayrıca bize rehineler göndermezseniz artık sizinle birlikte savaşmayız." dediler.

Elçiler bu haberi getirince Kureyş ve Gatafan kabilesi reisleri:

- "Vallahi! Nuaym doğru söylemiş!" dediler. Yahudilere:

- "Size kesinlikle hiç kimseyi rehine olarak gönderemeyiz. Gelin, birlikte Muhammed'i mağlup edelim." dediler. Kurayzaoğulları:

- "Vallahi, Nuaym doğru söylemiş!" dediler.

Böylece her iki taraf saflarına ayrılık girdi, gayretleri zayıfladı.

Müslümanlar da Allah'a şöyle dua ediyorlardı:

"Allahım! Ayıplarımızı ört! Kalplerimizi emin kıl!"

Peygamberimiz (s.a.) de toplanan kabileler için:

"Ey Kitabı indiren, Ey süratle hesap gören Allahım! Şu toplulukları perişan et! Allahım onları dağıt ve iyice sars!"[17]

Allah Tealâ, Resûlünün ve müslümanların duasını işitti. Müşriklerin saflarında ayrılık baş gösterip aralarında dağılma meydana gelince, Allah onların üzerlerine rüzgar ordularını gönderdi. Çadırları sökülüyor, kazanlar devriliyor, ipler sökülüyor artık hiçbir şey yerli yerinde durmuyordu. Cenab-ı Hak ayrıca melekler ordusunu göndermişti. Melekler onları sarsıyor, kalplerine korku ve endişe veriyorlardı.

Efendimiz (s.a.) bu soğuk ve şiddetli kış gecesinde müşriklerin durumunu öğrenmek üzere Huzeyfe b. Yeman'ı görevlendirdi. Huzeyfe müşrikleri bu perişan halde dönüş hazırlıkları yaparken gördü. Dönüp Efendimiz'e (s.a.) müşriklerin yolculuk için hazırlık yaptıklarını bildirdi.

Allah, İslâm düşmanlarını geri döndürüyordu. Allah, Resûlünü onlarla çarpışmaktan korumuş, vaadinde durmuş, ordusunu izzetli kılmış, kuluna yardım etmiş ve o bütün toplulukları sadece kendisi mağlup etmişti.

Hendek Gazvesi iki rivayetten daha sahih olana göre H. 5. yıl Şevval ayında yapılmıştı. Müşrikler bir ay veya bir aya yakın bir zaman Resûlullah'ı (s.a.) kuşatma altında tutmuşlardı.

Kaynakların arasını birleştirirsek kuşatmanın Şevval ayında başlayıp Zil-Ka'de ayında son bulduğunu söyleyebiliriz. İbn Sa'd'e göre: Peygamberimiz'in (s.a.) Hendek'ten ayrılışı 23. Zilkade Çarşamba gününe rastlamıştı.

Hendek Gazvesi aslında bir sinir harbi idi, psikolojik bir savaştı. Bu savaşta büyük bir çarpışma olmamıştı, ancak İslâm tarihinin müşriklerin zilletiyle sonuçlanan en kesin galibiyetlerinden biriydi.

Bu savaş Arap kuvvetlerinden hiçbir kuvvetin Medine'de gelişen bu küçük kuvveti kökünden söküp atamayacağını göstermişti. Çünkü Araplar Hendek Savaşı'nda topladıkları bu büyük kalabalıktan daha fazlasını toplayamazlardı. Bunun için Allah (c.c.) bu topluluğu dağıtınca Peygamberimiz (s.a.) "Şimdi artık biz onları yeneriz, onlar bizi yenemezler, biz artık onların üzerine yürürüz." demişti.[18]

---

17 *Sahîhu'l-Buhârî*, K.el-Cihad, I/411, K. el-Megazi, II/590.

18 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/590.

2. BENİ KURAYZA GAZVESİ

Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye döndüğü gün öğle vakti Ümmü Seleme'nin evinde guslederken Cebrail kendisine gelmiş ve:

- "Silahı bıraktın mı? Melekler hala silahlarını bırakmadılar. Olanlarla birlikte Beni Kurayza'ya git. Ben senin önünde yürüyerek onların kalelerini sarsacağım, kalplerine korku salacağım." demiş, melekler topluluğuyla birlikte Cebrail hareket etmişti.

Peygamberimiz (s.a.) birini vazifelendirip:

- "Kim dinliyor, itaat ediyorsa ikindi namazını Beni Kurayza yurdunda kılsın." diye ilan ettirdi. Medine'ye İbn Ümmi Mektum'u bırakmış, sancağı Hz. Ali b. Ebi Talib'e vermiş, Hz. Ali de hemen hareket etmişti. Beni Kurayza kalelerine yaklaşınca oradan Peygamber Efendimiz (s.a.) hakkında çirkin bir söz söylendiğini duymuştu.

Peygamberimiz Muhacir ve Ensar'dan meydana gelen kuvvetle yola çıktı. Kurayza kuyularından "Ena Kuyusu" denilen kuyu yakınında konakladı.

Müslümanlar hemen Efendimiz'in (s.a.) emrine uyarak derhal kalkıp Kurayza'ya doğru hareket ettiler. Yolda ikindi namazı vakti geldiğinde, bazıları:

- "İkindi namazını burada kılmayalım. Bize emredildiği gibi Beni Kurayza yurdunda kılalım." dediler. Hatta onlardan bir kısmı ikindi namazını yatsıdan sonra kaza ettiler.

Bazıları da:

- "Peygamberimiz (s.a.) bize bunu ikindi namazını başka yerde kılmayın diye değil, süratle çıkın diye söyledi." dediler. Namazı yolda kıldılar. Peygamberimiz (s.a.) her iki grubun hareketini de olumlu karşıladı.

Böylece İslâm ordusu Beni Kurayza yurduna bölük bölük hareket edip nihayet Peygamberimiz'e (s.a.) katıldılar. Sayıları 3.000 kadardı. Aralarında 30 kadar atlı bulunuyordu. Hep birlikte Beni Kurayza kalelerini kuşatmaya aldılar.

Kuşatma devam edince Kurayzaoğullarının Reisi Ka'b b. Esed kabilesine üç şıktan birini tercih etmelerini söyledi:

1. Teslim olup Muhammed'in dinine girip kanlarımızı, mallarımızı, çocuklarımızı ve hanımlarımızı kurtaracağız. Artık onun Allah tarafından gönderilen bir Peygamber olduğu, kitabımız Tevrat'ta bildirilen Peygamber olduğu kesinlikle anlaşıldı, dedi.

2. Veya çoluk-çocuğunuzu, hanımlarınızı kendi ellerinizle öldürür, kılıçlarınızla Peygamber'in karşısına çıkarsınız. Ya galip gelir ya da son nefere varıncaya kadar öldürülürsünüz.

3. Yahut Peygamber ve ashabına hücum edersiniz, onları Cumartesi günü yakalarsınız. Çünkü müslümanlar o gün savaşa çıkmayacağınızdan emindirler.

Kurayzaoğulları reislerinin bu üç teklifini de kabul etmediler. O zaman reisle.. Ka'b b. Esed kızarak ve canı sıkılarak:

- "Sizden hiçbiriniz anasından doğduğu günden beri tek bir gece ihtiyatlı ve te.. birli uyumadı." dedi.

Bu üç şıkkı reddettikten sonra Kureyzaoğulları için artık Resûlullah'ın (s.a.) vere.. ceği hükme razı olmaktan başka çare kalmamıştı.

Ancak yine de müslümanlar arasındaki bazı müttefikleriyle irtibat kurmak v.. onun hükmüne razı olduklarında nasıl bir muameleye tabii olacaklarını öğrenmek is.. tiyorlardı. Resûlullah'a (s.a.) haber gönderip:

- "Ebu Lübabe'yi bize gönder de, onunla istişare edelim." dediler. Ebu Lüba.. onların müttefiki idi; malları ve evladı onların bölgesinde bulunuyordu.

Ebu Lübabe'nin geldiğini gördüklerinde erkekler onu karşılamaya çıktılar. Kad.. ve çocuklar da onun yüzüne karşı hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Ebu Lüba.. onların bu durumuna acımıştı. Kurayzaoğulları:

- "Ya Ebu Lübabe! Ne dersin, Muhammed'in hükmüne razı olalım mı?" dedile.. Ebu Lübabe:

- "Evet!" dedi ve eliyle boğazına işaret etti. Yani onun vereceği hüküm "boğazla.. maktır", dedi. Sonra da hemen bu hareketiyle Allah ve Resûlüne ihanet ettiğini an.. dı. Derhal orasını terk etti. Ancak Peygamberimiz'in (s.a.) yanına dönmeyip Mescid-Nebevî'ye gitti. Kendini mescidin direklerinden birine bağladı. Resûlullah (s.a.) elle.. riyle çözmedikçe ayrılmamaya, Beni Kurayza yurduna girmemeye yemin etti.

Ebu Lübabe'nin durumu Peygamberimiz'e (s.a.) bildirilince Efendimiz (s.a.):

- "Eğer bana gelseydi onun için Allah'tan mağfiret dilerdim. Ama bu şekilde ye.. min ettiğine göre Allah tevbesini kabul edinceye kadar ben onu serbest bırakamam." buyurdu.

Ebu Lübabe'nin işaret etmesine rağmen Beni Kurayza Resûlullah'ın (s.a.) hük.. müne razı olmayı kararlaştırdılar. Aslında Yahudiler gıda maddeleriyle sularının v.. kuyularının bolluğu, kalelerinin sağlamlığı sebebiyle uzun müddet muhasaraya da.. yanabilecek bir durumdaydılar. Müslümanlar ise şiddetli soğuk ve açlık çekiyorlar. Hendek Savaşı öncesinden itibaren savaş durumunun devam etmesi sebebiyle so.. derece yorgun bulunuyorlardı.

Ancak Kurayza Savaşı da bir sinir savaşı idi. Allah Kurayzaoğullarının kalple.. rine korku vermiş, maneviyatları gittikçe düşmeye başlamıştı. Bu moral düşüklüğü son derecesine vardığında Hz. Ali b. Ebi Talib ile Zübeyr b. Avvam öne geçtiler. Hz. Ali mücahitlere:

- "Ey iman birliği! Vallahi ya Hz. Hamza'nın tattığı şehitliği tadacağım yahut onların kalesini fethedeceğim." dedi.

Durumun ciddiliğini fark eden Kurayzaoğulları Resûlullah'ın (s.a.) vereceği hükme razı olacaklarını bildirdiler. Muhammed b. Seleme el-Ensari'nin başkanlığında erkeklerin elleri bağlandı. Kadın ve çocuklar erkeklerden ayrı bir kenarda bekliyorlardı.

Evs kabilesi ileri gelenleri Peygamberimiz'e (s.a.) müracaat edip:

- "Ya Resûlallah! Beni Kaynuka Yahudileri hakkında bildiğin şekilde hareket ettin. Onlar kardeşlerimiz Hazrec'in müttefikleriydiler. Beni Kurayza Yahudileri de bizim dostlarımızdı. Onlara iyi muamele eder misin?" dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Onlar hakkında aranızdan birinin hüküm vermesine razı olmaz mısın?" buyurdu. Onlar da:

- "Peki!" dediler. Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Bu hakem de Sa'd b. Muaz olsun!" buyurdu. Evs'liler:

- "Razı olduk." dediler.

Sa'd b. Muaz'a gelmesi için haber gönderildi. Sa'd Medine'de idi. Hendek Savaşında isabet eden yara sebebiyle Ashab-ı Kiramla birlikte bu savaşa katılamamıştı.

Sa'd bir merkebe bindirilmiş ve Peygamberimiz'in (s.a.) yanına getirilmişti. Evs'liler Sa'd'ın yanındayken:

- "Ya Sa'd! Dostlarına güzel davran, iyi muamele et. Çünkü Resûlullah (s.a.) Kurayzaoğullarına güzel muamele edesin diye seni hakem tayin etti." diyorlardı. Sa'd ise sessiz bir şekilde duruyor, onlara cevap vermiyordu. Evs'liler bu tekliflerini birkaç defa tekrarlayınca Sa'd:

- "Sa'd için Allah rızası yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırmayacağı zaman gelmiştir!" dedi.

Sa'din bu sözünü işittiklerinde Evs'lilerden bazıları Medine'ye dönmüş ve arkadaşlarına meydana gelecek acıklı haberi duyurmuşlardı.

Sa'd Peygamberimiz'in (s.a.) yanına varınca Peygamberimiz ashabına

- "Efendiniz için ayağa kalkın!" dedi.

Merkepten inince ashab-ı kiram:

- "Ya Sa'd! Kurayzaoğulları senin vereceğin hükme razı olacaklarını söylediler." dedi. Sa'd:

- "Vereceğim hüküm onlara tatbik edilecek mi?" diye sordu. Ashab:

- "Evet." dediler. Sa'd:

- "Şuradakilere de geçerli mi?" diye sordu ve hürmet ve tazim için yüzünü çevirerek Peygamber Efendimiz'in (s.a.) bulunduğu tarafa döndü. Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet. Benim için de geçerlidir." buyurdu. Bunun üzerine Sa'd:

- "Kurayzaoğullarının erkeklerinin öldürülmesi, hanımları ve çocuklarının esir edilmesi, mallarının müslümanlara taksim edilmesi şeklinde hükmediyorum." dedi. Bu hüküm üzerine Efendimiz (s.a.):

- "Onlar hakkında yedi kat göklerin üzerinde verilen Allah'ın hükmüyle hükmettin." buyurdu.

Sa'd b. Muaz'ın verdiği hüküm son derece adil ve insaflıydı. Çünkü Kurayzaoğulları işledikleri feci ihanete ilave olarak müslümanlara karşı kullanılmak üzere 1500 kılıç, 2000 mızrak, 300 zırh, 500 kalkan ve miğfer toplamışlardı. Müslümanlar Kurayzaoğullarının yurdunu fethettikten sonra bu malzemeye el koydular.

Peygamberimiz (s.a.) Kurayzaoğullarının, Neccaroğullarından Haris'in kızının evinde hapsedilmesini, Medine pazarında hendekler kazılmasını emretti. Sonra da Yahudiler grup grup hendeklere dolduruluyor, Hendek içinde boyunları vurulduktan sonra gömülüyorlardı.

Henüz hapiste olanlar reisleri Ka'b b. Esed'e:

- "Bize ne yaparlar dersin?" diye soruyorlar, Ka'b da:

- Siz ne zaman akıllanacaksınız? İçimizden çağrılanın gelmediğini, gidenin dönmediğini görmüyor musunuz? Vallahi yapacakları boyunlarımızın vurulmasıdır.

Beni Kurayza Yahudilerinin sayısı 600-700 kadardı. Hepsinin boyunları vurulmuştu.

Böylece gadir ve hıyanet yılanlarının yok edilmesi işi tamamlanmış oldu. Bunlar kesin ahdi bozmuşlar, müslümanların hayatları boyunca uğradıkları en sıkıntılı saatte onları yok etmek üzere düşman kabilelere yardım etmişler, bu hareketleriyle muhakeme ve idam cezasına lâyık en büyük savaş suçluları olmuşlardı.

Bunlarla birlikte Beni Nadir Şeytanı ve Hendek Savaşı'nın büyük suçlularından olan aynı zamanda Müminlerin annesi Safiyye'nin (r.a.) babası Huyeyy b. Ahtab da öldürülmüştü. Kureyş ve Gatafan savaş meydanını terkedince Huyeyy Hendek Gazvesi günlerinde gadir ve hıyanet için Ka'b b. Esed'e geldiğinde ona verdiği sözünde durmak için Kurayzaoğullarıyla birlikte onların kalesine girmişti.

Huyeyy üzerinden çıkarılmamaları için her taraftan parmak ucu kadar yırttığı elbisesiyle elleri iple başına bağlandığı halde Peygamberimiz geldi ve:

- "Vallahi sana düşmanlık etmek hususunda pişman değilim. Ancak Allah dilediğini mağlup eder." dedi. Sonra da:

"Ey insanlar! Allah'ın emrine karşı çıkamayız. Bu, Allah'ın İsrailoğulları için takdir ettiği bir alınyazısı, bir kader ve bir musibettir." dedi. Sonra da oturdu ve boynu vuruldu.

Beni Kurayza kadınlarından sadece bir kadın öldürüldü. Bu kadın Hallad b. Süveyd'in üzerine değirmen taşı atmış, Hallad ölmüştü. Bu sebeple kadın öldürüldü.

Resûlullah (s.a.) çocuğu olanların öldürülmesini, çocuğu olmayanların bırakılmasını emretmişti. Atıyye el-Kurazi çocuğu olmayanlardandı. Öldürülmemişti. Atıyye müslüman olmuş, sahabeye katılmıştı.

Sabit b. Kays, Zübeyr b. Bata ile ailesi ve malının kendisine bağışlanmasını istedi. Zübeyr'in Sabit'te alacağı vardı.

Sabit, Zübeyr'e:

- "Resûlullah (s.a.) seni bana bağışladı. Ayrıca aileni ve malını da bana bağışladı. Ancak ailen ve malın senin olsun." dedi. Zübeyr de kabilesinin erkeklerinin öldürüleceğini öğrenince kendisinin de öldürülmesini istedi.

Sabit b. Kays Zübeyr b. Bata'nın oğullarından sadece Abdurrahman b. Zübeyr'i öldürmedi. O da müslüman oldu ve sahabeye katıldı.

Ümmül-Münzir Selma bt. Kays en-Neccariyye Rifaa b. Samuel el-Kurazi'nin kendisine bağışlanmasını istedi. Rifaa, Selma hanıma bağışlandı. O da müslüman olup sahabeye katıldı.

Aynı gün Beni Kurayza kaleden inmeden önce içlerinden bir grubu müslüman olup kanlarını, mallarını ve zürriyetlerini korudular. Resûlullah'a (s.a.) ihanet ederlerken Kurayzaoğullarıyla birlikte olmayan Amr bu gece ortaya çıktı. Peygamberimiz'i (s.a.) muhafaza birliğinin komutanı Muhammed b. Mesleme onu gördü. Tanıyınca da serbest bıraktı. Nereye gittiğini bilmiyordu.

Peygamberimiz (s.a.) beşte birini ayırdıktan sonra Beni Kurayza mallarının kalan kısmını Beni Kurayza Gazvesi'ne katılanlara taksim etti. Atlılara 3 hisse verdi. 2 hisse at için 1 hisse süvarı için verildi. Yayalara 1 hisse verildi. Esirler Sa'd b. Zeyd el-Ensari'nin başkanlığında Necd'e gönderildi. Esirler satılıp bununla at ve silah alındı.

Peygamberimiz (s.a.) Beni Kurayza kadınlarından Reyhane bt. Amr b. Hanaka'yı kendisi için seçti. Reyhane Peygamberimiz'in (s.a.) hayatının sonuna kadar cariyesi olarak kaldı. Bu İbn İshak'ın rivayetidir.[19]

Kelbi ise: Peygamberimiz'in (s.a.) Reyhane'yi azad ettiğini ve onunla H. 6. yılda evlendiğini, Veda Haccı dönüşünde vefat edip Cennetü'l-Baki mezarlığına gömüldüğünü söylemektedir.[20]

Kurayzaoğulları meselesi bitince Hendek Gazvesi'nde sözü geçen salih kul Sa'd b. Muaz'ın duası kabul oldu. Efendimiz (s.a.) sık sık ziyaret etmek üzere Sa'd için mescitte bir çadır kurdurmuştu.

---

19 *A.g.e.*, II/591.

20 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/245.

Sa'din yarası tekrar nüksetti. Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: Mescitte Gıfaroğullarının da çadırı vardı. Sa'din yarası çatlamış, kan, cerahat akıyordu. Gıfaroğulları bu durumu görünce:

- "Ey çadır halkı! Çadırınızdan gelen ne?" dediler. Baktılar, Sa'din yarası kanrevan içinde... Sa'd bu hastalığından kurtulamayarak vefat etti.[21]

Buhârî ve Müslim, Cabir'den rivayet ediyor: Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurdular: Sa'd b. Muaz'ın ölümü sebebiyle Rahman'ın arşı titredi.[22]

Tirmizî sahih bir senetle Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet ediyor: Sa'd b. Muaz'ın cenazesi taşınırken münafıklar:

- "Cenazesi ne kadar da hafif!" dediler. Peygamberimiz (s.a.)

- "Onu melekler taşıyor!" buyurdu.[23]

Beni Kurayza kuşatmasında müslümanlardan bir kişi ölmüştü. O da Kurayza'dan bir kadının üzerine değirmen taşı attığı Hallad b. Süveyd idi. Yine kuşatma esnasında Ukkaşe'nin kardeşi Ebu Sinan b. Muhassın da öldü. Ebu Lübabe ise altı gün Mescid-i Nebevî direğinde bağlı kaldı. Her namaz vakti hanımı geliyor, namaz kılması için çözüyor, namazdan sonra direğe bağlıyordu. Sonra tevbesinin kabul edildiğine dair ayet Efendimiz'e (s.a.) seher vakti validemiz Ümmü Seleme'nin evinde nazil oldu. Ümmü Seleme odasının kapısına çıkarak:

- "Ya Ebu Lübabe! Müjdeler olsun. Allah tevbeni kabul etti." dedi.

Halk Ebu Lübabe'nin ipini çözmek için birbirine girdiler. Ebu Lübabe Resûlullah'tan (s.a.) başka hiç kimsenin ipi çözmesini kabul etmedi. Peygamberimiz (s.a.) sabah namazı için evinden çıkıp yanına gelince Ebu Lübabe'nin ipini çözdü.

Bu gazve H. 5. yıl Zilkade ayında yapılmış, kuşatma 25 gün sürmüştü.[24]

Allah Tealâ Hendek Gazvesi ile Beni Kurayza Gazvesi hakkında Ahzab Suresi'nde ayetleri indirmişti. Bu ayetlerde müminlerin ve münafıkların durumları, müslümanlara karşı toplanan kabilelerin perişan oluşu ve Ehl-i kitabın gadir ve hıyanetlerinin neticeleri açıklanıyordu.

3. BENİ KURAYZA GAZVESİ'NDEN SONRAKİ ASKERİ HAREKETLER ve SELAM b. ÜBEYY el-HAKİK'IN ÖLDÜRÜLMESİ

Ebu Rafi' künyesini taşıyan Selam b. Übeyy el-Hakik, Hendek Gazvesi'nde toplanan Arap kabilelerini müslümanlar aleyhine kışkırtan ve bunlara erzak ve mal yardımı

---

21 İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 12.

22 *Sahihu'l-Buhârî*, I/536, *Sahihu'l-Müslim*, II/294, *Sünenü't-Tirmizi*, II/225.

23 *Sünenü't-Tirmizî*, II/225.

24 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/237, 238. Bu gazvenin tafsilatı için bkz., İbn Hişam, *a.g.e.*, II/233-273; *Sahihu'l-Buhârî*, II/590-591; İbn Kayyım, *Zadü'l-Mead*, II/72-74.

yapan, Yahudilerin ileri gelen mücrimlerinden biriydi. Aynı zamanda Resûlullah'a (s.a.) eza ve cefada bulunuyordu.[25]

Müslümanlar Kurayza meselesini hallettiklerinde Hazrecliler Peygamberimiz'den (s.a.) Selam b. Übeyy'i öldürmek hususunda izin istediler. Çünkü Ka'b b. Eşref'i Evs kabilesinden bir grup müslüman öldürmüş böylece bu fazilete Evsliler nail olmuştu. Hazrecliler de Evsliler gibi bir fazilete kavuşmak istemişler, bunun için hemen izin isteme girişiminde bulunmuşlardı.

Efendimiz (s.a.) Selam b. Übeyy'in öldürülmesine izin verdi. Ancak kadın ve çocukların öldürülmesini yasakladı. Bunun üzerine 5 kişiden oluşan, hepsi Seleme b. Hazrecoğullarından olan ve Abdullah b. Atik başkanlığındaki müfreze harekete geçti.

Bu müfreze Hayber'e doğru yola çıktı. Ebu Rafi'in (Selam b. Übeyy) kalesi o taraftaydı. Kaleye yaklaştıklarında güneş batmıştı. Halk sürüleriyle evlerine dönüyorlardı.

Abdullah b. Atik arkadaşlarına:

- "Yerinizde oturun. Ben gidip kapıdaki muhafıza güzelce davranacağım. Belki içeri girebilirim." dedi.

Kalkıp kale kapısına doğru yaklaştı. Sonra abdest bozar gibi elbisesini toplayıp oturdu. Halk kaleden içeriye girmişti. Kapıdaki görevli ona seslenerek

- "Ey Allah'ın kulu! İçeri girmek istersen gir. Ben kapıyı kapayacağım." dedi.

Abdullah b. Atik anlatıyor: Kale kapısından içeri girip gizlendim. Halk tamamen girince görevli kapıyı kapadı. Anahtarları da bir kazığa astı. Kalkıp anahtarları aldım. Kapıyı açtım. Ebu Rafi' kapının yakınındaki evinde sohbet ediyordu. Sohbet arkadaşları gidince Ebu Rafi'in yanına çıktım.

Her kapıyı açıp kapattığımda içerden kilitledim. Eğer halk beni takip ederse Ebu Rafi'i öldürmeden bana ulaşmasınlar dedim.

Nihayet Ebu Rafi'in bulunduğu yere vardım. Karanlık bir odada ailesiyle beraberdi. Karanlıkta evin neresinde yattığını bilemediğim için:

- "Ey Ebu Rafi!" diye seslendim.

- "Kimsin?" diye cevap verdi.

Sesin geldiği tarafa bütün gücümle bir kılıç indirdim. Kılıç fayda vermemişti. Dehşete kapıldım. Ebu Rafi bağırdı. Odadan çıkıp az uzakta bekledim. Sonra tekrar yanına girdim. Sesimi değiştirerek:

- "Bu ses ne ya Ebu Rafi?" dedim. Ebu Rafi:

- "Yazıklar olsun! Biri az önce kılıçla bana vurdu!" dedi.

---

25 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, VII/343.

Onu yaralamış fakat öldürmemiştim. Bu defa kılıcı karnına indirdim. Sırtından dışarı çıkmıştı. Onu öldürdüğümü anladım. Kapıları birer birer açmaya başladım. Nihayet bir merdivene geldim. Ayağımı koydum. Yere vardığımı zannediyordum. Ay ışığı olduğu halde düştüm. Ayağım yaralandı, sarığımın ucuyla ayağımı sardım. Sonra dışarı çıkıp kapının yakınına oturdum.

- "Onu öldürdüğümü öğreninceye kadar buradan ayrılmayacağım." dedim.

Sabah horozlar ötmeye başlayınca kale surlarında bir haberci:

- "Hicaz'dan gelen bir tacir Ebu Rafi'i öldürmüş!" diye ilan etmeye başladı.

Arkadaşlarımın yanına gittim. Onlara:

- "Tamam Allah Ebu Rafi'in canını aldı." dedim. Peygamber Efendimiz'in (s.a.) yanına vardım. Olanları anlattım. Efendimiz (s.a.):

- "Ayağını uzat!" buyurdu. Ayağımı uzattım. Mübarek eliyle ayağımı sıvazladı. Sanki hiçbir ağrım ve sızım kalmamıştı.[26]

Bu rivayet Buhârî'nin rivayetidir. İbn İshak ise şöyle rivayet etmektedir: "Bütün mücahitler Ebu Rafi'in yanına girdiler. Hepsi birden onu öldürdüler. Kılıçla Ebu Rafi'in üzerine hücum edip öldüren Abdullah b. Üneys idi. Ebu Rafi'i geceleyin öldürdüler. Abdullah b. Atik'in ayağı kırılmış, onu taşımışlar, bir pınar kıyısına gelmişlerdi. Yahudiler ateşleri yakmışlar, her tarafı arama ve taramaya başlamışlar, nihayet ümitsizlikle evlerine dönmüşlerdi. Mücahitler Abdullah b. Atik'i taşıyıp Peygamberimiz'in (s.a.) yanına gelmişlerdi."[27]

Bu seriyyenin gönderilmesi H. 5. yıl Zilka'de veya Zilhicce ayında olmuştu.[28]

Resûlullah (s.a.) Hendek ve Kurayza Gazvelerini yapıp savaş suçlularına kısas uyguladıktan sonra sadece sert tedbirlerle barışa boyun eğen bazı Arap kabileleri ve bedevilere karşı tedip edici hamlelere başladı.

Muhammed b. Mesleme Seriyyesi

Hendek ve Kurayza Gazvelerinden sonraki ilk seriyye Muhammed b. Mesleme Seriyyesi'ydi. Bu seriyyeye 30 süvari katılmıştı.

Seriyye Necid bölgesinde Bakarat taraflarında Darya nahiyesinde Karta denilen yere gitmek üzere hareket etti. Medine ile Darye arası 7 mildir. H. 6. yıl 20 Muharrem'de Bekr b. Kilaboğulları yurduna doğru hareket etti.

Bekr b. Kilaboğullarına hücum ettiklerinde hepsi kaçmışlardı. Müslümanlar koyun ve develeri önlerine katıp 28 veya 29 Muharrem'de beraberlerinde Hanifeoğulları'nın reisi Sümame b. Esal el-Hanefî olduğu halde Medine'ye geldiler.

---

[26] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/577.

[27] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/274, 275.

[28] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/223 ve diğer kaynaklar.

Sümame Müseylimetü'l-Kezzab'ın emriyle Peygamberimiz'i (s.a.) kundaklamak için yola çıkmış, müslümanlar onu yolda yakalamışlardı.

Sümame'yi Medine'ye getirdiklerinde Mescid-i Nebevî'deki direklerden birine bağladılar. Peygamberimiz (s.a.) Mescide gelince:

- "Ne düşünüyorsun ya Sümame?" diye sordu. Sümame:

- "Hayır düşünüyorum ya Muhammed! Öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun. İkram edersen iyiliksever birine ikram etmiş olursun. Mal istiyorsan iste, sana dilediğin kadar mal verilsin." dedi. Efendimiz (s.a.) de onu haline bırakıp gitti.

Bir başka sefer Sümame'nin yanına uğradığında aynı şeyi sordu. O da aynı şekilde cevap verdi. Üçüncü defa uğradığında aralarında aynı şekilde konuşma cereyan ettikten sonra Peygamberimiz (s.a.):

- "Sümame'yi serbest bırakın." buyurdu. Serbest bıraktılar. Sümame Mescid'e yakın bir hurma ağacının yanına gidip guslettı. Sonra gelip İslâm'ı kabul etti ve şöyle konuştu:

- "Ya Muhammed! Vallahi yeryüzünde bana senin yüzünden daha çirkin görünen bir yüz yoktu. Şimdi bana senin yüzün bütün yüzlerin en sevimlisi oldu. Vallahi! Yeryüzünde bana senin dininden daha kötü görünen bir din yoktu. Şimdi bana senin dinin bütün dinlerin en sevimlisi oldu. Süvarilerin ben umreye giderken beni yakaladılar." dedi.

Resûlullah (s.a.) onu tebrik etti ve umre yapmasını emretti. Sümame Kureyş'lilerin yanına gelince onlar:

- "Dininden dönmüşsün ya Sümame!" dediler. Sümame:

- "Hayır, vallahi! Ben sadece Hz. Muhammed'e (s.a.) bağlanıp müslüman oldum. Vallahi, Resûlullah izin vermedikçe Yemame'den size bir tane bile buğday gelmeyecektir." dedi.

Yemame Mekke'nin ambarı sayılırdı. Sümame, Yemame'ye döndü. Mekke'ye buğday gönderilmesini menetti. Kureyşliler sıkıntıya düştüler. Nihayet Resûlullah'a (s.a.) mektup yazıp müslümanların Mekke'deki akrabaları hatırına Sümame'ye "Mekke'ye buğday gönderilmesini serbest bırakması" hususunda emir vermesini istediler. Resûlullah (s.a.) da Mekkelilerin bu isteklerini kabul etti.

Lihyanoğulları Gazvesi

Lihyanoğulları "er-Raci"de Ashab-ı Kiram'dan 10 kişiye hıyanette bulunan, idamlarına sebep olan kabileydi.

Lihyanoğulları yurdu; Hicaz'da Mekke hududuna yakındı. Bu nedenle Resûlullah (s.a.) müslümanlarla Kureyş ve bedevi Araplar arasında şiddetli düşmanlık varken bu beldelere gitmeyi uygun görmüyordu.

Arap kabileleri Hendek Gazvesi'nde perişan olup, gayretleri kırılıp da içinde bulundukları duruma bir dereceye kadar razı olunca Peygamberimiz (s.a.) Lihyano-ğullarından "er-Raci"de öldürülen müslümanların intikamını almak için vaktin geldiğine karar verdi. H. 6. yıl Rabiulevvel veya Cemaziyelevvel ayında 200 kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Medine'ye İbn Ümmi Mektum'u vekil olarak bırakmış, Şam taraflarına gidecekmiş gibi hareket etmişti.

Sonra süratle davranarak Emec ve Usfan arasındaki Giran vadisine giden Resûlullah (s.a.) burada şehit olan ashab-ı kiramın ruhlarına rahmet okuyup dua etti.

Bunu duyan Lihyanoğulları dağlara kaçtılar. Onlardan hiç kimse bulunamadı. Resûlullah (s.a.) Lihyanoğulları yurdunda iki gün kaldı. Civara seriyyeler çıkardı. Hiç kimse bulunamadı. Usfan'a doğru hareket etti. Sonra da Medine'ye döndü. Medine'den ayrılalı 14 gün olmuştu.

Müfreze ve Seriyyelerin Devam Etmesi

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) birtakım müfreze ve seriyyeler çıkarmakta devam etti. Bunlardan bazılarını zikredelim:

1. Ukkaşe b. Muhassın Seriyyesi: H. 6. yıl Rabiulevvel veya Rabiulahir ayında Gamr tarafına gönderildi. Ukkaşe 40 kişilik bir kuvvetle Esedoğulları pınarı olan Gamr'e gitti. Esedoğulları kaçtılar. Müslümanlar elde ettikleri 200 deve ganimeti Medine'ye getirdiler.

2. Muhammed b. Mesleme Seriyyesi: H. 6. yıl Rabiulevvel veya Rabiulâhir ayında "Zi'l-Kussa"ya gönderildi. Muhammed b. Mesleme 10 kişilik bir kuvvetle Sa'lebeoğulları diyarında bulunan "Zi'l-Kussa"ya hareket etti. Müslümanlar uyurken 100 kişilik bir kuvvetle onları kuşatan Sa'lebeoğulları seriyye komutanı hariç hepsini şehid ettiler. Komutan Muhammed b. Mesleme yaralı olarak kaçmayı başardı.

3. Ebu Ubeyde b. Cerrah Seriyyesi: H. 6. yıl Rabiulahir ayında yine "Zi'l-Kussa"ya gönderildi. Peygamberimiz (s.a.) bu seriyyeyi Muhammed b. Mesleme'nin arkadaşlarının şehit olması ardından göndermişti. Ebu Ubeyde 40 kişilik bir kuvvetle olay yerine doğru hareket ettiler. Geceleri yaya yürüdüler. Sa'lebeoğullarına sabah vakti hücum ettiler. Sa'lebeoğulları dağa kaçmak mecburiyetinde kaldılar. Müslümanların yakaladığı bir kişi de İslâm'ı kabul etti. Koyun ve develeri ganimet alarak döndüler.

4. Zeyd b. Harise Seriyyesi: H. 6. yıl Rabiulahir ayında "Cümum"a gönderildi. Cümum, Merru'z-Zahran tarafında Süleymoğullarına ait bir pınardı. Zeyd yolda Müzeyneoğullarından Halime adındaki bir kadını gördü. Halime Süleymoğullarından bir mahalleyi gösterdi. Müslümanlar da burada ganimet olarak deve, koyun ve esir aldılar. Geri döndüklerinde Peygamberimiz (s.a.) Müzeyneli Halime hanımı bağışladı ve onu kendisine nikahladı.

5. İkinci Zeyd b. Harise Seriyyesi: H. 6. yıl Cumadelûla ayında "el-Iys"a gönderildi. Bu seriyyede 170 süvari bulunuyordu.

Bu seriyyede Peygamberimiz'in (s.a.) kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As'ın başkanlığındaki Kureyş ticaret kervanına el konuldu. Ebu'l-As kaçtı. Zeyneb'e gelip onun vasıtasıyla serbest bırakılmasını istedi. Zeyneb'den kervan mallarının kendisine iade edilmesi için babasından talepte bulunmasını istedi. Zeyneb de babası Resûlullah'dan (s.a.) bunu talep etti.

Resûlullah (s.a.) müslümanları zorlamadan kervan mallarının iade edilmesine işaret ettiler. Bunun üzerine sahabe-i kiram bütün malları kendi istekleriyle iade ettiler.

Ebu'l-As kervanla birlikte Mekke'ye döndü. Emanetleri sahiplerine teslim etti. Sonra da müslüman olup Medine'ye hicret etti. Peygamberimiz (s.a.) de kızı Zeynep'i 3 yıl aradan sonra sahih hadiste sabit olduğu gibi yeni nikah yapmadan ilk nikahıyla Ebu'l-As'a tekrar verdi. Yeni nikah yapmamasının sebebi de müslüman kadınlarının kâfir erkeklerle evlenmesini haram kılan ayetin henüz inmemiş olmasıdır. Bazı hadislerde yer alan Zeyneb'in yeni bir nikahla Ebu'l-As'a ikinci defa nikahlandığı veya 6 sene sonra Ebu'l-As'la evlendiği şeklindeki rivayet "senet" yönünden sahih olmadığı gibi, "mana" yönünden de sahih değildir.[29]

Daha garibi bu şekildeki "zayıf" bir hadisi delil gösteren bazı kişilerin: "Ebu'l-As H. 8. yıl sonlarında Mekke'nin Fethi'ne yakın bir zamanda müslüman oldu" demeleri, sonra da "Zeyneb H. 8. yıl başlarında vefat etti." deyip çelişkiye düşmeleridir. Bu konudaki delillerimizi *Büluğu'l-Meram*'a yaptığımız ta'lik ve notlarda bütün teferruatıyla açıklamıştık.

Musa b. Ukbe bu seriyyenin H. 7. yılda Ebu Busayr ve arkadaşları tarafından yapıldığı fikrine meyletmiştir. Bu fikir ise ne sahih ne de zayıf bir hadisle bağdaşmaktadır.

6. Üçüncü Zeyd b. Harise Seriyyesi: H. 6. yıl Cemaziyelâhir ayında "Taraf" veya "Tark" denilen yere gönderilmişti. Zeyd 15 kişilik bir kuvvetle Sa'lebeoğullarına gelmiş, bedevi Araplar kaçmışlardı. Onlar Resûlullah'ın (s.a.) üzerlerine yürümesinden korkuyorlardı. Zeyd Sa'lebeoğullarının develerinden 20 deve ganimet almış, Medine'den 4 gün ayrı kalmış ve geri dönmüştü.

7. Dördüncü Zeyd b. Harise Seriyyesi: H. 6. yıl Receb ayında Vadi'l-Kura'ya gönderilmişti. Zeyd o taraflarda olması muhtemel düşmanın hareketlerini gözetlemek için 12 kişilik bir kuvvetle Vadi'l-Kura'ya gelmişti. Vadi'l-Kura halkı seriyyeye hücum etmiş içlerinden 9 kişiyi şehit etmişlerdi. Aralarında Zeyd b. Harise'nin bulunduğu üç kişi ise kendilerini kaçmakla kurtarabilmişti.[30]

---

29 bkz. Abdurrahman Furi, *Tuhfetu'l-Ahvezi*, II/195, 196

30 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, II/226, İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/120-122, İbnü'l-Cevzî, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 28-29.

8. Habt Seriyyesi: Bu seriyyenin H. 8. yıl Receb ayında yapıldığı söylenir. Ancak hadisenin rivayet tarzı bu seriyyenin Hudeybiye'den önce olduğunu göstermektedir.

Cabir anlatıyor: Peygamberimiz (s.a.) bizi 300 kişilik bir süvari kuvvetiyle göndermişti. Emirimiz Ebu Ubeyde b. Cerrah idi. Kureyş kervanını gözetliyorduk. Çok şiddetli acıkmıştık. Nihayet habt (yere düşen ağaç yaprakları) yemeye mecbur kaldık. Biri üç deve kesti, sonra üç deve daha kesti. Sonra üç deve daha kesti. Bundan sonra başka deve kesmeye Ebu Ubeyde mani oldu. Deniz dalgaları bize "el-Anber" denilen bir balık attı. 15 gün bu balığı yedik. Bunu yiyince kendimize geldik, sıhhate kavuştuk. Bu balığın etinden kuruttuk ve kavurma yaptık. Medine'ye geldiğimizde Peygamberimiz'e (s.a.) gidip bu durumu anlattık. Efendimiz (s.a.):

- "Bu, Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızktır. Yanınızda bu balığın etinden bir parça var mı?" buyurdu. Bu balığın etinden Efendimiz'e (s.a.) verdik.

Hadisenin rivayet tarzı bu seriyyenin Hudeybiye'den önce olduğunu gösterir, dememizin sebebi, müslümanların Hudeybiye Barışı'ndan sonra Kureyş kervanı vurmamalarıdır.

4. BENİ MUSTALİK GAZVESİ

Bu gazve her ne kadar askeri bakımdan çok önemli ve çok yönlü olmasa da gazve esnasında meydana gelen bazı olaylar İslâm toplumunda dalgalanmalara sebep olmuş, münafıklar tamamen rezil-rüsvay olmuşlardı.

Önce bu gazveyi anlatıp, sonra da bu olayları zikredeceğiz. Bu gazve en sahih görüşe göre Hicretin 6. yılı Şaban ayında yapılmıştı.

Gazvenin sebebi şudur: Beni Mustalik kabilesinin reisi el-Haris b. Ebu Dırar'ın kabilesinden ve diğer Araplardan toplayabildiği bir kuvvetle Resûlullah (s.a.) ile harp etmek üzere harekete geçtiği haberi Efendimiz'e (s.a.) bildirilmişti. Efendimiz (s.a.) bu haberi incelemek üzere Büreyde b. Hasib el-Eslemi'yi gönderdi. Büreyde gidip el-Haris b. Ebu Dırar'la konuştu. Dönüp Resûlullah'a (s.a.) haberin doğru olduğunu bildirdi.

Peygamberimiz (s.a.) haberin kesin olarak doğruluğunu öğrenince ashabını topladı ve süratle yola çıktı. Yola çıkışı Şaban'ın ikinci günü idi. Peygamberimiz'le (s.a.) birlikte daha önce hiçbir gazveye katılmamış bazı münafıklar da bu gazveye katılmışlardı. Medine'de Zeyd b. Harise vali olarak kalmıştı. Bir rivayette: Ebu Zer, bir başka rivayete Sümeyle b. Abdillah el-Leysi Medine'de vali olarak kalmıştı, denilmektedir. el-Haris b. Ebi Dırar İslâm ordusunun haberini getirmek üzere birini tayin etmiş, müslümanlar da onu yakalayıp öldürmüşlerdi.

El-Haris b. Ebi Dırar ve beraberindekilere Resûlullah'ın (s.a.) harekete geçtiği ve haberciyi öldürdüğü haberi gelince çok korkmuşlardı. Diğer Araplardan Beni Mustalik Kabilesi'ne katılanlar onlardan hemen ayrılmıştı.

Resûlullah (s.a.) sahile doğru Kudeyd taraflarında Beni Mustalik'e ait bir su olan "el-Müraysi"ye vardı. Müslümanlar savaşa hazırlandılar. Resûlullah (s.a.) ashabını saf düzenine soktu. Muhacirlerin sancağı Ebu Bekir es-Sıddîk'ın elindeydi. Ensar'ın sancağı Sa'd b. Ubade'de idi. Bir müddet karşılıklı ok atışı yapıldı. Sonra Resûlullah (s.a.) hep birden hücum edilmesi emrini verdi. Zafer gerçekleşmiş, müşrikler yenilmiş, ve birçoğu öldürülmüştü. Resûlullah (s.a.) kadın, çocuk, deve ve koyunları esir ve ganimet olarak aldı. Müslümanlardan sadece bir kişi şehit oldu. Onu da Ensar'dan biri düşman zannedip öldürmüştü.

Meğazi ve Siyer alimleri olayı bu şekilde nakletmişlerdir. İbnü'l-Kayyim der ki: Bu ifade vehimdir. İki taraf arasında çarpışma olmamış, ancak müslümanlar sahih rivayette olduğu gibi onlara bir su başında hücum edip çoluk-çocuklarını esir, mallarını ganimet olarak almışlardı. Olay sahih hadis'te şöyle geçmektedir. "Resûlullah (s.a.) ve Ashabı Beni Mustalik üzerine hücum etmişlerdi..."[31]

Esirler arasında kabile reisi el-Haris'in kızı "Cüveyriyye" de bulunuyordu. Cüveyriyye, Sabit b. Kays'ın hissesine düşmüş, Sabit onunla mükatebe (para karşılığı serbest bırakılma) anlaşması yapmıştı. Resûlullah (s.a.) bu parayı ödeyip Cüveyriyye ile evlendi. Bu evlenme sebebiyle müslümanlar Beni Mustalik kabilesinden müslüman olan yüz esiri azat ettiler. Ashab-ı kiram bunlara: "Resûlullah'ın (s.a.) hısımları" adını verdiler.[32]

Bu gazvede meydana gelen olayların müsebbibi münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları olduğu için önce onların İslâm toplumundaki davranışlarını anlatmak istiyoruz.

Beni Mustalik Gazvesi'nde Münafıkların Rolü

Birkaç defa işaret ettiğimiz gibi Abdullah b. Übeyy İslâm'a ve müslümanlara, özellikle Peygamberimiz'e (s.a.) karşı son derece büyük kin besliyordu. Çünkü Evs ve Hazrec kabileleri onun başkan olmasında oybirliğine varmışlar, başına koyması için tacını bile hazırlamışlardı. Bu iki kabile İslâm'a girince İbn Übeyy'den yüz çevirdiler. Abdullah b. Übeyy Resûlullah'ın (s.a.), mülkünü elinden aldığı kanaatini taşıyordu.

Abdullah b. Übeyy'in kin ve gayzı Hicretin başlamasından itibaren ortaya çıkmış ve bu kin İslâm'ı kabul eder gibi göründüğü dönemde de açıkça kendini göstermiştir.

Bir defasında Resûlullah (s.a.) hasta olan Sa'd b. Ubade'yi ziyaret etmek için merkebe binmiş, aralarında Abdulah b. Übeyy'in de bulunduğu bir meclisin yanından geçiyordu. Abdullah b. Übeyy burnunu dikmiş ve:

---

31 *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Itk, I/345, İbn Hacer el-Askalânî, *a.g.e.*, VII/431.

32 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/112, 113 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/289- 290, 294-295 (41) *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Itk, I/345, İbn Hacer el-Askalânî, *a.g.e.*, VII/431.

- "Meclisimizin havasını değiştirme!" demişti.Peygamberimiz (s.a.) meclisde bulunanlara Kur'an okuyunca da Abdullah b. Übeyy:

- "Evinde otur. Bizi, bizim meclisimizde rahatsız etme." demişti.[33]

Bu hadise İbn Übeyy'in İslâm'ı kabul eder görünmesinden öncedir. Bedir'den sonra İslâm'ı kabul eder görününce bile Allah'a, Resûlüne ve müminlere düşmanlığı devam etti. Bütün düşüncesi İslâm toplumunu parçalamak, İslâm birliğini zayıflatmaktı. İslâm düşmanlarıyla dostluk kuruyordu. Zikrettiğimiz gibi Beni Kaynuka meselesine de el atmıştı. Uhud Savaşı'nda da yine şer, hıyanet, müslümanları bölmek, onların saflarında anarşi ve başıbozukluk çıkarmak için çalışmıştı.

Bu münafığın müminlere karşı birçok hilekar ve aldatıcı tutumları olmuştur. İslâm'ı kabul eder göründükten sonra, Resûlullah (s.a.) Cum'a günü minbere çıktığı zaman ayağa kalkarak:

- "İşte Resûlullah (s.a.) aranızdadır. Allah onunla size ikramda bulunmuş, onun sebebiyle size izzet ve şeref vermiştir. Ona yardım edin, onu destekleyin. Onu dinleyin ve ona itaat edin." diyerek otururdu. Sonra da Peygamberimiz (s.a.) ayağa kalkıp hutbesini irad buyururdu.

Bu münafığın çirkin davranışlarından birisi de şudur: Uhud'da yaptığı birçok çirkin hıyanet ve şerden sonra yine her zamanki söylediklerini söylemek için ayağa kalkmıştı. Etrafındaki müslümanlar elbisesinin kenarlarından tutup ona:

- "Ey Allah düşmanı! Sen bu sözlerin adamı değilsin. Zaten yapacağını yaptın." dediler.

Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy bir taraftan:

- "Vallahi! Sanki ben Resûlullah'ı (s.a.) desteklemek için kalktığımda kötü bir söz söylemişim!" diyerek halkın omuzlarını yarıp dışarı çıkmıştı. Mescidin kapısında İbn Übeyy'i gören Ensar'dan bir müslüman:

- "Dön de Resûlullah (s.a.) Allah'tan senin için mağfiret dilesin." dedi. İbn Übeyy buna karşılık olarak

- "Vallahi! Ben onun benim için mağfiret dilemesini istemiyorum!" diye cevap verdi.[34]

Abdullah b. Übeyy'in Beni Nadir Yahudileriyle irtibatı vardı. Müslümanların aleyhine onlarla birlikte planlar kuruyordu. Hatta onlara:

- "Siz Medine'den çıkarsanız biz de sizinle birlikte çıkarız, siz savaşırsanız size yardımcı oluruz." demişti.

---

33 İbn Hişâm, *a.g.e.*, I/584, 587, *Sahîhu'l-Buhârî*, II/924, *Sahîhu'l-Müslim*, II/109.

34 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/105.

Hendek Savaşında da İbn Übeyy ve münafık arkadaşları aynı şekilde müminlerin kalplerine korku ve dehşet vermek, anarşi ve başıbozukluk çıkarmak için çalıştılar. Bunu Cenab-ı Hak Ahzab Suresi'nde şöyle anlatıyor:

"O vakit münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar: "Allah ve Resûlü bize aldatmadan başka bir şey vaat etmemiş" diyorlardı."

Bu ayetlerin devamında şöyle buyruluyor:

"Orduların henüz gitmediğini sanıyorlar. Eğer ordular ikinci kez gelseler, bunlar isterlerdi ki, çölde bedeviler arasında olsunlar da sizin haberinizi oradan sorsunlar. İçinizde bulunsalar dahi pek az dövüşürlerdi." (Ahzab, 12-20.)

Ancak İslâm düşmanları olan Yahudi, münafık ve müşriklerin tamamı gayet iyi biliyorlardı ki İslâm'ın galip gelmesinin sebebi maddi üstünlük, silah, ordu ve cephanenin çokluğu değil, bilakis İslâm toplumunun taşıdığı manevi değerler, ahlâkî üstünlük ve yüce faziletlerdi. Bunların hepsi de bu dinin verdiği yüce duygulardı. İslâm düşmanları bu feyzin kaynağının Resûlullah (s.a.) olduğunu ve o eşsiz şahsiyetin bu manevi değerlerin mucize derecesinde en yüce örneği ve temsilcisi olduğunu gayet iyi biliyorlardı.

Beş sene boyunca harp sayfalarını çevirdikçe bu dini ve bu dine inananları ortadan kaldırmanın silah kullanma yoluyla mümkün olmayacağını anlamışlardı. Bunun üzerine bu din aleyhine örf ve ahlâk yönünden geniş bir propaganda savaşı açmayı, Peygamberin şahsiyetini bu propaganda için ilk hedef kabul etmeyi kararlaştırmışlardı. Münafıklar da müslümanların saflarındaki beşinci tabur oldukları ve ayrıca Medine'de oturdukları için müslümanlarla irtibat kurmaları ve her an müslümanların duygularını çökertmeleri mümkün olabilirdi. Bu propaganda vazifesini de başta Abdullah b. Ubeyy olmak üzere münafıklar yüklenebilirdi.

Peygamberimiz'in Hz. Zeyneb ile Evlenmesi

Hendek Gazvesi'nden sonra Peygamberimiz (s.a.), evlatlığı Zeyd b. Harise'nin boşadığı Zeyneb bt. Cahş ile evlendiği zaman münafıkların bu planı tamamen su yüzüne çıkmıştı. Arap geleneklerine göre evlatlık hakiki evlad gibi kabul ediliyordu. Evlatlığın hanımının evlat edinen kimseye mahrem olduğuna inanıyorlardı. Peygamberimiz (s.a.) evlatlığı Zeyd'in boşadığı Zeyneb'le evlenince münafıklar Peygamberimiz (s.a.) aleyhine fitne çıkarmak için -kendi batıl inançlarına göre- iki boşluk yakalamışlardı:

Birincisi: Hz. Zeyneb Peygamberimiz'in (s.a.) beşinci hanımı oluyordu. Kur'an ise dört kadından fazlasıyla evlenmeye izin vermemişti. Peygamberimiz için bu evlenme nasıl geçerli oluyordu?

İkincisi: Hz. Zeyneb, evlatlığı Zeyd'in hanımıydı. Peygamberimiz'in (s.a.) onunla evlenmesi -Arap geleneklerine göre- en büyük günahlardan biriydi.

Münafıklar bu şekilde kesif bir propagandaya başladılar. Birtakım masal ve efsaneler uydurdular. Halk arasında:

- "Muhammed Zeyneb'i ansızın gördü. Güzelliğine kapılıp ona aşık oldu. Gönlünü ona kaptırdı. Evlatlığı Zeyd de bunu öğrenince hanımını boşadı." (Haşa!) dediler.

Bu uydurma propagandayı o derece yaydılar ki, tefsir ve hadis kitaplarında bu propagandanın bazı izleri kaldı. Bu propaganda bazı zayıf kalpliler arasında etkili oldu. Nihayet bu hususta kalplere şifa verecek ayet-i kerimeler nazil oldu. Ahzab Suresi'nin şu ayetleri bu asılsız propagandanın ne derece yayıldığını göstermektedir:

"*Ey Peygamber! Allah'tan kork. Kâfir ve münafıklara uyma. Şüphesiz Allah Alimdir (her şeyi gayet iyi bilicidir) Hakimdir (hikmet sahibidir).*" (Ahzab, 1.)

Bu anlattıklarımız münafıkların Beni Mustalik Gazvesi'nden önce irtikap ettikleri suçlardan küçük bir örnek ve işaretten ibarettir.

Peygamberimiz (s.a.) bütün bunlara sabırla, yumuşaklıkla, incelikle karşılık veriyordu. Müslümanların büyük bir kısmı bu münafıkların şerlerinden sakınıyorlar, yahut sabırla tahammül ediyorlardı. Münafıkların peş peşe rezil-rüsvay olmalarıyla onları gayet iyi tanıyorlardı.

"Münafıklar her yıl bir veya iki defa belalara uğradıklarını görmüyorlar mı? Böyle oldukları halde yine tevbe etmezler ve ibret almazlar." (Tevbe, 126.)

Münafıkların Beni Mustalik Gazvesi'ndeki Tutumları

Beni Mustalik Gazvesi için yola çıkıldığında münafıklar da şu ayet-i kerimede tasvir edildiği gibi müslümanlarla birlikte savaşa katıldılar:

"Eğer sizin aranızda savaşa çıkarlarsa size yük olmaktan başka fazla bir şey yapmazlar. Sizin aranızda fitne çıkarırlar." (Tevbe, 47.)

Münafıklar şerri yaymak için bazı unsurlar buldular ve müslümanlar arasında şiddetli bir bunalım çıkarmaya ve Peygamberimiz (s.a.) aleyhine çirkin propaganda yapmaya çalıştılar.

Bunlardan bazılarını hep birlikte görelim:

Münafıkların: "Medine'ye dönersek üstün olan üstün olmayanı oradan çıkaracak!" şeklinde sözleri:

Resûlullah (s.a.) gazveden sonra "el-Müraysi'"de ikamet etmiş, gelen ganimetler toplanmıştı. Hz. Ömer'in (r.a.) yanında Cehcah el-Gıfari adında bir işçi bulunuyordu. Cehcah ile Sinan b. Veber el-Cüheni suyun başında münakaşa edip dövülmüşlerdi. Sinan:

- "Ey Ensar topluluğu!" diye bağırınca Cehcah da:

- "Ey Muhacirler topluluğu!" diye bağırmıştı. bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- "Ben aranızda olduğum halde cahiliye davası mı güdüyorsunuz? Bunu bırakın. Bu kokmuş çirkin bir davadır." buyurdular.

Bu durum Abdullah b. Übeyy b. Selul'a haber verilince kızdı, aralarında gençlerden Zeyd b. Erkam'ın da bulunduğu kabilesinden bir topluluğun içindeydi. Abdulah b. Übeyy bu kızgınlıkla şöyle dedi:

- "Yoksa bunu da mı yapacaklardı? Bize nefret duydular. Bizim memleketimizde bize karşı böbürlenecekler. Vallahi bizimle onların durumu aynen "Besle köpeği seni ısırsın." sözünde olduğu gibidir. Vallahi Medine'ye dönersek aziz olan zelil olanı oradan çıkaracak."

Sonra da orada bulunanlardan birine dönerek:

- "Bunu siz kendiniz yaptınız. Memleketinizi onlara açtınız. Onları mallarınıza ortak ettiniz. Vallahi ellerinizde olan maldan onlara vermezseniz bir başka yere gidecek-lerdir." dedi.

Toplulukta bulunan Zeyd b. Erkam bu sözleri amcasına nakletti. Amcası da bunu Resûlullah'a (s.a.) duyurdu. O sırada Hz. Ömer, Efendimiz'in (s.a.) yanındaydı. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Abbad b. Bişr'e emret. Bu adamı öldürsün." dedi. Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Halk Muhammed ashabını öldürüyor, diye söylerlerse durum nasıl olur ya Ömer? Hayır, olmaz." buyurdu. Ashabına oradan hareket etme emri verdi. Ashab-ı Kiram yola çıktılar.

Üseyd b. Hudayr Peygamberimiz'i (s.a.) görüp selam verdi. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Münasip olmayan bir saatte hareket etmiyor muyuz?" diye sordu. Efendimiz (s.a.) İbn Übeyy'i kastederek:

- "Arkadaşınızın dediği sözü duymadınız mı?" dedi. Üseyd:

- "Ne dedi ki?" diye sordu. Efendimiz (s.a.):

- "Sözde Medine'ye dönünce aziz olan zelil olanı oradan çıkartacakmış!" diye cevap verdi. Üseyd:

- "Sen Allah'ın Resûlü'sün. Dilersen sen onu çıkartırsın. Vallahi o zelildir, sen azizsin!" dedi. Sonra da: "Ya Resûlallah! Vallahi Allah seni bize gönderdiğinde o taç giymeye hazırlanıyordu. Senin, onun elinden başkanlığı aldığın kanaatini taşıyor." dedi.

Ashab-ı kiram o gün akşama kadar, sonra da o gece sabaha kadar devamlı yürüdüler. Ertesi gün de bir miktar yürüyüp konakladılar. Yorgunluktan hepsi kendileri-

ni uykuda buldular. Efendimiz (s.a.) ashab-ı kiramı konuşmaktan alıkoymak için bu şekilde hareket etmişti.

Abdullah b. Übeyy ise Zeyd b. Erkam'ın bu sözleri Resûlullah'a (s.a.) ulaştırdığını öğrenince Peygamberimiz'e (s.a.) geldi. Bu sözleri söylemediğine, bunları konuşmadığına yemin etti.

Orada bulunan Ensar'dan biri:

- "Ya Resûlallah! Size bu haberi getiren belki de sözünde hata etmiştir. Adamın söylediğini iyi belleyememiştir." dedi. Peygamberimiz (s.a.) de onu tasdik etti.

Zeyd b. Erkam bu durumu şöyle anlatıyor:

- "Bana o günkü gibi bir sıkıntı hiç gelmemişti. Gidip evime kapandım." Bunun üzerine Cenab-ı Hak mealen:

"*Münafıklar sana geldiği zaman...*" *diye başlayan "Resûlullah'la beraber olanlara bağışta bulunmayın ki çekilip gitsinler." ve "aziz olan zelil olanı mutlaka oradan çıkartacak*" ayetlerini indirdi. Peygamberimiz (s.a.) de bir haberci göndererek beni çağırttı. Bu ayetleri bana okuyup:

- "Allah senin sözünü tasdik etti." buyurdu.[35]

Bu münafığın oğlu (Abdullah b. Abdillah b. Übeyy) sahabenin seçkinlerinden olup salih bir kimseydi. Babasının yaptığına son derece kızmıştı. Gazve dönüşü Medine-i Münevvere kapısında durup kılıcını çekti. Babası (Abdullah b. Übeyy) gelince ona:

- "Vallahi! Resûlullah (s.a.) gelip de sana izin vermedikçe buradan ileriye geçemezsin. O azizdir, sen zelilsin." dedi. Peygamberimiz (s.a.) gelip de izin verince babasını serbest bıraktı. Abdullah b. Abdillah b. Übeyy Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Onu öldürmek istiyorsan bunu bana emret. Vallahi onun başını sana getiririm." demişti.

İfk (Hz. Aişe'ye İftira) Hadisesi

Beni Mustalik Gazvesi'nden önce meydana gelen hadiselerden biri de İfk Hadisesidir. Bu hadise özetle şu şekilde cereyan etti:

Peygamberimiz (s.a.) her gazveye giderken hanımları arasında kura çekerdi. Bu gazvede kur'a Hz. Aişe'ye isabet etmiş, Efendimiz'le (s.a.) birlikte Hz. Aişe yola çıkmıştı.

Gazveden dönerken yolda bir yerde konaklamışlardı. Hz. Aişe (r.a.) ihtiyacını görmek için dışarı çıktığında kız kardeşinin kendisine emanet olarak verdiği gerdan-

35 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/499, II/727-729, İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/290-292.

lığı kaybetti. Derhal kaybettiği yerde gerdanlığı aramaya gitti. Hz. Aişe'nin çadırını (hevdecini) taşıyanlar Hz. Aişe içerdedir zannederek çadırı devenin üzerine koydular. Çadırın hafif olduğunu da fark etmişlerdi. Ama Hz. Aişe (r.a.) de henüz genç yaştaydı. Kilosu da ağır değildi. Ayrıca çadırı deveye yüklemeye yardımcı olanların sayısı da fazlaydı. Çadırı deveye yükleyenler bir veya iki kişi olsaydı durumu hemen anlarlardı.

Hz. Aişe (r.a.) gerdanlığı bulmuş ve konakladıkları yere dönmüştü. Hiç kimsenin kalmadığını gördü. Olduğu yere oturdu. Onların kendisini kaybettiklerini ve onu aramak için döneceklerini zannediyordu. Allah her şeyde hakimiyet sahibidir. Her şeyi dilediği gibi idare eder. Hz. Aişe'nin (r.a.) göz kapakları ağırlaştı ve uyuyakaldı. Safvan b. Muattal'in:

- "Ne garib! İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Allah Resûlü'nün hanımı burada kalmış?" sözüyle uyandı.

Safvan ordunun gerisinde kalmıştı. Çok uyuyan biriydi. Hz. Aişe'yi (r.a.) görünce tanımıştı. Örtünme ayeti henüz inmediği için onu görüyordu. "İnnâ lillâh" deyip devesini çöktürdü. Deveyi Hz. Aişe'ye yaklaştırdı. Hz. Aişe de deveye bindi. Safvan Hz. Aişe ile bir kelime bile konuşmadı. Hz. Aişe de ondan "İnnâ lillâh.." sözünden başka bir şey işitmedi.

Safvan hareket etti. Hz. Aişe'yi orduya yetiştirdi. Ordu Nahru'z-Zahira'da konaklamıştı. Halk bu durumu görünce ona bazı şeyler yakıştırmaya başladı.

Allah düşmanı habis adam Abdullah b. Übeyy bir fırsat daha bulmuştu. Kalbindeki nifak ve haset duygularını kustu. Hemen bir iftira uydurup anlatmaya, bunu yaymaya, yaygınlaştırmaya, sözü toplayıp dağıtmaya başladı. Arkadaşları da yanına gelip dinliyorlardı.

Medine'ye geldiklerinde iftiracılar sözü iyice yaydılar. Peygamberimiz (s.a.) ise sessizdi, konuşmuyordu. Sonra (vahiy de uzun zamandan beri kesildiği için) Hz. Aişe'den ayrılmak hususunda ashab-ı kiram ile istişare etti. Hz. Ali (r.a.) Hz. Aişe'den (r.a.) ayrılması, başkasıyla evlenmesi yolunda açık sözle olmasa da ima yoluyla fikrini beyan etti. Üsame ile birlikte bazıları da Hz. Aişe'yi nikahlısı olarak muhafaza etmesi, düşmanların sözüne itibar etmemesi görüşünü savundular.

Bu olay üzerine Peygamberimiz (s.a.) bütün iftiraları yaymasına rağmen, minberde her zaman baş sallayıcı ve pohpohlayıcı ifadeler kullanan Abdullah b. Übeyy'in peşinden, minbere çıktığı sırada Evs kabilesinin reisi Üseyd b. Hudayr, İbn Übeyy'i öldürme arzusuyla ayağa kalktı. İbn Übeyy'in kabilesi olan Hazrec kabilesinin reisi Sa'd b. Ubade'nin de kabilecilik damarı tuttu. Üseyd ile Sa'd arasında iki kabilenin kızışmasına yol açacak bir tartışma geçti. Resûlullah (s.a.) onları sükunete davet etti onlar da sustular. Efendimiz (s.a.) de sükut ettiler.

Hz. Aişe'ye (r.a.) gelince; gazveden dönünce bir ay hasta yattı. İftira hadisesinden hiç haberi olmamıştı. Ancak hasta olduğunda Peygamberimiz'in (s.a.) kendisine gösterdiği lütufkar muameleyi görüyordu. Biraz iyileşince Ümmü Mıstah ile geceleyin abdest için dışarı çıktı. Ümmü Mıstah'ın peştemaline ayağı takılınca oğluna beddua okudu. Hz. Aişe bu sözü hoş karşılamayınca Ümmü Mıstah ortalıkta dolaşan dedikoduyu anlattı.

Hz. Aişe (r.a.) Resûlullah'tan (s.a.) ailesinin yanına gitmek ve bu haberin aslını öğrenmek için izin istedi. İzin aldıktan sonra ebeveynine gitti. İftirayı bütün açıklığıyla öğrendi.

Hz. Aişe (r.a.) ağlamaya başladı. İki gece ve bir gün ağladı. Gözüne uyku girmiyor, gözyaşı dinmiyordu. Ağlamaktan ciğerleri harap olmuştu. Bu durumda Resûlullah (s.a.) geldi. Kelime-i şahadetten sonra:

- "Ya Aişe! Senin hakkında bana şöyle şöyle bir haber geldi. Günahsız ve masum isen Allah seni temize çıkaracaktır. Eğer bir günah işlediysen Allah'tan mağfiret dile ve tevbe et. Çünkü kul günahını itiraf edip Allah'a yönelir tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder." buyurdu.

O zaman Hz. Aişe'nin (r.a.) gözyaşı dindi. Ebeveynini davet etti. Annesi ve babası kızlarının ne diyeceğini bilmiyorlardı. Hz. Aişe şöyle konuştu:

- "Vallahi! Bu sözü duyunca kalbinize bu söz yerleşti ve bu haberi tasdik ettiniz. Size: "Ben günahsızım!" desem, (Allah da benim günahsız olduğumu biliyor) siz bana inanmazsınız. Allah da benim günahsız olduğumu bildiği halde size herhangi bir itirafta bulunsam benim bu günahı işlediğimi tasdik edersiniz. Vallahi ben sizin için ancak Hz. Yusuf'un (a.s.) babası Hz. Yakub'un (a.s.) sözünü söylerim: "... *Artık benim işim güzel bir sabırdır. Söylediklerinize karşı da, yardımına sığınılacak ancak Allah'tır.*"

Sonra da dönüp yatağına yattı. O saatte vahiy geldi. Resûlullah (s.a.) tebessüm ediyordu. İlk söylediği söz şu oldu:

- "Ya Aişe! Allah senin temiz ve günahsız olduğunu bildirdi." Annesi Hz. Aişe'ye:

- "Kalk... Bak ne buyuruyor?" dedi. Hz. Aişe de temiz ve günahsız olduğunu göstermek ve Resûlullah'ın (s.a.) kendine olan sevgisine güvendiği için:

- "Vallahi! Ona kalkmam. Allah'tan başkasına da hamdetmem." dedi.

Cenab-ı Hakkın ifk (iftira) hadisesi için indirdiği ayetler on ayetti; Mealen: *"İftira haberini getirenler içinizden bir zümredir."* (Nur, 11-20.) şeklinde başlamaktadır.

Hz. Aişe'ye iftira haberini yayanlardan Mıstah b. Esase, Hassan b. Sabit, Hamne bt. Cahş'a 80 değnek kazif cezası uygulandı. Allah düşmanı Abdullah b. Übeyy iftira hadisesinin başı olduğu ve büyük bir bölümünü o yaydığı halde ona kazif cezası ve-

rilmedi. Bunun da sebebi bu cezaların sahipleri için affa vesile olmasındandır. Halbuki, Allah Abdullah b. Übeyy'e ahirette büyük bir azap vereceğini beyan etmiştir.[36]

Böylece bir aydır Medine-i Münevvere semasını kaplayan şek, şüphe, endişe ve sarsıntı bulutları dağılmış, münafıkların reisi bir daha başını doğrultamayacak derecede rezil-rüsvay olmuştu.

İbn İshak der ki: İbn Übeyy bundan sonra yeni bir dedikodu çıkartacak olsa kabilesi hemen İbn Übeyyi kınıyorlar, ona şiddetle karşı çıkıyorlardı.

Resûlullah (s.a.) Hz. Ömer'e:

- "Ne dersin ya Ömer!.. Vallahi eğer onu öldür dediğin gün onu öldürseydim onun için üzülenler olacaktı. Eğer bugün onu öldürsem (öldürtmeyi istesem) rahatlıkla öldürürüm." dedi. Hz. Ömer de:

- "Vallahi! Resûlullah'ın hareket tarzının kendi tutumumdan daha bereketli olduğunu anladım." dedi.[37]

5. BENİ MUSTALİK GAZVESİNDEN SONRAKİ ASKERİ HAREKETLER

1. Abdurrahman b. Avf Seriyyesi: H. 6. sene Şaban ayında Dümetü'l-Cendel'deki Beni Kelb diyarına gönderildi.

Resûlullah (s.a.) Abdurrahman b. Avf'i önüne oturttu. Kendi eliyle sarığını sardı. Savaşta en güzel şekilde hareket etmeyi tavsiye ederek:

- "Sana itaat ederlerse reislerinin kızıyla evlen." buyurdu.

Abdurrahman b. Avf üç gün Beni Kelb kabilesini İslâm'a davet etti. Kabile İslâm'ı kabul etti. Abdurrahman b. Avf Temadur bt. el-Esbağ ile evlendi. Bu kadın Ümmü Ebi Seleme diye ma'ruftur. Babası kabilesinin reisiydi.

2. Hz. Ali b. Ebi Talib Seriyyesi: H. 6. sene Şaban ayında Fedek'teki Beni Sa'd b. Bekr'e gönderildi. Çünkü Peygamberimiz'e (s.a.) orada Yahudilere yardım etmek isteyen bir topluluk olduğu haberi gelmişti. Efendimiz (s.a.) de onlara 200 kişilik bir kuvvetle Hz. Ali'yi gönderdi.

Hz. Ali (r.a.) gece yürüyor, gündüz gizleniyordu. Yolda Beni Sa'd'e ait bir elçi buldular. Bu elçi kendisini Hayber'e göndermekte olduklarını, Hayber Yahudilerine Hayber hurmalarını vermek şartıyla yardımda bulunacakları teklifini götürmekte olduğunu itiraf etti. Elçi ayrıca Beni Sa'd'ın toplanmış bulunduğu yeri de tarif etti. Hz. Ali (r.a.) hücum edip 500 deve ve 2000 koyun ganimet aldı. Beni Sa'd tamamen kaçtılar. Reisleri Veber b. Alim idi.

---

36 *Sahîhu'l-Buhârî,* I/364, II/696-698, İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead,* II/113-115, İbn Hişâm, *a.g.e.,* II/297-307.

37 İbn Hişâm, *a.g.e.,* II/293.

3. Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk ve Zeyd b. Harise Seriyyesi:

H. 6. sene Ramazan ayında Vadi'l-Kura'ya gönderildi.

Fezara sülalesi Resûlullah'ı (s.a.) öldürme planları kuruyordu. Allah Resûlü de (s.a.) üzerlerine Hz. Ebu Bekir'i gönderdi.

Seleme b. el-Ekva' anlatıyor: Hz. Ebu Bekir'le birlikte seriyyeye katıldım. Sabah namazını kılınca bize emretti, hücumda bulunduk. Suya kadar vardık. Hz. Ebu Bekir birçok kişi öldürdü. Aralarında çocuklar da bulunan bir grup insan gördüm. Onlara erişemeden dağa kaçmalarından korktum. Onlarla dağ arasına bir ok attım. Oku görünce durdular. Aralarında üzerinde deriden bir zırh bulunan Ümmü Karafe de vardı. Yanında Arap güzeli kızı da bulunuyordu. Onları hep birlikte Hz. Ebu Bekir'e getirdim. Hz. Ebu Bekir (r.a.) kızı bana hibe etti. Kızın elbisesine bile dokunmadım. Resûlullah (s.a.) benden Ümmü Karafe'nin kızını istedi. Sonra kızı Mekke'ye gönderdi. Bu kızı fidye vererek orada bulunan müslüman esirleri kurtardı.[38]

Ümmü Karafe Peygamberimiz'i (s.a.) öldürmek istiyordu. Bu gaye ile yakınlarından 30 süvari hazırladı. Neticede cezasını buldu. 30 süvari ise öldürüldü.

4. Küra b. Cabir el-Fihri Seriyyesi:[39] H. 6. sene Şevval ayında "el-Urayne"ye gönderildi.

Akel ve Urayne'den bir topluluk İslâm'ı kabul ettiklerini ilan etmişlerdi. Bir süre sonra bu topluluk muhtaç durumda oldukları haberini yayarak Resûlullah'tan (s.a.) yardım istediler. Resûlullah da onlara bir sürü deve ve bir çoban gönderdi. Bu azgın topluluk Resûlullah'ın (s.a.) gönderdiği çobanı öldürdüler. Develeri de alıp götürdüler. İslâm'ı bırakıp tekrar küfre girdiler.

Peygamberimiz (s.a.) de bunların peşinden Kürz el-Fihri'yi 20 kişilik bir kuvvetle gönderdi. Uraynelilere beddua edip:

- "Allahım! Yollarını şaşırt. Yollarını daralt!" diye niyazda bulundu. Allah da yollarını şaşırttı. Seriyye onları yolda yakaladı. Ceza olarak elleri ve ayakları kesildi. Gözleri oyuldu. Yaptıklarına karşılık kısas olarak bu ceza uygulandı. Sonra Harre'de bir tarafa bırakıldı. Nihayet öldüler.[40] Bunlar hakkındaki hadis Buhârî'de Hz. Enes rivayetiyle mevcuttur.[41]

Siyer alimleri bundan sonra Amr b. Ümeyye ed- Damri ile Seleme b. Ebi Seleme seriyyesini zikretmektedirler. Bu seriyye H. 6. sene Şevval ayında Ebu Süfyan'ı öldürmek için Mekke'ye gönderildi. Çünkü Ebu Süfyan Peygamberimiz'i (s.a.) öldür-

38 *Sahihu'l-Müslim*, II/89. Bu seriyyenin H. 7. yılda olduğu da söylenmektedir.

39 Kürz b. Cabir Bedir'den önce Safvan Gazvesinde Medine yakınlarına müşrik arkadaşlarıyla hücumda bulunan kişidir. Sonra müslüman olmuştu. Mekke Fethinde şehid edilecektir.

40 İbn Kayyim, *Zadü'l Mead*, II/122.

41 *Sahihu'l-Buhârî*, II/602.

mek için bedevi bir Arap'ı göndermişti. Ancak her iki taraftan gönderilen görevliler başarılı olamadılar.

Yine siyer alimleri Hz. Ömer'in yolda üç müşriki öldürdüğünü, bu seferde şehid Hubeyb'in öcünü aldığını zikretmektedirler. Ancak Hubeyb'in "er-Raci'" faciasından birkaç gün veya birkaç ay sonra şehit olduğu malumdur. "er-Raci'" olayı ise H. 4. sene Safer ayında olmuştu. Siyer kitaplarında bu iki seferin birbirine karıştırılıp karıştırılmadığını bilmiyorum. Allame el-Mansur-Furi bu seriyyenin bir harp veya çarpışma seriyyesi olduğunu kabul etmemektedir. Allah en iyisini bilendir!..

Hendek Gazvesi ve Beni Kurayza Gazvesi'nden sonraki seriyye ve gazveler bunlardır. Bunların hiçbirinde şiddetli bir çarpışma olmamış ancak bazı hafif çatışmalar meydana gelmişti.

Bu askeri birlik ve seriyyeler henüz sükunete kavuşmayan bedevileri ve düşmanları korkutmak için gönderilen keşif devriyeleri ve tedip edici birliklerdi.

Durum incelendiğinde Hendek Gazvesi'nden sonra olayların müslümanlar lehine geliştiği, İslâm düşmanlarının morallerinin devamlı düşmekte olduğu, artık İslâm davasını kırmak ve gücünü zayıflatmak hususunda hiçbir ümitlerinin kalmadığı anlaşılmaktadır.

Bu olumlu gelişmeler İslâm'ın gücünü itiraf etmek ve İslâm kuvvetinin Arap yarımadasında bekasını tescil etmek anlamını taşıyan Hudeybiye Sulhu'nda bütün açıklığıyla görülmektedir.

Sekizinci Bölüm

HUDEYBİYE SULHU ve SONRASI

1. HUDEYBİYE UMRESİ NİÇİN YAPILDI?

Arap yarımadasında durum önemli derecede müslümanların lehine gelişince büyük fethin ilk belirtileri ve İslâm davetinin başarısı yavaş yavaş görünmeye başladı. Altı seneden beri müşriklerin engel olduğu Mescid-i Haram'da ibadet etme hakkının müslümanlara tanınması için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı.

Peygamberimiz (s.a.) Medine'de rüyasında kendisinin ve ashabının Mescid-i Haram'a girdiklerini, Kâbe'nin anahtarını aldığını, tavaf ettiklerini ve umre yaptıklarını, umre sonunda bazılarının başlarını tamamen tıraş ettiğini, bazılarının da saçlarını kısaltmakla yetindiklerini görmüştü. Bunu ashabına haber vermiş, onlar da bu habere sevinmişlerdi. Ashab-ı kiram Mekke'ye bu sene gireceklerini zannetmişlerdi. Efendimiz (s.a.) ashabına umre yapacağını bildirdi. Onlar da yolculuk için hazırlıklarını tamamladılar.

Müslümanların Yola Çıkışı

Bütün Arap kabilelerine ve bedevilere de birlikte umre yapmaları için haber verildi. Bedevilerden çoğu bu işi ağırdan aldı.

Efendimiz (s.a.) temiz elbiselerini giydi. "Kusva" adlı devesine bindi. Medine'de yerine İbn Ümm-i Mektum'u veya Nümeyle el-Leysi'yi bıraktı. Yanında hanımı validemiz Ümmü Seleme (r.a.) olduğu halde 1400 veya bir rivayette 1500 kişilik bir toplulukla H. 6. sene 1 Zilkade Pazartesi günü yola çıktı. Yanlarında sadece yolcuların taşıdığı birer kılıçtan başka bir silah bulunmuyordu.

Müslümanlar Mekke'ye Hareket Ediyorlar

Efendimiz (s.a.) Mekke tarafına doğru hareket etti. "Zü'l-Huleyfe" denilen yerde kurbanını aldı ve boya ile işaretledi. Halk harbe gitmediği hususunda emin olsun diye telbiye getirerek umreye niyet etti.

Peygamberimiz (s.a.) Mekke'ye varmadan önce Huzaa kabilesinden bir haberci göndererek Kureyş'in durumunu öğrenmesini emretti. Usfan'a yakın bir yere geldiklerinde haberci dönüp geldi. Haberci:

- "Ka'b b. Lüeyy kabilesinin Mekke tepelerinde toplandıklarını, seninle savaşmak üzere birlikler hazırladıklarını ve senin Beytullah'a girmene engel olacaklarını öğrendim." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) ashabıyla istişare ederek:

- "Ne dersiniz? Müşriklere yardım eden Arap kabilelerine hücum edip çoluk-çocuklarını mı esir alalım? Onlar kurtulur biz ölürsek boyunlarımızı Allah yolunda vermiş oluruz. Yoksa Beytullah'a gitmeyi, bize engel olan çıkarsa onunla savaşmayı mı istersiniz?" diye sordu. Hz. Ebu Bekir:

- "Allah ve Resûlü en iyisini bilir. Biz sadece umre yapmak niyetiyle geldik. Kimseyle savaşmaya gelmedik. Ancak kim bizim Beytullah'a girmemize engel olursa onunla savaşırız." dedi. Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Yürüyün öyleyse!" buyurdu ve yola devam ettiler.

Kureyşlilerin Müslümanların Beytullah'a Girmelerini Engellemeleri

Kureyşliler Resûlullah'ın (s.a.) yola çıktığını duyunca bir danışma meclisi kurmuşlar, nasıl olursa olsun müslümanların Beytullah'a girmelerini engelleme kararı almışlardı.

Resûlullah'a (s.a.) Beni Ka'b kabilesinden biri Kureyş'in Zi-Tuva'ya indiğini haber verdi. Halid b. Velid komutasındaki 200 süvarinin Mekke'ye giden ana yolda Küra'u'l-Gamim'de nöbet beklediğini söyledi.

Halid b. Velid süvarileriyle müslümanlara yaklaştı. İki ordu birbirini görüyordu. Halid müslümanların öğle namazında olduklarını, rüku ve secde yaptıklarını gördü.

- Gaflette idiler. Onlara hücum edersek onların bir kısmını öldürebiliriz dedi; ama sonra da müslümanlara ikindi namazında iken hep birden hücum etmeyi daha uygun gördü. Ancak Allah Tealâ da o sırada Salâtü'l-Havf'ı indirdi. (Müslümanların bir kısmı namaz kılarken diğerleri ellerinde silahla nöbet bekleyecek, nöbet bekleyenler namaz kılarken birinci grup nöbet bekleyecekti.) Böylece Halid b. Velid hücum fırsatını kaçırmış oldu.

Yolun Değişmesi ve Kanlı Çarpışmadan Sakınılması

Peygamberimiz (s.a.) yolu değiştirerek dağ eteklerinde sarp bir yol tuttu. Sağa doğru yürüyerek el-Hımş sırtları arasında Mekke'nin alt tarafında Hudeybiye inişinde Seniyyetü'l-Mirar üzerinde bir yolu takip etti. Medine'den gelip "Ten'im" den ge-

çen ve Harem-i Şerif'e giden ana yolu sol tarafta bıraktı. Halid b. Velid İslâm ordusunun yolunu değiştirdiğini görünce süratle durumu Kureyş'e haber vermeye gitti.

Peygamberimiz (s.a.) Seniyyetü'l-Mirar'a kadar yola devam etti. Oraya gelince devesi çöktü. Ashab-ı kiram: Deveyi kaldırıp yürütmek istediler.

- Deve gitmemekte ısrar etti. Ashab-ı kiram:

- "Kusva direniyor! Kusva direniyor." dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Kusva direnmiyor!... Onun böyle bir huysuzluğu yok. Fakat Filin yürümesine engel olan onun da gitmesine engel oluyor." buyurdu. Sonra da: "Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın haram kıldığı hususları kabul etmek ve ona değer vermek şartıyla Kureyşliler benden neyi isterlerse onu veririm. (Bu şartla ne teklif ederlerse kabul ederim.) dedi. Sonra deveyi zorladı. Deve hemen sıçradı. Peygamberimiz (s.a.) dönüp Hudeybiye yakınlarında çok az su çıkan bir yerde konakladı. Bu az su ile insanlar ancak ellerini-yüzlerini yıkayabildiler, sonra da suyu bitirdiler. Peygamberimiz'e (s.a.) gelip susuzluktan şikayet ettiler. Efendimiz (s.a.) ok torbasından bir ok çıkardı. Bu oku suya koymalarını emretti. Aniden o yerden su fışkırmaya başladı. Hepsi kana kana su içtiler.

Büdeyl, Resûlallah (s.a.) ile Kureyş Arasında Arabuluculuk Yapıyor

Peygamberimiz (s.a.) oraya yerleşince Huzaa kabilesinden bir grupla birlikte Büdeyl b. Varka el-Huzai geldi. Huzaalılar Tihame halkından olup Resûlullah'a (s.a.) iyi davranan dost kimselerdi.

Büdeyl:

- "Biz Ka'b b. Lüeyy kabilesini gördük. Onlar Hudeybiye sularına kadar inmişlerdi. Onlar seninle savaşacaklar ve senin Beytullah'a girmene engel olacaklar." dedi. Peygamberimiz (s.a.) de:

- "Biz kimseyle savaşmaya gelmedik. Umre yapma niyetiyle geldik. Kureyş'i harp bitirdi ve onlara harbin çok zararı oldu. İsterlerse onlara süre vereyim, benimle diğer kabilelerin arasına girmeyip, serbest bıraksınlar, isterlerse diğer kabilelerin yaptığı gibi anlaşma yapalım. Yok savaştan başka bir şeyi kabul etmezlerse nefsim kudretinin elinde olan Allah'a yemin ederim ki tek başına kalıncaya kadar onlarla çarpışırım, yahut Allah hükmünü icra eder." buyurdu. Bunun üzerine Bedil:

- "Şu söylediklerini onlara tebliğ edeceğim." dedi. Kureyş'e gelerek şöyle dedi:

- "Ben onun yanından geliyorum. Bir söz söylediğini duydum. Arzu ederseniz size arz edeyim." dedi. Ayak takımından biri:

- "Bize ondan bir şey nakletmene ihtiyacımız yoktur." dedi. İçlerinden ileri görüşlü başka biri:

- "Duyduğunu anlat bakalım!" dedi. Büdeyl:

- "Şöyle şöyle duydum." deyip anlattı.

Bunun üzerine Kureyş Mükriz b. Hafs'ı gönderdi. Resûlullah (s.a.) onu görünce:

- "Bu hain bir adamdır." dedi. Mikraz gelip konuşunca ona da Büdeyl ve arkadaşlarına söylediklerinin aynısını söyledi. Mikraz dönüp Kureyş'e bunları nakletti.

Kureyşlilerden Kinaneoğullarından el-Huleys b. Alkame denilen adam:

- "Müsaade edin, onun yanına ben gideyim." dedi.

- "Peki! Git!" dediler.

Peygamberimiz (s.a.) uzaktan Huleys'in geldiğini görünce ashabına:

- "Bu falandır. Kurbanlıklara değer veren bir kabiledendir. Onun yanına bir kurbanlıkları götürün!" buyurdu. Onlar da bir kurbanlıkları götürdüler. Onu telbiye ile karşıladılar.

Huleys bu durumu görünce:

- "Sübhanallah! Bunların Beytullah'a girmelerine engel olmak uygun değildir." dedi. Arkadaşlarının yanına dönüp:

- "Develerini gördüm. Kurban için işaretlenmişti. Onlara engel olmayı uygun görmüyorum." dedi. Bunun üzerine Huleys ile Kureyşliler arasında tartışma çıktı.

Urve b. Mes'ud es-Sakafi:

- "Bu adam (yani Resûlullah) size samimi ve kabul edilebilir bir teklif arz etti. Bunu kabul edin, bana da müsaade edin bu adama gideyim." dedi. Kureyşliler:

- "Peki! Git!" dediler.

Urve, Resûlullah'ın (s.a.) yanına geldi. Konuşmaya başladı. Resûlullah (s.a.) Büdeyl'e söylediği sözlerin benzerini ona da söyledi. Bunun üzerine Urve:

- "Ya Muhammed! Kavmini, kabileni ortadan kaldırmayı uygun görüyor musun? Senden önce Araplardan hiç kimsenin kendi kavmini helâk ettiğini duydun mu? Eğer bu sonuncusu olursa insanlardan bazı kimseler görüyorum ki kaçacaklar ve seni de terk edecekler." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.):

- "Biz mi ondan kaçacağız?" dedi. Urve:

- "Kim bu?" diye sordu. Ashab-ı kiram:

- "Ebu Bekir!" diye cevap verdiler. Urve:

- "Nefsim kudretinin elinde olan Allah'a yemin ederim ki, verilmiş sözüm olmasaydı, sana mutlaka cevap verirdim." dedi.

Urve tekrar Peygamberimiz ile (s.a.) konuşmaya başladı. Her söz söylediğinde Peygamberimiz'in (s.a.) mübarek sakalından tutuyordu. Peygamberimiz'in (s.a.) yanı başında ise Mugira b. Şu'be duruyordu. Elinde kılıcı, başında Muğferi vardı. Urve Peygamberimiz (s.a.) sakalına her eğilişinde Muğire kılıcının tersiyle Urve'nin eline vuruyor ve:

- "Çek elini Resûlullah'ın sakalından!" diyordu. Urve başını kaldırıp:

- "Kim bu?" diye sordu. Ashab-ı kiram:

- "Mugire b. Şu'be." dediler. Urve:

- "Yani hıyanet ehli! Ben senin hıyanetinde birlikte bulunmuyor muydum?" dedi. Mugire cahiliye devrinde bir toplulukla arkadaşlık yapmış, sonra onları öldürüp mallarını almıştı. Sonra da gelip İslâm'ı kabul etmişti. Peygamberimiz (s.a.):

- "Müslümanlığı kabul ediyorum. Ama elde ettiğin mala gelince benim ona ihtiyacım yok." demişti. Mugire, Urve'nin kardeşinin oğluydu.

Urve bundan sonra Resûlullah'ın (s.a.) ashabını süzmeye ve peygamberlerine olan bağlılıklarını incelemeye başladı. Nihayet arkadaşlarının yanına döndü. Onlara:

- "Ey arkadaşlar! Ben pek çok krallara, Kayser'e Kisra'ya, Necaşi'ye temsilci olarak gittim. Vallahi! Muhammed'in ashabının Muhammed'e olan hürmeti kadar hiçbirinin yakınlarının kendilerine bu derece hürmet ettiğini görmedim. Vallahi! Bir yere tükürse o tükürük de ashabından birinin eline düşse bu tükürükle yüzünü ve vücudunu ovalıyor. Onlara bir emir verse derhal yerine getiriyorlar. Abdest aldığı zaman, abdest suyu üzerinde nerdeyse birbirleriyle çarpışacaklar. Konuştuğu zaman seslerini son derece alçaltıyorlar, sükutla dinliyorlar, ona olan hürmetlerinden dolayı yüzüne bile bakamıyorlar. Bu adam (yani Resûlullah) size doğru ve emin bir teklif arz ediyor, bu teklifi kabul edin."

Kureyş'in savaşa taraftar gençleri, Kureyş liderlerini barış yolunu tercih ettiklerini görünce barışa engel olacak bir plan kurdular. Geceleyin çıkıp müslüman karargahının içine sızmayı, İslâm karargahı içinde savaş ateşini körükleyecek birtakım olaylar çıkarmayı kararlaştırdılar.

Gerçekten bu kararı uygulamaya başladılar. İçlerinden 70 veya 80 genç geceleyin Ten'ın tepesinden aşağı inerek müslüman karargahının içine sızma girişiminde bulundular. Ancak nöbetçi komutanı Muhammed b. Mesleme bunların tamamını yakalayıp hapsetti. Sulh yapmayı arzu ettiği için Peygamberimiz (s.a.) bunları affedip serbest bıraktı.

Bu hususta mealen şu ayet-i kerime indi:

"*Mekke vadisinde kâfirlere karşı size zafer nasip ettikten sonra, onların elini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken (birbirinizle savaşmanıza engel olan) Allah'tır. Allah bütün yaptıklarınızı en iyi şekilde görendir.*" (Fetih, 24.)

Hz. Osman Elçi Olarak Kureyş'e Gönderiliyor

Bu durumda Peygamberimiz (s.a.) bu yolculuğun hedefinin ve gayesinin Kureyş tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için bir elçi göndermek istedi. Hz. Ömer'i (r.a.) çağırdı. Hz. Ömer (r.a.):

- "Ya Resûlallah! Eğer Kureyş tarafından eza ve cefaya uğrarsam akrabalarımdan (Ka'boğullarından) benim için onlara karşı çıkacak kimsem yok." diyerek özür beyan etti ve "Hz. Osman'ı gönderebilirsin. Onun Mekke'de yakınları vardır. O arzu ettiğin gayeye ulaşmak için iyi bir vesiledir." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) de Hz. Osman'ı çağırıp onu Kureyş'e elçi olarak gönderdi. Hz. Osman'a:

- "Onlara bizim savaş için değil, ancak umre yapmak niyetiyle geldiğimizi bildir. Onları İslâm'a davet et." dedi. Hz. Osman'a Resûlullah'ın Mekke'ye müminlerle, mümine kadınlarla gireceğini, zaferle müjdelemesini, Kureyşlilere Allah Tealâ'nın kendi dinini Mekke'de hakim kılacağını artık Mekke'de herkesin dinini rahatça yaşayabileceğini haber vermesini emretti.

Hz. Osman yola çıktı. Beldah'da Kureyşlilerin yanına vardı. Kureyşliler Hz. Osman'a:

- "Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordular. Hz Osman (r.a.):

- "Beni Resûlullah (s.a.) şu sözleri size iletmek üzere elçi olarak gönderdi." dedi. Kureyşliler:

- "Söylediklerini duyduk. Vazifeni yapabilirsin." dediler. Akrabasından Eban b. Said b. As kalktı. Hoş geldin dedi, atını eyerledi. Hz. Osman'ı atına bindirdi. Onu kendi emniyetine alarak Mekke'ye geldi.

Hz. Osman, Resûlullah'ın (s.a.) mesajını Kureyş liderlerine iletti. Vazifesi bitince Beytullah'ı tavaf etmesine müsaade ettiler. Fakat Hz. Osman bu teklifi kabul etmedi. Resûlullah (s.a.) tavaf etmedikçe Beytullah'ı tavaf etmemeyi uygun gördü.

Hz. Osman'ın Öldürüldüğü Şayiası ve Rıdvan Biatı

Kureyş Hz. Osman'ı geri göndermedi. Belki de Kureyşliler müslümanların içinde bulundukları durum hakkında Hz. Osman'la istişare etmek, kesin olarak gayelerini öğrenmek, sonra da getirdiği mesaja cevabi bir mesaj vermek istiyorlardı.

Hz. Osman'ın Mekke'de kaldığı süre uzamıştı. Müslümanlar arasında Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası çıktı. Bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaşınca:

- "Bu kavimle hesaplaşmadıkça buradan ayrılmayacağız!" buyurdu.

Sonra da ashabını biata davet etti. Ashab-ı kiram savaştan kaçmamak üzere biat etmekte son derece istekliydiler. "Ölüm" üzere ona biat etti.

Peygamberimiz'e (s.a.) ilk biat eden Ebu Sinan el-Esedi idi. Seleme b. Ekva' ise ilk biat edenlerle, biat edenlerin ortalarında ve son biat edenlerle birlikte olmak üzere o gün ölüm üzerine üç defa biat etmişti.

Peygamberimiz (s.a.) diğer elini tutarak:

- "Bu da Osman'ın eli!" demişti.

Biat tamamlanınca Hz. Osman gelmiş o da Resûlullah'a biat etmişti. Münafıklardan Ced b. Kays denilen adamdan başka hiç kimse bu biatten geri kalmamıştı.

Peygamberimiz (s.a.) bu biatı bir ağacın altında yapmıştı. Hz. Ömer (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) elini tutuyor, Ma'kıl b. Yesar da ağacın dalını tutarak kaldırıyordu.

Hakkında ayet-i kerime nazil olan "Rıdvan Biatı" bu idi: "*Hakikaten Allah ağacın altında sana biat ettiklerinde müminlerden razı oldu.*" (Fetih, 18.)

Sulhun Kesinleşmesi ve Sulh Maddeleri

Kureyş durumun nezaketini ve kritikliğini anlamıştı. Derhal sulh yapmak üzere Süheyl b. Amr'ı gönderdiler. Bu sene geri dönme şartını kabul etmezlerse sulh yapmamasını ona söylediler.

Süheyl b. Amr Peygamberimiz'e (s.a.) geldi. Peygamberimiz (s.a.) onun geldiğini görünce:

- "İşimiz kolaylaştı. Kureyşliler bu adamı gönderdiklerine göre sulh istiyorlar, demektir." dedi.

Süheyl gelip uzun uzun konuştu. Sonra da iki taraf aşağıdaki sulh esasları üzerine ittifak ettiler:

1. Peygamberimiz (s.a.) bu yıl Mekke'ye girmeyip geri dönecek. Gelecek sene müslümanlar Mekke'ye girip orada üç gün kalacaklar. Yanlarında, sadece yolcu silahı (kılıç) bulunacak. Kılıçlar kınlarında olacak. Her hangi bir şekilde Mekke'liler de taarruzda bulunmayacaklar.

2. İki taraf arasında on sene müddetle savaş yapılmayacak bu müddet zarfında halk emniyet içinde olacak, taraflar birbirlerine dokunmayacaklar.

3. Kim Muhammed'le ahit ve akit yapmak isterse serbestçe yapabilecek, kim de Kureyşlilerle ahit ve akit yapmak isterse serbestçe yapabilecek. Her iki taraftan birine bağlanan kabileler bu tarafın bir parçası kabul edilecek. Bu kabileye yapılan taarruzlar bağlı olduğu tarafa yapılmış sayılacak.

4. Kureyşlilerden kim velisinin izni olmadan Muhammed'e gelirse, geri iade edilecek. Muhammed'le beraber olanlardan kim kaçarak Kureyş'e gelirse geri iade edilmeyecek.

Peygamberimiz (s.a.) sulhnameyi yazmak üzere Hz. Ali'yi (r.a.) çağırdı. Hz. Ali'ye (r.a.) "Bismillahirrahmanirrahim." diye başlamasını emretti.

Süheyl:

- "Vallahi, Rahman nedir, biz bilmiyoruz. Onun yerine "Bismike'llahüme" yazdır." dedi. Peygamberimiz (s.a.) de Hz. Ali'ye böyle yazmasını emretti.

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.): "Bu Allah'ın Resûlü Muhammed'le Kureyş arasında yapılan sulhnamedir." diye yazdırdı. Süheyl:

- "Biz senin Allah Resûlü olduğunu bilsek, ne senin Beytullah'a girmene engel olur, ne de seninle çarpışırdık. Bunun yerine "Muhammed bin Abdillah" yazdır." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ben -siz beni yalanlasanız da- Allah'ın Resûlüyüm." dedi ve Hz. Ali'ye (Resûlullah) ifadesini silip (Muhammed b. Abdillah) yazmasını emretti. Hz. Ali bu ifadeyi silmeye çekindi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) bizzat kendi eliyle bu ifadenin üzerini çizdi.

Bundan sonra sulhnamenin yazılması tamamlandı. Sulh tamamlanınca Abdulmuttalib zamanından beri Haşimoğullarının müttefiki olan Huzaa kabilesi Resûlullah'ın (s.a.) ahdine girdi. Huzaalıların bu ahde girmeleri eskiden beri devam eden ittifakı tekit etmiş oldu. Bekroğulları da Kureyşlilerin ahdine girdi.

Ebu Cendel'in Kureyşlilere İade Edilmesi

Sulhname yazılırken Kureyş temsilcisi Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel zincirlerini sürüyerek geldi. Mekke'nin alt tarafından kaçıp kendini müslümanların arasına atmıştı. Bunu gören babası Süheyl:

- "Bu geri iade edilmesini isteyeceğim ilk kişidir." dedi. Peygamberimiz:

- "Henüz sulhnamenin yazılmasını bile bitirmedik." buyurdu. Süheyl:

- "Vallahi! O halde seninle asla hiçbir hususta anlaşmayı kabul etmiyorum." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Onun bize katılmasına müsaade et." buyurdu. Süheyl:

- "Hayır, ona müsaade edemem." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ona müsaade edeceksin." buyurdu. Süheyl:

- "Hayır, müsaade edemem." dedi. Oğlu Ebu Cendel'in yüzüne vurdu. Müşriklere iade etmek üzere yaka paça sürükledi. Ebu Cendel var gücüyle bağırarak:

- "Ey müslüman cemaati! Bana dinim sebebiyle eza cefa etsinler diye mi, müşriklere iade ediliyorum." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ya Eba Cendel! Sabret ve Allah'tan sevabını bekle. Şüphesiz Allah sana ve senin gibi hor görülen, ezilen arkadaşlarına bir çıkış kapısı açacaktır. Biz Kureyşlilerle

sulh anlaşması imzaladık. Onlara bu sözü verdik. Onlar da bize Allah adına söz verdiler. İhanet edemeyiz." buyurdu.

Hz. Ömer (r.a.) hemen sıçrayarak Ebu Cendel'in yanına geldi. Hem onunla birlikte yürüyor hem de:

- "Sabret ya Eba Cendel! Onlar müşriktirler. Onların kanı köpek kanıdır." diyordu. Kılıcını da Ebu Cendel'e uzatmıştı.

Hz. Ömer diyor ki: "Kılıcı elimden alıp da babasına vurmasını ümit ettim, ama Ebu Cendel babasına kıyamadı ve mesele böylece sona erdi."

İhramdan Çıkmak İçin Tıraş Olma ve Kurbanların Kesilmesi

Resûlullah (s.a.) sulhnamenin yazılması sona erince ashabına:

- "Kalkın, kurbanlarınızı kesin." buyurdu. Peygamberimiz (s.a.) bu emri üç defa tekrar ettiği halde ashab-ı kiramdan hiçbiri kalkmamıştı. Onlardan hiçbiri kalkmayınca Peygamberimiz (s.a.) Ümmü Seleme validemizin yanına geldi. Ashabın bu tutumunu ona nakletti. Ümmü Seleme:

- "Ya Resûlallah! Bu emrini yerine getirmelerini mi istiyorsun? Dışarı çık, hiç kimseyle tek kelime konuşmadan kurbanını kes, berberini çağır, başını tıraş etsin." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) de dışarı çıktı. Hiç kimseyle konuşmadan bütün bunları yaptı. Kurbanını kesti, berberini çağırıp tıraş oldu. Ashab-ı kiram da bu durumu görünce kalkıp kurbanlarını kestiler, birbirlerinin başlarını tıraş ettiler, üzüntüden birbirlerini kırıp geçireceklerdi. 7 kişi yerine bir deve, 7 kişi yerine bir sığır kurban ettiler.

Peygamberimiz'in (s.a.) Ebu Cehil'den kalma bir devesi vardı. Müşrikleri kızdırmak için devenin burnunda gümüş bir halka vardı. Peygamberimiz (s.a.) başının tamamını tıraş edenlere üç defa, saçlarını kısaltanlara bir defa rahmetle dua etti. Yine bu sefer esnasında Ka'b b. Acura sebebiyle (başındaki bir dert sebebiyle) başını tıraş edenlere oruç veya sadaka yahut nüsük fidyesi vermeleri nazil oldu.

Muhacir Kadınların Geri Verilmemesi

Bazı mümine kadınlar Peygamberimiz'e (s.a.) geldiler. Kocaları veya velileri Hudeybiye'de imzalanan anlaşmaya göre hicret eden bu mümin hatunların kendilerine iade edilmelerini istediler.

Peygamberimiz (s.a.) anlaşmada geçen "Bizden sana gelip senin dinine giren adamı bize iade edeceksin." şeklindeki ifadeyi delil göstererek onların bu talebini reddetti. Zaten anlaşmada kadınların hiç sözü geçmemişti.

Bu hususta Cenab-ı Hak şu ayet-i kerimeyi indirdi:

"Ey iman edenler! Size mümine kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman, kendilerini imtihan edin. İmanlarını Allah daha iyi bilir. Onların mümine hanımlar olduğunu anlarsanız kâfirlere geri çevirmeyin. Ne mümine hanımlar kâfirlere helaldir ne de kâfirler mümine hanımlara helaldirler. Bununla beraber kâfirlere verdikleri mehri iade edin! Sizin o mümine hanımları, mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde, nikahlamanızda bir günah yoktur. Kâfir zevcelerinizi nikahınızda tutmayın." (Mümtehine, 10.)

Resûlullah (s.a.) mümine hanımları şu mealdeki ayeti kerimeye göre imtihan ediyordu.

"Ey Peygamber! Mümin kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek... üzere sana söz verdiklerinde onların biatlarını kabul et." (Mümtehine, 12.)

Ayette geçen altı şartı kabul eden kadına Peygamberimiz (s.a.):

- "Senin biatını kabul ettim." der ve onları müşriklere iade etmezdi. Ayetin hükmüne uyarak müslümanlar kâfir hanımlarını boşamışlardı. O gün Hz. Ömer müşrik olan iki hanımını boşadı. Biriyle Muaviye, diğeriyle de Safvan b. Ümeyye evlendi.

Anlaşma Maddelerinden Doğan Neticeler

Hudeybiye anlaşmasının maddelerini daha önceki durumla birlikte dikkatle inceleyenler, bu anlaşmanın müslümanlar için büyük bir zafer olduğunda şüphe etmeyeceklerdir.

Kureyş müslümanları hiçbir şekilde tanımıyordu. Hatta onları kökünden kazımak amacını güdüyor, bir gün müslümanların sonunun geleceğini bekliyordu.

Kureyş Arap yarımadasındaki dinî temsilcilik ve dünyevi liderliğiyle İslâm davetinin Arap kabilelerine ulaşmasına bütün gücüyle engel olmaya çalışıyordu.

Sadece barışa taraftar olmak bile müslümanların kuvvetini tanımak demekti. Kureyş müslümanlara karşı koyamıyor, demekti.

Ayrıca anlaşmanın üçüncü maddesinin sonucu olarak Kureyş, dinî temsilciliğini ve dünyevi liderliğini unutuyor, sadece kendi başının çaresine bakıyordu. Buna göre diğer insanlar ve Arap yarımadasının diğer kabileleri toptan İslâm'a girseler bu durum Kureyş'i ilgilendirmeyecek, bu hususta hiçbir şekilde müdahalede bulunmayacaktı. Bu Kureyş'in açıkça iflas etmesi değil midir? Müslümanlar açısından açık bir zafer değil midir?

Müslümanlarla düşmanları arasındaki kanlı çarpışmaların gayesi müslümanlar açısından ganimet malı elde etmek, canlara kıymak, düşmanı İslâm'ı kabul etmeye zorlamak değildi. Bu savaşlarda müslümanların güttükleri açık gaye din ve inançta insanları gerçek hürriyete kavuşturmaktı. *"Dileyen iman etsin, dileyen de inkâr etsin."* (Kehf, 29.) Böylece insanlarla kendi arzuları arasına hiçbir kuvvet girmiyordu.

Bu hedef bütün yönleriyle ve bütün icaplarıyla belki de savaşlarla gerçekleşemeyecek bir şekilde bu "feth-i mübin" ile gerçekleşti. Müslümanlar bu hürriyet sebebiyle İslâm davetinde büyük bir başarı elde ettiler. Bu sulhdan önce sayıları 3000'i geçmezken iki sene zarfında Mekke Fethi esnasında İslâm ordusunun sayısı 10.000'e varmıştı.

Anlaşmanın ikinci maddesi, bu feth-i mübinin ikinci bir bölümüydü. Müslümanlar savaşa başlamıyordu, savaşa başlayan taraf Kureyş idi. Allah Tealâ: "*İlk defa size karşı savaşa başlayan onlardı.*" (Tevbe, 13.) buyuruyor.

Müslümanların askeri devriyeler çıkartmaktan maksatları Kureyş'in gururundan kurtulup Allah yoluna engel olmaktan vazgeçmesiydi. Bu anlaşma her iki tarafa da eşit muamele ediyordu. On sene müddetle savaş yapılmaması şeklindeki ahit bu gurur ve kibir kaynağına set çekiyor, ilk defa savaşa teşebbüs eden tarafın zayıflığına ve düşüklüğüne delalet ediyordu.

Birinci madde ise Kureyş'in müslümanların Mescid-i Haram'a girmelerine engel olamaması demekti. Bu da aynı zamanda Kureyş için bir kayıptı. Bu konuda Kureyşlilerin sadece bu sene engel olma konusunda başarılı olmalarından başka teselli olacakları bir şey yoktu.

Kureyş, müslümanlara bu üç tavizi vermiş, buna karşılık sadece bir taviz elde edebilmişti. Bu da dördüncü madde idi. Fakat aslında bu madde de önemsizdi. Bu maddede müslümanlara zarar verecek bir şey yoktu.

Malumdur ki müslüman, müslüman olarak kaldığı müddetçe Allah ve Resûlü'nden, İslâm beldesinden kaçmaz. İslâm'dan açıktan veya gizli olarak irtidat etmedikçe (dinden dönmedikçe) kesinlikle kaçmaz. Zaten dininden dönerse müslümanların ona ihtiyaçları yoktur. O gibilerin İslâm toplumundan ayrılmaları İslâm toplumunda kalmalarından daha hayırlıdır. Peygamberimiz'in (s.a.):

- "Bizden kim onlara katılırsa Allah onu bizden uzak kılsın."[1] sözüyle işaret ettiği mana da budur.

Mekkelilerden müslüman olanlar ise Medine'ye iltica edemeyeceklerdi. Fakat Allah'ın arzı geniştir. Medineliler henüz İslâm hakkında hiçbir şey bilmezken müslümanlar Habeşistan'a göç etmemişler miydi? Peygamberimiz'in (s.a.);

- "Onlardan kim bize gelir katılırsa Allah ona bir çıkış kapısı verecektir."[2] sözüyle işaret etmek istediği de budur.

Böyle bir kayıt koymak Kureyş için iftihar vesilesi olsa da gerçekte Kureyş'in müslümanlardan ne derece rahatsız ve huzursuz olduğunu, putperest kişiliğinden ne

[1] *Sahihu'l-Müslim*, Babu Sulhi'l-Hudeybiyye, II/105.

[2] *Sahihu'l-Müslim*, II/105.

kadar korktuğunu göstermektedir. Sanki onlar o gün kişiliklerinin uçuruma yuvarlanmak üzere olduğunu hissetmişler, böyle bir kayıt koyma gereğini duymuşlardı.

Peygamberimiz'in (s.a.) de Kureyş'e kaçanları geri istemesi hususundaki hoşgörüsü de İslâm şahsiyetinin kökleştiği ve güçlü olduğuna son derece güvenmesinden, böyle bir şartın sonuçta zarar getireceğinden korkmamasından kaynaklanmaktadır.

Müslümanların Üzüntüsü ve Hz. Ömer'in Peygamber Efendimizle Tartışması

Sulh anlaşması maddelerinin gerçek yüzü bu iken, ortada müslümanları son derece üzüntü ve kedere boğan iki durum vardı.

Birincisi: Peygamberimiz (s.a.) müslümanlara Beytullah'a gidip tavaf edeceklerini bildirmişti. Şimdi niçin Beytullah'ı tavaf etmeden dönüyorlardı?

İkincisi: O Allah'ın Resûlü idi ve hak peygamberdi. Allah da dinini hakim kılacağını vaat etmişti. Peki niçin Kureyş'in baskısına boyun eğiyor, barışta taviz vermeye razı oluyordu?

Bu sebeple müslümanların maneviyatları yaralıydı. Sulhun maddelerinin varacağı sonuçları düşündükçe müslümanları üzüntü ve keder kaplıyordu.

Aralarında en çok üzülen belki de Hz. Ömer (r.a.) idi. Peygamberimiz'e (s.a.) gelip:

- "Ya Resûlallah! Onlar batıl üzerine, biz hak yol üzerine değil miyiz?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet!" diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.):

- "Bizim ölülerimiz cennette, onların ölüleri cehennemde değil mi?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet!" diye cevap verdi. Hz. Ömer (r.a.) bu defa:

- "O halde ne diye dinimizde taviz veriyoruz, Allah bizimle onlar arasında hükmetmeden geri dönüyoruz?" diye sordu Peygamberimiz:

- "Ya Ömer! Ben Allah'ın Resûlüyüm ve O'na isyan edecek değilim. O benim yardımcımdır. Beni asla zayi etmeyecektir." dedi. Hz. Ömer:

- "Sen bize Beytullah'a gidip tavaf edeceğimizi söylemiyor muydun?" diye sordu Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet ama bu sene gireceğimizi söyledim mi?" dedi. Hz. Ömer:

- "Hayır." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Sen Beytullah'a girecek ve tavaf da yapacaksın." buyurdu.

Hz. Ömer kızgın ayrılıp Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) geldi. Resûlullah'a (s.a.) söylediklerini ona da söyledi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) de aynen Resûlullah (s.a.) gibi cevap verdi. İlave olarak:

- "Ölünceye kadar onun üzengisini sımsıkı tut. Vallahi, O hak üzerinedir." dedi.

Bundan sonra:

- "*Biz sana gerçekten açık bir zafer (feth-i mübin) verdik.*" (Fetih, 1.) ayet-i celilesi nazil oldu.

Peygamberimiz (s.a.) Hz. Ömer'e haberci gönderip bu ayetleri okuttu. Hz. Ömer (r.a.):

- "Ya Resûlallah! Yoksa zafer bu mudur?" diye sordu Peygamberimiz:

- "Evet!" diye cevap verince gönlü huzurla dolup gitti.

Sonra Hz. Ömer (r.a.) bu yaptığı tartışmadan dolayı son derece pişman oldu. Hz. Ömer diyor ki:

- "Bu günahı örtmek için pek çok amel yaptım. Hala o gün yaptığım bu hareket sebebiyle hayırlı olduğunu umarak söylediğim sözlerin korkusuna sadaka veriyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor, köle azat ediyorum."[3]

Hor Görülen Müslümanların Sıkıntıları Bitiyor

Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye dönüp yerleşince İslâm'ı kabul eden ve Mekke'de işkence görenlerden biri Mekke'den kaçtı. Bu zat Kureyş'in müttefiki Sakif kabilesinden Ebu Busayr idi.

Müşrikler bunu istemek için iki kişi gönderdiler. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Bize verdiğin söz vardı!" dediler.

Peygamberimiz (s.a.) de Ebu Busayr'ı bu iki adama teslim etti. Medine'den çıkıp Zü'l-Huleyfe denilen yere vardılar. Oturup hurma yemeye başladılar. Ebu Busayr bu iki adamdan birine:

- "Görüyorum ki kılıcın iyi imiş!" dedi. Adam:

- "Öyledir. Vallahi iyidir. Onu birkaç defa tecrübe ettim." dedi. Ebu Busayr:

- "Bakayım." dedi. Kılıcı alıp sahibini vurdu ve kaçtı.

Diğer müşrik ise kaçıp Medine'ye geldi. Koşarak mescide girdi.

---

3 Tafsilat için bkz. İbn Hacer'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/439-458; *Sahîhu'l-Buhârî*, I/378-381, II/598-600-717; *Sahîhu'l-Müslim*, II/104-106; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/308-322; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/122-127; Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sîreti'r-Resûl*, s. 207-305; İbnü'l-Cevzi, *Tarihu Ümer İbni'l Hattab*, s. 39-40.

Peygamberimiz'in (s.a.) yanına vardığında:

- "Arkadaşım öldürüldü. Beni de öldürecekti." diye Ebu Busayr'dan şikayet etti. Busayr gelince:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Vallahi Allah ahdini yerine getirdi. Sen beni onlara iade ettin. Sonra da Allah beni onlardan kurtardı." dedi.

Ebu Busayr Peygamberimiz'in (s.a.) onu yine Mekkelilere teslim edeceğini anladı. Mescitten çıkıp "Seyfü'l-Bahr" denilen yere geldi.

Ebu Cendel b. Süheyl de kaçıp Ebu Busayr'ın yanına geldi. Kureyşlilerden müslüman olanlar Ebu Busayr'a katılıyordu. Nihayet bir cemaat teşkil ettiler. Kureyş kafilesinin Şam'a gitmek üzere Mekke'den çıktığını duyar duymaz kervana hücum ediyorlar, kervandakileri öldürüp malları alıyorlardı.

Bunun üzerine Kureyş Peygamberimiz'e (s.a.) haberci göndererek ondan Allah aşkına ve akrabalık hatırına yardımcı olmasını "kim Kureyşlilerden müslüman olup da Resûlullah'a (s.a.) katılırsa emniyette olacaktır." diyerek rica ettiler. Böylece Kureyşliler sulhnamenin 4. maddesini kendi istekleriyle iptal ediyorlardı.

Peygamberimiz (s.a.) de Ebu Busayr ve arkadaşlarına haber gönderdi. Ebu Busayr hasta veya yaralı idi daveti alınca can baş üstüne dedi, fakat vefat etti. Medine'ye dönemedi.[4]

Bazı Kureyş Kahramanlarının İslâm'a Girişi

Hicri 7. yıl başlarında Hudeybiye Barışı'ndan sonra Amr İbnü'l-As, Halid b. Velid ve Osman b. Talha İslâm'a girdi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Mekke bize ciğerparelerini göndermiş!" buyurdu.[5]

2. MEDİNE'DE İSLÂM DAVETİNİN İKİNCİ MERHALESİ

Hudeybiye Barışı İslâmî hayatta yeni bir devrenin başlangıcı oldu. Kureyş, İslâm'ın en kuvvetli, en inatçı ve en şiddetli düşmanı idi. Kureyş'in savaş meydanından çekilip emniyet ve barış yolunu tutmasıyla üç düşman grubundan (Kureyş, Yahudiler ve Gatafan) en kuvvetli kanat kırılmış oldu.

Kureyş, Arap yarımadasındaki putperestliğin temsilcisi ve lideri olduğundan Kureyş'in çekilmesiyle putperestlerin sert tavırları yumuşamış, düşmanlık duygula-

---

[4] İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, s. 39-40.

[5] Bu sahabilerin İslâm'a girdiği senenin belirlenmesinde çok farklı görüşler ileri sürülmüştür. "Rical" kitaplırın ekseriyetinde H. 8. yıl olduğu ifade edilmiştir. Ancak Amr b. As'ın Necaşi'nin yanında İslâm'a girdiği bilinmektedir. Halid ve Talha ise Amr Habeşistan'dan döndükten sonra müslüman olmuşlardır. Amr Habeşistan'dan dönünce Medine yolunu tutmuş, Halid ve Talha ise yolda karşılaşmış üçü birlikte Peygamberimiz'in yanına gelip müslüman olmuşlardır. Bu durum onların Hicretin 7. yılında İslâm'a girdiklerini gösterir. (Allahu alem).

rı son derece zayıflamıştı. Bu sebeple bu barıştan sonra Gatafan'dan büyük bir karşı koyma hareketi göremiyoruz. Gatafan'lıların yaptıkları pek çok hareket hep Yahudilerin kışkırtmasıyla olmuştu.

Yahudiler ise, Medine'den uzaklaştırıldıktan sonra Hayber'i desise ve planlama merkezi haline getirmişlerdi. Yahudi şeytanları orada yumurtluyor, orada civciv çıkarıyordu. Orada fitne ateşini körüklüyorlar ve Medine etrafında dolaşan bedevi Arapları kışkırtıyorlardı. Peygamberimiz'i (s.a.) ve müslümanları yok etme veya onlara ağır kayıplar verdirme planları yapıyorlardı. Bunun için Peygamberimiz'in (s.a.) bu barıştan sonraki ilk kesin niyeti bu hile odağına karşı harp açmak olmuştu.

Fakat barıştan sonra başlayan bu yeni aşama, müslümanlara İslâm davetini yaymak ve tebliğ etmek için büyük bir fırsat vermişti. Müslümanların bu konudaki gayretleri artmış ve bu sahadaki çalışmaları askeri hareketlere nispetle daha belirgin hale gelmişti. Bu sebeple bu merhaleyi iki kısma ayırmamız uygun olacaktır:

1. İslâmî davet sahasındaki çalışmalar, bazı hükümdar ve emirlerin İslâm'a davet edilmeleri.
2. Askeri hareketler.

Bu merhaledeki askeri hareketleri incelemeden önce kral ve valilere mektup gönderilmesi konusunu ele alalım. Zira İslâm daveti tabiatıyla daima ön plandadır. Hatta müslümanların karşılaştıkları musibetler, elemler, savaşlar, fitneler, sarsıntı ve huzursuzlukların asıl hedefi bu İslâmî davettir.

Bazı Hükümdar ve Emirlerin İslâm'a Davet Edilmesi

Hicri 6. yılın sonlarında Peygamberimiz (s.a.) Hudeybiye'den dönünce bazı hükümdarlara mektup göndererek onları İslâm'a davet etti.

Efendimiz (s.a.) bu hükümdarlara mektup göndermek istediğinde kendisine:

- "Onlar mühürsüz mektupları kabul etmezler." denildi. Peygamberimiz (s.a.) de üzerine "Muhammedü'r-Resûlullah" diye işlenmiş gümüş bir yüzük yaptırdı. Bu işleme üç satır idi. Birinci satırda (Muhammed, ikinci satırda Resûl ve üçüncü satırda Allah yazılıydı.[6]

Ashabından bu konuda bilgili ve tecrübeli olanları seçip hükümdarlara gönderdi.

Allame el-Mansur-Furi Peygamberimiz'in (s.a.) bu elçileri Hicri 7. yıl Muharrem ayının birinci günü Hayber'e hareketinden birkaç gün önce gönderdiği şeklinde kesin bir tarih vermektedir.[7]

6 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/872-873.
7 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, I/171.

Şimdi bu mektupların muhtevaları ile bu mektuplar sebebiyle meydana gelen olayları zikredelim.

Habeşistan Kralı Necaşi'ye Gönderilen Mektup

Habeşistan Necaşisi'nin adı Ashama b. el-Evcer idi. Peygamberimiz Ashama'ya H. 6. yıl sonunda yahut H. 7. yıl Muharrem ayında Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile bir mektup göndermişti. Taberî bu mektubun metnini zikretmektedir. Ancak metin dikkatle incelenirse bu metnin Peygamberimiz (s.a.) tarafından Hudeybiye Barışı sonrası gönderilen mektup metni olmadığı, Mekke devrinde Habeşistan'a giden muhacirlerle birlikte hicret eden Cafer b. Ebi Talip'le gönderilen mektup metni olduğu anlaşılır. Zira Taberî'nin zikrettiği bu metnin sonunda Habeşistan'a hicret edenlerden şu ifadeyle bahsedilmektedir:

"Size bir grup müslümanla birlikte amcamın oğlu Cafer'i gönderiyorum. Onlar sana geldiğinde ağırlamanı ve zorluk göstermemeni istiyorum."

Beyhakî de İbn İshak'tan Peygamberimiz'in (s.a.) Necaşi'ye gönderdiği mektubun metnini nakletmektedir. Mektup metninin tercümesi şu şekildedir:

"Bu mektup Peygamber Muhammed'in Habeşistan büyüğü Necaşi el-Asham'a gönderdiği mektuptur.

Selam hidayete tabi olanların, Allah'a ve Resûlüne iman edenlerin üzerine olsun. Tek olan Allah'tan başka hiçbir tanrı olmadığına, O'nun şeriki bulunmadığına O'nun hiçbir eş ve evlat edinmediğine şahadet ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şahadet ederim.

Seni İslâm'a davet ediyorum. Ben Allah'ın elçisiyim. İslâm'ı kabul et ki, selamete eresin.

"Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızdaki müsavi bir kelimeye Allah'tan başkasına kulluk etmemeye, O'na hiçbir şeyi şirk koşmamaya gelin... Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb'ler edinmeyelim. Eğer bundan yüz çevirirlerse onlara: Şahit olun ki, biz müslümanız deyin."

Eğer kabul etmezsen halkın içindeki Hıristiyanların bütün günahı senin üzerinedir.

Büyük muhakkık Dr. Muhammed Hamidullah yakın bir geçmişte bulduğu mektup metnini nakletmektedir. Bu metin İbnü'l-Kayyim'in sadece bir kelimedeki farklılıkla beraber naklettiği mektup metnidir. Dr. Hamidullah bu metni tahkik ederken son derece büyük gayret sarf etmiş ve bu konuda modern çağın buluşlarından da istifade etmiştir. Dr. Hamidullah'ın naklettiği metnin tercümesi şudur.

"Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Habeşistan büyüğü Necaşi'ye! Selâm Hidayete tabi olanların üzerine olsun.

Sana yazmaya başlarken, kendisinden başka ilah olmayan el-Melik (mülkü devamlı olan), el-Kuddüs (her türlü noksanlıktan, münezzeh) es-Selam (bütün afetlerden salim), el-Mümin (emniyet veren), el-Müheymin (her şeyi gözetip koruyan) Allah'a hamdederim.

Meryem oğlu İsa'nın Allah'ın namuslu, terbiyeli, iffetli Meryem'e üflediği ruhu ve kelimesi olduğuna, Meryem'in Allah'ın ruhu ve üflemesiyle Hz. İsa'ya hamile kaldığına, Hz. Adem'i yed-i kudretiyle yarattığı gibi Hz. İsa'yı da bu şekilde (babasız) yarattığına şahadet ederim.

Ben tek olan, şeriki olmayan Allah'a ve ona itaat etmene, bana tabi olmana, bana gelen ayetlere inanmana davet ediyorum. Zira ben Allah'ın Resûlüyüm. Ben seni ve ordularını Allah Tealâ'ya davet ediyorum.

Tebliğ ettim. Nasihatimi yaptım. Nasihatimi kabul et. Selâm hidayete tabi olanların üzerine olsun."[8]

Dr. Hamidullah bu metnin Peygamberimiz'in (s.a.) Hudeybiye barışından sonra Necaşi'ye gönderdiği mektup metni olduğunu tekitle belirtmektedir.

Delilleri inceledikten sonra bu metnin sahih olduğunda şüphe olmadığı görülür. Ancak bu metnin Hudeybiye Barışı'ndan sonra gönderilen mektubun metni olduğuna dair bir delil yoktur. Beyhakî'nin İbn İshak'tan naklettiği mektup metni Peygamberimiz'in (s.a.) Hudeybiye Barışı'ndan sonra hükümdarlara ve emirlere gönderdiği mektupların ifadelerine daha yakındır. Çünkü Beyhakî'nin naklettiği mektup metninde Efendimiz'in (s.a.) bu çeşit mektuplarda zikrettiği "Ey Kitap Ehli! Gelin!" diye başlayan ayet-i kerime yer almaktadır. Ayrıca el-Ashama'nın da ismi açıkça geçmektedir.

Dr. Hamidullah'ın zikrettiği metin ise kanaatimce Peygamberimiz'in (s.a.) Ashame'nin ölümünden sonra yerine geçen Necaşi'ye yazdığı mektubun metnidir. Belki de isminin zikredilmemesinin sebebi budur.

Bu mektup metinlerinin muhtevalarının işaret ettiği hususlardan başka, bu sıralamanın delili yoktur. Gariptir ki Dr. Hamidullah, Beyhakî'nin İbn Abbas'tan naklettiği mektup metninin Peygamberimiz'in (s.a.) Ashame'nin ölümünden sonra yerine geçen Necaşi'ye yazdığı mektup metni olduğunu kesin bir ifadeyle belirtmektedir. Halbuki bu mektupta Ashame ismi açık bir şekilde yer almaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[9]

Amr b. Ümeyye ed-Damrî Peygamberimiz'in (s.a.) mektubunu Necaşi'ye ulaştırınca Necaşi mektubu alıp gözlerinin üzerine koydu. Tahtından inip yere oturdu. Ca-

---

[8] Resûl-ı Ekrem ki Siyasi Zendeki (Urduca), s. 108-109-122-125; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, III/60'da, Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun yerine Sen Müslüman ol ifadesi yer almaktadır.

[9] Bkz. Resûl-i Ekrem ki Siyasi Zendeki (Urduca) Dr. Muhammed Hamidullah s. 108-114- 121-131.

fer b. Ebi Talib vasıtasıyla müslüman oldu. Peygamberimiz'e (s.a.) şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın Resûlü Muhammed'e Habeş Necaşi'si Ashame'den:

Kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Nebisi!

Hz. İsa'nın durumundan bahseden mektubun bana ulaştı. Ya Resûlallah! Yerin ve göğün Rabbine yemin olsun ki, Hz. İsa senin zikrettiğin vasıflardan fazla bir vasfa sahip değildir. O aynen senin dediğin gibidir.

Seninle bize gönderilen dini ve Kur'an'ı tanıdık, öğrendik. Amca oğlunu ve arkadaşlarını ağırladık. Senin doğru sözlü ve Allah tarafından doğrulanan Allah Resûlü olduğuna şahadet ederim. Sana biat ettim. Amca oğluna biat ettim. Onun eliyle âlemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum."[10]

Peygamberimiz (s.a.) Necaşi'den Cafer ile yanındaki Habeşistan muhacirlerini göndermesini istedi. Necaşi de bunları Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile birlikte iki gemiyle gönderdi. Bu cemaat Peygamberimizle (s.a.) Hayber'de buluştular.[11]

Necaşi H. 9. sene Recep ayında Tebuk Gazvesi'nden sonra vefat etti. Necaşi'nin öldüğü gün Peygamberimiz (s.a.) onun ölüm haberini verdi. Necaşi için gıyaben cenaze namazı kıldırdı. Necaşi öldükten sonra yerine geçen yeni hükümdara Peygamberimiz (s.a.) ayrı bir mektup yazdı. Ancak bu yeni Necaşi'nin müslüman olup olmadığı bilinmemektedir.[12]

Mısır Hükümdarı Mukavkıs'a Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Mukavkıs lakabıyla anılan Mısır ve İskenderiye hükümdarı Cüreyç b. Metta'ya[13] şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın kulu ve Resûlü Muhammed'den Kıptilerin reisi Mukavkıs'a:

Selâm seni İslâm davetiyle davet ediyorum. Müslüman ol ki selamete eresin. Müslüman ol ki Allah sana iki kat ecir versin. Eğer yüz çevirirsen Kıptilerin günahı senin üzerine olacaktır.

"Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızdaki müsavi bir kelimeye Allah'tan başkasına kulluk etmemeye, O'na hiçbir şeyi şirk koşmamaya gelin. Allah'ı bırakıp da birbiri-

---

[10] İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/61.

[11] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/359.

[12] *Sahihu'l-Müslim*'in Enes'den rivayet ettiği hadis-i şeriften II/99 bu netice elde edilebilir.

[13] Bu Allame el-Mansur-Furi'nin görüşüdür, bkz. *el-Mansur-Furi, a.g.e.*, I/718. Dr. Muhammed Hamidullah ise, "O'nun ismi Bünyamen'dir." demektedir.

mizi "Rabb"ler edinmeyelim. Eğer bundan yüz çevirirlerse onlara: Şahit olun ki biz müslümanız deyin."[14]

Bu mektubu götürmekle Hatıb b. Ebi Beltea görevlendirildi. Hatıb Mukavkıs'ın huzuruna girince:

- "Senden önce buralardan kendisini Yüce Rabb zanneden biri vardı. Allah onu hem dünyada hem ahirette acı bir azapla cezalandırdı. Ondan intikamını aldı. Bu adamdan ibret al. Başkası senden ibret almasın." dedi. Mukavkıs:

- "Bizim öyle bir dinimiz var ki, ondan daha üstünü olmadıkça bu dini terk etmeyeceğiz." dedi. Hatıb:

- "Seni Allah'ın diğer dinler yerine ikame ettiği İslâm dinine davet ediyoruz. Bu Peygamber insanları davet etti. Ona en şiddetli davrananlar Kureyşliler, en azılı düşmanları Yahudiler, en yakın olanlar ise Hıristiyanlar oldu. Vallahi Musa'nın İsa'yı müjdelemesi İsa'nın Muhammed'i müjdelemesinden farksızdır. Seni Kur'an'a davet etmemiz Tevrat ehlinin İncil'e davet etmesi gibidir. Her peygamberin yetiştiği insanlık topluluğu onun ümmetidir. O peygambere itaat etmek o topluluğun borcudur, vazifesidir. Sen bu peygambere yetişen insanlardan birisin. Biz seni Mesih'in dininden alıkoymuyoruz. Ancak onun dinine uymanı istiyoruz." dedi.

Mukavkıs şöyle konuştu:

- "Ben bu peygamberin dinini inceledim. Bu peygamberin yapılmayacak bir şeyi emretmediğini, sevilen bir şeyi yasaklamadığını gördüm. Onun sapık bir sihirbaz, yalancı bir kahin olmadığını anladım. Onun gizlilikleri ortaya çıkarması ve sırları haber vermesi şeklindeki peygamberlik mucizesine şahit oldum. İncelemeye devam edeceğim."

Mukavkıs bundan sonra Peygamberimiz'in (s.a.) mektubunu alıp fildişinden yapılmış bir hokkanın içine koydu. Üzerini mühürleyip bir cariyesine teslim etti. Arapça yazı yazabilen katibini çağırdı. Resûlullah'a (s.a.) şu mektubu yazdı:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Abdullah oğlu Muhammed'e Kıptilerin büyüğü Mukavkıs'tan. Allah'ın selâmı üzerine olsun.

Mektubunu okudum. Zikrettiğin konuyu ve davet ettiğin dini anladım. Bir peygamberin kaldığını biliyordum. Onun Şam'da çıkacağını zannediyordum. Elçine ikramda bulundum. Sana Kıptiler arasında büyük yeri olan iki cariye ve bir elbise gönderdim. Binmen için bir katır hediye ettim. Allah'ın selamı üzerine olsun."

---

[14] Bu metni İbnül-Kayyim, (*Zadül-Mead*, III/61) zikretmektedir. Dr. Hamidullah'ın yakın bir geçmişte bulduğu mektup orijinaline dayanarak zikrettiği metnin bazı kelimeleri bu metinden farklıdır. Dr. Hamidullah'ın metninde (*Resûlü Ekrem*, s. 136-137); ikinci "Eslim" ifadesiyle "Ehli'l-Kıbt" tabirindeki "Ehl" ifadesi yoktur.

Mukavkıs buna ilave başka bir şey zikretmedi, müslüman da olmadı. İki cariye "Mariye" ve "Sirin" idi. Veldel ismindeki katır da Muaviye zamanına kadar kaldı.[15]

Peygamberimiz (s.a.) Mariye'yi kendisine cariye olarak aldı. Mariye'den Peygamberimiz'in (s.a.) oğlu İbrahim dünyaya geldi. Efendimiz Sirin'i Hassan b. Sabit el-Ensari'ye verdi.

Fars Hükümdarı Kisra'ya Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Fars hükümdarı Kisra'ya şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Fars büyüğü Kisra'ya.

Selâm hidayete tabi olan, Allah'a ve Resûlüne iman eden, tek olan Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun ortağı olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şahadet edenlerin üzerine olsun.

Seni Allah'ın davetiyle davet ediyorum. Ben hayatta olanları azapla korkutmak ve cennetle müjdelemek için Allah'ın bütün insanlara gönderdiği Resûlüyüm.

Müslüman ol ki, selamete eresin. Kabul etmezsen bütün Mecusilerin günahı senin üzerinedir."

Peygamberimiz (s.a.) bu mektubu götürmek üzere Abdullah b. Huzafe es-Sehmi'yi seçti. Sehmi bu mektubu Bahreyn Emiri'ne teslim etti. Bahreyn Emiri'nin bu mektubu İran Kisra'sına özel bir elçiyle mi yoksa Abdullah b. Sehmi ile mi gönderdiğini bilmiyoruz. Her neyse... Bu mektup Kisra'ya okununca alıp yırttı. Gururla:

- "Tebaamdan hakir bir kul ismini benden önce nasıl yazar?" dedi.

Bu söz Efendimiz'e (s.a.) ulaşınca:

"Allah'da onun mülkünü parçalasın." diye Kisra'ya beddua etti. Aynen dediği gibi oldu.

Kisra, Yemen valisi Bazan'a mektup yazıp:

- "Emrindeki yiğit adamlardan iki kişiyi Hicaz'daki bu adama gönder. Onu alıp bana getirsinler." diye emretti.

Bazan, emrindeki iki kişiyi Peygamberimiz'e (s.a.) Kisra'ya gitmesini emreden bir mektupla Medine'ye gönderdi. Bu iki elçi Medine'ye gelip Efendimiz'in (s.a.) huzuruna çıkınca ikisinden biri "Şehinşah (krallar kralı) Kisra Yemen valisi Bazan'a seni alıp götürmek üzere iki kişiyi görevlendirmesini emretti. Bizimle birlikte Kisra'ya gelmen gerekiyor." dedi. Tehditvari sözler söyledi. Peygamberimiz (s.a.) kendileriyle yarın görüşmek istediğini bildirdi.

---

[15] İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, III/61.

O anda Bizans Kayser'i önünde ordusu acı bir şekilde mağlup olan Kisra'ya karşı kendi aile halkından bir darbe ve ihtilal yapıldı. Kisra'nın oğlu Şirüyeh babasına isyan edip onu öldürdü. Hükümdarlığı üzerine aldı. Bu olay H. 7. yıl 10. Cemaziyelevvel Salı gecesi olmuştu.[16]

Efendimiz (s.a.) bu olayı vahiyle öğrenmişti. Ertesi gün iki elçiye bu olayı bildirdi. Elçiler:

- "Sen ne dediğini biliyor musun? Biz seni basit bir şeyle ayıplamışız senin verdiğin bu haberi valiye yazalım mı?" dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Evet... Bu olayı benden nakledin ona benim dinimin ve hakimiyetimin Kisra'nın ulaştığı sınırlara kadar ulaşacağını, atın, devenin vardığı yere kadar varacağını söyleyin Ayrıca müslüman olursa elinin altındaki yerleri ona vereceğimi, onu kavmine hükümdar olarak tayin edeceğimi yazın." buyurdu.

Onun yanından çıkan elçiler Bazan'a gelip bu haberi verdiler. Az sonra da Şirüyeh'in babasını öldürdüğünü bildiren mektubu geldi. Şirüyeh mektubunda:

- "Babamın daha önce hakkında mektup yazdığı adamın durumunu incele. İkinci bir emrim gelinceye kadar ona hücum etme." diyordu.

Bu durum Bazan ile Yemen'de emrinde olan Fars halkının müslüman olmasına sebep oldu.[17]

Roma Hükümdarı Hirakl'e Gönderilen Mektup

Buharî uzun bir hadisle Peygamberimiz'in (s.a.) Roma hükümdarı Hirakl'e gönderdiği mektubu rivayet etmektedir. Mektup metni şöyledir:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın kulu ve Resûlü Muhammed'den Roma büyüğü Hirakl'e. Selâm hidayete tabi olanların üzerine olsun.

İslâm'ı kabul et ki selamete eresin. İslâm'ı kabul et ki Allah sana iki kat ecir versin. Eğer yüz çevirirsen bütün Erisilerin (Bizanslıların) günahı senin üzerinedir.

"Ey Kitap Ehli! Sizinle bizim aramızdaki müsavi bir kelimeye Allah'tan başkasına kulluk etmemeye, ona hiçbir şeyi şirk koşmamaya gelin... Allah'ı bırakıp da birbirimiz "Rabb"ler edinmeyelim. Eğer bundan yüz çevirirlerse onlara: Şahit olun ki biz müslümanız deyin."[18]

---

[16] İbn Haceri'l-Asklânî, *Fethü'l-Bari*, VIII/127.

[17] El-Hudari, *Muhadaratü Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/147; İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/127-128; el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/718.

[18] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/4-5.

Peygamberimiz (s.a.) bu mektubu ulaştırmak üzere Dıhye b. Halife el-Kelbi'yi görevlendirdi. Dıhye'ye bu mektubu Kayser'e teslim etmek üzere Busra valisine vermesini emretti.

Buharî İbn Abbas'tan Ebu Süfyan b. Harb'in Kureyşlilerden bir grupla birlikte Şam'da ticaret yaparlarken Hirakl'in bir elçisini gönderip kendisini çağırdığını, bu sırada Ebu Süfyan ve Kureyşlilerin Resûlullah (s.a.) ile sulhname imzalamış olduklarını, Hirakl İlya'da iken onun huzuruna çıktıklarını rivayet etmektedir.[19]

Hirakl, etrafında Rum büyüklerinin de bulunduğu bir meclise onları davet etti. Tercümanı vasıtasıyla Kureyşlilere sordu:

- "İçinizden hanginiz şu peygamber olduğunu iddia eden adama nesep bakımından daha yakındır?" Ebu Süfyan:

- "Ona soyca en yakın benim, diye cevap verdim." diyor. Hirakl:

- Onu (Ebu Süfyan'ı) bana yaklaştırın." dedi. Ebu Süfyan ve arkadaşları Hirakl'in yanına yaklaşıp hizasında durdular. Hirakl tercümanı vasıtasıyla Kureyşlilere:

- "Ben buna şu peygamber olduğunu iddia eden adam hakkında sorular soracağım. Eğer yalan söylerse onu yalanlayın." dedi. Ebu Süfyan diyor ki: "Vallahi arkadaşlarımın yalan söylüyor demelerinden utanmasaydım yalan söylerdim." Yine Ebu Süfyan anlatıyor: Bana ilk sorduğu soru şu idi:

- "Onun içinizdeki nesebi nasıldır?"

- "Onun aramızda şerefli bir nesebi vardır." dedim. Hirakl:

- "İçinizden hiç kimse ondan öne böyle bir peygamberlik iddiasında bulundu mu?" diye sordu.

- "Hayır." dedim.

- "Ona halkın şereflileri mi uyuyor yoksa zayıfları mı?" diye sordu.

- "Hayır, ona uyanlar zayıf kimselerdir." dedim.

- "Gittikçe sayıları artıyor mu, yoksa eksiliyor mu?" diye sordu.

- "Hayır, sayıları artıyor." dedim.

- "İçlerinden o dine girdikten sonra kızıp da dininden dönen oldu mu?" diye sordu.

- "Hayır." dedim.

---

19 Bizans Kayseri o günlerde Allah'ın kendisine ihsan ettiği Farslara karşı galip gelme lütfuna şükürde bulunmak üzere İlya'da (yani Beytül-Makdis'de) idi (bkz. *Sahîhu'l-Müslim*, II/99). Farslılar Kisra Perviz'i öldürmüşler, Romalılarla işgal ettikleri Roma topraklarının tamamını teslim etmek üzere sulh yapmışlar, Hristiyanların Hz. İsa'nın üzerinde çarmıha gerildiğini iddia ettikleri Mukaddes-Haç'ı iade etmişlerdi. Kayser ise M. 629 senesinde (h. 7. senede) Kutsal Haç'ı yerine koymak ve bu fetih münasebetiyle şükürde bulunmak için İlya'ya (Beytül-Makdis'e) gelmişti.

- "Bu iddiada bulunmadan önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi?" diye sordu.

- "Hayır," dedim.

- "Ahdini bozuyor mu?" diye sordu.

- "Hayır, ancak biz bir müddetten beri onunla sulh halindeyiz. İleride ne yapacağını bilmiyoruz." dedim. "Bu kelimeden başka onu kötüleyecek hiçbir şey söyleyemedim."

- "Onunla savaştınız mı?" diye sordu.

- "Evet." dedim.

- "Onunla yaptığınız savaşların neticesi nasıldı?" diye sordu.

- "Onunla bizim aramızdaki savaş nöbetleşe oldu. Bazen o bizi mağlup etti. Bazen de biz onu mağlup ettik."

- "Size neyi emrediyor?" diye sordu.

- "Bir olan Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Dedelerinizin söylediklerini bırakın, diyor. Bize namazı, doğruluğu, iffetli olmayı ve akrabalarla ilgiyi kesmemeyi (sıla-i rahmi) emrediyor." dedim.

Hirakl tercümanına hitaben ona şunları söyle dedi:

- "Sana onun nesebini sordum. Onun aranızda şerefli bir nesebi olduğunu söyledin. Peygamberler böyledir, gönderildikleri kavmin nesebini taşırlar.

Sana içinizden hiç kimse ondan önce böyle bir iddiada bulundu mu, diye sordum. Hayır, diye cevap verdin. Eğer ondan önce biri böyle bir iddiada bulunsaydı, kendisinden önceki birinin sözüne uyuyor derdim.

Sana dedeleri arasında hiç hükümdar var mıydı, diye sordum. Hayır diye cevap verdin. Eğer dedeleri arasında bir hükümdar olsaydı dedesinin hükümdarlığına talip birisidir diyecektim.

Sana bu iddiada bulunmadan önce onu hiç yalanla itham ettiniz mi, diye sordum. Hayır, diye cevap verdin. Böylece insanlara karşı yalan söylemeyenin Allah'a karşı yalan söylemeyeceğini anladım.

Sana ona halkın şereflileri mi tabi oluyor, yoksa zayıfları mı, diye sordum, ona zayıf kimselerin uyduğunu söyledin. Zayıf kimseler peygamberlerin bağlılarıdır.

Sana ona tabi olanların sayıları gittikçe artıyor mu yoksa eksiliyor mu, diye sordum. sayılarının devamlı arttığını söyledin. İmanın vaziyeti tamamlanıncaya kadar böyle devam eder.

Sana içlerinden o dine girdikten sonra kızıp da dininden dönen oldu mu, diye sordum. Hayır, diye cevap verdin. Evet imanın tebessümü bir kalbe yerleşince o kalpten kolay çıkmaz.

Sana ahdini bozuyor mu diye sordum. Hayır, diye cevap verdin. Evet, peygamberler böyledir, ahitlerini bozmazlar.

Sana neyi emrediyor, diye sordum. Size Allah'a kulluk etmenizi O'na hiçbir şeyi şirk koşmamanızı emrettiğini, putlara tapmaktan nehyettiğini, namaz kılmayı, doğru sözlü ve iffetli olmayı emrettiğini söyledin.

Eğer bütün bu söylediklerin doğru ise o zat şu iki ayağımın dokunduğu yeri alacaktır. Onun ortaya çıkacağını biliyordum, ancak sizden olacağını zannetmiyordum. Ona ulaşacağımı bilsem her türlü meşakkate katlanır onunla görüşürdüm. Onun yanında olsaydım ayaklarını yıkardım."

Hirakl bu sözlerinden sonra Resûlullah'ın (s.a.) gönderdiği mektubu istedi ve okuttu. Mektubun okunması bitince yanındakiler arasında tartışma çıktı, yüksek sesle konuşmaya başladılar, lüzumsuz sözler çoğaldı. Bize çıkmamız emredildi ve yanından çıktık. Arkadaşlarıma dedim ki:

- "İbn Ebi Kebşe'nin (yani Resûlullah'ın) işi iyice kızıştı. Ondan sarı tenlilerin (Bizanslıların) hükümdarı bile korkuyor." dedim. Daima Resûlullah'ın (s.a.) davetinin hakim olacağı inancını taşıdım. Nihayet Allah bana İslâm'ı nasip etti."

Bu hadise, bu mektubun Kayser üzerinde yaptığı tesirin Ebu Süfyan tarafından görülen kısmıdır. Yine bu mektubun tesiriyle Bizans Kayseri Hirakl, Resûlullah'ın (s.a.) mektubunu getiren Dıhye b. Halife el-Kelbi'ye mal ve elbise hediye etti.

Dıhye yolda Hasma denilen yere varınca Cüzam kabilesinden bir grup yolunu kesip Dıhye'nin elindeki bütün eşyayı aldılar, hiçbir şey bırakmadılar. Dıhye kendi evine gitmeden Peygamberimiz'e (s.a.) gelip durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) Zeyd b. Harise'yi 500 kişilik bir kuvvetle Kura vadisi arkasındaki Hasma'ya gönderdi.

Zeyd, Cüzam kabilesine hücum edip erkeklerini öldürdü. Kadınları ve hayvanları alıp getirdi. 1000 deve, 5000 koyun ve 100 kadın ve çocuk esir almıştı.

Peygamberimizle (s.a.) Cüzam kabilesi arasında birbirleriyle savaşmama anlaşması vardı. Bu kabilenin büyüklerinden Zeyd b. Rifaa el-Cüzami derhal Peygamberimiz (s.a.) nezdinde bu durumu protesto etti. Zeyd b. Rifaa ve kabilesinden bir grup daha önce müslüman olmuş ve kabilesi Dıhye'nin yolunu kestiğinde Dıhye'ye yardımda bulunmuşlardı. Peygamberimiz (s.a.) Zeyd'in protestosunu kabul etmiş ganimet ve esirlerin iade edilmesini emretmişti.

Meğazi alimlerinin çoğu bu seriyyeyi Hudeybiye'den önce zikretmektedirler. Bu açık bir hatadır. Çünkü Kayser'e mektup Hudeybiye'den sonra gönderilmiştir. Bu sebeple İbnü'l-Kayyim: Bu hadise Hudeybiye'den sonra olmuştur, demektedir.[20]

---

20 İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/122; *Haşiyetü Telkihi Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 29.

Bahreyn Emiri Münzir b. Sava'ya Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Bahreyn Emiri Münzir b. Sava'ya da mektup gönderip İslâm'a davet etti. Bu mektubu Münzir b. Sava'ya el-Ala b. Hadrami götürmüştü.

Münzir Peygamberimiz'e (s.a.) yazdığı cevapta şöyle diyordu:

- "Ya Resûlallah! Gönderdiğin mektubu Bahreyn halkına okudum. Halktan bir kısmı İslâm'ı sevip takdir ettiler, İslâm'a girdiler. Bir kısmı ise bundan hoşlanmadılar. Ayrıca benim ülkemde Mecusilerle, Yahudiler de var. Bu husustaki emrini bana bildir."

Peygamberimiz (s.a.) de Münzir'e şu cevabi mektubu gönderdi:

- "Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Münzir b. Sava'ya:

Allah'ın selamı üzerine olsun. Mektubuma başlarken kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd eder, Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şahadet ederim.

Sana Aziz ve Celil olan Allah'ı hatırlatırım. Kim iyilikle muamele ederse mutlaka bunun sevabı kendisine ait olacaktır. Kim benim elçilerime itaat ederse ve emirlerime uyarsa bana itaat etmiş olur. Elçilerime iyi davranan bana iyi davranmış olur.

Elçilerin seni hayırla medhü sena ettiler. Ben kavmin hakkındaki şefaatini kabul ettim. Müslümanlar müslüman olarak devam etsinler. Günahkarları affettim. Onların mazeretlerini kabul et. Sen salah üzere devam ettiğin müddetçe seni bu görevinden almayacağız. Kim Yahudilik ve Mecusilik üzerine devam etmek isterse cizye ödemek mecburiyetindedir."[21]

Yemame Emiri Hevze b. Ali'ye Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Yemame Emiri Hevze b. Ali'ye şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Hevze b. Ali'ye:

Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun.

Bil ki: Benim dinim devenin ve atın vardığı yere kadar (dünyanın öbür ucuna kadar) hakim olacaktır.

Müslüman ol ki, selamete eresin. Elinin altındaki yerlere yine hakim olasın."

Peygamberimiz (s.a.) bu mektubu götürmek üzere Selit b. Amr el-Amiri'yi görevlendirdi. Selit bu mühürlü mektupla Hevze'nin huzuruna çıkınca onu selâmlayıp mektubu okudu. Hevze mektuba şöyle cevap verdi:

[21] İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/61-62.

"Davet ettiğin din ne hoş ve ne güzel! Araplar benim makamıma saygı duyuyorlar. Dinden bazı vazifeleri bana ver ki sana tabi olayım."

Ayrıca Selit'e ikramda bulundu. Ona hecr kumaşından elbiseler giydirdi. Selit bunları Peygamberimiz'e (s.a.) getirip durumu anlattı. Peygamberimiz (s.a.) Hevze'nin mektubunu okuyunca:

- "Benden toprak isteseydi verirdim. Helâk olsun. Elinin altındakiler de helâk olsun." buyurdu.

Peygamberimiz (s.a.) seferden dönünce Cibril (a.s.) gelip Hevze'nin öldüğünü haber verdi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Yemame de peygamberlik iddia eden bir yalancı çıkacak, benden sonra öldürülecek." buyurdu. Sahabeden biri;

- "Onu kim öldürecek ya Resûlallah?" diye sordu. Peygamberimiz:

- "Sen ve arkadaşların!" buyurdu. Aynı şekilde gerçekleşti.[22]

Şam Emiri el-Haris b. Ebi Şemr el-Gassani'ye Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Şam Emiri el-Haris'e şu mektubu gönderdi;

"Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'ın Resûlü Muhammed'den el-Haris b. Ebi Şemr'e:

Selâm hidayete tabi olan, Allah'a iman edip tasdik edenlerin üzerine olsun. Seni tek olan şeriki olmayan Allah'a iman etmeye davet ediyorum. Ülken yine sana kalacaktır."

Bu mektubu götürmek üzere Esed b. Huzeymeoğullarından Şüca b. Vehb görevlendirildi. Şüca mektubu okuyunca el-Haris:

- "Kim benim mülkümü elimden alabilir? Ben onun üzerine yürüyeceğim." dedi. Müslüman olmadı.

Amman Emirine Gönderilen Mektup

Peygamberimiz (s.a.) Amman Emiri Cifer ile kardeşi Abda Beni'l-Celendi'ye şu mektubu gönderdi:

"Bismillahirrahmanirrahim,

Abdullah oğlu Muhammed'den Cifer ve Abd İbnü'l-Celendi'ye:

Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun.

---

22 İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/61-62.

Ben ikinizi İslâm davetiyle davet ediyorum. Müslüman olun ki selamete eresiniz. Ben hayatta olanları azapla korkutmak ve kâfirlere de azabın gerçekleşmesi için Allah'ın bütün insanlara gönderdiği resûlüyüm.

Eğer siz ikiniz İslâm'ı kabul ederseniz yine sizi emir olarak tayin ederim. Eğer İslâm'ı kabul etmeye çekinirseniz emirliğiniz mutlaka çökecektir. Süvariler ülkenize girecek, peygamberliğim ülkenize hakim olacaktır."

Peygamberimiz (s.a.) bu mektubu götürmek üzere Amr İbnü'l-As'ı seçti. Amr bu durumu şöyle anlatıyor:

"Medine'den çıkıp Amman'a vardım. Oraya varınca önce bu iki kardeşten daha yumuşak ve ahlâkı daha güzel olanı Abd'in huzuruna çıktım."

- "Ben Allah'ın Resûlü'nün sana ve kardeşine gönderdiği elçisiyim, dedim." Abd:

- "Kardeşim Cifer benden hem yaşça hem de idari yönden öndedir. Ben seni ona götüreyim, senin mektubunu o da okusun." dedi. Sonra da: "Sen neye davet ediyorsun bizleri?" diye sordu.

- "Tek olan, ortağı olmayan Allah'a, O'ndan başka tapılan her şeyi terk etmeye, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şahadet etmeye davet ediyorum." dedim. Abd bana:

- "Ya Amr! Sen kavminin efendisi As. b. Vail'in oğlusun, baban nasıl hareket etti. O bizim için örnektir." dedi.

- "Muhammed'e (s.a.) iman etmeden öldü. Onun müslüman olmasını ve onu tasdik etmesini çok istedim. Allah bana İslâm'la hidayete ermeyi nasip edinceye kadar ben de babamın görüşüne tabi idim."

- "Ne zaman Muhammed'e uydun?" diye sordu.

- "Yakında." diye cevap verdim.

- "Nerede müslüman oldun?" diye sordu.

- "Necaşi'nin yanında." dedim. Necaşi'nin de müslüman olduğunu söyledim. Abd:

- "Halkı hükümdarlığı hakkında ne dediler?" diye sordu.

- "Onu kabul edip ona uydular." dedim. Abd:

- "Ya papazlar, ruhbanlar ona uydular mı?" diye sordu.

- "Evet." dedim. Abd:

- "Söylediğine dikkat et ya Amr! Yiğit adam için yalandan daha çirkin bir haslet yoktur." dedi.

- "Yalan söylemedim. Ayrıca biz dinimizde yalanı helal görmeyiz." dedim.

- "Hirakl'in, Necaşi'nin müslüman olduğunu öğrendiğini zannetmiyorum." dedi.

- "Evet." dedim. Abd:

- "Bunu nereden anladın?" dedi.

- "Necaşi Hirakl'e haraç gönderiyordu. İslâm'a girip Muhammed'i tasdik edince Necaşi: "Hayır vallahi benden bir dirhem isterse vermem." dedi. Necaşi'nin bu sözü Hirakl'e ulaşınca kardeşi en-Neyyak: Sana haraç göndermeyen senden başkasının dinine, yeni çıkan bir dine tabi olan kulu serbest mi bırakıyorsun, dedi. Hirakl: Biri bir dini sever, kendisi için o dini seçerse ben ne yapayım dedi, diye anlattım. Bu sözüm üzerine Abd:

- "Mülküm üzerinde hasis olmasam ben de Necaşi'nin yaptığı gibi yaparım." dedi.

- "Vallahi, seni doğrularım." dedim. Abd:

- "Onun neyi emredip neden nehyettiğini bana anlat." dedi.

- "Aziz ve Celil olan Allah'a itaat etmeyi emrediyor, O'na isyanda bulunmayı nehyediyor. İyilikte bulunmayı ve sıla-i rahmi emrediyor, zulmetmek ve düşmanlıkta bulunmayı nehyediyor. Zinayı, içkiyi, taşlara, putlara ve haça tapmayı yasaklıyor." dedim. Abd:

- "Onun davet ettiği bu esaslar ne güzel! Kardeşim bana uyarsa bineklerimize biner gelir Muhammed'e iman edip onu tasdik ederiz. Ancak kardeşim mülkünü terk etme hususunda hasistir." dedi.

- "Resûlullah (s.a.) halkı üzerindeki hükümdarlığını yine ona bıraktı. Halkın zenginlerinden zekât alıp fakirlerine veriyor." dedim. Abd:

- "Bu da güzel bir haslettir." dedi. "Zekât nedir?" diye sordu.

- "Resûlullah'ın (s.a.) ticaret malı ve hayvanlarda tayin ettiği zekat hisselerini develerin zekâtına kadar anlattım." Abd:

- "Ya Amr! Ağaç yapraklarını yiyen ve derelerden, nehirlerden, pınarlardan su içen hayvanlarımızdan da mı zekat alınacak?" diye sordu.

- "Evet." dedim. Abd:

- "Vallahi, benim halkımın yerlerinin uzak oluşu ve sayılarının çok oluşu sebebiyle bu dine uyacaklarını zannetmiyorum." dedi.

Amr İbnü'l-As diyor ki: Cifer'in kapısında günlerce bekledim. Abd kardeşi Cifer'e çıkıp bütün anlattıklarımı bildirdi. Sonra Cifer bir gün beni çağırdı huzuruna girdim. Huzurundaki görevliler bana engel oldular. Cifer:

- "Onu serbest bırakın dedi. Serbest kalınca gidip oturdum. Benim oturmama müsaade etmediler." Ona baktım.

- "İsteğini anlat." dedi. Mühürlü mektubu kendisine verdim. Mührünü çözdü. Mektubu sonuna kadar okudu. Sonra kardeşine verdi. O da okudu. Ancak kardeşi Abd'i Cifer'den daha yumuşak ve nazik gördüm. Cifer:

- "Kureyş'in nasıl hareket ettiğini bana anlatmaz mısın?" diye sordu.

- "Kimi bu dine rağbet edip ona uydu. Kimi da kılıç zoruyla ona tabi oldu." dedim. Cifer:

- "Ya onunla beraber olan ashabı hakkında ne dersin?" diye sordu.

- "Bunlar İslâm'ı kabul edip diğer dinlere tercih ettiler. Allah'ın kendilerine hidayet nasip etmesiyle birlikte akıllarını kullanarak kendilerinin dalalet içinde olduklarını anladılar. Bu civardan senden başka geriye kalan birini bilmiyorum. Sen bugün İslâm'a girip ona tabi olmazsan İslâm süvarileri senin diyarını işgal edecek ve nimetlerini elinden alacaktır. Müslüman ol ki selamete eresin. Peygamberimiz (s.a.) de seni yine halkının başına emir olarak tayin etsin. Süvariler ve mücahitler topraklarına girmesin." dedim. Cifer:

- "Beni bugün bırak, yarın gel." dedi.

Sonra kardeşi Abd'e gittim. Abd bana:

- "Ya Amr! Eğer mülküne hasislik etmezse onun müslüman olacağını umuyorum." dedi.

Ertesi gün Cifer'e gittim. Huzuruna girmeme izin vermedi. Kardeşi Abd'i buldum. Cifer'le görüşemediğimi söyledim. Beni huzuruna çıkarttı. Cifer:

- "Beni davet ettiğin din hakkında düşündüm. Süvarileri buraya kadar gelemeyecek, yahut gelse bile daha önce savaştığı kuvvetlerden daha şiddetlisiyle karşı karşıya gelecek; birine elimde olan mülkü verirsen ben o zaman Arapların en zayıfı olurum." dedi.

- "Ben yarın buradan ayrılıyorum." dedim. Benim ayrılacağımı anlayınca kardeşiyle birlikte hususi kapalı bir celse yaptı. Kardeşi:

- "Kime elçi gönderdiyse ona olumlu cevap verdi." dedi. Sabah olunca beni çağırdı. Nihayet Cifer ve kardeşi İslâm'ı kabul ettiler. Peygamberimiz'i tasdik ettiler. Zekât meselesini benim dediğim şekilde kabul ettiler. Buna muhalefet edenlere karşı bana yardımcı oldular.[23]

Bu hadisenin rivayet tarzı bu iki kardeşe gönderilen mektubun diğer hükümdar ve emirlere gönderilen mektuplardan sonra gönderildiğini göstermektedir. Büyük bir ihtimalle bu mektup fetihten sonra gönderilmiştir.

---

[23] İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/62-63.

Bu mektuplarla Peygamber Efendimiz (s.a.) davetini dünyada belli başlı hükümdar ve emirlere tebliğ etmiş oldu. Bunlardan bir kısmı ona iman ettiler, bir kısmı da inkâr ettiler. İnkar edenler de bu fikirle meşgul oldular bu peygamberin ismini ve getirdiği dini tanımış oldular.

3. HUDEYBİYE BARIŞI'NDAN SONRAKİ ASKERİ HAREKETLER

el-Gabe Gazvesi veya Zi-Kırd Gazvesi

Bu gazve Resûlullah (s.a.) ile karşılaşınca korsanlık teşebbüsünde bulunan Fezaraoğullarına mensup bir grubu kovalama hareketidir.

Bu gazve Resûlullah'ın (s.a.) Hudeybiye'den sonra ve Hayber'den önce katıldığı ilk gazvedir. Buharî bir babın başlığında bu gazvenin Hayber'den üç sene önce olduğunu zikretmiş, Müslim de bu ifadeyi Seleme b. Ekva'dan senediyle rivayet etmiştir. Meğazi alimlerinin çoğu bu gazvenin Hudeybiye'den önce olduğunu zikretmişlerse de sahih hadislerde yer alan tarih, Meğazi alimlerinin zikrettiği tarihten daha doğrudur.

Bu gazvenin kahramanı Seleme b. Ekva'dan gelen rivayetlerin özü şudur: "Resûlallah (s.a.) yük develerini hizmetçisi Rabah'la göndermişti. Ben de Ebu Talha'nın atında onunla beraberdim.

Sabah olunca Abdurrahman el-Fezari develere hücum etti. Develerin tamamını alıp götürdü, çobanını da öldürdü. Ben:

- "Ya Rabah! Bu atı al, bu haberi Talha'ya ulaştır ve Resûlullah'a (s.a.) haber ver." dedim. Sonra bir tepenin üzerine çıktım. Medine'ye doğru döndüm. Üç defa:

- "Neredesiniz ey millet!" diye bağırdım. Sonra da düşmanların peşinden ok atarak bir taraftan da:

- "Ben Ekva'ın oğluyum

Bugün alçakların son günüdür." diye şiir okuyordum.

Vallahi onlara ok atmaya ve yaralamaya devam ettim. Bir de ne göreyim. Bir süvari bana doğru geliyor. Bir ağaç dalına oturdum. Ok atıp onu yere düşürdüm. Dağ başına gittiklerinde ben de tepeye çıktım. Taşlayarak onları aşağı inmek zorunda bıraktım.

Ben böyle onları kovalamaya devam ederken Resûlullah'ın (s.a.) yük develerinden bir deve gördüm. Onu arkama aldım. O deveyi bana terk ettiler. Yine ok atarak onların peşini takip ettim. Nihayet arkalarında otuzdan fazla hırka ve önemsemedikleri otuz mızrak bıraktılar. Attıkları her şeyin üzerinde Resûlullah'ın (s.a.) ve ashab-ı kiramın tanıyacağı şekilde taştan tepecikler yaptım.

Nihayet bir tepede iyice yoruldular. Oturup yemek yemeye başladılar. Ben de bir tepenin başına oturdum. Aralarından dört kişi bana doğru gelmeye başladı. Onlara:

- "Siz beni tanıyor musunuz? Ben Seleme b. Ekva'yım. Sizden kime niyet etsem onu hallederim. Ama siz bana dokunamazsınız, dedim. Geri döndüler. Resûlullah'ın (s.a.) süvarilerini görünceye kadar yerimden ayrılmadım.

Süvarilerin ilki Ahram, peşinde Ebu Katade, onun peşinde el-Mikdad b. Esved vardı. Abdurrahman el-Fezari Ahram'la karşı karşıya geldi. Ahram Abdurrahman'a doğru atını sürdü.. Abdurrahman da onu yuvarlayıp şehit etti. Hemen onun atına atladı. Katade Abdurrahman'a yetişip onu yaralayıp öldürdü. Düşmanlar da geri dönüp kaçtılar.

Onları yaya olarak koşarak takip ediyordum. Güneş batmadan önce "Zi-Kırd"a su bulunan bir dağ eteğine sığındılar. Son derece susuz idiler, su içeceklerdi. Onları suya yaklaştırmadım. Sudan bir damla bile içemediler.

Resûlullah (s.a.) ile diğer süvariler yatsı vakti yanıma ulaştılar. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Karşı taraf susuzluktan yanıyorlar. 100 kişiyle birlikte beni gönderşen de onların yanındaki davarları kurtarsam, boyunlarını da uçursam?" dedim.

- "Ey Ekva'ın oğlu! Affedici ol, ikramda bulun. Onlar şu anda Gatafan kabilesinde kalıyorlar." dedi.

Peygamber Efendimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "Bugün en hayırlı süvarimiz Ebu Katade'dir. En hayırlı yayamız Seleme'dir." buyurdu. Bana o gün ganimetten iki hisse verdi. Bir hisse yayaların hissesi, bir hisse de süvari hissesiydi. Adba adlı devesinin terkisine beni bindirerek Medine'ye döndü."[24]

Bu gazve esnasında Peygamberimiz (s.a.) Medine'de İbn Ümmi Mektum'u bırakmış, sancağı da el-Mıkdad b. Amr'a vermişti.

4. HAYBER GAZVESİ (H. 7. Sene Muharrem)

Hayber kaleleri, çiftlikleri olan Medine'nin 60 veya 80 mil kuzeyinde yeralan büyük bir şehirdi. Şemdi ise küçük bir kasaba olup sert iklimi vardır.

Hayber Gazvesi'nin Sebebi

Peygamberimiz (s.a.) üç büyük düşmanın en kuvvetlisi olan Kureyşlilerden barış sonrası tamamen emin olunca, bölgede emniyet ve barışın tamamlanması, bölgede huzurun hakim olması ve müslümanların sürekli devam eden kanlı mücadeleden sonra Allah'ın davasını yaymak ve Allah'a davet etmek için diğer iki kanatla (Yahudiler ve Necid kabileleriyle) hesaplaşmak istedi.

---

[24] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/120.

Hayber desise ve tuzak üssü, askeri kışkırtma ve savaş tahriklerinin merkezi olduğu için müslümanların önce oraya el atmaları daha uygun olacaktır.

Hayber bu özelliğiyle Hendek harbinde bir araya gelen kabileleri müslümanlar aleyhine kışkırtmış, Kurayzaoğullarını gadir ve hıyanete teşvik etmişler, İslâm toplumunun beşinci taburu münafıklarla, Gatafanlılar ve bedevi Araplarla irtibat kurmuşlar, bizzat kendileri onları savaşa hazırlamışlar, bu icraatlarıyla müslümanları sürekli bela ve musibetlere sokmuşlar, hatta Peygamberimiz (s.a.)'i öldürmek için plan bile hazırlamışlardı.

Bu sebeple müslümanları devamlı seriyyeler çıkartmak, bu hain planların ve desiselerin başlarını (Selam b. Ebi'l-Hukayk ve Esir b. Zarim gibilerini) almak zorunda bırakmışlardı.

Yahudilerin bu yaptıklarına karşı müslümanların üzerine düşen daha büyük görevler vardı. Bu görevi yerine getirmede ağır davranmalarının sebebi en büyük, en güçlü, en çetin ve en inatçı kuvvet olan Kureyş'in müslümanlara karşı cephe almasıydı. Bu karşı koyma ortadan kalkınca bu mücrimlerin hesabını görmek üzere hava durulmuş, Yahudilerin hesap günü yaklaşmıştı.

Hayber'e Hareket

İbn İshak der ki: Peygamberimiz (s.a.) Hudeybiye'den döndükten sonra Medine'de Zilhicce ayını ve Muharrem ayının bir kısmını geçirdi. Muharrem ayının sonlarına doğru Hayber'e hareket etti.

Müfessirler der ki: Hayber Cenab-ı Hakk'ın şu ayet-i kerimesiyle vaat ettiği "bol ganimet" diyarıdır.

"*Allah size alacağınız daha birçok ganimetler vaat etmiştir. Şimdilik bunu size peşin vermiştir.*" (Fetih, 20.)

Ayet-i kerimede geçen "daha birçok ganimetler" Hayber'dir, denilmiştir.

İslâm Ordusunun Sayısı

Münafıklar ve zayıf imanlılar Hayber Gazvesi'ne katılmayınca Cenab-ı Hak onlar hakkında şu ayeti indirdi:

"*Siz (Hayber'den, ganimetler almak için gideceğiniz vakit o seferden (Hayber seferinden) geri kalanlar şöyle diyecektir: -Bırakın bizi, arkanızdan gelelim. Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmek isteyecekler. De ki: Siz bizim arkamızdan gelmeyeceksiniz. Allah bundan önce böyle buyurdu. Onlar buna da şöyle diyecekler. Hayır, bizi kıskanıyorsunuz, diyecekler. Doğrusu onlar pek az anlamaktadırlar.*" (Fetih, 15.)

Peygamberimiz (s.a.) Hayber'e hareket etmek istediğinde sadece cihadı gönülden arzu edenlerin kendisiyle beraber yola çıkmasını istedi. Hudeybiye'de "Şecere-i Rıd-

van -Rıdvan ağacı" altında biat eden 1400 sahabiden başka kimse bu gazveye katılmadı.

Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye Siba b. Arafta el-Gıfari'yi –İbn İshak'ın rivayetinde: Nümeyl b. Abdillah el-Leysi'yi– tayin etti. Araştırıcı alimlere göre birinci rivayet daha doğrudur.[25]

O zaman Ebu Hureyre müslüman olarak Medine'ye geldi. Sabah namazında Siba b. Arafta ile görüştü. Namazını bitirince Siba'a gelmiş o da Ebu Hureyre'ye ikramda bulunmuştu. Peygamberimiz (s.a.) Hayber gazvesinden dönüp Ebu Hureyre hakkında konuşunca ashab-ı kiram onu ve arkadaşlarını hisselerine ortak etmişlerdi.

Münafıkların Yahudilerle İlişki Kurmaları

Münafıklar Yahudiler lehine çalışıyorlardı. Münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy Hayber Yahudilerine haber göndererek:

- "Muhammed size gelmek üzere niyet edip yola çıktı. Gerekli önlemi alın. Ondan korkmayın. Çünkü sizin sayınız ve donanımınız çoktur. Muhammed'in etrafındakiler az bir gruptur. Onların pek azının silahı vardır." dedi.

Hayberliler bu haberi alınca Kinane b. Ebil Hukayk ve Hevze b. Kays'ı yardım istemek üzere Gatafan kabilesine gönderdiler. Gatafanlılar Hayber Yahudilerinin müttefiki olup müslümanlara karşı onlara yardım ediyorlardı. Gatafanlılar müslü-manlara galip gelirlerse Hayber meyvelerinin yarısının kendilerine verilmesini şart koşmuşlardı.

Hayber'e Hareket

Peygamberimiz (s.a.) Hayber'e doğru hareket ederken Asır (veya Asar) dağı yolundan gitti, sonra "es-Sahba" yoluna girdi, sonra da "er-Raci" vadisine indi.

Gatafan'la aralarında bir gün bir gecelik yol vardı. Gatafanlılar Yahudilere yardımda bulunmak için hazırlanıp Hayber'e doğru yola çıktılar. Yolun bir kısmını kat edince arkalarında birtakım gürültüler ve sesler işittiler. Müslümanların geride kalan halka hücum ettiklerini zannedip geri döndüler. Böylece Peygamberimiz (s.a.) ile Hayber arasında bir engel kalmamış oldu.

Peygamberimiz (s.a.) Hayber'e kuzey tarafından (yani Şam tarafından) girip hem Yahudilerin Şam'a doğru kaçmalarını önlemek hem de Yahudilerle Gatafanlıların arasında bir engel oluşturmaya karar verdi.

Orduya yol gösterecek kılavuzlardan biri:

---

[25] İbn Hacerı'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/465; İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/133.

- "Ya Resûlallah! Ben sana yolları tarif edeyim, dedi. Birkaç yolun çatıştığı bir yol ağzında: "Ya Resûlallah! Bu yollardan her biriyle istediğin yere ulaşmak mümkündür." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) bu yolların her birinin ismini söylemesini emretti:

Kılavuz:

- "Birisinin ismi Hazen (üzüntü) deyince Efendimiz bu yola girmedi. Diğerinin ismi Şaş (sargı) deyince Efendimiz bu yola da girmedi. Öbürünün ismi Hatıb (odun toplayıcısı) deyince Efendimiz bu yolu da tercih etmedi. Huseyl:

- "Geriye sadece bir yol kaldı." deyince Hz. Ömer (r.a.):

- "Onun adı ne?" diye sordu. Huseyl:

- "Merhaba (hoş geldin) deyince Efendimiz (s.a.) bu yolu takip etmeyi tercih ettiler.

Yolda Meydana Gelen Bazı Olaylar

1. Seleme b. Ekva anlatıyor: Peygamberimizle (s.a.) beraber Hayber'e doğru yola çıktık. Bir gece yürüdük. Ashab-ı kiramdan biri şair Amir'e:

- "Ya Amir! Kasidelerinden bize okumaz mısın?" dedi. Amir şiir söylemeye başladı:

"Allahım, sen olmasaydın biz hidayeti bulamazdık.
Zekât verip namaz kılamazdık
Affet sana feda edilen canları,
Takva sahibi oldukça sabit kıl ayaklarımızı
Düşmanla karşılaşıp vurdukça."

Peygamberimiz (s.a.):

- "Kim bu şair?" diye sordu:

- "Amir b. Ekva" dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah ona rahmet eylesin." buyurdu. Sahabeden biri:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Şehitliği kazandı. Keşke biz de ondan istifade etsek." dedi.[26]

Ashab-ı kiram Peygamberimiz'in (s.a.) sadece şehit olacaklara hususi olarak istiğfarda bulunduğunu biliyorlardı.[27] Amir de Hayber Gazvesi'nde şehit oldu.

2. Yolda ashab-ı kiram bir vadiye girerken "Allahu Ekber Allahu Ekber La ilahe illallah" deyip tekbir getirirken seslerini yükselttiler. Peygamberimiz (s.a.):

---

[26] *Sahihu'l-Buhârî,* Babu Gazveti Hayber, II/603; *Sahîhu'l-Müslim,* Babu Gazveti Zi-Kırd, II/115.

[27] *Sahîhu'l-Müslim*, Babu Gazveti Zi-Kırd, II/115.

- "Kendinize sahip olun. Siz ne sağıra, ne de kayıp olan birine dua ediyorsunuz. Sizi en iyi şekilde duyan ve yakın olan Allah'a dua ediyorsunuz."[28]

3. Peygamberimiz (s.a.) Hayber'in aşağısında es-Sahba da ikindi namazını kıldı. Sonra erzakın getirilmesini istedi. Yanlarında buğday (veya arpa) unundan yapılan süveyk adındaki yiyecekten başka bir şey yoktu. Peygamberimiz (s.a.) onun dağıtılmasını emretti. Kendisi yedi, ashab-ı kiram da yediler. Sonra akşam namazına kalktı. Mazmaza yaptı (ağzına su verdi), sahabe de aynı şekilde mazmaza yaptılar. Sonra da abdest tazelemeden akşam namazını kıldı.[29] Sonra yatsıyı kıldı.[30]

İslâm Ordusu Hayber Surları Önünde

Müslümanlar geceyi Hayber yakınında geçirdiler. Yahudiler onları fark etmemişlerdi. Peygamberimiz (s.a.) bir yere geceleyin varınca sabah olmadan onlara yaklaşmazdı.

Sabah olunca sabah namazını erkenden kıldılar. Müslümanlar bineklerine bindiler. Hayberliler çapalarıyla kazmalarıyla arazilerinde çalışmak üzere müslümanları fark etmeden kaleden çıktılar.

Yahudiler orduyu görünce:

- "Muhammed! Vallahi Muhammed!" diye bağırmaya başladılar. Sonra da kaçarak şehre girdiler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allahu Ekber! Harap oldu Hayber! Allahu Ekber! Harap oldu Hayber! Biz bir kavmin arazisine inersek halkın sabahı kararır." buyurdu.[31]

Peygamberimiz (s.a.) karargahı için bir yer tayin etti. Habbab b. Münzir gelerek:

- "Ya Resûlallah! Bu yer Allah'ın sana tayin ettiği yer midir, yoksa harp hakkında senin görüşün müdür?" diye sordu. Peygamberimiz:

- "Hayır, bu benim şahsi görüşümdür." buyurdu. Habbab:

- "Bu yer Nutah Kalesi'ne çok yakındır. Bütün Hayber savaşçıları da o kalede bulunur. Onlar bizim durumumuzu biliyor, ama biz onların durumlarını bilmiyoruz. Onların okları bize erişir, ama bizim oklarımız onlara erişmez. Onların baskınından da emin olamayız. Ayrıca burası hurmalık içidir, kapalı bir yerdir, korkunç bir arazidir. Bu olumsuz şartları taşımayan bir yere gitmemizi emir buyursanız da orasını karargah edinsek!" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "İşaret ettiğin görüş daha isabetlidir." deyip başka bir yere intikal etti.

---

28 *Sahihu'l-Buhârî,* II/605.

29 *Sahihu'l-Buhârî,* II/603.

30 Vakıdi, *el-Megazi,* s. 11.

31 *Sahihu'l-Buhârî,* Babu Gazveti Bedr, II/603-604.

Efendimiz (s.a.) Hayber'e yaklaşınca ashabına:

- "Durun." dedi. Ordu durdu. Efendimiz (s.a.): "Yedi kat göklerin ve göklerin gölgelediği varlıkların ve yedi kat yerlerin ve yerlerin gizlediği varlıkların Rabbi, şeytanların ve şeytanların saptırdığı varlıkların Rabbi Allahım! Biz senden bu kasabanın hayrını, halkının hayrını bu kasabadaki her şeyin hayrını niyaz ederiz. Bu kasabanın şerrinden, bu kasabanın halkının şerrinden ve bu kasabadaki her şeyin şerrinden sana sığınıyoruz." diye dua etti ve "Allah'ın adıyla girin." buyurdu.[32]

Savaşa Hazırlık ve Hayber Kaleleri

Hayber'e girileceği günün gecesi Efendimiz (s.a.):

- "Yarın sancağı Allah'ı ve Resûlünü seven, Allah ve Resûlü tarafından da sevilen birine vereceğim." buyurdu. Sabah olunca sahabe Peygamberimiz'in (s.a.) huzurunda toplandılar.Herkes sancağın kendisine verileceğini arzu ve ümit ediyordu. Efendimiz (s.a.):

- "Ali b. Ebi Talip neredesdir?" diye sordu. Sahabe-i kiram:

- "Ya Resûlallah! O gözlerinden rahatsızdır."[33] dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Ona haber gönderin, gelsin." buyurdu.

Hz. Ali gelince Peygamberimiz (s.a.) Hz. Ali'nin gözlerine tükürüğünden sürüp dua etti. Hz. Ali de sanki hiçbir ağrısı yokmuş gibi iyileşti. Efendimiz (s.a.) de sancağı ona verdi. Hz. Ali:

- "Ya Resûlallah! Onlar da bizim seviyemize ininceye kadar onlarla çarpışacağım." dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Onların sahasına varıncaya kadar dikkatli yürü. Sonra onları İslâm'a davet et. Onlara oradaki Allah'ın hakkından üzerlerine düşen vazifeyi haber ver. Vallahi senin vasıtanla Allah'ın bir adama hidayet nasip etmesi senin için değerli kırmızı develerden daha hayırlıdır." buyurdu.[34]

Hayber iki kısma bölünmüştü. Birinci kısımda beş kale vardı.

1. Naim Kalesi
2. es-Sa'b. b. Muaz Kalesi
3. Zübeyr Kalesi
4. Übeyy Kalesi

---

32 İbn Hişâm, *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, II/329.

33 Bu rahatsızlık sebebiyle yolda geri kaldı, sonra orduya iltihak etti.

34 *Sahîhu'l-Buhârî*, Babü Gazveti Bedr, II/505-606. Bazı rivayetlerden sancağın Hz. Ali'ye bir saldırı girişiminin neticesiz kalmasından sonra kalelerden birini fethetmek için verildiği anlaşılabilir. Ancak muhakkik alimlerin tercih ettiği görüş zikrettiğimiz görüştür.

5. Nizar Kalesi

İlk üç kale "en-Nütah" denilen bölgeye düşüyordu. Diğer iki kale ise "eş-Şıkk" denilen bölgeye düşüyordu.

Kasabanın ikinci kısmı ise "Ketibe" diye biliniyor ve burada üç kale bulunuyordu.

1. el-Kamus Kalesi (Beni Nadir'den Ebi'l-Hukaykoğullarının kalesiydi)
2. el-Vatih Kalesi
3. es-Selalim Kalesi

Hayber'de bu sekiz kaleden başka güç ve savunma yönünden bu kalelere yetişemeyecek derecede küçük kaleler de vardı.

Şiddetli çarpışma birinci kısımda yapıldı. Diğer kısımdaki üç kalede de pek çok savaşçı olmasına rağmen bu kaleler savaşsız teslim oldular.

Savaşın Başlaması ve Naim Kalesi'nin Fethi

Müslümanların bu sekiz kaleden hücum ettikleri ilk kale Naim Kalesi'ydi. Bu kale stratejik yeri itibariyle Yahudilerin ilk savunma hattıydı. Bu kale Yahudi kahraman Merhab'ın kalesiydi.

Hz. Ali b. Ebi Talip (r.a.) müslümanlarla bu kaleye çıktı. Yahudileri İslâm'a davet etti. Bu daveti reddettiler. Yanlarında reisleri Merhab'la birlikte meydana çıktılar.

Merhab meydana çıkınca mübarezeye (karşılıklı teke tek çarpışmaya) çağırdı. Seleme b. Ekva der ki: Hayber'e gelince reisleri Merhab ortaya çıkıp kılıcını savurarak şöyle diyordu:

- "Hayber bilir benim Merhab olduğumu

Silahı sağlam tecrübeli bir yiğit olduğumu

Savaş zamanı gelince yanıp tutuştuğumu."

Ona karşı amcam Amir:

- "Hayber bilir benim Amir olduğumu!"

Silahı sağlam gözü pek bir yiğit olduğumu." diye cevap vererek Merhab'a karşı çıktı. İkisi birbirine birer darbe vurdular. Merhab'ın amcam Amir'in kalkanına çarpan kılıcı yere düştü. Amir onu almaya çalıştı. Kendi kılıcı kısaydı. Amcama vurmak için bir Yahudi eli Merhab'ın kılıcını aldı. Amcamın kılıcının ucu kendi dizkapağına isabet etti Bu sebeple şehit oldu. Peygamberimiz (s.a.) iki parmağıyla işaret ederek:

- "Ona iki kat ecir vardır. O öyle bir şekilde cihat etti ki onun gibi cihat eden kimse az bulunur." buyurdu.[35]

---

[35] *Sahihu'l-Müslim,* Babu Gazveti Hayber, II/122, Babu Gazveti Kırd, II/114; *Sahihu'l-Buhârî,* Babu Gazveti Hayber, II/603.

Merhab bundan sonra ikinci defa karşılaşma teklif etti. Yine: "Hayber bilir benim Merhab olduğumu." mısralarıyla meydan okudu. Buna karşı Hz. Ali çıktı. (Seleme b. Ekva anlatıyor) Hz. Ali:

- "Annemdir bana Haydar ismini veren

Korkunç manzaralı ormanların aslanı.

Avuçla doldururum ölçeklerin büyüğünü."

Hz. Ali Merhab'ın başına vurup onu öldürdü. Sonra Zafer onun elleriyle nasip oldu.[36]

Hz. Ali (r.a.) onların kalelerine yaklaşınca kalenin başından bir Yahudi onu gördü:

- "Sen kimsin?" dedi. Hz. Ali:

- "Ali b. Ebi Talip." dedi. Yahudi:

- "Musa'ya indirilen Kitab'a yemin olsun ki siz yükseldiniz (galip geldiniz)." dedi.

Sonra Merhab'ın kardeşi Yasir:

- "Kim karşı çıkacak?" diye meydan okudu. Ona karşı Zübeyr çıktı. Annesi Safiyye:

- "Ya Resûlallah! Çocuğumu öldürür mü?" dedi. Efendimiz (s.a.):

- "Hayır, oğlun onu öldürür." buyurdu. Zübeyr de onu öldürdü.

Naim Kalesi etrafında şiddetli bir çarpışma başladı. Bu çarpışma esnasında Yahudilerden birkaçı öldü. Bu sebeple Yahudilerin direnci kırıldı, müslümanların hücumunu durduramadılar.

Kaynaklara göre bu çarpışma günlerce devam etmiş bu müddet zarfında müslümanlar şiddetli bir mukavemet göstermişler, onların bu mukavemeti karşısında Yahudiler ümitsizliğe kapılmışlar, bu kaleden "es-Sa'b" Kalesi'ne geçmişler ve müslümanlar Naim Kalesi'ni ele geçirmişlerdir.

Sa'b b. Muaz Kalesinin Fethi

Sa'b'ın kalesi güç kuvvet bakımından Naim kalesi'nden sonra ikinci kaleydi. Müslümanlar bu kaleye Habbab b. Münzir el-Ensari komutasında hücum ettiler. Kaleyi üç gün kuşattılar. Kuşatmanın üçüncü gününde Peygamberimiz (s.a.) bu kalenin fethi için hususi dua etti.

İbn İshak anlatıyor: Eslem kabilesinden Sehimoğulları Peygamberimiz'e (s.a.) gelerek:

36 Merhab'ı öldüren sahabi, Merhanb'ın öldürüldüğü gün ve bu kalenin fethi hakkında kaynaklar arasında büyük farklılık vardı. Bu farklılık Buhârî ve *Sahihu'l-Müslim*'in bazı rivayetlerinde de mevcuttur. Biz bu sırayı Buhârî'nin rivayetini ön plana alarak tesbit ettik.

- "Bizim gücümüz zayıfladı. Elimizde de yiyecek bir şey yok." dediler. Peygamberimiz (s.a.)

- "Allahım! Sen onların durumunu ve kuvvetlerinin kalmadığını ve benim de elimde onlara verecek bir şeyim olmadığını biliyorsun. Onlara Hayber'in en zengin, en bol erzaklı kalelerinin fethini nasip et." diye dua etti.

O sabah Allah müslümanlara Sa'b. b. Muaz Kalesi'nin fethini nasip etti. Hayber'de ondan bol erzakı olan başka bir kale yoktu.[37]

Efendimiz (s.a.) dua ettikten sonra bu kaleye hücum edilmesini emredince Eslemoğulları bu hücumun ön saflarında yer aldılar. Karşılaşma ve çarpışma kalenin önünde oldu. Kale aynı gün güneş batmadan fethedildi. Orada müslümanlar bazı mancınıklar elde ettiler.

İbn İshak'ın rivayetinde zikri geçen bu açlık sebebiyle ordudan bazı kimseler eşek kesmişler, ateşlerin üzerine kazanları koymuşlardı. Peygamberimiz (s.a.) bu durumu öğrenince ehli eşek etlerinin yenilmesini yasaklamıştı.

Zübeyr Kalesinin Fethi

Naim ve Sa'b Kaleleri'nin fethinden sonra Yahudiler bütün "Nutah" kalelerinden çekilip Zübeyr Kalesi'ne sığındılar. Bu kale bir zirvenin başında sağlam bir kaleydi. Sarp ve sağlam oluşu sebebiyle süvariler, hatta yayalar oraya çıkamazdı.

Resûlullah (s.a.) bu kaleyi kuşattı. Kuşatma üç gün sürdü. Yahudilerden biri Peygamberimiz'e (s.a.) gelip:

- "Ya Ebe'l-Kasım! Sen bir ay müddetle onları kuşatsan onlar buna aldırmazlar. Onların içecekleri ve yeraltında kaynakları vardır. Geceleyin çıkıp bu kaynaklardan içerler. Sonra da kalelerine dönerler, seni de içeri sokmazlar. Eğer sularını kesersen fazla dayanamaz dışarı çıkarlar." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) sularını kesti. Onlar da kalelerinden çıktı. Şiddetli bir çarpışma oldu. Bu çarpışmada müslümanlardan bir kişi şehit oldu. Yahudilerden on kişi öldü. Neticede Peygamberimiz (s.a.) kaleyi fethetti.

Übeyy Kalesi'nin Fethi

Zübeyr Kalesi'nin fethinden sonra Yahudiler Übeyy Kalesi'ne geçip oraya sığındılar. Müslümanlar bu kaleyi kuşattılar. Yahudilerden iki kahraman peş peşe karşılaşma talep ettiler. Bunları müslüman kahramanlar öldürdü. Bu iki Yahudi kahramanından ikincisini öldüren meşhur kahraman kırmızı sarıklı Ebu Dücane Semmak b. Harse el-Ensari idi. Ebu Dücane bunu öldürdükten sonra süratle kaleye

---

[37] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III/332.

hücum etti. İslâm ordusu da hücumda bulundu. Kale içinde bir müddet acı bir çarpışma cereyan etti.

Nihayet Yahudiler kaleden çekildiler. Birinci kısmın son kalesi olan Nizar Kalesi'ne geçtiler.

Nizar Kalesi'nin Fethi

Bu kale bu kısmın en sağlam kalesiydi. Yahudiler, müslümanlar ne kadar gayret sarf etseler de bu kaleyi ele geçiremezler diye inanıyorlardı. Bu sebeple diğer dört kaledeki çoluk-çocuklarını da bu kaleye getirmiş, aileleriyle bu kalede oturuyorlardı.

Müslümanlar bu kaleyi son derece sağlam kuşattılar. Bu kalenin sarp yüksek bir dağ üzerinde olması sebebiyle kaleyi işgal edemedikleri için kale halkına son derece şiddetli bir baskı yapıyorlardı. Yahudiler ise müslüman kuvvetleriyle çarpışmak için kaleden çıkmaya cesaret edemiyorlar, ancak ok atmak, taş fırlatmak suretiyle müslümanlara karşı inatla direniyorlardı.

Nizar Kalesi müslüman kuvvetlerine karşı direnince Peygamberimiz (s.a.) mancınık aletlerinin kurulmasını emretti. Müslümanlar mancınıkla büyük kaya parçaları atıp kale duvarlarında delikler açıp kaleye girmeyi başarmışlardı. Kale içinde şiddetli çarpışmalar olmuş, neticede Yahudiler perişan bir şekilde mağlup olmuşlardı. Çünkü onlar diğer kalelerde olduğu gibi topluca bu kaleyi terk edemiyorlardı. Ancak bazıları hanımlarını ve çocuklarını müslümanlara bırakarak kaçtılar.

Bu kuvvetli kalenin fethiyle Hayber'in ilk yarısı fethedilmiş oldu. Bu kısım "Nütah" ve "Şıkk" tarafıydı. Bu tarafta Yahudilerin başka küçük kaleleri de vardı. Ancak Yahudiler bu kuvvetli kale fethedilir fethedilmez bu küçük kaleleri boşaltıp Hayber'in ikinci kısmına kaçtılar.

Hayber'in İkinci Kısmının Fethedilmesi

Nütah ve Şıkk tarafı fethedilince Peygamberimiz (s.a.) "Ketibe" diye bilinen ikinci kısma geçti. Burada Beni Nadir'den Ebu'l-Hukayk oğulları kalesiyle, Valih ve Selalim kaleleri vardı. Nütah ve Şıkk tarafında mağlup olanlar da bu kalelere iltica etmişler, bu kaleleri çok güçlü bir şekilde savunmaya başlamışlardı.

Meğazi alimleri bu üç kaleden herhangi birinde çarpışma olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbn İshak'ın rivayeti Kamus kalesinin fethinde çarpışma olduğu hususunda açıktır. Hatta bu rivayetten bu kalenin teslim olmak için hiçbir görüşme olmadan sadece çarpışma ile fethedildiği sonucuna varabiliriz.[38]

Vakıdî ise çok açık ifadelerle bu kısımdaki üç kalenin de karşılıklı görüşmeler sonucunda teslim alındığını belirtmiştir. Kamus kalesinde görüşmelerin çarpışmadan

[38] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/331-336-337.

sonra olması da mümkündür. Ancak diğer iki kale müslümanlar herhangi bir çarpışma olmaksızın teslim edilmiştir.

Her neyse, Peygamberimiz (s.a.) bu tarafa (Ketibe bölgesine) gelince çok kuvvetli bir kuşatma yapılmasını emretti. Kuşatma 14 gün sürdü. Yahudiler kalelerinden çıkamayınca Peygamberimiz (s.a.) üzerlerine mancınıkla taş atılmasına karar verdi. Helâk olacaklarını anlayınca Peygamberimiz'den (s.a.) barış yapılmasını istediler.

Görüşmeler

İbn Ebi'l-Hukayk Peygamberimiz'e (s.a.) haber gönderip:

- "Kaleden inip seninle konuşabilir miyim?" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet" diye cevap verdi.

Kaleden inince Efendimiz (s.a.) ile kalelerde bulunanların canlarına ve çoluk-çocuklarına dokunulmaması, çoluk-çocuklarıyla birlikte Hayber'i terk etmeleri, arazilerini, mallarını, altın gümüş yüzük ve küpelerini müslümanlara bırakmaları ancak üzerlerindeki elbiseyle oradan ayrılmaları şartıyla barış yapıldı.[39]

Peygamberimiz (s.a.):

- "Eğer benden bir şey gizlerseniz Allah'ın Resûlünün zimmeti üzerinizden kalksın." buyurdu. Bu şartlarla barış yapıldı.[40]

Bu anlaşmadan sonra kaleler müslümanlara teslim edildi. Böylece Hayber tamamen fethedilmiş oldu.

Anlaşmayı Bozmaları Sebebiyle Ebu'l Hukayk'ın İki Oğlunun Öldürülmesi

Bu anlaşmaya rağmen Ebu'l-Hukayk'ın iki oğlu Huyeyy b. Ahtab'ın Beni Nadir Medine'den sürülürken beraberinde Hayber'e getirdiği mücevherat ile bazı kıymetli eşyayı gizlemişlerdi.

İbn İshak anlatıyor: Peygamberimiz'e (s.a.) Kinanetü'r-Rabi getirildi. Beni Nadir'in hazinesi onda idi. Peygamberimiz (s.a.) hazineyi sorunca yerini bilmediğini söyledi. Yahudilerden biri getirildi. Yahudi:

- "Ben Kinane'nin her sabah erkenden bu çukur etrafında dolaştığını gördüm." dedi. Peygamberimiz (s.a.) Kinane'ye:

- "Bu hazineyi senin yanında bulursak seni öldüreyim mi?" dedi.

---

[39] Ancak Ebu Davud'un rivayetinde, Müslümanlar Yahudilere Hayber'den sürülürken bineklerinin taşıyacakları malları almalarına müsaade edecekler diye anlaşma yapıldı ifadesi yer almaktadır (*Süne-nü Ebî Davud*, II/76).

[40] İbn Kayyım, *Zadü'l-Mead*, II/136.

- "Evet" diye cevap verdi.

Efendimiz (s.a.) bu çukurun kazılmasını emretti. Kazılınca Beni Nadir'in hazinelerinden bir kısmı çıktı. Efendimiz (s.a.) geriye kalan kısmı sorunca bu hazineyi Efendimiz'e (s.a.) vermeyi kabul etmedi. Efendimiz, Kinane'yi Zübeyr'e teslim edip ona:

- "Ondaki bütün hazineyi alıncaya kadar ona ceza ver." buyurdu. Zübeyr göğsüne zincir vurarak onu cezalandırdı. Nihayet canını teslim edecek duruma geldi. Efendimiz (s.a.) onu Muhammed b. Seleme'ye teslim etti. O da kardeşi Mahmud b. Seleme'ye kısas olarak Kinane'nin boynunu vurdu. (Mahmud b. Seleme kale duvarı dibinde gölgede otururken üzerine atılan değirmen taşıyla Naim Kalesi duvarı dibinde öldürülmüştü.)

İbnü'l-Kayyim Peygamberimiz'in (s.a.) Ebu'l-Hukayk'ın iki oğlunun öldürülmesini emrettiğini, bunların mal gizlediğini itiraf edenin de Kinane'nin amca oğlu olduğunu zikretmektedir.

Resûlullah (s.a.) Kinane b. Ebi'l-Hukayk'ın nikahlısı olan, yakında gerdeğe giren Huyeyy b. Ahtab'ın kızı Safiyye'yi esir olarak aldı.

Ganimetlerin Taksimi

Resûlullah (s.a.) Yahudileri Hayber'den sürmek istiyordu. Yahudiler:

- "Ya Muhammed! Bizi serbest bırak, bu arazimizde kalalım. Buralarını ihya edelim, burada oturalım. Biz buraları sizden daha iyi biliriz." dediler.

Ne Peygamberimiz'in (s.a.) ne de ashabının buraya koyacakları uşakları vardı. Burayla meşgul olacak zamanları da yoktu.

Peygamberimiz (s.a.) bütün meyvelerin, bütün mahsulatın yarısını kendilerine ayırmak, yarısını müslümanlar vermek üzere onları serbest bıraktı.

Abdullah b. Revaha bu miktarı tahmin etmekle görevlendirildi.

Peygamberimiz (s.a.) Hayber arazisini 36 kısma ayırdı. Her kısmı da 100 hisseye böldü. Böylece toplamı 3600 hisse oldu. Peygamberimiz (s.a.) ile ashab-ı kiram bu hisselerin yarısını -yani 1800 hisseyi- alacaktı. Peygamberimiz (s.a.) de herhangi bir müslüman gibi tek bir hisse alıyordu. Hisselerin diğer yarısı 1800 hisse Yahudilere kaldı.

Yayaların sayısı 1400 idi. Ayrıca 200 süvari vardı. Her ata iki hisse verildi. Böylece her süvariye 2 hisse, her yayaya 1 hisse olmak üzere 1800 hisse taksim edildi.[41]

Buhârî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadis-i şerif Hayber ganimetlerinin ne kadar çok olduğunu göstermektedir: "Hayber fethedilinceye kadar hiç doymamış-

[41] İbn Kayyim, *o.g.e.*, II/137-138.

tık." Yine Hz. Aişe (r.a.) "Hayber fethedilince şimdi artık hurmaya doyarız, dedik." demiştir.[42]

Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye döndüğünde muhacirler Hayber'den elde ettikleri hurmalar ve mallarla Ensarın daha önce kendilerine ikram ettikleri hurmaları verdiler.[43]

Cafer b. Ebi Talib ve Eşarilerin Gelişi

Hayber Gazvesi esnasında Efendimiz'in (s.a.) amcasının oğlu Cafer b. Ebi Talip ve arkadaşlarıyla Eş'ari kabilesinden Ebu Musa ve arkadaşları Efendimiz'e (s.a.) geldiler.

Ebu Musa el-Eş'ari bu durumu şöyle anlatıyor: Biz Resûlullah'ın (s.a.) çıkışını Yemen'de duyduk. Ben ve kardeşlerim kabilemden 50 küsur kişiyle beraber ona hicret etmek için yola çıktı. Bir gemiye bindik. Gemi bizi Habeşistan'da Necaşi'ye götürdü. Orada Cafer ve arkadaşlarıyla karşılaştık. Cafer:

- "Bizi buraya Resûlullah (s.a.) gönderdi ve burada oturmamızı emretti. Siz de bizimle beraber oturun." dedi.

Biz de onlarla birlikte orada kaldık. Nihayet Hayber fethedildiği zaman gelip Resûlullah (s.a.) ile buluştuk. Bize de hisse ayırdı. Hayber fethinde bulunmayanlara hisse vermiyordu. Ancak Cafer ve arkadaşlarıyla bizim gemide bulunanlara da Hayber fethinde bulunanlarla birlikte hisse verdi.[44]

Cafer Peygamberimiz'e (s.a.) gelince Peygamberimiz (s.a.) onu karşılamış, öpmüş ve:

- "Vallahi, hangisine sevineyim bilemiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer'in gelişine mi?"[45] demişti.

Bu cemaatin gelişi Peygamberimiz (s.a.)'in Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Necaşi'ye gönderip onları göndermesini talep etmesi üzerine olmuştu. Necaşi bunları iki sandalla gönderdi. Sayıları 16 kişiydi. Yanlarında çoluk-çocuklarından (henüz Medine'ye hicret etmeyip) kalanlar da vardı. Bu cemaatin geriye kalan kısmı ise daha önce Medine'ye gelmişlerdi.[46]

Efendimiz'in (s.a.) Safiyye ile Evlenmesi

Hıyaneti sebebiyle kocası Kinane b. Ebi'l-Hukayk'ın öldürülünce Safiyye'nen esir olarak alındığını zikretmiştik. Esirler toplanınca Dıhye b. Halife el-Kelbi gelip:

---

[42] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/609.

[43] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/148; *Sahîhu'l-Müslim*, II/96.

[44] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/443; İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/484-487.

[45] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/139

[46] el-Hudari, *Muhadaratü Tarihi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, I/128.

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Esirlerden bir cariyeyi bana ver." dedi. Efendimiz:

- "Git, bir cariye al." buyurdular. Dıhye de Safiyye b. Hüyeyy'i aldı. Az Sonra bir adam Peygamberimiz'e (s.a.) gelip:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Dıhye'ye Beni Kurayza ve Beni Nadir'in reisi Huyeyy b. Ahtab'ın kızı Safiyye'yi verdin. Bu kadın ancak sana lâyıktır." dedi. Efendimiz:

- "Dıhye ile o kadını çağırın." buyurdu. Dıhye Safiyye ile geldi. Peygamberimiz (s.a.) Safiyye'yi görünce Dıhye'ye:

- "Esirlerden başka bir cariye al." buyurdu.

Efendimiz (s.a.) Safiyye'ye İslâm'ı anlattı. O da müslüman oldu. Efendimiz (s.a.) onu azat edip evlendi. Azat olmasını da mehir olarak kabul etti. Medine'ye dönerken "Şeddü's-Sahba" denilen yerde onunla zifafa girdi. Safiyye'yi gelinliğe Ümmü Süleym hazırladı. Gecesini ona bağışladı. Efendimiz (s.a.) de onunla zifafa girdi. Bu düğün sebebiyle hurma, yağ ve çorbayla düğün yemeği (velime) verdi. Yolda üç gün Safiyye ile birlikte kaldı.[47]

Efendimiz (s.a.) Safiyye'nin yüzünde yeşillik gördü.

- "Bu nedir?" diye sordu. Safiyye:

- "Ya Resûlallah! Sen bize gelmeden rüyamda ayın sanki yerinden inip kucağıma düştüğünü gördüm. Vallahi o zaman senin hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Bu rüyayı kocama anlatınca yüzüme tokat attı. Bana:

- "Medine'deki kralla evlenmeyi mi temenni ediyorsun?" dedi."[48]

Zehirli Koyun Meselesi

Peygamberimiz (s.a.) Hayber'in fethinden sonra orada biraz kaldı. Selam b. Müşkim'in hanımı Zeynep b. Haris Peygamberimiz'e (s.a.) kızartılmış bir koyun ikram etti. Ashab-ı kirama:

- "Resûlullah (s.a.) koyunun hangi tarafını daha çok sever?" diye sordu. Onlar da:

- "Bacağını," dediler.

Kadın bütün koyunu zehirlemiş, bacağına daha çok zehir koymuştu. Sonra bunu Efendimiz'e (s.a.) getirdi. Efendimiz'in (s.a.) önüne koyunca Efendimiz (s.a.) bacağından bir parça aldı. Çiğnedi ama yutmadı ve attı. Sonra da:

- "Bu kemik bana koyunun zehirli olduğunu haber veriyor." dedi. Kadını çağırttı. Kadın bunu itiraf etti. Efendimiz (s.a.):

- "Bunu niçin yaptın?" diye sordu. Kadın:

---

47 *Sahihu'l-Buhârî*, I/54, II/604-606; İbn Kayyim *a.g.e.*,II/137.

48 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/137; İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/336.

- "Dedim ki, eğer o kralsa ondan kurtulurum, peygamberse bunu anlayacak ve bunu yemeyecektir."

O sırada Peygamberimiz'in (s.a.) yanında Bişr b. Bera b. Marur vardı. Bu koyundan bir lokma alıp yemiş ve zehirlenip ölmüştü. Rivayetler bu kadının öldürülüp öldürülmediği hususunda farklıdır. Siyer alimleri bu rivayetleri "Efendimiz'in (s.a.) önce bu kadını öldürmediği, Bişr zehirlenip ölünce kısas olarak öldürdüğü" şeklinde görüş belirtmişlerdir."[49]

Hayber Savaşında İki Tarafın Verdiği Kayıplar

Hayber savaşlarında şehit olan müslümanların sayısı on altı idi. Dördü Kureyş'ten, biri Eşca, biri Eslem kabilesinden, biri Hayberlilerden, geriye kalan (dokuz kişi de) Ensar'dan idi.

Bu savaşlarda müslümanların verdiği şehit sayısının 18 olduğu söylenmiş ve Allame el-Mansur-Furi 19 kişi olduklarını zikretmişse de ben yaptığım araştırma sonucunda 23 isim tespit ettim. Bunlardan birini sadece Taberî, birini de Vakıdi zikretmektedir. Biri zehirli koyundan yediği için ölmüştür. Biri hakkında da Bedir'de mi yoksa Hayber'de mi öldürüldüğünde ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan Bedir'de öldürülmüş olmasıdır.[50]

Yahudiler ise bu savaşlarda 93 kayıp vermişlerdir.

Fedek

Resûlullah (s.a.) Hayber'e varınca Muhaysa b. Mesud'u Fedek'e gönderip onları İslâm'a davet etmesini emretti. Fedek halkı ağırdan aldılar.

Allah Hayber'in fethini nasip edince Fedeklilerin kalbini korku kapladı. Peygamberimiz'e (s.a.) haber gönderip Hayberliler gibi yarı yarıya sulh yapmayı teklif ettiler. Peygamberimiz de (s.a.) bunu kabul etti. Fedek tamamen Peygamberimiz'e (s.a.) aitti. Çünkü müslümanlar Fedek'e ne atla ne de deveyle gidip orayı fethetmişlerdi.[51]

Vadi'l-Kura

Peygamberimiz (s.a.) Hayber'i bitirip "Kura" vadisine hareket etti. Orada bir grup Yahudi bulunuyordu. Araplardan bir grup da onlara iltihak etmişlerdi.

Müslümanlar oraya varınca Yahudileri savaşa hazır halde buldular. Yahudiler müslümanları ok atarak karşıladılar. Peygamberimiz'in (s.a.) kölesi Müd'am öldürüldü. Ashab-ı kiram:

---

[49] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/139-140; İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/497. Bu kıssanın aslı *Sahîhu'l-Buhârî*'de (I/449, II/610-860) ve İbn Hişam'da (II/337-338) tafsilatlı ve muhtasar olarak yer almıştır.

[50] el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/268-270.

[51] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/337-353.

- "Cennet ona mübarek olsun." dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Asla... Nefsim kudretinin elinde olan Allah'a yemin ederim ki Hayber günü hissesine düşmediği halde aldığı bir kumaş sebebiyle ateşte yanacaktır." buyurdu.

Ashab-ı kiram bunu işitince bir adam Peygamberimiz'e (s.a.) bir veya iki nalin (takunya) bağı getirdi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ateşten bir nalin bağıdır veya ateşten iki nalin bağıdır." buyurdu.[52]

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) ashabını savaşa hazırladı, saf düzenine soktu. Kendi sancağını Sa'd b. Ubade'ye verdi. Bir sancağı Habbab b. Münzir'e, diğerini Sehl b. Hanif'e, bir başka sancağı da Ubade b. Bişr'e verdi.

Sonra da "Vadi'l-Kura" halkını İslâm'a davet etti. Kabul etmediler. Aralarından biri meydana çıktı. Buna Zübeyr b. Avvam karşılık verdi ve onu öldürdü. Sonra bir başkası mübareze teklif etti. Zübeyr onu da öldürdü. Bir başkası da karşılaşma teklif edince ona da Hz. Ali b. Ebi Talip çıktı ve onu öldürdü. Onlardan bu şekilde 11 kişi öldürüldü. Öldürülen her kişiden sonra Peygamberimiz (s.a.) onları İslâm'a davet etti.

O gün namaz vakti geliyor, Efendimiz (s.a.) ashabına namaz kıldırıyor, sonra dönüp onları yine İslâm'a, Allah ve Resûlüne inanmaya davet ediyordu. Akşam oluncaya kadar çarpışmaya devam ettiler.

Sabah olunca güneş henüz bir mızrak boyu yükselmeden "Vadi'l-Kura" halkı ellerinde olan her şeyi getirip teslim ettiler. Efendimiz (s.a.) de orasını o gün kan dökmeden fethetti. Mallarını ganimet olarak aldı. Müslümanlar çok ev eşyası ve mal elde ettiler.

Resûlullah (s.a.) "Kura" vadisinde dört gün kaldı. Elde edilen ganimetleri ashabına taksim etti. Araziyi ve hurmalıkları Yahudilere bıraktı. Onlara da Hayberlilere yaptığı gibi davrandı.[53]

Teyma Kasabası

Teyma Yahudileri Hayber, Fedek ve Kura Vadisi halkının teslim oldukları haberini alınca müslümanlara karşı herhangi bir mukavemet göstermediler. Bilakis kendiliğinden sulh istediklerini bildiren haber gönderdiler. Peygamberimiz (s.a.) Teymalıların bu talebini kabul etti. Teymalılar da mallarının başında kaldı.[54]

Efendimiz (s.a.) Teymalılara şu yazıyı gönderdi:

"Bu Allah'ın Resûlü Muhammed'in Adyaoğullarına mektubudur. Onların zimmet hakkı vardır. Cizye ödeme mecburiyetleri vardır. Karşı koyma ve sürülme yoktur."[55]

---

52 *Sahihu'l-Buhârî*, II/608.

53 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/146-147.

54 *A.y.*

55 İbn Sa'd, *et-Tabakat*.

Medine'ye Dönüş

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye dönüş hazırlığına başladı. Medine'ye döndüğünde bir gece yürüdü. Gecenin sonunda yolda uyudu. Bilal'e:

- "Geceleyin bizi muhafaza et (sabah namazına kaldır)." dedi.

Bilal devesine dayanarak uyuya kaldı. Hiç kimse uyanamadı. Nihayet güneş ışıkları etrafı aydınlattı. Bundan sonra ilk uyanan Peygamberimiz (s.a.) oldu. Sonra da bu vadiden çıkıp biraz ilerledi. Sabah namazını ileride bir yerde kıldırdı. Ancak bu olayın bir başka seferde olduğu rivayet edilmiştir.[56]

Hayber savaşları tafsilatıyla incelenirse Peygamberimiz'in (s.a.) dönüşünün H. 7. yıl Safer ayı sonlarında veya Rabiulevvel ayında olduğu anlaşılmaktadır.

Eban b. Said Seriyyesi

Peygamberimiz (s.a.) her askeri komutandan daha iyi biliyordu ki, Haram aylar geçtikten sonra civarda dolaşan bedevi Arapların yağmacılık, soygunculuk yapmak, korsan hareketlerde bulunmak için müslümanları kolladığı bir zamanda Medine'nin tamamen boş bırakılması kesinlikle tedbirsizlik olurdu.

Efendimiz (s.a.) bu sebeple daha henüz Hayber'de iken bedevi Arapları korkutmak için Eben b. Said komutasında bir seriyye gönderdi. Eban b. Said görevini yerine getirdikten sonra Hayber'in tamamen fethedildiği esnada Peygamberimiz'e (s.a.) Hayber'de ulaştı.

Büyük bir ihtimalle bu seriyye H. 7. yıl Safer ayında yapılmıştı. Bu seriyye Buhârî'de zikredilmiştir.[57] İbn Hacer el-Askalani: Bu seriyyenin ne şekilde olduğunu bilmiyorum, demiştir.[58]

5. ZATÜ'R-RİKA GAZVESİ ve H. 7. YILDAKİ SERİYYELER

Zatü'r-Rika Gazvesi

Peygamberimiz (s.a.) üç düşman kanadından iki kuvvetli kanadı kırınca, bütün gücüyle üçüncü kanada yöneldi. Bunlar Necid çöllerinde göçebe olarak yaşayan, zaman zaman yağmacılık ve soygunculuk yapan katı kalpli bedevi Araplardı.

Bu bedeviler bir şehir veya kasabada oturmadıkları, kale ve hisarlarda yerleşmedikleri için bunlara hakim olmak ve şerlerinin alevini söndürmek Mekke ve Hayber halkına nispetle çok zor oluyordu. Bu sebeple bunlara tedip edici ve korkutucu hü-

56 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/340 Bu olay meşhurdur, pek çok hadis kitaplarında nakledilmiştir, bkz. İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/147.

57 *Sahîhu'l-Buhârî*, Babu Gazveti Hayber, II/608-609.

58 İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/491.

cumlardan başka bir şeyin yararı olmuyordu. Müslümanlar birkaç defa bu gibi hücumlarda bulunmuşlardı.

Müslümanlara gücünü hissettirmek için veya Medine civarına baskınlar yapmak için bir araya gelen bedevilerin yine bir araya gelmesi sebebiyle Peygamberimiz (s.a.) "Zatü'r-Rika Gazvesi" diye bilinen yeni bir tedip hareketine bulundu.

Meğazi alimlerinin çoğu bu gazveyi H. 4. yıl olayları arasında zikretmektedirler. Ancak Ebu Musa el-Eş'ari ile Ebu Hureyre'nin de bu gazveye iştirak etmeleri bu gazvenin Hayber'den sonra olduğunu göstermektedir. Büyük bir ihtimalle bu gazve H. 7. yıl Rabiulevvel ayında olmuştur.

Siyer alimleri bu gazveyi şöyle anlatmaktadırlar:

Peygamber Efendimiz (s.a.) Enmar kabilesiyle Gatafan kabilesinden Sa'lebe ve Muhariboğullarının bir araya geldiklerini duymuş, ashabından 400 veya 800 kişilik bir kuvvetle süratle o tarafa hareket etmişti. Medine'ye Ebu Zerr el-Gıfari'yi veya Hz. Osman b. Affan'ı bırakmıştı.

Efendimiz (s.a.) yürüyüp bedevilerin beldesine girdi. Medine'ye iki gün mesafede olan "Nahl" denilen yere vardı. Gatafanlılardan bir grupla karşılaştı ama iki taraf arasında çarpışma olmadı. Bununla beraber Efendimiz (s.a.) o gün ashab-ı kirama "Havf namazı" (korku namazı) kıldırdı.

Buhârî'de Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.)'den şöyle bir rivayet yer almaktadır:

"Biz altı kişi nöbetleşe bindiğimiz bir deveyle birlikte Peygamberimiz (s.a.) ile birlikte yola çıktık. Ayaklarımız delindi. Benim iki ayağım da delindi. Tırnaklarım düştü. Ayaklarımıza bez bağlıyorduk. Dolayısıyla bu gazveye "Zatü'r-Rika Gazvesi adı verildi."[59]

Yine Buharî, Cabir'den rivayet ediyor: "Biz Zatü'r-Rika'da Peygamberimizle (s.a.) beraberdik. Gölgesi olan büyük bir ağacın yanına gelince bu ağacı Peygamberimiz'e (s.a.) bıraktık. Peygamberimiz (s.a.) orada karargahını kurdu. Ashab-ı kiram vadiye dağıldılar. Güneşin sıcağından korunmak için ağaçların altını seçiyorlardı. Peygamberimiz (s.a.) ağacın altına yerleşince kılıcını ağaca astı."

Cabir devam ediyor: "Bu şekilde yatıp uyuduk. Müşriklerden bir bedevi[60] geldi. Peygamberimiz'in (s.a.) kılıcını çekip aldı. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Benden korkuyor musun?" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Hayır," diye cevap verdi. Bedevi:

---

[59] *Sahîhu'l-Buhârî,* Babu Gazveti Zati'r-Rika, II/592; *Sahîhu'l-Müslim,* Babu Gazveti Zati'r-Raki, II/118.

[60] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/407-408, II/593.

- "Seni benden kim kurtaracak?" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah!" dedi." (Bedevi hareketsiz donakaldı. Bir şey yapamadı.)

Cabir diyor ki: "O sırada peygamberimiz (s.a.) bizi çağırıyordu. Geldik, yanında bedevi Arap oturuyordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ben uyurken bu adam kılıcımı almış. Uyandığımda kılıç onun elindeydi. Bana: "Seni benden kim kurtaracak?" dedi. Ben de "Allah" dedim. Bakın işte oturuyor." dedi. Peygamberimiz (s.a.) onu cezalandırmadı."

Bir başka rivayette: "Namaz için kamet getirildi. Bir grup iki rekat kılıp geri çekildiler. Sonra ikinci grup iki rekat kıldı. Böylece Peygamberimiz (s.a.) dört rekat, ashab-ı kiram ikişer rekat kılmış oldular.[61]

Ebu Avane'nin rivayetine göre: ...Peygamberimiz (s.a.): "Allah" deyince kılıç bedevinin elinden düştü. Peygamberimiz (s.a.) kılıcı eline aldı. Bedeviye:

- "Ya şimdi seni benden kim kurtaracak?" dedi. Bedevi:

- "O kılıcı eline alanların en hayırlısı ol." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şahadet eder misin?" dedi. Bedevi:

- "Sana söz veriyorum. Sana karşı çarpışmayacağım. Seninle çarpışan bir toplulukla beraber olmayacağım." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) de bedeviyi serbest bıraktı. Bedevi kavmine gitti.

- "Şimdi insanların en hayırlısının yanından geliyorum." dedi.[62]

Buhârî, Müsedded'den, o Ebu Avane'den, o da Ebu Bişr'den naklediyor: Bu bedevinin adı Gavres b. Haris idi.[63]

İbn Hacer: Vakıdî bu olayın sebebini anlatırken: Bu bedevinin isminin "Da'sur" olduğunu ve müslüman olduğunu zikretmektedir. Fakat Vakıdî'nin rivayetinden bu iki olayın iki ayrı gazvede meydana geldiği anlaşılmaktadır.[64]

Müslümanlar bu savaştan dönerken müşriklerden bir kadını esir aldılar. Kadının kocası Muhammed'in ashabından birinin kanını dökmeden evine dönmeyeceği hususunda yemin etti. Geceleyin geldi. O sırada Resûlullah (s.a.) iki sahabiyi müslümanlar lehine düşmanın durumunu öğrenmek için gözcü olarak görevlendirmişti. Bunlardan biri Abbad b. Bişr, diğeri Ammar b. Yasir'di. Adam gizlice gözcülere yaklaştı.

---

61 İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/416.

62 *Sahihu'l-Buhârî*, II/593.

63 İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/428.

64 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/112 Bu gazve hakkında bkz. İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/203-209; *Zadül-Mead*,II/110-112; İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/417-428.

ri Hevazin kabilesine ulaşınca hepsi kaçtılar. Hz. Ömer yerlerine gelince hiç kimseyi bulamadı. Medine'ye geri döndü.

4. Beşir b. Sa'da el-Ensari Seriyyesi: H. 7. yıl şaban ayında 30 kişilik bir kuvvetle Fedek tarafındaki Mürreoğullarına gönderildi. Beşir onlara varıp koyunlarını ve develerini önüne katıp geri döndü. Düşman kuvvetleri geceleyin yolda ona yetiştiler. Müslümanlar onlara ok atarak karşılık verdiler. Nihayet Beşir ve arkadaşlarının oku tükendi. Düşmanlar Beşir hariç hepsini öldürdüler. Beşir ise yaralı olarak Fedek'e gitti.Yahudilerin yanında kaldı. Yarası iyileşince Medine'ye döndü.

5. Galib b. Abdullah Seriyyesi: H. 7. yıl Ramazan ayında 130 kişilik bir kuvvetle Avaloğullarına ve Meyfea'daki Abd b. Sa'lebeoğullarına –bir rivayete göre: Cuhfiye'deki el-Harakat'a– gönderildi. Hepsine birden toptan hücum ettiler. Önlerine çıkanı öldürdüler. Koyun ve develeri önlerine katıp Medine'ye geldiler. Bu seriyyede Usame b. Zeyd "La ilahe illallah" dedikten sonra Nüheyk b. Mirdas'ı öldürmüştü. Efendimiz (s.a.) onun korkudan bu kelimeyi telaffuz ettiğini söyleyen Usame'ye doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı söylüyor diye kalbini yarıp baktın mı ki?" demişti.

6. Abdullah b. Ravaha Seriyyesi: H. 7. yıl Şevval ayında 30 süvariyle Hayber'e gönderildi. Bunun sebebi de Esir veya Besir b. Ziram'ın müslümanlarla savaşmak için Gatafanlıları toplamakla meşgul olmasıydı. Esir'i 30 kişilik arkadaşıyla yola çıkardılar. Peygamberimiz'in (s.a.) kendisini Hayber'e emir olarak tayin edeceği hususunda Esir'i ikna ettiler. "Niyar" inişine varınca iki grup arasında anlaşmazlık çıktı. Bu durum Esir ve 30 arkadaşının öldürülmesine sebep oldu.

7. Beşir b. Sa'd el-Ensari Seriyyesi: H. 7. yıl Şevval ayında 300 kişilik bir kuvvetle Medine civarına baskın düzenlemek için biraraya gelen büyük bir düşman kuvvetine karşı Yümn ve Gatafan'lılara ait Cebar denilen yere -bir rivayete göre: Fezara ve Azra'ya- gönderildi. Geceleyin yürüyüp gündüz gizlendiler. Beşir'in geldiğini duyan düşmanlar kaçtılar. Beşir pek çok ganimet aldı, iki kişiyi esir aldı. Bunları Peygamber Efendimiz'e (s.a.) getirdi. Bu iki esir de müslüman oldular.

8. Ebu Hadrad el-Eslemi Seriyyesi: İbnü'l-Kayyim bu seriyyeyi "Kaza Umresi"nden önceki H. 7. yıl seriyyeleri arasında zikretti. Cüşüm b. Muaviyeoğullarından bir adam büyük bir kuvvetle "el-Gabe"ye geldi. Kaysoğullarını, müslümanlarla savaşmak üzere toplamak gayesini güdüyordu. Peygamberimiz (s.a.) Ebu Hadred'i iki kişiyle birlikte gönderdi. Ebu Hadret son derece dikkatli bir savaş planı uyguladı. Düşman perişan bir şekilde mağlup oldu. Ebu Hadred pek çok deve ve koyunu önüne katıp Medine'ye döndü.[65]

---

[65] İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/149-150. Bu seriyyeler hakkında geniş malumat için bkz. el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/229-231; İbn Kayyim, *Zadü'l Mead*, II/148-150; İbnül-Cevzi,*Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 31.

6. KAZA UMRESİ

Hakim der ki: Mütevatir haberlere göre: Peygamberimiz (s.a.) Zilkade ayı gelince ashabına yapamadıkları umrelerini kaza etmelerini, Hudeybiye'de bulunan hiç kimsenin bundan geri kalmamasını emretti. Savaşlarda şehit olanlar dışında hepsi umreye niyet ettiler. Bunlara Hudeybiye'de bulunmayan bazı müslümanlar da katıldılar. Kadın ve çocuklar hariç sayıları 2000 kişiydi.[66]

Efendimiz (s.a.) Medine'ye Uveyf Ebu Rehm el-Gıfari'yi vali olarak bıraktı. 60 deveyi beraberinde götürüyordu. Bu develerin sorumlusu olarak Nacibe b. Cündüb el-Eslemi'yi tayin etti.

Efendimiz (s.a.) Zü'l-Huleyfe'de umre için ihrama girip niyet etti. Telbiye getirdi. Müslümanlar da onunla birlikte telbiye getirdiler. Kureyş'in hainlik etmesinden korkarak silahlı ve çarpışmaya hazır olarak yola çıktı. "Ye'cüc" denilen yere varınca bütün savaş aletlerini, miğferlerini, oklarını ve mızraklarını bıraktılar. 200 kişilik bir kuvvetle bunların muhafazası için Evs b. Havli el-Ensari'yi tayin etti. Yolcu silahıyla ve kılıçlar kınlarında olduğu halde Mekke'ye girdi.[67]

Efendimiz (s.a.) Mekke'ye girişte "Kusva" adlı devesine binmiş vaziyette idi. Müslümanlar kılıçlarını kuşanmış, Peygamberimiz'e (s.a.) bakarak telbiye getiriyorlardı.

Müşrikler müslümanları görmek için Kabe'nin kuzeyindeki Kuaykaan Dağı'na çıkmışlardı. Kendi aralarında:

- "Şimdi size Yesrib hummasının zayıflattığı bir topluluk geliyor." diyorlardı.

Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) ashabına ilk üç şavtta süratli yürümelerini (Remel yapmalarını) iki rükün (Rükn-i Yemani ile Rükn-i Hacer) arasında normal olarak yürümelerini emretti. Bütün şavtlarda hızlı yürümelerini emretmemesi tavafın bu şekilde kalmaması içindi. Müslümanlara bunu, müşrikler kendilerinin güçlü olduğunu görsün diye emretmişti.[68]

Yine müslümanlara iztıba yapmalarını, yani sağ omuzlarını açık bırakıp ridanın iki ucunu sol omuz üzerine atmalarını emretti.

Peygamberimiz (s.a.) Mekke'ye Hucun tarafındaki yüksekçe tepeden girdi. Müşrikler saf olmuş ona bakıyorlardı. Hacer-i Esved'i istilam edinceye kadar telbiyeye devam etti. Sonra tavaf etti. Müslümanlar da onunla birlikte tavaf ettiler.

Abdullah b. Ravaha kılıcını kuşanmış halde Peygamberimiz'in (s.a.) huzurunda kasideler söylüyordu.

---

66 İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/700.

67 İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/700; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/151.

68 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/128, II/610; *Sahîhu'l-Müslim*, I/412.

"Serbest bırakın kâfir evlatları O'nun yolunu
Serbest bırakın, bütün hayır O'nun Resûlü'ndedir.
Rahman kitabını indirdi ona...
Resûlüne okunan sahifelerle...
Ya Rabbi! Ben onun sözlerine inanıyorum.
Ben hakkı onu kabul etmekte gördüm.
Bugün ona inen kitap üzerine sizi vuracağız.
Başı gövdeden ayıran darbeyle.
Sevgiliyi sevgiliye unutturan darbeyle."[69]

Enes anlatıyor: Hz. Ömer (r.a.):

- "Ey Ravaha'nın oğlu! Allah Resûlü'nün huzurunda ve Allah'ın hareminde şiir mi okuyorsun?" Peygamberimiz (s.a.):

- "Onu bırak ya Ömer! Şiir o düşmanlara atılan oklardan daha çabuk isabet eder." buyurdu.[70]

Peygamberimiz (s.a.) ve müslümanlar tavafın ilk üç şavtında remel yaptılar (süratle yürüdüler); müşrikler onları görünce:

- "Hummanın zayıf düşürdüğünü iddia ettiğiniz bu adamlar falan filan kabilelerden daha kuvvetlidir." dediler.[71]

Peygamberimiz (s.a.) tavafı bitirince Safa ve Merve arasında sa'y yaptı. Sa'yi bitirince kurbanlığı Merve'ye getirdi ve:

- "Burası kurban kesme yeridir. Mekke'nin her tarafı kurban kesme yeridir." dedi. Merve'de kurban keserek, tıraş oldu. Müslümanlar da aynı şekilde hareket ettiler. Sonra da "Ye'cüc"teki silahları beklemek üzere bir grubu gönderdi. Orada silahları bekleyen 200 kişilik grupta gelip vazifelerini eda ettiler.

Peygamberimiz (s.a.) Mekke'de üç gün kaldı. Dördüncü gün sabahı müşrikler Hz. Ali'ye geldiler:

- "Arkadaşına söyle buradan çıksın, müddet sona erdi." dediler. Peygamberimiz (s.a.) de Mekke'den çıkıp "Seref"de ikamet etti.

Peygamberimiz (s.a.) Mekke'den çıkarken Hz. Hamza'nın kızı müslümanları takip ederek:

- "Amca! Amca! diye" bağırıyordu. Hz. Ali kızı alıp getirdi. Bu kıza Hz. Ali, Cafer ve Zeyd talip oldular. Peygamberimiz (s.a.) kızı Cafer'e nikahladı. Çünkü kızın teyzesi Hz. Ali'nin nikahlısıydı.

---

69 Bu şiir mısraların tertibi kaynaklarda farklıdır. Bir araya getirerek sunuyoruz.

70 *Sünenü't-Tirmizî*, II/107.

71 *Sahîhu'l-Müslim*, I/412.

Yine bu umre esnasında Peygamberimiz (s.a.) Meymune b. Haris el-Amiriyye ile evlendi. Peygamberimiz (s.a.) Mekke'ye girmeden Cafer b. Ebi Talip'i Meymune'ye gönderdi. Meymune de kararı Hz. Abbas'a havale etti. Çünkü Meymune'nin kız kardeşi Ümmü'l-Fadl Hz. Abbas'ın hanımıydı. Hz. Abbas da Meymune'yi Peygamberimiz'e (s.a.) nikahladı. Mekke'den çıkarken Meymune'yi Ebu Rafi getirdi. Peygamberimiz (s.a.) "Seref" de Meymune ile zifafa girdi.[72]

Bu umreye "Kaza Umresi" adı verildi. Bunun sebebi ya Hudeybiye umresinin kazası olması yahut da Hudeybiye'de barış imzalanmasıdır. Muhakkık alimler ikinci görüşü tercih etmişlerdir.[73] Bu umrenin dört adı vardır: Kaza, Kazıyye, Kısas, Sulh Umresi.[74]

Bazı Seriyyeler

1. *İbn Ebi'l-Avca Seriyyesi*: H. 7. yıl Zilhicce ayında 50 kişilik bir kuvvetle Süleymoğullarını İslâm'a davet etmek için gönderildi. Süleymoğulları: "Senin davet ettiğin dine bizim ihtiyacımız yok!" dediler. Sonra da şiddetli bir şekilde çarpıştılar. Bu seriyyede Ebu'l-Avca yaralandı, düşmandan da iki kişi esir alındı.

2. *Galib b. Abdillah Seriyyesi*: H. 8. yıl Safer ayında 200 kişilik bir kuvvetle Fedek'te Beşir b. Sa'dın arkadaşlarının şehit edildiği yere gönderildi. Düşmandan ganimet olarak deve aldılar. Bazılarını da öldürdüler.

3. *Zatü Atlah Seriyyesi*: H. 8. yıl Rabiulevvel ayında gönderildi. Kudaaoğulları müslümanlara hücum etmek için büyük bir kuvvet hazırladılar. Peygamber Efendimiz (s.a.) bunlara Ka'b. b. Umeyr el-Ensari'yi 15 kişiyle gönderdi. Düşmanla karşılaştılar. Düşmanı İslâm'a davet ettiler. Düşman bu daveti kabul etmedi. Müslümanları ok yağmuruna tuttu. Yaralılar arasında öldü zannıyla bırakılan bir kişi hariç hepsi şehit oldular.[75]

4. *Zatü Irk Seriyyesi*: H. 8. yıl Rabiulevvel ayında Hevazin'e gönderildi. Hevazin kabilesi düşmanlara birkaç defa yardım göndermişti. Bu kabileye 25 kişilik bir kuvvetle Şüca b. Vehb el-Esedi gönderildi. Düşmandan ganimet olarak aldıkları develeri önlerine katıp getirdiler. Hiçbir düşman kuvvetiyle karşılaşmadılar.[76]

7. MUTE SAVAŞI

Bu savaş müslümanların Resûlullah'ın (s.a.) hayatında yaptıkları en büyük kanlı savaş, en zorlu karşılaşmadır. Bu savaş Hıristiyan ülkeleri fethetmenin başlangıcı ve hazırlığıdır. H. 8. yıl Cemaziyelevvel/M. 629 yılı Ağustos veya Eylül ayında ya-

---

[72] İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/152.

[73] Bkz.İbn Kayyim, *a.g.e.*, I/172; İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/500.

[74] İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/500.

[75] el-Mansur-Furi, *a.g.e*, II/231.

[76] el-Mansur-Furi, *a.g.e*, II/231; İbnül-Cevzi,*Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser*, s. 33.

pılmıştı. Mute, Beytü'l-Makdise iki merhale uzaklıkta Şam taraflarında Belka yakınında bir kasabadır.

Savaş Sebebi

Bu savaşın sebebi şudur: Resûlullah (s.a.) Haris b. Umeyr el-Ezdi'yi bir mektupla Busra Emiri'ne gönderdi. Haris'i Kayser tarafından Belka Emiri olarak görevlendirilen Şurahbil b. Amr el-Gassani karşıladı. Haris'i sıkıca bağlayıp Busra Emiri'ne getirdi. O da Haris'in boynunu vurdu.

Elçi ve habercilerin öldürülmesi en çirkin suçlardan olup açıktan savaş hali ilan etmekten daha ileri bir hareketti. Haris'in öldürüldüğü haberi geldiği zaman bu durum Peygamberimiz'e (s.a.) ağır gelmişti. Derhal 2000 kişilik bir ordu hazırladı.[77] Bu ordu Hendek Savaşı hariç şimdiye kadar bir araya gelen en büyük İslâm ordusuydu.

Ordunun Komutanları ve Peygamberimiz'in (s.a.) Tavsiyeleri

Peygamberimiz (s.a.) bu orduya komutan olarak Zeyd b. Harise'yi tayin edip:

- "Zeyd şehit olursa Cafer, Cafer de şehit olursa Abdullah b. Ravaha komutan olsun." buyurdu.[78] Hazırlanan beyaz sancağı Zeyd b. Harise'ye verdi.[79]

Peygamberimiz (s.a.) onlara Haris b. Umeyr'in öldürüldüğü yere gitmelerini, oradakileri İslâm'a davet etmelerini, İslâm'ı kabul ederlerse dokunmamalarını, kabul etmezlerse Allah'ın yardımına sığınarak onlarla çarpışmalarını emir ve tavsiye etti. Yine orduya:

- "Allah'ın adıyla, Allah yolunda, Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Hıyanette bulunmayın. (Kulak, burun gibi) vücut azalarını kesmeyin. Çocukları ve kadınları, yaşlıları, mabedine çekilmiş din adamlarını öldürmeyin. Hurmaları ve diğer ağaçları kesmeyin, binaları yıkmayın."[80]

İslâm Ordusunun Uğurlanması

İslâm ordusu yola çıkmak için hazırlanınca halk toplandı. Resûlullah'ın (s.a.) seçtiği emirleri çağırıp onlara selam verdiler. O zaman emirlerden biri olan Abdullah b. Ravaha ağlamıştı.

- "Seni ağlatan sebep nedir?" dediler.

- "Vallahi, ben dünya sevgisi için ağlamıyorum. Resûlullah'ın (s.a.) Allah'ın kitabında yer alan ve cehennemi anlatan bir ayet okuduğunu işittim: "İçinizden hiçbiri hariç olmamak üzere (hepiniz) cehenneme varacaktır. Bu rabbinin katında kesin-

---

77 İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/155; İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VII/511.

78 *Sahihu'l-Buhârî*, II/611.

79 Abdullah en-Necdi, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 327.

80 Abdullah en-Necdi, *a.g.e.* s. 327; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin*, II/271.

leşmiş bir hükümdür." Bilmiyorum cehenneme uğradıktan sonra halim, şeklim nasıl olur?" dedi. Müslümanlar:

- "Allah selametle yardımcın olsun, sizi müdafaa etsin, sizi sağ salim ganimetle bize döndürün." dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Ravaha şu şiiri söyledi:

"Ben Rahman'dan isterim sadece mağfireti
İsterim tehlikeli bir kılıç darbesiyle yaralanmayı.
Veya bir mızrak vuruşuyla,
Bağırsakları ciğerleri delip geçen darbeyle yaralanmayı
Benim cesedime görenler: Ne güzel desinler
Ne güzel mükâfat vermiş Allah bu savaşçıya,
Allah da vermiş olsun benim mükafatımı."

Sonra Peygamberimiz (s.a.) ve ashab-ı kiram Seniyetü'l-Veda'a kadar orduyu uğurladılar.[81]

İslâm Ordusunun Hareketi ve Korkunç Bir Durumla Karşılaşması

İslâm ordusu kuzeye doğru ilerleyerek kuzey Hicaz tarafında olan Maan'da konakladı. O sırada istihbarat görevlileri Hirakl'in Belka'dan 100.000 kişilik bir Rom kuvvetiyle hareket ettiğini, bu orduya Lahm, Cüzam, Belkin, Behra ve Beli kabilelerinden 100.000 kişilik bir kuvvet daha katıldığını naklettiler.

Maan'da Şurâ Meclisi

Müslümanlar Medine'ye uzak bir yerde ansızın karşılarına çıkan bu Bizans ordusu gibi büyük bir orduyla karşılaşacaklarını hesaba katmamışlardı. Sadece 3000 kişilik küçük bir ordu 200.000 kişilik deniz gibi dalgalanan büyük Bizans ordusuna nasıl karşı koyabilecekti?

Müslümanlar hayret içinde kalmışlar ve Maan'da kaldıkları iki geceyi durumu enine boyuna tartışma, inceleme ve danışma ile geçirmişlerdi. Sonra da: "Resûlullah'a (s.a.) mektup yazıp düşmanımızın sayısını bildirelim. Ya bize imdat kuvveti gönderir, yahut ayrı bir emir verir, biz de ona uyarız." dediler.

Fakat Abdullah b. Ravaha bu görüşe karşı çıktı ve askerleri cihada teşvik ederek şöyle konuştu:

- "Ey arkadaşlar! Vallahi, şüphesiz siz şehitliği isteyerek yola çıktınız, şimdi de bundan çekiniyorsunuz. Biz düşmanla sayımızla, veya kuvvetle yahut çoklukla çarpışmıyoruz. Ancak Allah'ın bize ikram ettiği bu dini korumak için çarpışıyoruz. Yü-

[81] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/373-374; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/156.

rüyün. Önümüzde iki güzel netice vardır: Ya galibiyet yahut şehitlik!" Sonunda Abdullah b. Ravaha'nın ortaya attığı fikir üzerinde görüşbirliğine varıldı.

İslâm Ordusu Düşmana Karşı Harekete Geçiyor

İslâm ordusu Maan'da iki gece geçirdikten sonra düşman birliklerine doğru hareket etti. Nihayet Belka köylerinden Meşarif adı verilen köyde İslâm ordusunu kalabalık Hirakl birlikleri karşıladı. Düşman İslâm ordusuna iyice yaklaşmıştı. Müslümanlar Mute tarafına geçip orada karargahlarını kurdular. Derhal savaş hazırlıklarını tamamladılar. Sağ kanada Kutbe b. Katade el-Azri'yi, sol kanada Ubade b. Malik el-Ensari'yi tayin ettiler.

Savaşın Başlaması

Nihayet Mute'de iki taraf karşılaşmış, çetin bir çarpışma başlamıştı. 3000 kişilik bir kuvvet 200.000 kişilik bir kuvvetin hücumlarına karşı koyuyordu. Bu bütün dünyanın dehşet ve hayretle karşılayacağı garip ve acayip bir savaştı. Fakat iman rüzgarı esince elbette acayip haller meydana gelecekti.

Sancağı önce Resûlullah'ın (s.a.) sevgilisi Zeyd b. Harise eline aldı. Son derece büyük bir gayretle, İslâm kahramanlarından başka hiçbir kimsede benzerine rastlanmayacak bir kahramanlıkla çarpışıyordu. Çarpışmaya böylece devam etti. Nihayet düşmanların mızrakları karşısında şehit olarak yere düştü. Bundan sonra Cafer b. Ebi Talip sancağı teslim aldı. Eşi görülmedik bir şekilde çarpışmaya başladı. Atının üstünde çarpışmaktan yorulunca atının üstünden inerek (düşmanın eline geçmesin diye) atının ayaklarını kesti. Çarpışmaya devam etti. Sağ kolu kesildi, sağ kolu kesilince sancağı sol koluyla tuttu. Çarpışmaya devam etti. Bu defa sol kolu da kesildi, sancağı vücuduyla kucakladı. Şehit oluncaya kadar sancağı dimdik tuttu.

Bir rivayette: Bir Roma askeri vurduğu darbeyle vücudunu iki parçaya böldü. Allah da ona cennette iki kanat verdi. Bunlarla dilediği yere uçup gidiyordu. Bu sebeple kendisine uçan Cafer anlamında "Cafer'i Tayyar" veya iki kanatlı Cafer anlamında "Caferu Zü'l-Cenahayn" adı verildi.

Buharî, Nafî'den o da İbn Ömer'den naklediyor: "O gün Caferi gördüm. Şehit olmuştu. Üzerinde 50 tane kılıç ve mızrak yarası saydım. Arkasında hiç yarası yoktu."[82]

Bir başka rivayette İbn Ömer şöyle diyor: "Bu gazvede mücahitlerin arasındaydım. Cafer b. Ebi Talip'i aradık. Onu şehitlerin arasında bulduk. Vücudunda 90 küsur mızrak ve ok yarası vardı."[83] el-Umeri'nin Nafî'den naklettiği rivayette: "Bütün bu yaralar vücudunun ön kısmındaydı." ilavesi vardır.[84]

---

82 *Sahîhu'l-Buhârî,* II/611.

83 *A.y.*

84 İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VII/512. Bu iki hadiste yaralı sayısında farklılık görülmektedir. İkinci rivayetteki yaralı sayısı okla yaralanların da sayıya katılmasıyla artmıştır, denilmiştir.

Cafer bu hararet ve bu cesaretle çarpışıp şehit olduktan sonra sancağı Abdullah b. Ravaha alıp ileri atıldı. Atının üzerindeydi. Nefsini yenmeye çalıştı. Biraz tereddüt geçirdikten sonra bu tereddüdü yenerek şu şiiri söyledi:

"Ey nefsim! Yemin ettim seni yenmeye...
Ya bunu isteyerek kabul edersin yahut zorla...
Baksana müminler toplanıp nara atıyorlar.
Sen ise görüyorum ki, cennetten hoşlanmıyor gibisin..."

Abdullah bundan sonra atından indi. O sırada yanına amcasının oğlu bir parça et getirdi. Abdullah'a:

- "Şundan biraz al. Sen bu günlerde çok açlık, yorgunluk çektin." dedi. Abdullah eti elinden alarak bir parça ısırdı. Sonra etin geri kalan kısmını attı. Kılıcı eline alarak ileriye fırladı. Çarpışmaya başladı ve şehit oldu.

Sancak "Allah'ın Kılıcı"nın Eline Geçiyor

Bunun üzerine Aclanoğullarından Sabit b. Erkam adında biri öne geçerek sancağı eline aldı. Müslümanlara hitaben;

- "Ey müslüman cemaat! İçinizden biriniz komutanlığı üzerine alsın." dedi. Askerler:

- "Sen al!" dediler. Sabit:

- "Ben yapamam." dedi.

Müslümanlar Halid b. Velid üzerine anlaştılar. Halid sancağı eline alınca şiddetli bir şekilde çarpıştı.

Buharî'nin rivayetine göre Halid b. Velid: "Mute günü elimde 9 kılıç kırıldı. Elimde Yemen kılıcından başka bir kılıç kalmadı." diyor.[85] Bir başka rivayette: "Mute günü elimde 9 kılıç parçalandı. Elimde sadece bir Yemen kılıcı çarpışmaya dayandı." diyor.[86]

Peygamberimiz (s.a.) Mute günü henüz savaş meydanından bir haber gelmeden vahiy yoluyla ashab-ı kirama olanları anlatıyordu: "Sancağı Zeyd aldı, şehit oldu. Sonra Cafer aldı o da şehit oldu. Sonra Abdullah b. Ravaha aldı o da şehit oldu. (Bunları söylerken gözleri yaşla dolmuştu.) Nihayet sancağı "Allah'ın kılıçlarından bir kılıç" aldı. Allah onlara fethi nasip eyledi." buyurdu.[87]

Savaşın Sonu

Son derece kahramanlık, cesaret ve yiğitlikle dolu olmasına rağmen bu küçük ordunun Roma ordularından azgın bir denizin dalgaları önünde direnip başarıya kavuş-

85 *Sahîhu'l-Buhârî*, IV/611.
86 *A.y.*
87 *A.y.*

ması son derece garipti. İşte o anda Halid b. Velid komutanlık maharetini ve tecrübesini göstermiş müslümanları içine düştükleri kötü durumdan kurtarmıştı.

Bu savaşın son durumu hakkında rivayetler farklılık arz etmektedir. Bütün rivayetler incelenirse Halid b. Velid'in Roma ordusu önünde savaşın birinci günü bütün gün boyunca kahramanca direndiği görülmektedir.

Halid b. Velid bu durumda Romalıların müslümanların peşinden kovalama harekatı yapmamaları ve müslümanların başarıyla geri çekilmeleri için Romalıların kalplerine korku verecek bir savaş hilesi yapma ihtiyacını duydu. Çünkü müslümanlar açıktan geri çekilir de Romalılar da müslümanları kovalayacak olurlarsa Romalıların pençesinden kurtulmanın çok zor olacağını biliyordu.

Ertesi gün sabah olunca Halid b. Velid ordunun durumunu değiştirdi. Orduyu yeniden düzene koydu. Öndekileri arkaya, arkadakileri öne, sağdakileri sola, soldakileri sağa geçirdi. Düşmanlar bu durumu görünce:

- "Bunlara yardımcı yeni kuvvet geldi." dediler. Korkuya kapıldılar.

Halid b. Velid iki ordu birbirini görüp de bir müddet çarpıştıktan sonra ordunun nizamını bozmadan yavaş yavaş orduyu geri çekti. Romalılar müslümanların kendilerini çöle çekmek için bir savaş tuzağı teşebbüsünde bulunarak kandırmak istediklerini zannederek müslümanları takip etmediler.

Böylece düşman kendi memleketine çekildi. Müslümanları kovalama harekatını düşünmedi. Müslümanlar salimen geri çekilme harekatını başarıyla tamamlayıp Medine'ye döndüler.

İki Tarafın Kayıpları

O gün müslümanlardan 12 kişi şehit olmuştu. Romalıların verdikleri kayıpların sayısı ise bilinmemektedir. Ancak savaşın tafsilatına bakılırsa Romalıların verdikleri kayıpların çok olduğu görülmektedir.

Savaşın Tesiri

Bu savaşta her ne kadar müslümanlar savaşa sebep olan acı hadisenin öcünü alamadılarsa da, bu savaş müslümanların şan ve şereflerinin yayılmasına sebep oldu. Bütün Arapları dehşet ve hayrete düşürdü. Zira Romalılar o sırada yeryüzündeki en büyük, en azametli kuvvetti.

Araplar bu büyük kuvvetle çarpışmanın kendi eliyle cana kıyma ve intihar manasına geldiği kanaatini taşıyorlardı. 3000 kişilik bir küçük ordunun 200.000 kişilik büyük Bizans ordusuyla karşılaşması ve zikre değer bir kayıp almadan savaştan dönmesi zamanın gariplikleriden biriydi.

Bu durum müslümanların, Arapların alıştığı ve tanıdığı topluluklardan başka bir topluluk olduklarını, onların Allah tarafından desteklendiklerini, Allah'ın yardım ve fethine mazhar olduklarını, başlarındaki liderin hakikaten Allah'ın Resûlü olduğunu bir defa daha göstermişti.

Bunun için hâlâ müslümanlara karşı kin güden muhalif kabilelerin bu savaştan sonra İslâm'a taraftar olduklarını görüyoruz. Süleym, Eşca, Gatafan, Zübyan ve Fezara kabileleri İslâm'a girmişti.

Bu savaş Romalılarla yapılacak kanlı çarpışmaların başlangıcıydı. Bu savaşı, Roma ordusunun elinde bulunan memleketlerin fethi ve müslümanların uzak ülkeleri fethetmeleri için bir hazırlık mahiyetindeydi.

Zatü's-Selasil Seriyyesi

Resûlullah (s.a.) Şam hududunda oturan Arap kabilelerinin Mute Savaşı'nda müslümanlara karşı Romalılarla birlikte savaşa katıldıklarını görünce son derece hikmetle davranarak bir defa daha böyle büyük kuvvetlerin bir araya gelmemesi için Romalılarla bu Arap kabilelerinin arasını açmak ve müslümanlarla Arap kabileleri arasında sıcak ilişkiler kurmak ihtiyacını hissetti.

Bu planı uygulamak için Amr b. As'ı seçti. Çünkü Amr'ın babasının annesi "Beli" kabilesindendi. H. 8. yıl Cemaziyelâhir ayında Mute Savaşı peşinden bu Arap kabileleriyle uyuşmak için Amr b. As'ı görevlendirdi.

Bir rivayete göre: İstihbarat elamanları Kudaa kabilesinden bir kuvvetin bir araya geldiğini, Medine civarına yaklaşmak istediklerini Peygamberimiz'e bildirdiler. O da bunun üzerine Amr b. As'ı gönderdi. Bu seriyyenin çıkarılmasına bu gelişmenin sebep olması da mümkündür.

Peygamberimiz (s.a.) Amr b. As'a beyaz sancak verdi. Ayrıca siyah sancak da bulunuyordu. Amr'ın emrine Muhacir ve Ensardan 300 kişi verdi. İçlerinde 30 süvari vardı.

Peygamberimiz (s.a.) Amr b. As'a Beli, Azre ve Belkin kabilelerinden karşılaştığı kimselerden yararlanmasını emretti. Amr b. As gündüz gizlenip gece yürüdü. Düşmana yaklaşınca onların kuvvetinin çok olduğunu öğrendi. Rafi b. Mekis el-Cübeni'yi Peygamberimiz'e (s.a.) göndererek yardımcı kuvvet istedi. Peygamberimiz (s.a.) Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı 200 kişilik bir kuvvetle gönderdi. Bu birlik içinde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer de vardı. Ebu Ubuyde'ye Amr b. As'a iltihak etmesini, birlikte hareket etmelerini, birbirlerinden ayrılmamalarını emretti.

Ebu Ubeyde Amr'ın yanına varınca namazda imam olmak istedi. Amr:

- "Sen bana imdat kuvveti olarak geldin. Ben emirim." dedi. Ebu Ubeyde de ona itaat etti. Namazı Amr kıldırıyordu.

Amr b. As Kudaa kabilesi topraklarına girip son sınırına kadar yoluna devam etti. Sonunda bir kuvvetle karşılaştı. Müslümanlar hücum edince Kudaa'lılar kaçıp dağıldılar.

Amr b. As, Avf b. Malik el-Eşca'yı Peygamberimiz'e (s.a.) göndererek selamet içinde olduklarını ve meydana gelen olayları haber verdi.

Zatü's-Selasil (veya Zatü's-Sülasil) Medine'ye 10 günlük mesafede Vadi'l-Kura'dan sonraki bir yerdir. İbn İshak müslümanların Cüzam kabilesi topraklarında "Silsil" denilen bir su başında konakladıklarını, bu seriyyenin bu sebeple "Zatü's-Selasil" adıyla anıldığını zikretmektedir.[88]

Ebu Katade'nin Hadra Seriyyesi

Bu seriyye H. 8. yıl Şaban ayında yapıldı. Gatafanlılar Necid taraflarında Muharib kabilesi arazisi üzerinde Hadra denilen yerde toplanmışlardı.

Peygamberimiz (s.a.) bunlara Ebu Kadate'yi 15 kişilik bir birlikle gönderdi. Ebu Katade kimisini öldürüp kimisini esir aldı. Ganimetle geri döndü. Bu seriyye 15 gün sürmüştü.[89]

---

[88] İbn Hişam, *a.g.e.*, II/623-626; İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/157.

[89] el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, II/233; İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, s. 33.

Dokuzuncu Bölüm

MEKKE'NİN FETHİ ve SONRASI

1. MEKKE'NİN FETHİ'NE DOĞRU

İbnü'l-Kayyim'in dediği gibi Mekke'nin Fethi Allah'ın dinini, Resûlü'nü, İslâm ordusunu ve İslâm cemaatini aziz kıldığı, bununla Allah'ın beldesini ve bütün âlemlere hidayet vesilesi kıldığı beytini kâfirlerin ve müşriklerin elinden kurtardığı büyük zaferdir.

Bu zafer gök ehlinin birbirlerine müjdeledikleri, izzet ışıklarının "Cevza" burcunun sırtlarına vurduğu, bunun sebebiyle insanların akın akın Allah'ın dinine girdikleri, yeryüzünün nur ve ışıkla aydınlandığı bir zaferdir.

Mekke'nin Fethi'nin Sebebi

Hudeybiye Antlaşması'nın maddelerinden birinde "Kim Muhammed'le (s.a.) anlaşır ve sözleşirse onun tarafından sayılacağı, kim de Kureyş'le anlaşır ve sözleşirse Kureyş'in tarafından sayılacağı, bu iki taraftan birine katılan kabilenin saflarına katıldığı tarafın bir parçası olarak kabul edileceği, başka kabilelerden bu kabileye karşı yapılacak herhangi bir hücumun aynı zamanda saflarına katıldığı tarafa yapılmış olacağı" ifadesinin yer aldığını belirtmiştik.

Bu maddeye dayanarak Huzaa kabilesi Resûlullah'ın (s.a.), Bekiroğulları da Kureyş'in ahdine girdi. Böylece emniyete kavuşan bu iki kabile arasında cahiliye devrinde düşmanlık vardı. İslâm gelince ve bu barış imzalanıp da her iki tarafta birbirinden emin olunca Bekiroğulları bu fırsatı ganimet bildi. Huzaalılardan eski kinin hesabını görmek istediler.

H. 8. yıl Şaban ayında Bekiroğullarından Nevfel b. Muaviye ed-Dili bir kuvvetle yola çıktı. Bekiroğulları geceleyin Huzaa'ya hücum ettiler. O sırada Huzaalılar "el-Vetir" denilen bir su başındaydılar. Bekiroğulları Huzaalılardan esir aldılar, çarpıştılar. Kureyş de Bekiroğullarına silah yardımında bulundular. Gece karanlığından is-

tifade ederek bazı Kureyş'liler de çarpışmalara katıldı. Nihayet Huzaalıları "Harem" bölgesine kadar kovaladılar.

"Harem" bölgesine vardıklarında Bekiroğulları başlarındaki Nevfel'e:

- "Ya Nevfel! Biz şu anda Harem bölgesine girdik. Allah'tan kork, Allah'tan!" dediler. Nevfel büyük bir iddiada bulunarak:

- "Bugün ilah yok ey Bekiroğulları! İntikamınızı alın. Siz Harem bölgesinde hırsızlık yaparsınız da düşmanınızdan intikamınızı almayacak mısınız?" diye konuştu.

Huzaalılar Mekke'ye girince Bedil b. Varka el-Huzai ile Rafi adındaki kölelerinin evine sığındılar.

Amr b. Salim el-Huzai de yola çıkarak süratle Medine'ye Peygamber Efendimiz'e (s.a.) geldi. Peygamberimiz (s.a.) Mescid-i Nebevî'de ashab-ı kiramla otururken içeri girdi. Durumu ayakta şiirle şöyle anlattı:

"Ya Rabbi! Ben yardım istiyorum Muhammed'den...
O bizim müttefikimizdir, geçmişteki dedeleri de müttefikimizdi.
Siz bizim neslimizdensiniz. Dedeniz Abdimenaf'ın annesi bizdendi.
Orada teslim olduk. Hiçbir münakaşa çıkarmadık
Yardım et, Allah sana hidayet etsin, kuvvetli bir yardımla...
Bırak Allah'ın kullarını, imdat kuvveti olarak gelsinler bize
Aralarında Allah'ın Resûlü var... Ortaya çıktı.
Beyaz... Ay gibi parladı. Yükseklere doğru çıktı.
Yüzünü bir ay tutulması toplasa yüzünü bulutlar kaplar.
Köpüğünü dışarı atıp akan deniz gibi taşar
Şüphesiz Kureyşliler sana verdikleri sözden döndüler.
Kesin, kuvvetli anlaşmalarına aykırı hareket ettiler
"Kudü" da benim için nöbetçi koydular.
Hiç kimseyi çağırmayacağımı zannettiler.
Bizimkiler zayıf... Sayıları da az...
"Vetir" suyu başındaki çadırlarda uyuyorlar
Kardeşlerimizi rüku-secde ederken öldürdüler."

Peygamberimiz (s.a.):

- "Sana yardım edilecek ya Amr b. Salim!" buyurdu. O sırada gökte bir bulut belirdi. Peygamberimiz (s.a.): "Bu bulut Ka'boğullarının zafer haberini getiriyor." buyurdu.

Arkasından Bedil b. Varka el-Huzai de bir grup Huzaalı ile birlikte yola çıkıp Peygamberimiz'e (s.a.) Medine'ye geldiler. Başlarına gelen felaketi anlattılar, Ku-

reyşlilerin Huzaalılara karşı Bekiroğullarına yardımda bulunduklarını bildirdiler. Sonra da Mekke'ye döndüler.

Ebu Süfyan Barışı Yenilemek İçin Medine'ye Geliyor

Şüphesiz Kureyş ve müttefiklerinin yaptığı bu hareket açıkça bir hıyanet ve sebepsiz yere ahdi bozma idi. Bunun için Kureyşliler hıyanet ettiklerini derhal anladılar. Bunun vahim neticelerini hissetmeye başladılar. Hemen bir danışma meclisi kurdular. Reisleri Ebu Süfyan'ın barışı yenilemek için temsilci olarak Medine'ye gönderilmesine karar verdiler.

Peygamberimiz (s.a.) ashabına Kureyş'in bu ihanet sonrasında nasıl davranacağını haber verdi:

- "Öyle zannederim ki Ebu Süfyan akdi teyit etmek ve müddeti uzatmak için buraya gelecek." buyurdu.

Kureyşlilerin kararlaştırdıkları şekilde Ebu Süfyan yola çıktı. Yolda Usfan'da Medine'den Mekke'ye dönmekte olan Bedil b. Varka ile karşılaştı. Ebu Süfyan Bedil'in Resûlullah (s.a.) tarafından geldiğini tahmin ederek:

- "Nereden geliyorsun ya Bedil?" diye sordu. Bedil:

- "Sahil boyunca Huzaa diyarını gezdim. Şimdi de bu vadiyi geziyorum." dedi. Ebu Süfyan:

- "Muhammed'e gitmedin mi?" diye sordu. Bedil:

- "Hayır." diye cevap verdi.

Bedil gidince Ebu Süfyan: "Bu adam Medine'ye gitmişse devesine mutlaka çekirdekli yem vermiştir." dedi. Devenin çöktüğü yere gitti. Deve tezeğinden alıp ufaladı. İçinde çekirdek bulunca: "Yemin ederim ki Bedil Muhammed'in yanından geliyor." dedi.

Ebu Süfyan Medine'ye geldi. Peygamberimiz'in (s.a.) muhtereme zevcesi olan kızı Ümmü Habibe'nin evine gitti. Ebu Süfyan Peygamberimiz'in (s.a.) yatağına oturmak isteyince kızı yatağı dürdü. Ebu Süfyan:

- "Kızım! Bu yatağı mı bana tercih edersin, yoksa beni mi bu yatağa tercih edersin?" dedi. Validemiz Ümmü Habibe:

- "Hayır! O Resûlullah'ın (s.a.) yatağıdır. Sen ise pis bir müşriksin." dedi. Ebu Süfyan:

- "Vallahi! Bizden ayrıldıktan sonra sana kötülük isabet etmiş." dedi.

Bundan sonra Ebu Süfyan Resûlullah'a (s.a.) gidip onunla konuştu. Resûlullah (s.a.) ona hiç cevap vermedi. Sonra Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) gitti. Onunla konuştu. Söylediklerini Peygamberimiz'e (s.a.) anlatmasını istedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.):

- "Ben bunu yapmam." diye cevap verdi.

Ebu Süfyan sonra Hz. Ömer'e gitti. Onunla konuştu. Hz. Ömer (r.a.):

- "Ben mi Resûlullah'a (s.a.) karşı sana şefaat edeceğim? Vallahi imkânım olsa, sizinle çarpışır, cihat ederdim." diye cevap verdi.

Ebu Süfyan bundan sonra Hz. Ali'ye (r.a.) gitti. Hz. Ali'nin (r.a.) yanında Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve onların yanında emekleyen bir çocuk vardı. Ebu Süfyan Hz. Ali'ye (r.a.):

- "Dün sen bizim hısım ve akrabamızdın. Ben sana bir ihtiyaç için geldim. Başkasına gidip boş döndüğüm gibi senden de boş dönmeyeyim." dedi. Hz. Ali:

- "Yazık ya Eba Süfyan! Resûlullah (s.a.) kesin kararını verdi. Bu konuda biz ona bir şey söyleyemeyiz." dedi. Ebu Süfyan Hz. Fatıma'ya dönerken:

- "Sen şu çocuğuna emredebilir misin? İki taraf arasında şefaatçilik yapsın. Böylece ebediyen Arapların efendisi olsun." dedi. Hz. Fatıma:

- "Vallahi benim bu oğlum iki taraf arasında şefaatçi olamaz. Hiç kimse Resûlullah'a (s.a.) karşı şefaatçi olmaz." dedi.

İşte o anda Ebu Süfyan'ın gözlerinde dünya birden karardı. Ebu Süfyan endişe, sıkıntı, ümitsizlik ve çaresizlik içinde Hz. Ali'ye (r.a.):

- "Ya Ebe'l Hasen! Durumun ağırlaştığını görüyorum. Bana ne tavsiye edersin?" dedi. Hz. Ali (r.a.):

- "Vallahi sana faydalı olabilecek bir şey bilmiyorum. Ancak sen Kinaneoğul-larının reisisin. Kalk, müslümanlardan yardım iste. Sonra da memleketine git." dedi. Ebu Süfyan:

- "Bunun bana bir faydası olacağını, bir netice alabileceğimi zanneder misin?" diye sordu Hz. Ali (r.a.):

- "Hayır, vallahi faydası olacağını sanmıyorum. Fakat bundan başka bir tavsiyem de yok." dedi.

Ebu Süfyan Mescid-i Nebevî'ye gitti. Mescitte ayağa kalkarak:

- "Ey insanlar! Ben iki taraf arasını bulmak için geldim." dedi. Sonra da devesine binip Mekke yolunu tuttu.

Mekke'ye gelince Kureyşliler Ebu Süfyan'a:

- "Orada ne oldu? Ne haber getirdin?" dediler. Ebu Süfyan:

- "Muhammed'e (s.a.) gittim. Ona durumu anlattım. Vallahi hiçbir cevap vermedi. Sonra İbn Ebi Kuhafe'ye (Hz. Ebu Bekir'e) gittim. Onda bir hayır bulamadım. Sonra Ömer b. Hattab'a gittim. Onun en şiddetli düşman olduğunu gördüm. Sonra Ali'ye gittim. Onu aralarında en yumuşak sözlü olarak gördüm. Ali'nin bana yaptı-

ğı tavsiyeye uydum. Vallahi, bana faydası olur mu, olmaz mı, bilmiyorum." diye konuştu. Kureyşliler:

- "Sana neyi tavsiye etti?" diye sordular.

- "Bana iki tarafın arasını bulmamı tavsiye etti. Ben de bunu Mescitte ilan ettim." dedi. Kureyşliler:

- "Muhammed bunu kabul etti mi?" diye sordular. Ebu Süfyan:

- "Hayır" diye cevap verdi. Kureyşliler:

- "Yazık sana! Adam seninle eğlenmiş." dediler. Ebu Süfyan:

- "Hayır, vallahi! bundan başka yapacak bir şey bulamadım." dedi.

Savaşa Hazırlık ve Hazırlığın Gizli Tutulması

Taberani'nin rivayetinden anlaşıldığına göre: Peygamberimiz (s.a.) ahdin bozulduğu haberi gelmeden üç gün önce Hz. Aişe'ye henüz hiç kimsenin haberi olmadan yolculuğa çıkmak için hazırlanmasını emretti. Hz. Aişe hazırlanırken Hz. Ebu Bekir geldi. Hz. Aişe'ye:

- "Kızım, ne bu hazırlık?" diye sordu. Hz. Aişe:

- "Vallahi, bilmiyorum." diye cevap verdi. Hz. Ebu Bekir:

- "Şimdi sarı tenlilerle (Romalılarla) savaşma zamanı değildir. Resûlullah (s.a.) nereye gitmek istiyor?" diye sordu. Hz. Aişe:

- "Vallahi, benim hiç bilgim yok." diye cevap verdi.

Üçüncü gün sabahı Amr b. Salim el-Huzai 40 süvariyle birlikte çıkageldi. Durumu şiirle anlattı:

"Ya Rabbi! Ben yardım istiyorum Muhammed'den..." diye söze başladı. Ashab-ı kiram ahdin bozulduğunu anlamışlardı.

Amr'dan sonra Bedil, daha sonra da Ebu Süfyan geldi. Halk haberin doğruluğunu iyice anladı. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) ashabına hazırlanmalarını emretti. Onlara Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi. Peygamberimiz (s.a.): "Allahım! Kureyş'in gözcülerini ve habercilerini alıkoy da Kureyşlileri memleketinde bastıralım." diye dua etti.

Savaş hazırlığını daha fazla gizlemek ve örtmek için H. 8. yıl Ramazan başında Peygamberimiz (s.a.) Ebu Katada b. Rib'i komutasında 8 kişilik bir seriyyeyi Medine'ye 30 berid uzaklıkta Zi-Aseb ve Zi'l-Merve arasında Idam düzlüğüne gönderdi. Böylece bazılarının Peygamberimiz'in (s.a.) bu tarafa geleceğini zannetmesi için, ayrıca Mekke'ye gideceği haberlerini çürütmek için bu seriyyeyi gönderdi.

Bu seriyye vazifesine devam etti. Emredilen yere varınca Peygamberimiz'in (s.a.) Mekke'ye doğru yola çıktığı haberini aldı. Yoluna devam etip Mekke'de Peygamberimiz'e (s.a.) katıldı.[1]

Hatıb b. Ebi Beltea'nın Mektubu

Sahebeden Hatıb b. Ebi Beltea, Kureyşlilere bir mektup yazarak Peygamberimiz'in (s.a.) Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi. Mektubu Kureyşlilere teslim etmek şartıyla ücretle bir kadın tutarak ona teslim etti. Kadın mektubu saçlarının örgüleri içerisine koyarak gizledi. Sonra Mekke'ye doğru yola çıktı.

Hatıb'ın yaptığı bu davranış vahiyle Peygamberimiz'e (s.a.) bildirildi. Peygamberimiz (s.a.) Hz. Ali ile Mikdad'ı görevlendirerek:

Hah bahçesine vardığınız zaman orada yanında Kureyşlilere hitaben yazılmış bir mektup taşıyan bir kadın göreceksiniz." buyurdu.

İki sahabi atlarını hızla sürüp o yerde o kadını gördüler ve bineğinden indirdiler. Kadına:

- "Yanında mektup var mı?" diye sordular. Kadın:

- "Bende mektup yok." diyerek inkâr etti. Bineğini aradılar, bir şey bulamadılar. Hz. Ali (r.a.) kadına:

- "Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah (s.a.) yalan söylemedi, biz de yalan söylemedik, vallahi ya mektubu çıkarırsın, yahut seni soyarız." dedi.

Kadın Hz. Ali'nin (r.a.) ciddiyetini görünce:

- "Yüzünü çevir." dedi. Hz. Ali de yüzünü çevirdi. Kadın saç örgülerini çözdü. İçinden mektubu çıkarttı. Hz. Ali ile arkadaşına mektubu verdi. İki sahabi mektubu alıp Peygamberimiz'e (s.a.) getirdiler. Mektup:

"Hatıb b. Ebi Beltea'dan Kureyşlilere." diye başlıyordu. Mektup da Hatıb Kureyşlilere Resûlullah'ın (s.a.) Mekke üzerine yürüyeceğini haber veriyordu.

Resûlullah (s.a.) Hatıb'ı çağırttı. Hatıb'a:

- "Bu nedir ya Hatıb?" diye sordu. Hatıb:

---

1 Bu seriyye Amir b. Abdat ile karşılaşmış Amir onlara İslâm selamıyla selam vermişti. Ancak seriyyeden Muhallem b. Cüsame aralarındaki bir mesele sebebiyle Amir'i öldürdü. Devesine ve eşyasına elkoydu. Bunun üzerine "Size Allah'ın selamıyla selam verenlere, Mümin değilsin, demeyin." mealindeki ayet nazil oldu. Arkadaşları Muhallem'i alıp Peygamberimiz (s.a.) onun için Allah'tan mağfiret dilesin, diye getirdiler. Muhallem gelince Allahım! Muhallem'i affetme." diye üç defa söyledi. Muhallem katıla katıla ağladı. Bir taraftan gözyaşlarını elbisesinin ucuyla siliyordu. İbn İshar der ki, Muhallem'in kavmi Peygamberimiz (s.a.)'in onradan onun için istiğfar ettiğini iddia etmektedir. (*Zadül-Mead*, II/150; İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/626-626).

- "Ya Resûlallah! Acele karar verme. Ben Allah'a ve Resûlüne iman eden bir müminim. Dinimden dönmedim, dinimi de değiştirmedim, ben Kureyşlilerden bazılarıyla (akrabalık) ilgisi bulunan biriyim. Hiçbir zaman onlardan olmadım. Benim onların arasında ehlim, yakınlarım ve evladım var. Onların arasındaki bu yakınlarımı koruyacak kimsem de yok. Seninle beraber olan muhacirlerin çoğunun orada yakınlarını koruyacak kimseleri var. Benim böyle yakınlarım olmayınca Kureyşlilere yardımda bulunmayı ve bu yolla yakınlarımı korumalarını istedim." dedi. O sırada orada bulunan Hz. Ömer (r.a.):

- "Beni serbest bırak ya Resûlallah! Onun boynunu vurayım. O, Allah ve Resûlüne ihanet etti. Münafık oldu." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "O Bedir savaşında bulundu. Münafık olduğunu nereden biliyorsun ya Ömer, Allah Bedir ehlinin durumuna vakıf olup umulur ki onları affetmiştir. Çünkü Allah "Dilediğinizi işleyin. Ben sizi Affettim." buyurmuştur. dedi.[2]

Bu şekilde Cenab-ı Hak gözcü ve habercilere mani oldu. Müslümanların savaş için hazırlandığını bildiren hiçbir haber Kureyşlilere ulaşmadı.

İslâm Ordusu Mekke'ye Doğru Harekete Geçiyor

H. 8. yıl 20 Ramazan da 10.000 sahabi ile birlikte Peygamberimiz (s.a.) Medine'den çıkıp Mekke'ye doğru hareket etti. Medine'de Ebu Rahm el-Gıfari'yi vekil olarak bıraktı.

Cuhfe'ye gelince yahut henüz Cuhfe'ye gelmeden yolda amcası Abbas b. Abdilmuttalib Peygamberimiz (s.a.)'i karşıladı. Çoluk-çocuğuyla birlikte İslâm'ı kabul edip, muhacir olarak yola çıkmıştı.

Peygamberimiz (s.a.) Ebva'ya varınca amcasının oğlu Ebu Süfyan b. Haris ve halasının oğlu Ubdullah b. Ebu Umeyye ile karşılaştı. Evvelce onlardan gördüğü eziyet ve cefa sebebiyle onlardan yüz çevirdi. Validemiz Ümmü Seleme:

- "Amcanın oğlu ve halanın oğlu sana insanların en kötüleri gibi gelmesin." dedi. Hz. Ali (r.a.) Ebu Süfyan b. Haris'e:

- "Resûlullah'a (s.a.) git. Ona giderken onun yüzüne doğru bak. Ona Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Hz. Yusuf'a söyledikleri gibi söyle. *"Allah'a yemin olsun ki, Allah seni bize üstün kılmıştır. Şüphesiz biz hatalı ve suçlu idik."* (Yusuf, 91.) Çünkü hiçbir kimsenin ondan daha güzel sözlü olduğunu kabul etmez." dedi.

Efendimiz'in (s.a.) amcasının oğlu Ebu Süfyan b. Haris de böyle yaptı. Efendimiz (s.a.) de ona Hz. Yusuf'un kardeşlerine söylediği sözü söyledi:

- "*Bugün size ayıplama yok. Allah sizi bağışlasın. O merhamet edenlerin en merhametlisidir.*" (Yusuf, 92) dedi.

---

[2] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/422-612.

Bunun üzerine Ebu Süfyan b. Haris şiir söyledi. Şiirinden bir kısmı şöyleydi.

Yemin olsun ki ben sancak taşırken
Lat'ın sancağı galip geliyordu, Muhammed'in süvarilerine
Karanlık gecede şaşkın şaşkın yürüyen adam gibiydim.
Şu an benim hidayete erme anımdır, hidayete eriyorum.
Beni, nefsim değil, hidayeti gösteren biri hidayete erdirdi.
Davet etti beni Allah'a, her taraftan kovaladığım adam.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Ebu Süfyan'ın göğsüne vurarak:

- "Beni her taraftan kovalayan sendin." buyurdu.[3]

İslâm Ordusu Merru'z-Zahran'da Konaklıyor

Peygamberimiz (s.a.) ve müslümanlar oruçlu olarak yola devam ettiler. Nihayet Usfan ve Kadid arasında buluna Müdeyd isimli suyun yanına geldiler. Orada Peygamberimiz (s.a.) orucunu açtı. Bütün müslümanlar da oruçlarını açtılar.[4]

Peygamberimiz (s.a.) yola devam ederek Merru'z-Zahran'a (bugünkü adıyla Vadi Fatıma) geldi. Geceleyin oraya yerleştiler. Askerlere ateş yakmalarını emretti. 10.000 ateş yakıldı. Peygamberimiz (s.a.) nöbetçilerin başına Hz. Ömer'i (r.a.) tayin etti.

Ebu Süfyan Resûlullah'ın (s.a.) Huzurunda

Müslümanlar Merru'z-Zahran'da konakladıktan sonra Hz. Abbas Peygamberimiz'in (s.a.) beyaz katırına binip kamptan uzaklaştı.

Bu sırada Kureyşliler korkulu bir beklenti içindeydiler. Ebu Süfyan durumu öğrenmek için yola çıktı. Yanında Hakim b. Hızam ve Bedil b. Varka vardı.

Hz. Abbas:

- "Vallahi ben Resûlullah'ın (s.a.) katırına binip o tarafa doğru gideceğim. Çünkü Ebu Süfyan ve Bedil b. Varka'nın sesini işittim. Onlar Mekke'ye geri dönüyorlardı. Ebu Süfyan: "Bu geceki gibi ne ateş gördüm, ne de asker!" diyordu. Bedil: "Vallahi bunlar Huzaa kabilesidir." dedi. Ebu Süfyan: "Huzaa'nın askeri de ateşleri de bunlardan çok azdır." dedi. Sesini tanımıştım: "Ebu Hanzala mısın?" dedim. Ebu Süfyan sesimi tanımıştı.

---

[3] Bu Ebu Süfyan b. Haris bundan sonra güzel ve tam bir müslüman oldu. Rivayete göre,Müslüman olduktan sonra Peygamberimiz (s.a.)'den haya etmesi sebebiyle başını kaldırıp O'nun yüzüne bakamazdı. Peygamberimiz (s.a.) onu seviyordu. Onu cennetle müjdelemişti. "O'nun Hz. Hamza'nın vekili olmasını umuyorum." buyurdu. Haris ölüm döşeğinde yanındakilere, "Bana ağlamayın, vallahi müslüman olduğumdan beri tek bir hatalı söz söylemedim." demişti. Radiyallahü anhü (İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/162-163).

[4] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/613.

- "Ebu'l-Fadl mısın?" diye cevap verdi.

- "Evet" dedim. Ebu Süfyan:

- "Anam babam sana feda olsun, ne oluyor böyle?" dedi.

- "Bu Resûlullah'ın (s.a.) ashabıyla beraberdir. Vallahi Kureyş'e yazık!" dedim. Ebu Süfyan:

- "Vallahi! Sana karşı zafer elde ederse boynunu vuracaktır. Gel, bu katırın arkasına bin. Seni Resûlullah'a (s.a.) götüreyim. Senin için ondan eman (emniyet sözü) alayım." dedim. Ebu Süfyan arkama bindi. İki arkadaşı ise geri döndüler.

Hz. Abbas (r.a.) devam ediyor:

- "Ebu Süfyan'la birlikte geliyordum. Müslümanların ateşlerinden her ateşin yanına uğradıkça: "Bu kim?" diyorlardı. Resûlullah'ın (s.a.) katırını ve benim de onun üzerinde olduğu görünce: "Bu Resûlullah'ın (s.a.) amcası ve onun katırına binmiş." diyorlardı.

Nihayet Hz. Ömer'in (r.a.) yaktığı ateşin yanından geçiyordum. Hz. Ömer (r.a.) benden sözederek yanındakilere:

- "Bu kim?" dedi ve yerinden kalkıp yanıma geldi. Benim arkamda Ebu Süfyan'ı görünce: "Allah'ın düşmanı Ebu Süfyan mı? Seni sözsüz ahitsiz elime düşüren Allah'a hamd olsun." dedi.

Ömer (r.a.) sonra Resûlullah'a (s.a.) doğru hızla yürümeye başladı. Ben de katırı hızlı sürüp onu geçtim. Katırdan indim. Resûlullah'ın (s.a.) huzuruna girdim. Ömer de onun huzuruna girdi. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Bu, Ebu Süfyan'dır. Bana izin ver, boynunu vurayım." dedi. Ben de:

- "Ya Resûlallah! Onu ben himayeme aldım." dedim. Sonra da Resûlullah'ın (s.a.) yanına oturdum. Ebu Süfyan'ın başından tutarak: "Vallahi! Bu gece benden başka kimse ona dokunamaz." dedim. Ömer (r.a.) üsteleyince: "Ağır ol ya Ömer! Bu akraban Adiyyeoğullarından biri olsaydı böyle konuşmazdın." dedim. Ömer:

- "Ağır ol ya Abbas! Vallahi senin müslüman olman -müslüman olsaydı bile- babam Hattab'ın müslüman olmasından daha çok hoşuma gitti. Buna sebep de senin müslüman olmanın Resûlullah'a (s.a.) babam Hattab'ın müslüman olmasından daha çok hoşuna gitmiş olmasıdır." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ebu Süfyan'ı kaldığın yere götür. Sabah olunca onunla birlikte bana gel." buyurdu. Ayrıldım. Sabah olunca onu Resûlullah'a (s.a.) getirdim. Peygamberimiz (s.a.) Ebu Süfyan'ı görünce:

- "Yazık sana ya Eba Süfyan! Allah'tan başka ilah olmadığını tanıman zamanı daha gelmedi mi?" dedi. Ebu Süfyan:

- "Anam babam sana feda olsun. Sen ne kadar yumuşaksın! İkramı ne kadar seversin! Ne kadar yakınlarına iyiliği seversin! Anladım ki, Allah'tan başka ilah olsaydı bana yardımcı olurdu." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Yazık sana ya Eba Süfyan! Benim Allah'ın Resûlü olduğumu kabul etmen zamanı gelmedi mi?" dedi. Ebu Süfyan:

- "Anam babam sana feda olsun. Sen ne kadar yumuşaksın! İkramı ne kadar seversin! Ne kadar yakınlarına iyiliği seversin! Fakat bu meseleye gelince henüz içimde bir şüphe var." dedi. Ben de:

- "Yazık sana! Müslüman ol. Boynun vurulmadan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet et." dedim. O da müslüman oldu ve kelime-i şahadet getirdi.

Hz. Abbas (r.a.) devam ediyor:

- "Ya Resûlallah! Ebu Süfyan iftihar etmeyi sever. Ona bu hususta bir şey söyle." dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- "Kim Ebu Süfyan'ın evine girerse o emniyettedir, (yani ona dokunulmasın) kim evinin kapısını kaparsa o emniyettedir. Kim Mescid-i Haram'a girerse o emniyettedir." buyurdu.

İslâm Ordusu Merru'z-Zahran'dan Ayrılıp Mekke'ye Geliyor

H. 8. yıl 27 Ramazan Çarşamba günü sabahı Peygamberimiz (s.a.) Merruz-Zahran'dan ayrılıp Mekke'ye doğru hareket etti. Hz. Abbas'a Ebu Süfyan'ı dağın sonundaki vadi boğazında tutmasını, böylece Ebu Süfyan'ın oradan geçecek bütün askerleri görmesini emretti. Hz. Abbas da bu emri yerine getirdi.

Bütün kabileler sancaklarıyla geçtiler. Her Kabile geçtikçe Ebu Süfyan:

- "Ya Abbas! Bunlar kim?" diye soruyor. Hz. Abbas (r.a.) mesela:

- "Süleym kabilesi" diyor Ebu Süfyan:

- "Benim Süleym'le ne ilgim var? Onlara ne zararım oldu?" diyordu.

Sonra bir başka kabile geçiyor, Ebu Süfyan:

- "Ya Abbas! Bunlar kim?" diye soruyor. Hz. Abbas (r.a.):

- "Müzeyne kabilesi" diyor. Ebu Süfyan:

- "Benim Müzeyne ile ne ilgim var? Onlara ne zararım oldu?" diyordu.

Böylece bütün kabileler bitti. Her kabile geçtikçe Hz. Abbas'a kim olduklarını soruyor, Hz. Abbas (r.a.) kim olduklarını söyleyince Ebu Süfyan "Benim falan kabileyle ne ilgim var? Onlara ne zararım oldu?" diyordu.

Nihayet Resûlullah (s.a.) içlerinde olduğu halde Ensar ve Muhacirlerin bulunduğu yeşil birlik geçti. Bunların miğferlerinden sadece gözleri görünüyordu. Ebu Süfyan hayretler içerisinde:

- "Sübhanallah! Bunlar da kim, ya Abbas?" diye sordu. Hz. Abbas:

- "Bu Resûlullah'tır. (s.a.) Yanındakiler de Ensar ve Muhacirlerdir." diye cevap verdi. Ebu Süfyan:

- "Kimsenin bunlara gücü kuvveti yetişmez." dedi. Sonra da: "Ya Ebe'l-Fadl! Yeğeninin mülkü ve hakimiyeti bugün iyice büyüdü." dedi. Hz. Abbas (r.a.):

- "Ya Eba Süfyan! Bu peygamberliktir." diye tashih etti. Ebu Süfyan:

- "O halde evet!" diye tasdik etti.

Ensar'ın sancağı Sa'd b. Ubade'nin elindeydi. Sa'd Ebu Süfyan'ın yanından geçerken:

- "Bugün kan dökme günüdür. Bugün Harem bölgesi helal olacaktır. Bugün Allah Kureyş'i zelil kılacaktır." dedi.

Biraz sonra Peygamberimiz (s.a.) Ebu Süfyan'ın hizasına gelince Ebu Süfyan:

- "Ya Resûlallah! Sa'dın söylediklerini işitmedin mi?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Sa'd ne söyledi?" deyince, Ebu Süfyan:

- "Şöyle şöyle söyledi." dedi.

Bunun üzerine Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf:

- "Ya Resûlallah! Kureyşlilerin hücum etmesinden emin olamayız." dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Bugün Kâbenin tazim edileceği gündür. Bugün Allah'ın Kureyşlileri (İslâm'la) şereflendireceği gündür." buyurdu. Sonra da Sa'd b. Ubade'ye haber göndererek sancağı ondan alarak oğlu Kays b. Sa'd'a verdi. *Bir rivayete göre: Sancağı Zübeyr b. Avvam'a verdi.*

Kureyş İslâm Ordusunun Gelişiyle Baskına Uğruyor

Resûlullah (s.a.) Ebu Süfyan'ın yanından geçerken Hz. Abbas Ebu Süfyan'a dönerek:

- "Kavmine git ve durumu bildir." dedi.

Ebu Süfyan süratle hareket edip Mekke'ye girdi. En yüksek sesiyle:

- "Ey Kureyş Topluluğu! Bu gelen Muhammed'dir. Nefisleriniz sizi aldatmasın. O karşı koyamayacağınız bir kuvvetle üzerine geliyor. Kim Ebu Süfyan'ın evine girerse o emniyettedir." Kureyşliler:

- "Allah seni helâk etsin. Senin evin bize yeter mi?" dediler. Ebu Süfyan:

- "Kim kendi evinin kapısını kapatırsa (evinde durursa) o da emniyettedir. Kim Mescid-i Haram'a girerse o da emniyettedir." dedi.

Halk evlerine ve Mescid-i Harama girip dağıldılar.

Kureyş'in ayak takımı ve çapulcuları ise İkrime b. Ebu Cehl, Safvan b. Ümeyye ve Süheyl b. Amr ile birlikte müslümanlarla çarpışmak için Handeme'de toplandılar.

Aralarında Bekiroğullarından Hammas b. Kays adında bir adam da vardı. Hammas silahını hazırlarken hanımı:

- "Bu silahı niçin hazırlıyorsun?" diye sordu. Hammas:

- "Muhammed ve ashabı için!" diye cevap verdi. Hanımı:

- "Muhammed ve ashabına hiç kimse karşı koyamaz." dedi. Hammas:

- "Vallahi! Ben onlardan bazılarını sana hizmetçi olarak getireceğim." dedi.

İslâm Ordusu Zi-Tuva'da

Peygamberimiz (s.a.) ise orduyla birlikte ilerleyip Zi-Tuva'ya geldi. Allah'ın kendisine ikramda bulunduğu apaçık zaferi (Feth-i Mübin) görünce Allah'a olan tevazuu sebebiyle başını eğiyordu. Hatta sakalı neredeyse devenin semerine dokunacaktı.

Peygamberimiz (s.a.) Zi-Tuva'da orduyu tekrar düzene soktu. Sağ kanada Halid b. Velid'i tayin etti. Bu kanatta Eslem, Süleym, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne ve diğer bazı Arap kabileleri vardı. Halid b. Velid'e Mekke'nin alt tarafından girmesini emretti. Ayrıca:

- "Size karşı Kureyş'ten kim karşı çıkarsa onları biçin. Nihayet Safa'da beni bulursunuz." dedi.

Zübeyr b. Avvam ise sol kanattaydı. Peygamberimiz'in (s.a.) sancağı onun elindeydi. Zübeyr'e Mekke'nin üst tarafından (Küda tarafından) girmesini, sancağı Hacun'a dikmesini, kendisi gelinceye kadar oradan ayrılmamasını emretti.

Ebu Ubeyde ise yaya ve silahsız grubun komutanıydı. Peygamberimiz (s.a.) bunlara vadinin ortasında bulunmalarını Mekke'ye kendisiyle birlikte girmelerini emretti.

İslâm Ordusu Mekke'ye Giriyor

İslâm ordusunun her kolu kendilerine emredilen yoldan yürüdüler Halid b. Velid ve arkadaşları Kureyşlilerden karşı çıkanları vurup öldürdüler. Bu birlikten Kürz b. Cabir el-Fıhri ile Huneys b. Halad b. Rabia şehit oldular. Bu ikisi ordudan ayrı düşerek başka bir yola girmişler neticede Kureyşliler tarafından şehit edilmişlerdi.

Kureyş'in ayak takımıyla Halid b. Velid ve birliği Handeme'de karşılaştılar. Bir müddet çarpıştılar ve müşriklerden 12 kişiyi öldürdüler. Müşrikler mağlup olmuşlar-

dı. Müslümanlarla çarpışmak için silah hazırlayan Hammas b. Kays da mağlup oldu. Kaçıp evine geldi. Hanımına:

- "Kapıyı üzerime kapat." dedi. Hanımı:

- "Hani ne diyordun?" dedi.

Halid b. Velid Mekke'den geçerek Safa tepesinde Peygamberimizle (s.a.) buluştu.

Zübeyr b. Avvam ise ilerleyip Resûlullah'ın (s.a.) sancağını Hacun'a Zafer Mescidi'nin yanına dikti. Peygamberimiz (s.a.) gelinceye kadar da oradan ayrılmadı.

Resûlullah (s.a.) Mescidi Putlardan Temizliyor

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) önünde arkasında ve etrafında Muhacirler ve Ensar olduğu halde Mescid-i Haram'a girdi. Doğruca Hacer-i Esved'e giderek Hacer-i Esved'i öptü. Sonra Beytullah'ı tavaf etti.

Elinde yay vardı. Kâbe'nin etrafında 360 put vardı. Putlara elindeki yayla vurup deviriyordu. Putları düşürürken:

"Hak geldi, batıl zail oldu. Batıl zail olmaya mahkumdur." (İsra, 81.) "*Hak geldi batıl kayboldu gitti. Tekrar gelmez.*" (Sebe, 49.) diyor, putlar yüzüstü yere düşüyordu.

Efendimiz (s.a.) tavafı binek üzerinde yapmıştı. O gün ihramlı da değildi. Sadece tavaf yaptı. Tavafı bitirince Osman b. Talha'yı çağırdı. Ondan Kâbe'nin anahtarını aldı. Kâbe'nin açılmasını emretti. Kâbe'ye girdi. Kâbe'nin içinde Hz. İbrahim (a.s.) ile Hz. İsmail (a.s.)'in kura çektiklerini gösteren resimlerini gördü.

- "Allah müşrikleri helâk etsin... Vallahi bu iki peygamber bir defa olsun kura çekmediler." dedi. Yine Kâbe'nin içinde hurma ağacından yapılmış bir güvercin gördü. Onu kendi eliyle kırdı. Resimlerin kaldırılmasını emretti.

Resûlullah (s.a.) Kâbe'de Namaz Kılıyor

Bundan sonra Peygamberimiz yanına Hz. Ali ve Usame'yi alarak Kâbe'nin kapısını içerden kapattı. Kapının tam karşısındaki duvarın yanına gitti. Duvarla arasında üç zira' kalınca durdu. İki direği soluna bir direği sağına aldı. Arkasında da üç direk kaldı. Beytullah o gün altı direk üzerine bina edilmişti. Orada namaz kıldıktan sonra Kâbe içinde dolaştı. Tekbir getirip Allah'a hamdetti. Sonra kapıyı açtı.

Kureyş saflar halinde Mescid-i Haram'ı doldurmuş Efendimiz (s.a.) ne yapacak diye bekliyorlardı. Efendimiz (s.a.) Kureyşlilere hitaben:

- "Tek olan, ortağı olmayan Allah'tan başka ilah yoktur. Allah verdiği vaadini yerine getirdi. Kuluna zafer ihsan etti. O tek olarak bütün grupları mağlup etti. Dikkat edin. Her mal ve kan davası şu iki ayağımın altındadır. Ancak Beytullah'a hizmet

etme ve hacılara su vermek tasvip ettiğimiz davranışlardır. Dikkat edin. Hataen –kırbaç ve değnekle– adam öldürmenin cezası diyettir. Bu da kırkı hamile, yüz devedir."

"Ey Kureyş topluluğu! Şüphesiz Allah sizden cahiliye ve cahiliyette babalara gösterilen yersiz tazimi kaldırmıştır. Bütün insanlar Adem'dendir. Adem de topraktandır."

Sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:

"*Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden (Hz. Adem'le Havva'dan) yarattık. Sizi birbirinizle tanışasınız diye milletlere kabilelere ayırdık. Şüphesiz sizin en üstününüz Allah'tan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah alîm'dir (her şeyi en iyi bilicidir), habir'dir (her şeyden haberdardır.)*" (Hucurat, 13.)

Efendimiz (s.a.) söze devam ederek: "Ey Kureyş topluluğu! Size ne yapacağımı zannediyorsunuz?" dedi. Kureyşliler:

- "Hayır bekleriz. Sen değerli bir kardeşimizin oğlu, değerli bir kardeşsin." dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Ben size Hz. Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi derim: "Bugün size ayıplama yok." Gidin, hepiniz serbestsiniz."

Kabe Anahtarı Yine Sahiplerine Veriliyor

Bundan sonra Efendimiz (s.a.) Mescid-i Haram'da oturdu. Hz. Ali (r.a.) elinde Kâbe'nin anahtarı olduğu halde geldi. Efendimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Kâbe'ye hizmet ile, hacılara ücretsiz su dağıtma işini bize ver. Allah sana rahmetiyle muamele etsin." dedi. Bir rivayete göre, bu sözü söyleyen Hz. Abbas idi. Efendimiz (s.a.):

- "Osman b. Talha nerede?" diye sordu. Osman b. Talha çağırıldı. Efendimiz (s.a.) ona: "Anahtarını al ya Osman! Bugün iyilik ve vefakarlık günüdür." dedi. İbn Sa'd'ın *Tabakat*'ında ifade şöyledir: "Efendimiz (s.a.) anahtarı Osman b. Talha'ya verince: "Bu anahtarı ebediyen senin olmak üzere al. Bunu sizden ancak zalimler çekip alır. Ya Osman! Allah sizi Beytullah'a emin olarak seçti. Bu Beytullah vesilesiyle size meşru olarak gelen ikramlardan yiyin."

Bilal Kâbe Üzerinde Ezan Okuyor

Namaz vakti gelince Peygamberimiz (s.a.) Bilal'e Kâbe'nın üzerine çıkıp ezan okumasını emretti. O sırada Ebu Süfyan b. Harb, İtab b. Esid, Haris b. Hişam Mescid-i Haram'da oturuyorlardı. İtab b. Esid:

- "Allah bu ezanı babam Esid'e duyurmamakla ikramda bulunmuş; duysaydı mutlaka Peygamberi kızdıracak bir şey söylerdi." dedi. Haris b. Hişam:

- "Vallahi, hak peygamber olduğunu bilsem ona uyardım." dedi. Ebu Süfyan b. Harb ise:

- "Vallahi ben bir şey söylemiyorum. Eğer konuşursam şu çakıl taşları söyleyeceğim sözleri ona haber verir." dedi.

O sırada yanlarına Resûlullah (s.a.) geldi ve:

- "Ne söylediğinizi biliyorum." dedi ve onların söylediklerini tekrarladı.

Haris b. Itab:

- "Senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ederiz. Vallahi bu söylediklerimizi bizden başka kimse bilmiyordu ki sana haber verdi diyelim." dediler.

Zafer veya Şükür Namazı

O gün Resûlullah (s.a.) Ümmü Hani bt. Ebi Talib'in evine geldi. Boy abdesti aldıktan sonra sekiz rekat namaz kıldı. Vakit kuşluk vaktiydi. Bazıları onun kuşluk namazı kıldıklarını zannetmişlerdi. Aslanda bu namaz "zafer namazı" idi.

Ümmü Hani iki yakın akrabası için eman istedi. Resûlullah (s.a.):

- "Senin eman verdiğine biz de eman verdik." buyurdu. Ümmü Hani'nin kardeşi Ali bu iki kişiyi öldürmek istiyordu. Ümmü Hani bunları evine alıp kapıyı kapattı.

Büyük Mücrimlerden Bazılarının Kanının Heder Edilmesi

O gün Peygamberimiz (s.a.) Kureyş mücrimlerinden dokuz kişinin kanının helâl olduğunu, Kâbe örtüsü altında bulunsalar bile öldürülmelerini emretti. Bunlar şu kimselerdi:

1. *Abdüluzza b. Hatal*: Kâbe'nin örtüsüne sarılmış halde bulundu. Sahabeden biri Peygamberimiz'e (s.a.) gelip bu durumu haber verdi Peygamberimiz (s.a.): "Onu öldür." deyince o da onu öldürdü.

2. *Abdullah b. Ebi Serh*: Hz. Osman onu alıp Peygamberimiz'e (s.a.) getirdi. Ona şefaatçilik etti. Peygamberimiz (s.a.) onu kabul etti. Abdullah b. Ebi Serh daha önce de müslüman olup hicret etmiş fakat irtidat edip Mekke'ye dönmüştü.

3. *İkrime b. Ebi Cehl*: Yemene kaçtı. Hanımı onun için eman istedi. Peygamberimiz (s.a.) ona eman verdi. Hanımı, kocası İkrime'yi aradı İkrime hanımıyla beraber dönüp müslüman oldu. Güzel ve İslâmî bir hayat sürdü.

4. *Mukayyes b. Sabbabe*: Bunu Nümeyle b. Abdillah öldürdü. Mukayyes daha önce müslüman olmuş sonra Ensar'dan bir adama hücum edip onu öldürmüştü. Sonra da irtidat edip müşriklere katılmıştı.

5. *Haris b. Nüfeyl b. Vehb*: Peygamberimiz (s.a.)' Mekke'de çok eziyet eden birisiydi. Haris'i Hz. Ali öldürdü.

6. *Hebar b. Esved*: Peygamberimiz'in (s.a.) kızı Hz. Zeyneb hicret ederken Hebar b. Esved, onunla karşılaşmış ve kendisini kovalaması sonucu bir kaya üzerine düşüp karnındaki çocuğu düşürmüştü. Hebar, Mekke'nin Fethi günü kaçmış, fakat daha sonra müslüman olmuştu.

7, 8. *Abdüluzza b. Hatal'ın iki cariyesi*: Bunlar Peygamberimiz'i (s.a.) hicveden şarkılar söylüyordu. Bu iki cariyeden biri öldürüldü. Diğeri için eman istediler. O da müslüman oldu.

9. *Sare adlı cariye*: Abdülmuttaliboğullarından birinin cariyesi idi. Hatıb b. Ebi Beltea'nın mektubunu taşıyan kadın idi. Sare için de eman istediler. Sare de müslüman oldu.

İbn Hacer der ki: "Ebu Ma'şer, bu kişiler arasında Haris. b. Talatıl el-Huzai'ye de saymıştır. Haris'i Hz. Ali öldürmüştü. Hakim de bunlar arasında Ka'b b. Züheyr'i zikretmiştir. Ka'b'ın kıssası meşhurdur. Ka'b bundan sonra gelip müslüman olmuş ve Efendimiz'i (s.a.) meşhur kasidesiyle methetmiştir. Hakim ayrıca bunlar arasında Hz. Hamza'yı öldüren Vahşi b. Harb'i ve Ebu Süfyan'ın hanımı Hind b. Utbe'ye de zikretmiştir. Vahşi ve Hind İslâm'ı kabul ettiler. Ayrıca Abdul-Uzza b. Hatal'ın cariyesi Emeb ile Ümmü Sa'd da İbn İshak'ın rivayetine göre öldürülmüştü Böylece sayı 8 erkek ve 6 kadın olmak üzere 14 kişiye ulaşmaktadır. Emeb ve Ümmü Sa'd'ın (yukarıda adı geçen) iki cariye olmaları da muhtemeldir. İsimlerinde yahut künye ve lakaplarında ihtilaf edilmiştir.[5]

Şahvan b. Ümeyye ile Füdale b. Umeyr'in Müslüman Oluşu

Safvan kanı heder edilenler arasında değildi. Ancak Kureyş'in ileri gelen büyüklerinden biri olması itibariyle öldürüleceğinden korkmuş ve kaçmıştı.

Umeyr b. Vehb el-Cümahi, Safvan için Peygamberimiz'den (s.a.) eman istemiş, Peygamberimiz (s.a.) de ona eman vermiş ve Mekke'ye girerken başında bulunan sarığı ona vermişti. Safvan Cidde'den Yemen'e gitmek üzere sandala binerken Umeyr ona yetişmiş ve geri döndürmüştü. Safvan, Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Bana iki ay müddet ver." dedi Peygamberimiz (s.a.):

- "Sen dört ay muhayyersin." buyurdu.

Sonra Safvan müslüman oldu. Hanımı ise kendisinden önce müslüman olmuştu. Efendimiz (s.a.) onların ilk nikahlarını aynen kabul etmiş, tekrar nikah kıymamıştı.

Füdale b. Umeyr cüretli bir adamdı. Peygamberimiz (s.a.)'i Kâbe'yi tavaf ederken öldürmek niyetiyle gelmiş, Peygamberimiz (s.a.) kalbindeki niyeti kendisine söyleyince müslüman olmuştu.

---

5 İbn Hacer'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VIII/11-12.

Peygamberimiz'in (s.a.) Fethin İkinci Günü Hutbesi

Ertesi gün Peygamberimiz (s.a.) cemaat arasında ayağa kalkarak hutbe irad etti. Allah'a hamd ve sena ettikten, Allah'ı lâyık olduğu şekilde tazim ettikten sonra şöyle konuştu:

- "Ey insanlar! Şüphesiz Allah yeri ve gökleri yarattığı günde Mekke'yi haram belde kıldı. Mekke kıyamete kadar muhteremdir. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kişiye burada kan dökmek veya (kendiliğinden yetişen) ağaçları kesmek helal değildir. Eğer kim Allah Resûlü'nün burada çarpışmasıyla kendisine izin bulacak olursa ona: "Allah, Resûlü'ne izin verdi. Size izin vermedi." deyin. Bana da ancak sadece bir günde bir saat çarpışmak helal kılındı. Bugün Mekke'nin muhterem oluşu (haram belde oluşu) dünkü gibi iade edildi. Burada bulunan bulunmayana bildirsin."

Bir rivayette: "Mekke'nin dikeni koparılmaz. Avı kovalanmaz. Orada bulunan mal alınmaz. O malın sahibini bulmak için ilan edilir. Onun otu koparılmaz." buyurdu. Hz. Abbas:

- "Ya Resûlallah! İzhir otunu hariç tutsan. Çünkü o ot evler için kullanılıyor." Peygamberimiz (s.a.):

- "İzhir otu hariç!" buyurdu.

Huzaalılar o gün cahiliye devrinde öldürülen bir arkadaşlarının kanı için Leysoğullarından birini öldürmüştü. Peygamberimiz (s.a.) bu konuda:

- "Ey Huzaa topluluğu! Elinizi adam öldürmekten çekin. Faydası olsaydı adam öldürme çoğalırdı. Siz bir adam öldürdünüz. Kim ben burada durduktan sonra bir adam öldürürse maktulün ailesi iki şeyden birini tercih eder. Dilerlerse katilin kanını (kısas yapılmasını) talep ederler. Dilerlerse (makul bir) diyet ödenmesini isterler."

Bir rivayette ise: Yemen halkından Ebu Şah denilen bir adam ayağa kalkarak:

- "Benim için yazı yaz, ya Resûlallah!" dedi. Peygamberimiz (s.a.) Ebu Şah'a (hadislerden) yazın." buyurdu.[6]

Ensar Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'de Kalmasından Korkuyor

Peygamberimiz (s.a.) beldesi, vatanı ve doğduğu yer olan Mekke'yi fethedip zafer tamamlanınca Peygamberimiz'in (s.a.) Safa'da ellerini kaldırıp dua etmesi esnasında Ensar kendi aralarında:

---

6 Bu rivayetler için bkz. *Sahîhu'l-Buhârî,* I/122, 216, 247, 328, 329, II/615-617; *Sahîhu'l-Müslim,* I/437-438; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* II/415-416; Ebu Davud, I/276.

- "Ne dersiniz, Resûlullah'a (s.a.) kendi beldesini ve vatanını fethetmeyi Allah nasip edince, bizi bırakıp burada kalır mı?" şeklinde konuşuyordu.

Efendimiz (s.a.) duasını bitirince:

- "Ne konuştunuz?" diye sordu. Ensar:

- "Bir şey yok, ya Resûlallah! dediler. Peygamberimiz (s.a.) tekrar tekrar sorunca söylediklerini naklettiler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- "Allah korusun! Yaşayacağım yer sizin yaşayacağınız yerdir. Öleceğim yer sizin öleceğiniz yerdir." buyurdu.

Biat Alınması

Allah, Resûlü'ne ve müminlere Mekke'nin Fethi'ni nasip edince Mekke halkı gerçeği iyice anladılar, İslâm'dan başka kurtuluş yolu olmadığını öğrendiler, İslâm'a boyun eğdiler. Biat için toplandılar.

Resûlallah (s.a.) Safa tepesi üzerine oturup halkla biat etmeye başladı. Hz. Ömer onun alt tarafındaydı. Halktan söz alıyor ve kabul edip güçleri yettiği kadar itaat etme üzerine halkla biat ediyordu.

Medarik'te şöyle bir rivayet de bulunmaktadır. Peygamberimiz (s.a.) erkeklerin biatını kabul ettikten sonra kadınlardan da (ellerini tutmadan) Safa tepesinde biat alıyordu. Hz. Ömer yine alt tarafında oturuyordu. Kadınlardan İslâm üzerine biat alıyor, bunu başkalarına da tebliğ etmelerini emrediyordu.

O sırada Ebu Süfyan'ın hanımı Hind b. Utbe geldi. Hz. Hamza'ya yaptığı hareketlerden dolayı Peygamberimiz'in (s.a.) kendisini tanımasından korkarak çekine çekine yürüyordu.

Peygamberimiz (s.a.):

- "Size Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamanız üzerine biat ediyorum." buyurdu. Hz. Ömer de kadınlarla Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamaları üzerine biat etti.

Peygamberimiz (s.a.):

- "Ve hırsızlık yapmamanız üzerine biat ediyorum." dedi. Hind:

- "Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Yan ben onun malından bazı şeyleri alsam?" diye sordu. Ebu Süfyan da oradaydı. Hanımına:

- "Alırsan o sana helal olsun." dedi. Peygamberimiz (s.a.) tebessüm etti, böylece Hind'i tanıdı. Ona:

- "Yâ, sen Hind'sin öyle mi?" dedi. Hind:

- "Evet... Geçmişte olanları affet ey Allah'ın Peygamberi! Allah da seni affetsin." dedi Peygamberimiz (s.a.):

- "...Zina etmemeleri..." diye devam etti. Hind:

- "Hür kadın da zina eder mi?" dedi Peygamberimiz (s.a.):

- "... Çocuklarını öldürmemeleri..." dedi. Hind:

- "Biz çocuklarımızı küçükken terbiye ettik. Büyüyünce siz de onları öldürdünüz. Siz ve onlar daha iyi biliyorsunuz." dedi. Hind'in oğlu Hanzala b. Ebu Süfyan Bedir'de öldürülmüştü Hind'in bu sözü üzerine Hz. Ömer katılasıya güldü. Peygamberimiz (s.a.) de tebessüm etti. Peygamberimiz (s.a.):

- "...İftira etmemeleri" dedi. Hind:

- "Vallahi iftira çirkin bir şeydir. Sen bize doğru yolu ve güzel ahlâkı emrediyorsun." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Meşru olan şeylerde isyan etmemeleri üzerine biat ediyorum." dedi. Hind:

- "Vallahi! İçimizde sana isyan etme duygusu olduğu halde bu meclise gelmedik." dedi.

Hind evine döndüğünde putunu kırmaya başladı. Putuna:

- "Biz senin yüzünden aldanmıştık." diyordu.[7]

Peygamberimiz'in (s.a.) Mekke'de İkameti ve Yaptığı İşler

Peygamberimiz'in (s.a.) insanları hidayet yoluna ve takvaya irşat etmekle meşgul olarak Mekke'de on dokuz gün kaldı.

Bu müddet zarfında Ebu Said el-Huzai'ye Harem direklerinin yenilenmesini emretti. İslâm'a davet için seriyyeler çıkardı. Mekke civarındaki bütün putların kırılmasını emretti. Bütün putlar kırıldı. Mekke'de Resûlullah'ın (s.a.) münadisi:

- "Kim Allah'a ve Ahiret gününe iman ediyorsa evinde put bırakmasın, kırsın." diye duyuru yaptı.

Bazı Seriyye ve Askeri Birlikler

1. Resûlullah (s.a.) fetihten sonra Halid b. Velid'i H. 8. yıl 25 Ramazan'da Uzza putunu yıkmak için gönderdi. Uzza putu Nahle'de idi. Bu put Kureyş ve bütün Kinaneoğullarına ait olup en büyü idi. Bu puta hizmet edenler Şeybanoğullarıydı.

Halid b. Velid 30 süvariyle gidip bu putu kırdı. Halid b. Velid Mekke'ye dönünce Peygamberimiz (s.a.) ona:

- "Putu kırınca hiçbir şey gördün mü?" diye sordu. Halid:

- "Hayır." deyince Peygamberimiz (s.a.):

---

7 bkz. Nesefi, *Medarikü't-Tenzil*, Mümtehine, 12. ayet tefsiri.

- "Sen putu tamamen yıkmamışsın." dedi. Halid'i geri çevirip putu tamamen yıktırdı. Halid geri dönerken kızgındı, kılıcını kınından çıkarmıştı. Karşısına saçları dağınık ve çıplak siyah bir kadın çıktı. Onu gören putun hizmetçileri bağırmaya başladılar. Halid ona vurdu ve iki parçaya böldü. Sonra da dönüp bu durumu Peygamberimiz'e (s.a.) haber verdi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet, bu kadın Uzza idi. Artık ebediyen memleketinizde kendisine tapılmasından ümidini kesti." buyurdu.

2. Sonra aynı ay içerisinde Suva putunu yıkmak için Amr b. As'ı gönderdi. Bu put Mekke'ye 3 mil mesafedeki Ruhat'ta Hüzeyl kabilesine ait bir puttu.

Amr oraya varınca putun hizmetçisi:

- "Ne istiyorsun?" diye sordu. Amr:

- "Allah'ın Resûlü (s.a.) bana, onu yıkmamı emretti." dedi. Hizmetçi:

- "Buna gücün yetmez." dedi. Amr:

- "Niçin?" diye sordu. Hizmetçi:

- "Sana mani olur." dedi. Amr:

- "Halâ sen batıl üzerine misin? Yazık... O hiç işitir veya görür mü?" dedi. Sonra da yaklaşıp putu kırdı. Arkadaşlarına da putu tamamen yıkmalarını emretti. Amr hizmetçiye:

- "Nasıl gördün bu durumu?" dedi. Hizmetçi:

- "Allah'a teslim oldum." dedi.

3. Yine aynı ayda Sa'd b. Zeyt el-Eşheli'yi 20 süvariyle Kadid yakınlarında Müşellel'de bulunan Menat'ı yıkmak üzere gönderdi. Bu put Evs, Hazrec, Gassan ve diğer bazı kabilelere ait bir puttu.

Sa'd oraya varınca putun hizmetçisi:

- "Ne istiyorsun?" dedi. Sa'd:

- "Menat'ı yıkmayı!" diye cevap verdi. Hizmetçi:

- "Sen mi bu işi yapacaksın?" dedi.

Sa'd puta yaklaştı. Karşısına saçları dağınık, yazık yazık diye bağırarak, göğsüne vuran çıplak siyah bir kadın çıktı. Hizmetçi bu kadına:

- "Ya Menat! Önünde sana isyan eden bazıları var." dedi. Sa'd kadına vurup öldürdü. Sonra da puta döndü. Kırıp yıktı. Putun hazinesinde bir şey bulamadılar.

4. Halid b. Velid Uzza putunu yıkıp dönünce Efendimiz (s.a.) onu Şevval ayında, savaşmak için değil İslâm'a davet etmek için Cüzeymeoğullarına gönderdi.

Halid b. Velid Ensar, Muhacirler ve Süleymoğullarından meydana gelen 300 kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Cüzeyme kabilesine varınca onları İslâm'a davet etti. Cüzeymeliler gönüllüce ve açıkça İslâm'ı kabul ettik demediler, bunun yerine:

- "Dinimizden döndük, dinimizden döndük." dediler. Halid onları öldürmeye ve esir etmeye başladı. Yanındaki her askere bir esir verdi. Daha sonra herkesin kendi esirini öldürmesini emretti. Abdullah b. Ömer ve arkadaşları bunu kabul etmediler. Peygamberimiz'e (s.a.) gelince durumu anlattılar. Peygamberimiz (s.a.) ellerini açarak iki defa:

- "Allahım! Halid'in yaptığından sana iltica ediyorum." dedi.[8]

Ensar ve Muhacirler esirlerini öldürmemiş, Süleymoğulları ise esirlerini öldürmüşlerdi.

Halid'le Abdurrahman b. Avf arasında bu hususta bir tartışma ve mücadele geçmişti. Bu durum Peygamberimiz'e (s.a.) ulaşınca:

- "Ağır ol ya Halid! Ashabımı bırak. Vallahi Uhud altın olsa da onu Allah yolunda sarf etsen benim ashabımdan bir adamın sabah veya akşam cihat için yola çıkması karşılığında elde ettiği sevaba ulaşamazsın." buyurdu.[9]

İşte Mekke'nin Fethi böyle gerçekleşmişti. Bu zafer tevhit mücadelesinde kesin bir dönüm noktası idi. Bu zafer putperestliği yok eden, Arap yarımadasının bütün köşelerinde ona hayat hakkı tanımayan, büyük bir zafer idi.

Bütün kabileler müslümanlarla putperestler arasında süregelen bu çatışma ve mücadelenin neler doğuracağını bekliyorlardı. Bu kabileler Harem-i Şerife hak yol üzerinde olanlardan başka kimsenin hakim olamayacağını gayet iyi biliyorlardı. Yarım asır önce "Fil Ashabı"nın Beytullah'a kastettikleri, neticede helâk oldukları ve "yenik buğdaylar" haline geldikleri vakit sahip oldukları bu kesin inanç, bir kat daha kuvvetlenmişti.

Hudeybiye Barışı bu büyük fethin başlangıcı ve hazırlığı idi. İnsanlar bu zafer sayesinde emniyete kavuşmuş, birbirleriyle görüşmüş, İslâm hakkında fikir alışverişi ve karşılıklı münazaralar yapılmıştı. Bu zaferle Mekke'de gizlenen müslümanlar dinlerini açıktan ilan etmeye İslâm'a davet etmeye, İslâm üzerine serbestçe görüşmeler yapmaya başlamışlardı. Bu zafer sebebiyle pek çok insan İslâm'a girmiş, hatta önceki gazvelerde 3000 kişiyi aşmayan İslâm ordusunun sayısı artmış ve bu gazvede 10.000 kişiyi bulmuştu.

---

8 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/450, II/622.

9 Bu gazve hakkındaki tafsilatı şu kaynaklardan naklettik, İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/389-437; İbn Haceri'l-Askalânî, Fethu'l-Bari, VIII/3-27; İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, II/160-168; *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Cihad, K. el-Menasik, II/612-615-622; *Sahîhu'l-Müslim*, I/437-439, II/102-103-130; Abdullah en-Necdî, *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, s. 322-351.

Bu son gazve insanları uyandırmış, insanlarla İslâm arasında engel olan son perdeyi de kaldırmıştı. Bu zafer sayesinde müslümanlar Arap yarımadasında, bütün siyasî ve dinî sahaya bütünüyle hakim olmuşlardı. Böylece dinî liderlik ve dünyevi reislik müslümanlara geçmişti.

Hudeybiye Barışı'ndan sonra müslümanların lehine gelişen durum, bu "Feth-i Mübin" (apaçık zafer) ile tamamlandı. Bundan sonra tamamen müslümanların lehine yeni bir aşama başlamış oldu. Arap kabileleri için Resûlullah'a (s.a.) grup grup, akın akın gelip İslâm'a boyun eğmekten ve bu daveti bütün dünyaya taşımaktan başka yol görünmüyordu. Arap kabileleri bu yüzden gelecek iki sene içerisinde bu hareket için hazırlıklarını tamamladılar.

2. İSLÂM DAVETİNİN ÜÇÜNCÜ MERHALESİ

Bu merhale Peygamberimiz'in (s.a.) hayatının üçüncü ve son merhalesiydi. Bu merhale 20 küsur sene zarfında yaşadığı uzun bir cihat, yorgunluk, endişe, fitne, sarsıntı, çarpışma ve kanlı harplerden sonra İslâmî davetin verdiği sonuçların alındığı aşamadır.

Mekke'nin Fethi müslümanların bu senelerde elde ettikleri en önemli kazançtı. Zafer sebebiyle tarihin akışı değişmişti.

Bu zafer, geçen zamanla bundan sonraki zaman dilimi arasını ayıran bir sınırdı. Çünkü Kureyşliler Arap kabilelerinin nazarında dinin koruyucuları ve yardımcılarıydı, diğer Araplar da bu konuda onlara tabi idi.

Bu merhaleyi iki safhaya ayırmamız mümkündür:

1. Cihat ve savaş safhası.

2. Kabilelerin ve halkların İslâm'a ısındırılmaları ve gönül vermeleri safhası.

Bu iki safha bu merhalede nöbetleşe yer değiştiren, birbiriyle iç içe iki safhadır. Ancak biz bu iki safhadan her birini ayrı ayrı zikredeceğiz.

3. HUNEYN GAZVESİ

Mekke'nin Fethi Arapların beklemedikleri bir anda gerçekleşmiş, komşu kabileler bu durum karşısında donakalmışlardı.

Bu sebeple bazı gururlu, kuvvetli, taşkın kabileler dışında boyun eğmeyen kabile kalmamıştı. Bu muhalif kabilelerin başında Hevazin ve Sakif kabileleri vardı. Bunlara Nasr, Cüşüm, Sa'd b. Bekr, Hilaloğullarından Nas kabilesi de katıldı. Bunların hepsi Kays b. Aylan neslindendi. Bu kabileler bu zafere boyun eğmeyi bir izzet-i nefis ve gurur meselesi kabul ettiler. Bunlar Malik b. Avf en-Nasri'nin huzurunda toplanıp müslümanlarla savaş yapma kararı aldılar.

Genel komutan Malik b. Avf müslümanlarla savaş içni oybirliğiyle karar alınınca halkı mallarıyla, hanımlarıyla ve çocuklarıyla beraber yola çıkardı. Evsat'a gelinceye kadar yola devam etti. Evtas vadisi Huneyn vadisinden ayrı bir vadidir. Huneyn ise Zü'l-Mecaz yakınında bir vadidir. Mekke ile Huneyn vadisi arasında Arafat tarafında 10 küsur mil mesafe vardır.[10]

Tecrübeli İhtiyar, Komutanın Görüşünü Hatalı Buluyor

Malik b. Avf, Evtas'ta konakladığı zaman halk onun huzurunda toplandı. Aralarında Dureyd b. Samme de vardı. Dureyd yaşlı bir adamdı ve savaş konusundaki görüşleri ve bilgisi vardı. Tecrübeli ve cesurdu.

Dureyd:

- "Siz şu anda hangi vadidesiniz?" diye sordu:

- "Evtas vadisindeyiz." dediler Dureyd:

- "Ne oluyor böyle, develerin seslerini, merkeplerini anırmasını, çocukların ağlamasını, kuzuların melemesini duyuyorum." dedi. Askerler:

- "Malik b. Avf askerlerle birlikte hanımlarını, mallarını ve çocuklarını da yola çıkardı." dediler.

Dureyd, Malik'i çağırıp bunun sebebini sordu. Malik:

- "Her adamın arkasında ailesi ve malının olmasını ve onun da bunları müdafaa etmek için aşkla şevkle çarpışmasını arzu ettim." dedi. Dureyd:

- "Koyun çobanısın vallahi, mağlup askeri hiçbir şey geri çevirebilir mi? Bu savaşı ancak kılıcı ve mızrağı olan adamla kazanabilirsiniz. Ama savaş senin aleyhine olursa ailenle ve malınla birlikte rezil olursun." dedi. Dureyd bazı kabile ve reislerine sorduktan sonra da: "Ya Malik! Onların memleketlerine ve kabilelerine gönder. Sonra da düşmanını at sırtında karşıla. Eğer savaş senin lehine olursa geridekiler sana katılır. Aleyhine olursa aileni ve malını kaybetmeden seninle buluşurlar." dedi. Fakat genç komutan Malik, Dureyd'in bu talebini şu sözleriyle reddetti:

- "Vallahi bunu yapmam. Sen yaşlandın, aklın da yaşlandı. Vallahi ya Hevazin bana itaat eder, yahut beni sırtından atıncaya kadar şu kılıcıma dayanırım." dedi. Bu savaşta Dureyd'in adının geçmesi yahut görüşünün kabul edilmesi Malik'in hoşuna gitmedi. Malik'in askerleri:

- "Biz sana itaat ettik." dediler. Dureyd:

- "Keşke bu günü ben görmemiş olsaydım." dedi.

---

[10] İbn Hacerü'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VIII/27, 43.

Düşmanın Keşif Devriyeleri

Malik'in müslümanlar hakkında keşif yapmak için çıkardığı gözcüler ayaklarının bağları çözülmüş perişan bir halde geldiler. Malik:

- "Yazık size? Ne oldu böyle?" diye sordu. Gözcüler:

- "Kır atlar üzerinde bembeyaz adamlar gördük. Vallahi elimiz ayağımız tutmaz oldu. Gördüğün hale geldik." dediler.

Düşmanın harekete geçtiğini bildiren haberler Peygamberimiz'e (s.a.) ulaştı. Peygamberimiz (s.a.) Ebu Hadrad el-Eslemi'yi göndererek ona düşman içine girmesini, orada bir müddet kalıp bütün bilgileri toplamasını, sonra da kendisine haber getirmesini emretti. Ebu Hadrad da bu emri yerine getirdi.

Resûlullah (s.a.) Mekke'den Huneyn'e Gidiyor

H. 8. yol 6. Şevval Cumartesi günü Resûlullah (s.a.) Mekke'den ayrıldı. O gün Mekke'de geçirdiği 19. günü idi. On iki bin kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Bunlardan on bini Mekke fethinde bulunanlar, iki bin kişi de Mekkelilerden olup, çoğu yeni müslüman olmuş kişilerdi.

Peygamberimiz (s.a.) Safvan b. Ümeyye'den teçhizatıyla birlikte 100 zırh kiralamıştı. Mekke'ye vali olarak Itab b. Esid'i bırakmıştı.

Akşam olunca bir süvari gelip:

- "Ben şu tepe çıktım. Hevazin kabilesinin kadınlarıyla, develeriyle, koyunlarıyla toptan vadiyi doldurduğunu gördüm." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Bunlar inşallah yarın müslümanların ganimeti olacak." buyurdu. O gece nöbetçi Enes b. Mersed el-Ganevi idi.

Huneyn'e giderlerken yolda "Zatü Envat" adı verilen büyük yeşil bir sedir ağacı gördüler. Araplar bu ağaca silahlarını asarlar, onun altında kurban keserler, ibadet yaparlardı. Ordunun içinden bazıları Peygamberimiz'e (s.a):

- "Onların Zatü Envat ağacı olduğu gibi bize de bir Zatü Envat ağacı tespit et." dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Allahüekber! Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki siz de Hz. Musa kavminin Hz. Musa'ya: "Onların ilahları olduğu gibi bize de bir ilah yap." dediği gibi diyorsunuz. Musa da onlara: "Şüphesiz siz bilgisiz bir kavimsiniz." demişti. Bunlar batıl adetlerdir. Siz de sizden öncekilerin yoluna tabi oluyorsunuz."

Bazıları ordunun çokluğuna bakarak:

- "Bugün asla mağlup olmayız." demişler, bu da Efendimiz'in (s.a.) hoşuna gitmemişti.

İslâm Ordusu ve Düşman Okçuları

İslâm ordusu 10 Şevval Salı gecesi Huneyn'e vardı. Ancak Malik b. Avf İslâm ordusunu geçmiş, onlardan önce geceleyin ordusunu bu vadiye sokmuştu. Yollara ve girintilere, dağ geçitlerine, siper ve boğazlara gizli kuvvetler yerleştirmişti. Bu askerlere vadiye girer girmez müslümanları ok yağmuruna tutmalarını, sonra da bir anda hep birlikte hücum etmelerini emretmişti.

Seher vakti Peygamberimiz (s.a.) ordusunu hazırlamış, sancak ve bayrakları vermiş, orduyu gruplara birliklere ayırmıştı. Sabah karanlığında müslümanlar Huneyn vadisine gelmişler, bu vadinin boğaz ve geçitlerinde gizli düşman kuvvetlerinin varlığını hissetmeden vadiye inmeye başlamışlardı.

İslâm ordusu vadiye inerken üzerlerine oklar yağmaya başladı. Düşman birlikleri hep birlikte, bir anda hücuma geçmişti. Müslümanlar geriye doğru çekiliyorlardı. Kimse kimseyi beklemiyordu. Bu acı bir mağlubiyetti.

Hatta yeni müslüman olan Ebu Süfyan b. Harb:

- "Bunların (yani müslümanların) mağlubiyeti Kızıl Deniz'de biter." demiş. Cebele veya Kelde b. Cüneyd'e bağırarak: "Dikkat edin, bugün sihir bozuldu." diye bağırmıştı.

Peygamberimiz (s.a.) sağ tarafa çekilmişti. Bir taraftan da:

- "Bana gelin ey müslümanlar... Ben Allah'ın Resûlüyüm. Abdullah'ın oğlu Muhammed'im." diyordu. Onun yanında muhacirler ve ehl-i beytten birkaç kişi kalmıştı.

O zaman Peygamberimiz'in (s.a.) benzeri olmayan şecaati ortaya çıkmıştı. Katırını kâfirlere doğru sürüyor ve:

"Ben Peygamberim, yalan yok

Ben Abdülmuttalib'in torunuyum." diyordu.

Ancak Ebu Süfyan b. Haris katırının yularını, Hz. Abbas semerini tutuyor, süratle gitmesin diye mani olmaya çalışıyorlardı. Sonra Peygamberimiz (s.a.) katırından inmiş:

- "Allahım! Zaferini, yardımını indir." diyerek Rabbinden yardım dilemişti.

Müslümanların Tekrar Savaş Meydanına Dönmesi

Peygamberimiz (s.a.) gür sesli olan amcası Hz. Abbas'a sahabe-i kiramı çağırmalarını emretti.

Hz. Abbas anlatıyor: Sesimin son kuvvetiyle:

- "Nerdesiniz ey sohbet ehli! Diye bağırdım. Vallahi sesimi işittikleri zaman sanki ineklerin danalarına koşmaları gibi koşmuşlardı.

- "Ya Lebbeyk! Ya Lebbeyk! Buyur emret." diyorlardı. Öyle ki, adam devesine binmeye çalışıyor aceleden binemiyordu. Zırhını kuşanmaya çalışıyor ama boynuna atabiliyordu ancak. Sonunda devesinden vazgeçiyor, kılıç ve kalkanını alarak sese doğru yöneliyordu. Nihayet 100 kişi toplanınca düşmana karşı durup çarpışmaya başladılar.

Önce Ensar çağırıldı:

- "Ey Ensar topluluğu! Ey Ensar topluluğu! diye seslenildi. Sonra Haris b. Hazreccoğulları çağırıldı. Müslüman birlikleri birbiri ardından savaşı terk ettikleri gibi yine birbiri ardından toplandılar.

İki taraf son derece sert bir şekilde çarpışmaya başladı. Peygamberimiz (s.a.) savaş meydanına bakıp savaşın şiddetlendiğini ve kızıştığını görünce:

- "Şimdi savaş kızıştı." buyurdu.

Sonra da yerden bir avuç toprak alarak düşmana doğru fırlattı. Düşmanlara: "Yüzleri kızarsın." diye beddua etti.

Düşmanın Şiddetinin Kırılması ve Mağlubiyet

Bu bir avuç toprağın atılmasından sonra henüz birkaç saat geçmeden düşman perişan bir şekilde mağlup olmuş, sadece Sakif kabilesinden yaklaşık 70 kişi öldürülmüştü. Müslümanlar düşmanın savaşa gelirken beraberlerinde getirdikleri mal, silah ve kadınları elde etmişlerdi.

Cenab-ı Hakk şu ayet-i kerimede buna işaret etmektedir:

"*Huneyn gününde size yardım etti. O gün bunca çokluğunuz sizin hoşunuza gitmişti de, size bir faydası olmamıştı. Yeryüzü o genişliği ile başınıza dar gelmişti. Sonra da bozularak arkanızı dönmüştünüz." "Sonra Allah, Resûlü'nün ve müminlerin üzerine sekinetini indirdi. Görmediğiniz ordular indirdi ve küfredenleri azaplandırdı. İşte bu kâfirlerin cezasıdır.*" (Tevbe, 25-26.)

Kovalama Hareketi

Düşman mağlup olunca bir kısmı Taif'e, bir kısmı Nahle'ye , bir kısmı Evtas'a çekildi. Peygamberimiz (s.a.) Evtas'a Ebu Amir el-Aşari komutasında takip için bir birlik gönderdi. İki grup arasında çarpışma oldu. Müşrik ordusu mağlup oldu. Ancak bu çarpışma esnasında komutan Ebu Amir el-Eş'ari de şehit düştü.

Müslüman süvarilerden diğer bir grup Nahle'ye sığınan mağlup müşrik askerlerine yetişti. Dureyd'i Rabia b. Rafi öldürdü.

Kaçan müşrik askerlerinin çoğu Taif'e iltica etmiş, ganimetleri topladıktan sonra bizzat Peygamberimiz (s.a.) de Taif'e hareket etmişti.

Ganimetler

Ganimetler şunlardı: 6.000 esir, 24.000 deve, 40.000 den fazla koyun, 4.000 ukıyye (153 kg.) gümüş.

Peygamberimiz (s.a.) bu ganimetlerin toplanmasını ve Cirrane'de muhafaza edilmesini emretti. Bunların başına Mesud b. Amr el-Gıfari'yi tayin etti. Taif Gazvesi'ni bitirip dönmeden bunları taksim etmedi

Esirler arasında Peygamberimiz'in (s.a.) süt kız kardeşi Şeyma b. Haris es-Sa'diyye de vardı. Peygamberimiz'e (s.a.) getirilince Şeyma kim olduğunu açıkladı. Peygamberimiz (s.a.) de bir alametinden dolayı Şeyma'yı tanıyınca ona ikramda bulundu. Yere serdiği ridası üzerine oturttu. Sonra ona lütufta bulunarak kabilesine geri gönderdi.

4. TAİF GAZVESİ

Bu gazve aslında Huneyn Gazvesi'nin devamıdır. Çünkü Hevazin ve Sakif kabilelerinden olup Huneyn'den kaçanlar genel komutan Malik b. Avf en-Nasri ile birlikte Taif'teki kaleye kapanmışlardı.

Huneyn Gazvesi'ni bitirip ganimetleri Cirane'de topladıktan sonra H. 8. yıl aynı ayda (Şevval ayında) Peygamberimiz (s.a.) bunların üzerine yürümüştü.

Halid b. Velid 1000 kişilik bir kuvvetle önden gitmişti. Peygamberimiz (s.a.) arkasından Taif'e yöneldi. Taif'e giderken önce "en-Nahle el-Yemaniyye"ye, sonra "Kamü'l-Menazil"e, sonra "Leyye"ye uğramıştı. Malik b. Avf'ın Leyye'deki kalesinin yıkılmasını emretmiş ve sonra da yola devam ederek Taif'e varmış Kaleyi kuşatmıştı.

Kuşatma uzun müddet devam etti. Müslim'in Enes'ten rivayet ettiği hadiste: "Kuşatma müddeti 40 gündü." denilmiştir. Diğer alimler bu müddet hakkında ihtilaf etmişlerdir. 20 gün, 10 gün, 18 gün, 15 gün diye rivayetler vardır.[11]

Müslümanlar kuşatmaya başladıklarında kale halkı şiddetli bir şekilde ok atmaya başladılar. Hatta müslümanlardan bazıları yaralandı. On iki kişi şehit oldu. Sonunda karargahı bugünkü Taif Mescidi'nin bulunduğu yere nakletmişlerdi.

Peygamberimiz (s.a.) Taiflılere karşı mancınık kullandı. Mancınıkla kaleye kaya parçaları attı. Nihayet kale duvarında bir delik açıldı, fakat buradan kaleye girmeye teşebbüs etmişlerse de başaramadılar.

Peygamberimiz (s.a.) düşmanı teslim olmaya mecbur edecek bir savaş siyaseti olarak üzümlerin kesilmesini ve bağların yakılmasını emretti. Müslümanlar üzüm bağlarını kökünden kesmeye başladılar. Sakifliler "Allah için ve akrabalık duygula-

[11] İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VIII/45.

rı için" bunu terk etmesini Peygamberimiz'den istediler. O da "Allah için ve akrabalık duyguları için" bunu terk etti.

Peygamberimiz'in (s.a.) münadisi:

- "Hangi köle kaleden inip bize gelirse o hürdür." diye ilan etti. 23 kişi geldi. Bunlardan biri Ebu Bekre idi. Taif kalesini ve oradan yuvarlak bir makara uzatıp onunla şu çektiği için Peygamber Efendimiz (s.a.) kendisine "Makaralı" manasına Ebu Bekre diye künye vermişti. Peygamberimiz (s.a.) bu kölelerin tamamını azat etmiş ve onlardan her birinin geçimini teminde yardımcı olması için bir müslümana vermişti. Bu durum kale halkına çok zor gelmişti.

Kuşatma uzayıp kale direnmeye devam etmekteydi. Müslümanlardan bir kısmı da atılan oklar ile şehit edilmişti. Bunun yanı sıra kalede bir sene yetecek kadar stok vardı.

- "Onlar delikteki tilki gibidir. Başında beklersen tutarsın, kendi haline bırakırsan sana zararı dokunmaz." dedi.

Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) kuşatmanın kaldırılmasına ve yola çıkılmasına karar verdi.

Hareket edince sahabe-i kiram:

- "Tevbe ederek, ibadet ederek, Rabbimize hamd ederek dönüyoruz." deyin, buyurdu.

- "Ya Resûlallah! Sakif kabilesine beddua et." denildi.

- "Allahım! Sakif'e hidayet nasip et. Onları bize getir." diye dua etti.

Ci'rane'de Ganimetlerin Taksimi

Peygamberimiz (s.a.) kuşatmanın kaldırılmasından sonra Taif'ten dönünce Ci'rane'de 10 küsur gün kaldı. Ganimetleri taksim etmiyor, bu konuda teenni ile hareket ediyordu. Hevazin heyetinin tevbe ederek gelmelerini ve kaybettikleri ecri kazanmalarını arzu ediyordu.

Kimse gelmeyince kabile reisleri ve Mekke eşrafından ganimet mallarının dağıtımını bekleyenleri susturmak için mal taksimine başladı. Müellefe-i Kulûb, yani kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen şahıslara öncelik verdi. Bunlar bol hisse aldılar.

Ebu Süfyan b. Harb'e 40 ukıyye gümüş ve 100 deve verdi. Ebu Süfyan:

- "Ya oğlum Yezid'e?" dedi. Efendimiz (s.a.) ona da aynı miktarda verdi. Ebu Süfyan:

- "Ya oğlum Muaviye'ye?" dedi Ona da aynı miktarda ganimet malı verdi.

Süfyan b. Ümeyye'ye 100 deve, tekrar 100 deve, tekrar 100 deve verdi. *Şifa*'daki ifade bu şekildedir.[12]

Resûlullah Haris b. Haris. b. Kelde'ye 100 deve verdi. Yine Kureyş reislerinden ve eşraftan olanlara yüzer deve verdi. Diğerlerine ellişer kırkar deve verdi. Hatta insanlar arasında:

- "Muhammed öyle ikramda bulunuyor ki, fakirlikten korkmuyor." sözü yayıldı.

Bedeviler mal isteme hususunda Peygamberimiz'in (s.a.) başına üşüştüler. Nihayet Peygamberimiz bir ağacın yanına vardı. Kalabalıktan Peygamberimiz'in (s.a.) ridası (gömleği) üzerinden düştü. Bedevilere:

- "Ey insanlar! Bana ridamı verin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bende Tihame ağaçları kadar deve olsaydı onları da size taksim ederdim. Yine de beni cimri, korkak ve yalancı olarak bulamazdınız." dedi.

Müellefe-i Kulûb'a da verdikten sonra Zeyd b. Sabit'e ganimetlerin getirilmesini, askerlerin çağırılmasını emretti. Sonra da ganimetleri insanlara hisse hisse taksim etti. Her adama 4 deve 40 koyun düşüyordu. Süvariler ise 12 deve 120 koyun almıştı.

Bu taksim hikmetli bir siyasete dayanıyordu. Çünkü hayvanlara bir tutam ot verilip onu yiye yiye emin olarak ağıla sokulduğu gibi dünyada da pek çok kimse hakkı akıllarıyla değil karınlarıyla bulmaktadır. Ne gariptir ki imanla ünsiyet peyda etmek ve imana sarılmak için geçici ve aldatıcı şeylere ihtiyaç duyarlar.[13]

Ensar Resûlullah'a (s.a.) Güceniyor

Bu Nebevî siyaset ilk anda anlaşılmadı. Pek çok kişi itirazda bulundular. Ensar toptan Huneyn ganimetlerinden mahrum oldular. Halbuki zorluk zamanında Resûlullah (s.a.) ile savaşmak üzere etrafında toplananlar onlardı. İşte onlar savaştan kaçanların ellerinin dolu olduğunu, kendilerine ise hiçbir şey verilmediğini görüyorlardı.

İbn İshak Ebu Said el-Hudri'den naklediyor: Resûlullah (s.a.) Kureyş ve diğer bazı kabileler arasında bu ikramı yapınca Ensar'a pay kalmadı. Durumdan memnun olmayan Ensar'dan birisi Resûlullah'ın kendi kavmine ayrıcalık tanıdığını söyledi. Bunu duyan Sa'd b. Ubade durumu Resûlullah'a ileterek:

- "Ya Resûlallah! Ensar bu ganimet taksiminde izlediğin yol hakkında içlerinde sana karşı bir gücenme hissi taşıyor. Çünkü Arap kabilelerine büyük ikramlar verdin. Ensar bundan bir şey elde edemedi." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ya Sa'd! Sen hangi görüştesin?" diye sordu.

---

12 Kadi İyad, *eş-Şifa*, I/86.

13 M. el-Gazali, *Fıkhu's-Sîre*, s. 298-299.

- "Ya Resûlallah! Ben kendi kavmimle beraberim." dedi. Peygamberimiz:

- "Kavmini şu bahçede topla!" buyurdu. Sa'd Ensar'ı söylenilen bahçede topladı.

Ensar toplanınca Sa'd Peygamberimiz'e (s.a.) geldi:

- "Ensar ben de dahil olmak üzere seni dinlemek için bir araya geldiler." diye haber verdi. Peygamberimiz (s.a.) geldi. Allah'a hamdü sena ettikten sonra:

- "Ey Ensar topluluğu! Sizden bana ulaşan bu söz nedir? İçinizde duyduğunuz bu gücenme hissi nedir? Siz dalalette iken benim aranıza gelmemle Allah size hidayet vermedi mi? Fakir iken Allah sizi zengin kılmadı mı? Birbirinize düşman iken Allah sizin kalplerinizi birbirine ısındırmadı mı?" dedi. Ensar:

- "Evet, Allah ve Resûlü ikram edicidir, lütuf sahibidir." dediler. Peygamberimiz (s.a.) bundan sonra:

- "Bana icabet etmez misiniz ey Ensar topluluğu?" diye sordu. Ensar:

- "Sana ne ile icabet edelim? Lütuf ve minnet Allah ve Resûlü'nündür." diye cevap verdiler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Vallahi! İsteseydiniz şöyle diyebilir ve böylece hem doğruyu söylemiş hem de tasdik etmiş olurdunuz: "Sen bize yalanlanmış, reddedilmiş olarak geldin, biz seni tasdik ettik. Ezilmiş, horlanmış olarak geldin, biz sana yardım ettik, memleketinden kovulmuş olarak geldin, sana kucak açtık. Fakir olarak geldin sana yardımcı olduk." diyebilirdiniz.

Ey Ensar topluluğu! Halkın koyun ve develeri alıp gitmeleri, sizin de Allah Resûlü'nü alıp o şekilde memleketinize dönmeniz hoşunuza gitmiyor mu?

Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Hicret sevabı olmasaydı Ensar'dan biri olmayı tercih ederdim. İnsanlar bir yola girse Ensar bir başka yola girse ben Ensar'ın girdiği yola girerdim.

Allahım! Ensar'a, Ensar'ın oğullarına, Ensar'ın torunlarına Rahmet eyle." diye konuştu.

Ensar sakalları ıslanıncaya kadar ağladılar. Sonra da:

- "Hissemize ve nasibimize düşen Allah'ın Resûlüne biz razı olduk." dediler Efendimiz (s.a.) oradan ayrıldı. Ensar da dağıldılar.[14]

Hevazin Heyetinin Gelişi

Ganimetlerin taksiminden sonra 14 kişilik Hevazin heyeti müslüman olarak geldi. Başlarında Züheyr b. Surad vardı. Aralarında Peygamberimiz'in (s.a.) süt amcası Ebu Birkan da bulunuyordu.

[14] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/499-500; *Sahîhu'l-Buhârî*, II/620-621.

Gelen heyet Peygamberimiz'den (s.a.) esir ve malların kendilerine iade edilmesini istediler. Peygamberimiz'e (s.a.) kalpleri yumuşatan sözler söylediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Benimle beraber olan şu müslümanları görüyorsunuz. Bana sözün en sevimli olanı en doğru olanıdır. Siz mallarınızı mı daha çok seversiniz, yoksa çocuklarınızı ve hanımlarınızı mı?" dedi.

- "Biz hiçbir şeyi şerefimize denk görmeyiz." dediler. Peygamberimiz:

- "Öğle namazını kıldığımız zaman ayağa kalkın: "Biz Resûlullah (s.a.) ile müminlerden şefaat istiyoruz. Müminlerle Resûlullah'tan (s.a.) şefaat istiyoruz. Bize esirlerimiz (çoluk-çocuğumuzu) iade etsin." deyin, buyurdu.

Öğle namazı olunca ayağa kalkıp bunu söylediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- "Bana ve Abdülmuttaliboğullarına ait olan esirler sizindir. Müslümanların da esirlerinizi size vermelerini isteyeceğim." dedi. Muhacir ve Ensar:

- "Biza ait olanlar Resûlullah'ındır (s.a.)." dediler. Akra b. Habis:

- "Benim ve Beni Temim'in esirlerini veremiyoruz." dedi. Uyeyne b. Hısn:

- "Benim ve Beni Fezara'nın esirlerini veremiyoruz." dedi. Abbas b. Mirdas:

- "Benim ve Beni Süleym'in esirlerini veremiyoruz." dedi. Beni Süleym ise:

- "Bize ait olanlar Resûlullah'ındır." (s.a.) dediler. Abbas b. Mirdas:

- "Beni zayıf düşürdünüz." dedi.

Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- "Bu heyet müslüman olarak geldi. Ben onların esirleri hususunda iyilikle davrandım. Onları çocukları ve esirleri konusunda muhayyer bıraktım. Kimin elinde Hevazin kabilesine ait esir varsa ve gönlüyle bunu iade etmek istiyorsa iade etsin. Kim de hakkını tutmak istiyor, vermek istemiyorsa Cenab-ı Hakk'ın nasip edeceği ilk ganimetle altı hisse almaya mukabil yine iade etsin."

Müslümanlar:

- "Biz Resûlullah'a (s.a.) gönülden verdik." dediler. Peygamberimiz:

- "Biz içinizden kimin razı olup olmadığını bilemeyiz. Hepiniz yerlerinize dönün. Reisleriniz bize durumunuzu bildirsin." dediler

Hepsi Hevazin'lilerin çocuklarını ve hanımlarını iade ettiler. Uyeyne b. Hısn hariç hiç kimse bundan geri kalmadı. Uyeyne ise onlardan eline düşen ihtiyar bir kadın esiri vermek istemedi. Sonra o da bu kadını iade etti. Peygamberimiz (s.a.) bütün esirlere birer "Kıbtıyye" elbisesi giydirdi.

Umre ve Medine'ye Dönüş

Efendimiz (s.a.) Cirane'de ganimet taksimini bitirince ihrama girdi. Umre yaptı. Mekke'ye Itab b. Esid'i emir tayin ettikten sonra da Medine'ye döndü. Medine'ye dönüşü H. 8. yıl 24 Zilkade tarihindeydi.

Muhammed el-Gazali der ki: "Allah aşkına, sekiz sene önce bu şerefli şehre ayak basmasıyla şimdi Feth-i Mübin tacını giyip zaferle dönmesi arasındaki fark ne büyüktür!"

O Medine'ye yurdundan çıkmış, eman isteyen, garip, yabancı muamelesi gören, ülfet ve ünsiyet arayan biri olarak gelmişti. Medine halkı da ona, kucak açmış ve yardım etmişti. Ona gelen nura tabi olmuşlardı. Onun için bütün insanların kendilerini düşman olarak görmelerini önemsememişlerdi.

İşte sekiz sene önce onu korku içinde kalan bir muhacir olarak karşılayan Medine, şimdi Mekke'nin İslâm'la şereflenmek için kendisine teslim olduğu bir şahsiyeti karşılıyordu.[15]

"*Kim Allah'tan korkar, sabrederse şüphesiz Allah muhsinlerin mükafatını zayi etmez.*" (Yusuf, 90.)

5. MEKKE FETHİ DÖNÜŞÜNDEKİ SERİYYELER

Bu başarılı ve uzun yolculuktan döndükten sonra Peygamberimiz (s.a.) Medine'de heyetleri karşılamaya, zekat memurları tayin etmeye, davetçiler göndermeye, Allah'ın dinine girmek ve bütün Arapların şahit olduğu bir gerçeğe teslim olma hususunda kibir gösterenlerin kibrini kırmaya çalıştı.

Zekât Memurları

Efendimiz'in (s.a.) Medine'ye H. 8. yılın son günlerinde döndüğünü söylemiştik. H. 9. yıl Muharrem ayı başlarında Efendimiz (s.a.) kabilelere zekat memurları gönderdi. Bu zekat memurları şunlardı:

1. Uyeyne b. Hısn: Temimoğullarına.
2. Yezid b. Husayn: Eslem ve Gıfar'a.
3. Abbad b. Bişr el-Eşheli: Süleym ve Müzyene'ye.
4. Rafi b. Mekis: Cüheyne'ye.
5. Amr b. As: Fezaraoğullarına.
6. Dahhak b. Süfyan: Kilaboğullarına.

---

15 M. Gazâli, *Fıkhu's-Sire*, s. 303. Mekke Fethi, Huneyn, Taif vs. gazveleri için bkz. İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, II/160-201; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/389-501; *Sahîhu'l-Buhârî*, II/612-622; İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VIII/3-58.

7. Beşir b. Süfyan: Ka'boğullarına.
8. İbnu'l-Lebtıyye el-Ezdi: Zübyanoğullarına.
9. Muhacir b. Ebi Ümeyye: Sana'ya (Muhacir oradayken Esved el-Ansi de oraya gitti).
10. Ziyad b. Lebid: Hadramut'a.
11. Adiyy b. Hatem: Tay ve Esedoğullarına.
12. Malik b. Nüvayra: Hanzalaoğullarına.
13. Zibirkan b. Bedr: Sa'doğullarının bir kısmına.
14. Kays b. Asım: Sa'doğullarının diğer bir kısmına.
15. el-Ala b. Hadrami: Bahreyn'e.
16. Ali b. Ebi Talib: Necran'a.

Bu zekât memurlarının hepsi H. 9. yıl Muharrem ayında gönderilmemişti. Zira bunların pek çoğu henüz bu tarihte İslâm'ı kabul etmemişlerdi. Zekât memurlarının düzenli bir şekilde gönderilmeleri H. 9. yıl Muharrem ayında başlamıştı. Bu da Hudeybiye Barışı'ndan sonra İslâmî davetin başarısını göstermektedir. Mekke'nin Fethi'nden sonra ise insanlar akın akın Allah'ın dinine girmişlerdi.

Seriyyeler

Müslüman olan kabilelere zekât mamurları gönderildiği gibi bütün yarımadada emniyetin hakim olması için bazı seriyyeler de çıkarılmıştı. Bu seriyyeler şunlardı:

1. Uyeyne b. Hısn el-Fezari Seriyyesi: H. 9. yıl Muharrem ayında 50 süvariyle birlikte Beni Temim'e gönderildi. Bu süvariler arasında Ensar ve Muhacirlerden hiç kimse yoktu. Bu seriyyenin hazırlanış sebebi Beni Temim'in bazı kabilelere hücum ederek cizye ödemelerine engel olmasıydı.

Uyeyne b. Hısn gece yürüyor, gündüz gizleniyordu. Nihayet Beni Temim'e sahrada hücum etti. Düşman kaçtı. 11 erkek, 21 kadın ve 30 çocuğu esir aldılar. Bunları Medine'ye getirip Ramle b. Haris'in evine yerleştirdiler.

Bu esirler için Beni Temim'in ileri gelenlerinden on kişi Efendimiz'in (s.a.) kapısına gelerek:

- "Ya Muhammed! Dışarı çık, görüşelim," dediler.

Efendimiz (s.a.) dışarı çıkıp onlarla görüştü. Sonra gidip öğle namazını kıldırdı. Namazdan sonra Mescid-i Nebevî'nin avlusunda oturdu. Temimoğulları temsilcileri konuyu etraflıca görüşmek istiyorlardı.

Hatipleri Utarid b. Hacib'i öne çıkardılar. Utarid konuştuktan sonra Efendimiz (s.a.) İslâm'ın hatibi Sabit b. Kays b. Şemmas'a Utarid'e cevap vermesi için emir verdi. O da cevap verdi. Sonra şairleri Zibirken b. Bedr'i öne çıkardılar. Kendilerini övücü şiirler söyledi. Ona da İslâm Şairi Hassan b. Sabit güzel bir şekilde cevap verdi.

İki hatip ve iki şair münazarayı bitirince Akra b. Habis:

- "Onun hatibi bizim hatibimizden daha kuvvetli, onun şairi bizim şairimizden daha kuvvetli, onların sesleri bizim sesimizden daha gür, onların sözleri bizim sözlerimizden daha inandırıcıdır." dedi.Sonra da hepsi müslüman oldular. Peygamberimiz (s.a.) de onlara güzel ikramda bulundu. Hanımlarını ve çocuklarını kendilerine iade etti.[16]

2. Kutbe b. Amir Seriyyesi: H. 9. yıl Safer ayında Türbe yakınında Tibale taraflarında Has'am kabilesinin bir kolunu yola getirmek için gönderilmişti.

Kutbe nöbetleşe bindikleri on deve beraberlerinde olduğu halde yirmi kişilik bir grupla yola çıktı. Her iki taraftan pek çok kimsenin yaralanmasıyla sonuçlanan şiddetli bir çarpışma oldu. Müslümanlar kadın, deve koyunları ganimet alıp Medine'ye döndüler.

3. Dahhak b. Süfyan el-Kilabi Seriyyesi: H. 9. yıl Rabiulevvel ayında Kilab oğullarına gönderildi. Bu seriyye Kilaboğullarını İslâm'a davet etmek için gönderilmişti. Kilaboğulları İslâm'ı kabul etmeyince çarpışma başladı. Müslümanlar düşmanların bir kısmını öldürüp galip geldiler.

4. Alkame b. Mücazzez el-Müdleci: H. 9. yıl Rabiulahir ayında 300 kişilik bir kuvvetle Cidde sahiline gönderildi. Bu seriyye Mekke halkının aleyhine korsanlık yapmak için Cidde sahiline yakın bir adada toplanan bir grup Habeşliye karşı gönderildi. Alkame denize açılıp adı geçen adaya vardı. Adadakiler müslümanların üzerlerine geldiklerini görünce kaçtılar.[17]

5. Hz. Ali b. Ebi Talib Seriyyesi: H. 9. y4l Rabiulevvel ayında Tay kabilesine ait "Kales" denilen bir putu yıkmak için gönderildi.

Efendimiz (s.a.) Hz. Ali'yi içinde yüz deve bulunan ellisi süvari yüz elli kişilik bir kuvvetle siyah bir bayrak ve beyaz bir sancakla gönderdi. Fecir vakti Hatem mahallesine hücum edip putu yıktılar. Elleri esir, deve ve koyunla dolmuştu. Esirler arasında Adiyy b. Hatem'in kız kardeşi de vardı. Adiyy b. Hatem Şam'a kaçtı. Müslümanlar "Kales" putunun hazinesinde üç kılıç ve üç zırh buldular. Yolda ganimetleri tak-

---

[16] Megazi alimleri bu seriyyenin H. 9. yıl Muharrem ayında gönderildiğini zikrettiler. Bu ifadede açık bir yanlışlık vardır. Rivayetler Akra b. Habıs'in bu kıssa esnasında henüz müslüman olmadığına işaret etmektedir. Yine Peygamberimiz (s.a.) Hevazin esirlerini geri vermek istediği zaman Akra b. Habis'in, "Ben ve Temim oğulları esirleri veremiyoruz." dediğini naklemektedir. Bu da Akra b. Habis'in bu kıssadan önce Müslüman olduğunu göstermektedir.

[17] İbn Hacerı'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/59.

sim ettiler. Ganimetlerin en iyilerini Resûlullah'a (s.a.) ayırdılar, ancak Hatem-i Tai ailesini takip etmediler.

Medine'ye geldiklerinde Adiyy b. Hatem'in kız kardeşi Peygamber Efendimiz'e (s.a.):

- "Ya Resûlallah! Babam öldü, kervanın başı kayboldu. Ben de yaşlı bir kadınım. Bana hizmet edecek kimsem yok. Bana ikramda bulun ki, Allah da sana ikramda bulunsun." diyerek şefaat talebinde bulundu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Kervanın başı kim?" diye sordu. Kadın:

- "Adiyy b. Hatem." diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.):

- "Allah'tan ve Resûlü'nden kaçan adam mı?" dedi ve uzaklaştı.

Ertesi gün kadın aynı sözü tekrar etti. Efendimiz (s.a.) de dün söylediğini aynen söyledi. Üçüncü gün kadın aynı sözü tekrar etti. Efendimiz (s.a.) de kadına ikramda bulundu.

Adiyy b. Hatem'in kız kardeşi Şam'da bulunan kardeşi Adiyy'in yanına gitti. Kadın Adiyy'i görünce Peygamberimiz (s.a.) için:

- "O, babanın yapamayacağı bir ikramda bulundu. Ona korkuyla değil, sevinçle git." dedi.

Adiyy b. Hatem de hiçbir eman ve yazı olmadan Efendimize geldi. Huzurunda oturunca, Efendimiz (s.a.) Allah'a hamdü sena ettikten sonra:

- "Senin kaçmana sebep ne? La ilahe illallah demekten mi kaçıyorsun? Allah'tan başka ilah mı biliyorsun?" dedi. Adiyy:

- "Hayır" diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.) biraz anlattıktan sonra "Sen Allahü ekber denilmesinden mi kaçıyorsun? Allah'tan daha büyük bir şey mi biliyorsun?" dedi. Adiyy:

- "Hayır" diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.):

- "Yahudiler gazaba uğramışlardı. Nasraniler ise dalalete düşmüşlerdir." buyurdu. Adiyy:

- "Ben muvahhid müslümanım." dedi. Efendimiz'in (s.a.) sevinçten yüzü gülmüştü. Ensar'dan birine Adiyy'i yanına almasını emretti. Bundan sonra Adiyy sabah akşam Resûlullah'ın (s.a.) yanına gelip gider oldu.[18]

İbn İshak Adiyy b. Hatem'den naklediyor: Peygamberimiz (s.a.) evinde beni önüne oturttuğu zaman:

- "Ya Adiyy! Sen Rakusiyye dininden[19] değil miydin?" diye sordu. Ben:

---

18 İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/205.

19 Rakusiyye, Hristiyanlık ve Sabiilik arasında bir dinî mezhep.

- "Evet." dedim.

- "Sen kavminin ganimetinin dörtte birini almıyor muydun?" diye sordu. Ben de:

- "Evet." diye cevap verdim.

- "Bu, senin dinine göre sana helal değildi." dedi.

- "Evet, Vallahi!" dedim. O zaman onun bilinmeyen şeyleri bilen bir (Allah tarafından) gönderilen bir peygamber olduğunu anladım."[20]

Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise: Peygamberimiz (s.a.):

- "Ya Adiyy! Müslüman ol ki selamete eresin." dedi. Ben:

- "Ben bir dinin mensubuyum." dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ben senin dinini senden daha iyi biliyorum." dedi. Ben:

- "Benim dinimi benden daha iyi mi biliyorsun?" dedim Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet. Sen Rakusiyye dininden değil misin? Sen kavminin aldığı ganimetin dörtte birini yemiyor muydun?" dedi. Ben de:

- "Evet." dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- "Bu, senin dinine göre sana helal değildir." dedi. Bunu söyledikten sonra artık ona boyun eğdim.[21]

Buhari, Adiyy b. Hatem'den naklediyor: Ben Peygamberimiz'in (s.a.) yanındayken fakirlikten şikayet eden bir adam geldi. Sonra yolunun kesilmesinden şikayet eden biri daha geldi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ya Adiyy! Sen Hire'yi gördün mü? Eğer ömrün uzun olursa Hire'den yola çıkan bir kadının Kâbe'ye gelip tavaf ettiğini, gelip giderken Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmadığını göreceksin. Eğer ömrün uzun olursa Kisra'nın hazinelerinin fethedildiğini göreceksin. Eğer ömrün uzun olursa insanın elinin altın ve gümüşle dolacağını, zekât veya sadaka kabul edecek birini arayacağını, bulamayacağını göreceksin." buyurdu.

Adiyy b. Hatem der ki: "Hire'den yola çıkan kadının Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan Kâbe'ye gelip tavaf ettiğini gördüm. Kısra b. Hürmüz'ün hazinelerini fetheden askerler içinde ben de vardım. Eğer sizin ömrünüz uzun olursa Peygamberimiz'in (s.a.) bildirdiği "Eli altın gümüş dolu halde zekat verecek kimse arayanları" göreceksiniz.[22]

---

[20] İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/581.

[21] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/257.

[22] *Sahihu'l-Buhâri*, K. el-Menakıb, Bab no. 25; Mişakatü'l-Mesabih, II/524.

6. TEBUK GAZVESİ

Mekke'nin Fethi hak ile batılı birbirinden tamamen ayıran bir gazve idi. Bu fetihten sonra Araplarca Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliği hususunda en ufak bir şüphe ve zan kalmamıştı.

Bu sebeple olayların akışı tamamen değişmiş, insanlar artık akın akın Allah'ın dinine girmeye başlamıştı. Bu son durumu heyetler bölümünde ve Veda Haccında bulunan müslümanların sayısından bahsederken inceleyeceğiz. Böylece artık dahili problemler sona eriyor, müslümanlar Allah'ın dinini öğretme ve İslâm davetini yayma yolunu tutuyorlardı.

Tebuk Gazvesi'nin Sebebi

Ancak ortada müslümanlara sebepsiz yere tacizlerde bulunan bir kuvvet daha vardı. Bu o zaman yeryüzünde bulunan en büyük askeri güç olan Bizans'tı.

Daha önce de belirtildiği gibi bu taciz Resûlullah (s.a.) tarafından gönderilen Haris b. Umeyr el-Ezdi adındaki sefirin, Busra Emiri'ne Peygamberimiz'in (s.a.) mektubunu götürürken, Şürahbi b. Amr el-Gassani eliyle öldürülmesi şeklinde olmuştu. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) Zeyd b. Harise seriyyesini göndermiş, bu seriyye Mute'de Romalılarla şiddetli bir şekilde çarpışmış, ancak bu kibirli zalimlerden intikam almakta başarılı olamamış, sadece uzak yakın tüm Arap kabilelerine çok kuvvetli bir korku vermişti.

Bizans Kayseri, Mute Savaşı'nın müslümanlar lehine gelişmesinin Araplar üzerinde büyük etki yaptığını görüyor ve bu büyük başarının tesiriyle bundan sonra Arap kabilelerinin pek çoğunun Kayser'den ayrılıp bağımsızlığa kavuşmak ve müslümanlarla anlaşmak istemeleri meselesini hesaba katıyordu. Bu, adım adım ilerleyen, ülkesinin sınırlarına yaklaşan ve Arapların komşu olduğu Şam hududunu tehdit eden bir tehlikeydi. Kayser büyük bir tehlike haline gelmeden ve komşu Arap bölgelerinde askeri darbe ve sarsıntılara meydan vermeden müslüman kuvvetini ortadan kaldırmak düşüncesindeydi.

Kayser bu gibi çıkarları göz önünde bulundurarak Mute Savaşı üzerinden bir sene geçmeden Bizanslılarla onlara tabi olan Gassaniler ve diğer Araplardan meydana gelen ordusunu hazırlamaya, kanlı ve sert bir savaş için bütün imkânlarını seferber etmeye başlamıştı.

Romalılar ve Gassanilerin Hazırlıklarına Dair Umumî Haberler

Romalılar müslümanlara karşı sert bir savaş için hazırlandıklarına dair haberler Medine'ye gelmeye başlamıştı. Biraz korkuya kapılan müslümanların durumu Hz. Ömer'in (r.a.) rivayette geçen sözünden açıkça anlaşılmaktadır: Peygamberimiz (s.a.) H. 9. yılda bir ay hanımlarına ilâ yapmış (onlara yaklaşmamak için yemin et-

miş), onlardan ayrı bir odada kalmıştı. Sahabe-i kiram önce bu durumun aslını anlayamamışlar, Peygamberimiz'in (s.a.) hanımlarını boşadığını zannetmişler, içlerini gam, keder ve üzüntü kaplamıştı.

Hz. Ömer (r.a.) bu olayı şöyle anlatıyor: Benim Ensar'dan bir arkadaşım vardı. Ben olmadığım zaman (Resûlullah'ın yanında o bulunur) haberleri (yeni inen ayetleri ve hadis-i şerifleri) o bana getirirdi. O bulunmadığı zaman da ben ona bildirirdim. (Hz. Ömer'le arkadaşı Medine'de Avali'de oturur, Peygamberimiz'in yanına nöbetleşe giderlerdi). Biz üzerimize yürüyeceği söylenen Gassani meliklerinden birinin ansızın baskın yapmasından korkuyorduk. Kalplerimizi bu korku doldurmuştu. Ansızın arkadaşım kapıyı çalmaya başladı:

- "Aç, aç!" dedi. Ben de:

- "Gassani mi geldi?" dedim. Arkadaşım:

- "Bilakis ondan da kötüsü! Resûlullah (s.a.) hanımlarından ayrıldı." dedi.[23]

Bir başka rivayete göre: Arkadaşım nöbeti olduğu o günde Mescid-i Nebevî'ye gitmiş, yatsıdan sonra dönmüştü. Hızlı hızlı kapıyı çaldı:

- "Uyuyor musun?" dedi. Korktum. Kapıya çıktım. "Büyük bir olay oldu!" dedi.

- "Nedir o? Yoksa Gassaniler mi geldi?" dedim.

- "Hayır, ondan da büyük bir olay! Resûlullah (s.a.) hanımlarını boşadı." dedi.

Bu müslümanların o anki durumunun ne denli tehlikeli olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan münafıkların, Peygamberimiz'in (s.a.) her sahada başarılı olduğunu, önüne çıkan bütün engelleri aştığını görmelerine rağmen bu haberler Medine'ye gelince takındıkları tutum tehlikeyi daha da artırıyordu.

Münafıklar emellerinin gerçekleşmesinin yakın olduğunu umarak mescit şeklinde bir hile ve desise yuvası inşa ettiler. Bu "Mescid-i Dırar" idi. Bu sözde mescidi müminler arasına tefrike sokmak, Allah ve Resûlü'ne harp açanlara bir gözetleme kulesi vazifesi görmek için kurdular. Peygamberimiz'e (s.a.) de bu mescitte namaz kılmasını teklif ettiler. Bundan maksatları müminleri aldatmak, bu mescitte yapılacak desise ve tuzakları fark etmelerini önlemek, bu mescide girip çıkanları gizlemek, böylece münafıklarla Medine dışındaki arkadaşları için emin bir yuva kurmak idi.

Fakat Peygamberimiz (s.a.) savaşa hazırlanma sebebiyle bu gazveden dönünceye kadar bu mescitte namaz kılma meselesini geciktirmişti. Nihayet Peygamberimiz (s.a.) Tebuk Gazvesi'nden döndükten sonra bu mescitte namaz kılma yerine mescidin yıkılmasını emretmişti.

---

[23] *Sahihu'l-Buhârî*, II/730.

Romalıların ve Gassanilerin Hazırlıklarına Dair Hususi Haberler

Müslümanlar ulaşan bu hazırlık haberlerinden sonra Şam'dan Medine'ye zeytinyağı getiren Nebatiler de Hirakl'in 40.000 kişilik bir Bizans ordusunu hazırladığını, komutanlığına Roma büyüklerinden birini tayin ettiğini, bu orduyla birlikte Lahm, Cüzam ve diğer müttefik Arap kabilelerinin de katıldığını, öncü kuvvetinin "Belka"ya ulaştığını bildirdiler. Böylece müslümanların önünde büyük bir tehlike belirmiş oldu.

Zamanın şiddetli sıcakların hakim olduğu yaz mevsimi oluşu, halkın zorluk, kıtlık, erzak azlığı içinde bulunuşu, halkın bahçe işleriyle meşgul olup gölgede kalmak istemeleri ve savaşa girmeye arzulu olmayışları, bütün bunlarla birlikte mesafenin uzak, yolun tehlikeli ve çetin bir yol oluşu durumu biraz daha kötüleştiriyordu.

Fakat Resûlullah (s.a.) bu şartlara ve gelişmelere bütün bu görüşlerden daha ince ve daha sağlam bir bakışla bakıyordu. O, eğer bu nazik şartlarda Romalılarla savaşmakta ihmalkarlık ve gevşeklik gösterirse bu İslâm'ın hakimiyeti ve nüfuzu altındaki bölgelere sızarak İslâm davetine ve müslümanların askeri itibarına kötü şekilde tesir etmelerine yol açardı. Huneyn'de ağır darbe yedikten sonra son nefeslerini de tüketen cahiliye yeniden hortlardı. Ayrıca Romalılar müslümanlar üzerin hücum ettiği takdirde daima müslümanların yenilgisini bekleyen ve "Ebu Amir el-Fasık" vasıtasıyla Bizans Kralı (Kayser) ile irtibat kuran münafıklar müminleri hançerleriyle arkadan vurabilirlerdi.

Böylece onun ve ashabının İslam'ı yaymak hususunda harcadıkları gayretlerin pek çoğu boşa gidecek, kanlı savaşlar ve peş peşe gönderilen askeri devriyelerle elde edilen kazançlar yok olacak, bu güzel neticeler kaybedilecekti.

Peygamberimiz (s.a.) bütün bunları gayet iyi biliyordu. Bu sebeple bütün zorluklara ve meşakkate rağmen Romalıların İslâm diyarına kadar gelmelerine izin vermemeye, gerekirse bunun için harp etmeye bile karar verdi.

Romalılarla Savaş İçin Hazırlık Yapılmasının İlanı

Peygamberimiz (s.a.) kararını verince sahabe-i kirama savaşa hazırlanmaları çağrısında bulundu. Müslüman Arap kabilelerine ve Mekke halkına haber gönderip kendileri ile birlikte savaşa katılmalarını istedi.

Peygamberimiz (s.a.) katıldığı pek çok savaşta bir başka yere gidiyormuş izlenimi veriyordu. Fakat durumun kritik oluşunu ve bu mevsimde savaşın zorluğunu dikkate alarak doğrudan Romalılarla karşılaşmak için gidileceğini ilan etti. Müslümanların tam manasıyla hazırlanmaları için durumu açıkça bildirdi. Onları cihada teşvik etti. O sırada müslümanları cihada teşvik eden Berae Suresi'nden bazı ayetler de nazil oldu. Peygamberimiz (s.a.) onlara sadaka vermeyi ve en iyi mallarını Allah yolunda harcamayı tavsiye etti.

Müslümanlar Resûlullah'ın (s.a.) savaşa davet eden sesini duyar duymaz bu emre uymaya koştular; son derece hızlı bir şekilde savaş hazırlıklarına başladılar Medine'ye her taraftan kabileler geliyordu. Kalplerinde hastalık olanlarla müslümanlardan üç kişi hariç hiç kimse bu gazveden geri kalmadı. Hatta bazı muhtaç ve fakirler Peygamberimiz'e (s.a.) gelip Romalılarla savaşa çıkmak için kendilerine binek verilmesini istiyorlardı.

Peygamberimiz (s.a.) onlara: "Sizi bindirecek binek bulamıyorum." dediği zaman ayette belirtildiği gibi: *"Bu uğurda sarf edecekleri bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaşla dolarak döndüler."* (Tevbe, 92.)

Müslümanlar mallarını Allah yolunda harcama ve sadaka verme hususunda da birbirleriyle yarışa girmişlerdi. Hz. Osman b. Affan yükleriyle birlikte iki yüz deve, iki yüz ukıyye (7680 gr) gümüş hazırlamıştı. Bunları tasadduk ettiği gibi yüklü yüz deve sadaka vermiş, sonra da bin dinar getirerek Peygamberimiz'in (s.a.) önüne koymuştu. Peygamberimiz (s.a.) eliyle bu dinarları karıştırmış ve:

- "Bugünden sonra işleyeceği (hatalar) Osman'a zarar vermez." buyurmuştu.[24]

Hz. Osman bundan sonra yine tasaddukta bulundu. Verdiği paralar hariç toplam dokuz yüz deve ve yüz at sadaka vermişti.

Abdurrahman b. Avf 200 ukıyye (7680 gr) gümüş getirdi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) malının tamamını getirdi. Ailesine Allah ve Resûlü'nden başka hiçbir şey bırakmamıştı. Malının tamamı 4000 dirhem (12.800 gr) gümüş idi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) bu seferde ilk önce tasaddukta bulunan sahabi idi.

Hz. Ömer (r.a.) ise malının yarısını getirmişti. Hz. Abbas da çok mal getirdi. Talha, Sa'd b. Ubade ve Muhammed b. Mesleme de tasaddukta bulundular. Asım b. Adıyy 90 vesak hurma getirdi.

Bunları diğer sahabiler az çok tasaddukta bulunarak takip ettiler. Kadınlar da bilezik, küpe ve yüzüklerini Allah yolunda harcanması için bağışladılar.

Münafıklardan başka hiç kimse elini geri çekmemiş, cimrilik etmemişti. "*Gönül rızasıyla bağışta bulunanlara bir türlü, ancak güçlerinin yettiğini bulup verenlere de bir türlü laf atıp eğlenenler var ya Allah onlara alay ettiklerinin cezasını verecektir.*" (Tevbe, 79.)

İslâm Ordusu Tebuk Yolunda

Ordu hazırlandı. Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye emir olarak Muhammed b. Mesleme el-Ensari'yi (bir rivayete göre ise Siba b. Arfata'yı) bıraktı. Peygamberi-

[24] *Sünenü't-Tirmizi*, K. el-Menakıb, Babu Menakıbı Osman b. Affan, II/211.

miz (s.a.) ehl-i beytinin başına Hz. Ali b. Ebi Talib'i bırakıp onlarla kalmasını emretti. Münafıklar onu ayıplayınca Hz. Ali de yola çıkıp Peygamberimiz'e (s.a.) yetişti: Peygamberimiz (s.a.) Hz. Ali'ye:

- "Sen Harun'un Musa'ya olan yakınlığı gibi bana yakın olmaya razı olmaz mısın? Ancak benden sonra Peygamber yoktur." diyerek onu Medine'ye geri gönderdi.

Bundan sonra Efendimiz (s.a.) Tebuk yolunu tutarak kuzeye doğru hareket etti. Fakat ordu büyüktü. 30.000 kadar savaşçı vardı. Müslümanlar şimdiye kadar böyle bir kuvvetle savaşa çıkmamışlardı. Bu sebeple orduyu bütün imkânlarını sarf etmekle beraber tam olarak donatamamışlardı. Hatta erzak ve binek yönünden orduda sıkındı vardı. On sekiz kişi bir deveye nöbetleşerek biniyorlardı. Bazen ağaç yapraklarını yiyorlardı. Bu sebeple dudakları şişmişti. Deve sayısı az olmasına rağmen devenin hörgücündeki suyu içmek için deve kesmek mecburiyetinde kalmışlardı. Bu sebeple bu orduya Ceyşü'l-Usra (Zorluk Ordusu) adı verildi.

İslâm ordusu Tebuk'e giderken Kura vadisinde kayaları oyan Semud kavminin diyarı olan Hicr'den geçtiler. Müslümanlar Hicr kuyusundan su almaya giderken Peygamberimiz (s.a.) onlara: "Suyundan içmeyin, namaz için o suyla abdest almayın. O sudan yaptığınız hamurları develere yedirin. Bu hamurları pişirip yemeyin." buyurdu. Orduya Salih'in (a.s.) devesinin su içtiği kuyudan su alıp içmelerini emretti.

Buhârî ve Müslim, İbn Ömer'den naklediyor: Peygamberimiz (s.a.) Hicr'e uğrayınca: "Nefislerine zulmedenlerin yurtlarına girmeyin. Onlara gelen musibet size de gelmesin." buyurdu. Sonra başını kaldırıp süratle yoluna devam etti. Vadiyi geçti.[25]

Yolda ordunun su ihtiyacı gittikçe arttı. Nihayet bu durumu Resûlullah'a (s.a.) şikayet ettiler. Allah Resûlü de (s.a.) dua etti. Cenab-ı Hak bir bulut gönderip yağmur yağdırdı. Askerler suya kandılar, su ihtiyaçlarını giderdiler.

Tebuk'a yaklaşınca Peygamberimiz (s.a.):

- "Siz yarın inşallah Tebuk pınarına varacaksınız. Siz oraya kuşluk vaktinden önce varamazsınız. Kim oraya benden önce varırsa ben gelinceye kadar bu pınarın suyuna dokunmasın." buyurdu.

Muaz der ki: "Pınara geldik. Bizden önce iki kişi pınara gitmişti."

- "Bu pınarın suyuna hiç dokundunuz mu?" diye sordu onlar:

- "Evet." diye cevap verince Peygamberimiz (s.a.) bu iki kişiye söyleyeceğini söyledi. Sonra pınardan az az avuçladı. Nihayet sonra da bu suda mübarek yüzünü ve ellerini yıkadı. Sonra tekrar yıkadı. Pınar suyu artmaya başladı. İnsanlar da bu sudan içtiler. Peygamberimiz (s.a.):

---

[25] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/637.

- "Ya Muaz! Ömrün uzun olursa buraların bahçelerle dolacağını göreceksin." buyurdu.[26]

Yolda (veya bazı rivayetlere göre Tebuk'a varınca) Peygamberimiz:

- "Bu gece şiddetli bir rüzgar esecek. Hiç kimse yerinden kalkmasın. Devesi olan devesini iyi bağlasın." buyurdu. Şiddetli bir rüzgar esti. Bir adam yerinden kalkmıştı. Rüzgar onu Day Dağı'na attı.[27]

Peygamberimiz (s.a.) yolda adeti gereği öğle ve ikindi namazlarını ve akşam ile yatsı namazlarını birleştiriyordu.

İslâm ordusu Tebuk'ta konakladı. Orada karargah kuruldu. Peygamberimiz (s.a.) düşmanla karşılaşmaya hazırdı.

Resûlullah burada ashab-ı kirama beliğ bir hutbe irad etti. Cevamiu'l-kelimle (kısa, öz manalı sözler) konuştu. Dünyada ve ahirette hayırlı olan şeylere teşvik etti. Kötülüklerden sakındırdı. Korkuttu, müjdeledi askerlerin maneviyatlarını yükseltti. Erzak, teçhizat ve malzeme eksiklerini tamamladı.

Allah düşmanları Resûlullah'ın (s.a.) üzerlerine yürüdüğünü duyunca korkuya kapıldılar. İlerlemeye ve İslâm ordusuyla karşılaşmaya cesaret edemediler. Dağıldılar. Bu durumun gerek yarımada içinde ve gerekse yarımadaya uzak bölgelerde müslümanların askeri itibarı üzerinde olumlu tesiri oldu. Müslümanlar bu vesileyle iki ordu arasında çarpışma olup da elde edecekleri itibardan daha büyük ve önemli siyasî itibar elde ettiler.

Eyle Emiri Yuhanna b. Rube gelip Peygamberimiz (s.a.) ile sulh yaptı. Cizye vermeyi kabul etti. Cerba ve Ezrah halkı da gelip cizye verdiler. Peygamberimiz (s.a.) onlara bir yazı yazdı. Eyle Emiri'ne:

"Bismillahirrahmanirrahim. Bu yazı Allah'ın Resûlü Peygamber Muhammed'den Yuhanna b. Rube ve Eyle halkına bir emandır. Denizde ve karada, sandalları ve kervanlarında Allah'ın zimmeti ve Peygamber Muhammed'in zimmeti vardır. Şam ve deniz halkından kim onunla beraber olursa onunla beraberdir. Bunlardan kim yeni bir şey çıkarırsa onun malı canını kurtarmaz. Halktan kim bu malı alırsa alana helal olur. İnsanların yanına geldikleri suyu içmeye engel olmaları deniz ve karada gitmek istedikleri bir yola engel olmaları helal değildir."

Peygamberimiz (s.a.) Halid b. Velid'i 420 süvariyle Dümetü'l-Cendel Emiri'ne gönderdi. Halid b. Velid'e:

- "Onu inek avlarken bulacaksın." dedi. Halid yola çıktı. Kaleyi gözle görebilecek kadar yaklaşınca bir ineğin ortaya çıktığını, boynuzlarıyla sarayın kapısına sürdüğü-

---

[26] *Sahihu'l-Müslim*, II/246.

[27] *A.g.e* II/246.

nü gördü. Emir onu avlamak için dışarı çıktı. Mehtaplı bir geceydi. Halid b. Velid süvarileriyle onu çevirdi. Alıp Peygamberimiz'e (s.a.) getirdi. Peygamberimiz (s.a.) onun kanını dökmedi. 2000 deve, 800 baş hayvan, 400 zırh, 400 mızrak üzerine sulh yaptı. Cizye vermesini şart koştu. Onunla Yuhanna'yı, Düme, Tebuk Eyle ve Teyma üzerine tayin edip yerlerini taksim etti.

Romalıların hesabına çalışan Arap kabileleri de artık eski efendilerine itaat etme döneminin geçtiğini iyice anlamışlar, müslümanların tarafına dönmüşlerdi. Böylece İslâm devletinin hududu genişlemiş hatta doğrudan Roma hududuna kadar gelmişler, Romalıların uşakları sonlarının yaklaştığını hissetmeye başlamışlardı.

Medine'ye Dönüş

İslâm ordusu Tebuk'tan galip ve zafer kazanmış olarak hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan döndü. Allah müminleri korudu. Yolda bir tepenin yanında münafıklardan on iki kişi Peygamberimiz'e (s.a.) suikast girişiminde bulundular.

Hadise şöyle cereyan etti: Efendimiz'in (s.a.) devesinin yularını Ammar tutuyor, Hüzeyfetü'bnü'l-Yeman ise sürüyordu. Askerler vadinin içine girmişlerdi. Münafıklar bu fırsatı ganimet bilerek Peygamberimiz (s.a.) ve iki arkadaşı yola devam ederken arkalarında bir grubun hücum sesini işittiler. Yüzleri gözleri örtülü halde Peygamberimiz'i (s.a.) kuşatmışlardı. Peygamberimiz (s.a.) karşı koyması için Huzeyfe'yi vazifelendirdi. Huzeyfe münafıkların develerine sopa ile vurdu. Allah da onların kalplerine bunların isimlerini ve niyetlerini haber verdi. Bu sebeple Huzeyfe'ye (Resûlullah'ın sır arkadaşı) deniyordu. Bunlar hakkında Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "*Yapamayacakları şeye niyet ettiler.*"

Medine'nin evlerini uzaktan gören Peygamberimiz (s.a.):

- "Bu Tabe'dir (hoş bir şehirdir) şu ise bizi seven ve bizim kendisini sevdiğimiz dağdır."

Halk Peygamberimiz'in (s.a.) geldiğini duyunca kadınıyla, çocuğuyla orduyu karşılamaya çıktılar... Dilleriyle şu kasideyi terennüm ediyorlardı:

"Ay doğdu üzerimize
Veda tepelerinden
Şükür vacip oldu üzerimize
Allah'a davet ettiği müddetçe bu davetçi"

Peygamberimiz'in (s.a.) Tebuk'a yürüyüşü Recep ayında, dönüşü ise Ramazan ayında olmuştu Bu gazve 50 gün sürmüş, bunun yirmi günü Tebuk'ta geçmiş, kalan süre ise yolda gidiş-geliş esnasında geçmişti. Tebuk Gazvesi Peygamberimiz'in (s.a.) son gazvesiydi.

Bu Gazveden Geri Kalanlar

Bu gazve -özel şartları sebebiyle- Allah Tealâ'nın iman edenleri etmeyenlerden ayıran bir imtihanıydı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"*Allah müminleri, içinde bulunduğunuz halde bırakacak değildir. Nihayet iyiyi kötüden ayıracaktır.*" (Ali İmran, 179.)

Bu gazveye sadık müminler katılmış, bu gazveden geri kalma kişinin münafıklığının alameti sayılmıştı. Bu gazveye katılmayan birinin ismini zikrettiklerinde Peygamberimiz (s.a.):

- "Onu bırakın. O adamda hayır olsaydı Allah onu da sizin aranıza katardı. Eğer hayır yoksa Allah sizi ondan kurtarmış oldu." dedi.

Bu gazveye sadece mazereti olanlar veya savaştan geri kalmak için yalan yere izin isteyen Allah ve Resûlü'nü yalanlayan münafıklar veya hiç izin istemeye bile gerek duymayan kişiler katılmamışlardı. Ayrıca sadık müminlerden üç kişi de özürsüz olarak bu gazveden geri kalmışlar, Allah da onları imtihana tabi tutup nihayet tevbelerini kabul etmişti.

Resûlullah (s.a.) Medine'ye girince önce Mescid-i Nebevî'ye girip iki rekat namaz kıldı. Sonra ashab-ı kiramla birlikte oturdu. Münafıkların sayıları 80 küsur kadardı.[28] Gelip çeşit çeşit mazeretler ileri sürdüler. Yeminler etmeye başladılar. Peygamberimiz (s.a.) münafıkların mazeretlerini kabul edip onlarla musafaha etti, onlar için istiğfarda bulundu. Kalplerini ve niyetlerini Allah'a havale etti.

Sadık müminlerden olup savaşa katılmayan üç kişi (Ka'b. b. Malik, Mürare b. Rabi ve Hilal b. Ümeyye) ise doğru söylemeyi tercih ettiler. Hiçbir özür beyan edemediler.

Peygamberimiz (s.a.) de sahabeye onlarla konuşmamalarını emretti. Bu üç kişiye karşı şiddetli bir boykot uygulandı. Dünya, genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başlamıştı. Canları daralmıştı. Kırk günü tamamladıklarında artık hanımlarından da ayrı kalmaları emredilmişti.

Nihayet elli gün tamamlanınca Allah Tealâ onların tevbelerini kabul etmiş ve şu ayet-i kerime nazil olmuştu.

"*(Tebuk savaşından) geri kalan üç kişiyi de Allah bağışladı. Dünya bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başlamış, canları da iyice daralmış, Allah'tan başka sığınılacak hiçbir şeyin olmadığını iyece anlamışlardı. Tevbe edip Allah'a yöneldikleri için Allah tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul edicidir, çok merhametlidir.*" (Tevbe, 118.)

---

[28] Bu sayı Ensar'ın içindeki münafıkların sayısıdır. Bedevilerden mazeret takdim edenler Beni Gıfar ve diğerlerinden 82 kişi kadardı. Abdullah b. Übeyy ile ona tabi olanlar bunların haricindeydi. Sayıları da çoktu. (bkz. İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/119).

Gerçek mazeretleri sebebiyle savaştan geri kalanlar hakkında da şu ayet-i kerime indi.

"Allah ve Resûlü'ne sadık kalmak şartıyla ne zayıflara, ne hastalara, ne de harcayacak bir şey bulamayan fakirlere savaştan geri kalmakta bir günah yoktur. İyilik edenleri ayıplamaya bir sebep yoktur. Allah bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 91-92.)

Bu gibi kimseler hakkında Peygamberimiz (s.a.) Medine'ye yaklaşırken:

"Medine'de şu anda öyle kimseler var ki sizin yürüdüğünüz her yerde, geçtiğiniz her vadide onlar sizinle beraberdiler. Onların aranızda olmasına mazeretleri engel oldu." buyurdu. Sahabe-i kiram:

- "Onlar Medine'de oldukları halde mi bu dereceye ulaştılar." deyince Peygamberimiz (s.a.):

- "Evet, onlar Medine'de oldukları halde." buyurdu.

Savaşın Tesirleri

Müslümanların Arap yarımadası üzerindeki nüfuzunun genişlemesi ve kuvvetlenmesi hususunda bu gazvenin büyük tesiri olmuştu.

İnsanlık artık İslâm kuvvetinden başka hiçbir kuvvetin Araplar arasında yaşamayacağını anlamıştı. Müslümanların hezimetini bekleyen cahiliye devri artıkları ile münafıkların kalplerindeki son ümit pırıltıları da sönmüştü.

Bu sebeple artık müslümanların münafıklara hoş muamele etmeleri için hiçbir sebep kalmamıştı. Cenab-ı hak münafıklara şiddetli davranılmasını emretmiş, sadaka ve zekâtlarının kabul edilmesini, cenaze namazlarının kılınmasını, onlar için istiğfar edilmesini, kabirlerinin ziyaret edilmesini yasaklamıştı. Mescid adıyla bina ettikleri hile ve tuzak merkezinin yakılmasını emretmişti. Münafıklar hakkında onları şiddetle kınayan ayetler indirmesi, münafıkların tanınmaması için hiçbir gizlilik, kapalılık bırakmamıştı. Sanki bu ayetler Medine'de oturanlara münafıkların isimlerini veriyor gibiydi.

Bu gazvenin tesir derecesini gösteren noktalardan birisi de, Mekke'nin Fethi'nden sonra hatta daha önceleri gruplar halinde Peygamberimiz'e (s.a.) gelip müslüman olanların sayısının, bu gazveden sonra daha çok artmış olmasıdır.[29]

Bu Gazveyi Anlatan Ayetlerin Nazil Olması

Bu gazve hakkında Berae Suresi'nden pek çok ayetler inmişti. Bunlardan bir kısmı yola çıkmadan, bir kısmı yola çıktıktan sonra, bir kısmı da Medine'ye döndükten sonra inmişti.

---

[29] bkz. İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/515-537; İbn Kayyım, *a.g.e.*, III/2-13; *Sahihu'l-Buhârî*, I/252-414, II/633-634-637; *Sahihu'l-Müslim*, II/246; İbn Hacerî'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/110-126.

Bu ayetlerde Tebuk Gazvesi'nin şartları, münafıkların rezil-rüsva oluşları, samimi mücahitlerin fazileti, savaşa katılan ve katılmayan sadık müminlerin tevbelerinin kabul edilmesi ve diğer hususlar beyan edilmişti.

Bu Senenin Diğer Önemli Olayları

Bu sene içerisinde tarihi önemi olan bazı olaylar da meydana gelmişti:

1. Peygamberimiz'in (s.a.) Tebuk'tan dönüşünden sonra Uveymir el-Aclani ile hanımı arasında "lian" yapılmıştı.[30]

2. Zina ettiğini itiraf eden Gamidi kabilesine mensup kadına, çocuğu sütten kesilince "Recm" cezası uygulanmıştı.[31]

3. Habeşistan Kralı Necaşi Ashame vefat etmiş Peygamberimiz (s.a.) ona gıyabi cenaze namazı kıldırmıştı.

4. Peygamberimiz'in (s.a.) kızı Ümmü Gülsüm'ün vefatı Peygamberimiz'i çok üzmüştü. Hz. Osman'a "üçüncü bir kızım olsaydı onu da sana nikahlardım." demişti.

5. Peygamberimiz (s.a.) Tebuk'tan döndükten sonra münafıkların başı Abdullah b. Übeyy b. Selül ölmüş, Peygamberimiz onun için istiğfar edip cenaze namazını kıldırmıştı. Hz. Ömer, Peygamberimiz'in onun cenaze namazını kılmaması için teşebbüste bulunmuştu. Sonra bu hususta Hz. Ömer'i teyid eden ayetler inmişti.

Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) Haccetmesi

H. 9. yıl Zilkade veya Zilhicce ayında Peygamberimiz (s.a.) müslümanlarla Hac menasikini göstermesi için Hz. Ebu Bekir'i Hac emiri olarak göndermişti.

Sonra ahitleri bozmakla ilgili ayetler inmiş, Peygamberimiz (s.a.) bu ayetleri bildirmek üzere Hz. Ali'yi göndermişti.

Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'le el-Arc veya Dacnan denilen yerde buluştu Hz. Ebu Bekir:

- "Emir misin yoksa memur musun?" diye sordu. Hz. Ali:

- "Hayır, memurum." diye cevap verdi.

Birlikte yola devam ettiler. Hz. Ebu Bekir müslümanlara Hac vazifesine gösterdi. Bayramın birinci günü olunca Hz. Ali Cemre-i Akabe'nin yanında ayağa kalktı. Resûlullah'ın (s.a.) emrettiği hususları müslümanlara bildirdi. Bütün ahit sahiplerinin ahdini iade etti. Onlara dört ay kadar mühlet verdi. Ahdi olmayanlara dahi dört ay mühlet verdi.

---

[30] Lian, Hanımına zina isnadı yapıp şahit getiremeyen erkekle, zina isnadını inkar eden kadının kadı önünde dörder defa karşılıklı olarak birbirlerini lanetleme olayı (bkz. Nur suresi, 6-10. ayetler).

[31] Recm, zina ettiğini itiraf eden yahut dört şahitle zina ettiği sabit olan evli erkek ve kadına uygulanan "taşlama" cezası.

Hz. Ebu Bekir bazı kimseleri göndererek

- "Bu seneden sonra hiçbir müşrik haccetmeyecek! Beytullah'ı hiçbir çıplak kimse tavaf etmeyecek! diye seslenmelerini emretti.

Bu duyuru aynı zamanda Arap yarımadasında putperestliğin sonunun geldiğinin ilanı idi.[32]

Gazvelere Umumî Bir Bakış

Peygamberimiz'in (s.a.) katıldığı gazveleri ve gönderdiği seriyyeleri ve askeri birlikleri incelediğimizde şu neticeye varırız:

Peygamberimiz (s.a.) dünyadaki en büyük komutan, en anlayışlı ve en tedbirli liderdi. Nübüvvet ve risalet görevinde Peygamberlerin efendisi ve en büyüğü olduğu gibi liderlik vasfıyla da eşsiz bir deha sahibiydi. Katıldığı bütün savaşlarda ihtiyat, cesaret ve tedbirini bütün sebep ve vesilelerine ve stratejik noktaların tutulması, karşılaşma için en iyi ve en güvenilir yerin seçilmesi, savaşın seyrini idare etmek için en isabetli planın uygulanması gibi konularda dünyanın tanıdığı komutanlardan daha farklı bir komuta şekline sahip olduğunu ispat etmişti.

Uhud ve Huneyn'de meydana gelen yenilgi ise Efendimiz'in (s.a.) emirlerine uyulmaması, askeri bakımdan belirlediği ve emrettiği plan ve programın tatbik edilmemesi sebebiyle meydana gelmişti.

Bu iki gazvede müslümanların yenilgiye uğramaları durumunda bile Efendimiz'in (s.a.) dehası tecelli etmişti. Bu durumda düşmana karşı koymakta sebat etmiş, eşsiz hikmetiyle Uhud'da düşmanın hedeflerini boşa çıkarmayı başarmış, Huneyn'de savaşın akışını değiştirip yenilgiyi zafere çevirmişti. Halbuki böyle tehlikeli bir gelişme, böyle acı bir yenilgi pek çok komutanın hislerini dumura uğratacak, sinirlerine kötü tesir edecek, sadece canlarını kurtarma yoluna sürükleyecek cinsten bir gelişmeydi.

Gazvelerin askeri idare yönünden durumu böyle idi. Diğer yönlerine gelince, Efendimiz (s.a.) bu gazvelerle güvenliğin sağlanması, barışın yaygınlaşması, fitne ateşinin söndürülmesi, düşmanların İslâm ile putperestlik arasındaki bu mücadelede azimlerinin kırılması, barışa zorlanmaları ve İslâmî davet için yolun tamamen açılması hususunda başarılı olmuştu.

Ayrıca bu gazvelerde ashabı arasındaki "muhlis" (samimi) müminlerle nifak duygularını gizleyen, haksızlık yapma ve hıyanet amacı taşıyan münafıkları daha iyi tanımış oldu.

Efendimiz (s.a.) bu gazve seriyyelerle ileride Irak, Sureye ve İran topraklarında Farisiler ve Romalılarla karşılaşacak, savaş planı ve savaşın seyrini idarede onlara

[31] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/220-451, II/626-671; İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/25-26; İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/543-546.

üstün gelecek, hatta onları yurtlarından, topraklarından, içinde bulundukları nimetlerden nehirler, bağlar, bahçeler ve güzel evlerinden çıkarmaya muvaffak olacak derece üstün bir kumandanlar topluluğu yetiştirmişti.

Efendimiz (s.a.) bu gazve ve seriyyelerle müslümanlara yer, yurt, mesken ve sanat sahibi olmalarını temin etmiş, böylece ne malı ne de yurdu bulunan mülteci ve muhacir müslümanların pek çok problemlerine çare bulmuş, silah, cephane, malzeme ve erzak hazırlamış, bütün bunları sağlarken de zerre kadar zulüm, tuğyan, Allah'ın kullarının haklarına tecavüz yoluna sapmamıştı.

Cahiliyede savaş sebebi olan süfli hedef ve gayeler değişmiş, ancak ulvi hedefler savaş sebebi sayılmıştı. Cahiliyede savaşlar yağmacılık soygun, adam öldürme, baskın, zulüm, haddi aşma, tecavüz, intikam almak, zayıfı ezmek, tahrip etmek, binaları yıkmak, kadınların namusunu çiğnemek, güçsüzlere, bebeklere ve çocuklara katı muamele etmek, ekinleri ve mahsulatı yok etmek ve yeryüzünde fesat çıkarmaktan ibaret iken; İslâm'da savaş insanlığın her yerde ve her zaman şeref duyacağı şanlı hedefleri, yüce amaçları ve üstün gayeleri gerçekleştirmek için yapılan "cihat" halini almıştı. İslâm'da savaş insanı zulüm ve haksızlıktan kurtarıp insaf ve adalete kavuşturan, kuvvetlinin zayıfı ezdiği bir sistemden kurtarıp zayıfın hakkının kuvvetliden alındığı adil bir nizama ulaştıran bir çaba olmuştu. İslâm'da savaş "Ey Rabbimiz! Bizi halkı zalim olan bu kasabadan çıkart. Bize senin tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı gönder." diyen, hor görülen, ezilen erkek, kadın ve çocukların kurtuluşuna vesile olan bir cihat olmuştu. İslâm'da savaş yeryüzünü haksızlık, hıyanet, günah ve zulümden temizleyip emniyet, huzur, şefkat, merhamet, hakkı gözetme ve iyi muameleyi hakim kılan bir hüviyete kavuşmuştu.

Ayrıca savaşta ordularının ve komutanlarının uyacağı, kesinlikle terk edemeyecekleri yüce prensipler koymuştu İslâm.

Süleyman b. Bürde babasından rivayet ediyor: Resûlallah (s.a.) birini ordu veya seriyye emiri olarak tayin ettiğinde ona Allah'tan korkmasını, emrindeki müslümanlara hayırla muamele etmesini tavsiye eder ve:

- "Allah'ın adıyla, Allah yolunda savaşın... Allah'ı inkâr edenlerle çarpışın. Savaşın; ama haddi aşmayın, hıyanet etmeyin, zulmetmeyin, vücut organlarını (kulak, burun) koparıp eziyet etmeyin. Yeni doğmuş çocukları öldürmeyin..." der ve kolaylık göstermelerini emrederdi.

- "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, sevdirin, nefret ettirmeyin." derdi.[33]

[33] *Sahîhu'l-Müslim*, II/82-83.

Bir kavme geceleyin varırsa sabah oluncaya kadar hücumda bulunmazdı. Düşmanı ateşte yakıp öldürmekten yavaş yavaş eziyet ederek öldürmekten, kadınları dövmek ve öldürmekten, soygunculuktan nehyederdi. Hatta:

- "Soygun malı ölü hayvan etinden daha helal değildir?" derdi. Ekinleri ve mahsulatı yok etmekten, mecbur kalıp başka çare kalmadıkça ağaçları kesmekten de nehyetmişti.

Mekke'nin Fethi'nde:

- "Sakın yaralıya işkence etmeyin. Sakın kaçanın peşini takip etmeyin. Sakın esirleri öldürmeyin." demişti.

İslâm'da elçinin öldürülmemesi sünnet olarak yerleşmişti. Peygamberimiz (s.a.) kendileriyle ahit yapılan, anlaşma yapılan kimselerin öldürülmesini kesinlikle yasaklamış, "Kim kendisine ahit verilen birini öldürürse cennetin kokusunu duymaz. Halbuki cennetin kokusu kırk senelik mesafeden duyulur." buyurmuştu.

Daha pek çok ulvi prensiplerle savaş cahiliyenin kirlerinden temizleyerek "Mukaddes Cihat" haline getirmişti.[34]

7. İNSANLAR AKIN AKIN ALLAH'IN DİNİNE GİRİYORLAR

Mekke'nin fethi daha önce de işaret ettiğimiz gibi putperestliğin yaşama şansını ortadan kaldıran kesin bir zaferdi. Bunun üzerine kabileler süratle İslâm'a girmeye başladılar.

Amr b. Seleme anlatıyor: Kervanların uğradığı bir su başında idik. Gelen kervanlara:

- "Bu insanlara ne oluyor? Bu ortaya çıkan adam da kim?" diye Resûlullah'ı (s.a.) soruyorduk.

- "Allah'ın kendisini "resûl" olarak gönderdiğini ve kendisine vahyettiğini iddia eden biri." diyorlardı.

"Allah vahyetti." sözünü ezberliyordum. Sanki bu söz içime işliyordu.

- "Onu kavmiyle baş başa bırakın... Eğer onlara galip gelirse o doğru sözlü bir peygamberdir." diyorlardı.

Zafer müyesser olunca her kabile İslâm'ı kabul etmeye koştu. Babam da kabileme hemen İslâm'ı teklif etti. Resûlullah'ın (s.a.) yanına gidip dönünce:

- "Vallahi hakikaten peygamber olan birinin yanından geliyorum." dedi. Resûlullah (s.a.) "Şu zamanda şu namazı, şu zamanda şu namazı kılın. Namaz vakti gelince içinizden biri ezan okusun. Kur'an'ı en çok ezberleyen size imam olsun." buyurdu.[35]

---

[34] Daha geniş bilgi için bkz. İbn Kayyim, *a.g.e.*, II/64-68; el-Mevdudi, *İslâm'da Cihad*, s. 216-262.

[35] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/615-616.

Bu hadis, Mekke'nin Fethi'nin İslâm'ın izzet bulması, Arapların yeni konumlarını belirlemeleri ve İslâm'a teslim olmaları hususunda ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum Tebuk Gazvesi'nden sonra daha da kuvvetlenmişti.

Bu sebep h. 9 ve 10. senelerde artık Medine'ye peş peşe heyetlerin geldiğini, insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görüyoruz. Hatta Mekke'nin Fethi'nde toplam 10.000 kişiden ibaret olan İslâm ordusu, fethin üzerinden henüz bir yıl geçmeden yapılan Tebuk Gazvesi'nde 30.000 kişiyi geçiyordu.

Sonra Veda Haccı'nda İslâm'a gönül veren, Resûlullah'ın (s.a.) etrafında telbiye, tekbir, tesbih, hamd ve senalarla deniz gibi dalgalanan, ufku aydınlatan, yeri göğü titreten 100.000 -yahut 144.000- kişilik kalabalık bir cemaat görmekteyiz.

Heyetler

Megazi alimlerinin zikrettiği heyetlerin sayısı yetmişi geçmektedir. Bu heyetlerin tamamını saymamız mümkün değildir. Bu heyetleri tafsilatıyla zikretmekte büyük bir fayda yoktur. Burada tarihte önemi ve yeri olan heyetleri kısaca zikredeceğiz.

Ayrıca Medine'ye gelen heyetlerin birçoğu Mekke'nin Fethi'nden sonra geldiyse de fetihten önce gelen heyetlerin bulunduğu da dikkate alınmalıdır:

1. Abdü'l-Kays Kabilesi Heyeti

Bu kabile iki defa heyet göndermişti. Birincisi: Hicretin 5. yılında yahut daha önce idi. Bunlardan Münkız b. Hayyan ismindeki bir zat ticaret için Medine'ye geliyordu. Peygamberimiz'in (s.a.) hicretinden sonra ticaret için Medine'ye gelip İslâm'ı tanıyınca müslüman olarak Peygamberimiz'in (s.a.) yazdığı mektubu kabilesine götürmüş, onlar da İslâm'ı kabul etmişlerdi. Haram aylardan birinde 13 veya 14 kişilik bir heyetle Efendimiz'in (s.a.) huzuruna gelip iman ve içilecek şeyler hakkında sorular sormuşlardı. Bu heyetin büyükleri "el-Eşece el-Asri" adındaki şahıstı. Peygamberimiz (s.a.) bu zata hitaben:

- "Sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm (yumuşaklık) ve itinalı hareket" buyurmuştu.

Abdü'lkays heyeti ikinci defa "heyetler yılında" gelmişlerdi. Bu defa sayıları 40 kişiydi. Aralarında "el-Carud b. Ala el-Abdi"de vardı. el-Carud, Hıristiyan idi. İslâm'a girmiş ve iyi bir müslüman olmuştu.[36]

2. Devs Kabilesi Heyeti

Bu kabile temsilcileri Peygamberimiz (s.a.) Hayber'de iken H. 7. yıl başlarında *gelmişlerdi.*

---

[36] Nevevi, *Şerhu Sahîhi'l-Müslim*, I/33.

Tufeyl b. Amr ed-Devsi'nin müslüman oluşunu daha önce zikretmiştik. Tufeyl Peygamberimiz (s.a.) Mekke'de iken İslâm'ı kabul etmiş, sonra kabilesine dönmüştü. Onları İslâm'a davet ediyor, onlar ise ağırdan alıyorlardı. Tufeyl kabilesinden ümidini kesmişti. Dönüp Peygamberimiz'e (s.a.) geldi. Devs kabilesine beddua etmesini istedi. Peygamberimiz (s.a.) ise:

- "Allahım! Devs kabilesine hidayet nasip et!.." diye dua etti. Devs kabilesi İslâm'ı kabul etti. Tufeyl 70 veya 80 aile ile H. 7. yıl başlarında Medine'ye geldi. Peygamberimiz (s.a.) Hayber'de idi. Onlar da Hayber'de İslâm ordusuna katıldılar.

3. Ferve b. Amr el-Cüzami'nin Elçisi

Ferve, Roma ordusuna tabi bir Arap komutanı idi. Maan ve civarında Şam arazisi ona tabi idi.

Ferve, müslümanların kahramanlığını ve tahammül gücünü görünce müslüman oldu. H. 8. yılında Mute Savaşı'ndaki karşılaşma bu inancını kuvvetlendirdi.

Ferve müslüman olunca Resûlullah'a (s.a.) bir elçi göndererek İslâm'ı kabul ettiğini bildirdi. Beyaz bir katırı da hediye olarak gönderdi. Romalılar onun İslâm'a girdiğini öğrenince alıp hapsettiler. Sonra da İslâm'dan dönme ile ölümden birini tercih etmesini söylediler. O ölmeyi dinden dönmeye tercih etti. Romalılar onu Filistin'de Afra denilen bir su başında asıp boynunu vurdular.[37]

4. Sada Kabilesi Heyeti

Bu heyet H. 8. yılda Peygamberimiz'in (s.a.) Ci'rane'den ayrılmasından sonra gelmişti. Peygamberimiz (s.a.) müslümanlardan 400 kişilik bir kuvvet hazırlayarak Yemen taraflarında Sada kabilesinin bulunduğu yere gönderdi. Bu birliğin bir kanal başında karargah kurduğu anda Ziyad b. Haris es-Sadai bu durumu öğrenmiş, Peygamberimiz'e (s.a.) gelerek:

- "Sana geride bıraktığım kabilemin temsilcisi olarak geldim. Orduyu geri çağır, ben de kabilemle sana tabi olayım." dedi.

Peygamberimiz (s.a.) askeri birliği kanal başından çekti. Ziyad da kavmine gidip onları Resûlullah'a (s.a.) gelmek hususunda ikna etti. On beş kişilik bir grupla gelip İslâm üzerine biat ettiler. Sonra kabilelerine dönüp geride kalanları İslâm'a davet etti. Aralarında İslâm yayıldı. Veda Haccı'nda bu kabileden yüz kişi Resûlullah'a (s.a.) gelmişlerdi.

5. Ka'b b. Züheyr b. Ebi Selma'nın Gelişi

Ka'b şair bir aileden gelen Arapların en kuvvetli şairlerindendi. Peygamberimiz'i (s.a.) şiiriyle hicvediyordu.

---

[37] İbn Kayyim, *Zadül-Mead*, III/45.

H. 8. yılda Peygamberimiz (s.a.) Taif Gazvesi'nden dönünce Ka'b. b. Züheyr'e kardeşi Büceyr b. Züheyr mektup göndererek Resûlullah (s.a.) kendisini hicvedip eziyet edenlerden bazılarını öldürttüğünü geri kalan Kureyşli şairlerin kaçtıklarını bildirdi. Eğer canını kurtarmak istiyorsan Resûlullah'a (s.a.) gel, tevbe ederek gelen hiç kimseyi öldürmez. Aksi takdirde kendini kurtarmaya bak, dedi.

Bundan sonra da iki kardeş arasındaki yazışmalar devam etti. Ka'b'a yeryüzü dar gelmeye başladı

Medine'ye geldi. Cüheyne kabilesinden birine misafir oldu. Onunla birlikte sabah namazını kıldı. Namazı bitirince ev sahibi Cübeni Ka'b'a işaret etti. O da Peygamberimiz'in (s.a.) yanına gitti. Elini onun eline koydu. Peygamberimiz (s.a.) onu tanımıyordu.

Ka'b:

- "Ya Resûlullah! Bu, gelen Ka'b b. Züheyr'dir. Müslüman olarak ve tevbe etmiş olarak senden eman dilemek için gelmiştir. Onu sana getirirsem kabul edermisin?" dedi. Peygamberimiz:

- "Evet!" deyince Ka'b:

- "Ben Ka'b b. Züheyr'im." dedi.

Hemen Ensar'dan biri sıçrayıp onu tuttu. Boynunu vurmak için izin istedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Onu bırak! O tevbe ederek, bulunduğu durumu terk ederek geldi." buyurdu.

O zaman Ka'b (Banet Suad) diye başlayan meşhur kasidesini söyledi. Bu kasidede Resûlullah'tan (s.a.) özür diliyor ve medhü senada bulunuyordu.

Ka'b bundan sonra Kureyşli Muhacirleri övdü. Çünkü muhacirlerden hiçbiri Ka'b hakkında hayır sözden başka bir şey söylememişti. Ka'b İslâm'ı kabul edip iyi bir müslüman olunca bir kasidesiyle Ensar'ı övmüş, daha önce Ensar hakkındaki tenkidini böylece geri almıştı.

6. Azre Kabilesi Heyeti

Bu heyet H. 9. yıl Safer ayında gelmişti. Sayıları 12 kişiydi. Aralarında Hamza b. Numan da vardı.

- "Sizler kimlerdensiniz?" diye sorulduğunda sözcüleri:

- "Kusayy'ın ana bir kardeşleri Azre'nin oğullarıyız. Kusayy'ı destekleyen Mekke vadisinden Huzaa ile Bekroğullarını çıkaran biziz. Bizim sizlerle akrabalığımız ve hısımlığımız vardır." dedi.

Efendimiz (s.a.) Azreoğullarını hoş karşıladı. Onlara Şam'ın fethedileceği müjdesini verdi. Kahinlere soru sormaktan, daha önce yaptıkları gibi putlar adına kur-

ban kesmekten nehyetti. Arzeoğulları İslâm'ı kabul ettiler. Birkaç gün kaldıktan sonra Medine'den ayrıldılar.

7. Bediyy Kabilesi Heyeti

H. 9. yıl Rabiulevvel ayında gelip İslâm'ı kabul ettikten sonra Medine'de üç gün kaldılar. Reisleri Ebu'd-Dabib Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Misafiri ağırlamakta ecir var mıdır?" diye sordu. Peygamberimiz:

- "Evet... Zengin-fakir her kime bir iyilik edersen o sadakadır." buyurdu. Ebu'd-Dabib:

- "Misafir ağırlama kaç gündür?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Üç gündür." dedi. Ebu'd-Dabib:

- "Kaybolmuş koyun hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Peygamberimiz:

- "O koyun ya senin, ya din kardeşinin, yahut da kurdun hakkıdır."

8. Sakif Kabilesi Heyeti

H. 9. yıl Ramazan ayında Resûlullah (s.a.) Tebuk'tan döndükten sonra geldiler. İslâm'a girmeleri şöyle oldu: Reisleri Urve b. Mesu'd es-Sakafi H. 8. yıl Zilkade ayında Taif Gazvesi'nden sonra Peygamberimiz (s.a.) henüz Medine'ye ulaşmadan önce yolda Peygamberimiz'e (s.a.) yetişerek İslâm'ı kabul etti. Dönüp kabilesini de İslâm'a davet etti.

Urve, kabilesinin kendisine itaat edeceğini zannediyordu. Çünkü kavmi arasında sözü dinlenen bir reisti, çok sevilen biriydi. Urve onları İslâm'a davet edince kabilesi kendisini her taraftan ok yağmuruna tutup öldürdüler. Onu öldürdükten sonra bir ay beklediler. Daha sonra aralarından birini emir seçtiler. En sonunda civarlarında bulunan ve Peygamberimiz'e (s.a.) biat edip İslâm'ı kabul eden Arap kabilelerine karşı güçlerinin yetmeyeceği kanaatine vararak Resûlullah'a (s.a.) birini temsilci olarak göndermeye oy birliğiyle karar verdiler.

Sakifliler bu vazife için önce Abdiyaleyl b. Amr ile konuştular. Abdiyaleyl:

- "Benimle birlikte birkaç kişi daha gelmezse gitmem." dedi. Onunla birlikte iki kişi müttefik kabileden, üç kişi de Malikoğullarından gönderdiler. Böylece altı kişi oldular. Aralarında heyetin en genci Osman b. Ebi'l-As es-Sakafi de vardı.

Medine'ye geldiklerinde Peygamberimiz (s.a.) elçilerin Kur'an dinlemeleri müslümanları namaz kılarken görmeleri için Mescid-i Nebevi'nin bir kenarında onlar için bir çadır kurdurdu.

Sakifliler devamlı Peygamberimiz'in (s.a.) yanına gelip gidiyorlardı. Peygamberimiz (s.a.) de onları İslâm'a davet ediyordu. Nihayet reisleri Peygamberimiz'den

(s.a.) kendisiyle Sakif kabilesi arasında bir sulhname yazmasını zina, içki içmek ve faiz yemek hususunda izin vermesini, Lat putuna dokunmamasını, namazdan muaf tutmasını, putlarını kendi elleriyle kırmalarını istememesini talep ettiler. Peygamberimiz (s.a.) bunların hiçbirini kabul etmedi.

Heyet çekilip kendi aralarında durum değerlendirmesi yaptı. Resûlullah'a (s.a.) teslim olmaktan başka çare bulamadılar. Teslim olup İslâm'a girdiler. Fakat Lat'ın yıkılmasını Resûlullah'ın (s.a.) üstlenmesini ve Sakif kabilesinin asla Lat putunu kendi elleriyle yıkamayacaklarını şart koştular. Efendimiz (s.a.) bu şartı kabul etti. Kendilerine bir yazı verdi. Osman b. Ebi'l-As es-Sakifi'yi de Sakife emir olarak tayin etti. Çünkü Osman heyetin arasında İslâm'ı tanımayı, Kur'an'ı ve dini öğrenmeyi en çok arzu eden kişiydi.

Heyet her gün Resûlullah'a (s.a.) giderken. Osman b. Ebi'l-As'ı eşyalarının yanında bırakıyordu. Dönüp öğle uykusuna yattıklarında ise Osman Resûlullah'a (s.a.) gidiyor, ondan Kur'an okumasını istiyor, din hakkında sorular soruyordu. Resûlullah (s.a.) uyuyorsa aynı gaye ile Hz. Ebu Bekir'e gidiyordu.

Osman b. Ebi'l-As, Peygamberimiz'in (s.a.) irtihalinden sonra ortaya çıkan irtidat (dinden dönme) olaylarında en mübarek insanlardan biri olarak vazife yaptı. Sakif kabilesi dinden dönmeye karar verince onlara:

- "Ey Sakif topluluğu! Siz insanlar arasında İslâm'a en son girenlersiniz. İlk defa dinden dönen de siz olmayın. Dinden dönmeyi bırakın. İslâm üzerine sebat edin." demişti.

Heyet Taif'e döndü. Kabilesine gerçeği söylemeyip gizlediler. Onları savaşla korkuttular. Üzüntülü ve kederli göründüler. Resûlullah'ın (s.a.) onlardan İslâm'ı kabul etmelerini; zina, içki, faiz vs. terk etmelerini istediğini, aksi takdirde savaş açacağını söylediğini naklettiler.

Sakif kabilesini cahiliye duyguları kaplamıştı. İki üç gün savaşı göze almış bir şekilde geçirdiler. Sonra Allah kalplerine korku verdi. Sakifliler heyettekilere:

- "Dönün, Muhammed'e istediğini verin." dediler.

O zaman heyet gerçeği olduğu gibi anlattı. Yaptıkları sulhu açıkladılar. Böylece Sakif kabilesi de müslüman oldu.

Peygamberimiz (s.a.) Lat putunu yıkmak için birkaç kişiyi görevlendirdi. Başlarına Halid b. Velid'i emir olarak tayin etti. Muğire b. Şube, eline iki değnek aldı. Arkadaşlarına:

- "Vallahi siz şimdi Sakif kabilesine güleceksiniz." dedi. Puta değnekle vurdu sonra kendini yere attı.

Taif halkı korkudan titrediler;

- "Allah Muğire'yi yaklaştırmadı. Put onu öldürdü." dediler. Muğire hemen kalktı ve:

"Allah sizi perişan etsin. O taş ve toprak parçasından başka bir şey değildir." dedi. Sonra kapıya vurup kapıyı kırdı. Putun en yüksek duvarına çıktı. Duvarı yıkıp yerle bir ettiler. Hatta temelini bile kazdılar. Temeldeki mücevherat ve eşyayı çıkarttılar. Sakif kabilesi şaşırmıştı.

Halid b. Velid ve müfrezesi birlikte mücevherat ve elbiselerle Peygamberimiz'e (s.a.) geldi. Peygamberimiz (s.a.) de kendisine zafer ihsan ettiği ve dinine izzet ve şeref verdiği için Allah'a hamdetti.[38]

9. Yemen Meliklerinin Mektubu

Peygamberimiz'in (s.a.) Tebuk'tan dönmesinden sonra Himyer meliklerinin mektubu geldi. Bunlar Haris b. Abdikülal, Nüaym b. Abdikülal, Nu'man b. Zi-Rain, Hemedan ve Muafir adlı meliklerdi.

Peygamberimiz'e (s.a.) gönderdikleri elçinin adı Malik b. Murra er-Ruhavi idi. Elçiyi, İslâm'ı kabul ettiklerini, şirkten ve ehlinden ayrıldıklarını bildirmek üzere göndermişlerdi.

Efendimiz (s.a.) de onlara bir mektup göndererek müminlerin hak ve vazifelerini açıkladı. Ahit verilenlerin üzerlerine düşen cizyeyi verdikleri zaman Allah'ın ve Resûlü'nün zimmeti altında olduklarını bildirdi. Kendilerine Muaz b. Cebel'in emirliğinde bir grup sahabeyi davetçi ve muallim olarak gönderdi.

10. Hemedan Heyeti

H. 9. yılda Peygamberimiz'in (s.a.) Tebuk'tan dönmesinden sonra geldi. Peygamberimiz (s.a.) kendilerine istedikleri hususları kabul ettiğini bildiren bir yazı vererek, başlarına Malik b. Namat'ı emir olarak tayin etti. Diğerlerini İslâm'a davet etmek üzere Halid b. Velid'i gönderdi. Halid b. Velid Hemedan'da altı ay kalıp onları İslâm'a davet etti. Ancak Hemedanlılar bu daveti kabul etmediler.

Peygamberimiz (s.a.) sonra oraya Hz. Ali'yi gönderdi. Hz. Ali'ye Halid'i geri göndermesini emretti. Hz. Ali (r.a.) Hemedan'a geldi. Peygamberimiz'in (s.a.) mektubunu kendilerine okudu. Onları İslâm'a davet etti. Hemedanlılar toptan İslâm'a girdiler. Hz. Ali (r.a.) Hemedanlıların İslâm'ı kabul ettikleri müjdesini yazıyla Peygamberimiz'e (s.a.) bildirdi. Efendimiz (s.a.) gelen mektubu okuyunca hemen şükür secdesine kapandı.

- "Allah'ın selamı Hemedan'ın üzerine olsun. Allah'ın selamı Hemedan'ın üzerine olsun." dedi.

---

[38] İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/26-28; İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/537-542.

11. Fezarioğulları Heyeti

Bu heyet H. 9. yılda Peygamberimiz (s.a.) Tebuk'tan döndükten sonra geldi. On kişi civarındaki bu heyet İslâm'ı kabul ve ikrar ederek geldiler. Daha sonra memleketlerindeki kuraklıktan şikayet ettiler.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) minbere çıktı. Ellerini kaldırıp şu şekilde yağmur duasında bulundu.

- "Allahım! Beldelerine ve mahlukatına yağmur indir. Rahmetini yay. Ölü beldelerini dirilt.

Allahım! Bizi bol, rahat ve huzur verici bir yağmura gark et. Geniş bir bölgeye, geç değil erken, zararlı olmayıp faydalı olan bir yağmur yağdır. Allahım! Azap yağmuru değil, binaları yıkan insanları boğan, bereketi götüren yağmur değil, rahmet yağmuru istiyoruz.

Allahım! Bizi lütfunla sula. Düşmanlara karşı bize zafer ver."[39]

12. Necran Heyeti

Necran, Mekke'ye 7 konak mesafede Yemen tarafında büyük bir şehirdir. Gerektiğinde 100.000 kadar savaşçı çıkan bu şehirde halk Hıristiyanlık dini üzerine idiler.[40]

Necran heyeti H. 9. yılda gelmişti. 24 kişi ileri gelenlerden olmak üzere toplam 60 kişi idiler. Aralarında Necran'ı idare eden ilk üç kişi de bulunuyordu.

Bunlardan biri "el-Akıb" idi. Emirlik ve hükümet işleri ona aitti. Adı Abdülmesih idi. İkincisi "es-Seyyid" idi. Üçüncüsü ise "el-Eskuf" idi. Dinî idare ve ruhani liderlik ona verilmişti. Adı Ebu Harise b. Alkame idi.

Heyet Medine'ye gelip Peygamberimiz (s.a.) ile görüştü. Peygamberimiz (s.a.) onlara, onlar da Peygamberimiz'e (s.a.) bazı sorular sordular. Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) onları İslâm'a davet edip Kur'an okudu. Necranlılar bu daveti kabul etmekten çekindiler. Peygamberimiz'e (s.a.):

- "Hz. İsa hakkında ne dersin?" diye sordular.

Peygamberimiz (s.a.) o gün bekledi. Nihayet şu mealdeki ayet-i kerimeler indi.

"*Şüphesiz İsa'nın (babasız olarak dünyaya geliş) hali, Allah katında Adem'in hali gibidir. Allah Adem'i topraktan yarattı. Sonra ona: "Ol!.." dedi, o da hemen insan oluverdi.*"

"*Hak, Rabbinden gelen haberdir. O halde şüphecilerden olma.*"

---

39 İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/48.

40 İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari*, VIII/95.

"Sana gelen kesin bilgiden sonra İsa hakkında seninle münakaşaya kalkışanlara şöyle de: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizleri ve sizleri çağıralım, sonra hepimiz dua edip yalvaralım ve Allah'ın laneti yalancıların üzerine olsun, diyelim." (Âl-i İmrân, 59-61.)

Sabah olunca Resûlullah (s.a.) onlara bu ayet-i kerimelerin ışığında Hz. İsa (a.s.) hakkındaki görüşünü bildirdi. O gün onları düşünmeleri için serbest bıraktı. Necranlılar Peygamberimiz'in (s.a.) Hz. İsa (a.s.) hakkında söylediklerini kabul etmekten çekindiler.

Ertesi sabah Necranlılar Peygamberimiz'in (s.a.) kendilerine Hz. İsa hakkında beyan ettiği görüşü kabul etmediklerini ve İslâm'a giremeyeceklerini söyleyince Peygamberimiz (s.a.) kendilerini "mübahaleye" yani lanet okumaya davet etti. Yanına torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'i almıştı, kızı Fatıma arkasından geliyordu.

Necranlılar Resûlullah'ın (s.a.) ciddi ve hazırlıklı olduğunu görünce bir yere çekilerek istişare etmeye başladılar.

Akıb ve Seyyid birbirlerine:

- "Lanet okumayı kabul etmeyelim. Vallahi, gerçekten peygamberse ve biz de lanet okursak ne biz ne de bizden sonraki neslimiz iflah olur! Yeryüzünde ne bir tel saçımız ne de tırnağımız kalır, hepimiz helâk oluruz." dediler.

Nihayet bu meselede Resûlullah'ın (s.a.) hakemliğine başvurmaya karar verdiler. Resûlullah'a (s.a.)

- "Biz isteyeceğin cizyeyi vereceğiz." dediler.

Peygamberimiz (s.a.) onlardan cizye alınmasını kabul etti. 1000 tanesi Recep, diğer 1000 tanesi Safer ayında alınmak üzere 2000 hule (elbise) ve 2000 ukiyye (7680 gr) altın karşılığında onlarla anlaşma yapıldı. Kendilerine Allah ve Resûlü'nün zimmeti verildi.

Peygamberimiz (s.a.) kendilerine dinlerinde tam bir hürriyet tanıdı. Bu hususta bir yazı da verdi. Necranlılar barış malını teslim almak için kendilerine emin bir adam gönderilmesini talep ettiler. Efendimiz de kendilerine bu ümmetin emini diye buyurduğu Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı gönderdi.

Sonra İslâm Necran'da yayılmaya başladı. Seyyid ve Akıb Necran'a döndükten sonra İslâm'a girdiler. Peygamberimiz (s.a.) zekâtlarını ve cizyelerini toplamak üzere Hz. Ali'yi gönderdi. (Zekât - malumdur ki- sadece müslümanlardan alınır.)[41]

[41] İbn Hacerî'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/94-95; İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/38-41, Necran heyetinin geliş şekli hakkında rivayetler değişiktir. Bazı alimler Necranlıların iki defa geldiği görüşünü ileri sürmüşlerdır. Necran Heyeti hakkında tercih ettiğimiz görüşü yukarıda kısaca açıklamaya çalıştık.

13. Hanifeoğulları Heyeti

Bu heyet H. 9. yılda gelmişti. Sayıları on yedi kişiydi. Aralarında "Müseyli-metü'l-Kezzab" bulunuyordu.[42] Müslime b. Sümame b. Kebir b Habib b. Haris, Hanifeoğullarındandı. Heyet Ensar'dan birinin evine misafir oldu. Sonra Peygamber Efendimiz'e (s.a.) gelerek İslâm'a girdiler.

Müseylimetü'l-Kezzab hakkındaki rivayetlerde farklılık vardır. Bütün hepsi incelendiğinde Müseylime de "kınama, böbürlenme, kibirlenme ve başkanlık hevesi" olduğu, Peygamber Efendimiz'e (s.a.) Hanifeoğulları heyetiyle birlikte gelmediği, Efendimiz'in (s.a.) Hanifeoğullarını için söz ve davranışlarıyla hoşça karşıladığı, ancak bu çeşit davranışlarının fayda vermediğini görünce Müseylime'de şer fikirlerin bulunduğunu ferasetiyle kavradığı anlaşılmaktadır.

Efendimiz (s.a.) daha önce bir rüya görmüş, bu rüyada yeryüzünün bütün hazineleri, zenginlikleri kendisine verilmiş, eline iki altın bilezik takılmıştı. Bilezikler ağır gelmiş ve elinden düşmüştü. Efendimiz'e (s.a.) bu bileziklere üfürmesi vahyedilmiş, o da bunlara üfürünce bilezikler uçup kaybolmuştu.

Efendimiz (s.a.) bu rüyasını kendisinden sonra iki yalancı peygamberi çıkacağı şeklinde yorumlamıştı.

Müseylime'nin İslâm'ı kabul etmekte "çekimser" davranması ve "Eğer Muhammed kendisinden sonra peygamberliği bana bırakacak olursa ona tabi olurum." demesi üzerine Peygamberimiz (s.a.) elinde bir hurma dalıyla ve yanında hususi hatibi Sabit b. Kays b. Şemmas olduğu halde Müseylime'nin yanına gitmiş, arkadaşlarının içinde onunla konuşmuştu. Müseylime:

- "Dilersen bu işi (peygamberliği) ikimiz arasında paylaşalım. Senden sonra bunu bize bırak." dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Benden şu hurma dalını istesen sana onu bile vermem. Allah'ın bu vazifesi asla sana nasip olmayacaktır. Eğer sen İslâm'ı kabul etmekten geri kalırsan Allah seni perişan edecektir. Vallahi seni şu anda bana rüyamda gösterildiği halde görüyorum. Şu yanımdaki Sabit senin sorularına benim yerime cevap verecektir." dedi ve ayrıldı.[43]

Sonunda Peygamberimiz'in (s.a.) sezdiği durum meydana geldi. Çünkü Müseylime memleketi Yemame'ye dönünce peygamberlik hakkında düşünmeye başladı. Önce Resûlullah'a (s.a.) peygamberlikte ortak olduğunu söyledi. Sonra da "peygamberlik" iddia etti. Söylediği secili kafiyeli sözlerin vahiy olduğunu iddia etmeye başladı. Kavmine içki ve zinayı helal kıldı. Müseylime bununla birlikte Resûlullah'ın (s.a.)

---

[42] İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/87.

[43] *Sahihu'l-Buhârî*, K. el-Megazi, bab Vefdi Beni Hanife, Bab Kıssatil-Esvedi'l-Ansi, II/627.

da peygamber olduğunu kabul ediyordu. Kavmi onun fitnesine kapılıp Müseylime'ye tabi oldular.

Müseylime fitnesi iyice büyüdü. Kabilesi arasındaki değerinin yüksekliğin sebebiyle kendisine "Yemame'nin rahmanı" deniyordu. Müseylime Resûlullah'a (s.a.) bir mektup yazıp:

- "Ben peygamberlikte sana ortak oldum. Peygamberliğin yarısı bize, yarısı da Kureyş'e aittir." dedi. Peygamberimiz de (s.a.) verdiği cevapta:

- "Yeryüzü Allah'ındır. Allah yeryüzünde dilediğini hakim kılar. Hayırlı netice Allah'tan gerçekten korkanlarındır." diye yazdı.[44]

Abdullah b. Mes'ud anlatıyor: Müseylime'nin İbnü'n-Nevvaha ve İbn Usal adındaki iki elçisi Peygamberimiz'e (s.a.) geldiler. Peygamberimiz (s.a.) elçilere:

- "Benim Allah'ın Resûlü olduğuma şahadet ediyor musunuz?" diye sordu. Elçiler:

- "Biz Müseylime'nin Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ediyoruz." dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ben Allah'a iman ettim. Eğer elçiyi öldüren biri olsaydım ikinizi de öldürürdüm." buyurdu.[45]

Müseylime'nin yalancı peygamberlik iddiası hicretin onuncu yılındaydı. Müseylime hicretin on ikinci yılı Rabiulevvel ayında Hz. Ebu Bekir zamanında yapılan "Yemame" savaşında öldürüldü. Müseylime'yi Uhud savaşında Hz. Hamza'yı öldürüp sonra müslüman olan "Vahşi" öldürmüştü.

İkinci yalancı peygamber ise Yemen'de bulunan el-Esved el-Ansi idi. Onu Feyruz öldürmüş, Peygamberimiz'in (s.a.) vefatından bir gün bir gece önce başını getirmişti. Peygamberimiz (s.a.) olayı vahiyle öğrenip bu olayı ashabına haber vermişti. Sonra da Yemen'den Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) haber geldi.[46]

14. Amir b. Sa'sa'aoğulları Heyeti

Bu heyetin içinde Allah düşmanı Amir b. Tufeyl ile şair Lebid'in ana bir kardeşi Erhed b. Kays, Halid b. Cafer, Cebbar b. Eslem de bulunuyordu. Bunlar bu kabilenin reisleri ve şeytanlarıydılar.

Amir Bi'r-i Maune hadisesinde davetçileri tuzağa düşüren kişiydi. Bu heyet Medine'ye gitme kararı alınca Amir ile Erbed yeni bir tuzak hazırladılar. Resûlullah (s.a.)'ı yok etme kararı üzerine ikisi anlaştılar.

---

44 İbn Kayyim, *a.g.e.*, III/31-32.

45 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*; *Mişkatü'l-Mesabih*, II/347.

46 İbn Haceri'l-Askalâni, *Fethu'l-Bari*, VIII/93.

Heyet Peygamberimiz'e (s.a.) gelince Amir söz alıp konuşmaya başladı. O sırada Erbed Peygamberimiz'in (s.a.) arkasına geçti. Kılıcını bir karış mesafe kalıncaya kadar yaklaştırdı. Sonra Allah elini tuttu, kılıcı çekemedi. Allah peygamberini korudu. Resûlullah (s.a.) bu ikisine beddua etti. Cenab-ı Hak, Erbed ve develerini bir yıldırım indirerek yaktı. Amir ise "Selul" kabilesinden bir kadına misafir oldu. Boynunda bir gudde (büyük ben) çıkararak hastalandı ve bu hastalığından kurtulamayarak öldü.

Buhârî'nin rivayetine göre: Amir, Peygamberimiz'e (s.a.) gelerek:

- "Sana üç şeyden birini tercih etmeni teklif ediyorum:

- Ya ova halkı senin, dağ ahalisi benim olsun.

- Ya da senden sonra senin halifen (vekilin) olayım

- Veyahut 1000 kumral erkek deve, 1000 kumral dişi deve karşılığında Gatafan'ın cizyesini ben toplayayım." demişti.

15. Tücib Kabilesi Heyeti

Bu heyet kendi fakirlerine dağıttıktan sonra geri kalan zekâtı getirdi. On üç kişi idiler. Kur'an ve Sünnet hakkında bilgi sahibi olmak için soru soruyorlardı. Peygamberimiz'e (s.a.) bazı sorular sormuşlar, o da yazılı olarak cevap vermişti. Medine'de fazla kalamadılar.

Peygamberimiz (s.a.) kendilerine izin verdiği zaman geride eşyalarının yanında bıraktıkları bir delikanlıyı Peygamberimiz'e (s.a.) gönderdiler. Delikanlı gelince:

- "Vallahi! Ben memleketimden sadece Allah'tan beni mağfiret etmesini ve bana rahmet etmesini niyaz etmek için geldim." dedi. Peygamberimiz (s.a.) ona bu şekilde dua etti.

Bu delikanlı kabilesi arasında en ikna edecek şekilde konuşan biriydi. İrtidat günlerinde İslâm üzerinde sebat etti ve kavmine nasihatte bulundu. Onlar da sebat ettiler.

Bu heyet H. 10. yılda Veda Haccı'nda ikinci defa Peygamberimiz'le (s.a.) görüştü.

16. Tay' Kabilesi Heyeti

Bu heyet arasında "Zeydü'l-Hayl" de bulunuyordu. Peygamberimiz'le (s.a.) konuşup kendilerine İslâm arz edilince İslâm'ı kabul ettiler ve iyi müslüman oldular.

Peygamberimiz (s.a.) Zeydü'l-Hayl hakkında:

- "Arapların fazilet ve hayırla anılan sonra da bana gelen adamları hakkında söylenen sözlerin doğru olduğunu gördüm. Ancak Zeydü'l-Hayl müstesna. Çünkü onun hakkında söylenen sözler onun güzel vasıflarını tamamen ifade edemedi." buyurdu ve onu "Zeydü'l-Hayr" diye isimlendirdi.

Böylece Hicri 9. ve 10. yılda Medine'ye peş peşe heyetler geldi. Meğazi alimleri bunlardan Yemenliler heyeti, el-İzd, Sa'doğulları, Beni Amir b. Kaysoğulları, Esed, Behra, Havlan ve Muhariboğulları, Haris b. Ka'boğulları, Gamid, Müntefikoğulları, Selaman, Abs, Müzeyne, Murad, Zebid, Kinde, Zi Mürra ve Gassanoğulları, Ayş ve Nehaoğullarını zikrettiler. Nehaoğulları H. 11. yıl Muharrem ayı ortalarında 100 kişiyle gelen son heyetti.

Bu heyetlerin çoğu Hicri 9 ve 10. senelerde gelmiş, bazıları hicretin 11. senesinde gelmişlerdi. Bu heyetlerin birbiri ardınca gelmeleri İslâm davetinin tam anlamıyla kabul edildiğini, Arap yarımadası ve civarına İslâm'ın tamamen hakim olduğunu, artık bütün Arapların Medine'ye takdir ve hürmet nazarıyla baktıklarını, bu din önünde teslim olmaktan başka çıkar yol olmadığını anladıklarını göstermektedir.

Medine artık Arap yarımadasının başşehri olmuştu. Onu gözardı etmek mümkün değildi. Ancak İslâm henüz bütün kabilelerde tamamen yerleşmiş sayılamazdı. Çünkü aralarında reislerinin arzularıyla İslâm'ı kabul eden sert tabiatlı bedevi Araplar da vardı. İçlerinde kökleşen yağmacılık ve yol kesicilik huyundan henüz kurtulamamışlardı. Henüz İslâmî esaslar nefislerini tamamen arındırmış, terbiye etmiş değildi. Kur'an-ı Kerim bunlardan bazılarını şu ayet-i kerimelerle anlatmaktadır:

- "*Bedeviler küfür ve nifak yönünden daha şiddetlidirler. Ayrıca Allah'ın Resûlü'ne indirdiği hükümlerin sınırını bilmemeye daha lâyıktırlar. Allah Alim'dir (her şeyi en iyi şekilde bilendir) Hakim'dir (hükmünde hikmet sahibidir.)*"

"*Bedevilerden bazıları Allah yolunda harcadığını kayıp sayar ve sizin başınıza musibet gelmesini bekler. O kötülükleri kendi başlarına olsun. Allah Semi'dir (her şeyi işitendir), Alim'dir (her şeyi en iyi şekilde bilendir).*" (Tevbe, 97-98.)

Kur'an-ı Kerim bedevilerden bir kısmını da övmektedir:

"*Yine bedevilerden bir kısmı Allah'a ve ahiret gününe inanır. (Allah yolunda) harcadığını Allah'a yaklaşmaya ve peygamberin dualarını kazanmaya vesile edinir. Hakikaten Allah yolunda harcadıkları şeyler Allah'ın rahmetine yaklaşmaya sebeptir. Allah onları rahmetine koyacaktır. Çünkü Allah Gafur'dur (affedicidir) Rahim'dir (rahmet sahibidir).*" (Tevbe, 99.)

Mekke, Medine ve Taif gibi şehirlerde yerleşmiş kabilelerle, Yemen ve Bahreyn halkının büyük bir kesiminde İslâm kuvvetliydi. Sahabenin büyükleri ve müslümanların ileri gelenleri buralardaydı.[47]

---

[47] Bu ifade Hudari'nin *Muhadarat fi Tarihi'l-Ümmemi'l-İslâmiyye* adlı kitabındaki ifadesidir. Bu heyetler hakkında geniş bilgi için bkz. *Sahihu'l-Buhârî,* I/13, II/626-630; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye,* II/501-503, 510-514, 537-542, 560-601; İbn Kayyim, *Zadül-Mead,* III/26-60; İbn Haceri'l-Askalânî, *Fethu'l-Bari,* VIII/83-103; el-Mansur-Furi, *Rahmetün-li'lAlemin,* I/184-217.

8. İSLÂM DAVETİNİN BAŞARILI OLUŞU ve TESİRLERİ

Peygamberimiz'in (s.a.) son günlerini ele almadan önce; onun hayatının semeresi olan ve bu özelliğiyle diğer bütün peygamberlerden ayrılan, nihayet Cenab-ı Hakk'ın Seyyidü'l-Evvelin ve'l-Ahirin (öncekilerin ve sonrakilerin efendisi) tacına lâyık olan "İslâm daveti"ne genel olarak bakmamız gerekir.

Ona:

- "*Ey elbisesine sarılan (peygamber)! Gece kalk, birazı müstesna...*" (Müzzemmil, 1.)

- "*Ey elbisesine bürünen (peygamber)! Kalk ve kavmini korkut...*" (Müddessir, 1.) diye emredilmişti. Kalktı ve yirmi yıldan fazla bir müddet, omzunda yeryüzünün en büyük emanetini, bütün insanlığın yükünü, bütün akide sorumluluğunu ve çeşitli meydanlarda cihat ve mücadele mesuliyetini taşıyarak bu daveti yaymaya yılmadan devam etti.

Cahiliyenin vehim ve hayalî inançlarında boğulan, yeryüzünün çekici güzelliklerine aldanan, şehvetlerin yükü ve ağırlığı altında ezilen insanlığın yükünü omuzladı.

Bu insanlığın vicdanını cahiliyenin ve ilkel hayatın kirlerinden temizleyip safiyetine kavuşturunca, başka bir meydanda başka bir savaş başlıyordu. İç içe birbirine giren mücadele ve savaşlar... Allah'ın davetine düşman olan, bu davetin ve bu davete inanların üzerine çöreklenmek isteyenler ile bu yeni fidanı henüz daha gelişmeden, toprağa kök salmadan, dallanıp budaklanmadan geniş bir alana yayılmadan kurutmaya çalışan İslâm düşmanlarına karşı verilen mücadele ve savaşlar...

Henüz daha Arap yarımadasının savaşları bitmeden Romalılar bu yeni ümmeti yok etmek ve ezmek için hazırlık yapmaya ve önlem almaya başlamışlardı bile...

Bütün bu esnada ilk mücadele, insan nefsi ve vicdanında verilen bu mücadele sona ermiş değildi. Bu ebedi olarak sürecek bir mücadeledir. Kendisine karşı mücadele verilen bu düşman şeytandır. Şeytan bir an bile insan vicdanının derinliklerindeki gayretini devam ettirmekten geri durmaz. Hak ve hayır tarafında ise Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed (s.a.), Allah'ın davetini yaymakla meşguldü. Çeşitli meydanlarda dünya elinin avucunun içinde iken, kendisine dünya vaat edilmişken, zor hayat şartları altında sürüp gelen bir savaşın temsilcisiydi. Çetin zorluk ve meşakkatlerin altında kendisine inanların emniyet ve rahat etmeleri uğrunda kesilmeyen daimi bir uğraş ve güzel bir sabırla mücadeleye devam... Geceyi namazla ihya ederek, Rabbine ibadet ederek Kur'an okuyarak, Cenab-ı Hakk'ın kendisine emrettiği şekilde Allah'a yönelerek mücadeleye devam...

İşte bu şekilde yirmi yıldan fazla süren devamlı bir mücadele içinde yaşadı. Bu müddet içinde hiçbir şey onu asıl vazifesinden alıkoyamazdı. İslâm daveti akılların hayret edeceği ölçüde büyük bir başarıya ulaştı.

Bütün Arap yarımadası teslim olmuş, Cahiliye tozları ufukta kaybolmuş, hasta gönüller şifa bulmuş, putları yıkılmış, hatta elleriyle yaptıkları putları yine kendi elleriyle kırmışlardı. Gökler tevhit naralarıyla titremeye başlamıştı.

Namazı haber veren ezanlar imanın ihya ettiği sahrada gökleri yarıp geçiyordu. Kuzeye ve güneye yayılan "kurrâ" alimler Allah'ın ayetlerini okuyup öğretiyorlar, Allah'ın hükümlerini tatbik ediyorlardı.

Dağınık kabile ve kollar birleşmişlerdi. İnsanlar kula kulluktan kurtulup Allah'a kulluk etmeye yükselmişti. Ezenler ve ezilenler, köleler ve efendiler, idareciler idare edilenler, zulmedenler ve mazlumlar diye iki grup yoktu. İnsanlar sadece Allah'ın kullarıydılar. Birbirlerini seven kardeşler, Allah'ın hükümlerine sımsıkı sarılan müslümanlar idiler. Allah onlardan cahiliye kusurlarını, taassubunu ve ecdatla övünmeyi kaldırmıştı. Artık hiçbir Arap'ın aceme, hiçbir acemin Arap'a, hiçbir beyazın siyaha takvadan başka üstünlüğü yoktu. İnsanların hepsi Ademoğluydu. Adem ise topraktandı.

Böylece bu ulvi davetin bereketiyle insanlar arasında birlik gerçekleşmiş, sosyal birlik, insanlığın dünyevi-uhrevi problem ve meselelerine çözümler gelmiş ve ebedi saadetin kapıları açılmış oldu. Zamanın akışı değişti, yeryüzü değişti. Tarih asıl çizgisine yeniden döndü.

Bu davetten önce bütün âleme cahiliye ruhu hakimdi. İnsanın vicdanı kokuşuyor, ruhu kirleniyordu. Değer ve ölçüler bozulmuş, zulüm ve kölelik her tarafı kaplamış, zalim lüks ile helâk edici yoksulluk dalgaları insanları yakıp kavurmuştu. Küfür, dalalet ve karanlık perdeleri kaplamıştı insanlığı...

İslâm daveti insan ruhunu kuruntu ve hurafelerden, kölelik ve esirlikten, fesat ve kokuşmuşluktan kurtarmıştı.

İslâm daveti, cemiyeti zulüm ve tuğyandan, parçalanıp dağılmaktan, sınıf farklılığından, idarecilerin baskısından, kahinlerin hilelerinden kurtarmıştı. İslâm dünyayı yeniden iffet, temizlik, olumluluk, yapıcılık, hürriyet, yenilik, ilim, irfan, güven, iman, adalet şeref ve devamlı gayret esasları üzerine bina etmişti. Bütün bunlar hayatın gelişmesi, yükselmesi ve hayatta her hak sahibine hakkının verilmesi içindi.

Bu gelişmeler sayesinde Arap yarımadası, üzerinde insan yaşadığı müddetçe benzerini görmediği mübarek bir kalkınmaya şahit oldu.

Onuncu Bölüm

VEDA HACCI

1. HAC YOLCULUĞU

İslâm daveti vazifesi tamamlanmış, ilahi mesaj insanlığa iletilmiş; "İlahlığın sadece Allah'a ait olduğu, başka hiçbir varlığın böyle bir vasfı olmadığı ve Muhammed'in (s.a.) Allah'ın Resûlü olduğu" esası üzerine yeni, yepyeni bir toplumun kurulması görevi sona ermişti.

Sanki gizli bir ses Allah Resûlü'nün kalbine, dünyadaki günlerinin sona ermesine pek az kaldığını ilham etmişti. Hicretin 10. yılında Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken:

- "Ya Muaz! Sen belki bu seneden sonra beni bulamayabilirsin. Belki de bu mescidime ve kabrime uğrarsın!" demişti Muaz ise Resûlullah'tan (s.a.) ayrılma korkusuyla ağlamıştı.

Cenab-ı Hak, Resûlü'nün yirmi küsur yıl uğrunda çeşitli zorluklara katlandığı bu yüce davanın neticelerini ve meyvelerini görmesini takdir etmişti. Mekke civarından Arap kabileleri ve temsilcileri toplanacaklar, O yüce Peygamber'den dinin ahkâm ve esaslarını öğrenecekler, Peygamberimiz (s.a.) de kendilerinden "Bu emaneti en güzel şekilde eda ettiği, ilahi mesajı ilettiği ve ümmete hayırla muamele ettiği" şeklinde şahitlik etmelerini isteyecekti.

Efendimiz (s.a.) kendisinin de bulunacağı mübarek ve mebrur Hacca niyet ettiğini sahabe-i kirama bildirdi. Bunun üzerine Medine dışından Peygamberimizle (s.a.) birlikte Hacca gitmeyi arzulayan pek çok müslüman Medine'ye geldi.[1]

24 veya 25 Zilkade Cumartesi günü Efendimiz (s.a.) yolculuk için hazırlandı.[2] Saçını taradı, koku süründü, ihramlarını (rida ve izarını) giydi, kurbanlarını işaretle-

---

[1] *Sahîhu'l-Müslim*, Bab Hacceti'n-Nebi (s.a.), I/394.

[2] İbn Hacer'l-Askalânî, *a.g.e.*, VIII/104.

di. Öğleden sonra yola çıktı. İkindiyi kılmadan Medine'nin hemen dışındaki mikat mahalline (Zü'l-Huleyfe'ye) geldi. İki rekat ihram namazı kıldı. O gece orada kaldı.

Sabah olunca ashabına:

- "Bu gece Rabbim'den bir melek bana gelerek: Şu mübarek vadide namaz kıl." Hac ile beraber Umre'ye niyet ettim." diyerek niyet et, dedi." buyurdu.[3]

Efendimiz (s.a.) Zü'l-Huleyfe'de öğle namazını kılmadan ihram için gusletti. Sonra hanımı, müminlerin annesi Hz. Aişe, Efendimize (s.a.) kendi eliyle içinde misk bulunan kokudan bedenine ve başına sürdü. Hatta saçlarının ayrımında ve sakalında kokunun tesiri belli oluyordu. İhrama girerek koku tesiri gitsin diye koku sürdüğü yerleri yıkamadı. Sonra ihramını (rida ve izarı) giydi. Öğle namazını seferi olduğu için iki rekat kıldı. Namaz kıldığı yerde Hac ve Umreye birlikte niyet etti. (Kıran Haccına niyet etti.) Sonra oradan çıkıp "Kusva" adlı devesine bindi. Tekrar telbiye getirdi. Deveyle hareket ederken de yine telbiye getirdi.

Efendimiz (s.a.) yola devam ederek nihayet Mekke'ye yaklaştı. Mekke yakınında "Zi-Tuva" denilen yerde geceledi.

Zi-Tuva'da sabah namazını kılıp guslettikten sonra -H. 10. yıl 4 Zilhicce Pazar günü sabahı- Mekke'ye girdi.

Efendimiz (s.a.) Mekke, Medine arasını normal bir seyirle sekiz günde almıştı.

Mescid-i Haram'a girince önce Beytullah'ı tavaf eden Efendimiz (s.a.) sonra Safa-Merve arasında sa'y etti. Ancak sa'yden sonra ihramdan çıkmadı. Çünkü "Kıran Haccı"nı niyet etmiş ve kurbanını da beraberinde getirmişti.

Efendimiz (s.a.) Mekke'nin üst tarafında Hacun'a yakın bir yerde kalmış, oraya yerleşmişti. Bu Umre tavafından sonra Hac tavafından başka tavaf etmemişti.

Ashabından beraberinde kurban getirmeyenlere ihramlarını "Umre" ihramı saymalarını, Beytullah'ı tavaf edip Safa-Merve arasında sa'y ettikten sonra tıraş olup tam manasıyla ihramdan çıkmalarını emretti. Ashabına:

- "Eğer geriye dönüp tekrar ihrama girecek olsam beraberimde kurban getirmezdim. Yanımda kurban getirmeseydim ben de tıraş olup ihramdan çıkardım." buyurdu. Ashab-ı kiramdan ihramdan çıktılar. Peygamberimiz'in (s.a.) emrini dinleyip itaat ettiler.

Zilhicce'nin 8. günü (Terviye günü) Mina'ya hareket eden Peygamberimiz (s.a.) öğle, ikindi, akşam, yatsı ve arefe günü sabah namazını (beş vakit namazı) Mina'da kıldı.

---

3 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/207.

Arafe günü sabah namazından sonra biraz bekledi. Güneş doğunca Arafat'a doğru hareket etti. Bugün Nemira Mescidi'nin bulunduğu yerde çadırı kurulmuştu. (Bu mescide Mescid-i İbrahim ve Mescid-i Arafat da denmektedir.)

Çadıra girip bir müddet bekledi. Zeval vakti olunca Kusva adlı devesinin getirilmesini emretti. Deveye binip Arafat vadisinin üst tarafında Cebel-i Rahme yakınına geldi.

Efendimiz (s.a.) o esnada etrafında toplanan 124.000 veya 144.000 kişilik büyük kalabalığa meşhur muazzam "Veda Hutbesi"ni okudu:

"Ey insanlar! Sözümü dinleyin! Bilmiyorum ama belki de bu yıldan sonra şu vakfe mahallinde bir daha sizinle buluşamam."[4]

"Şüphesiz kanlarınız, mallarınız şu gününüz gibi, şu ayınız gibi şu beldeniz gibi, birbirinize haramdır."

"Dikkat edin! Cahiliyeye ait her şey şu iki ayağımın altındadır. Cahiliyedeki kan davaları kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım kan davası Rabia b. Haris'in kan davasıdır. (Rabia Sa'd oğullarına süt emmek için verilmiş, Hüzeyl onu öldürmüştü).

Cahiliyedeki faiz kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım faiz amcam Abbas b. Abdulmuttalib'in faizidir. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır.

Ey insanlar! Kadınlar hakkında Allah'tan korkun! Siz hanımlarınızı Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın adıyla onların namusunu helal kıldınız. Sizin hoşlanmadığınız kimseleri eve almamaları hususunda hanımlarınız üzerinde hakkınız vardır. Eğer bunu yaparlarsa onları fazla acıtmamak üzere dövebilirsiniz. Hanımlarınızın da sizin üzerinizde meşru şekilde yiyecek, giyecek hakları vardır.

Size kendisine sarıldığınız müddetçe asla sapıklığa düşmeyeceğiniz bir emanet bıraktım. Bu, Allah'ın kitabı Kur'an'dır.[5]

Ey İnsanlar! Şüphesiz benden başka peygamber yoktur. Sizden sonra da ümmet yoktur. Dikkat edin! Rabbinize ibadet edin. Beş vakit namazınızı kılın. Ramazan orucunuzu tutun. Mallarınızın zekâtını gönül hoşnutluğuyla verin. Rabbinizin beytini haccedin. Başınızda sizden olan idarecilere itaat edin. Ve böylece Rabbinizin cennetine girin.[6]

Size benden sorulacak. Benim hakkımda ne diyeceksiniz?"

Sahabe-i kiram:

- "Senin ilahi mesajı ilettiğine, emaneti yerine getirdiğine, ümmete hayır ve nasihatte bulunduğuna şahadet ederiz." dediler.

---

4 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/603.

5 *Sahihu'l-Müslim*, I/397.

6 el-Mansur, Furi, *a.g.e.*, I/263 (Bu hadis-i şerifi İbn Mace ve İbn Asabir rivayet etmiştir.)

Efendimiz (s.a.) bunun üzerine şahadet parmağını göğe doğru kaldırarak ve müslümanları kastederek üç defa:

- "(Allahümme'şhed!) Allahım şahit ol! Allahım şahit ol! Allahım şahit ol!" demişti.

O gün Arafat'ta Resûlullah'ın (s.a.) sözlerini yüksek sesle tekrar eden Rabia b. Ümeyye b. Halef idi.[7]

Efendimiz (s.a.) hutbenin iradını bitirince kendisine:

"*Bugün sizin dininizi ikmal ettim. Bugün size olan nimetimi tamamladım. Size din olarak İslâm'ı seçtim.*" ayeti nazil oldu.

Hz. Ömer (r.a.) bu ayeti duyunca ağlamıştı. Ona:

- "Seni ağlatan sebep ne?" diye sorulunca

- "Her kemalden sonra mutlaka noksanlık gelir." demişti.

Hutbeden sonra Hz. Bilal ezan okuyup kamet getirdi. Peygamberimiz (s.a.) o gün öğle ve ikindi namazını birlikte kıldırmış, bu iki namaz arasında başka namaz kılmamıştı.

Efendimiz (s.a.) bundan sonra devesine binip vakfe yapacağı yere gelmiş devesini Cebel-i Rahme'nin alt tarafındaki kayalara çevirmişti. Kıbleye döndü. Güneş batıncaya kadar vakfeye devam etti. Sarılık gitmiş, arkasından güneşin yuvarlağı da kaybolmuştu.

Üsame'yi devesine bindirip arkasına aldı. Hareket etti. Müzdelife'ye geldi. Akşam ve yatsı namazını Müzdelife'de kıldı. İki namaz arasında tesbihatta bulunmadı. Sonra yattı.

Sabah namazını Müzdelife'de kıldırdı. Sonra Kusva'ya binip el-Meş'arü'l-Haram'a geldi. Kıbleye döndü. Dua etti, tekbir, tehlil ve kelime-i tevhit getirdi. Gökyüzü iyice aydınlanıncaya kadar vakfeye devam etti.

Sonra Müzdelife'den hareket edip güneş doğmadan Mina'ya geldi. Arkasına Fadl b. Abbas'ı almıştı. Muhassir Vadisi'ne gelince biraz hızlı davrandı. Sonra Cemre-i Akabe'ye çıkan orta yolu takip etti. Nihayet Cemre-i Akabe'ye geldi. (Cemre-i Akabe'ye el-Cemratü'l-Ûla ve el-Cemratü'l-Kübra adı da verilir) Cemre-i Akabe de yedi taş attı. Her taşı atarken tekbir getiriyordu. Taşlar nohuttan büyük fındıktan küçük idi.

Bundan sonra Mina vadisinin ortasına gelen Efendimiz (s.a.) kurban mahalline gitti. Mübarek eliyle altmış üç deve kesti. Sonra berberini çağırıp saçını tıraş ettirdi. Geriye kalanları Hz. Ali'ye teslim etti. O da otuz yedi deve keserek yüze tamamla-

---

7 el-Mansur-Furi, *a.g.e.*, I/265.

dı. Hz. Ali'yi kurbanına ortak etti. Her deveden bir parça alınıp bir tencereye konup pişirilmesini emretti. Efendimiz (s.a.) ve Hz. Ali kurbanlarının etinden yediler, çorbasını içtiler.

Efendimiz (s.a.) bundan sonra deveye binip Beytullah'a geldi. Öğle namazını Mekke'de kıldı. Zemzem kuyusu başında zemzem dağıtan Abdulmuttaliboğullarına gelerek şöyle dedi.

- "Su çekin ey Abdulmuttaliboğulları! Eğer insanların size zahmet vereceğinden korkmasam ben de sizinle beraber kuyudan su çekerdim." Kendisine bir kova zemzem verdiler. Efendimiz (s.a.) de kana kana içti.[8]

Bayramın birinci günü 10 Zilhicce Cumartesi, kuşluk vakti bembeyaz bir katırın üzerinde ashab-ı kiramın bazıları ayakta bazıları oturur iken[9] bir hutbe irad eden Efendimiz (s.a.) bir gün önceki Arafat hutbesinde söylediği bazı meseleleri tekrar etti. Buhârî ve Müslim Ebu Bekir'den rivayet ediyorlar: Peygamberimiz (s.a.) bayramın birinci günü bize hutbe irad ederek:

"Zaman tekrar Allah'ın yeri ve gökleri yarattığı günkü durumuna geldi. (Haram aylar tekrar aynı yerlerine geldi. Çünkü cahiliyede Araplar haram aylarını geciktirerek yerleri değiştiriyorlardı.) Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dört ayı haram aylardır. Üçü Zilkade, Zilhicce, Muharrem peş peşe... biri Recep ayıdır ki Cumadessaniye ile Şaban arasındadır." dedi.

Sonra Sahabe-i kirama:

- "Bu ay hangi aydır?" diye sordu.

- "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedik.

Efendimiz (s.a.) sustu. Bu ayı bildiğimiz isminden başka bir isimle adlandıracağını zannetmiştik. Sonra da:

- "Zilhicce ayı değil midir?" dedi.

- "Evet." diye cevap verdik. Peygamberimiz (s.a.):

- "Bu şehir hangi şehirdir?" diye sordu.

- "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedik.

Peygamberimiz (s.a.) sustu. Bu şehri bildiğimiz isimden (Mekke'den) başka bir isimle adlandıracak zannetmiştik. Sonra da:

- "Emin belde değil midir?" dedi.

- "Evet, diye cevap verdik" Bundan sonra Efendimiz (s.a.)

- "Bugün hangi gündür?" diye sordu.

---

8 *Sahihu'l-Müslim*, 1/397-400.

9 *Sünenü Ebi Davud*, 1/270.

- "Allah Resûlü daha iyi bilir." dedik.

Peygamberimiz (s.a.) sustu. Bu günü bildiğimiz günden başka bir isimle adlandıracak zannetmiştik. Sonra da:

- "Kurban kesme günü değil midir?" dedi.

- "Evet." diye cevap verdik. Bunun üzerine

- "Şüphesiz kanlarınız, mallarınız, namuslarınız size bu gününüz gibi, bu şehriniz gibi, bu ayınız gibi haramdır."

"Rabbinize kavuşacaksınız. Sizi amellerinizden hesaba çekecektir. Benden sonra dalalete düşüp birbirinizin boynunu vurmayın." dedi.

"Sözümü iyi dinleyin. Tebliğ ettim mi?" diye sordu. Sahabe:

- "Evet." dediler. Efendimiz (s.a.):

- "Allahım şahit ol! Burada bulunan bulunmayanlara söylediklerimi tebliğ etsin. Sonradan kendisine tebliğ edilenlerden nicesi dinleyenlerden daha iyi anlayıp tatbik edebilir." dedi.[10]

Bir başka rivayete göre:

"Sözümü iyi dinlenin. Hiç kimse kendi canına kıymasın. Çocuğunu öldürmesin. Hiçbir evlat babasının canına kastetmesin."

"Şeytan şu beldenizde artık kendisine itaat etmenizden ümidini kesti. Lakin küçümsediğiniz basit gördüğünüz bazı hususlarda şeytana itaat edilecek. O da bundan hoşlanacak, buna razı olacaktır." buyurdu.

Efendimiz (s.a.) teşrik günlerini, Mina'da haccın gereklerini yerine getirerek ve müslümanlara İslâm'ı öğreterek, Allah'ı zikrederek, Hz. İbrahim (a.s.) milletine ait "Sünen-i Huda" denilen (sakal, tırnak kesme, tıraş olma vs.) gibi sünnetleri yerine getirerek, şirkin tesirlerini ve alametlerini imha ederek geçirdi.

Efendimiz (s.a.) Teşrik günlerinden birinde de yine hutbe irad etti. Ebu Davud "Hasen" isnatla Sera b. Nebhan'dan rivayet ediyor:

"Peygamberimiz (s.a.) bize kurban günlerinden birinde hutbe irad edip:

"Bugün Teşrik günlerinin ortası değil midir?" diye sormuştu.[11]

O günkü hutbesi bayramın birinci günkü hutbesi gibiydi. Bu hutbe "Nasr" suresinin nüzulünün peşinden irad edilmişti.

---

[10] *Sünenü't-Tirmizi*, II/30-135; *Sünenü İbn Mace*, K. Hacc; *Mişkatü'l-Mesabih*, I/234.

[11] *Sünenü Ebî Davud*, I/269.

İkinci hareket günü (12 Zilhicce Pazartesi bayramın 4. günü) Peygamberimiz (s.a.) Mina'dan ayrıldı. Mina ile Harem-i Şerif arasında Ebtah denilen yerde[12] Kinaneoğulları mevkiinde konakladı. O günün kalan kısmını ve o geceyi orada geçirdi. Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Ebtah mevkiinde kıldı. Orada biraz uyudu. Sonra devesine binip Beytullah'a geldi. Veda tavafı yaptı.

Haccın gerekleri tamamlanınca hacıları Medine-i Münevvere'ye gitmeye teşvik etti. Tekrar Allah yolunda mücadele ve gayrete devam etmelerini arzu etti.[13]

2. SON GELEN HEYETLER

Roma devletinin gurur ve kibri İslâm'a hayat hakkını çok görüyor, halkından İslâm'a girenlere hemen ölüm cezası veriyordu. Nitekim Roma devleti tarafından Maan valisi olan Fervem b. Amr el-Cüzami'ye de aynı ceza uygulanmıştı.

Bu cüret ve gururu dikkate alan Peygamberimiz (s.a.) H. 11. yıl Safer ayında büyük bir ordunun hazırlığına başladı. Bu orduya emir olarak Üsame b. Zeyd b. Harise'yi tayin etti.

Üsame'ye Filistin arazisinden el-Belka ve ed-Darum'u atlarla çiğneyip geçmelerini emretti. Bu şekilde Romalıları korkutmak, sınır bölgelerinde yerleşik Arap kabilelerinin kalplerine güven vermek istiyordu. Hiç kimsenin kilisenin şiddetine karşı çıkılamayacağı veya İslâm'a girmenin mensuplarına sadece ölüm getireceği şeklinde bir düşünceye kapılmamasını, istiyordu.

Ashab-ı kiram henüz genç yaşta olması sebebiyle Efendimiz'in tayin ettiği komutan hakkında tereddüde düştüler, onun gönderilmesinde acele edilmemesini söylediler. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.):

- "Onun emirliğini uygun görmüyorsunuz! Siz ondan önce babasının emirliğini de uygun görmüyordunuz. Vallahi babası Zeyd emirliğe lâyıktı. O bana insanların en sevgilisi idi. Üsame ise bana babasından sonra insanların en sevgilisidir." dedi.[14]

Bunun üzerine sahabe Üsame'nin etrafında toplanmaya ve onun ordusunda yerlerini almaya başladılar.

Nihayet ordu yola çıktı. Medine'ye bir fersah mesafede Cürüf denilen yerde karargah kurdu. Ancak Peygamberimiz'in (s.a.) hastalığı hakkında gelen üzücü ve endişe verici haberler orduyu Allah'ın vereceği hüküm ortaya çıkıncaya kadar orada beklemek zorunda bırakmıştı.

---

12 "Ebtah" bugün Mekke Belediyesi (Emanetü'l-Asıma) binasının üst tarafında kalmaktadır.

13 Veda Haccı hakkıda geniş bilgi için bkz. *Sahîhu'l-Buhârî*, K. el-Menasik, I, II/631; *Sahîhu'l-Müslim*, Babu Haccetü'n-Nebiyy; İbn Haceri'l-Askalânî, *a.g.e.*, (K. el-Menasik) III, VIII/103-110; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/601-605; İbn Kayyim, *Zadü'l-Mead*, I/196, 218-240.

14 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/612.

Allah'ın takdiriyle bu ordu Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) hilafeti devrinde yola çıkan ilk ordu olacaktı.[15]

3. YÜCE DOSTA KAVUŞMA

Efendimiz (s.a.) de İslâmı daveti kemal noktasına ulaşıp, İslâmı tamamen hakim olunca yavaş yavaş hayatı ve insanları Allah'a emanet etmeye hazırlığının alametleri görülmeye başlamış, bu durum, Peygamber Efendimiz'in duygularında, ifadelerinde ve davranışlarında hissedilir olmuştu. Efendimiz (s.a.) her sene sadece on gün itikaf yaparken, hicretin onuncu yılı Ramazan ayında yirmi gün itikaf yapmıştı. O Ramazan'da Cebrail (a.s.) ile Kur'an-ı Kerim'i iki defa hatmetmişti.

Veda Haccı'nda:

- "Bilmiyorum, ama bu yıldan sonra belki de şu vakfe mahallinde sizinle bir daha buluşamam" demiş, Cemre-i Akabe'de ise:

- "Hac menasikinizi benden alın. Belki de şu seneden sonra haccedemem." buyurmuş, teşrik günleri ortasında kendisine "Nasr Suresi" indirilince bu haccın Veda Haccı olduğunu bu sureyle kendisine vefatının haber verildiğini anlamıştı.

Hicretin on birinci yılı Safer ayı başlarında Peygamberimiz (s.a.) Uhud'a gitmiş, dirilere ve ölülere veda eder gibi şehitlere cenaze namazı kılmıştı. Sonra minbere çıkmış:

- "Ben sizden önce gideceğim. Ben size şahidim. Vallahi şu anda ben Kevser Havuzuna bakıyorum. Bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları -veya yeryüzünün anahtarları- verildi. Vallahi ben benden sonra sizin şirke düşeceğinizden korkmuyorum (artık şirke düşmezsiniz). Ancak dünya malında birbirinizle yarışacağınızdan korkuyorum." demişti.[16]

Bir gece yarısı Cennetü'l-Baki mezarlığına gidip ölülere istiğfarda bulunmuştu. Onlara hitaben:

- "Allah'ın selamı üzerinize olsun ey kabir ehli! İnsanların içine düştüğü duruma karşılık sizin karşılaştığınız musibetler size çok gelmesin. Gecenin karanlık parçaları gibi fitneler gelip her tarafı kapladı. Sondaki öndekini takip ediyor, (fitneler birbirini kovalıyor). Biz de size kavuşacağız." diyerek müjdeledi.

Hastalığın Başlaması

Hicretin on birinci yılı Safer Pazartesi günü Efendimiz (s.a.) Baki mezarlığında bir cenaze teşyiinde bulunmuştu. Cenazeden dönerken yolda bir baş ağrısına tutuldu. Ateşi yükseldi; başına bağladığı sarığının üzerinde bile sıcaklık hissediyordu. Pey-

---

[15] *A.y.*; İbn Hişâm, *a.g.e.*, II/606-650.

[16] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/585.

gamberimiz (s.a.) on bir gün hasta halde namaz kıldırmış, bütün hastalığı ise on üç veya on dört gün sürmüştü.

4. SON HAFTA

Efendimiz'in (s.a.) hastalığı ağırlaşmıştı. Hanımlarına:

- "Yarın ben neredeyim? Yarın ben neredeyim?" diye sormaya başlamıştı.

Hanımları onun muradını anlamışlardı. Ona dilediği yere gitmek üzere müsaade ettiler. Fadl b. Abbas ve Hz. Ali b. Ebi Talib'in kolları arasında Hz. Aişe'nin evine geçti. Başı sarılı olduğu halde ayaklarını sürüyerek Hz. Aişe'nin evine girdi. Hayatının son haftasını onun evinde geçirecekti.

Hz. Aişe (r.a.) Peygamberimiz'den (s.a.) ezberlediği dualar ile Muavvizeteyni (Felak ve Nas surelerini) okuyor, Efendimizin üzerine ve ellerine üflüyor, sonra da bereket ümit ederek onun mübarek ellerini vücuduna sürüyordu.

Vefatından Beş Gün Önce

Peygamberimiz'in (s.a.) vefatından beş gün önce, Çarşamba günü hastalık sebebiyle ateşi iyice yükselmiş, ağrısı şiddetlenmiş ve bayılmıştı. Ayılınca:

- "Yedi ayrı kuyudan üzerime yedi kova su dökün. Cemaatin huzuruna çıkıp onlarla helalleşeyim." buyurdu.

Onu oturttular. Üzerine su döktüler.

- "Yeter! Yeter!" deyinceye kadar su dökmeye devam ettiler. Bu anda bir hafiflik hissetti. Başı sarılı olduğu halde Mescid-i Nebevî'ye girdi. Minbere oturdu, etrafında toplanan insanlara hutbe irad etti. Şöyle buyurdu:

- "Allah Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler." -Bir başka rivayete göre:- "Allah Yahudi ve Hıristiyanları helâk etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler." buyurdu.[17] Sonra da: "Benim kabrimi tapılan bir put eylemeyin!" buyurdu.[18]

Sonra şöyle buyurdu:

- "Kimin sırtına vurmuşsam, işte sırtım! Gelsin vursun, hakkını alsın! Kimin şerefine dil uzatmışsam gelsin hakkını alsın." buyurdu.

Ondan sonra minberden inip öğle namazını kıldırdı. Sonra dönüp tekrar minbere oturdu. İlk sözünü tekrarladı. Biri:

- "Bana üç dirhem borcun var ya Resûlallah!" dedi. Efendimiz:

[17] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/62; İmam Malik, *el-Muvatta*, s. 360.

[18] İmam Malik, *a.g.e.*, s. 65.

- "Ya Fadl! Ona üç dirhem ver." buyurdu.

Ensar'ı tavsiye ederek:

- "Size Ensar'a iyi muamele etmenizi tavsiye ediyorum. Onlar benim yakın dostlarım ve sırdaşlarımdır. Üzerlerindeki vazifeyi yerine getirdiler. Alacakları ecir ahirete kaldı. Onların iyi olanlarının sözünü kabul edin. Hatalı olanlarını affedin." -Bir rivayette ise:- "İnsanlar çoğalacak Ensar azalacak hatta yemekteki tuz kadar kalacaklar. Sizden kim başkasına faydası yahut zararı dokunacak bir vazifeyi üzerine alırsa Ensar'ın iyilerinin sözünü kabul etsin. Hatalı olanlarını ise affetsin." buyurdu.[19]

Bundan sonra:

- "Allah bir kulu dünyanın güzel nimetlerinden dilediğini almak veya kendi katındaki nimetlere nail olmak arasında serbest bıraktı. O da O'nun katındaki nimetleri tercih etti." buyurdu.

Ebu Said el-Hudri şöyle diyor: Hz. Ebu Bekir ağladı ve:

- "Sana babalarımız analarımız feda olsun." dedi.

Efendimiz (s.a.) sözüne devam ederek:

- "Bana arkadaşlıkta insanların en emin olanı Ebu Bekir'dir. Rabbimden başka dost edinseydim, Ebu Bekir'i dost edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği ve sevgisi bakidir. Mescidin bütün kapıları kapansın. Hz. Ebu Bekir'in kapısı açık kalsın." buyurdu.[20]

Dört Gün Önce

Vefatından dört gün önce Perşembe günü hastalığı yine artmıştı. Yanındakilere:

- "Bana bir kağıt kalem getirin, size benden sonra sapıklığa düşmemeniz için bir yazı yazayım." buyurdu. O sırada evde içlerinde Hz. Ömer (r.a.)'in de bulunduğu bir grup sahabe-i kiram vardı. Hz. Ömer:

- "Ağrısı iyice arttı. Kur'an elinizdedir. Size Allah'ın Kitabı yeter. " dedi.

Ev halkı görüş ayrılığına düşüp tartıştılar. Bazıları:

- "Onun emrettiğini getirin. Resûlullah (s.a.) size istediği yazıyı yazsın." dediler. Bazıları da Hz. Ömer'in sözüne katıldılar. Söz çoğalıp ihtilaf çıkınca Peygamberimiz (s.a.):

- "Yanımdan kalkın." buyurdu.[21]

O gün üç şeyi vasiyet ve tavsiye etti.

---

[19] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/536.

[20] *Mişkatü'l-Mesabih*, II/548, *Sahîhu'l-Buhârî*, I/22,429,449, II/638.

[21] *Sahîhu'l-Buhârî*, II/637.

1. Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerin Arap yarımadasından çıkarmalarını;
2. Gelen heyetlere kendisinin yaptığı şekilde muamele edilmesini;
3. Bu hususu ise ravi unutmuştur. Bu üçüncüsünün Allah'ın kitabı ve sünnete sarılmak, yahut Üsame ordusunun yola devam etmesi veyahut namaza ve hanımların, cariyelerin hakkına riayet edilmesi olması muhtemeldir.

Peygamberimiz (s.a.) son derece hasta olmasına rağmen bütün namazları kıldırıyordu. Hatta vefatından dört gün önceki bu Perşembe günü bile namazları o kıldırmıştı. O gün akşam namazında "Mürselat Suresi'ni okumuştu.[22] Yatsı vakti hastalığı ağırlaşmıştı. Mescide çıkamadı. Hz. Aişe anlatıyor: Peygamberimiz (s.a.):

- "Cemaat namazı kıldı mı?" diye sordu.

- "Hayır ya Resûlallah! Onlar seni bekliyorlar." dedik.

- "Benim için su hazırlayın." buyurdu

Suyu hazırladık. Gusletti. Yürüdü fakat, düşüp bayıldı. Ayılınca:

- "Cemaat namazı kıldı mı?" diye sordu. Birinci defa olduğu gibi ikinci ve üçüncü defa da gusletti. Yürüyünce bayıldı. Nihayet Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) namazı kıldırmasını emretti. Bu üç gün namazı Hz. Ebu Bekir (r.a.) kıldırdı. Hz. Ebu Bekir (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) hayatında on yedi vakit namaz kıldırmıştı.

Hz. Aişe (r.a.) üç veya dört defa Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) imamlığından vazgeçirmek ve insanların bu olayı uğursuz saymalarını önlemek için Peygamberimiz'e (s.a.) müracaat etmiş, Peygamberimiz (s.a.) ise her defasında reddetmiş ve:

- "Siz Yusuf'u (a.s.) görüp şaşkınlaşan kadınlar gibisiniz. Ebu Bekir'e emredin, namazı kıldırsın." demişti.[23]

Bir veya İki Gün Önce

Cumartesi veya Pazar günü Peygamberimiz (s.a.) kendinde bir hafiflik hissetmiş, iki kişinin yardımıyla öğle namazına çıkmıştı. Hz. Ebu Bekir (r.a.) namaz kıldırıyordu. Hz. Ebu Bekir onu görünce geri geri çekilmeye başladı. Efendimiz (s.a.) Hz. Ebu Bekir'e geri çekilmemesini işaret etti. Kendisine yardım edenlere:

- "Beni onun yanına oturtun." buyurdu. Efendimiz'i (s.a.) Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) soluna oturttular. Hz. Ebu Bekir (r.a.) namazda Peygamberimiz'e (s.a.) tabi oluyor ve cemaat işitsin diye yüksek sesle tekbir alıyordu.[24]

---

[22] *Mişkatü'l-Mesabih*, I/102.

[23] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/99.

[24] *Sahîhu'l-Buhârî*, I/98-99.

Bir Gün Önce

Vefatından bir gün önce -Pazar günü- Peygamberimiz (s.a.) bütün kölelerini azat etmiş, yanında bulunan yedi dinarı da sadaka olarak dağıtmış, silahlarını müslümanlara hibe etmişti. Gece Hz. Aişe kandil için kullanılan yağı komşusundan ödünç almıştı. Efendimiz'in (s.a.) zırhı otuz sa' arpa karşılığında bir Yahudi'de rehin olarak bulunuyordu.

Hayatının Son Günü

Enes b. Malik anlatıyor: Müslümanlar Pazartesi günü sabah namazını Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) arkasında kılarlarken Resûlullah'ın (s.a.) Hz. Aişe'nin odasının perdesini kaldırarak cemaate baktığını gördüler. Cemaat saf olmuş namaz kılıyordu. Bize baktıktan sonra tebessüm ettiler.

"Hz. Ebu Bekir (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.) namaz için mescide çıkacağını zannetti. Geri gelerek imameti bırakıp ön safa geçmek istedi."

Enes devam ediyor: Cemaat Resûlullah (s.a.) için duydukları sevinçten ötürü neredeyse namazda olduklarını unutuyorlardı. Efendimiz (s.a.) eliyle onlara namazı tamamlamalarını işaret etti. Sonra odaya çekildi. Perdeyi indirdi.[25]

Kuşluk vakti olunca Peygamberimiz (s.a.) kızı Hz. Fatıma'yı çağırıp kulağına sessizce bir şeyler söyledi. Hz. Fatıma ağlıyordu. Sonra Hz. Fatıma'yı tekrar çağırdı. Bu defa Hz. Fatıma gülüyordu.

Hz. Aişe (r.a.) şöyle diyor: Fatıma'ya sonra bunun sebebini sorduk. Fatıma:

- "Resûlullah (s.a.) bana bu hastalığı sebebiyle ruhunun kabzedileceğini söyledi. Ağladım. Sonra bana kendisine ilk kavuşanın ben olacağımı söyledi. Güldüm." diye cevap verdi.

Peygamberimiz (s.a.) ayrıca Hz. Fatıma'yı "Seyyidetü Nisai'l-Alemin" (bütün dünya kadınlarının hanımefendisi) olmakla müjdelemişti.[26]

Hz. Fatıma Resûlullah'ın (s.a.) çektiği büyük ıstırabı görünce:

- "Ah babamın ıstırapları!" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Babana bugünden sonra ıstırap yok." buyurdu.[27]

Efendimiz (s.a.) torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'i çağırıp ikisini de öptü. Hanımlarına dua etti, tavsiye ve nasihatte bulundu.

Acı gittikçe daha çok artıyordu. Hayber'de yediği zehirin tesiri kendisini gösteriyordu. Hatta Hz. Aişe'ye:

---

25 *Sahîhu'l-Buhârî,* II/640.

26 el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Alemin,* I/282. Bazı rivayetlere göre bu olay son hafta için olmuştu.

27 *Sahîhu'l-Buhârî,* II/641.

- "Ya Aişe! Halâ Hayber'de yediğim zehirli yemeğin acısını duyuyorum." demişti.

Müslümanlara da vasiyette bulunarak:

- "Namaza ve emriniz altındaki hanımlarınız ve cariyelerinizin hukukuna riayet edin." dedi. Bunu defalarca tekrar etti.[28]

5. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) VEFATI

Son dakikalarını yaşıyordu. Hz. Aişe onu kendisine yaslandırmıştı. Hz. Aişe:

- "Allah'ın bana ihsan ettiği nimetlerden biri de Peygamberimiz'in (s.a.) benim evimde, benim günümde, benim sabahımda ve benim kucağımda vefat etmesidir. Allah onun ölümünde benim tükürüğümle onun tükürüğünü bir araya getirdi.

O sırada kardeşim Abdurrahman b. Ebi Bekir bir misvakla içeri girdi. Ben Resûlullah'ı (s.a.) kendime yaslandırmıştım. Resûlullah (s.a.) ona bakıyordu. Onun misvak arzu ettiğini anladım. Ona:

- Getireyim mi?" dedim. Başıyla "Evet." diye işaret etti. Hemen misvakı alıp verdim. Fakat sert gelmişti.

- "Yumuşatayım mı?" dedim. Başıyla "Evet." diye işaret etti. Misvakı yumuşatarak verdim. - Bir rivayete göre- Misvakla gayet güzel bir şekilde dişlerini fırçaladı. Önündeki bir kapta su vardı. Elini suya batırıp yüzüne sürüyor ve:

- "La ilahe illallah! Şüphesiz ölüm çok şiddetli sarsar kişiyi." diyordu.[29]

Misvak kullanmayı bitirir bitirmez elini veya parmağını kaldırdı, gözünü tavana doğru dikti. Mübarek dudakları oynuyordu. Hz. Aişe kulağını ağzına dayadı:

"Kendilerine nimet verdiğin Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraber... Allahım!.. Bana mağfiret et... Bana rahmet eyle.. Beni Refik-i A'lâ'ya kavuştur. Allahım! Refik-i A'lâ'ya[30] (Yüce Dosta!)

Son kelimeyi üç defa tekrar etti. Elini indirdi. Ve Refik-i A'lâ'sına (yüce Dostuna) kavuştu. "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn..."

Bu acı hadise hicretin on birinci yılının 12 Rabiulevvel Pazartesi günü kuşluk vaktinde meydana gelmiş, Peygamberimiz (s.a.) tam altmış üç yaşını tamamladıktan sonra Rabbine kavuşmuştu.

Sahabe-i Kiramın Derin Üzüntüsü

Acı haber hemen duyulmuştu. Medine ufuklarına ve Medine semasına karanlık çökmüştü.

---

28 *A.y.*

29 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/640.

30 *Sahîhu'l-Buhârî*, II/638-641.

Enes b. Malik (r.a.) "Peygamberimiz'in (s.a.) Medine'ye gelişinden daha güzel, daha parlak, daha nurlu bir gün görmedim. Peygamberimiz (s.a.)'in vefat ettiği günden daha acı, daha karanlık bir gün de görmedim" dıyor.[31]

Peygamberimiz (s.a.) vefat ettiğinde Hz. Fatıma: "Babacığım benim! Kendisini çağıran Rabbinin davetine icabet etti. Babacığım benim! Cennetü'l-Firdevs onun yeri... Ya Cibril, başın sağolsun!" demişti.[32]

Hz. Ömer'in Durumu

Acı haber Hz. Ömer'i altüst etmişti, şöyle konuşuyordu: "Bazı münafıklar Resûlullah'ın (s.a.) öldüğünü iddia ediyorlar. Hayır! Resûlullah (s.a.) ölmedi! Ancak Hz. Musa'nın Rabbine gidip kırk gün kavmine görünmediği, öldü denildikten sonra döndüğü gibi o da Rabbine gitti. Vallahi, Allah mutlaka Resûlullah'ı (s.a.) geri döndürecektir. Onun öldüğünü iddia eden adamların ellerini ayaklarını kesecektir."[33]

Hz. Ebu Bekir'in Durumu

Hz. Ebu Bekir "es-Senah'taki evinden bir atla geldi. Atından inip Mescid-i Nebevi'ye girdi. Cemaatle konuşmadı. Hz. Aişe'nin yanına girdi. Elbiseye bürülü Resûlullah'a (s.a.) teyemmüm aldırdı. Onun mübarek yüzünü açıp üzerine eğildi, öptü ve ağladı. Sonra da:

- "Anam babam sana feda olsun! Allah sana iki ölüm vermez. Sana yazılan ölümü tattın," dedi.

Sonra Hz. Ebu Bekir odadan çıktı. Hz. Ömer insanlara bir şeyler söylüyordu. Ona:

- "Otur ya Ömer!" dedi. Hz. Ömer oturmayı reddetti. Cemaat Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) etrafında toplandılar. Hz. Ebu Bekir (r.a.) konuşmaya başladı. Hamdü senadan sonra:

- "İçinizden kim Muhammed'e (s.a.) ibadet ediyor idi ise bilsin ki Muhammed (s.a.) ölmüştür. İçinizden kim Allah'a ibadet ediyor idi ise, bilsin ki Allah diridir, ölmez. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"*Muhammed ancak bir Resûl'dür. Ondan önce de pek çok peygamberler gelip geçti. Eğer o ölür veya öldürülürse topuklarınız üzerine geri mi döneceksiniz. Sizden kim topukları üzerine geri dönerse Allah'a hiçbir şeyle zarar vermez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*" (Ali İmran, 144.)

---

31 *Mişkatu'l-Mesabih*, II/547.

32 *Sahihu'l-Buhârî*, II/641.

33 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II/655.

İbn Abbas der ki: Vallahi müminler Hz. Ebu Bekir (r.a.) bu ayet-i kerimeyi okuyuncaya kadar Allah'ın böyle bir ayeti indirdiğini bilmiyorlardı sanki. Müminler bu ayeti ondan öğrenmiş gibi idiler. Herkes bu ayeti tekrarlıyordu."

Said İbnü'l-Müseyyib der ki: "Hz. Ömer (r.a.) şöyle anlatıyor: Vallahi Hz. Ebu Bekir'in o ayeti okuduğunu işitir işitmez sarsıldım, ayaklarımın bağı çözüldü. Ayaklarım beni taşımıyordu. artık. O ayeti duyunca yere düştüm. Anladım ki Peygamber (s.a.) hakikaten vefat etmişti."[34]

Techiz ve Şerefli Cesedin Toprağa Verilmesi

Peygamberimiz'in (s.a.) techizinden önce müslümanlar arasında "Hilafet" meselesi ile ilgili olarak Beni Said sofasında Muhacirlerle Ensar arasında hilafet münakaşaları, mücadeleleri, karşılıklı konuşmalar ve cevaplar cereyan etti.

Sonunda Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) halifeliği üzerinde görüş birliğine vardılar. Pazartesi günü bu şekilde geçmiş, gece olmuştu. Müslümanlar Resûlullah'ın (s.a.) techiziyle meşgul olamamışlardı.

Pazartesi günü akşamı Salı gecesinin sonuna kadar Peygamberimiz'in (s.a.) mübarek cesedi elbiseye sarılı olarak yatağının üzerinde kaldı. Ev halkı kapıyı kilitlemişlerdi.

Salı günü Peygamberimiz'in (s.a.) elbiselerini soymadan yıkadılar. Onu guslettirenler Hz. Ali, Hz. Abbas ve oğulları Fadl ile Kusem, Peygamberimiz'in (s.a.) azatlı kölesi Şakran, Üsame b. Zeyd ve Evs b. Navli idi. Hz. Abbas, Fadl, Kusem çeviriyorlar, Üsame ve Şakran su döküyor. Hz. Ali yıkıyordu. Evs mübarek vücudunu göğsüne dayamıştı. Sonra pamuktan yapılan üç parça suhuliyye kumaşıyla Efendimiz'i (s.a.) kefenlediler. Gömlek ve sarık kullanılmamıştı.[35] Bu elbiseyi üzerine geçiriverdiler. Nereye gömüleceği üzerinde fikir ayrılığı çıktı. Hz. Ebu Bekir (r.a.): Ben Resûlullah'tan:

- "Hiçbir peygamber, ruhunun kabzedildiği yerden başka bir yere gömülmemiştir." dediğini işittim. dedi.

Ebu Talha Peygamberimiz'in (s.a.) vefat ettiği yatağı kaldırdı, altına lahit şeklinde mezar kazıldı.

Ashab-ı kiram onar onar gruplar halinde Hücre-i Saadete girdiler. Peygamberlerinin cenaze namazını kılıyorlardı. Hiç kimse imamlık yapmıyordu. Önce Ehl-i Beyt sonra Muhacirler, arkasından Ensar cenaze namazını kıldılar. Kadınlar erkeklerden sonra namaz kılmışlardı. En sonunda çocuklar cenaze namazını kıldılar.

---

[34] *Sahîhu'l-Buhârî,* II/640-641.

[35] *Sahîhu'l-Buhârî,* I/169; *Sahîhu'l-Müslim,* I/306.

Salı günü de böyle geçmiş, çarşamba gecesi girmişti. Hz. Aişe şöyle diyor: "Biz Çarşamba gecesi gece yarısı kürek seslerini duyunca ancak o zaman Resûlullah'ın (s.a.) defnedildiğini anladık.[36]

[Alemlerin efendisi, kainatın serveri, Allah'ın sevgilisi, iki cihan serveri, varlıkların en hayırlısı, müminlerin şefaatçisi, Peygamberimiz, Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa Sallallâhu aleyhi vesellem Rabbine kavuşmuştu.

Bize, ümmetine Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim'i ve Sünnet-i Seniyye'sini emanet ederek...

Ya Rab! Bizi ona lâyıkıyla ümmet eyle...

Kıyamet gününde onun şefaatine nail eyle...]

[36] Daha geniş bilgi için bkz. *Sahîhu'l-Buhârî,* K. el-Megazi, Bab Maradihi ve Vefatihi (s.a.); İbn Hişam, II/649; İbnü'l-Cevzi, *Telkihu Fuhûmi Ehli'l-Eser,* s. 38-39; el-Mansur-Furi, *Rahmetün li'l-Âlemin* I/277-286 (bilhassa günlerin tayini için bu esere bakınız).

On Birinci Bölüm

PEYGAMBERİMİZ'İN HUSUSÎ ve AİLEVÎ HAYATI

1. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) HANIMLARI

Bilindiği gibi Peygamberimiz'in (s.a.) çeşitli sebeplerle dörtten fazla evlenmesi kendisine ait bir hususiyet idi. On üç kadın nikahlamış, bunlardan dokuzu kendisinden sonra vefat etmiş, ikisi ise hayattayken vefat etmişti. Bunlardan biri Hz. Hatice diğeri de fakirlerin annesi diye tanınan Hz. Zeyneb b. Huzeyme idi. Diğer iki hanımla da zifafa girmemişti.

Şimdi Peygamberimiz'in (s.a.) hanımlarını ve özelliklerini kısaca zikredelim:

1. Peygamberimiz'in (s.a.) hicretten önce Mekke'deki evi o ve muhterem zevcesi Hz. Hatice bt. Huveylid'den ibaretti. Hz. Hatice ile yirmi beş yaşındayken evlenmişti. O sırada Hz. Hatice kırk yaşındaydı.

Hz. Hatice Efendimiz'in (s.a.) ilk hanımı idi. O hayatta iken onun üzerine başka bir hanımla evlenmemişti. Ondan erkek ve kız çocukları olmuş erkek çocuklardan hiçbiri yaşamamıştı. Kızlar ise Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma idi. Zeyneb hicretten önce teyzesinin oğlu Ebu'l-As b. Rabi ile evlenmişti. Rukiyye ile Ümmü Gülsüm ise sırayla Hz. Osman'ın zevceleri oldular. Hz. Osman Rukiyye vefat edince Ümmü Gülsüm'le evlendi. Fatıma ise Bedir'le Uhud arasında Hz. Ali ile evlenmiş, Hz. Ali'den Hasan, Hüseyin, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında çocukları olmuştu.

2. *Hz. Sevde b. Zem'a*: Peygamberimiz (s.a.) Hz. Sevde ile Peygamberliğin onuncu yılı Şevval ayında Hz.Hatice'nin vefatından birkaç gün sonra evlenmişti. Hz. Sevde, Peygamberimizle (s.a.) evlenmeden önce Sekran b. Amr adındaki amca oğluyla evli idi. Kocasının vefatından sonra onunla evlendi.

3. *Hz. Aişe b. Ebi Bekir es-Sıddîk*: Peygamberimiz Hz. Aişe ile Peygamberliğin on birinci yılı Şevval ayında hicretten iki sene beş ay önce Hz. Sevde ile evlendikten

bir sene sonra evlendi. Hz. Aişe nikahlandığında henüz altı yaşındaydı. Zifafa hicretten yedi ay sonra Medine'de yine Şevval ayında girdi. O sırada Hz. Aişe dokuz yaşında idi. Hz. Aişe bakireydi. Efendimiz (s.a.) ondan başka bakire bir hanım ile evlenmemişti. Hz. Aişe ona insanların en sevgilisi, ümmetin kadınlarının en anlayışlısı ve en alimi idi.

4. *Hz. Hafsa b. Ömer İbni'l-Hattab*: Eski kocası Huneys b. Huzafe es-Sehmi'nin ölmesiyle dul kalmış olan Hz. Hafsa ile Peygamberimiz (s.a.) hicretin üçüncü yılında evlenmişti.

5. *Hz. Zeyneb b. Huzeyme*: Hilal b. Amir b. Sa'saa kabilesindendir. Fakirlere olan merhamet ve şefkatinden dolayı fakirlerin annesi diye anılırdı. Abdullah b. Cahş'ın hanımıydı. Kocası Uhad'ta şehit olunca hicretin dördüncü yılında Peygamberimiz (s.a.) onunla evlenmiş, evliliklerinden iki veya üç ay sonra vefat etmişti.

6. *Hz. Ümmü Seleme Hind b. Ebi Ümeyye*: Ebi Seleme'nin nikahı altındaydı. Kocası hicretin dördüncü yılında Cumadessaniye ayında vefat etmiş, aynı yılın Şevval ayında Peygamberimiz (s.a.) Ümmü Seleme ile evlenmişti.

7. *Hz. Zeyneb. B. Cahş b. Riyab*: Esed b. Huzeyme kabilesindendi. Hz. Zeyneb Peygamberimiz'in (s.a.) halasının kızıydı. Peygamberimiz'in (s.a.) azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd b. Harise'nin nikahı altındaydı.

Zeyd hanımını boşayınca Peygamberimiz'e (s.a.) hitaben Ahzab suresindeki şu ayet-i kerime indi: "*Zeyd o kadından alakasını kesince biz o kadını sana nikahladık. Evlatlıkların ilişkilerini kestikleri hanımlarını nikahlamakta müminlere bir günah olmasın diye...*"

Peygamberimiz (s.a.) Hz. Zeyneb'le H. 5. yıl Zilkade ayında evlenmişti.

8. *Hz. Cüveyriye b. Haris*: Huzaa kabilesinin kollarından olan Mustalikoğulları reisinin kızıydı. Mustalikoğulları esirleri arasında bulunuyordu. Cüveyriye Sabit b. Kays. b. Şemmas'ın hissesine düşmüş, Sabit onu mukatebe (belirli bir miktar para ödeme, yahut belirli bir işi görme şartıyla yapılan anlaşma) ile serbest bırakmıştı. Peygamberimiz (s.a.) Cüveyriye'nin ödeyeceği miktar parayı ödedi. H. 6. yıl Şaban ayında onunla evlendi.

9. *Hz. Ümmü Habibe Remle b. Ebi Süfyan*: Önce Ubeydullah b. Cahş'ın nikahlısıydı. Kocasıyla birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Ubeydullah Habeşistan'da iken dininden dönüp Hıristiyan olmuş ve orada ölmüştü.

Ümmü Habibe dininde ve hicretinde sebat etmişti. Resûlullah (s.a.) H. 7. yılı Muharrem ayında bir mektupla Amr b. Ümeyye ed-Damri'yi Necaşi'ye gönderince Necaşi Ümmü Habibe'yi Peygamberimiz'e (s.a.) nikahlamış Şürahibi b. Hasene ile birlikte Medine'ye göndermişti.

10. *Hz. Safiyye b. Huveyy b. Ahtab*: Yahudi asıllıydı. Hayber esirleri arasında bulunuyordu. Peygamberimiz (s.a.) onu kendisi için seçmiş, azat edip Hayber fethinden sonra hicretin yedinci yılında onunla evlenmişti.

11. *Meymune b. Haris*: Ümmü'l-Fadl künyesiyle tanınan Lübabe b. Haris'in kız kardeşiydi Peygamberimiz (s.a.) onunla hicretin yedinci yılında Zilka'de ayında kaza umresinden sonra, sahih olan görüşe göre ihramdan çıktıktan sonra evlenmişti.

Bu on bir hanım Peygamber Efendimiz'in (s.a.) nikahlayıp zifafa (gerdeğe) girdiği hanımlardır. Bunlardan iki tanesi; Hz. Haticetü'l-Kübra ile "Fakirlerin Annesi" Hz. Zeyneb Peygamberimiz'in (s.a.) hayatında diğerleri ise ondan sonra vefat etmişlerdi. Diğer iki hanımı ise Peygamberimiz (s.a.) nikahlamış, ancak zifafa girmeden vefat etmişlerdi.

Peygamberimiz'in (s.a.) iki cariyesi vardı. Biri: Mariye idi. Mısır Hakimi Mukavkıs tarafından hediye edilmişti. Mariye'den Peygamberimiz'in (s.a.) İbrahim adında bir oğlu dünyaya geldi. Ancak İbrahim Medine'de Peygamberimiz (s.a.) hayatta iken küçük yaşta H. 10. yıl 28 veya 29 Şevvalde (27 Ocak 632)'de vefat etti.

İkinci Cariye: Rayhane b. Zeyd idi. Beni Nadir yahut Beni Kurayza Yahudilerinin esirleri arasındaydı. Peygamberimiz (s.a.) onu kendisi için seçmişti. Bir rivayete göre; Reyhane, Peygamberimiz'in (s.a.) hanımlarındandı. Azat edip onunla evlenmişti. İbn Kayyim el-Cevziyye birinci görüşü tercih etmektedir.

Ebu Ubeyde iki cariye daha zikretmektedir. Bunlar esirler arasında yer alan Cemile ile Hz. Zeyneb bt. Cahş'ın Efendimiz'e (s.a.) hibe ettiği cariyelerdir.

2. PEYGAMBERİMİZ (s.a.) NİÇİN ÇOK HANIMLA EVLENMİŞTİ?

Peygamberimiz'in (s.a.) hayatını dikkatle inceleyenler onun hayatının baharında, en güzel günlerinde, gençliğinde, önce yaşlı bir kadın olan Hz. Hatice ile onun ölümünden sonra Sevde ile evlendiğini, yaklaşık otuz senelik bir zamanı tek kadınla evli olarak geçirdiğini, hayatının sonuna doğru bu kadar çok sayıda kadınla evlendiğini göreceklerdir.

Yine bu evliliklerin, Efendimiz'in (s.a.) sabredilmesi mümkün olmayan, ancak bu kadar hanımla evlenmek suretiyle tatmin edilen kuvvetli bir şehevi arzu sebebiyle olmadığını, bilakis evliliğin sağladığı bu tatminden çok daha yüce ve ulvi gayelerle yapıldığı konuyu inceleyenler tarafından hemen anlaşılabilir.

Peygamberimiz'in (s.a.) Hz. Aişe ve Hz. Hafsa ile evlenmek suretiyle Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le hısımlık kurması, kızı Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ü Hz. Osman'a ve Hz. Fatıma'yı Hz. Ali'ye nikahlamasında, zor günlerde İslâm için fedakarlık gösteren ve sıkıntılara göğüs geren bu dört önemli şahsiyetle bağının kuvvetlenmesi gayesini güttüğü açıktır.

Hısımlığa hürmet, Arapların adet ve geleneklerinden biriydi. Onlara göre hısımlık çeşitli sülalelerin birbirine yaklaşmasına vesile idi. Hısımlarla mücadeleyi ve savaşmayı haysiyetsizlik ve ayıp kabul ediyorlardı.

Peygamberimiz (s.a.) de hanımlarından pek çoğuyla evlenmek suretiyle kabilelerin İslâm düşmanlığı duvarını yıkmak, kinlerinin ateşini söndürmek amacını taşıyordu.

Ümmü Seleme Mahzumoğullarındandı. Mahzumoğulları Ebu Cehil ve Halid b. Velid'in sülalesiydi. Peygamberimiz (s.a.) Ümmü Seleme ile evlenince Halid b. Velid müslümanlara karşı artık Uhud'daki şiddetli tavrını göstermedi. Nitekim bir müddet sonra kendi arzusuyla İslâm'ı kabul etti.

Ebu Süfyan da böyleydi. Peygamberimiz (s.a.) kızı Ümmü Habibe ile evlendikten sonra Peygamberimiz'e (s.a.) karşı savaş açmamıştı.

Yine Peygamberimiz'in (s.a.) Cüveyriye ve Safiyye ile evlenmesinden sonra Mustalik ve Nadiroğullarının herhangi bir taşkınlık ve düşmanlık yaptıklarını görmüyoruz. Hatta Cüveyriye, kavmine en çok bereket getiren kadın olmuştu. Peygamberimiz (s.a.) onunla evlenince sahabe-i kiram:

- "Bunlar Resûlullah'ın (s.a.) hısımlarıdır." deyip yüz esir aileyi azat etmişlerdi. Bütün bunlardan daha önemlisi şudur: Resûlullah (s.a.) kadınıyla erkeğiyle yeni baştan bir toplum kuruyordu.

İslâmî toplum yapısını belirleyen ilahi prensipler ise erkeklerin kadınlarla karışık bir hayat yaşamasına kesinlikle müsaade etmiyordu. Bu prensipler dikkate alınırsa kadınların doğrudan yetiştirilmeleri ve aydınlatılmaları mümkün olmayacaktı. Halbuki onların yetiştirilmeleri erkeklerin yetiştirilmesinden daha az önemli değildi.

O halde Peygamberimiz'in (s.a.) önünde değişik yaşlarda ve değişik kabiliyetleri olan bir grup kadını alıp terbiye, tezkiye etmekten, onlara İslâm şeriatını ve İslâm ahkamını öğretmekten ve bu kadınları İslâm kültürüyle yoğurmaktan başka yol yoktu. Böylece bedevi, şehirli, genç, ihtiyar bütün İslâm kadınlarını terbiye etmeleri için kadınlardan oluşan seçkin bir topluluk hazırlanmış olacaktı.

Müminlerin anneleri olan Peygamber hanımlarının Peygamberimiz'in (s.a.) ev ve aile hayatını nakletmeleri konusunda büyük yeri vardır. Bilhassa Hz. Aişe (r.a.) gibi onunla uzun müddet birlikte olmuş hanımları Peygamberimiz'in (s.a.) söz ve hareketlerinden pek çoklarını nakletmişlerdir.

Ayrıca bu evlilikten biri, yerleşmiş cahiliye âdetlerinden birini kökten kaldırmak için yapılmıştı. Bu âdet evlat edinme uygulamasıydı.

Evlatlık -cahiliye Araplarında- hakiki evlat ile aynı hak ve mahremiyetlere sahipti. Bu kaide kalplerde tamamen kökleşmişti. Bunun silinmesi kolay olamazdı artık. İslâm'ın nikah, talak, miras vb. konularda getirdiği esas ve prensiplerle taban taba-

na zıttı. Ayrıca bu kaide İslâm'ın toplumdan silmek için çalıştığı birtakım kötülük ve fuhşiyatı da beraberinde getiriyordu.

Bu lüzumsuz kaidenin yıkılması için Allah, Resûlü'ne halasının kızı Zeyneb b. Cahş'ı nikahlamasını emretti. Zeyneb, Zeyd'in nikahlısı idi. Aralarında geçimsizlik vardı. Zeyd hanımını boşamaya karar vermişti. O anda bütün kabileler Resûlullah'ın (s.a.) aleyhine bir araya gelmek için çalışmalar yapıyordu. Resûlullah (s.a.) münafıkların, müşriklerin ve Yahudilerin propagandalarından onun aleyhine yayacakları vesvese ve hurafelerden ve bu propagandanın zayıf müslümanların kalplerine kötü tesir yapmasından korkuyordu. Bu sebeple bu fitneye düşmemek için Zeyd'in, hanımını boşamamasını istedi.

"Hani sen Allah'ın kendisine (İslâm'la) nimet verdiği ve senin de (hürriyete kavuşturmakla) nimet verdiğin kimseye (Zeyd'e): "Zevceni nikahında tut. Allah'tan kork." diyordun. İçinde ise Allah'ın açığa vuracağı şeyi (eğer onu boşarsa ben nikahlarım niyetini) gizliyordun. İnsanlardan da çekiniyordun. Halbuki Allah kendisinden sakınıp korkmaya daha lâyıktır."

Sonra Zeyd hanımını boşadı. Resûlullah (s.a.) onunla Kurayzaoğullarına yapılan kuşatma günlerinde iddeti bitince evlendi. Cenab-ı Hak ona bu nikahı farz kılmış, tercih imkânı bırakmamıştı. Hatta bu nikahı bizzat kendisinin yaptığını beyan etmişti.

"Zeyd o kadından alakasını kesince biz o kadını sana nikahladık. Evlatlıkların ilişkilerini kestikleri hanımlarını nikahlamakta bir günah olmasın diye."

Böylece İslâm sözle evlat edinme müessesesini yıktığı gibi, fiilen de yıkıyordu. Daha önce inen ayetlerde şöyle buyrulmuştu:

"Evlatlıkları asıl babalarının adlarıyla çağırın. Bu Allah katında daha adildir."

"Muhammed sizden birinizin babası değildir. O Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur." Nice yerleşmiş köklü âdetler vardır ki bunları yıkmak veya değiştirmek sadece sözle mümkün olmamakta, ayrıca buna ilave olarak davet sahibinin fiilen tatbiki de gerekmektedir

Bu durum Hudeybiye umresinde müminlerin davranışında açıkça ortaya çıkmaktadır. Orada Urve b. Mesud es-Sekafi'nin gördüğü müslümanlar onun (Peygamberin) abdest suyu için nerede ise birbirleriyle vuruşacak derecede ona bağlı idiler. Onlar ölüm üzerine veya kaçmamak üzere Hudeybiye'de ağacın altında biat vermek için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Ancak aralarında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi zevatın da bulunduğu onun zatı için her şeylerini feda edecek derecede imana sahip olan sahabe-i kirama Hudeybiye sulhu imzalandıktan sonra kalkıp kurban kesmeleri emredilince bu emre uymak için hiç kimse kalkmamıştı. Hatta Peygamberimiz'i (s.a.) endişe ve üzüntü kaplamıştı. Ancak Ümmü Seleme (r.a.) validemiz Peygamberimiz'e kalkıp kurbanını kesmesini

ve hiç kimseyle konuşmamasını işaret edip o da bu şekilde hareket edince, sahabe-i kiram onun bu uygulamasını izlemişler, kurbanlarını kesmekte yarışa girmişlerdi.

Bu hadise ile kökleşmiş bir kaideyi yıkmak için "söz" ve "fiili hareket" arasındaki etki farkı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Münafıklar Hz. Peygamber'in Zeyneb'le evlenmesi olayı hakkında çok vesveseler yaydılar, geniş ve yalan propagandalara başvurdular. Bu propagandaların bazıları imanı zayıf müslümanların kalplerine etki etti. Özellikle Hz. Zeyneb'in Peygamberimiz'in (s.a.) beşinci hanımı olması, müslümanların Hz. Peygamber'in dört kadından fazla kadınla evlenmesinin helal olduğunu bilmemeleri, Zeyd'in Peygamberimiz'in (s.a.) oğlu sayılması, oğlun hanımıyla evlenmenin en büyük fuhuş olduğu gibi iddialar bu propagandalarda malzeme olarak kullanılıyordu.

Cenab-ı Hak, Ahzab suresinde bu iki mevzu hakkında açık ayetler inzal etmiş, sahabe İslâm'a göre hiçbir hukuki geçerliliği olmadığını iyice anlamışlardı. Cenab-ı Hak şerefli ve yüce gayeleri sebebiyle peygamberine başka insanlara tanımadığı "geniş imkânı" tanımıştı.

Ayrıca Peygamberimiz'in (s.a.) müminlerin anneleri olan hanımlarıyla ailevi münasebeti de son derece şerefli, izzetli, vakarlı olmuştu. Hanımları da şeref, kanaat, sabır, tevazu, hizmet, koca hukukuna riayet etme hususlarında -kimsenin dayanamayacağı sert ve imkânları kısıtlı bir hayat yaşamalarına rağmen- son derece yüksek hasletlere sahiptirler.

Enes. b. Malik der ki: "Peygamberimiz'i (s.a.) Rabbine kavuşuncaya kadar elenmiş buğday unundan yapılmış ekmek yememişti."[1]

Hz. Aişe der ki: "İki ay geçmesine rağmen, Resûlullah'ın (s.a.) evlerinde ateş yanmadığı olmuştur." Urve b. Zübeyr:

- "Nasıl yaşıyordunuz? Ne yiyordunuz?" diye sordu. Hz. Aişe:

"Su ve hurma"[2] diye cevap verdi." Bu hususta ki rivayetler çoktur.

Bu darlık ve yokluk içinde Peygamberimiz'in (s.a.) hanımlarından (insanlık icabı ve bazı hükümlerin inmesine sebep olması hikmetinden dolayı bir defa vaki olan meşhur hadise hariç) ihtarı icap ettirecek bir durum meydana gelmemişti. Bu meşhur hadise sebebiyle de şu ayet-i kerime indi:

"*Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: -Eğer siz, dünya hayatını ve onun ziynetini arzu ediyorsanız, haydi gelin size boşanma bedellerini vereyim ve sizi güzel bir şekilde boşayayım.*" "*Yok eğer Allah'ı, Resûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki Allah sizden iyi amel işleyenlere büyük bir mükâfat hazırlamıştır.*" (Ahzab, 28-29.)

---

1 *Sahihu'l-Buhârî*, II/956.

2 *A.y.*

Peygamberimiz'in (s.a.) hanımları da kendi şereflerini ve asaletleri sebebiyle Allah'ı ve Resûlü'nü tercih ettiler. Onlardan hiçbiri dünyayı tercih etmeye yanaşmadı.

Ayrıca Peygamberimiz'in (s.a.) hanımları arasında sayılarının çokluğuna rağmen insanlık icabı meydana gelen ufak tefek bazı olaylar dışında hiçbir ciddi çatışma meydana gelmemişti. Bu basit olay sebebiyle bile Cenab-ı Hak onlara ihtarda bulunmuş, böylece tekrar basit bile olsa bu çeşit olaylar yaşanmamıştı.

Son olarak taaddüd-i zevcat (birden fazla kadınla evlenme) konusunda uzun araştırmaya lüzum görmediğimi belirteyim.

Bu prensibi yadırgayan Avrupalıların hayatını, çektikleri manevi sıkıntı ve buhranları, stresleri, yaptıkları rezilane olayları ve çirkin suçları, bu prensipten sapma sebebiyle karşılaştıkları bela ve musibetleri inceleyenler, bu konuda daha fazla araştırmaya lüzum hissetmeyeceklerdir. Batı hayatı bu prensibin adil bir prensip olduğuna en güzel şahittir. Bunda basiret ve anlayış sahipleri için ibret vardır.

3. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) VASIFLARI

Peygamberimiz (s.a.) kelimelerin ifade etmekten aciz kaldığı son derece mükemmel bir karakter ve kişilikte yaratılmıştı.

Bunun etkisiyle kalpler ona hürmetle doluyor, insanlar derin bir saygı ile onun için her şeylerini feda ediyorlardı. Onunla birlikte yaşayanlar onu aşık olmuşçasına seviyorlar, boyunlarının vurulmasına karşılık onun tırnağının bile kopmasına razı olamıyorlardı. Onu, benzeri hiçbir beşere verilmeyen yaratılışındaki kemal sebebiyle bu derece seviyorlardı.

Aşağıda tam anlamıyla ifade edemeyeceğimizi bilerek onun kemal ve cemal vasıflarını kısaca zikredeceğiz:

Güzel Yaratılışı

Hz. Ali, Resûlullah'ı (s.a.) şöyle tarif ediyor: "Boyu ne aşırı derece uzun, ne de çok kısa idi. Cemaat arasında heybetli görünürdü. Saçları ne aşırı derece kıvırcık ne de son derece düzdü; dalgalı idi. Yüzü ne çok dolgun ne de çok zayıftı, dolgunca idi. Yüzünün rengi beyaz ve pembe idi. Gözleri siyahtı. Kirpikleri uzundu. Kemikleri iriydi. Vücudu kıllı değildi. El ve ayak parmakları dolgun idi. Döndüğü zaman bütün vücuduyla dönerdi. İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. O bütün peygamberlerin mührü idi. İnsanlar arasında eli en açık ve cömert olanı idi. İnsanların en cesuru idi. İnsanların en doğru sözlüsüydü. İnsanların ahdinde en vefakarı idi. İnsanların en yumuşak tabiatlısı idi. En güzel muamele edeni idi. Onu ansızın gören korkar, gözünde büyütürdü. Onunla muamele eden onu severdi. Onu tarif eden şöyle derdi: Ondan önce ve sonra onun benzerini görmedim."[3]

---

[3] İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I/401-42; Abdurrahman Furi, *Tuhfetü'l-Ahvezi*, IV/303.

Cabir b. Semûre der ki: "Ağzı genişti. Gözlerinin beyazında kırmızılık vardı. Topukları etli değildi."[4]

Ebu't-Tufeyl der ki: "Beyaz idi. Yüzü güzeldi. Yüzü ne toplu ne de çok zayıftı."[5]

Enes b. Malik der ki: "Elleri geniş idi. Rengi güzel ve parlak idi. Ne kireç gibi beyaz, ne de siyah idi. Ruhu kabzedilirken başında ve sakalında yirmi adet beyaz saç yoktu. Ancak şakaklarında bir parça beyazlık vardı. (Bir rivayete göre) Başında bir nebze beyazlık vardı."[6]

Ebu Cühayfe der ki: "Alt dudağının altında beyazlık gördüm."[7]

Abdullah b. Büsr der ki: "Alt dudağının altında beyaz tüyler vardı."[8]

Bera b. Azib der ki: "İri yapılıydı. Omuzları arası açıktı. Kulak yumuşaklarına ulaşan uzun saçları vardı. Onu kırmızı elbise içinde gördüm. Ondan daha güzel hiçbir şey görmedim."[9]

Saçlarını önceleri aşağı salardı. Sonraları başının ortasından ikiye ayırırdı.[10]

Bera b. Azib der ki: "İnsanlar arasında yüzü en güzel olan idi. İnsanların yaratılışça en güzeli idi."[11]

- "Resûlullah'ın yüzü kılıç gibi miydi?" diye soruldu.

- "Hayır! Ay gibiydi." -Bir rivayette de- Yüzü yuvarlak idi."[12]

Rabi b. Muaz der ki: "Onu görsen güneş doğuyor zannedersin."[13]

Cabir b. Semure der ki: "Onu bulutsuz bir gecede gördüm. Bir Resûlullah'a (s.a.) bir de aya bakıyordum. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı. O anda o, aydan daha güzel idi."[14]

Ebu Hureyre der ki: "Resûlullah'tan (s.a.) daha güzel hiçbir şey görmedim. Sanki güneş onun yüzünde dolaşıyordu. Resûlullah'tan (s.a.) daha hızlı yürüyeni görmedim. Sanki ona yeryüzü dürülüyordu. Onunla yürürken yoruluyorduk. O ise gayet rahattı."[15]

---

4 *Sahîhu'l-Müslim*, II/258.

5 *A.y.*

6 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/502.

7 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/501-502.

8 *A.y.*

9 *A.y.*

10 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/503.

11 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/502; *Sahîhu'l-Müslim*, II/258.

12 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/502; *Sahîhu'l-Müslim*, II/259.

13 *Mişkatül-Mesabih*, II/517, (Darimi).

14 *Mişkatül-Mesabih*, II/518, (Darimi).

15 *Mişkatül-Mesabih*, II/518; Abdurrahman Furi, *Tuhfetü'l-Ahvezi*, IV/306.

Ka'b. b. Malik der ki: "Sevindiği zaman yüzü iyice nurlanırdı. Hatta sanki bir ay parçasıydı.

Bir gün Hz. Aişe'nin yanında terledi. Yüzünün güzellikleri parlamaya başladı. Hz. Aişe o zaman onu Ebu Kebik el-Hüzeli'nin şiirindeki hale benzetti:

"Baktığın zaman onun güzel yüzene

Üst üste çakan şimşek gibi parladığını görürsün."[16]

Hz. Ebu Bekir (r.a.) onu görünce:

"Emin'dir, seçkindir, hayırla dua eder

Dolunay ışığı gibidir, karanlığı izale eder." derdi.[17]

Kızdığı zaman mübarek yüzü kızarır, hatta sanki iki yanağında nar taneleri gibi kırmızılık belirirdi.[18]

Cabir b. Semure der ki: "Ayaklarında incelik vardı. Gülünce tebessüm ederek gülerdi. Ona baksaydın gözleri sürmeli olmadığı halde gözleri sürmeli." derdin.[19]

İbn Abbas der ki: "Dişleri çok sık değildi. Konuştuğu zaman dişlerinin arasından sanki bir nur çıkıyordu."[20]

Enes b. Malik der ki: "Resûlullah'ın (s.a.) elinden daha yumuşak bir ipeğe elimi sürmedim. Resûlullah'ın (s.a.) kokusundan daha güzel bir koku, misk veya amber koklamadım."[21]

Ebu Cuhayfe der ki: "Elini tuttum, yüzüme koydum, kardan daha soğuktu. Miskten daha güzel kokuluydu."[22]

Cabir b. Semûre der ki: "Henüz çocuk yaştaydım. Yanağımı sıvazladı. Elinde bir soğukluk ve koku dükkanından çıkan güzel bir koku hissettim."[23]

Enes b. Malik der ki: "Teri inci gibi idi."

Ümmü Süleym der ki: "Teri en güzel koku idi."[24]

Cabir der ki: "Birisi bir yola girip onu takip edecek olsa kokusundan onun o yoldan geçtiğini anlardı. Bir rivayette "Terinin kokusundan." denmiştir.[25]

---

16 *el-Mansur-Furi, Rahmetün li'l-Âlemin*, II/172.

17 Muhibbüddin Ahmed et-Taberi, *Hulasatü's-Siyer*, s. 20.

18 Tirmizi (Abdurrahman Furi, *Tuhfetü'l-Ahvezi*), IV/306.

19 *Mişkatü'l-Mesabih*, II/518, (Darimi).

20 Muhibbüddin Ahmed et-Taberi, *Hulasatü's-Siyer*, s. 19-20

21 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/503; *Sahîhu'l-Müslim*, II/257.

22 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/502.

23 *Sahîhu'l-Müslim*, II/252.

24 *A.y.*

25 *Mişkatü'l-Mesabih*, II/517, (Darimi).

İki omuzu arasında güvercin yumurtası büyüklüğünde peygamberlik mührü vardı.[26]

4. PEYGAMBERİMİZ'İN (s.a.) GÜZEL AHLÂKI

Peygamberimiz'in (s.a.) dilinin fesahati (özlü, açık ve anlaşılır olmasıyla) sözünün belagatı (yerinde, anlamlı ve güzel konuşması) ile apayrı bir yeri vardı. Bu hususta en üstün mertebe ve inkâr edilemeyecek en yüksek derece ona aitti.

Sözünde tabii olarak bir akıcılık, ifadelerinde parlaklık cümlelerinde zenginlik, manalarında isabet ve üslubunda açıklık vardı. Ona cevamiu'l-kelim (az sözle derin manalar ifade etme hususiyeti) verilmişti. Eşsiz hikmeti sözleriyle herkesten tamamen ayrı idi. Bütün Arapça lehçelerini biliyordu. Her kabileye kendi diliyle hitap eder, kendi lehçesiyle konuşurdu. Onun ifadelerinde bedevilerin hazır cevaplılığı ve ifade zenginliği ile şehirdekilerin parlak sözleri ve nazik tabirleri bir araya gelmişti. Buna vahiy yoluyla yapılan ilahi yardım ve teyit de ilave edilmelidir.

Hilm (yumuşak huyluluk) ve tahammül, gücü yettiği anda affetme, zorluklara karşı sabır onun Cenab-ı Hakk'ın hususi terbiyesi altında elde ettiği yüce sıfatlarıdır.

Her hilm sahibinde bazı hatalar olduğu bilinir, bazı kusurlar olduğu anlatılır. Ancak o, eziyet ve işkence arttıkça daha çok sabreder, cahillerin tutarsızlığına karşı daha fazla hilm gösterirdi.

Hz. Aişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.) iki şeyden birini tercih etmek hususunda serbest bırakılsa, o, günah olmadıkça bu iki şeyden kolay olanı tercih ederdi. Günah ise insanların ondan en uzak duranı olurdu. Nefsi için intikam almazdı. Allah'ın haramlarından biri çiğnenirse Allah için o haddi tatbik ederdi.[27]

İnsanlar arasında en az kızan, en çabuk razı olan o idi. Cömertlik ve kerem hususunda derecesi takdir edilemeyecek kadar yüksekti. Fakirlikten korkmayan kişinin ikram ettiği gibi ikram ederdi.

İbn Abbas anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) insanların en cömerti idi. En çok cömert olduğu zaman da Ramazan'da Cibril ile karşılaştığı zamandı. Cibril Ramazan'da her gece gelir, birlikte Kur'an okurlardı. Resûlullah (s.a.) hayırda Allah tarafından gönderilen bereketli rüzgarlardan daha cömertti."[28]

Cabir der ki: "Kendisinden bir şey istenip de "Hayır" dediği duyulmamıştır."[29]

Şecaat ve cesareti inkâr edilemeyecek derecede üstündü. İnsanların en cesuru idi. Zor anlar yaşamış kahramanların ve yiğitlerin kaçtığı anlarda o, yerinden ayrılmayıp

---

26 *Sahîhu'l-Müslim*, II/259-260.
27 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/503.
28 *Sahîhu'l-Buhârî*, I/502.
29 *A.y.*

sebat etmiş, geri kaçmayıp ileri atılmış, asla cesaretini kaybetmemişti. Halbuki ondan başka her kahramanın mutlaka gerisin geriye kaçtığı yerler olmuştur.

Hz. Ali der ki: "Savaş kızıştığı, gözlerin yuvalarında duramadığı anlarda biz Resûlullah'a (s.a.) sığınırdık. Düşmana ondan daha yakın kimse olmazdı."[30]

Hz. Enes der ki: "Bir gece Medine halkı korkmuştu. Bir grup insan duydukları sese doğru gitti. Peygamberimiz'i (s.a.) sesin geldiği yerden dönerken gördüler. O herkesten önce sesin geldiği tarafa koşmuştu. Ebu Talha'nın atı üzerinde boynunda kılıç asılı halde gelenlere:

- "Korkulacak bir şey yok! Korkulacak bir şey yok!" diyordu.[31]

İnsanlar içinde haya ve edepte en ileri idi. Ebu Said el-Hudri der ki: "Haya hususunda örtüsü içinde duran bakire kızdan daha hayalı, daha utangaç idi. Bir şeyden hoşlanmadığı zaman yüzünden belli olurdu."[32]

Kimsenin yüzüne dikkatle bakmazdı. Gözü yerdeydi. Yere bakışı göğe bakışından daha çoktu. Bakışı ibret doluydu. Hayası ve şahsiyeti sebebiyle kimsenin hatasını yüzüne vurmazdı. Hoşlanmayacağı şekilde hareket ettiğini duyan kişinin ismini söylemez:
- "Şöyle şöyle yapan insanlara ne oluyor?" derdi. Ferazdak'ın şu sözüne en uygun insan o idi:

"Hayası sebebiyle susuyor, heybeti sebebiyle susuyor,

O ancak tebessüm etmekle fikrini ifade ediyor."

İnsanların en adili, en iffetlisi, en doğru sözlüsü ve emanete en çok riayet edeni idi. Emin bir kimse olduğunu düşmanları bile kabul etmişlerdi. Peygamber olmadan önce "el-Emin" diye anılırdı. İslâm'dan önceki cahiliye devrinde onun hakemliğine başvurulurdu.

Tirmizî, Hz. Ali'den rivayet ediyor[33]: Ebu Cehil, Peygamberimiz'e:

- "Biz seni yalanlamıyoruz. Ancak senin getirdiğin Kur'an'ı yalanlıyoruz." dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak bu gibi insanlar hakkında:

"*Onlar seni yalanlamıyorlar. Ancak zalimler Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.*" (En'am, 33) buyurdu.

Bizans imparatoru Hirakl Ebu Süfyan'a:

- "Muhammed peygamberlik iddiasında bulunmadan önce siz onu yalancılıkla itham ediyor muydunuz?" diye sormuş Ebu Süfyan:

---

[30] Kadı Iyad, *eş-Şifa*, I/89.

[31] *Sahihu'l-Buhârî*, I/407; *Sahihu'l-Müslim*, II/252.

[32] *Sahihu'l-Buhârî*, I/504.

[33] *Mişkatü'l-Mesabih*, II/521.

- "Hayır." diye cevap vermişti.

İnsanlar arasında en mütevazı olanı (alçak gönüllü) o idi. Kibirden en uzak olan o idi. Krallar için ayağa kalkıldığı gibi kendisi için de ayağa kalkılmasını men ederdi. Yoksulları dolaşır, ziyaret ederdi. Fakirlerle otururdu. Kölenin davetinden hoşlanırdı. Arkadaşları arasında onlardan biri gibi otururdu.

Hz. Aişe der ki: Nalınını onarır, elbisesini diker, herkes gibi evinde çalışırdı. İnsanlardan herhangi biri gibi sökükleri diker, koyunları sağar, kendi hizmetini kendi görürdü.[34]

İnsanlar arasında ahitlerine en vefakar olan, akrabalarını en çok ziyaret eden, halka en çok şefkat ve merhamet duyan, insanlar arasında en güzel şekilde muamele eden, en güzel edep sahibi, kötü ahlâklardan ise en uzak olan idi.

Kötü ve çirkin hareketler yapmaz, kötü ve çirkin sözler söylemezdi. Lanet okuyan biri değildi. Çarşı pazarda yüksek sesle konuşmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder, müsamahalı davranırdı. Kimsenin arkasında yürümesine müsaade etmez, yiyecek ve elbisede köle ve cariyelerine karşı gururlanmazdı. Kendisine hizmet edene hizmet eder, kesinlikle hizmetçisine üf bile demezdi. Hizmetçisini yaptığı veya yapmadığı bir şeyden dolayı azarlamazdı.

Yoksulları sever, onlarla oturur, cenazelerinde bulunurdu. Hiçbir fakiri fakirliği sebebiyle hakir görmezdi. Yolculuklarından birinde bir koyun pişirilmesini emretti. Bir zat:

- "Kesmek bana ait!" dedi. Diğeri

- "Yüzmek bana ait!" dedi. Bir başkası

- "Pişirmek bana ait!" dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Odun toplamak da bana ait." buyurdu. Ashab-ı kiram:

- "Biz sana iş bırakmayız, ya Resûlullah." dediler. Peygamberimiz (s.a.)

- "Bana iş bırakmayacağınızı biliyorum. Ama sizden farklı olmak istemem. Çünkü Allah kulunun arkadaşları arasında ayrıcalıklı olmasını hoş görmez." buyurdu. Kalkıp odun topladı.[35]

Şimdi de sözü Peygamberimiz'in (s.a.) güzel ahlâkını tarif eden Hind b. Ebi Hale'ye bırakalım. Hind der ki:

"Resûlullah (s.a.) daima üzüntülü idi. Daima düşünceleydi. Onun için rahat yoktu. Lüzumsuz yere ve uzun müddet konuşmazdı. Sözü başlayıp bitirirken ağzının bir ucuyla konuşmazdı. Cevamiu'l-kelim (özlü ve derin manalı sözler) ile konuşurdu.

---

[34] *Mişkatü'l-Mesabih*, II/520.

[35] *Hulasatü's-Siyer*, s. 22.

Sözünde fazlalık ve noksanlık olmazdı. Ölçülü idi, ne çok sert, ne de çok yumuşaktı. Çok basit bile olsa nimeti küçümsemezdi. Hiçbir şeyi kötülemezdi. Yiyecekleri ne kötüler, ne de överdi. Hakka tecavüz olduğu yerde hiçbir şey öfkesini söndürmezdi. Nefsi için kızmazdı. Hatır için kendi nefsinin tarafını tutmazdı. Bir şeye işaret etmek istediğinde bütün eliyle işaret ederdi. Hayret ettiği zaman elini çevirirdi. Kızdığı zaman yüzünü çevirirdi. Sevindiği zaman gözlerini kapardı. Çok defa gülmesi tebessüm şeklindeydi.

Dilini kendisini ilgilendirmeyen (malayani) sözlerden uzak tutardı. Arkadaşlarına ülfet ve muhabbetle davranır, onlar arasında fark gözetmezdi. Her cemaatin iyilerine ikram eder, iyileri başlarına emir tayin ederdi. İnsanlar henüz bir kötülük işlemeden kötülüklerden insanları sakındırırdı.

Ashabını arayıp sorar, güzeli tasvip eder, kötüyü kötü görürdü. İşlerinde itidal sahibi olup sivri hareketleri yoktu. Müslümanların gaflete düşmemeleri için hiçbir meseleyi ihmal etmezdi. Haktan taviz vermezdi. Hakkı tecavüz etmezdi. İnsanlardan onun daima yanında olanlar insanların en hayırlıları idi. Onun yanında insanların en faziletlisi en çok hayırsever ve iyiliksever olanıydı. Onun yanında insanların en yüksek mertebe olanı, insanlara en yardımsever ve en güzel yardımcı olanıydı.

Oturup kalkarken zikir ve dua ederdi. Kendisi için yer ayırmaz, yer seçmezdi. Bir cemaate varınca meclisin bir kenarına otururdu. Bu şekilde emrederdi. Meclisteki herkese nasibini verir, hatta herkes kendisinin ona en yakın ve en sevgili olduğunu zannederdi. Kim ona herhangi bir sebeple karşı çıkarsa sabırla karşılar, nihayet muhatabı bundan vazgeçerdi.

Kim ondan bir şey isterse istediğini verir, yoksa güzel sözle karşılık verirdi. İnsanlar onun ahlâkını beğenirdi. İnsanlara bir baba şefkatiyle yaklaşırdı. İnsanlar onun nazarında hak bakımından birbirlerinin benzeriydiler, ancak takva ile dereceleri ayrılırdı. Onun meclisi hilm, haya, sabır ve emanet meclisiydi. Bu mübarek mecliste sesler yükselmezdi. Bu mübarek mecliste haram işlenmezdi. Bu mübarek mecliste hata olur korkusu yoktu. Takva ile birbirlerine sevgi duyarlar, büyüğe saygı gösterirler, küçüğe de sevgi beslerlerdi. İhtiyaç sahibinin ihtiyacını görürler, garip olana yakınlık gösterirlerdi. Onun meclisi böyle mübarek bir meclisti.

Efendimiz (s.a.) daima güler yüzlü idi, ahlâkı yumuşaktı. Muamelesi yumuşaktı, sert ve katı kalpli değildi. Çok bağıran, kötü sözler söyleyen, çok azarlayan, hoşuna gitmeyen şeyleri görmezlikten gelen, aşırı medhü senada bulunan biri değildi.

Üç şey ondan tamamen uzaktı: Gösteriş, abartma ve kendini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olma. Kimseyi ayıplamazdı. Kimsenin kusurlarını araştırmazdı.

Sadece sevap beklediği hususlarda konuşurdu. O konuştuğu zaman huzurunda olanlar sanki başları üzerinde kuş varmış da onu uçurmak istemiyormuş gibi başlarını

önlerine eğerlerdi. O sustuğu zaman konuşurlardı. Onun huzurunda münakaşa etmezlerdi. Onun yanında biri konuşursa sözünü bitirinceye kadar susup beklerlerdi. Onların (sahabe-i kiramın) konuşmaları içlerinden ilk konuşanın sözü gibiydi. (Yani ihtilaf çıkarmazlardı). Efendimiz (s.a.) onların güldüklerine güler, hayret ettiklerine hayret eder, yabancının konuşmasındaki garipliğe sabreder ve şöyle derdi:

- "İhtiyaç sahibi birini gördüğünüzde ona yardım edin."[36]

Harice b. Zeyd der ki: "Peygamberimiz (s.a.), meclisindeki insanların en vakarlısı en ağırbaşlısı idi."

Çok susardı. Lüzumsuz yere konuşmazdı. Hoş konuşmayan kimseden yüz çevirirdi. Gülmesi tebessümdü. Sözü orta yollu idi. Ne fazla ne de eksikti. Ashabının onun yanında gülmeleri, ona hürmet ettikleri için ve ona ittiba ettikleri için sadece tebessümden ibaretti.[37]

Kısaca: Peygamberimiz (s.a.) eşi benzeri görülmeyen üstün ve yüce sıfatlara sahipti. Onu Rabbi ne güzel eğitip yetiştirmişti. Cenabı-ı Hak onu överek şöyle buyuruyordu:

"Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzerinesin."

Bu güzel hasletler insanları ona yaklaştırıyordu, kalpler onu seviyor ve onu eşsiz bir lider haline getiriyordu. Bu güzel vasıflar önceleri onun davetini reddeden Mekkelileri yumuşatıyor, nihayet Allah'ın dinine akın akın giriyorlardı.

Anlattığımız bu üstün hasletler o yüce Peygamberin, o eşsiz şahsiyetin, o mübarek insanın kemaline işaret eden kısa çizgilerden, ana hatlardan ibarettir. Yoksa o değerli varlığın sahip olduğu şeref, üstünlük ve ahlâkın hakiki mahiyetini idrak etmemiz, onu tamamen anlayabilmemiz mümkün değildir.

Rabbinin nuru ile nurlanan, Kur'an ahlâkıyla ahlâklanan kemalin en yüce noktasına, zirvesine ulaşan en büyük kamil insanın gerçek mahiyetini kim anlayabilir?

Allahım Hz. Muhammed'e (s.a.) ve onun ehl-i beytine rahmet eyle; Hz. İbrahim'e ve onun ehl-i beytine rahmet eylediğin gibi...

(ve sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihî

ve etbâihi ecmaîn...)

---

[36] Kadı Iyad, *eş-Şifa*, I/121-125; Tirmizi, *eş-Şemailü'l-Muhammediyye*.

[37] Kadı Iyad, *eş-Şifa*, I/107.

KAYNAKLAR

1. Abdullah b. Muhammed en-Necdi Alu'ş-Şeyh (v. 1242 H.), *Muhtasaru Sireti'r-Resûl*, es-Selefiyye Matbaası, er-Ravda/Mısır 1379 H.
2. el-Buhari, İmam Muhammed b. İsmail (v. 356 H), *Sahihu'l-Buhari*, el-Mektebetü'r-Rahimiye, Yubend/Hindistan 1348-1387 H.
3. ________, *el-Edebü'l-Müfred*, İstanbul, 1304 H.
4. ed-Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdi'r-Rahman (v. 255 H.), *Müsnedü'd-Darimi*.
5. el-Esedi, Şihabuddin Ahmed b. Muhammed (v. 1066 h.), *İhbaru'l Kiram bi Ahbari'l-Mescidi'l-Haram*, Şelefiyye Matbaası, Benaris / Hindistan 1396 H. /1976 M.
6. Ebu't Tayyib Şemsü'l-Hakka el-Azim-Abadi, *Avnü'l-Ma'bud Şerhu Ebi Davud*, 1. bs., Hindistan.
7. Fuad Hamza, *Kalbü Cezirati'l-Arab*, Selefiyye Matbaası, er-Ravdah/Mısır 1352 H
8. Furi, Ebu'l-Hasen Ubeydullah er-Rahmani el-Mübarek, *Mir'atü'l Mefatih*, Nami Press, Luknow/Hindistan 1378 H. / 1958 M.
9. Furi, Ebu'l-Ulâ Abdurrahman el-Mübarek (v. 1353 H. 1935 M.), *Tuhfetü'l-Ahvezi*, Ceyyid Berki Press. Delhi/Hindistan 1346-1353 H.
10. Furi, Muhammed Süleyman Selman el-Mansur (v. 1930 M.), *Rahmetün li'l-Alemin*, Hanif Begdıyu Dili.
11. el-Gazâli, Muhammed, *Fıkhu's-Sîre*, 2. bs., Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Mısır, 1375 H. / 1955 M.
12. Hamidullah, Muhammed, *Resûl-i Ekram ki Siyasî Zendeği*, Paris Salim Kembini Diyubendyu bi Hindistan 1963 M.
13. el-Hudari, Muhammed, *Muhaduratü Tarahi'l-Ümemi'l-İslâmiyye*, 8. bs., el-Mektebetü't-Ticariyye'l-Kübra, Mısır, 1382 H.
14. İbn Burhaniddin, *es-Siratü'l-Halebiyye*.
15. İbn Hacer: Ahmed b. Aliyy b. Hacer el-Askalani (v. 852 H.), *Fethu'l Bârî*, Selefiyye Matbaası, er-Ravda/Mısır.
16. *Bülûgu'l-Meram Min Edilleti'l-Ahkam*, Kayyumi Matbaası, Kanfur/Hindistan 1323 H.
17. İbn Hişam el-Ensarı: Ebu Muhammed Abdullah Cemalu'd-Din b. Yusuf (v. 761 H.), *Şerhu Şüzûri'z-Zeheb*, es-Saadet Matbaası, Mısır.
18. İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Bekr b. Eyyûb, (v. 751 H.), *Zadü'l-Mead*, el-Mısrıyye mtb. 1. bsk. 1347 H. / 1928 M.
19. İbn Mace el-Kazvini, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid (v. 273 H.), *Sünenü İbn Mace*,
20. İbn Sa'd: Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Brill Mtb. Liden 1322 H.
21. İbn Hişam: Ebu Muhammed Abdü'l-Melik İbni Hişam b. Eyyup el-Himyeri (v. 213 H.), *es-Şiretü'n Nebeviye*, 2. bs., Mustafa el-Babı el-Halebi Matbaası, Mısır 1375 H. / 1955 M.
22. İbn Kesir: İsmail b.Kesir ed-Dımaşki, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Saadet Matbaası. Mısır, 1932 M.
23. ________, *Tefsiru İbn Kesir*, Daru'l-Endelüs/Beyrut.
24. İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferac Abdurrahman (v. 297 H.), *Telhiku Fühûmi Ehli'l-Eser*, Ceyyid Berki Pres, Dili/Hindistan.
24. el-İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani (v. 264 H.), *Müsnedu Ahmed*.

25. el-İmam Malik b. Enes el-Eshabi (v. 169 H.), *Muvattaü'l-İmam Malik*, el-Mektebütür-Rahimiyye, Diyubend/Hindistan.
26. Kadi Iyad, *eş-Şifa bi Ta'rifi Hukuki'l-Mustafa*, Matbaat-ı Osmaniye, İstanbul 1312 H.
27. el-Kastallani, *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*, Şarkıyye Matbaası, 1336 H. / 1970 M.
28. Kutub, Seyyid, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, 3. bs., Daru İhyai't-Türası'l-Arabı, Beyrut.
29. el-Mesudi, Ebu'l-Hasen Alı, *Mürûcu'z-Zeheb*, eş-Şarku'l-İslâmiyye Matbaası, Kahire.
30. el-Mevdudi, el-Üstaz es-Seyyid Ebu'l-A'la, *Tefhimu'l-Kur'an*, el-Cemaatü'l-İslâmiyye Merkezi yayınları.
31. ________, *el-Cihad Fi'l-İslâm*, 4. bs., İslâmic Bibl. Limited, Lahor/Pakistan 1967 M.
32. Muhammed Ahmed Ba-Şümeyl, *Sulhu'l-Hudeybiye*, 2. bs., Daru'l-Fikr 1391 H. / 1971 M.
33. ________, *Gazvetü Uhud*, 2. bs.
34. ________, *Gazvetü Bedri'l-Kübra*, 3. bsk. 1376 H. / 1967 M.
35. ________, *Gazvetü Hayber*, 2. bs., Daru'l-Fikr 1391 H. / 1971 M.
36. ________, *Gazvetü Beni Kurayza*, 1. bs., 1376 H. / 1966 M.
37. ________, Müslim İbnü'l-Haccac el-Kuşeyri, *Sahihu Müslim*, el-Mektebetü'r-Raşidiyye, Delhi/Hindistan 1376 H.
38. en-Nedvi, es-Seyyid Süleyman (v. 1373 H.), *Tarihu Arzi'l-Kur'an*, 4. bs., Maarif Pres, A'zam Küdeh/Hindistan 1955 M.
39. en-Nedvi, Ebu'l-Hasen Ali el-Haseni, *Ma-za Hasira'l-Alem bi-İnhıtati'l-Müslimin*, 4. bs., Daru'l-Urubeh/Kahire 1381 H. / 1961 M.
40. en-Nesai, Ebu Abdi'r-Rahman Ahmed b. Şüayb (v. 303 H.), *Sünenü'n-Nesai*, el-Mektebetü's-Selefiyye, Lahor/Pakistan.
41. en-Nevevi, Ebu Zeriyya Muhyi'd-Din Yahya b. Şeref (. 676 H.), *Şerhu Sahihi Müslim*, el-Mektebetü'r-Raşidiyye Delhi/Hindistan 1376 H.
42. en-Nesefi, *Medarikü't-Tenzil*.
43. en-Neysaburi, Ebu Abdillah Muhammed el-Hakim, *el-Müstedrek*, Dairatü'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad/Hindistan.
44. *Sahifetü Habkûk*.
45. *Sifru't-Tekvin*.
46. es-Semhudi, Ali b. Ahmed (v. 911 H.), *Vefaü'l-Vefa*.
47. es-Süheyli Ebu'l-Kasım Abdu'r-Rahman b. Abdillah (v. 581 H.), *er-Raydu'l-Enef*, el-Cemaliyye Matbaası, Mısır 1332 H. / 1914 M.
48. es-Sıcistani, Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'ab (215-303 H.), *Süneni Ebî Davud*.
49. Şah Ekber Han, *Tarih-i İslâm*, Necip-Abadi Rahmet Kütüphanesi, Diyübend Yubi / Hindistan.
50. et-Taberi, İbn Cerir, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, el-Huseyniyye Matbaası, Mısır.
51. et-Taberi, Muhibbuddin Ebu Cafer Ahmed b. Abdillah (v. 574 H.), *Hulasatü's-Siyer*, Dilı Bernienk Pres, Delhi/Hindistan 1343 H.
52. et-Tebrizi, Veliyyü'd-Din Muhammed b. Abdillah, *Mişkatü'l Mesabih*, el-Mektebetü'r-Rahimiyye, Diyubend/Hindistan.
53. et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevra (v. 279 H.), *Camiu't-Tirmizi*, el-Mektebetü'r-Raşidiyye, Delhi/Hindistan.
54. Yakut el-Hamevi, *Mu'cemu'l-Büldan*.
55. ez-Zirikli, Hayruddin. *el-A'lâm*, 2. bsk. Kahire 1954 M.
56. ez-Zürkani, *Şerhu'l-Mevahibi'l-Ledünniyye*.